47247/C

200/2077

M2/

WOUTER SCHOUTEN'S

REISTOGT

NAAR EN DOOR

OOSTÏNDIËN.

EERSTE DEEL.

W. SCHOUTENS
Gedenk-waardige
REYSEN
Naar
OOST-INDIEN.
1775

74390

REISTOGT
NAAR EN DOOR
OOSTÏNDIËN,

WAAR IN

DE VOORNAAMSTE LANDEN, STÉDEN, EILANDEN, BERGEN, RIVIEREN, ENZ.; DE GODSDIENST, WETTEN, ZÉDEN, GEWOONTEN, EN KLÉDING DER BIJZONDERE VOLKEN; EN HET MERKWAERDIGE IN DE DIEREN, PLANTEN EN GEWASSEN DER INDISCHE GEWESTEN, NAUWKEURIG WORDEN BESCHRÉVEN.

DOORMENGD

Met veele ongewoone voorvallen, zonderlinge geſchiedverhaalen, getrouwe berigten van bloedige zee- en veldſlagen met de PORTUGEESEN, MAKASSERS en anderen.

DOOR

WOUTER SCHOUTEN.

Vercierd met koperen plaaten.

Vierde druk; in eenen verbéterden ſtijl en cierlyk Neêrduitſch gebragt, en met aantékeningen verrijkt.

EERSTE DEEL.

Te *AMSTELDAM,*

BIJ M. SCHALEKAMP,

MDCCLXXX.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

BERIGT

VOOR DEZE

NIEUWE UITGAVE.

NIET alleen de ménigvuldige nuttigheden, die uit Reisbeſchrijvingen te trekken zijn; zo tot bevordering van veele fraije wétenſchappen; tot geleerde onderrigtingen; tot kennisverkrijging van de gewoonten, zéden en gebruiken van vreemde volken; tot opheldering van de gewijde en ongewijde geſchiedeniſſen, als anders (*): maar ook de vermaaklijke uitſpanning, welke men zig door het lézen van dezelven verſchaft, hebben den ſmaak voor deze ſoort van werken algemeen gemaakt: waaröm ook degeenen, die van tijd tot tijd in het licht zijn gekomen, allen met graagte gezogt; en de zulken, welken reeds beloofd zijn, met verlangen te gemoet gezien worden.

(*) Zie de fraije en doorwrogte voorréden van den zeer geleerden Hoogleeraar MEINARD TIJDEMAN, voor SHAW's *Reizen*.

Onder dezulken, welken tot eene aangenaame tijdkorting kunnen dienen, en tévens tot eene leerzaame onderrigting van veele zaaken, mag te regt geteld worden deze Reisbeſchrijving van WOUTER SCHOUTEN. —— Een werk, dat altoos tot *nut* en *vermaak* geſtrekt heeft; waarïn zo veele merkwaerdige zaaken voorkomen; de aart, inborſt, godsdienſt, zéden, gewoonten, en gebruiken van verſcheidene ooſterſche volken; het aanmerklijke in de dieren, planten, en gewasſen; de voortbrengzels, ligging, en lugtsgeſteldheden van onderſcheidene landen, met zo veel nauwkeurigheid, beſchréven zijn; en welk alles doormengd is met veele zonderlinge, vermaaklijke, en, dikwils, gevaarlijke ontmoetingen: waarönder vooräl in aanmerking komt des ſchrijvers aantékening omtrent den aanval der Engelſchen op onze retourvloot, in de haven van *Bergen*, in *Noorwégen*, ten jaare 1665, van welken hij ooggetuige geweeſt is, met die juiſtheid médegedeeld, welke men vergeefs elders zou zoeken: kortöm, een werk, dat, in een klein beſtek, die zaaken vervat, om welken te wéten, men veele andere Reisbeſchrijvingen zou moeten naſlaan. —— Alleen de veröuderde ſtijl, waarïn men hetzelve bezat, deed het vermaak, dat men anders in het lézen daarvan vond, grootlijks verminderen, vooral nu, in een' tijd, dat men reeds zo veel ter beſchavinge van onze taal toegebragt, en dezelve in alle opzigten zo zeer verfraaid heeft. —— Veelen hebben daaröm, al over lang, geklaagd over het gemis van eenen vernieuwden SCHOUTEN, en gewenſcht, denzelven, in eenen beſchaafden ſtijl, in 't licht te zien.

Dit bewoog de Boekhandelaars, die het drukregt van dit werk in eigendom bezitten, te beproeven, of de kosten zouden kunnen

nen goedgemaakt worden, om het in den ſmaak, waarïn het thans uitgevoerd is, uittegéven; hetzelve, te dien einde, bij intékening aanbiedende, om eenige zékerheid omtrent hunne ondernéming te hebben, ſchoon zij wel vertrouwden, dat het aan geen liefhebbers zou ontbréken.

Zij vonden zig in hunne verwagting niet bedrogen, wijl zig een aanzienlijk aantal Intékenaaren daar toe opdéden: waaröm wij ons dan ook ten eerſten aan den arbeid begaven, om den taak, dien wij op ons genomen hadden, te volbrengen. ═══ En thans hebben wij het genoegen, waarde LANDGENOOTEN, U SCHOUTEN's *Reistogt naar en door Oostïndiën*, als uit zijne aſch verrézen, in een geheel nieuwerwetſch gewaad aantebieden.

Wij hebben getragt in zuiver Neêrduitſch, régelmatig en taalkundig geſpeld, te ſchrijven; alle herhalingen, waaröver veelen, niet te onregt, geklaagd hebben, te vermijden; de zaaken, die bij malkanderen voegden, en bij den ſchrijver, dikwils, verſpreid waren, bijëen te trekken; en, zo veel mogelijk, de vereïſchte orde in agt te némen, hetwelk ons zomtijds veel moeite veröorzaakte. ═══ Wij hebben ook verſcheidene verbéteringen gemaakt, voornaamlijk betreffende de aardrijkskunde, ligging der landen, ſtéden, enz.; de poolshoogte van verſcheiden' aangetékend; eenige zaaken hier en daar ingevoegd, dezelven, als wij het nodig oordeelden, tuſſchen twee [] ſtellende; en, verders, het werk met eenige aantékeningen verrijkt; waartoe wij ons van de nieuwſte ſchrijvers bediend hebben; inzonderheid van de uitmuntende werken van de heeren NIEBUHR, SHAW, IVES, en anderen, volgens dewelken wij ook verſcheidene, bij den ſchrijver, SCHOU-

TEN,

TEN, veröuderde en verbasterde woorden en naamen veränderd hebben, en waartoe ons kundige perſoonen insgelijks wel behulpzaam wilden zijn, voor welke hunne moeite wij denzulken onze dankbetuiging doen.

THANS is het der Drukkeren en onze wenſch, dat de uitvoering den liefhebberen van fraije werken zal behagen: — en, draagt het een en ander derzelver goedkeuring weg, dan zullen wij ons der moeite en des arbeids niet beklagen. — Zijn wij hier of daar in het menſchlijke gevallen, dat onvermijdlijk is, wijl wij menſchen zijn; zo gelieve de beſcheidene lézer onze begaane misſlagen te verſchonen; terwijl wij hem ondertuſſchen het goede wenſchen.

LIJST DER INTEKENAAREN.

AALMES, te Rotterdam.
AALST (Mejufvrouw de Wed. de Heer VAN).
ABRAHAMS (W.), Boekverkoper te Middelburg, 4 Exempl.
ABRAHAMS (JOHANNES), Boekverkoper te Middelburg, 2 Exempl.
ACRONIUS (JOHANNES), Oud Burgemeester en Vroedsman te Workum.
ADMIRAAL (LAURENS), te Oudewater.
ADRIANI (A.), Phil. Stud. te Groningen.
AICHMEIJER (L.), te Rotterdam.
AMORI (NIKOLAAS DES), Koopman te Rotterdam.
APPEL (S.), Oud Burgemeester en Raad in de Vroedschap te Purmerende, mitsgaders Dijkgraaf van de Enge Wormer.
APPELMAN (Mr. JAN LAMBERTUS), Raad en Oud Burgemeester &c. te Enkhuizen.
BAARS (DAVID), Boekverkoper te Utrecht.
BAARTMANS (A. CALLENBURGH), te Rotterdam.
BAERSTECHER (J. G.), Boekverkoper te Cleef, 2 Exempl.
BEETS (NICOLAAS), Boekverkoper te Haarlem.
BEIJEN (JOHANNES), te Amsteldam.
BENNET EN HAKE, Boekverkopers te Rotterdam, een op best, en een op ordinair papier.
BERG (JAN VAN DEN), te Amsteldam.
BERGH (Mr. LAMBERTUS VAN DEN), Ontvanger Generaal.
BERGH P. Z. (CORNELIS VAN DEN), te Amsteldam, 2 Exempl.
BERGMAN (CORNELIS), Boekverkoper te Amsteldam.
BEUSICHEM (Mr. L. v.), Griffier &c. Secretaris van de Raad- en Rekenkamer des Graafschaps Cuilenburg.
BINKES (De wel Ed. Gestr. Heer), Capitain ter Zee.
BLANKER (G. C.), Commies van 't Cabinet van zijne Doorl. Hoogheid.
BLISTENG (J. G.), te 'sHertogenbosch.
BLUSSÉ en ZOON (ABRAHAM), Boekverkopers te Dordrecht, 3 Exempl.
BOER (JACOB DE), te Amsteldam.
BOHN (C. H.), Boekverkoper te Haarlem.
BOLT (J.), Boekverkoper te Groningen, 2 Exempl.
BOLTE (DANIEL), in 's Hage.
BOOGERT (J.).
BOM (GERRIT), Boekverkoper te Amsteldam, 2 Exempl.
BONNET (G.), S. S. Theol. Doct. en Prof. te Utrecht.
BOON, Predikant te Amsteldam.
BOONEN (De Heer en Mr. D.), Burgemeester der Stad Harderwijk.
BORWINKEL (KLAAS), te Amsteldam.
BOSCH (J.), Boekverkoper te Haarlem.
BOTHALL (ABRAHAM), Boekverkoper te Rotterdam, 2 Exempl.

BOUMAN (L.), De Heer.
BOUMAN (PIETER), te Zaandam.
BOURSSE WILS (De Heer H.), Raadsheer van den Hove van Vlaanderen.
BRAAM (P. VAN), Boekverkoper te Dordrecht.
BRAKENBURGH (ALBERT).
BREEKPOT (FRANÇOIS).
BRETHOUWER (CORNELIS), Koopman te Rotterdam.
BREUKER (WESSEL), te Amſteldam.
BRIEL (PIETER), te Wormerveer.
BRINK JANSZ. (G. V. D.), Boekverkoper te Utrecht.
BRINK (J. V. D.), Horologiemaker te Utrecht.
BROEKE (BARENT TEN), te Amſteldam.
BRUININGH GERBR. FIL. PETR. FR. (ABRAHAM), Predikant te Schoonhoven.
BRUIJN (GEERTRUIJDA DE), Geb. van Trooſtenburg te Amſteldam.
BRUIJN (JAN PIETER DE), Makelaar te Amſteldam.
BRUIJN (JORIS), te Amſteldam.
BRUIJN (J. DE), te Dordrecht.
BRUIJN (MARTINUS DE), Boekverkoper te Amſteldam, 2 Exempl.
BRUIJNS (ARNOLDUS), te Amſteldam.
BUIJN (H.), te Utrecht.
BULDEREN (H. VAN), Boekverkoper te Zutphen, 2 Exempl.
BURGHT (W. V. D.), Predikant te Langerak over de Leck.
BUSEL (CORNELIS), Chirurgijn te Amſteldam.
CAHOEN (J.).
CALLENBACH KLENCK (R.), Boekverkoper te Enkhuizen.
CAMPER (J. A.), te Amſteldam.
CASIUS (GERRIT DIRK), Rentmeeſter van het Duitſchenhuis.
CLIGNET (D.), te Amſteldam.
CLOKKENER (MATTHIJS VAN DE PUT), te Amſteldam.
COELDERS WILH. ZOON (LOUIS).
COEMANS (ABR.), Koopman te Leeuwaarden.
COLOM (ARNOLDUS en WILLEM), te Amſteldam.
CONRADI (PETRUS), Boekverkoper te Amſteldam, 2 Exempl.
CORBELIJN (THOMAS), Boekverkoper te Vliſſingen, 2 Exempl.
COUP (PIETER DE), te Amſteldam.
CRAMERUS (J. G.), Richter van Nieuwenhuis en Veldhuiſen in 't Graafſchap Benthem.
CRAMERUS (E. W.), te Haarlem.
CRETIER (BERNARD), te Amſteldam.
CROONENBURG (Mejuffrouw), Wed. van Wijlen den Heer Predikant Zwanenburg.
DELFOS (KAREL), Boekverkoper te Leyden, 2 Exempl.
DENKER (Mejuffrouw).
DEUGD (J.), Notaris en Procureur te Herkinge.
DIRVEN (GERARD ARNOUT).
DŒLLENS (J. W.), Bailliuw van Monſter en Monſter-Ambacht, in 'sHage.
DÖLL (J.), Boekverkoper te Amſteldam, 5 Exempl.
DOORN (CHRISTIAAN WARNER JACOB Baron VAN COEVERDEN TOT DEN).
DOUWES (HERM.), Solliciteur te Amſteldam.
DRECHT (HARMANUS HENRICUS VAN), Boekverkoper in 's Hage, 2 Exempl.
DRIEL (J. VAN), te Utrecht.
DROULÉ (NICOLAAS).
DRUNEN (J. J. V.), Prof. en Predikant te 'sHertogenboſch, Lid van 't Zeeuwſch genootſchap &c.
DUSART (JOANNES), Emer. Predikant te Schoonhoven.
DUSART (H.), Heere van Noordgouwe, Secretaris &c. van Ooltjensplaat.
DUSSELDORP JUNIOR (H. van), Procureur voor de kleine Rolle's hoofs van van Utrecht.
DUVELAAR (De Heer en Mr. Abr.), Vrijheer van Duinbeek, Gedeputeerde in 't Edel-mogende Collegie ter Rekenkamer van de Graaflijkheid van Zeeland, wegens de Stad van Middelburg, mitsgaders Bewindhebber der Geoctrojeerde Weſt-Indiſche Compagnie

gnie en gecommitteerd wegens dezelve als Directeur in de Societeit van Surinamen.

DIJK (ABRAHAM VAN), te Amfteldam.

DIJK (ALEXANDER VAN).

ENDEMAN (HENDRIK DANIEL), te Amfteldam.

ENDT (CORNELUS V. D.), te Delfshaven.

ENGELBERTS (E. M.), Predikant te Hoorn.

ENGELEN (Mr. H.), Gericht-Schrijver te Nijmegen.

EXRIK (J.), Onderboekhouder van de Koopmanfchappen der Ed. geoctroj. Weft-Indifche Comp. te Middelburg.

EIJL (JACOBUS VAN), te Amfteldam.

FABER (De Heer JAN DU BON), Burgemeefter te Sas van Gent.

FEDDEMA (JAN), Stads Schrijf- en Rekenmeefter te Harlingen.

FELDNER (T. VAN), te Amfteldam.

FEIHREEUS (JOHANNES), te Amfteldam.

FIERS (PIETER), te Haarlem.

FLEEK (CH.), Philol. en Philof. Stud.

FONSECA (A. D.).

FORSTEN (J. B.), J. U. Stud. te Groningen.

GAEIJ (De Heer en Mr. A. DE), te Rotterdam.

GAN (PIERRE DE), te Amfteldam.

GEERLING (WILHELMUS), Notaris en Procureur voor den Ed. Hove Provinciaal van Utrecht.

GEERTSMA (J. H.), J. U. Stud. te Groningen.

GEVERS (De Wel Ed. Geftr. Heer Mr. PAULUS), Raad in de Vroedfchap der Stad Rotterdam en Bewindhebber van de geoctrojeerde Weft-Indifche Compagnie ter Kamer op de Maze: op beft papier.

GOENS (De Wel Ed. Geftr. Heer J. H. VAN), Colonel bij de Cavallerije ten dienfte van dezen Staat.

GORTER (WOPKE OENES), Koopman te Leeuwaarden.

GORTER (OENE GERRITS).

GRAAF (A. S. V. D.)

GREVE (WILHELMUS), Predikant te Berkel.

GRINWIS (P.), Heer van Ouddorp en den halven Ban.

GROOT (PIETER de), Eerfte en gezwoore Clercq ter Secretarije der Stad Delft.

GUEIL (JACOB), in 's Hage.

GUICHET (PIETER), te Amfteldam.

GULDEN (J. F.), te Lochem.

GIJSBEEK (PIETER GERARDUS), Boekverkoper te Amfteldam.

HAAGEN (PHILIPPUS CAROLUS), Notaris &c. in 's Hage.

HAAN (VALENTIJN), te Rotterdam.

HAAS (J. D.).

HAAS (H. DE), Boekverkoper te Dordrecht.

HABBEMA (JOHANNES), S. S. Theol. Doct. en Predikant te Rotterdam.

HACKFORT (B. A.) Lieutenant Colonel onder Randwijk.

HACKSTEEN (Mr. JACOB).

HAEFTEN (De Hoog Welgeb. Heer Baron COQ VAN).

HAM (J. C.) Opziender over 's Lands gezégelde en ongezégelde Billetten te Gouda.

HANINK (WILLEM), te Amfteldam.

HANSEN (JAN HENDRIK), te Amfteldam.

HARGER (JOHANNES), Med. Doct. te Rotterdam.

HARREVELT (C. VAN), Boekverkoper te Amfteldam.

HARTEVELT (JOHANNES VAN), te Amfteldam.

HARTOGH (JOOST DE) te Woerden.

HASEN (W. VAN).

HAIJMAN (PIETER), Boekverkoper te Amfteldam.

HEES (Mr. C. VAN), Advocaat voor den Ed. Hove van Utrecht.

HEES (J. VAN), Domheer in 't Capittel van St. Jan te Utrecht.

HEIN (J. A.), te Rotterdam.

HELLINGA (SIJBRANDT), Predikant te Norgh.

HEMMEN (De Hoog Welgeb. Heer Baron R. V. LIJNDEN DE).

HENDRIKSEN (JAN BOTH), J. U. D. te Amersfoort.
HENNEBO (AREND), Boekverkoper te Amſteldam.
HENNERT (PAULUS VAN), Predikant te Steenbergen.
HERDINGH (L.), Boekverkoper te Leyden, 2 Exempl.
HESHUIZEN (JABOBA ADRIANA), te Naarden.
HEYNE (F.).
HOEBÉ (JOHANNES), te Amſteldam.
HOEK (EGBERT VAN), Mr. Timmerman op 't Vliet te Leeuwaarden.
HOEVEN (R. VAN DER), Advocaat.
HOLJÉ (A.), te Utrecht.
HOLSTEYN (P.), Boekverkoper te Rotterdam, 2 Exempl.
HOLTROP (WILLEM), te Amſteldam.
'T HOOFT, Predikant te Wadenoyen.
HOOGEVEEN (P. H.), te Loenen.
HOOGSTRATEN (JOAN PIETER VAN), te Amſteldam.
HOOLWERFF (Mr. JACOB RIPPERSE VAN), Oud Schepen der Stad Hoorn.
HOVEN (P. R. VAN), te Dordrecht.
HOVENDAAL (MARTINUS), Collecteur van de Generaliteits Loterij te Rotterdam.
HOUTEN (GERRIT VAN), te Amſteldam.
HOUTKAMP (HENDRIK), Præſident Schepen te Alkmaar.
HUBER (Ch. H.).
HUISINGH (LUBBARTUS), Boekverkoper te Groningen, 2 Exempl.
HULST (JOHANNES), te Amſteldam.
HUMME (JAN), te Amſteldam.
HIJLKES (JAN), te Stavoren.
J. H. C., te Amſteldam.
J. W. D. te Utrecht.
JONGERING (ANTHONIJ), te Amſteldam.
JOSÉE (B.), Stads Chirurgijn te Haarlem.
JORDAAN (PIETER), Boekverkoper te Purmerende.
KAAS (L.), te Rotterdam.
KANTER en ZOON (JACOBUS DE), Boekverkopers te Zierikzee.
KARSTEN (STEPHANUS DONSELAAR), te Amſteldam.
KAT (O. J. DE), Schout en Secretaris te Lienden.
KEIZER (JACOB), Boekverkoper te Hoorn.
KET (RIJNIER), Timmerman te Utrecht.
KEYZER (ABRAHAM ISAAC), te Amſteldam.
KLAD (HARMANUS), Wijnkoper.
KLEINHOONTE (HENDRIK), te Amſteldam.
KLINGENBERG (JOHANNES), te Amſteldam.
KLINKENBERG (J. VAN NUIJS), A. L. M. Philoſ. Doct. en Predikant te Oudewater.
KLUIT (HENDRIK), Secretaris Auditeur en Subſtt Fiſcaal Militair over Lillo Liefkenshoek en onderhorige Forten aan de Schelde, mitsgaders Commies en Subſtt Ontvanger van de Convoijen en Licenten aldaar.
KLUIT (PETRUS FREDERICUS), Roomſch Prieſter te Wijk bij Duurſteede.
KNOPS (J.), te Gravezand.
KODDE (MARINUS).
KOK (DIRK DE), Mr. Metzelaar in 's Hage.
KOOISTRA (A.), Schooldienaar te Vrouwen Parochie.
KOOPMAN (A.), te Utrecht.
KOSTER (A.), Boekverkoper te Leyden.
KOUMANS (P.), Boekverkoper te Leeuwaarden.
KRAMER (PIETER), Boekverkoper te Amſteldam.
KRAUSE (JAN CHRISTOFFEL), te Amſteldam.
KROE (A. V. D.), Boekverkoper te Amſteldam.
KRUYSKERK (W.), Predikant te Harderwijk.
KUYPER (JACOB), Oud Schepen der Stad Enkhuizen.
KUYPER (J. C.), Boekverkoper te Amſteldam.
KYMMEL (L. O.), J. U. Stud. te Groningen.
LAAN (JOOST VAN DER), Boekverkoper te Rotterdam.

LAAN (JOANNES VAN DER), Jooftzoon, Boekverkoper te Rotterdam.
LAER (L. F. Baron VAN).
LAFORT (JOHANNES).
LAGERWY (DIRK), te Amersfoort.
LANGERACK (C. M.), Wed. van J. SARVAAS.
LANDZAAT (HENDRIK), te Amfteldam.
LAUNHARDT (H. W.), Hovenier te Schiedam.
LEE (J. v.), Boekverkoper te Haarlem.
Lees Collegie te Steenwijk (onder de Zinfpreuk Mufis & Amicitiæ.)
Lees Collegie te Purmerende.
Lees Collegie te Oudewater.
Lees Collegie te Wageningen.
Lees Collegie te Hilverfum.
Leesgezelfchap (onder de Zinfpreuk tot Nut en Vermaak), te Delft.
Leesgezelfchap (onder de Zinfpreuk zo Nuttig als Vermakelijk), te Hoorn.
Leesgezelfchap Conftantia, te Hoorn.
Leesgezelfchap te Waddinxveen.
Leesgezelfchap te Heusden.
Lees Societeit (de), te Sluis in Vlaanderen.
LEVER (CORNELIS), Koopman te Amfteldam.
LEYDEN (de Hoog Wel Geb. Heer VAN), Heere van Nieuwland.
LEYDEN (de Hoog Edel Geb. Heer Baron VAN), Heere van Weft-Barendrecht en Carniffe, Generaal-Major.
LEZENBERG (HERTOG), Koopman te Amfteldam.
LICHT (WILLEM ALBERTUS VAN DER), Koopman te Amfteldam.
LIER (J. VAN), J. U. Dr. Oud Gedeputeerde Staten, thans Ontfanger-Generaal en mede Lid van den Loffelijken Etftoel des Landfchaps Drenthe.
LINDELOO (GERRIT VAN), te Amfteldam.
LINDEMAN (OTTO), Konftplaatfnijder te Almelo.
LOFVERS (HENDRIK), Konftfchilder en Vaandrig des Borgerlijken Regiments, te Groningen.
LOOFF (A. J. A.), Stads Med. Doctor, te Enkhuizen.
LOOFF (PH.), Med. Doct. in de Wildervank.
LOGMAN (WILLEM), Franfch en Duitfch Koftfchoolhouder, te Rotterdam.
LOUWEN (A.), Oud Schepen te Purmerende.
LUGT (H. v. D.), Boekverkoper te Harderwijk, 4 Exempl.
LUGT (B. VAN DER), Boekverkoper te Harderwijk.
LULIUS (Den Heere Advocaat).
LURKUS (DAVID).
LUSSING MATTHYSZ. (HENDRIK), te Amfteldam.
LUTZENBERG (C. G.), Chirurgijn te Purmerende.
LYNEN (J. J.), in 'Hage.
MAIR (JOH. LE), Boekverkoper te Leiden.
MARCUSSEN (J.), te Middelburg.
MARMÉ (J. W.), Stempelfnijder van hunne Ed. Mog. Munt te Utrecht, beft papier.
MASUREL (MOZES), te Amfteldam.
MARTENS (D. J.), Advocaat voor den Ed. Hoove van Utrecht.
MARTINES (G. F. J. DE), te Gouda.
MEISTER (J. J. G.), te Zutphen.
MENS (JAN HERM. Z.) te Amfteldam.
METELERKAMP (Mr. A. H.), Advocaat te Gouda.
MEULEN (G. W. TER).
MEULMAN (CASPARUS), te Amfteldam.
MEY (JAN FREDRIK DE), Raad in de Vroedfchap en Præfident Burgemeefter te Alkmaar.
MEYEN (Mr. J. J.), te Utrecht.
MIKKER (NICOLAAS DE), te Amfteldam.
MILDE (JOH. DE), Predikant te Stadt in 't Haringvliedt.
MINNINGHEN (De Heer VAN), Raadsheer in den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland.
MOËLEMAN (N.), Boekverkoper te Arnhem.
MOENS (HENRIKUS), Koopman te Rotterdam.

*** MOER-

Moerbeek (A. A.), V. D. M. te Dordrecht.
Moerbeek (Abraham), Studiosus.
Moerbeek (Jacobus).
Monroy (Johannes), Boekverkoper te Nymegen.
Morterre (Jan), Boekverkoper te Amsteldam, 2 Exempl.
Muilman (Henricus), Predikant te Winkel.
Muller (A. G.), Notaris in 's Hage en Clercq ter Griffie van de Edele Hoven van Holland.
Muntinghe (Mr. L.), Gezwooren der Stad Groningen en Gerichts-schrijver van Westerwolde.
Muys (Hendrik), te Amsteldam.
Muys (Jacob), te Amsteldam.
Myhleerg (George Charle Baron van), Lieutenant-Collonel.
Mynders (Anthony), Stangenmaker te Utrecht.
N. N. (Mevrouw).
N. N. 3 Exempl.
Nagtglas (Mr. H.), te Naarden.
Nebe (George M.).
Nes (J. P. van), Rentmeester te Utrecht.
Ninaber (Engelb. Corn.), te Amsteldam.
Nieuwendijk (Jacobus van den), te Utrecht.
Nieuwkerk (Dirk van).
Noordeloos (Willem van).
Noordhoff (Symon).
Nooy (Barent van).
Nottelman (A.), Chirurgijn in de O. Zype.
Nyssen (W.), Heer van Waarden, Rentmeester van de Exploiten van den Ed. Hove en Raade van Vlaanderen, mitsgaders Rekenmeester van de Ed. geoctrojeerde West-Indische Comp. ter Kamer Zeeland te Middelburg, &c. &c.
Olst (Daniel van), Capitein ten dienste dezer Landen.
Olst B. Z. (Arend van), te Foxhol in Groningerland.
Oortmond (Dirk), Notaris te Amsteldam.
Otter (Jan), te Zaandam.
Oudshoorn (Jan Goesché van), te Amsteldam.
Overweel (N. N.).
Oukoop (W.), Boekverkoper te Breda.
Overmeer (Mr. N. van), Secretaris van 't Capittel van Oudmunster te Utrecht.
Palier (J. en H.), Boekverkopers te 's Hertogenbosch.
Pals (G. van der), te Rotterdam.
Panneboeter (De Heer Adriaan).
Paulus (Pieter), J. Utr. Cand. te Leiden.
Pecker C. Z. (Cornelis de), Boekverkoper te Leyden.
Perrenot (A.), Raadsheer der Domeinen van zijne Doorl. Hoogheid den Heer Prins Erfstadhouder.
Petræus (Johannes Balduinus).
Peuch (Mr. C. J.), Courantier te Utrecht.
Plaats en Junior (F. v. d.), Boekverkopers te Harlingen, 2 Exempl.
Piccardt (J. L.), Contrarolleur in de Langackerschans.
Poelien (Arnoldus van), Koopman te Dordrecht.
Poelman (C.), Boekverkoper te Delft.
Poll (A. van der), S. S. Theol. Stud.
Pous (Mr. Bonifacius Mogge), Regerend Burgemeester der Stad Zirkzee.
Pranger (Daniel), in 's Hage.
Puthoff (Mejuff. Anna Jacoba).
Quack (Hendrik Willem), te Amsteldam.
Raavens Jan Pietersz. (De Heer Mr. Caspar Jacob.).
Raalte (G. van), te Amsteldam.
Ramhorst (Mr. Jacob van der), Raad in de Vroedschap &c. &c. der Stad Enkhuizen.
Ranitz (J. B. S. de), te Leyden.
Ratelband (De Erven de Wed. J.) en J. Bouwer te Amsteldam.
Ravensberg (J. van).
Reeler (Jan), Plaatdrukker te Amsteldam.
Regt (Nicolaas de), te Dordrecht.

Regt Junior (A. de), te Dordrecht.
Repelaar (J. A.), te Dordrecht.
Repelius (T.), Boekverkoper te Thiel, 2 Exempl.
Retemeyer (Godlieb Johan Arnold), te Amſteldam.
Rietschooten (Willem van), te Utrecht.
Rinck (Mr. Steven), Advocaat te Thiel.
Ridder (Hendrik de), Schoolhouder te Amerongen.
oelofs (Hendrik), te Amſteldam.
landus (J.), Commies te Helvoetſluis.
r (D.), Boekverkoper te Frane- 3 Exempl.
y (E. Munnik), Koopman te beſt papier.
nnes), Boekverkoper te Am-
H.), Advocaat te Am-
acob).
en (H. van), te Utrecht.
Rumpf (Fredrik), te Amſteldam.
Runckel (Jz.), te Rotterdam.
Ryken (J. A.), Officier der Heerlijkheid de Hage.
Rykvorsel (De Heer Mr. Cornelis van).
Rynberg (Nicolaas), Boekverkoper te Thiel.
Sandelyn (W.), Boekverkoper te Wageningen, 2 Exempl.
Schee (Bastiaan), te Amſteldam.
Scheltus (Mr. Isaac), 's Lands Drukker in 's Hage, beſt papier.
Schermbeek (Adriaan van), Sollicitteur Militair te Utrecht, beſt pap.
Schild (Jacob), Chirurgijn te Enkhuizen.
Schmidt (L.), Boekverkoper te Schiedam.
Schoenmakers (Joost), te Dordrecht.
Schoonhoven (P. van), Notaris en Makelaar te Utrecht.
Schoonhoven (S. v.), Confiturier te Utrecht.
Schooten (Nicolaas van), te Amſteldam.
Schorrenburg (T.), Predikant te Camerik.
Schouten Geb. de Waal (Catharina), te Amſteldam.
Schrijver (Hendrik), te Amſteldam.
Schweinitz (De Wel Ed. Geſtr. Heer Adolph van), Lieutenant-Collonel bij de Infanterij en Groot-Major te Lillo.
Semeyns (Willem Palenstein), Boekverkoper te Enkhuizen.
Seutge (Frans), te Amſteldam.
Sickesz (Willem), te Amſteldam.
Sieverts (Sophia), Geb. Roos.
Sigismund (Johan Adolph. Hendrik), Baron van Dorth, Heer van 't Velde en Holthuizen, Scholtus binnen en buiten Lochem en Commiſſaris ter monſteringe des Graafſchaps Zutphen.
Sikken (Claas), te Amſteldam.
Sina (C. van).
Slaap (C.), te Amſteldam.
Smit (De Wed. E.), Boekverkoopſter te Amſteldam.
Smit (J.).
Smout (E. van der), Boekverkoper te Delft.
Someren Jz. (S. Brand van), S. S. Theol. Stud.
Someren (Abraham van), Tinnegieter te Utrecht.
Son (C. v.), te Rotterdam.
Spandaw (Wed. J.), Boekverkoopſter te Groningen.
Spruit (H.), Boekverkoper te Utrecht.
Staats (Henricus), te Gouda.
Stambke (Mr. H. P.), te Harlingen.
Stanhoffius Andries z. (J.), Boekverkoper te Amſteldam, 2 Exempl.
Steen (Isaak van der), te Amſteldam.
Sterk (Gerret) Koornmeeſter te Rotterdam.
Stubbe (A.), Boekverkoper te Utrecht.
Sundorf (Ferdinand), Boekverkoper te Amſteldam, 2 Exempl.
Swart (M. de).
Switsers (J.), Landmeeter te Purmerende.

SYPESTEIN (W.), Secretaris te Assen-delft.
SYTZAMA (F. O. VAN), Heer van Bellingeweer &c. &c.
TAK (M.), Koopman te Middelburg.
TERVEEN (J. VAN), Boekverkoper te Utrecht.
THOORN (PIETER OZIAS V. D.), Boekverkoper te Zirkzee.
TILLY (CLAAS DE KONING), te Haarlem.
TITSINGH (ADRIAAN ARENT), te Amsteldam.
TJASINK (GERRIT), te Amsteldam.
TONIS (H. N.), Philos. Candid.
TOOROP (MICHIEL), te Amsteldam.
TRESLING (G.), Boekverkoper te Leeuwaarden.
TURNER (JAN), te Amsteldam.
TYDGAAT (J.), Boekverkoper te Haarlem.
TYL (MARTINUS), Boekverkoper te Zwolle, 3 Exempl.
VAART (MAARTEN VAN DER), te Woubrugge.
VALCK (A. S.), te Rotterdam.
VALENTYN (DAVID), te Amsteldam.
VARELEN (L. V.), Apothecar te Haarlem.
VEECKENS Junior (CLAAS), te Amsteldam.
VEER (Wed. K. DE), Boekverkoopster te Amsteldam.
VELDHOVEN (JACOBUS VAN), te Utrecht.
VELDHOVEN (A.), te Dordrecht.
VELDTMAN (O. G.), Jur. Utr. Dr. en Advocaat voor de H. Heeren Burgemeesteren en de Raad in Groningen.
VELINGIUS (W.), te 's Hertogenbosch.
VELSEN (P.), J. U. Cand. te Groningen.
VELZEN, Lieutenant te Schieborgh.
VEN (HENDRIK VAN DER), Chirurgijn en Vroedmeester te Amsteldam.
VERBRUGGE (GERRIT), te Amsteldam.
VERBRUGH (JAN).
VERDUW (De Wel Ed. Gestr. Heere DE), Raadsheer van den Leenhoven van Braband en den Lande van Overmaze.
VERHELL en Zoon (Wed.), Boekverkoopster in den Brielle.
VERHELLOUW (PAULUS), Bouwmeester te Rotterdam.
VERHULST (L.), voor 't lees Collegie te Rotterdam.
VIANDER (TOMAS), te Oudewater.
VIN (A. DE), Boekverkoper te Middelburg.
VIS (De Heer CORNELIS), Schout bij nagt van de Admiraliteit in Zeeland en Directeur van de Commercie te Middelburg.
VIS (A.), Boekverkoper te Rotterdam 2 Exempl.
VISCH (JUSTUS), Boekverkoper te Utrecht, 2 Exempl.
VISSER (NICOLAAS), eerste Commies ter gemeene lands Comptoire te Alkmaar.
VISSER JANSZ. (JACOBUS DE), te Utrecht.
VISSER (GERRIT), te Westzaanen.
VLOOTEN (W. VAN).
VOLLENHOVEN (PIETER V. D. WALLEN VAN), te Rotterdam.
VOORDUYN (J.), Med. Stud.
VOORHOUT (FRANS), te Alkmaar.
VOORT (COENRAAD VAN DER), te Amsteldam.
VOSSEN (M. AREND DIEDVILLE DE VRIES VAN), Weesmeester en Oud Schepen te Enkhuisen.
VOSSENBERG (LAMBERTUS), te Amsteldam.
VREEM (H. J.), Makelaar te Utrecht.
VRIES (FRANS DE), te Amsteldam.
WAAL (S. DE), te Utrecht, 2 Exempl.
WALLEN Gz. (P. V. D.), te Rotterdam.
WALTHER (F. J.), Kon. Plaatsnijder &c. te Harderwijk.
WANDERS (A.), te Utrecht.
WANROY (A.).
WASSENAAR (De Heer VAN), Page van zijne Doorl. Hoogh. den Heere Prince van Oranje en Nassau.
WASSENBERGH (A. L.) te Amsteldam.
WATERBEEK (ANTHONY), te Amsteldam.
WEDDING Junior (Jz.), te Amsteldam.
WERVE (ADR. SAL. VAN DER), in 's Hage.

WES-

WESSELMAN (DANIEL CORNELIS), te Amſteldam.
WESTERHOF (J. D.), te Rotterdam.
WESTHOVEN (Mr. ANTHONY VAN), Raad in de Vroedſchap en Oud Præſident Schepen te Alkmaar.
WESTWOUDE (LUCAS), Raad en Oud Burgemeeſter der Stad Enkhuizen.
WETTER (F. L.), Boekverkoper te Middelburg.
WEEZELENBURG (HENRICUS JACOBUS VAN), te Amſteldam.
WIGERI (W.), Boekverkoper te Leeuwaarden.
WINCKELMAN (Mr. ISAAC), Oud Raad en Oud Burgemeeſter der Stad Vliſſingen &c. &c.
WINKELMAN (O. R. F. W.), Gezworen Tranſlateur te Utrecht, beſt pap.
WINT (PIETER DE), te Goes.
WIT (PANCRAS DE), Koopman te Enkhuizen.
WITTE (J. E. DE), Directeur Generaal over alle de Stads Werken en Gebouwen van Amſteldam.
WITTERS (De Hoog wel Geb. Heer JOHAN EDUART).
WITTICH (J. G.), Boekverkoper te Dordrecht.
WOLDE (N TEN).
WOUDE (A. TEN), A. L. Stud. te Groningen.
WOUTERS (H. Y.), Koopman te Bolswaard.
WOUTERS (GERRIT), te Amſteldam.
WYK (De Heer Mr. JACOB. VAN DER), te Zwolle.
WYK (JAN VAN), te Amſteldam.
WYNANTS (J. P.), Boekverkoper in 's Hage.
YKELBOOM (K.), in 's Hage.
YZENDOORN (BARTHOLOMEUS ALBERTUS), te Utrecht.
ZEEGERMAN (W.).
ZEGERIUS (L.), Lector der Latijnſche Scholen te Elburg.
ZEGERIUS (ZEGER), te Amſteldam.
ZEITSEMA (JACOBUS), te Amſteldam.
ZWART (JACOB), Predikant te Appingendam.
ZYDREGTOP (CORNELIS), Koopman te Moordrecht.
ZYLL. (J. DE VOS VAN).

BERIGT VOOR DEN BOEKBINDER.

By het innayen of inbinden moet het wit aan de plaaten blyven.

Plaat I. en II. komen agter bladz. 20.

- - - X. en XIII. - - - - - - - 84.

Het plaatzen der andere plaaten vind men op de lyſt der plaaten op de hier volgende bladz.

PLAATEN EN KAARTEN.

De Tijtelplaat voor den tijtel van 't Werk.

Het Afbeeldzel van den ſchrijver, voor het Werk.

Plaat I. Gezigt van de *Kaap de goede Hoop*. . . . bl. 6.
II. Gevegt met de Wilden van *Sillebar*. . . 20.
III. Vaſtenävonds vermaaklijkheden der *Chineeſen*. . 34.
IV. Woning van een' ouden Viſſer, op *Java*. . 34.
V. De Stad *Japare* op *Java*. . . 40.
VI. Der Mooren tempel binnen *Japare*. . . 40.
VII. Het Kaſteel *Victoria* op *Amboina*. . . 40.
VIII. Gezigt van 't eiland *Tarnate*. . . 50.
IX. Kléding en wijze van groeten der *Tarnaters*. . 50.
X. Eene oorlogsvloot der *Amboineeſen*. . . 58.
XI. Gezigt van het Kaſteel *Goelegoele* op *Ceram*. . . 58.
XII. Afbeelding van 't verongelukken van een Schip. . 72.
XIII. Zeeſlag tuſſchen de Hollanders en Portugeeſen. . 84.
XIV. Verovering van *Makaſſer*. . . 90.
XV. Gezigt van de reede vóór de ſtad *Arrakan*. . 108.
XVI. Eene ſchipbreuk der *Indiaanen*. . . 114.
XVII. De Néderlanders verſchijnen vóór den Koning van *Arrakan* met geſchenken. . . . 120.
XVIII. Een tempel en afgod der *Arrakanners*. . 120.
XIX. Verſchijning des Konings van *Arrakan*. . . 122.
XX. Gezigt der hoofdſtad *Arrakan*. . . 156.
XXI. Gezigt der ſtad *Negapatnam* op de kuſt van *Coromandel*. 180.
XXII. Gezigt der ſtad *Tegapatnam* op de kuſt van *Coromandel*. 180.
XXIII. Gevegt van *coromandelſche* wijven, met den ſchrijver en zijne reisgenooten. . . . 180.
XXIV. Gezigt der ſtad *Columbo*. . . . 192.
XXV. De Paerelviſſerij. . . . 192.
XXVI. Gevegt op de kuſt van *Malabar*, tuſſchen de Hollanders en Portugeeſen. . . . 192.
XXVII. Gezigt der ſtad *Coulang*. . . 192.
XXVIII. Gevegt der Néderlanders en Nairos. . . 192.
XXIX. Gezigt der ſtad *Cranganor*. . . 204.
XXX. Onderwerping van twee zwarte Koningen. . 204.
XXXI. Gezigt der ſtad *Puntogale*. . . 302.
XXXII. Huwlijksplegtigheden van eenen rijken Moor op *Batavia*. 322.

De Kaart van de geheele waereld,
De Kaart van het eiland *Amboina*, en
De Kaart van het eiland *Ceilon*, agter dit Deel te plaatzen.
Deze drie Kaarten verwagte men bij het II. Deel, dat nog dit Jaar ſtaat uittekomen; de lézer gelieve het inbinden van dit Deel derhalven nog zo lang uitteſtellen.

REISTOGT
NAAR EN DOOR
OOSTINDIËN.
EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Inleiding tot het werk. Reisluſt van den Schrijver. Zijne verhuring in dienſt der E. O I. *Maatſchappije, zijn vertrek naar Indiën en ongewoone ontmoetingen. Hij zeilt voor bij de* Hoofden *en* Engelands-End, *ontmoet een ſcheepje, ſtévent langs de* kanariſche *eilanden, bezigtigt den* Piekberg, *pasſeert de zoute eilanden, de* Zon *en den* Evenaar, *word door een portugeeſch ſchip nagejaagd; men maakt zig ſlagvaerdig. De vervolger neemt de vlugt. Hévige ſtorm. Aankomſt aan de* Kaap de goede hoop.

DE wonderen van den OPPERWERKMEESTER vertonen zig op de treffendſte en luiſterrijkſte wijze aan het oog der geenen, die de groote wateren bevaren. — Te regt verheft daaröm de koninglijke profeet en pſalmiſt DAVID, in den 107den pſalm, de eer en heerlijkheid van den grooten MAKER van het heel-al, met deze woorden: „ Die met ſchépen ter zee afvaren, han„ del doende op groote wateren, die zien de werken des HEEREN, en „ zijne wonderwerken in de diepte. — Als hij ſpreekt, zo doet hij eenen

„ ſtormwind opſtaan, die haare golven om hooge verheft. Zij rijzen op
„ naar den hémel, zij dalen néder tot in de afgronden: hunne ziele ver-
„ ſmelt van angſt. Zij danſſen en waggelen als een dronken man, en al
„ hunne wijsheid word verſlonden. ══ Doch roepende tot den HEERE
„ in de benaudwheid die zij hadden: zo voerde hij ze uit hunne angſten.
„ Hij doet den ſtormwind ſtil ſtaan, zo dat haare golven ſtil zwijgen. Dan
„ zijn ze verblijd, om dat ze geſtild zijn, en dat hij ze tot de haven
„ hunner begeerte geleid heeft. Laat ze voor den HEERE zijne goedertie-
„ renheid loven, en zijne wonderwerken voor de kinderen der menſchen,
„ en hem verhogen in de gemeinte, en in het geſtoelte der oudſten hem
„ roemen." ══ Treflijke woorden voorzéker, welker waarheid wij mé-
nigmaal ondervonden hebben, gelijk zulks in deze reisbeſchrijving zal
aangetoond worden.

TWEE beweegrédenen waren er, waar door ik reeds in mijne vroege jeugd, als ik naamlijk nog maar 19 jaaren en eenige maanden bereikt had, aangezet werd, de reis naar *Indiën* te ondernémen. ══ Een ſterk dringende reisluſt, gevoegd bij eene leerzugt tot zulk eene kunſt, welker kennis, niet ſlegts door eene beſchouwlijke wétenſchap, maar ook door eene goede ervarenheid, kan worden verkrégen, waren de drijfveeren, die mij tot dezen togt aanſpoorden.

DE reis-met leerzugt dus gepaard, drongen mijn gemoed zodanig, dat ik, door vriendenraad geſtijfd, mij naar Amſteldam begaf; alwaar ik eerlang, tot mijn volkomen genoegen, in dienſt der éd. maatſchappije werd aangenomen; en daaröp aanſtonds, met onüitſpreeklijke blijdſchap, de nodige toebereidzels tot zulk eene lang gewenſchte reis maakte. Ik agtte mij nu ſchier den gelukkigſten menſch op aarden; ══ zo groot was mijne vreugd, en zo ſterk mijn verlangen naar de veräfgelégene waereldgeweſten.

VOLVROLIJK verliet ik dan mijne waerdſte vrienden, mijne bekenden, en mijn lieve vaderland; en begaf mij van *Haarlem* naar *Amſteldam*, en verder over de zuiderzee naar *Tesſelsdiepte;* alwaar ik met mijne goederen overſcheepte in het fluitſchip *Nieuwpoort*, het welk zeilvaerdig lag, en naar gelégenheid wagtte, om zee te kiezen.

HET kwam mij, die nooit gevaren had, niet weinig vreemd voor, het léven der zeelieden aantezien, en hunne woeſte bedrijven, geſprekken, en ongebondenheden bijtewonen. Van onder een gerégeld opzigt kwam ik in een ſchool van ongerégeldheden, welken gewoonlijk bij veele officieren, ſoldaaten, en bootslieden op de ſchépen plaats hebben: doch ik voegde mij bij dezulken, die mij voorkwamen de beſcheidenſten te zyn. Veelen van onze reisgenooten waren door hunne vrouwen, of door de geenen, welken hun de naaſten ſchénen te zijn, tot hiertoe begeleid en verzeld. Doch nu naderde eindelijk de droevige dag van ſcheiden; want de loots, naar wien het volk, en zelfs de ſchipskundigen thans moeſten luiſteren,

en

en die bij het uitzeilen het grootfte woord voerde, was aan boord; en de zoete geleidfters namen van haare meeftgeliefden affcheid. Maar ik geloof, dat veeler droefheid flegts geveinsdheid was, wijl ik meen dat zig onder dezelven niet weinigen bevonden, op wier kuifchheid gantfch geen roem te dragen was. Zommigen waren denklijk ook meer innerlijk verheugd, dan zij wel uiterlijk durfden laten blijken; dewijl zij zig nu eerlang van ligtmiffen, dronkaards, fpélers, en dergelijke fpilzugtige gaften zouden ontlaft zien.

VEELEN van deze losbollen ging ook eene groote ongewoonte aan; daar zij thans, met luttel vreugd, hun vaderland, gevolglijk ook al hunne bachusdagen en ongebondene dertelheden moeften vaarwél zeggen; en, weinig geägt, in geringe hoedanigheid, naar de oogen van anderen zien, en naar het bevél luifteren van dezulken, wier gezélfchap zij te voren met groote veröntwaerdiging zouden vermijd hebben.

ONDER anderen was er één, die door het beleid zijner naaftbeftaanden, tégen zijnen zin en wil, aan ons boord gebragt was, en nu met ons voort moeft. —— Hij had, naar men zeide, weléer, in het beft van Holland, eene fraije hofftéde, koets en paerden, névens een' gezégenden rijkdom bezéten: doch door fpélen, zwieren, en gedurig bankettéren had hij het zo ver gebragt, en zulke goede vorderingen gemaakt, dat hij méde buiten gaats geraakte. —— Zijne vrouw bezogt hem nog ééns voor het laatft aan boord, en zette hem met een matroofen kistje, dat vrij foberlijk voorzien was, zo gevoeglijk af, als het haar doenlijk fcheen; latende hem dus arm, berooid en gantfch bedeeft, in hoedanigheid van gemeen foldaat, met nagedagtenis zijner vorige weelde, een fpeelreisje van 3600 mijlen naar andere waereldgewesten aanvangen.

HET zou ons aan geen ftof ontbréken, indien wij meer dergelijke voorvallen wilden aanhalen. Doch zulks ons doeleinde niet zijnde, zullen wij overgaan tot de reisbefchrijving.

HET was in het aangenaamfte van de lieflijke lente, naamlijk, den 16den April 1658, tégen den avond, toen wij het kleine wijdberoemde Holland verlieten, en ons buiten Teffelsdiepte op den wijden plas begaven. —— Wij gingen in gezélfchap van nog twee andere fchépen onder zeil: te wéten, de fluit *Leerdam*, en het fchip de *Dolfijn*, het eerfte, om met ons naar Indiën, en het tweede, om naar de kuft van *Guinea* te ftévenen. Wij zetten gelijklijk koers naar het kanaal de *Hoofden* genoemd, hetwelk wij met eenen noordöoften wind doorgeraakten, zeilende langs de kuften van Engeland en voorbij *Douvres;* doch van de franfche kuft konden wij, wégens de névelägtige lugt, geen land bekennen. Dus nagt en dag voortzeilende, kwamen wij met ongemeenen fpoed voorbij *Engelands-End*, en voorts in de fpaanfche zee, daar de golven ons bijwijlen wakker om de ooren floegen.

Wij hadden nog geen grooten weg afgelegd, als wij ten zuiden van ons een ſchip ontdekten, dat regt naar ons ſtévende. Het zelve genaderd zijnde, zagen wij dat het een rotterdamſch ſchip was, dat van de *Barbados* kwam, en naar het vaderland keerde. Wij gaven onzen landslieden een pak met brieven over, en ſcheidden, naar wéderzijdſche toewenſchingen van behoudene en voorſpoedige reis, weêr van malkanderen.

Het lieflijk, aangenaam, en helder weeder, en de gewenſchte noordooſte wind, waren ons zo gunſtig, dat wij, den 7den Maij, de *kanariſche eilanden* in het gezigt krégen, welken wij voorſpoedig voorbij zeilden. —— In deze vermaarde geweſten zagen wij den *Piekberg*, het hoogſte gebergte van den geheelen aardkloot, liggende op één dezer eilanden, en welken men, volgens het getuigenis van geloofwaerdige ſchrijvers, wel 60 mijlen ver in den omtrek zien kan. Deſzelfs bewonderingwaerdig ſpits ſchijnt zig, door zijne verbazende hoogte, tot in den hémel te verheffen; egter bewéren zommigen, dat het boven op dezen berg altoos koud, en deſzelfs kruin ſteeds met ſneeuw bedekt is.

Deze eilanden, vanwaar men de zoetzingende kanarievogels overbrengt, voorbij geraakt zijnde, krégen wij kort daarna de *zoute eilanden* in het gezigt, van dewelken wij verder geen gewag zullen maken, wijl dezelven reeds genoegzaam bekend zijn. Alleen willen wij melden, dat de zee zig in deze ſtreek zomtijds geheel groen vertoonde, en als vervuld met heirlégers van allerleie zeemonſters, als ook van groote en kleine visſchen. Zomtijds werden wij vreeslijke zeegedrogten rondöm de ſchépen gewaar; onder anderen die, welken men *zeeduivels* noemde, en veel gelijkheid met den rog hadden. Zij waren zeer groot en vervaarlijk, en ſchoten met zo veel ſnelheid voort, dat zij eerder door de golven ſchénen te vliegen, dan te zwemmen; zodat wij ze ook nooit onderſcheidenlijk konden waarnémen. De *haijen, tonijnen, zeevarkens*, en *potshoofden* werden door ons volk wel gevangen: maar uit hoofde van derzelver rauwe traanägtige zelfſtandigheid, verſtrekten zij eener fijne tonge tot geen aangenaame ſpijs; nogthans heb ik zomtijds van de kleinſte gekookte haijen, en ook wel van de zeevarkens ſmaaklijk gegéten, zonder dat het mij kwalijk bekwam. Doch men moet eene goede maag hebben. De eerſten zijn wat hard en wreed van ſmaak, hetwelk egter door een' graagen eetluſt, bekwaame ſaus, en een goed glas franſchen of rijnſchen wijn kan verbéterd worden: maar op de ſchépen mag dit ieder eenen niet gebeuren. Een ſtukje van een gekookt zeevarken met een ſausje van azijn en péper werd met zulk eenen ſmaak gegéten, als of het verſch vaderlandſch ſpek geweeſt ware. Van mij geſchiedde het juiſt meer uit nieuwsgierigheid, dan wel uit luſt. —— Ik agtte de volgenden béter: als, *dorades, benijt, coretten*, en *vliegende viſſchen*. De eerſten vong ons volk hier in overvloed met angels en elgers; maar de vliegende viſſchen kwamen dikwils met geheele troepen uit zee, langs en over ons ſchip vliegen; zelfs gebeurde het ménigmaal,

nigmaal, dat zij, om hunne vijänden, de visschen en monsters in het water, en de snelzwévende meeuwen boven het zelve, te ontvlugten, tot binnen in de schépen vlogen; alwaar zij dan insgelijks door de onzen gevangen, gebraden, en voor eene lekkernije gehouden werden. — Opmerkingwaerdig is het, dat de wijze SCHEPPER in zo ver ook voor deze kleine visschen zorg gedragen heeft, dat hij dezelven, op den rug, met twee vinswijze vleugels heeft voorzien, waarméde zij, zo lang die nat zijn, snellijk wéten voort te vliegen, telkens, als dezelven beginnen droog te worden, weêr in het water néderdalende; zodat zij op deze wijs de vervolging der meeuwen, visschen, en monsters, die gestadig op hen loeren en schijnen toeteleggen, ménigmaal ontsnappen, daar zij anders, waarschijnlijk, niet lang zouden kunnen bestaan.

ONDERTUSSCHEN hadden wij bij aanhoudendheid eenen gewenschten noordöosten wind. Wij hoopten derhalven eerlang de linie te passéren, alwaar de schépen zomtijds, door stilte, of door tégenwimden verscheidene dagen moeten doorbrengen; wanneer door de ondraaglijke hitte, waar door noodzaaklijk het bloed en de geesten moeten ontstoken worden, ijlende koortzen en brandende ziekten veröorzaakt worden, die veeltijds onder het schipsvolk vreeslijk woeden. Doch wij kwamen voorspoedig, en nog in het laatst van Maij, zo ver zuidwaard, dat wij de middagzon begonnen ten noorden van ons te zien. — Wij passeerden kort daarna den *évenaar*, en onze metgezél de fluit *Leerdam*, toen zijne koers twee strecken westlijker willende zetten, dan wij goedvonden te zeilen, en de schipsbevélhebbers het hieröver niet eens zijnde, verlieten wij malkanderen. — Wij waren er egter het best aan; wijl wij zes weeken voor de aankomst van hét schip *Leerdam* op *Batavia* aankwamen, gelijk in het vervolg gemeld zal worden.

WIJ vorderden dus tot in het begin van Junij, wanneer wij veele oostlijke en zuidöostlijke winden krégen; zo dat wij werks genoeg hadden, om tégen winden en stroomen zó te worstelen, dat wij de gevaarlijke droogten en klippen, de *Abroholles* genoemd, die op 18 graaden zuiderbreedte liggen, en waaröp de schépen ligtlijk kunnen vervallen en vergaan, te boven geraakten. Onze stuurlieden tragtten derhalven de koers zo veel mogelijk oost te houden. Het schip de *Dolfijn* scheidde ondertusschen ook van ons af, om zijne reis naar de guineesche kust voorttezetten. Wij namen van malkanderen afscheid, en ieder vervolgde zijne reis; zodat wij, in onze koers, nu alléén de zee behielden.

DEN 16den Junij, des namiddags, krégen wij ten zuidwesten van ons een schip in het gezigt, dat met volle zeilen regt op ons aanzette; en des avonds was het zelve ons reeds tot op den afstand van eene mijl genaderd. Wij hadden de prinse-vlag doen waijen, ten téken dat wij Hollanders waren: maar zo dra de duisterheid van den nagt de zee bedekt had, zagen wij een licht aan de groote steng van het gemelde schip, waaruit wij be-

beſloten, dat zij begeerden bij ons te wézen. —— Wij geloofden vaſtlijk, dat het onze metgezél het ſchip *Leerdam* was; weshalven wij ook een licht opſtaken, om dus bij malkanderen te blijven, zonder dat wij daaröm van koers veränderden.

Des morgens zagen wij het ſchip eene kleine mijl agter ons, pogende met alle magt ons te onderhalen. Wij ontdekten welhaaſt, dat het een groot portugeeſch ſchip was, dat ons vervolgde, met oogmerk, naar het ſcheen, om zig, was het mogelijk, van ons meeſter te maken. Derhalven werden op ons ſchip de overloopen aanſtonds klaar gemaakt, het geen hinderlijk zou hebben kunnen zijn, werd in zee geworpen, het grof geſchut te boord gebragt, de ſoldaaten werden gewapend, de kardoeſen gevuld, men verdeelde het volk, bragt musketten, kogels, kruit, pieken en ſabels ter onzer verwéringe aan; kortöm, alles werd tot een gevegt tégen de Portugeeſen gereed gemaakt. Wij ſtréken ten eerſten onze zeilen, en wagten met mannenmoed onzen vervolger in, die ons middelerwijl vrij digt naderde, zodat wij niet anders dan een bloedig gevegt te gemoet zagen. —— Maar na dat onze vervolgers ons van nabij beſchouwd hadden, ſcheen hun de luſt te vergaan, wijl zij het ſchielijk van ons afwendden en doorgingen, en wel met geen minder ijver en haaſt dan zij ons te voren vervolgd hadden. En, nademaal wij insgelijks geen vijänd zogten, ſtévenden wij verder zuidwaard.

Wij paſſeerden wél te vréden de droogten *Abroholles*, en ontdekten eerlang daarna, volgens het vermoeden der zeelieden, het eiland *Trinidati*. Het zelve voorbij gezeild zijnde, zagen wij weêr een ſchip, uit het westen, met volle zeilen op ons afkomen; dewijl wij egter onze koers ſteeds voortzetten, verloren wij malkanderen, gedurende den nagt, uit het gezigt.

In het begin van Julij, krégen wij veele onſtuimige winden, welken meer en meer toenamen, en eindelijk in een' hévigen ſtorm veränderden, die de geweldige baaren derwijze verhief, dat het ſchip ménigmaal van dezelven overdekt werd, en het volk werks genoeg had om het inſtortende water met pompen en baliën uit het ſchip te krijgen, en te verhoeden dat wij te gronde gingen. —— Het ſchip ſolde vreeslijk: dan ſchénen wij als tot in den afgrond van het grondlooſe diep te dalen, dan wéderöm om hoog tot in het driftig zwerk te ſtijgen; zodat het er niet anders uitzag, dan als of hier ons einde bepaald was. —— Maar de ALMAGTIGE deed de wateren der zee en der benauwdheid wel tot aan de lippen, doch niet hooger komen: want, toen wij, op het aannaderen van den akeligen nagt, die ons halfrond met zijnen zwarten ſluijer kwam bedekken, door het onweeder vermaſt, den moed als het ware ten eenemaale lieten zinken, gaf GOD ons eene genadige uitkomſt. Hij ſtilde het woedend onweeder, en deed de bulderende zee zwijgen; de dikke donkere wolken ſcheurden, en de flikkerende ſterren kwamen, als aangenaame hémellichten, ons wéderöm

gunſtig

gunſte bieden. De wind werd ons ook weêr voordeelig, en, daar wij gedurende dien hévigen ſtorm op genade van wind en golven gedréven hadden, maakten wij nu al het zeiltuig weêr bij, en zetten onze koers zuidwaard, tot dat wij de koelte wêer weſtlijk krijgende, het ooſtwaard wendden. —— Wij hadden thans zo ver het zuiden gewonnen, dat wij vooruitzigt hadden eerlang met deze koers de *Kaap de goede hoop* te bereiken, hetwelk ons voorſpoedig gelukte; want den 23ſten Julij, ontdekten wij de trotze kruinen van het hémelhoog gebergte der kuſt van Afrika, en kwamen vóór de *Tafelbaai*, waarin wij, na twee dagen zukkelens, vóór Neêrlands kaſteel, de *goede hoop*, met groote vreugd het anker wierpen, den HEERE dankende voor zijnen verleenden bijſtand.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De ſchrijver begeeft zig te land, neemt de geweſten van de Kaap de goede hoop *in oogeſchijn; beſchrijft dezelven, en de gewoonten van derzelver inwóners; vertrekt van dáár naar* Batavia, *gewaagt van eene felle koude, zeilt voorſpoedig, ſpreekt van een' orkaan en hévigen ſtorm, worſtelt met de dringendſte gevaaren; doch word verloſt; maakt melding van eene brandige ziekte onder het ſchipsvolk, en derzelver ſpoedige herſtelling, die van eene doodlijke ongeſteldheid gevolgd word, welker woede veelen het léven koſt. Men geraakt door tégenwind op de weſtkuſt van* Sumatra, *en komt aan in de bogt van* Sillebar.

WIJ vonden alhier geen vaderlandſche ſchépen, en hadden dus de ruime Tafelbaai alléén in. —— Wij maakten ten eerſten gereedheid om ons ſchip en volk van alle noodwendigheden te verzorgen. Onze matrooſen haalden den nodigen voorraad van water uit eene der zuiverſte kriſtalijnen rivieren, die door de afrikaſche wilderniſſen ſlingeren, en landwaard in overvloedig te vinden zijn. Men voorzag zig van brandhoud tot de volgende reis; ook krégen wij overvloed van allerlei ververſchingen aan boord: als, allerhande vee, inzonderheid afrikaſche ſchaapen, waarvan wij rijklijk voorzien werden; veele koſtlijke groenten: als, kool, wortelen, ſalaad, radijs, en waterlimoenen, névens andere plantgewaſſen, welken, grootſtendeels van néderlandſche zaaden gezaaid, geplant, en voortgeteeld, reeds in zulken overvloed gevonden werden, dat men niet alleen de Néderlanders, welken hier wonen, maar ook de ſchépen rijklijk daar van kon verzorgen. Doch betreffende de boomvrugten, de-

zen

zen waren toen zeer ſchaars, aangezien het midden in den winter was. Wij viſten hier ook met de netten, en vongen overvloed van viſch.

Ik begaf mij met den ſchrijver van ons ſchip aan land, om deszelfs hoedanigheid en geſteldheid te bezigtigen. Wij beſchouwden met zonderling vermaak en veel verwondering dit bekoorlijk en aangenaam geweſt, zijnde het zuidlijkſte gedeelte van Afrika; waar ſchier ongenaakbaare bergen, die hunne ſpitzen tot boven het lugtig zwerk verhieven, ſteile rotzen, die met hunnen val dreigden, angſtvallige wilderniſſen, heerlijke valijën, velden en landerijën zig aan ons oog vertoonden: waar de nijvere néderlandſche landman langs hoe meer door ſpitten en delven, zaijen en maijen, ploegen en planten, het omliggende land in béteren ſtaat tragtte te brengen; en reeds boter, kaas, melk, allerhande vrugten en gewaſſen den Néderlanderen te koop bragt, welken zig hier in en omſtreeks het hollandſch kaſteel, waarïn de onderdaanen en dienaars der Ed. maatſchappije, en de vrije lieden uit ons vaderland zig, een ieder met het zijne, bézig hielden, met de woon neêrgelaten hadden. De laatſten, te wéten de vrije lieden, bouwden hier woningen van kalk en ſteen, en wiſten zig, naar tijds omſtandigheden, tot aangroei en voortzetting der volkplantinge, in deze geweſten, zeer wél te behelpen, en met voordeel te genéren.

Ik deed met onzen ſchrijver verſcheidene vermaaklijke landtogten. Onder anderen beklommen wij den *Leeuwenberg*, welke aldus genoemd word, om zijne gedaante, en ook om de leeuwen, die hier geſchoten of gevangen worden. —— In het opklimmen vonden wij dezen berg met lieflijke kruiden, lang gras, en veele aangenaamriekende wilde bloemen bewaſſen; maar wij zagen weinig geboomte. Wij hadden ook voorgenomen deszelfs hoogſten top, benéden den welken men de wolken ziet heen zwéven, te beklimmen; doch uit hoofde der klipägtige ſteilten, konden wij niet tot boven op denzelven komen. Wij daalden derhalven af naar de groene valije, liggende tuſſchen den Leeuwen- en den Tafelberg, alwaar de rheën, ſteenbokken en ander wild gedierte ons met hun dertelend ſpringen en klouteren op de klippen en rotzen een verluſtigend ſchouwſpel verſchaften. Wij werden egter ras in deze onze geneugte geſtoord; nademaal wij, niet ver van ons, eenen leeuw vernamen, die van agter de klippen te voorſchijn kwam, en ons geen kleine vrees aanjaagde; doch tot onze groote blijdſchap verſchool hij zig vervolgens weêr in de ruigte van een kreupelboſch. —— Ondertuſſchen waren wij door dit gezigt wézenlijk zo verſchrikt, dat wij het niet raadzaam oordeelden ons hier langer op te houden; maar ons ſpoedig ſtrandwaard begaven, en dit geval ons tot eene waarſchouwing lieten verſtrekken, om, zonder geweer, nimmer zo ver weêr landwaard in te gaan.

Maar niets kwam ons zonderlinger voor, dan de zéden en gewoonten der woeſte en wilde menſchen, welken zig hier langs het ſtrand met geheele

heele benden aan ons vertoonden. —— Deze lieden worden bij ons, en ook bij andere natiën, wégens hunne klokkende ſpraak, die niet kwalijk naar het geluid der kalkoenſche haanen gelijkt, *Hottentotten* genoemd. Zij liepen allen, zo mannen als vrouwen en kinderén, geheel naakt, uitgezonderd dat zommigen, om de koude, aangezien het in den winter was, een ſmérig robbevel, of dat van eenig ander dier over de ſchouders hadden hangen, en dat hun nauwlijks tot aan de billen kwam. Des nagts kropen deze lieden bij troepen onder het geboomte, of in het veld in greppels en kuilen, gelijk de beeſten, bij malkanderen. Zij kwamen dagelijks bij ons om tabak en ſnuiſterijën. Hun voedzel was, éven als hunne lévenswijs en hun ſtaat, ten uiterſten ellendig.

Wij zullen op onze terugreis een weinig breedvoeriger van deze ongelukkige menſchen ſpréken, en te zelfden tijde de gelégenheid dezer geweſten van het zuidelijk Afrika kortlijk beſchrijven. —— Thans gaan wij weêr over tot onze reis.

Van deze, hadden wij nu omtrent twee duizend mijlen afgelegd, en moeſten dus nog eenen plas van ſeſtien honderd mijlen over, voor dat wij ter beſtemde plaatze, en binnen het vermaarde *Batavia*, de hoofdſtad van Neêrlands Indiën, konden geraken.

Na dat wij ons dan van het nodige tot de nog aanſtaande reis voorzien, en van den kommandeur RIETBEEK, die alhier het bevél voerde, afſcheid genomen, en hem voor de aan ons bewézene vriendſchap bedankt hadden; vertrokken wij van de *Kaap de goede hoop*, en ſtaken met 170 zielen weêr in volle zee, onze koers zuidwaard houdende, om de gewoonlijke weſte paſſaatwinden te krijgen, die wij op omtrent 39 of 40 graaden zuiderbreedte aantroffen. Wij hielden het toen ooſtwaard, met eene ſtijve vaart. De dagen waren hier van négen, en de nagten van vijftien uuren. Het weeder was guur en koud, en de lugt meeſt met dikke wolken bezet; daar bij hadden wij veele felle winden, met hagelbuijen en jagtſneeuw verzeld, zo dat het wollen plunje thans weêr uit kiſten en koijen te voorſchijn gehaald werd. —— Ondertuſſchen was de wind, ſchoon onſtuimig, nog ſteeds naar wenſch, te wéten uit het weſten. Wij voerden den meeſten tijd ſlegts eene wélgezwigte fok, die, zwanger van den wind, ons ſchip zomtijds nog wel 40, 44, ook wel 48 mijlen in de 24 uuren voortrukte. Wij maakten dus eene ſnelle vaart, en hadden de tuimelende zee en woeſte baaren van agteren, het welk omtrent 14 dagen aanhield; na verloop van dewelken wij in den nanagt door zulk eenen fellen ſtorm overvallen werden, dat wij ons oogenbliklijk in het uiterſte gevaar bevonden. ——

Wanneer de winden, met een bulderend geluid en met groot geweld, uit de vier hoeken der waereld te gelijk komen opſtuiven, en hévig tégen malkanderen ſchijnen te woeden; noemen de ervarene zeelieden zulks eenen *orkaan*. —— De ijslijk loeijende winden ſchijnen regt neêrwaard en met een vreeſlijk geweld als uit den hémel te ſtorten, waardoor de ontſtelde watergolven, die daardoor als het ware bedwongen zijn, belet worden zig te

verheffen. Maar wanneer deze gevaarlijke winden flegts uit éénen der vier waereldhoeken komen uitbarften; zo noemen de zeevarenden het eenen *ftaert* van een' orkaan. —— Alsdan bréken de winden met een fchriklijk geluid uit; de ontroerde golven rijzen op, en de fchépen, hierdoor gefchokt en gefold, geraken in het dringendfte gevaar, gelijk de ondervinding ons hier leerde. Want wij werden nog denzelfden nagt van zulk een allerverfchriklijkft onweeder beftormd, dat wij ons in een oogenblik, hoewel niet onverwagt, dewijl wij het reeds lang hadden te gemoet gezien, met fchip en volk in eenen jammerlijken toeftand bevonden. —— De bulderende winden hielden in het eerft geen vafte ftreek, maar vlogen het kompas rond, en kwamen als donderflagen uit de hoogte néder. De zeilen fcheurden aan flarden, en vlogen met ftukken daarheen. De zee, te voren woedende en onftuimig, lag nu gelijk en effen, en nogthans fcheen ons fchip te zinken; want hetzelve werd ten eenemaale op ééne zijde gedrongen, zodat van boord en fchilden een groot gedeelte onder water geraakte. Onze vlijtige matroofen en foldaaten betoonden hunnen ijver en wakkerheid met pompen en baliën, om het invliegende water uit het fchip te krijgen. Doch alles fcheen vrugtloos te zijn; en wij geraakten in dezen afgrijslijken nagt in zulk een' grooten nood, dat de vrees en het prangend gevaar den ftoutften harten den moed deed ontzinken. En deze ontfteldnis werd verdubbeld, toen men met een verbaasd gefchreeuw en onder een droevig handgewring, wanhopend uitriep: *Wij zinken, wij zinken! Ag help ons,* HEERE GOD! *wij gaan te grond;* welk gefchreeuw zulk een' fterken indruk op de ftoutfte gemoeden maakte, dat dezelven nu geheel bezwéken. —— Veele anders ruwe en onvertzaagde gaften waren nu geheel gedwée geworden; en wij baden allen, meer dood dan lévende, den ALMAGTIGE, dat hij onze beknelde zielen wilde genadig wézen, en ons een zalig einde fchenken, dewijl wij geen hoop noch uitkomft meer zagen. ——

HET gebed, welk dikwils zo flauwhartig geftort word, gefchiedde hier met vrij meer ernft, wijl het van veelen met zugten en traanen werd uitgeboezemd. —— Ondertusfchen namen de felle winden eenen barft, woedende met de vreeslijkfte rukken en vlaagen van het weften naar het oosten. Straks fcheen de aangetergde zee met haare fchuimende golven tot in de lugt en het donker zwerk op te ftijgen, en de gapende afgrond gereed om ons in te zwelgen. Doch ons fchip begon weêr een weinig te rijzen, hoewel het nog geweldig geflingerd werd; en wij fchepten ook weêr een weinig moed, dewijl de duiftere nagt verdween, en de lang gewenfchte morgenftond begon aantelichten. En, fchoon de hévige winden, vermengd met donderflagen, zig nog ontzaglijk lieten horen, begonnen zij egter eerlang aftenémen, en wij krégen tégen den middag weêr matig weeder, alzo de wolken zig verfpreidden, de lugt en de zee zig hoe langs hoe meer bedaarden, en het lieflijk zonnelicht met zijne verkwikkende en lévenwekkende ftraalen ons als op nieuw weêr léven gaf. —— Wij fchénen dus als uit den afgrond weêr verrézen, en loofden en dankten

GOD

GOD met verheugde zielen, voor zijne genadige behoeding. —— Ons volk floeg wéderöm andere zeilen aan; en wij zetten onze koers, met eene gewenfchte vaart, naar het ooft-noordöoften.

MAAR het fchipsvolk aan de ongemakken der zee, naar het fcheen, nog niet zeer gewend, en door koude, ftorm, en rampen afgemat, begon meeftendeels ziek te worden. Binnen weinige dagen telden wij bij de vijftig, zo matroofen als foldaaten, die door heete ziekten en ijlende koortzen aangetaft werden; weshalven wij met ons beide chirurgijns werks genoeg hadden met dag en nagt de zieken te bezoeken, hun goede en gefchikte geneesmiddelen toetedienen, voor hunne onpafling te zorgen, en dengeenen welken begonnen te beteren, goed voedzel te géven. Alle welke middelen en aanwendigen het den ALMAGTIGEN behaagde zo wél te zégenen, dat meeft al de kranken fpoedig weêr herftelden, en tot vorige gezondheid kwamen; en dus ook de moed en vreugd binnen fchipsboord wéderöm begonnen te herléven.

MAAR deze vreugd was van weinig duur, wijl kort daaröp eene veel gevaarlijkere ziekte, die zelfs dodelijk en befmetlijk was, onder het volk begon te heerfchen, en zo fchriklijk te woeden, dat meeft allen, die van dezelve aangetaft werden, binnen 30 of 40, ten langften binnen, 50 of 60 uuren jammerlijk uit het léven weggerukt werden. —— Die anders de fterkften waren, werden nu daarvan aangevallen; en die, welken ziek waren geweeft, bléven vrij. De meeften werden ijlende, en ftelden zig aan als woedende menfchen. De peftbuilen en ook het péperkoorn zag men aan de lichaamen der kranken, als in eene volkomene peft, te voorfchijn komen. Zommigen geraakten wel fterk aan het bloeden uit den neus; noghtans verminderde de kwaadäartigheid der ziekte niet, anderen braakten, of werden door eenen geweldigen buikloop aangetaft, zonder verligting daardoor te bekomen; intégendeel vermeerderde het kwaad, met een gevolg van razernij en ijlhoofdigheid, welken met den dood dezer ellendelingen een einde namen. —— De brand en het fenijn dezer boosäartige krankheid waren zo fterk, dat de mond der zieken, van de keel af, tot voor op de lippen, met eene telkens aangroeijende korft, en eenen zwarten dragt, welke den benauwden adem dreigde te ftikken, bezet werd; en men had niet zodra dit alles door gepafte middelen doen verdwijnen, of het kwam, niet minder fterk dan te voren, weêr te voorfchijn. Met één woord, de benauwdheid van zommigen fteeg tot zulk eenen graad, dat zij met dolle razernij bevangen, zig-zelven het léven tragtten te benémen, en zig met touwen, of wat zij anders konden krijgen, zogten te wurgen. En dit zou ongetwijfeld verfcheidene maalen gefchied zijn, indien men geen goede zorg gedragen, en dit onheil niet ménigmaal voorgekomen ware. —— De meeften dan, die van deze ziekte aangetaft werden, ftorven binnen weinige uuren, niet tégenftaande al de aangewende middelen. De lijken werden aanftonds blauw, paers, en zommigen met bleinen bezet, welker zwarte uitgelatene ftof eenen ondraaglijken ftank verwekte. Wij verloren in

weinige dagen bij de dertig menfchen, waarönder de opper- en onder- ftuurman, de ziekentroofter, de fchrijver, mijn goede vriend en reisgenoot, en meer andere officieren geteld werden. Eén der adelborften, wiens vader een man van groote middelen was, fprong in zijne ijlhoofdigheid, in den duifteren nagt, in zee, terwijl degeen, die bij hem waakte, hem van drinken zou verzorgen. Hij werd wel ten eerften gezogt, maar niet gevonden. Wat ons betreft, fchoon wij fteeds omtrent deze arme lijders waren, om hun allen mogelijken bijftand te bieden, bléven wij noghtans, GOD zij gedankt, tot elks verwondering, frifch en gezond.

TERWIJL vaft dagelijks eenigen van de onzen ellendiglijk weggefleept werden, en de ruime zee tot een kerkhof diende om de lijken te verzwelgen; overkwam ons nog eene andere zwarigheid: naamlijk, dat wij door de geftadige zuidöoftlijke winden, die wij eerder dan wij verwagtten, ontmoet hadden, benéden de ftraat van *Sunda*, op *Sumatra's* weftkuft vervielen. De verre reis uit ons vaderland, welke wij meenden bijna ten einde gebragt te hebben, fcheen nu eerft een begin te némen; vermids wij geen kans zagen om met deze mousfon, het lang gewenfchte *Batavia* te bereiken, wégens de geftadige zuidöofte winden, en laftige tégenftroomen, die, langs de gemelde weftkuft, gemeenlijk tot in November aanhouden. Dus fchénen ons de middelen afgefnéden, om nog binnen eenige weeken, tégen ftroomen, winden, en holle waterbaaren te kunnen vorderen.

IN dezen dringenden nood de fchipsraad vergaderd zijnde, werd er eenpariglijk befloten, den groenen wal, dien wij vóór ons zagen, aantedóen, in hoop van aldaar een vreedzaam volk, en goede ververfchingen voor de zieken en zwakken te vinden. Zodra dit befluit genomen was, wendden wij den boeg met allen ijver en het vierigfte verlangen, naar de voortreflijke en uitnodigende landsdouwe van *Sumatra's* weftkuft. Dezelve genaderd zijnde, zagen wij eene groote bogt of inham, welke onze ftuurlieden, de baai en de luftrijke landftreek van *Sillebar* bevonden te zijn. Dit deed de blijdfchap vermeerderen. Wy ftévenden dan naar dezen vermaaklijken oever, welke alöm met hooge bergen en zeer digtbewaffene bosfchen bezet was, en ons een' vollen overvloed van verfche vrugten en voortreflijke gewaffen beloofde. Bij het inzeilen van deze bogt, die met hooge gebergten gezoomd was, vonden wij zulk eenen flegten ankergrond, dat wij gevaar liepen met het fchip tégen eene klipägtige droogte, op dewelke de zee geweldig floeg, geftoten te worden, Doch eindelijk hielden onze ankers, en wij geraakten dit gevaar gelukkig te boven.

WIJ kwamen dus, de hémel zij gedankt, behouden aan in deze vermaarde bogt van *Sillebar*, en waren niet ver van het vlek der Sumatranen verwijderd, alwaar een aangenaam warrend kreupelbofch den groenfluweelen oever vercierde; doch omtrent ter plaatze daar wij lagen, zagen wij, op het ftrand, eenige woningen der Indiäanen, en, niet ver van ons bogtwaard in, eenen uitftékenden hoek, agter denwelken wij giften dat het fteedje *Sillebar* lag, gelijk wij naderhand ook bevonden. ——

Wij

Wij waren ten hoogften verblijd, hopende van de inwoners des lands verfch water en allerhande ververfchingen van eetwaaren te bekomen, zonder dat wij in het minfte geen vermoeden hadden van het rampzalige noodlot, dat ons hier trof, en waarvan wij in het volgende hoofdftuk kortlijk gewag zullen maken.

DERDE HOOFDSTUK.

Landtogt in Sillebar, *vriendelijke doch geveinsde wélkomgroet der Indiäanen aldaar, en hunne gewenfchte belofte. Liftige woorden des* Orankaij's *van* Sillebar. *Wéderkéring aan boord. Goed uitwerkzel van het* Sumatra's *water bij de zieken. Tweede landtogt om ververfching. De tolken worden door de* Sumatranen *verwélkomd en minzaam ontvangen, houden gefprek met den* Orankaij, *deszelfs liftigheid. De gefchillen over de handelplaats boezemen den Néderlanderen voorzigtigheid in. Der Indiäanen bedrog word ontdekt. De twee tolken worden aangevallen, en vermoord. Schuit en boot némen de wijk naar boord, en brengen aldaar deze droevige tijding. Gevaaren in* Sillebar *uitgeftaan. Storm. Vertrek van* Sillebar. *Aankomft in de* Straat *of* Engte *van* Sunda, *op* Batavia.

MET eene verlangende begeerte waren onze oogen hier fteeds op het verruklijk ftrand geveftigd; terwijl de Indiäanen insgelijks van hunnen kant, met eene algemeene bewondering, ons fchip fchénen te befchouwen. —— Wij lieten de vrédevlag waijen, en déden eenen fchoot met grof gefchut, om hen, volgens de gewoone wijs, aan boord te lokken; doch wij zagen geen vaartuig naderen. De nagt ondertusfchen genakende, leefden wij in hoop, dat men ons den volgenden dag zou aan boord komen. Gedurende den nagt zagen wij veel lichten en vuuren langs het ftrand, waaruit wij konden opmaken, dat de Sumatraanen goede wagt hielden, en ons gevolglijk niet veel vertrouwden. Als nu des morgens nog geen vaartuig verfcheen, was het beklaaglijk het gekerm der zieken te horen, die in hunnen ellendigen toeftand met fmerte naar een weinig verkoeling en ververfching verlangden; en het was ommogelijk zulks te bekomen, zonder de middelen werkftellig te maken, die noodzaaklijk fchénen bij de hand te moeten worden genomen. —— Men befloot dan de floep uittezetten, welke aanftonds met kloeke manfchap, allen vrijwilligen, bemand en toegeruft werd. Zommigen voorzagen zig, hoewel bedektlijk, met fnaphaanen, anderen met piftoolen en fabels, of het er misfchien op aankomen mogt. De koopman en de ftuurman waren onder degeenen, die

 méde

méde in de ſloep traden, en met het vrédevaandel naar land voeren. Maar toen zij bij het land genaderd waren, konden zij geen Indiäanen te ſpréken bekomen, door dien zij zig allen in het kreupelboſch hadden verſcholen. De onzen kwamen derhalven onverigter zaake terug. —— Zij beſloten egter het ſtrand andermaal, en een weinig verder bogtwaard in, te bezoeken; hetwelk op ſtaande voet werd in het werk geſteld; doch wégens den ſterken ſtroom, kwam men ten tweedemaal benéden de bogt, daar het ſteedje *Sillebar* lag, en buiten den gemelden hoek, aan den oever, alwaar een ménigte van groote boomen ſtonden. Hier kwamen eenige zwarte Indiäanen, welken meeſt naakt waren, behalven, dat zij een kleedje vóór de ſchaamte droegen, met bogen, pijlen, en aſſagaijen gewapend te voorſchijn. Zij riepen in de malaitſche taal, welke lieden wij waren? Van waar wij kwamen? En wat wij begeerden? —— Waaröp twee van onze Néderlanders, welken de malaitſche taal magtig, en als tolken médegevaren waren, antwoordden: dat wij Hollanders waren, en dat onze reis naar *Batavia* beſtemd was, maar dat wij door tégenwinden op deze kuſt waren vervallen, en thans op het goed vertrouwen, dat wij van de inwoners dezes lands hadden, gaern aan land wilden komen, om, voor betaling, het zij in geld, of in néderlandſche waaren, ververſching van water, vrugten, en het geen verder te bekomen was, te verzoeken; dat wij daarënboven, indien men ons dit wilde vergunnen, den Orankaij van *Sillebar* met een treflijk geſchenk zouden begiftigen. —— Nauwlijks had men deze woorden geëindigd, of de liſtige Sumatraanen riepen gelijklijk den onzen toe, dat zij aldaar wélkom waren, en ter regter plaatze aangeland; dewijl daar allerhande ſchoone vrugten en heerlijke gewaſſen: als, kokosnooten, oranjeappelen, limoenen, bananas, pijnangs, en wat wij verder mogten begéren, tégen een' matigen prijs, in overvloed bekomen konden: als méde voorraad van voortreflijk vee, hoenders, eenden, geiten, ſchaapen, osſen, koeijen, melk, boter, eijeren, viſch, en groenten; met één woord, alles, wat dagelijks te *Sillebar* te markt gebragt werd, daar zo wel vreemd'lingen als inboorlingen vrijën toegang vonden, om alles te kopen en te verhandelen, wat zij wilden. —— Dit waren indedaad ſchoone woorden, en zij ſchénen uit een opregt gemoed voorttekomen; te meer, wijl ook veelen van de aanzienlijkſten, die zig onderwijlen hier ook verzameld hadden, het in allen ernſt en opregtheid, zo als het toeſcheen, bekragtigden. —— Hieröp van den inlandſchen tabak te voorſchijn gebragt zijnde, noodde men de onzen op het vriendlijkſte om aan land te ſtappen, en van het lieflijk kruid de proef te némen; hetwelk zommigen ook ten eerſten déden, om de Indiäanen geen ergwaan te géven. Zij werden wéderöm minzaam verwélkomd, en genodigd in de groente nédertezitten. Het inlands kruid kwam aanſtonds voor den dag, en een ieder gebruikte het op zijne wijze; ook werd het goedgekeurd en geprézen. Kortöm, de tolken, zo wel als de overigen, waren ten vollen voldaan over het goed enthaal der zwarten, aangezien zij onzen volke alles op eene zo vriend-

lijke

lijke en gulhartige wijze aanboden. Vervolgens werd ons volk, niet ver van dáár, bij eene frische klaarvlietende rivier geleid, alwaar het helder kristalijnen vogt, onder de groene lommer van digtgetakte boomen, met een zagt en aangenaam geruisch, van het gebergte zeewaard rolde. — Hier sprak een zwarte Orankaij, die bij de Sumatraanen het hoogste woord scheen te voeren, ons volk in dezervoegen aan.

" ZIET vrienden, hier kan uw volk het water halen, indien uw ka-„ pitein goed vind, het boot met volk en lédige vaten aan land te zen-„ den: en, wat de' ververschingen van eetwaaren en vrugten betreft, „ dezen zullen u op het strand rijklijk, voor geld, te koop gebragt wor-„ den; of zijn er spiegels en messen te bekomen, dezelven zullen insge-„ lijks aangenaam zijn. — Gaat thans heen, vrienden, en komt morgen „ wéder, zijt voor niets beschroomd, maar komt vrijlijk en onbezorgd aan, „ gij zult ons van harten wélkom zijn, enz. " — Zij boden zelfs onzen volke aan, dat, indien iemand onzer eenig mistrouwen mogt hebben, zij gereed waren om twee persoonen uit hun, als gijzelaars aan boord te zenden, tot verzékering van hunne trouw, en ter onzer gerustslellinge. — Dan de onzen al te ligt gelovig, en te édelmoedig, om de Indiäanen eenig vermoeden van mistrouwen te doen hebben, weigerden zulks, en antwoordden: Dat zij gantsch geen twijffel hadden aan de goede gunst en opregtheid der inwoneren van *Sillebar*, en het dus niet nodig agtten, zig, door het aannémen van gijzelaars, verder daarvan te laten verzékeren. — Zij begaven zig dan wéderöm onder betoning van veel vriendschap in de sloep, doch namen twee putzen van het *Sumatra's* water tot eene proef méde, wordende door de zwarten tot aan de sloep begeleid, die hun tévens vraagden, of zij geen schietgeweer méde aan land gebragt hadden? Waaröp de onzen, in plaats van hierüit agterdogt op te vatten, hun ten antwoord gaven: — " O neen, tot wat einde zou „ men zig van geweer voorzien, als men slegts goede vriendschap zoekt; " en staken zo van wal, naar malkanderen een' goeden nagt gewenscht te hebben.

ONS volk aan boord terug gekomen zijnde, vernamen wij allen met onüitspreeklijke blijdschap de goede gelégenheid, om te *Sillebar* het nodige tot ververschingen te bekomen. — Van dat oogenblik af, bespeurde men reeds een' nieuwen moed en een nieuw léven bij de zieken, welken allen naar een dronkje van het médegebragte water snakten, om hunnen brand, die indedaad buitenmate groot was, te verkoelen. Wij gaven hun van hetzelve, hoewel matiglijk, en bevonden, dat slegts een kleine dronk van dit versche water, den versmagten zielen en benauwden harten dezer arme lijderen tot verkwikking en versterking verstrekte. Ieder verlangde daaröm naar meer voorraad van dit water, om de gezonden, en vooräl de zieken met dit heilzaam en verkwiklijk vogt te kunnen verfrisschen en verheugen.

DE naastkomende morgenstond begon nauwlijks aantelichten, of men zag het volk met een' lustigen ijver, elk om het zeerst, aan schipsboord

bézig,

bézig, om de floep tot den landtogt gereed te maken, en het boot met lédige watervaten te vullen. Men verborg ook drie of vier geladene musketten in de vaartuigen onder de prefenningen, om, des noods, zig van dezelven te bedienen. Alles dan gereed zijnde, ftaken de koopman en de ftuurman met beide de vaartuigen van boord, na zig van eenige kramerijën en gereed geld voorzien te hebben, en voeren naar den oever, vanwaar zij dags te voren afgefcheiden waren. —— Met de vrédevaan aan land genaderd zijnde, vonden zij denzelfden Orankaij, en de zwarten van den vorigen dag. —— Maar nu, omringd van een veel grooter getal platgeneusde zwarten, die fchier alöm heen met vrédevaanen naar ons volk ftonden te wagten. De twee Néderlanders, die dags te voren voor tolken waren te land geweeft, werden aanftonds door deze trouwloofe Indiäanen weêr genodigd aan land te ftappen, gelijk zij dan ook déden. Zij werden niet alleen van den gemelden Orankaij, maar ook van de andere Sumatraanen, welken insgelijks opperhoofden van de anderen fchénen te zijn, zeer vriendlijk verwélkomd, en, in fchijn, op het minzaamfte ontvangen. Men noodde hen wéderom in de groente néderte zitten, om met malkanderen te fpréken; terwijl de floep met het boot, om vlot te blijven, een weinig van land af hielden, en naar befcheid vertoefden. De koopman en de ftuurman waren in de floep gebléven, volgens bevél van onzen voorzigtigen kapitein, welke niet geraden vond, met al het volk aan land te ftappen, voor dat men nader en zékerer befcheid zou bekomen hebben; wijl hij zig op der Sumatraanen woord, wier liftigheid en trouwloosheid fchier overäl bekend zijn, niet te zeer wilde verlaten.

Onze tolken gaven nu wéderöm op nieuw de oorzaak van hunne komft te kennen, en verzogten, dat men hun ververfching van water, en hetgeen wij verder nodig zouden hebben, wilde laten toekomen; dat zij te dien einde geld en néderlandfche waaren médegebragt hadden; als ook een gefchenk voor den opperften van *Sillebar*; en dat de overigen, in de vaartuigen, ondertusfchen alleen wagtten, wat antwoord zij lieden zouden believen te géven, en naar een téken van verzékering, dat zij veiliglijk zouden durven aan land komen. —— Waaröp de Orankaij, nevens de overige fumatrafche heeren, met eene geveinsde betoning van genégenheid, antwoordden: dat ons volk aldaar wélkom was, en alle vriendfchap zou genieten; maar dat zij Orankaijen van *Sillebar*, ten dienfte van de onzen geraden vonden, dat, indien wij gezond, zoet, en lieflijk water wilden hebben, wij dan met floep en boot flegts een weinig verder bogtwaard in varen moeften, tot aan den binnenkant, waarvan wij hier voor melding gemaakt hebben; dat wij aldaar het vlek, of fteedje, *Sillebar* zouden vinden, en daarbij een' held'ren waterftroom, die van het gebergte onder lommerrijke kokosboomen en door groene bosfchaadjen vermaaklijk ftrandwaard vloeide, en gevolglijk béter en aangenaamer water opléverde, dan hetgeen men hier vond, wijl het laatfte eenigins brak was: daarënboven, dat op de markt van *Sillebar* alles te koop was, en dáár gevoeglij-

ker aan ons kon worden gebragt en aangeboden, hetgeen wij begeerden, of dagten nodig te hebben, dan hier op het ſtrand, waar hetzelve, uit hoofde van het boſch en het kreupelgewas niet wél kon geſchieden. — Hierop werd door onze tolken geäntwoord, dat zij hunnen principaalen dienden bekend te maken, hetgeen zij Orankaijen, hun hadden voorgeſteld: hetwelk dan ook gedaan werd. Ondertuſſchen wagtten de zwarten, wat berigt de tolken nu van de ſloep zouden terug brengen.

Dit verzoek der Orankaijen van *Sillebar*, als ook hunne gewaande vriendlijke raadgéving, zo bedrieglijk als opregtſchijnend gedaan, onzen lieden bekend gemaakt zijnde, verheugden de meeſten zig zeer. Zommigen intégendeel begonnen hieruit eenigen agterdogt optevatten; wijl een ieder zig verzékerd hield, dat het water hier zeer goed was. Doch anderen wéderom konden niet geloven, dat hier trouwloosheid en bedrog onder ſchuilden; maar verlangden ſlegts het ſteedje *Sillebar* te naderen. — Ondertuſſchen déden de onzen den Orankaijen voor hunne vriendlijke aanbieding, en voor de gunſt van vrijën toegang in het ſteedje *Sillebar*, door de tolken beleefdlijk bedanken, met verzoek, dat de heeren van dit geweſt beliefden goedtevinden, dat ons volk hier ter plaatze water haalde, gelijk ook den vorigen dag aan ons was toegezegd, dewijl het water zeer goed van ſmaak, en eenen iegelijken wél bekomen was; en dat de inwoners het overige ſlegts met kanôs en ligte vaartuigen tot hier wilden laten brengen, daar men alles tot volkomen genoegen zou betalen, wijl men aan deze plaats zeer gevoeglijk al hetgeen zou kunnen verhandelen, wat zij zouden goedvinden herwaard aantevoeren; en wij dus ook door het onbekende *Sillebar* niet behoëfden te gaan dwalen, alwaar door onkundigheid van het volk het een of ander zou kunnen bedréven worden, dat réden van ongenoegen veröorzaakte, hetwelk men niet gaern zou zien, en derhalven liever wilde tragten te verhoeden, hetgeen er aanleiding toe zou kunnen géven.

Thans vonden de Orankaijen en de overige Sumatraanen zig in hun godloos voornémen, van alles te vermoorden, verhinderd, en hunnen geheelen aanſlag ontdekt; zo dat zij nu ook den moed verloren, om hun doel te bereiken en hun boos opzet uittevoeren. En nu vrézende, dat ook de twee onnozele tolken hunnen moorddadigen handen mogten ontſnappen, alzo zij niet verre van het boot waren, was het hun onmogelijk langer te veinzen. — Hun moordluſt was te groot, en de begeerte tot bloedplengen te geweldig, dan dat zij, door ongeduld aangezet, hun boos en duivels beſluit langer onüitgevoerd zouden laten. — De Orankaijen gaven dan ſlegts den vervloekten wenk aan de andere zwarten, om op de arme Néderlanders aantevallen. Deze naar chriſtenbloed hijgende honden waren aanſtonds gereed, en vielen met een ijslijk geſchreeuw op onze tolken aan; eene ménigte van aſſagaijen en pijlen ſnorden door de lugt naar de ſchuit en het boot, om de onzen, ware het mogelijk, te vernielen. De tolken ijlden terſtond naar den oever om hun léven te bergen. Maar zij werden ras beſprongen, omcingeld, gevat, geſleurd, en geſleept, tot dat men hun ten laatſten

de hoofden afsloeg, dezelven bij de hairen opnam, en zo bloedig en begruisd onzen volke vertoonde, die, over dit gruwlijk bedrijf ontsteld, van spijt meenden te barsten; —— en nog meer, toen deze bloeddorstige Indiäanen hun toeriepen: *Nu hollandsche duivels, komt maar aan wal; waar wagt gij naar; ziet hier, wat uwe wélkomst en ververschingen zullen zijn.* —— De onzen haalden hunne geladene musketten en pistoolen voor den dag, en vuurden onder dien godloosen en trouwloosen hoop. Zij wisten egter niet, of zij iemand van de zwarten hadden geraakt, naardien zij zig aanstonds in het kreupelbosch verbergden, en het strand bloot lieten. —— De onzen staken af naar de diepte, en verwijderden zig van dit schriklijk moordtoneel, om niet in de handen van zulk eene wreede en woedende ménigte te vallen. Aan boord gekomen zijnde, verwekte dit droevig nieuws eene algemeene verslagenheid op het schip, wijl men, in plaats van versch water en ververschingen, de tijding van een voor ons allertreurigst toeval bragt.

Den zieken en zwakken ontzonken nu alle hoop en moed wéderöm ten eenemaale. Men hoorde niet dan zugten en kermen, waar men zig ook wendde, dewijl men zulk eene heerlijke en schoone landsdouw vóór oogen zag liggen, waar alles, wat wij tot onzen nooddruft konden wenschen, in overvloed gevonden werd, zonder dat wij egter het geringste daarvan bekomen konden. —— Wij vertroostten de nêerslagtigen zo veel wij konden. En indedaad, wij hadden overvloedig stof van dankzegginge, dat GOD ons, ook nog in deze gelégenheid, zijne genadige bescherming verleend had. Want wij bevonden nu ook van agteren, dat, zo wanneer de Sumatraanen hunne zaak wél overlegd hadden, zij ons allen gemaklijk hadden kunnen overweldigen en het léven benémen; aangemerkt de brandende begeerte van het grootste gedeelte van ons volk om aan land te komen, en dáár hunnen lust te boeten met het ooft en de indische gewassen, en hunne vermaste zielen met het inlandsch water te verkwikken; geen de minste agterdogt hebbende, noch den geringsten twijfel aan de goede vriendschap, die de zwarten ons zo gulhartig, naar het scheen, hadden toegezegd. Indien de Indiäanen ons slegts toegestaan hadden, het water te halen ter plaatze, waar wij begeerden, en ons van hunne vrugten aan het strand te koop gebragt, wie zou, van al de geenen, die in de schuit of in het boot waren, niet aan land gegaan zijn? —— Men kan zeer ligt begrijpen, dat een ieder, die, gelijk NOACH in eene beslotene arke, eenen geruimen tijd op de holle wateren omgezworven heeft, zonder land te zien, zeer verlangen moet eene aangenaame landsdouw te betréden. Ondertusschen moet men in dergelijke omstandigheden niet te onvoorzigtig zijn, en zijne begeerte en nieuwsgierigheid niet te veel den teugel vieren, wanneer men zig in een vreemd en onbekend gewest bevind. De ondervinding heeft reeds meer dan te veel de droevige gevolgen daarvan doen zien, en zij doet zulks nog dagelijks; want in hetzelfde jaar (1658) hebben de Indiäanen van *Palimban*, liggende op de binnen-kust van *Sumatra*, twee néderlandsche schépen verraderlijk besprongen, en het volk, dat op dezelven was, op eene schriklijke wijze om het léven gebragt; hetwelk

ook

ook naderhand door de Néderlanders, met de verwoesting van *Palimban*, gewroken is. En dit zelfde onheil had ons hier ook gemaklijk kunnen treffen, indien ons volk aan land gegaan was, en, zommigen met water te halen, anderen met eetwaaren, enz. te kopen, waren verdeeld geraakt. Maar het behaagde der VOORZIENIGHEID ons hiervoor te behoeden, en dit ongeval aftewenden.

MIDDELERWIJL schénen wij van alle middelen verstoken te zijn, om spoedig op *Batavia* te komen; en daar scheen voor ons niet anders overig te zijn, dan het anker te ligten en onder zeil te gaan, en, zo veel mogelijk, te tragten tégen wind en stroom voorttekomen. Hiertoe maakten wij nog dien zelfden avond gereedheid. —— Maar, eer wij deze heilloose plaats konden verlaten, moesten wij nog eerst, als tot overmaat van de ons overgekomene rampen, een vreeslijk onweeder ondergaan, dat ons tégen den nagt overviel. Hetzelve was allerverschriklijkst. —— De schitterende straalen van het gloeijend blikzemvuur, de schaterende slagen van den grof brullenden donder, en de loeijende stormwinden, déden zee, lugt, hémel en aarde daveren en béven, en der stoutsten harten van vrees bezwijken. —— Elk oogenblik dreigden wij tégen het strand gebonst te worden, daar wij, schipbreuk lijdende, den handen der moordenaaren niet zouden hebben kunnen ontkomen. Met één woord, alles kondigde ons eenen droevigen ondergang en gantschlijke verwoesting aan. Wij zagen alöm langs den oever de lichten en vuuren onzer bloedgierige vijänden, die, ongetwijfeld, niets meer dan onze schipbreuk wenschten. —— Doch de ALMAGTIGE, wien de bulderende stormwinden, en schuimende baaren gehoorzamen, wilde niet dat wij zouden omkomen. Hij deed de winden zwijgen, en de verbolgene zee allengs weêr bedaren.

ZODRA de aanminnige dageraad zig vertoonde, ligtten wij het anker, en staken weêr in volle zee, lavérende, gelijk te voren, tégen wind en stroom op zo veel wij konden. De wind kwam bij aanhoudendheid uit het zuidoosten, werwaard wij stévenen moesten om de reede van *Batavia* te bereiken; zodat wij dus eenige dagen langs de met hooge bergen gezoomde kust van het eiland *Sumatra* moesten zukkelen, zomtijds een weinig vorderende, dan weêr door den stroom agterwaard gerakende, tot dat eindelijk, na dat wij, tot ver in de maand October, langs de weststkust van dit eiland gezworven hadden, de winden begonnen te wijfelen en de stroomen te kenteren; en wij den vlakken hoek voorbij geraakten, en in de straat van *Sunda* aankwamen, daar wij wégens tégenwind en stroom wéderöm moesten lavéren of ankeren, naar dat de omstandigheid het vereïschte. Wij hadden ook veel stilte; doch geraakten eindelijk na veel tégenspoeds onder de kust van *Java*, daar wij van de Indiäanen hoopten ververschingen te bekomen. Maar wij vonden ons ook hier in onze verwagting bedrogen. —— Wij zagen dagelijks veelen van hunne vaartuigen, doch niemand naderde ons aan boord, hoe zeer wij wenkten en tékens gaven; zodat wij ten laatsten begonnen te geloven, dat de oorlog nog niet geëindigd was tusschen ons, en die van *Bantem*, waar-

onder niet alleen hier omtrent de kuſt van *Java* behoorde, maar ook een aanmerklijk gedeelte van *Sumatra's* weſtkuſt, en wel voornaamlijk de ſtreek van *Sillebar*. Dus zouden wij daar bij onze doodvijänden hulp en onderſtand gezogt hebben, gelijk wij eerlang verſtonden; ſchoon men ons aan de *Kaap de goede hoop* het tégendeel berigt had. Wij zeilden derhalven voort, en moeſten ménigmaal ankeren, zomtijds zéven of agtmaal in de 24 uuren. — Niettégenſtaande nu al onze tégenſpoeden, waar méde wij zo lang hadden moeten worſtelen, vonden wij ons volk weêr zo wél herſteld, en meeſt allen in zulken goeden ſtaat, als of wij in *Sillebar* overvloed van ververſchingen gehad hadden. Wij kwamen voorbij het hooge boomrijke eiland *Kakatou*, als méde deszelfs nabuurige eilanden, *Zilberee*, *Poelebesje*, *Dwers in den weg*, en *Toppershoedje*; allen in de ſtraat van *Sunda* gelégen, en met boomen en kreupelboſch bewaſſen. Van dáár kwamen wij onder het hooge land van *Anijer*, en tot niet ver van *Bantam*, daar wij twee hollandſche ſchépen ontmoetten, die vóór *Bantam* kruisten, om den inwoneren aldaar de ſchipvaart te ſtremmen. De bevélhebbers dezer ſchépen kwamen aanſtonds bij ons aan boord, om ons te verwélkomen. Zij bezorgden ons eenige ververſchingen van *Batavia*; waar tégen onze opperhoofden hun met eenige vaderlandſche waaren beſchonken. Wégens windſtilte bléven wij dien nagt bij malkanderen; doch des morgens de wind weêr aanwakkerende, verlieten wij hen, paſſeerden *Bantam*, en kwamen eindelijk, den 15den October, op de gewenſchte reede vóór de ſtad *Batavia* voor anker.

VIERDE HOOFDSTUK.

Verwélkoming ter reede van Batavia. *De ſchrijver, die gezind was naar* Banda *te reizen, word aangezegd in het kaſteel* Batavia *intrek te némen. Vertrek der retourvloot' naar het vaderland. Viering van het nieuwjaarsfeeſt der Chineeſen op* Batavia. *Derzelver vreemde houdigen, godsdienſt, afgoderij, offer aan den ſatan, maaltijden, en verdere gewoonten. Hunne zéden, huishouding, woningen, wijze van éten, drinken, en begraven.* Batavia *word door de Javaanen ontruſt. Geſtrenge regtspléging, réden daarvan. Bijzonder voorval.*

ZODRA wij ter reede van *Batavia* aangekomen waren, krégen wij den heer Fiskaal met zijn gevolg aan boord, om, volgens het gewoon gebruik, ons ſchip en lading te doorzoeken, of er ook bijzondere goederen en koopwaaren overgebragt waren; doch niets vindende, begaf zig de ge-

mel-

melde heer weêr naar land. Niet lang daarna kwamen veele zogenoemde Chineesen, welken op *Batavia* wonen, aan boord varen, om te zien of hier geen voordeel voor hen te doen was met eenige hollandsche kramerijën, en het geen verder hunne gading mogt zijn: daaröp werden ten eersten de kisten van het volk geöpend, (want hier was geld van noden) en men handelde in spiegels, naalden, messen, hoeden, engelsche mutzen, zelfs werd het wollen plunje den Chineesen geveild, en zonder lang dralen verkogt, wijl men het dezen zonderlingen handelaaren tot eenen matigen prijs overliet. Veele soetelaars, zo van Mooren, Javaanen, Mistischen, als Néderlanders, kwamen ook aan boord met allerhande eetwaaren, vrugten, en ververschingen. Dezen hadden goede néring, dewijl de begeerte een' iederen aanporde om de aangenaame gewassen en fruiten te smaken: als, verschgeplukte klappusnooten, pompelmoezen, oranjeäppelen, waterlimoenen, mangas, bananas, en meer andere vrugten. Doch dengeenen, die hierïn geen maat wisten te houden, en dus te grétig in het éten waren, kwam deze gulzigheid duur te staan; wijl zij schielijk door eene heete koorts, rooden loop en andere ziekten aangetast, en verscheidenen van dezelven weggesleept werden. Eenige Néderlanders, welken binnen *Batavia* woonden, of op andere schépen te huis hoorden, kwamen ons ook bezoeken en verwélkomen. Een ieder zogt zijne landsgenooten op om tijding van zijne maagschap en bekenden te bekomen, of om eenig nieuws uit het vaderland te vernémen. Met één woord, ons schip was dagelijks opgepropt van menschen. Dit duurde dus eenige dagen aan malkanderen, tot dat men het schip begon te ontladen; wanneer de toeloop begon te verdwijnen, en wij ons zomtijds aan land gingen verlustigen, en het bloeijend *Batavia*, névens de aangenaame en bekoorlijke landsdouwen, om het zelve heen liggende, in oogenschijn némen. —— Hier zou het thans de plaats zijn om van deze voortreflijke stad te spréken, welke ons overvloediglijk stof daar toe zou opléveren; maar dewijl deze stad, in deze reisbeschrijving, doorgaans het middepunt zijn zal, vanwaar onze reistogten, in deze verre gewesten, zullen beginnen en eindigen, zullen wij nu en dan gelégenheid hebben, om van deszelfs tégenwoordigen staat en gesteldheid melding te maken.

Ons schip was nauwlijks ontladen, of wij krégen bevél, om ten eersten met eene lading rijst naar het muskaaten- en foelijrijk *Banda* te vertrekken. Mijn verlangen was, om deze reis méde te doen, doch mijn verzoek in dezen werd afgeslagen, en ik ontvong intégendeel bevél op het kasteel *Batavia* mijnen intrek te némen, en daar den mij aangewézen' post waartenémen, het welk mij niet zeer behaagde, aangezien ik door eenen te grooten reislust beheersht werd, en daaröm mij liever weêr ter zee begéven had. Doch deze mijne genégenheid tot reizen bij mijne opperhoofden geen plaats vindende, moest ik mij hunnen bevélen onderwerpen. Ik nam derhalven afscheid van al mijne reis- en landsgenooten, aan boord van ons schip, en voornaamlijk van mijn' goeden vriend, den opper-chirurgijn,

Mr. HERMANUS BENEDICTUS, dien ik zédert nooit weêr gezien heb, naardien hij te *Banda* eene indiäanſche vrouw trouwde, en, mijns wétens, nooit van däár geraakt is.

IK begaf mij met mijne goederen aan land, en in het kaſteel, alwaar mij plaats aangewézen werd in het hoſpitaal; en hier vond ik dagelijks werk met het genézen van gebreklijke lieden. Ondertuſſchen vertrok ons ſchip naar *Banda*, en eenige anderen naar *Amboïna*, *Ternaten*, *Makaſſer*, en andere plaatzen. Daarëntégen kwamen de ſchépen *Henriette Louiſe*, het *Rood Hert* en *Goeree*, in November; en onze makker *Leerdam*, in December, uit Holland, eerſt op de reede van *Batavia* aan. Ook lag de jaarlijkſche retourvloot, naar het vaderland, zeilrêe en gereed om zee te kiezen; doch men hield op *Batavia* nog eerſt eenen algemeenen vaſt- en béden-dag, om des HEEREN hulp en zégen afteſméken; waarna de vloot, beſtaande uit 8 kloeke en rijkgeladene ſchépen, het anker ligtte, en de reis naar het vaderland aannam. In het midden van Januarij 1659, werd dezelve gevolgd door nog twee andere ſchépen, *Eraſmus*, en *Naarden*, welke niet minder rijkgeladen waren.

HET was den 23ſten Januarij, als de Chineeſen hier op *Batavia* het feeſt van hun nieuwjaar vierden, met zo veele aperijën, afgoderijën, en dwaaze bijgelovigheid, dat het ſchier onmogelijk is dezelven allen te beſchrijven. Wij zullen egter den lézeren eenige bijzonderheden daar van médedélen. — Deze Chineeſen, zijnde verbaſterde afkomelingen van de bewoners van het magtig *China*, ſtelden zig op dezen dag voor het grootſte gedeelte ongemeen vrolijk aan. Zommigen rigtten vóór hunne huizen of woningen groote ſtellaadjen en ſpeeltoneelen op, op dewelken zij, naar de wijze der toneelſpéleren, hunne geſchiedniſſen, met vertoningen van doorlugtige perſoonaadjen, zeer vermaaklijk nabootſten, onder het maken van allerleie vreemde gebaarden en wonderlijke grillen, naar dat hunne toneelſtukken het vereïſchten. — Deze ſpellen en klugten werden ook wel op andere vrolijke tijden van het jaar vertoond, en wel meeſt des nagts, of des morgens met het aanlichten van den dageraad. Doch dit was het groote en voornaame feeſt.

EENIGEN, die van een' laageren ſtand waren, zworven als zotten en vaſtenävond-gekken, met afschuwlijke monſtersvellen omhangen, langs de ſtraaten. Zommigen hadden zig met geſchilderde buffelshuiden verkleed, en maakten op die wijze zulk eene ſchriklijke vertoning, dat zij eer duivels, dan menſchen of dieren geléken. Eenigen hadden bellen en andere zotternijën aangehangen, en ſprongen, dus opgeſmukt, op handen en voeten, als wangedrogten op de ſtraaten om en vóór de huizen der Chineeſen. Hierbij lieten zig ook ſchuimers vinden, die in dit eerwaerdig gezelſchap hun voordeel beöogden, en wat nieuwjaarsgeld ophaalden.

DOCH anderen, die van een ordenlijker léven waren, en bij dewelken

ken meer godsdienſtigheid ſcheen plaats te hebben, oefenden nu hunnen godsdienſt, die zo rampzalig als godloos was. —— Zij ſtaken in hunne akelige donkere woningen verſcheidene waskaerzen op, welken zij allen op rijën in orde ſchikten, ter eere van den helſchen ſatan, dien zij als hunnen GOD aanbaden, en milde offerhanden bragten; vrézende dus meer den vorſt der duiſterniſſe dan den waaren GOD, dien zij wel als den ſchepper des hémels en der aarde erkennen, doch voor wien zij, naar hun gevoelen, geen vrees behoeven te hebben, wijl van hem alles goeds komt. Maar de duivel, dien zij gemeenlijk *joosje* noemen, is, zeggen zij, een magtig en geweldig vorſt der waereld, die de menſchen met duizende van plaagen kan bezoeken, en gantſchlijk verderven. —— Hierüit kan men beſluiten, dat deze ongelukkige lieden niet geloven, dat GOD den boozen geeſt kan beteugelen, en dat de duivel, zonder zijnen wil, niets kan uitvoeren. Om die réden offerden deze rampzaligen de eerſtelingen van het jaar den ſatan op, en plaatſten hunne waskaerzen vóór figuuren en beelden, of tégen den wand, waaröp de duivel onder eene afſchuwlijke gedaante afgebeeld was, en vóór welke afbeeldzels een ieder, zelfs in tégenwoordigheid van ons, met buigen, néderknielen, en allerleie vreemdigheden, eene godsdienſtige eerbiedigheid betoonde, prévelende eenige woorden binnen 'smonds, en ſlaande met de hand op het voorhoofd, de borſt, en verdere léden néderwaard tot aan de voeten: waaröp dan de offerhanden, in wélriekende bloemen, kruiden, vrugten, en ſmaaklijktoebereide ſpijzen beſtaande, in kleine ſchotels aangebragt werden, welk alles zij al biddende, en onder het lozen van diepe zugten, den helſchen geeſt aanboden. Vervolgens nam de huisvader, of de voornaamſte van den hoop, eene ménigte geſcheurde papieren, op de welken allerleie helſche figuuren, duivels- en draaken-koppen, monſtersklauwen, enz. afgebeeld waren, en wierp dezelven met groote démoedigheid en betoning van den diepſten eerbied in het vuur, prévelende nog ſteeds eenige woorden; terwijl ondertuſſchen een ieder als naar de komſt van het heilloos ſpook ſtond te wagten. —— Maar als nu hun *joosje* niet kwam, om zulke aangenaame offerhanden te ontvangen, ſtonden de naaſte vrienden en gebuuren al gereed, om deze lekkernijën aantevallen, en hielden er dan ook werklijk hunnen maaltijd méde, zijnde allen in de rondte gezéten; doch dit geſchiedde alleenlijk van die mansperſoonen, welken de plegtigheid verrigt hadden, en welken dan ook, na hun maal gehouden te hebben, de overgeſchotene brokken den vrouwen gaven, die dan, insgelijks in een' ronden kring gezéten, niet minder heerlijk ſmulden, en, op haare wijze, pragtig feeſt hieldén.

EENIGEN dezer heidenen bragten dezen dag door met ſpélen en dobbelen, waarvan zij groote liefhebbers zijn. Zij zitten zomtijds te ſpélen van den middag af tot den laaten avond toe, zelfs tot ver in den nagt vóór hunne woningen, of ook wel midden op de ſtraat onder eenen boom. Op deze tijdverſpillende oefening zijn zij zo zeer verſlingerd, dat zij ménigmaal al hun geld, hunne huizen, hun huisraad, hunne ſlaaven en ſlavinnen, ja dik-

dikwils hunne vrouwen en kinderen verſpélen: zodat een gelukkige ſpéler zomtijds op ééns in een vol bezit geraakt, en de vrouwen en kinderen, die hij op deze wijze gewonnen heeft, tot ſlaaven en ſlavinnen maakt; of anders ook wel de fraaiſte van het vrouwlijke geſlagt tot zijne bijzitten neemt. De grootſte ſchande, welke zulken ſpéleren kan overkomen, is, dat zij, na alles wat zij bezitten verſpeeld te hebben, dan nog hun hair van het hoofd verſpélen. (: Want de Chineeſen dragen hun pikzwart hair zeer lang gevlogten en tuitswijze agter op het hoofd gebonden, gelijk eenige vrouwsperſoonen in zommige plaatzen van Holland:) —— Als hun nu dit hair afgeſnéden is, verſtrekt hun dit tot zulk eene groote ſchande, dat zij van al de andere Chineeſen met verägting aangezien worden, en dat elk, die eenige eerlijkheid bezit, zig hunnen bijſtand onttrekt. Zij lopen dan voor deugnieten en onwaerdige lieden langs de ſtraat, en durven bij geen eerlijke menſchen verſchijnen. Zij zijn dan zomtijds ook niet eer te vréden, voor dat zij zig zelven tégen eenig geld gezet, en dus tot ſlaaven of lijféigenen verſpeeld hebben. En ſchoon nog bij mijn tijd dit grof ſpélen door de hoogwijze regéring op *Batavia* ſcherplijk verboden werd, gebeurde het nogthans kort daarna, dat een roekeloofe Chinees al wat hij in de waereld bezat, zijne vrouw en kinberen niet uitgezonderd, met dobbelen verſpeelde.

Het geringſte gedeelte der Chineeſen, welken op *Batavia*, *Bantam*, *Japare*, *Amboina*, *Ternate*, *Banda*, *Makaſſer*, *Malakka*, *Siam*, en in veele andere geweſten, eilanden en rijken van Indiën, éven gelijk de Jooden over den geheelen aardbodem, verſpreid zijn, is in *China* geboren; maar meeſtendeels in die geweſten van *Aſië* voortgeteeld. Zij zijn egter uit *China* afkomſtig, en hebben de gewoonten, zéden, en godsdienſt hunner voorvaderen voor het grootſte gedeelte behouden. Zij trouwen meeſt indiäanſche vrouwen, en zijn doorgaans ſchrander van geeſt, liſtig in den koophandel, zeer afgerigt in het vervalſchen van koopwaaren, behendig om malkanderen, en inzonderheid den Chriſtenen een voordeel aftezien, kloeke handwerkslieden en kunſtenaars, wakkere zeelieden, in de zeevaart zeer bedréven, liefhebbers van wélriekende ſpéceriïen, kruiden en bloemen, beminnaars van een goed getal vrouwen, driftig in het ſpélen, gelijk wij reeds gezien hebben, beleefd in woorden, ſtemmig in hunne bedrijven en handelingen, —— en, dat het meeſt te beklagen is, rampzalige dienaars van den duivel. Zodra zij eenig letzel aan hunne kinderen beſpeuren, ſméren zij dezelven van het hoofd tot de voeten met *Borreborrij*, welke eene ſoort van geele indiſche ſaffraan is, die zij met klapperölij, ſandelhout, en ook wel met nog andere dingen vermengen. Zij laten de kinderen gemeenlijk tot hun zévende of agtſte jaar naakt lopen, of flegts met een kleedje om het lijf: maar dan worden zij in het lézen, ſchrijven, cijferen, boekhouden, hetwelk altemaal in karakters geſchied, voorts in allerhande kunſten, wétenſchappen, handwerken en ambagten onderwézen. De meisjes léren ook naijen, breijen, borduren,

enz.

enz., en worden ook in allerleie koopmanſchappen geöeffend, en tot het drijven van handel geſchikt gemaakt.

De kléding der Chineeſen op *Batavia*, als ook in de meeſten der overige plaatzen van Indiën, is een wit of blauw katoenen hemd met lange wijde mouwen. —— Zulk hemd of *cabay*, dat zij gemeenlijk over de bloote ſchouders dragen, laten zij over hunnen broek hangen, welke bij zommigen kort is, doch bij anderen tot op de voeten hangt. Zij dragen pantoffels zonder overléder, die zij met een kloswijs pennetje, dat tuſſchen den grooten teen en den naaſtvolgenden komt, vaſtmaken. De mannen dragen het hair agter op het hoofd gevlogten en te zamen gebonden, gelijk wij reeds gemeld hebben. Den baard trekken zij uit, doch laten hier en daar boven den mond en aan de kin, een enkel hair blijven. Zommigen van de aanzienlijkſte chineeſche mansperſoonen hebben een fijn gebreid netje, als eene flep, over het voor en opperhoofd, tot cieraad voor het hair, daar zij zeer hovaerdig op zijn, en het welk zij, om er eene gladdigheid aan te géven, met klapperölie of eenige andere ſoort van oliën beſtrijken. Zij dragen ook veeltijds eene gouden, zilveren, koperen of ijvooren hairnaald; zo dat degeen, die nooit Chineeſen gezien heeft, zig zeer gemaklijk zou kunnen vergiſſen, en een mansperſoon voor een vrouwsperſoon aanzien, gelijk zulks den matrooſen wel eens gebeurt. —— De vrouwen daarëntégen dragen haar lang zwart hair zonder tuiten, doch met een' knoop of ſtrik omtrent den nek gebonden. Zommigen hebben een linnen, katoenen, of kamerdoeken baaitje of boezemkleedje los en agteloos over den naakten boezem hangen. Anderen gaan met het bovenlijf geheel bloot, behalven dat zij het omgeſlagen ſchortje of kleedje van katoen, fotas, of andere ſtoffe, wat hooger dan andere indiäanſche vrouwen, om het middellijf, en zelfs over haare hangende borſten, drie of viermaal heen ſlaan. Deze kleedjes hangen haar tot op de voeten. —— De Chineeſen zijn meeſtendeels tamelijk blank; doch de vrouwen zijn bruiner van verw dan de mans; eenigen zijn zelfs geheel zwart, en grootſtendeels op het eiland *Balij* geboren, daar zij door de Chineeſen eerſt tot ſlavinnen zijn gekogt en naderhand tot vrouwen genomen. —— Zij trouwen met weinige plegtigheden zo veele vrouwen als zij willen, en dikwils meer dan zij er behéren kunnen, of den koſt géven, dien zij veeltijds zelven voor hen moeten winnen, indien zij geen ſlagen hebben willen. De eerſte vrouw egter, voert, naaſt den man, gemeenlijk het hoogſte woord; terwijl de anderen, die zig miſſchien inbeelden de bemindſten te zijn, zig zomtijds daar tégen verzetten, wanneer zij dikwils luſtig met malkanderen aan het kijven, en ook wel aan het vegten geraken, zomtijds midden op de ſtraat: ſcheurende als dan malkanderen de kléderen van het lijf, tot dat zij ten laatſten geheel bekréten en bekrabbeld, met de hairen langs het hoofd, door den man, als haar algemeen opperhoofd, geſcheiden en in huis gedréven worden.

De huizen der vermogende Chineeſen binnen *Batavia*, zijn van kalk en ſteen gebouwd, en tamelijk ruim, met kamers en vertrekken: doch

het is er niet al te zinlijk, doordien de rijke chineesche vrouwen zelven het niet zijn, maar in kléding en morsfigheid niet veel van de flavinnen verschillen. Hunne vloeren zijn ook niet geplaveid; doch in de beste kamers vind men indische matten. ═══ De Chineesen van minderen stand, hebben meest donkere en akelige vertrekken in hunne huizen of woningen, in dewelken zij, zelfs over dag, licht moeten branden. De muuren en wanden dezer vertrekken zijn rondöm met duivelskoppen, en allerleie ijslijke en affchuwlijke monsters beschilderd, vóór dewelken zij, zelfs in tégenwoordigheid van anderen, hun gebed doen.

HUISRAAD vind men bij hen weinig; zij laten zig niet veel daaräan gelégen zijn. Het voornaamste dat in de woningen der Chineesen gevonden word, zijn matten, stoelen, banken, nappen, kruiken, een weinig aarden werk, koper, pijnangbekken, en meer andere dingen van weinig belang. Hunne spijze bestaat doorgaans in allerhande wéltoebereide smaaklijke geregten, die den man, in 7 of 8 schoteltjes, op een tafeltje, door zijne vrouwen voorgezet worden; zomtijds bestaat hunne tafel ook uit meer geregten, naar dat hun vermogen het toelaat. De man eet alléén, of in gezelschap van andere mannen. Zij bedienen zig van twee houtjes, die zij tusschen de vingers van de regtehand houden, om de spijze uit den schotel en naar zig te némen: als zij lépelspijs hebben, wéten zij dezelve zonder lépels, al slurpende, te gebruiken. De rijst, die zij in plaats van brood gebruiken, éten zij op het laatst. De man zijnen maaltijd gehouden hebbende, staat van de tafel op; en de vrouwen, die zo lang hebben moeten wagten, némen het overschot, en brengen het ter plaatze, daar zij haaren maaltijd gewoon zijn te houden.

HUNNE dooden begraven zij buiten de stad *Batavia*, in eene vlakte, het chineesen kerkhof genoemd, en hun door de Néderlanders vergund, liggende aan den vermaaklijken weg, die naar het kasteel van *Jacatra* leid. Hunne graven zijn van steen gemetzeld, en gewelfd. Hier komen de Chineesen met hunne vrouwen, kinderen en vrienden ménigmaal: médebrengende allerleie wéltoegemaakte spijzen, ooft, en lekkernijën, om den gunstigen bijstand voor de zielen van hunne maagschap, bij den satan te verwerven; denzelven dit alles met veelerleie wonderlijke en vreemde grillen en gebaerden opöfferende, zonder een goed getal stukken geschilderd papier te vergéten. Dit doen zij ook als zij hunne dooden begraven; doch wat de spijze aanbelangt, dezelve word door hun onder malkanderen verdeeld, na dat zij den duivel eerst is aangeboden geweest. Zomtijds betonen zij ook hunne milddadigheid, door den néderlandschen bootsgezéllen, die zig als aanschouwers daarbij laten vinden, van deze spijze aantebieden; welken dan dikwils, door lust of honger gedréven, of uit eene verfoeilijke onkunde, hier dingen begaan, daar de Christenen indedaad van gruwen moeten.

DER Chineesen zéden en gebruiken dusver aangemerkt hebbende, zullen wij wéder tot andere zaaken overgaan.

IN

In het begin van Februarij, kwam binnen *Batavia* de tijding, dat omtrent drie mijlen van de ſtad, niet ver van het hooge land van *Jacatra*, eenige benden vijändlijke bantammer Javaanen waren ontdekt, die aldaar eenige chineeſche boeren hadden gedood, of verjaagd; het welk de daar omſtreeks wonenden had genoodzaakt, tot berging van hun léven, zig op de vlugt te begéven. Aanſtonds werden de poorten van *Batavia* geſloten, en alle goede voorzorg genomen. De heer kapitein-majoor, Johan van Dam, trok met een goed aantal ruiters en ſoldaaten uit, doch men vond niets dan het verlatene léger van eene ſterke partij ſtropende Javaanen, die zig aldaar eenige dagen met de goederen der vlugtelingen vrolijk gemaakt hadden, doch op het aannaderen van de onzen op de vlugt gegaan waren.

In deze maand, werden binnen *Batavia* eenen zwarten Indiäan de borſten met gloeijende tangen afgenépen, waaröp hij voort van onderen op geradbraakt werd; om dat hij, door het buitenmatig gebruiken van *Opium*, daar de Indiäanen zeer aan overgegéven zijn, dolzinnig en razende geworden zijnde, *amok* geroepen had, het welk zo veel is gezegd, als dat hij alles wilde vermoorden, wat hem zou ontmoeten, en niet met de vlugt zou kunnen ontkomen. ═══ In deze dolle woede, had hij ook werklijk reeds vijf menſchen vermoord, en, ſchoon de heeren Raaden van juſticie dergelijke moordenaars dus ſtrenglijk anderen ten voorbeelde ſtraften, hoorde men nogthans dikwils, dat zodanige moorden buiten en binnen de ſtad *Batavia* gepleegd werden: want dit was reeds de derde *amak-roeper*, die, in mijn' tijd, om zulke gruwlijke moorderijen op een ſchavot geradbraakt werd.

Wij zullen dit hoofdſtuk ſluiten met eene wonderlijke gebeurdnis, welke wij den lézer kortlijk zullen mededélen. ═══

Men had nauwlijks te *Batavia* tijding gekrégen, dat het ſchip de *Draak*, uit het vaderland naar Indiën komende, op het onbekende Zuidland aan den grond geraakt en veröngelukt was, of het fluitſchip de *wakende Boei*, werd met allen ſpoed derwaard gezonden, om het overige volk, dat aldaar te land gebléven was, en van de goederen, het geen geborgen kon worden, in te némen, en naar *Batavia* overtevoeren.

De *wakende Boei*, aan boord van dewelke ook eenigen der ſchipbreuklingen waren, die met het boot de tijding van hun ongelukkig noodlot op *Batavia* gebragt hadden, kwam voorſpoedig aan het woeſte Zuidland aan, ter plaatze, daar het ſchip de *Draak* veröngelukt was. Men wierp op de bekwaamſte plaats het anker, en ſtak met vollen ijver en een wélbezeild boot naar land, zeilende eerſt naar het wrak, dat door de woedende golven genoegzaam bedekt werd, en verder naar den oever, ter plaatze, daar de overigen, toen het boot vertrok, in eene bekwaame loots gebléven waren, met voornémen om aldaar te vertoeven, tot dat men van *Batavia* zou terug komen om hen aftehalen. ═══ Maar hoe groot was niet hunne ver-

verwondering en verbaasdheid, als zij, aan land geſtapt zijnde, de loots geheel en al vernield en verbroken vonden, zonder iemand van hunne landsgenooten te vernémen.

Ieder ſtond verbaasd over dit wonderlijk geval: men zogt naar bijlen, booren, ſpijkers of iet dergelijks; maar zij konden geen de minſte blijken beſpeuren, dat men hier eenig vaartuig gereed gemaakt had, veel min eenig ſchrift of bewijs, waarüit men zou hebben kunnen afnémen, werwaard deze lieden beland waren. —— Men keerde daaröp aanſtonds weêr naar boord, om deze onverwagte tijding aldaar médetedélen, waaröver elk als opgetogen ſtond. Men beſloot egter om andermaal naar land te gaan, en overäl onderzoek te doen. Te dien einde begaf zig een goed getal volks weêr derwaard, en elk nam ſchier eene bijzondere koers op deze onbewoonde kuſt. Doch alles was vergeefs. Men ſchreeuwde, ſchoot met ſnaphaanen en met kanon. Maar alles zonder vrugt, wijl men nergens één éénig menſch vond. En men heeft ook naderhand nooit gehoord, waar deze Néderlanders geblé-ven zijn.

Men voer toen naar het wrak, maar daar was ook niets te verrigten; de luiken, boorden en ruimen waren door de golven overſtroomd; ook waren de ſtortingen der zee hier geweldig. Dus bleef er niets meer overig, dan met de wakende *Boei*, onverrigter zaake, naar *Batavia* terug te kéren; wijl men daarënboven hier niet al te zéker lag tégen ſtormwinden, en men bevreesd was, dat, ingeval van een zwaar weeder, eene ſchipbreuk onvermijdelijk zou zijn; weshalven men alles vaardig maakte om te vertrekken. —— Het boot met legvaten werd nog éénš naar land gezonden om verſcht water te halen. Hetzelve bij eene kleine rivier aan land gekomen zijnde, ging het volk, in plaats van zig te ſpoeden, door het land omdwalen. Ondertuſſchen ontſtond er een hévige ſtorm, die zo lang aanhield, en zo geweldig was, dat men, ten minſten zo als de ſchipper voorgaf, genoodzaakt was met het ſchip de volle zee te kiezen; het welk des te eerder geſchiedde, wijl men zig vaſtlijk verbeeldde, dat het volk met het boot, in het wéderkéren, veröngelukt was, en men malkanderen dit zo vaſtlijk had doen geloven, dat niemand er meer twijfel aan ſcheen te ſlaan, maar elk het als volſtrekt noodzaaklijk oordeelde het land te verlaten. Men kwam dan op *Batavia* terug, daar men dit twijfelägtige voor de waarheid beveſtigde.

Als nu de winden en de zee wéderöm begonnen te bedaren, begaf zig het volk ook in het boot, om met hetzelve weêr naar boord van hun ſchip te kéren. —— Maar eilaas! welk een toeſtand! —— Buiten in de ruimte gekomen, miſten zij het ſchip, hetwelk hen in de uiterſte ontſteldnis bragt, wijl zulk een onvoorzien toeval, in hun allen, het akelig voorüitzigt van de allertreurigſte omſtandigheden verwekte. Niemand van hun kon één éénig woord uitbrengen, maar ieders geprangde boezem was als toegeſloten van ſchrik. —— Eindelijk barſtten de bange zugten uit, en de beknelde ſtem brak de angſtvallige ſtilzwijgendheid door afgebrokene klagten af, die de ſchrik en de verſlagenheid nog déden vermeerderen. —— Men moeſt egter ſchielijk tot

een

een befluit overgaan, en zien, wat nog ter reddinge zou kunnen dienen; want tot lang beraad was hier nu geen tijd. —— Zij waren dan genoodzdwangd, ter ontkominge van het gevaar, waarméde de onftuimige golven hen dreigden, met hun boot het weêr naar land te wenden. Aldaar aangekomen, zagen zij malkanderen met een neêrflagtig gelaat aan; men had niets om te éten, en in de geheele landftreek was niets tot hun onderhoud te vinden; het eenzaam en treurig geweft verfchaite aan hun oog niets dan fteenägtig gebergte, woefte valijen, zandige vlakten; en het barre ftrand was met klippen en rotzen bezet, waaröp de zee met een ijslijk geluid haare donderende golven ftortte. —— Er was dus niets te bekomen tot verkwikking dezer beklemde harten. En deze rampfpoedige Néderlanders ftonden hier, ten getale van dertien, flauw van honger, kout en nat, gantfch verilagen en als ten doode verwézen, zonder vooruitzigt van ooit uit dit rampzalig geweft verloft te worden. Van het wrak was ook niets meer te bekomen, wijl dit door de zee ten eenemaal bedolven werd; zo dat zij niet anders voor oogen zagen, dan op eene ellendige wijs, door het fcherpe zwaerd des hongers, uit dit droevig léven te zullen weggerukt worden. Doch zommigen fchepten nog een weinig moed, en fpoorden hunne makkers aan, zig op weg te begéven, om te zien of zij eenig voedzel konden bekomen. —— Na veel zukkelen tuffchen en op de rotzen en klippen, en langs het ftrand, ontdekten zij eene foort van fchelpen, waarïn zij een' rédelijk wélfmakenden vifch vonden; en hierméde moeften deze arme menfchen zig behelpen. Maar zij bevonden ook wel ras, dat zij zig bij aanhoudendheid met deze fchelpviffchen niet zouden kunnen voeden, en met deszelfs rauw gebruik, hunne gezondheid behouden. Zij befloten dan eindelijk zig te zamen in het boot te zetten, wijl zij hier niet anders dan den dood voor oogen hadden, en zig op GODS genade op zee te begéven, om te beproeven of er miffchien uitkomft voor hen mogt wézen; ten minften hoopten zij eenig land te bezeilen, waar zij voedzel tot hun onderhoud zouden kunnen vinden.

AANSTONDS floeg een ieder, fchoon moede- en magteloos, de handen aan het werk, om het boot te kalfaten en digt te maken, als ook om fchelpen van de klippen te halen, om tot lévensvoorraad te dienen, en waarvan zij eenige watervaten vulden. Tot het vertrek gereed zijnde, baden zij GOD om hulp en bijftand, hielpen malkanderen om het boot in het water te brengen, en den maft en het zeiltuig, naar eifch van het zwakke vaartuig, gefteld hebbende, verlieten zij dezen rampzaligen oord, daar zij, volgens het verhaal van zommigen, noch ménfch noch dier, maar wel veele dwaallichten gezien hadden. Zij verloren eerlang het Zuidland uit het gezigt, rigtende koers naar giffingen der zonne, maane en fterren, zo veel de onderftuurman van het fchip, die bij hen was, waarnémen kon, om de zuidkuft van *Grootjava*, zo het mogelijk was, aantedoen, fchoon zij, ter bereikinge van dit hun oogmerk, eenen plas van bijna 400 mijlen moeften overftéken.

Deze ongelukkigen zworven nu met hun gebrekkig vaartuig, gedurende verscheidene dagen en nagten, op de ruime zee, met de grootste kommer: bij fraai weeder was hun bootje nog wel een weinig bestand; maar wanneer de winden de golven déden oprijzen, waren zij telkens in het uiterste lévensgevaar. De baaren tuimelden ménigmaal over hen heen, en slingerden het boot zodanig, dat zij elk oogenblik meenden te grond te gaan, en den hémel alleen om een' korten dood en zalig einde baden.

In zulk eenen treurigen toestand bevonden zig deze tot den dood beknelde lieden. Den stoutmoedigsten biggelden de traanen langs de wangen; en hunne ellende nam steeds toe, alzo de schelpvisschen, die zij méde genomen hadden, bijna verteerd waren, of reeds begonnen te bederven, zo dat niemand dezelven meer kon gebruiken; een weinig water was al wat hun tot gebruik nog overig was. Daarbij kwam nog, dat de koude des nagts hen verstijfde, en de hitte der zonne hen des dags deed versmagten. Kortöm, alle rampen en onheilen kwamen op deze lieden tévens neêrstorten. En, schoon de rampspoed ten top scheen gestégen te zijn, deed zig de minste hoop van uitkomst voor hen nog niet op. Doch eindelijk behaagde het den hémel hun gunstiger te zijn, wijl zij des morgens, bij helder weeder, de zuidlijke bergen van *Grootjava* in het gezigt krégen.

Hunne vreugd en blijdschap waren onüitspreeklijk: de handen hémelwaard gehéven, dankten zij den ALMOGENDE voor zijne genadige bescherming. —— Men hield het aanstonds naar het strand, en maakte zulk eene goede vordering, dat men in weinig tijds den wal naderde, die met hooge bergen bezet, en vol bosschaadjen was. Doch benéden en digt vóór hen, lag eene vermaaklijke vlakte, en eene rivier ruischte onder eene digte lommer van kokos- en andere boomen zagtjes zeewaard. —— Aan zulk een' gewenschten en gezégenden oord genaderd te zijn, deed hunne vreugd vermeerderen, en ieder verlangde om maar aan land te kunnen tréden.

Maar eilaas! geen vreugd zonder tégenspoed. Toen men nabij het land gekomen was, kon men, wégens de sterke branding en het storten der zee, den oever niet genaken, wijl men vreesde met het boot omgeslagen of tégen rotzen en klippen verbrijzeld te worden. Een' iederen ontviel dus weêr de moed, ziende geen middel om aan land te komen. —— Doch négen van hun waren niet langer in het bootje te houden. Zij besloten om naar land te zwemmen, hoe zeer de vier overigen ook tragtten hen van dit voornémen te doen afzien. Zij sprongen dan in zee, en geraakten met veel worstelen door de barning heen, en allen behouden aan land.

Zij begaven zig aanstonds een weinig landwaard, om zig met kokosnooten te verkwikken: doch de nagt begon ondertusschen te naderen, en die van het boot wenkten hunne makkers, dat zij weêr bij hen zouden komen, dewijl zij het daar niet langer met hun zwak vaartuig konden houden. Maar, schoon dit land onbewoond scheen te zijn, konden zij hen

hen niet bewégen hetzelve te verlaten, wijl zij het onmogelijk oordeelden door de branding heen te komen. Zij wenkten in tégendeel de anderen, dat zij zouden tragten met het boot aan land te komen. Doch dezen durfden niet onderftaan door de barning heen te ftéken, vrézende tégen de klippen verpletterd te worden. De akelige nagt begon nu ook met zijne dikke duifternis het ftrand te bedekken; zo dat zij zig genoodzaakt vonden, nog dezen nagt, zo veel mogelijk hier af en aan te houden, in hoop dat de zee ondertusfchen wat mogt bedaren, en hun gelégenheid géven om bij hunne makkers te komen.

MAAR nauwlijks begon de dageraad door te bréken, of zij bevonden zig door den ftroom voortgefleept, en tégenöver een gantfch ander geweft, alwaar noch verluftigende vlakte, noch lieflijk ruifchende ftroom zig aan hun oog vertoonde; maar hooge bergen, digte bosfchen, angftvallige wilderniffen, en fteile klippen. Het weeder was nogthans bedaarder, en de zee een weinig ftiller; weshalven zij het dan regt door de branding heen naar den oever zetten, daar zij gelukkig met het boot aanlandden.

VAN blijdfchap en vreugd verrukt, kusten zij het fchorre ftrand, dankende GOD, die hen zo wonderlijk bewaard had. —— Het boot een weinig verzékerd hebbende, begaven zij zig met hun vieren bofchwaard, daar zij de bladen der boomen tot hun voedzel zogten, wijl in deze wildernis niets béters voor hen te vinden was.

DIT wilde groen verkwikte eenigermaate deze uitgehongerde menfchen, zo dat zij wel haaft aangemoedigd werden, om hunne négen makkers optezoeken. Twee van hun bléven bij het boot, om hetzelve voor de ftortingen der zee te bevrijden, terwijl de anderen zig langs het ftrand op weg begaven, om te zien of zij den oord wédervinden konden, daar zij gedurende den nagt van waren verwijderd geworden. Doch zij vonden zig tot hun leedwézen geftuit door de ménigte fteile rotzen, en een grondloos vak, dat de zeekuft van één kliefde; ten minften zulk eene fcheiding maakte, dat zij geen kans zagen om verder te komen.

ZIJ keerden geheel mistrooftig terug, en kwamen wéderöm bij de twee anderen, die dezen flegten uitflag met geen minder droefheid vernamen. Zij beflooten nu het boot weêr in zee te brengen, om hunne makkers te water optezoeken. Men ging dan aanftonds aan het werk; doch men kon het boot niet te water krijgen, wijl de zee hetzelve telkens tégen de klippen floeg, waardoor het geheel ontredderd werd. —— Eindelijk, alzo men den moed nog niet opgaf, reeds tot midden in de barning gevorderd zijnde, kwam er eene groote ftorting, die het vaartuig tégen de klippen verbrijzelde.

NU kwamen zij in een' nog ellendiger' ftaat weêr aan land; aangezien zij zig nu ook van hun vaartuig berooft zagen en afgefcheiden van hunne landgenooten, in eene woefte landftreek, daar zij geen onderhoud konden bekomen; welk alles, als méde het herdenken van de rampen, die zij reeds hadden uitgeftaan, hen in de droevigfte jammerklagten deed uitbarften, zig niet anders nu meer voorftellende, dan hun rampfpoedig léven in deze woe-

fte

ſte plaats te zullen moeten eindigen. —— Ondertuſſchen ſmeekten zij den ALMAGTIGEN om eene genadige verloſſing, of hun eenig middel te doen ontmoeten, om bij hunne overige makkers te komen, of ergens elders, daar zij het nodige voedzel tot hun onderhoud konden vinden.

HET chriſtlijk gebed is nooit vergeefs, ook dan niet, wanneer het vergeefs en vrugtloos ſchijnt geſtort te zijn. —— De HEER hoorde uit den hémel het droevig gekerm, dat hier in deze wildernis uitgeboezemd werd. Zij vonden zig merklijk verſterkt, en aangeſpoord om den moed nog niet ten eenemaal optegéven; maar nu ook de kuſt van *Java* weſtwaard te bezoeken, om te zien of zij hier béter zouden kunnen ſlagen, en dien oord heen eene bétere landſtreek vinden. Zij dagten, het mogt den hémel nog eindelijk behagen hen te verloſſen, en te dien einde wilden zij dan ook geen middelen onbeproefd laten.

ZIJ begaven zig dus, in hoop van hier en daar nog wel iets te vinden, dat hun tot voedzel zou kunnen dienen, langs het ſtrand op weg; aan de regte hand hadden zij den grooten oceäan, en aan de linke hand hooge en ontoeganglijke bergen, groote wilderniſſen, akelige ſpelonken, en barre rotzen; ook kwamen zij zomtijds aan kleine rivieren, die van de bergen afſtroomden, en die deze reizigers niet zonder veel gevaar van hun léven doorraakten, uit hoofde van den diepen en ſnelvlietenden ſtroom. Hunne ſpijs beſtond in kruiden, wortels, en bladen van de boomen; en de rivieren verſchaften hun water tot het leſſchen van hunnen dorſt. Des nagts begaven zij zig in het duiſtere boſch, en ſliepen onder het geboomte.

EINDELIJK werden zij twee kleine kanôs of viſſersſchuitjes op het ſtrand gewaar, hetwelk hunne vreugd welhaaſt deed herléven. —— Zij verdubbelden nu hunne zwakke ſchréden, en ſpoedden zig zo veel mogelijk om derwaard te naderen. Zij ontdekten kort daaröp een voetpad, dat boſchwaard liep, en hetwelk zij volgden, tot dat zij, verrukt van blijdſchap, eene kleine hut in het oog krégen, bij dewelke zij een' ouden kluizenaar vonden, zijnde een arme Indiäan, die hier zijne woning had, en in dit wilde geweſt dus eenzaam van de viſchvangſt leefde. —— De oude man, door de vrees verſtomd, bleef als opgetogen ſtaan, ziende deze vier arme uitgeteerde menſchen, die, ten aanzien van den jammerlijken toeſtand waarin zij waren, eer naar ſchimmen of geraamten geléken, dan naar lévende menſchen; te meer, wijl hij, naar het ſcheen, nooit blanke lieden gezien had. —— Een of twee der Néderlanderen konden tamelijk wél malaitſch ſpréken. Zij ſpraken den ouden man zeer vriendlijk aan, onderrigten hem wie zij waren, en verhaalden hem al hun wédervaren; al hetwelk den ouden kluizenaar ten hoogſten deed verwonderen, nauwlijks wétende wat hij zou doen, wégens de blijdſchap die hij gevoelde, over de behoudenis dezer mannen. —— Hij bragt egter ſpoedig van zijne gedroogde viſſchen en wat rijſt te voorſchijn, hetzelve met alle vriendlijkheid dezen armen gaſten aanbiedende, die het met dankbaarheid aannamen, en, de oogen en handen hémelwaard gehéven, der GODHEID hunne dankbetuigingen déden voor

dezen

dezen onverwagten zégen; waaröp zij aan de fpijs vielen, hoewel voorzigtiglijk, om de verzwakte en uitgeteerde ingewanden niet te overladen. — Zij begonnen nu langzaamerhand tot vorige kragten te komen, en befloten bij dezen ouden man te blijven, op wiens onderrigting zij in de bosfchen ter jagt gingen, en met de kanôs zomtijds ook ter vifchvangft, dat hun, daar zij nu fterker werden, zeer wél gelukte. Zij wiften zig éven als de Indiäanen in deze bofchaadjen te genéren, zwervende allerwegs door deze wildernisfen, en waren den ouden kluizenaar zeer gedienftig met jagen en vifchvangen. Des nagts fliepen zij in zijne hut; en op deze wijze leefden zij geheel geruft, tot dat zij op een' tijd door een groot getal Indiäanen, die zig meeft aan de ftranden ophouden, en van roven en moorden léven, onverwagt befprongen werden. — Deze zwarten, gemeenlijk ftrandlopers genoemd, kwamen op deze visfershut toefchieten, dreigende de arme Néderlanders, hun op ftaande voet het léven te benémen, of dat zij aanftonds zouden zeggen, op welk fchip zij geweeft, hoe zij daar aan land gekomen waren, en welke goederen zij geborgen hadden. Waaröp de oude kluizenaar, door médedogen geparft, zig aan hunne voeten wierp, ootmoediglijk fmékende, dat zijnen gaften toch geen leed mogt gefchieden; alzo zij reeds genoeg door rampen en ellenden waren beftréden geworden. En deed hun toen een kort verhaal van hun droevig zukkelen, en hoe zij eindelijk, na veel uitgeftaan, en tégen duizend dooden geworfteld te hebben, dus naakt en berooid waren aangeland; hetwelk die oude man op zulk eene natuurlijke zielroerende wijze deed, dat zelfs deze barbaarfche lieden daardoor tot médelijden bewogen werden, en den Néderlanderen alle hulp en bijftand toezeiden. Zij boden hun aan, om hen van hier naar *Japare* te geleiden, eene ftad, waar dagelijks veele Néderlanders met hunne fchépen af- en aanvaren; welke beleefde aanbieding door hun met blijdfchap werd aangenomen, hopende nu eindelijk nog bij hunne landsgenooten op *Batavia* te komen.

Zij namen dan zeer vriendlijk en met betuiging van de diepfte erkentenis affcheid van den ouden visfer, en begaven zig met de Indiäanen op weg; trokken door veele bosfchen en over hooge bergen, en kwamen ten laatften in eene aangenaamere landsdouw en op bezaaide vlakten, en verder tot den *Mataram*, keizer van *Java*, vanwaar zij voorts op het néderlandfche kantoor, binnen de ftad *Japare*, gelukkig aankwamen, daar men de leidslieden voor hunne trouwe daad beloonde. — De vier mannen verhaalden hun gantfch wédervaren; en zij werden met ververfchingen verzorgd, en naar *Batavia* gezonden, daar zij in mijn' tijd gezond en wél te vréden aankwamen. Van de andere négen maats heeft men, mijns wétens, nooit iets vernomen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers reisluſt doet hem eenen veräfgelégen' togt ondernémen. Zijn wédervaren, vertrek van Batavia *naar het Ooſten, en verder naar de afgelégene geweſten van* Amerika. *Aankomſt te* Japare. *Geſteldheid en ligging dier ſtad, godsdienſt haarer bewoneren. IJver van dezen omtrent hunnen tempel. Gevaar, waarin de ſchrijver zig bevind. Vertrek van* Japare *naar* Amboina. *Rampſpoed. Storm. Zonderling licht bij nagt beſpeurd, en door de zeelieden* vrédevuur *genoemd. Een arm indiäanſch koningje komt aan boord. Verhaal van hetgeen dezen aldaar is wédervaren. Komſt in* Amboina, *van dáár in* Tarnate. *De reis naar* Amerika *word geſtaakt.*

SCHOON de pragtige ſtad *Batavia*, die alle ſtéden, welken de Néderlanders in Aſië bezitten, verre overtreft, en in ſchoonheid, vermaaklijkheid, koophandel, rijkdom, zeevaart en magt boven dezelven uitmunt, allerleie aangenaamheden voor den menſch kan opléveren; zo verſtrekte zij mij egter tot geen vermaak, vermids mijn luſt tot reizen te groot was, dan dat ik hier mijn genoegen zou hebben kunnen vinden; want des dags begaf mij mijne gewoone vrolijkheid, en des nagts week de ſlaap van mij; zo dat er geen ruſt voor mij was, zo lang er zig geen gelégenheid opdeed om deze mijne begeerte te voldoen.

ONDERTUSSCHEN werden er twee ſchépen aangelegd, om onder het beſtier van den ervaren' opperkoopman, WILLEM REIJERTS, eenen nieuwen togt, gelijk men dien noemde, van *Batavia*, naar de verre geweſten van Amerika te ondernémen, om over de groote Zuidzee eenige wélgelégene oorden en nieuwe handelplaatzen optezoeken. Te dien einde werden deze twee ſchépen voor 18 maanden uitgeruſt, en met al het nodige tot zulk eene lange reis, en met rijke ladigen voorzien. De officieren zowel als de matrooſen werden uit vrijwillige perſoonen, die zig hiertoe aanboden, verkoren; op dat zij dezen gevaarlijken togt met een kloek beleid aanvangen, en wijslijk uitvoeren mogten.

THANS brandde mijn hart om deze reis méde te doen. — Ik vervoegde mij derhalven, ter bereikinge van mijn oogmerk, bij mijne opperhoofden, en verzogt dezelven op het vriendlijkſte mij op één dezer ſchépen te plaatzen. Doch vergeefs. Ik gaf den moed daaröm nog niet verloren; maar hield andermaal bij hen aan, en kreeg nu tot antwoord; — dat ik drie jaaren in mijn' tegenwoordigen poſt moeſt blijven, wijl men ten minſten zo lang mijnen dienſt in het kaſteel *Batavia* begeerde, en zulks ook tot mijne bevordering veréiſcht werd. Men ſtelde mij verder duizenden van gevaaren en zwarigheden voor, welken op deze zorglijke reis te wagten

III

wagten waren. Doch dit alles was niet in ftaat om in mij den luft tot deze reis uittebluffchen; in tégendeel werd dezelve hoe langer hoe fterker; zo dat het mij onmogelijk was, niet tégenftaande de mij reeds gedane weigeringen, het daar bij te laaten. — Ik begaf mij dan daadlijk naar den gemelden opperkoopman, WILLEM REIJERTZ, dien ik hier, gelijk weleer in het vaderland, bediende, en bij denwelken ik zo veel verrigtte, dat mijne opperhoofden mij, op zijn verzoek, aanftonds ontfloegen, en op het fluitfchip het *Roode hert* beftemden, op hetwelk ik ten eerften, met ongemeene vreugde, met mijne goederen overging.

HET was in de maand van Maart des jaars 1659, dat wij, alles tot ons vertrek gereed zijnde, van onze vrienden affcheid namen, en met vijf fchépen van de reede van *Batavia* vertrokken: naamlijk, het *Roode hert* en het fluitfcheepje de *Vink*, naar *Amerika* beftemd; verder de fchépen *Haffelt*, naar *Solor* en *Tijmor*, de *Trouw* en de *Koning van Polen*, naar *Amboina*. Wij ftelden met een aangenaam weeder de koers ooftwaard, langs de hooge boomrijke bergen van *Grootjava*; doch wégens ftilte, tégenwinden en ftroom, waren wij genoodzaakt dikwils voor anker te gaan liggen. — Wij zagen hier en daar op zee veele *jonken*, *tenangs*, *fuften*, en mindere wélbezeilde javafche fchépen, en veele wonderlijke foorten van indiäanfche vaartuigen, welken naar verfcheidene geweften van het Ooften zeilden. Wij maakten zulke goede vaart, dat wij den 10den dag na ons vertrek van *Batavia*, behouden op de reede van *Japare* voor anker gingen liggen.

WIJ krégen hier allerlei leeftogt, van rundvee, varkens, geiten, hoenders, ganzen, eenden, allerhande groenten enz. aan boord; en de bootsgezellen verzorgden het nodige verfch water; alzo wij ten eerften weêr dagten te vertrekken, om onze reis verder ooftwaard voorttezetten.

ONDERWIJLEN begaf ik mij aan land, om deze volkrijke ftad, aan de vermaaklijke binnen-kuft van *Grootjava* liggende, naauwkeurig in oogenfchijn te némen. Wij vonden dezelve, inzonderheid aan den zeekant, tamelijk wélbemuurd. De woningen zijn van fteenen gebouwd, en de ftad word door eene rivier befproeid, die van het gebergte komende, zig hier in de zee ftort, en eene bekwaame haven voor allerhande vaartuigen vormt. De wallen, ftraaten, pleinen en buiten-wégen waren hier en daar cierlijk met geboomte en luftige plantaadjen bezet, zo dat men hier de aangenaamfte en vermaaklijkfte wandelwégen aantrof. De marktplaatzen waren opgepropt van allerleie oofterfche natiën: als, Javaanen, Perzen, Arabiers, Guferatters, Chineefen, Koromandellers, Maleijers, Echienders, Peguaanen, en andere volken, welken hier in allerleie waaren handelden, die Afië en de andere waerelddeelen opléveren. Men vind egter in *Japare* weinig aanzienlijke en gerégelde ftraaten, wijl de huizen grootftendeels onördenlijk gebouwd zijn; zo dat dezelven eerder eenen doolhof, dan eene wélgerégelde ftad uitmaken. Het is daaröm voor eenen vreemdeling ook niet zeer veilig deze ftad te doorkruiffen, uit

hoofde van de ijverzugt der Javaanen en Chineesen over hunne vrouwen, waarvan zij ligtlijk blijken géven, wanneer andere mannen, inzonderheid Christenen, omtrent hunne agterwoningen komen.

De meeste inwoners belijden de leer van MOHAMMED. Zij laten hunne kinderen besnijden. Tot hunnen openbaaren godsdienst hebben zij hier eenen tempel, waarin deze Javaanen hunne godsdienstplegtigheden volgens den koran verrigten. —— De nieuwsgierigheid dreef ons tot het bezigtigen van dezen tempel, die op een vermaaklijk plein staat, dat met eenen muur omgéven is. Deze plaats, die voor ten hoogsten heilig gehouden word, mag door geen Christenen betréden worden; veel min, dat men tot binnen in het gebouw zou mogen komen, wijl het ijverend priesterdom, ten minsten het grootste gedeelte van hetzelve, daaröp zou aandringen, dat men den roekeloosen tempelschender en onbesnéden' Christen, of wie hij ook ware, die eenen anderen dan den moorschen godsdienst beleed, verbrandde, of ten minsten met den dood strafte; ja zelfs dat de dus ontheiligde tempel niet verschoond, maar insgelijks aan de vlammen wierd opgeöfferd; ten zij dezelve met buitengewoone plegtigheden en kragtige gebéden op nieuw geheiligd, en den grooten profeet MOHAMMED opgedragen wierde.

Wij, onkundig van de heiligheid, waarin deze Mooren hunnen tempel houden, wandelden derwaard; en, alzo wij deszelfs ingang, gelijk op andere plaatzen, geöorlofd meenden te zijn, te meer, wijl wij de poort van den buitenmuur open vonden, traden wij onbeschroomd door dezelve in, en kwamen op het hiervoor gemelde plein, op welks midden de tempel stond. —— Het gebouw zelf was vierkant, met vier of vijf platte daken torenswijze boven malkanderen; en het plein was met allerhande fraije wélriekende boomen, als pijnang en anderen, beplant, en met aangenaame en vermaaklijke woningen en speelhuisjes, voor de moorsche priesters en andere dienaars van dit hun heilig gebouw, omgéven. —— Rondöm den tempel was eene fraije gragt met zeer helder water, bij dewelke wij verscheidene gantsch naakte moorsche vrouwen zagen, welken bézig waren met haare molblanke léden te wasschen. Maar zodra zij ons vernamen, sprongen zij uit den vijver, en namen, zo naakt als zij waren, de vlugt naar hunne woningen: doch wij dit niet agtende, begaven ons tempelwaard, om daar de bijzonderheden in oogenschijn te némen. —— Wij gingen over eene kleine brug, welke van weêrskanten met leuningen voorzien was, en kwamen tot aan het vóórportaal. Onze nieuwsgierigheid zou ons tot binnen in den tempel, in den welken men niets zag, dan eenige lange banken en eenen kleinen leerstoel, gedréven hebben, indien wij niet waren belet geworden verder te tréden, door een groot getal Javaanen, die ons op het onverwagtst, met hun ontbloot moordgeweer, pooken en vlammende kritzen, van alle zijden omringden, dreigende, dat zij ons op staande voet zouden om het léven brengen. —— Wij waren ten uitersten verschrikt, en stelden ons niet anders voor, dan dat

wij

wij onze te ligtvaerdige nieuwsgierigheid hier met eenen wreeden dood zouden moeten boeten. Dewijl wij hunne taal nauwlijks konden verftaan, veel min ons in dezelve uitdrukken, konden wij niets béters doen, dan hun een vriendlijk gelaat te tonen, en den hémel te fméken ons uit de handen dezer wreede menfchen te redden. Zij fchénen het omtrent ons niet eens te zijn; want, naar dat wij konden merken, begeerden zommigen, dat men ons doden, doch anderen in tégendeel, dat men ons het léven zou fchenken. —— Terwijl zij dus hieröver met malkanderen twiftten, kwamen eenigen hunner priefteren toetréden, welken nog ten onzen voordeele fpraken, en hen overreedden, ons in vrijheid te laten, nademaal wij nog niet binnen in den tempel geweeft waren, en dienvolgens de *Mosfchita* (dus noemden de Mooren hunnen tempel) niet door ons was ontheiligd geworden. —— Wij maakten ons fchielijk van dáár, dankende GOD, zulk een groot gevaar ontkomen te zijn, en begaven ons naar de woning der Néderlanderen, bij onze landsgenooten, welken wij ons geval verhaalden. Zij waren ten hoogften verwonderd, dat wij het zo gelukkig ontkomen waren, aangezien deze natië alle anderen dezer oofterfche geweften in wreedheid overtreft.

De verdere merkwaerdigheden dezer ftad, doch welken wij niet der moeite waerdig agten, om onzen lézeren met eene opnoeming derzelven te vervélen, bezigtigd hebbende, keerden wij wéderöm naar boord. —— Wij ligten niet lang daarna onze ankers, om onze reis naar het ooften voortezetten, en vertrokken met onze vijf fchépen, latende deze néringrijke koopftad onder het gebied van den grooten *Mataram*, of keizer der Javaanen.

Wij zeilden voorbij de kleine eilanden *Lubok* en *Madura*, waarna wij de volle zee krégen, en geen land meer konden zien. Wij hadden op deze hoogte zeer veele onftuimige tégenwinden, verzeld met donder, blikzem, en régenvlaagen. Zomtijds waren wij, wégens windftilte en tégenftroom, genoodzaakt te ankeren. Wij krégen egter eerlang het hoog gebergte van het eiland *Celebes* in het gezigt; en twee van onze fchépen, de *Vink* en *Hasfelt*, die *Makasfer* moeften aandoen, verlieten ons hier, om derwaard te ftévenen. De andere twee, de *Trouw* en de *Koning van Polen*, geraakten kort daarna, door ftilte en tégenftroom, ook van ons af. Dus wij de reis naar *Amboina*, alwaar de *Vink* weêr ftaat maakte bij ons te komen, alléén vervorderden. Wij zetten het derhalven verder ooftwaard, tusfchen het zuider-eind van *Celebes*, en het eiland *Saleijer* door; en zagen toen het eiland *Botton*, hetwelk wij met veel zukkelens voorbij geraakten. —— In het begin van April, ontdekten wij de hémelhooge azuuren kruinen van het eiland *Boero*, de bergen van *Thamahoo* genoemd; doch wij konden flegts derzelver boven het zwerk uitftékende toppen zien. Wij tragtten bezuiden het gemelde eiland heen te zeilen; maar wij moeften hier wel drie weeken zwerven, voor dat wij verder, dan dit eiland *Boero*, konden komen, uit hoofde van de tégenwinden en ftroomen, zomtijds ook door ftilte; en, hoe digt wij ook het ftrand van dit eiland

naderden, konden wij egter geen ankergrond vinden; naardien de fteile oever meeft overäl, als het ware, loodregt naar het grondloos diep afdaalde; zo dat wij fteeds terug gedréven werden. Wij krégen tot verfcheidene reizen het bofchrijk eiland *Anblauw* in het gezigt, doch dréven telkens weêr terug, tot dat wij eindelijk op eenen zeer duifteren nagt door een' hévigen ftorm, met een' zwaaren névél, en fchriklijke donderflagen vermengd, overvallen werden. — Aanftonds haalde men de zeilen in, ftévende met de reft, gelijk wij meenden, tot ver boven het eiland *Anblauw* heen; doch wij werden door een' fnelgaanden ftroom verleid, en zuidwaard naar de fteile klippen en rotzen van dit eiland vervoerd, van dewelken wij nauwlijks nog 60 dubbelde fchréden af waren, wanneer wij op het eiland een licht befpeurden, hetwelk ons in deze akelige duifterheid ten eerften het land deed ontdekken; wij waren anders gewislijk op hetzelve aangezeild, daar het fchip, wégens de holle zee, ongetwijfeld aan ftukken geftoten, en wij allen omgekomen zouden zijn. De mift was nu ook een weinig opgeklaard, en wij zagen met verbaasdheid de fchriklijke branding en het oogenbliklijk gevaar, waarin wij ons bevonden. Wij wendden het in allen fpoed van wal af, en verder zeewaard.

Na middennagt, als de ftorm begon aftenémen, zagen wij boven op de fpil van de groote fteng een helder licht, dat zig als eene flikkerende kaers vertoonde. Zommigen van ons volk, die naar boven klommen, verloren het uit het gezigt, toen zij het nader kwamen; maar benéden kon men het egter nog zien, fchoon het genoegzaam aanhoudend régende; en het duurde ook tot dat de dag begon doortebréken, hetwelk ons zeer vreemd voorkwam. Doch veele zeevarenden hadden dergelijk licht meer gezien, en noemden het vrédevuur. Het vertoont zig zomtijds na ftormen en onweeders, en is een téken van goed weeder; om welke réden het dan ook *vrédevuur* genoemd word.

Wij ondervonden ook werklijk, dat dit licht als een voorbode van béter weeder kon aangemerkt worden; want des morgens waren de winden, ftroomen, en holle baaren reeds zo bedaard, dat wij als in eene andere waereld overgebragt waren. Wij pafleerden de engte, tuffchen de eilanden *Boero* en *Anblauw*, op welk laatfte de Néderlanders eene kleine vaftigheid hebben. Het hollandfch opperhoofd derzelve, als ook een arm indiäanfch koningje van dit eiland, verzeld met de voornaamften van zijnen zwarten adel, kwamen bij ons aan boord, om ons in deze geweften te verwélkomen. — De koning en al zijne grooten befchouwden met de grootfte verwondering ons fchip. Hij zo wel als die van zijn gevolg waren geheel zwart, en droegen flegts een katoenen kleedje om het onderlijf; voor het overige waren zij, volgens de gewoonte des lands, geheel naakt. Zij bragten ons tot een gefchenk, van hunne pijnang, bétel, en andere gewaffen, welken zij ons met eene zonderlinge genégenheid aanboden; waartégen wij hen van onzen kant ook tragtten te onthalen. Wij gaven den koning en zijnen zwarten édellieden van onzen arak, of

indifchen

indifchen brandewijn; en zetten hem een fchoteltje gekonfijte gengber vóór. Maar zijne koninglijke majefteit deze konfijt beziende, meende dat het fpek was, wierp het vaerdig van zig af, fprong op, en riep verbaasdlijk; *O orang Hollanda, garnappe pokkanire goecar, appe mouw, fongo bete tieda markanbabij*: dat is, og Hollanders! waaröm verftoort gijlieden mij, wat wil dit zeggen? o neen voorzéker, ik eet geen fpek. — Niemand kon zig onthouden van luidkeels te lachen, over de onnozelheid en eenvoudigheid van dezen moorfchen koning, die, volgens de wetten van zijn geloof, zo zeer eenen afkeer van het fpek betoonde. En ons gelach ontzette den koning en zijn gevolg nog meer, wijl zij zig inbeeldden, dat wij met hen den fpot dréven, en hun fmaadheid wilden aandoen. Doch men onderrigtte hen ten eerften béter. Want onze fchrijver zijne verbaasde zwarte majefteit vriendlijk bij de hand némende, zeide: „Wel „hoe, koning en vorft van Anblauw! waaröm verfmaad gij zulk eene „aangenaame konfijt, en waaröm maakt gij u verftoord? Het is geen fpek, „gelijk gij u verbeeld; maar het is eene voortreflijke konfijt. — Bezie „het ter deeg; het is van een' aangenaamen fmaak, en geen koft, dien „MOHAMMED, uw opperfte profeet, den menfchen verboden heeft. — „Neem er van en eet; het zal u geenzins kwaad doen.„ En hier méde was de zaak bijgelegd, en de koning te vréde gefteld, die toen hartelijk toetaftte, en een goed gedeelte van deze konfijt naar zig nam. Wij gaven hem daaröp wéder arak, waardoor hij vrolijk begon te worden, en wonderlijke grillen aanteregten. — Gedurende deze kortswijl vervorderden wij egter onze reis, en kwamen door de gemélde engte van *Anblauw*, daar de koning en zijn gevolg, zeer vrolijk en wélvergenoegd, affcheid namen, en zig aan land begaven. Wij krégen kort daarna het nagelrijk *Amboina* in het gezigt, en kwamen den volgenden morgen in deszelfs vermaaklijke baai, zeilende tuffchen aangenaam gebergte door, tot vóór het kafteel *Victoria*, daar wij het anker wierpen.

WIJ vonden hier weinige fchépen van *Batavia*; en nog niemand van onze makkers: doch wij hadden hier flegts vier dagen gelégen, als wij tijding krégen, dat het fchip de *Trouw* door zwaaren ftorm op de klippen van de eilanden, *de drie gebroeders* genoemd, geflagen en vergaan was. Het volk egter was geborgen, als ook de meefte lading, welke voornaamlijk in rundvee en lévensmiddelen beftond. Het fchip de *Koning van Polen* was ter nauwer nood dit gevaar ontkomen, en kwam binnen weinige dagen ter reede van *Amboina* voor anker.

WIJ wagtten nu nog naar het fluitfchip de *Vink*, dat naar *Makasfar* gezeild was. Ondertusfchen voorzagen wij ons van water, hout, en hetgeen wij verder tot onze reis nodig agtten. Ten laatften kwam het fchip de *Vink* opdagen; en wij hielpen onzen medgezel zig insgelijks tot de aanftaande reis gereed maken. — Wij ligtten toen wéderöm onze ankers, en vertrokken met onze twee fchépen naar de vermaarde *Molukfche eilanden*. Buiten de baai van *Amboina* komende, wendden wij onze koers noordwaard, zeilende tuffchen de

ei-

eilanden *Kielan* en *Manypes* door, en voorbij de eilanden *Bonoa* en *Oebij*, tot dat wij de groene kust van het groot eiland *Batsjan* zagen, daar wij eene brandende hitte hadden, en, door ftilte en fterke ftroomen, dikwils tot zeer digt langs de gevaarlijke rotzen en fteile klippen dréven; ook was hier geen ankergrond. Wij vierden hier ons pinkfterfeeft, doch met gering vermaak, wijl wij geftadig in vrees waren tégen de klippen geftoten te worden; want, dan hadden wij windftilte, dan werden wij door rukwinden, holle baaren, en felle buijen overvallen; daarënboven zagen wij eens des namiddags eene hoos regt op ons komen aandrijven. Wij ftréken aanftonds de zeilen, en haalden alles in wat wind kon fcheppen, en dréven dus heen, tot dat de hoos met een vreeslijk gedruis voorbij ons heen paffeerde. Er kwam egter een zwaar onweeder op, van régen, ftorm, en geweldige donderflagen, hetwelk nogthans niet lang aanhield, maar eerlang weêr bedaarde; en, de wind ons ook gunftiger geworden zijnde, zetten wij het weêr van den wal af, en hielden koers naar *Tarnate.* —— Wij vonden hier eens des nagts twee groote flangen in den bak, onder de bootsmans kooi; doch zij hadden nog niemand befchadigd. Waarfchijnlijk, dat zij te *Amboina* met het brandhout waren in het fchip gekomen.

Wij paffeerden hier den évenaar, en hielden het verder noordwaard, met eene ondraaglijke hitte; tot dat wij eindelijk de hooge fpitzen der moluksche eilanden in het gezigt krégen, en, de eilanden *Batsjan*, *Matir*, *Makjan* en *Tijdor* voorbij geraakt zijnde, op *Tarnate*, het vijfde of laatfte dezer eilanden, behouden aankwamen, alwaar wij vóór het kafteel *Oranje* gingen voor anker liggen.

Hier zouden wij nu berigt krijgen, of wij onze reis naar Amerika zouden voortzetten. Wij waren ook nog geen 24 uuren alhier ftil geweeft, als de gouverneur van *Tarnate*, de heer SIMON KORS, bevél gaf, dat wij ons op het fpoedigfte moeften gereed maken, om de reis, over de groote Zuidzee, naar de veräfgelégene gewesten van Amerika, aantenémen.

Men bezorgde ons aanftonds het nodige aan boord, en wij waren binnen weinige dagen gereed, om eene reis van ten minften 18 maanden te aanvaarden. De dag tot ons vertrek beftemd, genaderd zijnde, gingen onze opperhoofden aan land op het affcheidsmaal, dat de heer SIMON KORS hun gaf. Wij krégen op elk fchip eenen os ten gefchenke. Doch toen men dezelven wilde flagten, gebeurde het, dat één derzelven, te veel getergd, losbrak, en aan het hollen raakte op den overloop van het fchip. Dit veröorzaakte eene klugtige verwerring; want een ieder moeft, om niet door het woedend beeft geftoten te worden, zig vaerdig uit den weg maken, wijl het dier, deze plaats en het gedruis van het fchipsvolk ongewoon, een fchriklijk geweld maakte. Verfcheiden' der matroofen, die zig te veel waagden, en hetzelve te nabij kwamen, geraakten overhoop; doch eindelijk kreeg men het met ftrikken en touwen in zijn geweld, waarna men het heel vaerdig met eene verroefte bijl den kop afloeg, en dus van dit fpel een einde maakte. Ondertuffchen werden de ankers geligt,

alzo

De Stad JAPARE, op groot Java.
V

VI
Der Moren TEMPEL Binnen
de Stadt IAPARE.

alzo onze bevélhebbers naar boord kwamen. —— Doch dezen bragten nu bevél, dat men het begonnen werk zou ſtaken, en dat wij tot nader order moeſten blijven liggen; alzo, wégens een gewigtig voorval, en na rijp overleg, de heer gouverneur KORS, en onze bevélhebbers, zig in de noodzaaklijkheid hadden gevonden, van de reis naar Amerika aftezien. Er werd nu aanſtonds in tégendeel beſloten, dat men onze twee rijkgeládene ſchépen hier op *Tarnate*, en verders in *Amboina*, van de meeſt begeerde lading zou loſſen, om dezelven dan met ſpécerijen te laden, en naar *Batavia* terug te zenden; hetwelk men raadzaamer oordeelde, dan het zo ligt op zulk eene verre reis te wagen, op welke men niet anders dan de grootſte en onvermijdlijke gevaaren te gemoet zag.

ZESDE HOOFDSTUK.

De ſchrijver ontmoet eenen ſtadgenoot. Stand der nagelboomen en vrugten. De kaſteelen en ſterkten der Molukken *worden geſlegt. Landtogt naar de vestinge* Calamatte. *Korte beſchrijving van* Tarnate, *deszelfs vorigen toeſtand, magt, en bloei. Door verdeeldheden en ſcheuringen neemt dit eiland in vermogen af; doch word door de komſt der Néderlanderen wéder in aanzien herſteld, Berigt nopens den brandenden berg, en het paleis des konings. Papegaijen, paradijsvogels, woningen, Mooren tempel op dit eiland beſchréven. Gevolg, gewoonten, kléding en veelwijverij des konings. Tarnatenſche adel, deszelfs kléding, gebruiken, huishouding enz. Der* Tarnateren *wijze van begraven. De ſchrijver word naar de* Manades *beſtemd; doch geraakt vrij, en vertrekt van* Tarnate *naar* Amboina. *Brandende berg op het eiland* Makjam *beſchréven. Men komt in de ſtraat of engte van* Patientia, *en geeft réden waaröm dezelve dus gehéten word. Tweede aankomſt des ſchrijvers te* Amboina. *Hij word gelaſt aan land te komen. Zijn wédervaren aldaar.*

VEELEN van ons waren dus in hunne verwagting van naar Amerika te reizen bedrogen. Men begon ten eerſten de voornaamſte waaren te loſſen, om dan verder naar *Amboina* te vertrekken. Ondertuſſchen begaven wij ons, dien het toegeſtaan werd, aan land, om aldaar de bijzonderheden aantemerken. —— Ik ontmoette hier op het onverwagtſte eenen jongman uit de Weſtindiën van geboorte, doch die te Haarlem met mij in dezelfde buurt was opgevoed, en toen een' geruimen tijd mijn ſpeelmakker was geweeſt. Het was mij reeds lang ontgaan, naar welk waereldgeweſt hij vertrokken was. Zodra wij malkanderen zagen en kennende werden, ſtonden wij beiden als opgetogen over zulk eene zonderlinge ontmoeting. Wij waren zeer verheugd,

malkanderen zo onverwagt, in een geweſt omtrent 4000 mijlen van Holland afgelégen, wéder te zien; en bewonderden de beſchikking der albeſtierende VOORZIENIGHEID. —— Zolang wij ons op *Tarnate* bevonden, waren wij den meeſten tijd bij malkanderen, waardoor ik gelégenheid had veele bijzonderheden van deze geweſten aantemerken, welken hem, aangezien hij reeds eenige jaaren alhier gewoond had, genoegzaam allen bekend waren. Behalven de maleitſche, was hij ook de ſpaanſche en portugeeſche taalen magtig. Wij gingen dikwils wandelen, en bezagen het heerlijk gewas der nagelboomen. —— Deze boomen hebben veel overëenkomſt met den laurierboom. De nagelen hangen in ménigte met kleine troſſen aan den boom; en wanneer men van de bladeren dezes booms neemt en dezelven wrijft met de handen, géven zij eenen geur zo aangenaam als dien der nagelen zelven. De Néderlanders op *Amboina* maken uit deze bladeren ook olij, welke al zo kragtig, en zo goed van kleur is als die, welke uit de kruidnagélen zelven gediſtileerd word. De boomen worden in de eilanden *Amboina*, *Onijmo*, en *Nasſalouw*, in groote ménigte gekweekt, en alöm, zelfs op de hooge bergen, geplant; doch de molukſche Indiäanen tragten dezelven zo veel mogelijk te verderven, door ze van derzelver ſchors te ontbloten, om dus de Spanjaarden, met welken zij oorlog voeren, van deze voordeelige vrugt te beroven.

WIJ zagen hier in de Molukken nog verſcheidene kaſteelen en ſterkten der Spanjaarden, die op *Tarnate* het vermaarde *Gammalamma*, als hunne hoofdplaats, nog bewonen, en alwaar een gouverneur van wégens de Spaanſchen zijn verblijf houd. Zij bezaten er ook nog de ſterkte *Calamatte*, welke ſlegts eene groote mijl, langs het ſtrand, van het hollandſch ſlot *Oranje* aflag. Ook hadden zij nog eenige redoeten van weinig belang op het eiland *Tijdor*, en de naaſtäanliggende oorden, daar de ſpaanſche bezettelingen, als uit de waereld, en genoegzaam als ballingen uit hun vaderland, zig op eene ſobere wijs moeſten onderhouden, in de hoop van de nagelen, die omtrent hunne vaſtigheden vielen, intezamelen, waarvan zij weleer groot voordeel plagten te trekken. Maar zédert door de vijändſchap der Indiäanen van die winſt verſtoken, hebben zij al hunne vaſtigheden en ſterkten, in de molukſche eilanden, geſlegt, en al hunne goederen ingeſcheept, en zijn met geringe ladingén, van dáár naar de *Manilhas*, en *Nova Hispania* vertrokken.

WIJ déden ook eene wandeling langs het ſtrand, en naar de ſpaanſche ſterkte *Calamatte*, liggende op een klein voorgebergte. Zodra men ons hier vernam, werd de poort geöpend, en de ſoldaaten kwamen aanſtonds in het geweer, en ſchaarden zig tot buiten de poort in twee geléderen. De ſpaanſché kapitein ontvong ons zeer vriendlijk, en geleidde ons tuſſchen de bezetting door tot in het kaſteel en in zijne woning; alwaar ten eerſten de tafel toegeregt, en naar gelégenheid, ſchoon ſober, éten en drinken aangediend werd. De Spanjaard was beleefd en zédig in zijn geſprek, ook bedaard en toegévend in onze tégenrédenen. Hij beklaagde zig onder anderen jégens

ons,

ons, dat de Néderlanders hier in deze veräfgelégene geweften zig zo kwalijk met de Spanjaarden konden verënigen; daar wij, Chriftenen zijnde, die aan denzelfden HEILAND geloven, vriendlijker en vreedzaamer met malkanderen behoorden omtegaan, om dus den Mooren en Heidenen ten voorbeelde te ftrekken, in plaats van door een twiftägtig léven hun voet tot vijändfchap en wraakzugt te géven, die zo ver ging, dat ménig wakker foldaat der Spanjaarden, door lift en bedriegerije der Tarnateren, in de boffchaadjen overvallen en gedood werden. Hij klaagde ook, dat zij de vrugten der nagelboomen niet konden inzamelen, dewijl zij buiten hunne fterkten niet veilig waren, uit hoofde der vijändfchap van de Tarnateren; daar deze natie intégendeel met de Néderlanders in goede vriendfchap leefde. Deze en meer andere gefprekken, waarin de Spanjaard zijne zugt en liefde voor zijn vaderland betoonde, waren juift zo ongegrond niet. — Wij antwoordden hem telkens overëenkomftig de agting, die wij der éd: maatfchappije en ons eigen vaderland verfchuldigd waren; en dat veeltijds zo wél ter fneê, dat hij tasten en voelen kon, in welke natie de wrok en oude wrévelzugt de meefte werking gedaan had, tot haarer vernéderinge; en tot een' zégen, die nog blijkbaar is over die geenen, welken te voren door nijd, geweld, en ijverzugt geprangd, als tot in eenen grondloofen kolk van rampen en ellenden waren nédergeftort geweeft. Tévens gaven wij onzen opregten wenfch te kennen, dat de beide natiën, als waare Chriftenen, met malkanderen vreedzaamlijk in deze geweften mogten léven, opdat, en Mooren en Heidenen, daardoor uitgelokt, des te vaerdiger hunne bekéring onder GODS hulp en zégen mogten erlangen. Vervolgens bedankten wij den kapitein voor zijn vriendlijk onthaal; en, de veiting *Calamatte* bezigtigd hebbende, deed de officier de bezetting weêr onder de wapens komen, en geleidde ons tot buiten het flot, daar hij ons met alle blijken van vriendfchap voor ons bezoek bedankte, gelijk wij hem nogmaals onze dankbetuiging déden voor de genotene vriendlijkheid, waaröp wij affcheid namen, en weêr naar *Maleijen* keerden. Deze officier is naderhand door de Indiäanen van *Tijlor*, in eenen veldtogt tegen dezelven, overweldigd en om het léven gebragt.

THANS zullen wij onzen lézeren eene korte befchrijving médedélen van *Tarnate*, en van het merkwaerdige, dat wij aldaar gedurende ons verblijf opgemerkt hebben.

HET eiland *Tarnate*, fchoon het op zig zelve van geen groote uitgeftrektheid is, is reeds van ouds, wégens deszelfs rijkdommen, fchipvaart, en magt, een beroemd koningrijk geweeft, welks vorft over 72 eilanden heerfchappij voerde. Want al de oofterfche koningen daarömftreeks ftonden onder zijn gebied, zelfs de magtige vorft van *Celebes* was hem onderworpen; zo dat niemand zig tégen den koning van *Tarnate* durfde verzetten, en dus dit eiland zijnen nabuuren als tot eenen fchrik was: te meer, wijl de bewoners van hetzelve en de omheenliggende volken, die er onder behoorden, voor kloeke, ftrijdbaare en onvertzaagde krijgslieden bekend waren. Daarënboven

boven werden de ſpécerijen van de omliggende plaatzen alhier in overvloed aangebragt, dewijl men hier uit verâfgelégene landen den ſpécerijhandel kwam zoeken, zelfs de Spanjaarden en Portugeeſen kwamen om dezelven herwaard, waardoor dit eiland en deszelfs bewoners zeer in vermogen toenamen. —— Maar *Tarnate* eindelijk tot den hoogſten trap van magt en luiſter geſtégen, begon eerlang weêr aftenémen, door den nijd en afgunſt der andere koningrijken, die de wélvaart der Tarnateren met nijdige oogen aanzagen. Dezen ontſtaken eerſt het vuur van twiſt en onënigheid, waar door vervolgens veele rijken van dit koningrijk werden afgeſcheurd. Toen vielen de koningen van *Celebes*, van *Makasſer*, van het naburig *Tijdor*, en eenige anderen, den koning van *Tarnate* af; en zig met verſcheidene omliggende volken verënigd hebbende, vielen zij eenpariglijk met hunne oorlogsvlooten en eene groote magt op dit eiland aan. De Spanjaarden namen deze gelégenheid ook waar, en krégen eerlang verſcheidene kaſteelen en vastigheden op *Tarnate*, *Tijdor* en *Makjam*. Insgelijks bouwden de Portugeeſen, die méde in onklaar water wiſten te visſen, verſcheidene veſtingen op de eilanden *Amboina*, *Banda*, *Tijmor*, *Solor* en anderen; waardoor deze beide natiën den handel der ſpécerijën in hun geweld krégen. Ten laatſten kwamen ook de Néderlanders, in hun vaderland door de Spanjaarden onderdrukt, hier hun voordeel zoeken. —— Hunne eerſte reis, in dewelke zij ſlegts *Java* bezogten, gelukte maar tamelijk: évenwel ſtaakte men het begonnen werk niet; maar men ruſtte andermaal wélbezeilde kielen uit, met dewelken de wakkere vlootvoogd J. VAN NEK, op de reede van *Tarnate* aanlandde; alwaar onze Néderlanders door den koning zeer minzaam ontvangen en bejégend werden, en met hem een verbond aangingen; waaröp aanſtonds al de ſpécerijën, ten ſpijt der andere natiën, aan de onzen verkogt werden. Onderwijlen nam de vriendſchap toe, en de onzen ſloten, het volgende jaar, eene nauwere verbindnis met dezen koning. Doch de Portugeeſen werden hieröver nijdig, en tragtten de Néderlanders van dáár te jagen; zo dat het ten laatſten tot een hévig gevegt kwam, in hetwelk de Néderlanders zégevierden. Toen werd de veſting *Terluko*, zijnde de eerſte vaſtigheid der onzen in Indiën, op het eiland *Tarnate*, met bewilliging des konings, gebouwd; en naderhand ook de ſterke veſting *Oranje*, waardoor de Portugeeſen en ook anderen belet werden, iets voordéligs tot bereiking van hun oogmerk uittewerken. Terwijl ondertusſchen de koning en zijne onderdaanen, met de Néderlanders in eene aanhoudende vriendſchap en duurzaamen vréde leefden.

Op deze wijze hebben de onzen zig niet alleen in het koningrijk *Tarnate*, door hunnen opregten handel met de inwoners, geveſtigd; maar ook zelfs op de nagelrijke eilanden *Amboina*, *Onijmo*, *Nasſelouw*, en op het foelij- en muskaat-rijk eiland *Banda*, daar zij der Portugeeſchen veſtingen heldhaftig hebben vermeeſterd, en de inwoneren intégendeel met alle vriendlijkheid behandeld; zodat zij dus eerlang meeſters werden van den gantſchen ſpécerijënhandel op de gemelde eilanden, en ondanks de listen,

en

en het geweld hunner vijanden, zig tot héden toe daarïn gehandhaafd hebben.

Dit eiland heeft flegts zéven mijlen in den omtrek, en vertoont zig van verre als een berg, welke ook indedaad, wanneer men hem nader gekomen is, bevonden word het gantfche eiland uittemaken. Alleen een weinig van het ftrand af, neemt hij reeds zijn begin, en klimt allengs opwaard, tot dat hij zijnen vlammenden kruin tot ver boven het zwerk verheft, daar hij uit zijn zwavelägtig hol eenen geftadigen dikken rook, bijwijlen met fchriklijke vuurvlammen verzeld, uitbraakt; zomtijds werpt hij eene witte afch, gloeijende koolen, en dikwils geheel groote fteenen uit, die hij over dit boomrijk eiland neêrftort. Deze berg is, van zijnen voet af, tot aan zijn opperfte fpits, met eene zeer digte boffchaadje en ontoeganglijke wildernis bezet; daarïn zig veel wild gedierte, flangen en dergelijken ophouden, waaröm men denzelven niet wél kan beklimmen. Verfcheidene ftroomen en beeken van zoet water komen rondöm den berg neêrwaard flingeren. Wij zagen den kruin doorgaans zwaare dampen opgéven; doch des nagts befpeurde men de meefte vlammen. Wij hadden nu ook fraai gematigd weeder; en deze berg fchijnt wel het meeft te woeden bij hévigen ftorm en onweeder. —— Nogthans lévert dit eiland overvloed van allerleie heerlijk ooft, en voortreflijke plantgewaffen. En hetgeen verder tot onderhoud van de inwoners noodzaakis, word van andere plaatzen herwaard gebragt.

Het koninglijk paleis, een weinig van het fteedje *Maleijen*, aan de landzijde gelégen, is een treflijk gebouw, met eenen muur omringd, en heeft luftige priëelen en aangenaame hoven met allerleie indifche gewaffen, doch alles naar de oofterfche wijze ingerigt. Men vind er veele bijzonderheden, van allerhande molukfch gevogelte en indifch pluimgedierte, waarvan deze eilanden uitmunten: als fraai gekleurde *lorrijvogels*, *parkieten*, en fneeuwwitte *kakadoes*, welken allen eene bijzondere foort van *papegaijen* zijn. De eerften, die wel het meeft geägt zijn, worden door geheel Indiën verzonden, en bij de moorfche kooplieden van Bengalen, Perfië, en Suratte, op eenen hoogen prijs gefteld. Men vind hier ook fraai gekleurde en cierlijk gepluimde *paradijsvogels*; hoewel nooit lévend. Zij worden dood en meeft geheel verdroogd in de boffchen gevonden, en insgelijks door geheel Indiën, als ook naar Europa, verzonden, en in zommige landen tot eenen hoogen prijs verkogt. —— Behalven andere gebouwen van het vorftlijk paleis, zagen wij ook het treflijk vrouwenhuis, waarïn de vrouwen van den vorft, van dewelken hij er, naar de oofterfche gewoonte, veelen heeft, haar verblijf hebben, en zig, elke op het fterkfte, bevlijtigen, om hem alle genoegen en vermaak aantedóen; en alle vriendfchap te bewijzen; wijl eene iedere haarer gaern de meeftbeminde wil zijn, en beftendig zijne gunft genieten.

Het fteedje *Maleijen*, liggende langs den oever, is hier en daar bemuurd, doch op andere plaatzen geheel open; wijl het fterk kafteel *Oranje* genoeg-

zaam is, om eenen aannaderenden vijänd het hoofd te bieden, en schielijk de wijk te doen némen.

De woningen der Tarnateren zijn grootstendeels van *Adap*, of indisch riet, met kokosbladeren gedekt, en met deuren en vensters voorzien, sommigen ook in vertrekken afgedeeld. Het steedje is tamelijk gerégeld gebouwd, met straaten en wandelwégen, zijnde de huizen van malkanderen onderscheiden. Der Mooren tempel (*Moschita*) staat omtrent in het midden van het steedje, doch is niet pragtig gebouwd, maar slegts door eenen wal met een hek omgéven. Van onder is hij vierkant, met vijf daken boven malkanderen oprijzende, bijna op dezelfde wijze als die in *Japare*. De priesters doen hier bij zonneöp- en ondergang hunne gebéden tot MOHAMMED.

De thans regérende vorst, MANDERZABA genoemd, is, gelijk meest al zijne onderdaanen, van den mohammedaanschen godsdienst. Het volk word met trommelen tot den godsdienst geroepen; en niemand treed in den tempel, zonder zig eerst de handen gewasschen te hebben. —— De kinderen worden naar der Mooren wijze besnéden. —— Het verkensvleesch, hetwelk MOHAMMED voor onrein verklaard heeft, word bij hun verfoeid: om die réden zullen ook geen Mooren met Christenen, wijl die verkensvleesch éten, aan tafel gaan, ten zij men hun in bijzondere schotels en vaten bediene, welken door de Christenen nog nooit gebruikt zijn. Men duld geen beelden in hunnen tempel, wijl zij de afgoderij ten hoogsten verfoeijen. Wat verder het geloof en den godsdienst der Mooren betreft, is reeds door anderen breedvoerig beschréven; inzonderheid door PHILIPPUS BALDEUS, weléer predikant op het eiland *Ceilon*; egter zullen wij, in het vervolg, onzen lézeren, bij gelégenheid, nog het een en ander dienäangaande tragten médetedélen.

Als de koning uitgaat, word hij gemeenlijk door de moorsche priesters verzeld, die veel bij den vorst vermogen. Dezen zijn hier, gelijk ook op andere plaatzen van Indiën, in het wit gekleed; daaröp volgen dan de prinsen, édellieden, en veele tarnatensche orankaijen, met een aanzienlijk gevolg van dappere soldaaten, welken met musketten, spatten, lanciën, en assagaijen gewapend zijn, en ook zeer wél met deze wapens wéten omtégaan. —— Deze koning is zeer zédig en deftig. Zijne édellieden naderen hem nooit dan met de diepste eerbewijzing, en het néderbuigen van het gantsche lichaam: zij slaan de handen te zamen, brengen die vervolgens vóór het voorhoofd, en naderen dus al buigende hunnen koning, tot dat zij hun woord tot hem doen. Men ziet hem dus dagelijks verzeld, zomtijds ook met een klein gevolg, de straaten passéren, en, hetgeen ons zeldzaam toescheen, op de hollandsche wijze gekleed, met laken, fluweel, of kostlijke zijden stoffen. Wanneer hem een Néderlander ontmoet, groet hij denzelven zeer vriendlijk en beleefd; zelfs spreekt hij hem zomtijds aan, en vraagt hem uit nieuwsgierigheid naar het een of ander nieuws uit Holland.

De

De édellieden, en andere tarnatenfche heeren, gaan lugtig gekleed. Zij hebben flegts een kleedje om het lijf geflagen, en zijn voor het overige naakt. Dit ontflaat hen dus van het navolgen der moden ten aanzien van veele dragten. Zommigen dragen een' zijden of katoenen doek, ook wel van andere ftof, om het hoofd, waar van de beide einden langs het hoofd tot op de fchouders neêrhangen. Hun gang is moedig, hunne houding deftig. De meeften, zo wel der aanzienlijke, als der geringe lieden, hebben lang hair. Zij zijn zeer zwart van huid. In hunnen omgang zijn zij vriendlijk, opregt, en beleefd; zij haten alle pragt en overdaad, en zijn groote vijänden van roven en ftélen, kijven en vegterijen; doch in den oorlog zijn zij dappere helden. Zij beminnen zeer de lédigheid, waaröm weinigen zig op kunften en wétenfchappen toeleggen, veel min om handwerken van gering belang te léren; want zij willen hunnen korten lévenstijd met geen lastig jok bezwaren. Zij belachen de Chriftenen, die, ter voldoeninge van hunnen welluft, en ménigmaal door eer- en ftaat-zugt gedréven, zig aan zo veele gevaaren en rampen blootftellen. Elk is hier te vréden met hetgeen hij zig zelven verfchaft; en ieder bouwt zijne eigene woning, maakt zijn eigen kleed, neemt den ftam van een' dikken boom, en maakt daarvan een fchuitje, waarméde hij zig op zee begeeft, en tot zijnen koft vifch vangt; of hij begeeft zig bofchwaard, om eenig wild optedoen. —— Veel omflag van huisraad vind men bij de Tarnateren ook niet. Zij fluiten des nagts geen deuren noch venfters, dewijl hier niets te ftélen valt; daaröm vind men hier ook geen floten noch grendels aan dezelven. Hunne huizen hebben ook geen glasvenfters. Een paar matten, die hun dienen voor ftoelen, tafel, en bed, als méde een pot, om hun éten toetebereiden, maken hunnen geheelen huisraad uit. Wanneer zij van deze ftukken, en van eene bijl om hout te hakken, voorzien zijn, léven zij geruft en wél te vréden, en bekommeren zig weinig om het verdere.

Wanneer zij zig in den egt willen begéven, zo mag diegeen, die een meisje zoekt, voornaamlijk indien hij van aanzienlijke afkomft is, of rijkdommen bezit, zijne aanftaande bruid niet zien, voor dat de trouw wetlijk gefchied is. Ondertuffchen word de vrijaadje door anderen voor hem verrigt, en alles gerégulcerd. Doch als hij zijne beminde nu getrouwd heeft, en zij hem niet behaagt, zo maakt hij geen de minfte zwarigheid daaröm-trent; maar hij neemt eene tweede, derde, of zo veelen hij wil, en magtig is te onderhouden; waarüit veeltijds groote naijver, ontrouw, twisten en gekijf in de huishouding ontftaan. —— Van hunne huwlijksplegtigheden zullen wij hierna nog fpréken, en dezelven omftandig befchrijven, zo als wij die hebben zien verrigten.

De vrouwen verfchijnen zelden op de ftraat, voornaamlijk de aanzienlijken niet, welken zig haaft nooit buiten het huis vertonen. Zij dragen haar glimmend zwart hair zeer lang gevlogten, met trenfen opgeftrikt, en dus tot op de fchouders hangende. Zij zijn lieftalig, minzaam, beleefd en vriendlijk. Zij zijn ook niet geheel zwart; maar van eene bruine verwe, en

klein

klein van gestalte. Haare kléding is lugtig; zij hebben flegts een floers, of anders een doorschijnend baaitje, over den boezem; en om haar middelijf een katoenen kleedje gewonden. Zommigen hebben ook eenen zijden sluijer over de schouders. Doch vrouwen van laageren stande, hebben enkel een kleedje om haar middelijf geslagen, en gaan voor het overige naakt. Haare bézigheid is pijnang en bétel te bereiden, en een weinig te naijen of te spinnen. Zommigen zitten ook hier en daar met ooft, en allerhande vrugten te koop, om dus voor haare luije mans den kost te winnen. Daar zijn ook vrouwen en dogters, die tot het christen-geloof overgegaan, en met Néderlanders getrouwd zijn. — De Tarnaters begraven hunne dooden zonder veele plegtigheden, naar der Mooren wijze, in gemetzelde graven.

Dusver den lézeren eene korte beschrijving van het koningrijk *Tarnate* médegedeeld hebbende, zullen wij ons wéderöm naar deszelfs reede begéven. — Deze is zeer vischrijk. Het strand is hier, en genoegzaam rondöm het eiland, van een bruin en glinsterend zand, en het water is zo klaar, dat men op zes vademen de ankers op den grond kan zien liggen. — Wij maakten ons eindelijk weêr gereed om onder zeil te gaan; doch ik kreeg op het onverwagtst bevél van den gouverneur KORS, om hier te blijven, en mij vervolgens naar het fort *Manades*, op de noordöostzijde van het eiland *Celebes*, te begéven, om er de driejaarige verbindnis, in dienst der éd. maatschappije, te volbrengen. Dit bevél was mij gantsch niet aangenaam, wijl de *Manades* weinig door schépen bezogt word, en derhalven zeer eenzaam, en béter voor eenen kluizenaar, dan voor mij geschikt was. — Ik begaf mij in deze mijne verlégenheid aanstonds aan land, om met ons opperhoofd te spréken, welken ik mijne omstandigheden te kennen gaf. Doch deze heer was er al van onderrigt, en had ook reeds met den gouverneur wégens mij gesproken, en hem verzogt, dat ik met hem naar *Batavia* mogt vertrekken, en een ander in mijne plaats naar de *Manades* gezonden worden; welk verzoek hem door den gouverneur was ingewilligd, tot mijne groote blijdschap, wijl ik mij op deze wijze van mijne eerlijke ballingschap ontslagen vond. Degeen, die voor mij naar de *Manades* gezonden werd, is kort daaröp, in het fort aldaar, overléden.

De meergemelde heer SIMON KORS, die niet alleen gouverneur van *Tarnate*, maar ook van de omliggende néderlandsche vastigheden was, zou met ons naar *Amboina* overstéken, met eene vloot van zéven hollandsche schépen. En als nu alles tot het vertrek vaerdig was, kwam deze heer, onder het losbranden van het donderend geschut van het kasteel *Oranje*, en het gebulder van het kanon der vloote, aan boord van het schip, waar méde hij verkoos de reis te doen, en op het welke hij, onder het slaan der trommen en het stéken der trompetten, ontvangen werd; waarna wij *Tarnate* verlieten, en met al de schépen onder zeil gingen, stévenende tusschen de groene kusten van *Batsjan*, *Cijna* of *Gijlolo*, en het vermaaklijk eiland *Tijdor* door. — Wij kwamen eerlang digt bij den brandenden berg van het eiland *Makjam*,

van denwelken onlangs een groot gedeelte in de lugt gesprongen was, waardoor de Indiäanen in de grootste ontsteldnis waren gebragt, wijl de asch en gloeijende steenen, welken deze berg met een ijslijk geweld uitbraakte, over het geheele eiland vlogen. Wij konden nog duidelijk de groote scheuring van dezen vervaarlijken volkan onderscheiden. — Vervolgens kwamen wij in de straat *Patientia*, dus genoemd, wégens derzelver zonderlingen stand, engte, vreeslijke diepte, en ménigte van kleine met boomen bewassene eilanden. Uit hoofde van de tégenwinden, stroomen, en grondlooze diepten, is het den schépen zomtijds zeer bezwaarlijk hier doortegeraken. Ondertusschen gelukte het ons hier zeer wél, wijl wij den stroom naar wensch hadden, en met eene aangenaame stilte tamelijk sterk vorderden, passérende verscheidene kleine eilanden. Doch de snelle stroom dreef ons eens des morgens vroeg met het agterschip tégen de steile klippen van een eiland, en wij geraakten met hetzelve, en met den vlaggestok, in de boomen, die op dezen schier loodregten oever stonden. Onze matroosen waren ten eersten met handspaaken en windboomen aan het werk, om het schip van de klippen aftewenden. Na een weinig arbeids kwamen wij hier ook gelukkig af, en dréven toen wéder voort.

AL deze eilanden waren meestendeels woest en onbewoond, en vol hooge bergen, die van benéden af, tot aan derzelver kruinen toe, met digte bosschen bewassen waren. Wij kwamen eindelijk buiten de straat *Patientia* in de ruime zee; en de eilanden van *Oebeij* gepasseerd zijnde, aan de vermaarde kust van *Ceram*, zeilende tusschen deszelfs bogt *Ashoedij*, en het eiland *Bonoa* door, en vervolgens tusschen de eilanden *Kjelan* en *Manijpes*; waarna wij het eiland *Amboina* weêr in het gezigt krégen. — Maar hier geraakten wij, door veel worstelen en lavéren tégen harde winden, sterke stroomen, dikken nével, en zwaare régenbuijen, allen van malkanderen, doende een ieder zijn best, om uit de holle zee, en in de baai van *Amboina*, te komen. Wij waren ondertusschen allen in groot gevaar, van met lavéren tégen de klippen te stoten, of malkanderen te overzeilen; weshalven goede uitzigt veréischt werd. Dit onweeder duurde eenige dagen aanéén, na verloop van dewelken wij ons kort vóór de baai van *Amboina* bevonden, daar wij, névens de andere schépen, spoedig inzeilden, en ten tweedemaal vóór het kasteel *Victoria* voor anker gingen liggen.

WIJ vonden hier verscheidene hollandsche schépen, zo van *Batavia* als van andere oorden, herwaard gekomen. Wij losten onze overige lading, en ontvongen in derzelver plaatze kruidnagels, om daar méde naar *Batavia* te zeilen. Wij ligtten reeds onze ankers, en verwijderden ons omtrent een' musketschoot van de reede, daar wij, volgens het néderlandsch gebruik, dezelven weêr lieten vallen, met voornémen, om tégen den avond, als de bevélhebbers van land zouden komen, onder zeil te gaan. Ik had dienvolgens ook geen andere gedagten, dan om *Amboina* nu te verlaten. —

G Maar

Maar ik maakte eene verkeerde rékening. Ik ontvong bevél van den heer JAKOBUS HUTZERT, gouverneur van *Amboina*, om aanftonds met mijne goederen aan land te komen, om dáár mijnen dienft waartenémen. In het eerfte ftelde ik geen zwarigheid in dit bevél, wijl ik hoopte, éven als op *Tarnate*, weêr vrij te komen, en door bemiddeling van ons opperhoofd, WILLEM REIJERTS, bij den gouverneur verfchoond te worden. Doch deze den heer HUTZERT zulks verzoekende, kreeg van hem tot antwoord: „ dat gefchréven is, dat is gefchréven, ik herroep mijn bevél „ niet.„ Ik vond dus hier mijn vonnis geveld, en mij genoodzaakt, al mijne vrienden en goede bekenden aan fchipsboord te verlaten, en vaarwél te zeggen. —— Ik pakte dan nog dienzelfden nagt mijne goederen, en fcheidde in den morgenftond van mijne reisgenooten en van het fchip, na den braven opperkoopman, WILLEM REIJERTS, en de overige fchipsbevélhebbers bedankt, en hun névens al de anderen eene gelukkige en voorfpoedige reis naar *Batavia* gewenfcht te hebben; terwijl zij van hunnen kant, mij allen welvaart toewenfchten, in een land, waar de vreemdelingen juift zelden een goed fortuin opdoen.

HET kafteel genaderd zijnde, liet ik er mijne goederen inbrengen, en in mijne woning plaatzen, die zonder venfters of glazen was, en er zo wél uitzag, dat ik er vooreerft weinig behagen in fchepte. Ik vond hier mijne médebroeders, die vaft riepen: wélkom broeder voor drie jaaren in het kafteel *Victoria*, en mij de hand gaven. Ik bedankte hen met een vrolijkfchijnend gelaat en bedrukt gemoed, wijl ik reeds merkte hoe het er gefchapen ftond. —— Ik verfoeide nu mijne al te groote nieuwsgierigheid, en had berouw, dat ik, om de vergelégene gewêften te bezien, mij naar *Amboina* had begéven, daar ik niet anders dan veele ongemakken te gemoet kon zien. Om évenwel een weinig moed te fcheppen, begaf ik mij aanftonds van dáár, en deed eene wandeling in mijne eenzaamheid, langs de groene ftranden van *Amboina*, van waar ik tégen den middag het fchip, en alle mijne goede bekenden, met droefheid, naar *Batavia* zag vertrekken, mij in een zeer armoedig land latende, daar ik voor mij, ten aanzien der fchraale keuken, niet anders dan armoede, hongersnood, en veele zwarigheden te wagten had; dewijl ik geen anderen ftaat maakte, dan om ten minften drie jaaren in deze gewêften doortebrengen. —— Ik overdagt dus mijnen tégenwoordigen droevigen ftaat, en overleide, of er geen middel zou wézen, om uit deze mijne verlégenheid te geraken; terwijl ik vaft in mijne eenzaamheid, treurig, en vol gedagten, ons fchip ftarögende nazag, en langs het ftrand verzelde. Doch ten laatften onttrok ik mijn oog aan dit voorwerp, begaf mij bofchwaard, en bad GOD, dat hij het tot mijnen befte wilde beftieren; waarna ik weêr een weinig moed begon te fcheppen, en naar het kafteel *Victoria* keerde, daar ik ten eerften kennis maakte, en zo veel verrigtte, dat de heer gouverneur van *Amboina* mij weêr op een der kloekfte fchépen plaatfte, om de opperchirurgijns plaats daaröp te bekléden. Ik nam dit met groote blijd-

t Eyl. TARNATE
VIII

blijdſchap aan, vaſtlijk hopende, dat dit ſchip eerlang weêr naar *Batavia* zou vertrekken.

ZÉVENDE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers togt naar het eiland Boero. *Derde aankomſt te* Amboina. *Krijgstoeruſting aldaar. Derde vertrek van* Amboina, *ten oorloge, naar het ooſten. Komſt op de kuſt van* Ceram, *vóór* Hattuwee. *Behoeftige geſteldheid der Indiäanen. Komſt vóór het ſteedje* Arakkij. *Geſprek met de wilden. De* Sagou, Sagoumanda, Sagouboomen, Sagouweer, *en derzelver eigenſchappen beſchréven. Aantékening nopens eene bijzondere indiäanſche oorlogsvloot. Landtogt.* Arrakkij *word aangevallen en te ondergebragt. Komſt aan* Goram. *Vijändlijke landtogten aldaar gedaan. Veröveringe eener veſtinge, van keiſelſteenen opgetrokken. Vertrek van* Goram. *Aankomſt te* Goelegoele, *aftogt van dáár. De ſchrijver bevind zig voor de vierde maal te* Amboina.

De heer SIMON KORS, die, gelijk wij hiervoor gemeld hebben, van *Tarnate* met ons herwaard gekomen was, met den heer gouverneur van *Amboina*, het nodigſte, betreffende deze geweſten, beraämd hebbende, vertrok met eenige zeilen wéderöm naar *Tarnate*. De overige ſchépen, die nog op deze reede lagen, vertrokken ook naar bijzondere oorden. En, ons belangende, wij krégen bevél van den heer HUTSERT, om een togtje naar het eiland *Boero* te doen; alzo hij nodig oordeelde, ons ſchip en volk, nog dit jaar over, in de geweſten van *Amboina* te houden. — Schoon wij het nu wel anders gewenſcht hadden, moeſten wij egter de gegévene bevélen opvolgen, en maakten derhalven toeſtel tot het vertrek, ligtten de ankers, en gingen onder zeil. Zo dra wij buiten de baai van *Amboina* waren, wendden wij het naar *Boero*, en kwamen voorſpoedig vóór deszelfs noordöoſt-baai, *Caijelle* genoemd, welke wij inzeilden, en digt vóór der Néderlanderen veſting, en de négerijen (: dorpen of gehugten :) der wilden, voor anker gingen liggen.

DEZE vermaaklijke bogt is op zommige plaatzen wel twee mijlen breed, en de oevers waren alöm met digte bosſchaadjen bezet. Onze matroofen begaven zig aanſtonds te land, en velden in weinige dagen zo veele boomen, dat wij wel dra eene goede lading hout aan boord hadden, waarméde wij weêr terug keerden, en ik dus voor de derde maal behouden te *Amboina* aankwam.

DE lading was hier nauwlijks geloſt, of wij ontvongen bevél, ons ten oorloge toeteruſten, om met eene kleine vloot, van néderlandſche ſché-

pen, en eene ménigte *korrokorren* en *galalis*, (: eene foort van oorlogfché-pen der oofterfche Indiäanen:) eenen togt naar de vijändlijke eilanden *Goram*, *Sallowakkij*, *Mannabokkij*, en andere omheenliggende plaatzen, te doen, de Indiäanen aldaar hunne trouwloosheid betaald te zetten, en, was het mogelijk, hen door de wapenen tot een minnelijk verdrag te noodzaken. ═══ Men verzorgde ons ten eerften van musketten, houwers, picken, vuurpotten, kogels, kruit, en hetgeen verder tot eenen oorlogstogt tégen de wilde Indiäanen nodig geägt werd. Wij krégen ook nog 200 néderlandfche foldaaten, névens een vaandel zwarte Amboineefen, aan boord, welke laatften, om hunne dapperheid te betonen, met hunne fchilden en zwaerden allerleie belachlijke grillen aanregtten. En niet alleen dezen, maar ook alle weerbaare mannen, van de eilanden, *Amboina*, *Boero*, *Manijpes*, *Kielang*, van het weftlijke gedeelte van *Ceram*, van de *molukfche* geweften, als méde de Indiäanen van *Banda*, *Omij*, *Naffallou*, *Onijmo*, en meer anderen, moeften ons, volgens het verdrag met hen gemaakt, wanneer het veréifcht werd, met de wapenen bijftand bieden, om de vijänden of oproerigen tot réden te brengen. Onze fchépen krielden dus van de ménigte van volk, dat zig op dezelven bevond, en genoodzaakt was zelfs op den overloop eene légerftéde te némen.

De gouverneur van *Amboina* beftemde ook plaats en tijd, waar en wanneer de koningen, vorften en orankaijen van de eilanden, naaft aan *Amboina* liggende, met hunne korrekorren en hun volk moeften bijéén verzamelen; en alwaar hij gouverneur dan ook zelve voornémens was zig te laten vinden, om deze oorlogsvloot, als opperädmiraal, te geleiden. ═══ Wij ligtten dan (in Auguftus des jaars 1659) de ankers, en gingen onder zeil. Op ons fchip hadden wij, als admiraal, eenen kapitein PAULUS, zijnde een bedaagd man, die met de leremijtfche vloot hier te lande gekomen, en met eene zwartin op *Amboina* getrouwd was; zo dat wij de admiraalsvlag voerden. Wij zetten het met onze vloot, uit vijf fchépen beftaande, met een aangenaam weeder* noordwaard, tuffchen de eilanden *Kielan* en *Manijpes* door, en pafféerden den volgenden dag, langs de kuft van *Ceram*, en voorbij de bogt van *Ashoedij*, daar in den oorlog met de Makaffers veel menfchen gefneuveld zijn. Kort daarna kwamen wij op de noordkuft van *Ceram*, vóór het fteedje *Hattuwee* ten anker.

Onze kommandeur zond aanftonds eenen vaandrig aan land, om de orankaijen van dezen oord aan boord te ontbieden, Ten eerften verfchénen deze heeren van *Hattuwee*, met hun gevolg, en verzogten ootmoediglijk met de Néderlanders in vréde en vriendfchap te mogen léven; hetwelk hun op ftaandevoet werd vergund, en werd de vréde ook dadelijk gefloten en wéderzijds beveftigd, dat van de zijde der orankaijen, met een weinig waters over hun hoofd te ftorten, plegtig gedaan werd. Zij bragten ook hun gefchenk te voorfchijn, beftaande uit hetgeen de zee en de boffchen dien van *Hattuwee* opléverden: als, *fagou*, *pijnang*, *zoute visch*, en andere zaaken

van

van klein belang, welk alles zij, met veele blijken van eerbiedigheid, onzen vlootvoogd verëerden, die hun alles rijklijk betaalde. —— Al deze heeren van *Hattuwee* gingen, gelijk hunne arme onderdaanen, geheel naakt, behalven dat zij, tot dekking hunner schaamte, een kleedje droegen, dat hun tusschen de beenen doorging. Zij waren vreeslijk zwart; desniettemin zeer goedäartig en beleefd. Hunne bézigheid bestond in het vissen ter zee, met hunne kleine kanôs, of in het jagen door de bosschen, met boog en pijl, spatten en assagaijen. Zij hadden hier onder het hooge geboomte eenige hutten van riet, waarin zij woonden; verder zag men hier langs het schaduwrijk strand niet dan hooge bergen, treurige wildernissen, heuvels, klippen, en akelige holen. —— Wij visten hier met de zégen, en vongen veel visch; waaröp wij afscheid namen, en langs de groene kust van *Ceram* voortzeilden.

Nog denzelfden dag, tégen den avond, stiet een van onze kloekste schépen zo vreeslijk op een rif, dat wij niet anders dan eene schipbreuk te gemoet zagen; doch door hulp van schuiten, booten en volk, raakte het wéderöm vlot, en wij vervolgden onze reis, tot dat wij op de reede vóór de vijändlijke négerijën van *Arakkij* de ankers lieten vallen.

Wij lieten hier des morgens vroeg de vrédevlag waijen, en déden eenen kanonschoot, tot sein, of de orankaijen van *Arakkij* zouden gelieven aan boord te komen, om met onzen admiraal, in alle vriendlijkheid, de oude geschillen bij te leggen. Wijl egter niemand verscheen, begaf zig onze zeevoogd zelve, met drie wélbemande booten aan land, om der Indiäanen vriendschap in persoon te gaan verzoeken. —— Toen zij digt bij de négerijen van *Arakkij* genaderd waren, zagen zij een groot getal zwarten op het strand, welken den onzen met een verward geroep toeriepen: —— „ Waaröm zij kwamen, en wat zij begeerden?” —— Waaröp de onzen antwoordden: „ Dat zij hier kwamen om met de in-
„ gezétenen van *Arakkij* een vaster verbond en nauwere vriendschap te
„ sluiten; en derhalven verzogten, of zij vertrouwde mannen, met be-
„ hoorlijke volmagt voorzien, geliefden aan boord van onzen admiraal te
„ zenden, ten einde met malkanderen in der minne een vaster verdrag te
„ sluiten; opdat zij en hunne nabuuren, met ons in bestendigen vréde en
„ vriendschap mogten léven: dat, indien zij eenige vrees hadden, wij gaern
„ van onze lieden zo veelen tot gijzelaars aan land wilden zenden, als
„ zij van de hunnen zouden goedvinden aftevaerdigen.” —— Doch, in plaats van een rédelijk antwoord hieröp te géven, schudden deze hardnekkige Indiäanen met den kop, en riepen met een verwoed geschreeuw:
„ Dat zij met onze verbindnis niet wilden te doen hebben, en onze
„ vriendschap niet begeerden: dat zij van ons niet wilden gedwongen
„ zijn, maar liever tot den laatsten man vegten: dat wij wel mogten
„ aankomen, dewijl zij verlangden ons met de wapenen te ontvangen.”——
Welk trots bescheid zij met een ijslijk geschreeuw besloten, en met tékenen van hunne onverzetlijke wreedheid.

ZODRA onze admiraal dit antwoord bekomen had, keerde hij met de booten weêr naar boord. Onderwijlen hadden wij een vaartuig van *Ceram*, met *ſagou* geladen, veröverd. —— Deze *ſagou* is niet anders, dan het binnenſte geraspte hout der boomen van dien naam, welk bij de Indiäanen *ſagoumanda* word genoemd. Men mengt dit geraspte hout met water, en maakt van dit deeg vierkante koeken, die in vormen gebakken worden op het vuur, of in de zon zeer hard gedroogd: en dit dient den Indiäanen dezer gewesten voor brood; want geen dezer ooſterſche eilanden brengt noch rijſt noch eenigerhande koorn voort. De fijngeraspte ſagoumanda van deze ſagouboomen, die de Indiäanen ook *papedo* noemen, word ook wel met water gemengd, en tot de dikte van eene bekwaame pap gekookt, welke zeer taai en lijmig is. Ik heb dezelve ménigmaal, enkel uit nieuwsgierigheid, gegéten, en van een' tamelijk goeden ſmaak bevonden. Zij word van zommigen geägt een goed middel tégen de waterzugt en andere ziekten te zijn. De ſagou, die wij hier krégen, was groot, blank, en rédelijk goed van ſmaak.

DE ſagouboomen waſſen niet hoog, doch hebben een' dikken ſtam, en derzelver bladen hebben veel overëenkomſt met die der kokosboomen. —— Als deze boomen nog jong zijn, word een van derzelver beste takken afgeſnéden, en aan den ſtomp hangt men een' hollen bamboes, die men van het dikſte ſuikerriet maakt, en, in deze geweſten, voor kruiken, potten, kannen en békers gebruikt. In weinige uuren vloeit uit deze ſagouboomen eene groote hoeveelheid vogt, dat zo zoet als honig is, en *ſagouweer* genoemd word. Dit vogt is niet onäangenaam, doch word, verſch genuttigd, voor ongezond gehouden. Zij némen daaröm een zéker kruid, *hoebat* genoemd, waarméde zij de ſagouweer zeer bitter wéten te maken, als wanneer zij de gewoonlijkſte drank, in de ooſterſche ſtreeken, en inzonderheid op *Amboina*, is. De néderlandſche drinkhuizen aldaar hebben de meeſte néring van dien drank, welke, matig gedronken, zeer gezond is, en eenen goeden eetluſt verwekt; doch wanneer men er te veel van gebruikt, wordt men er dronken van, en alsdan is hij der gezondheid zeer nadeelig, en veröorzaakt eene bolligheid en bleeke fletze kleur, waaräan men zeer gemaklijk de al te groote liefhebbers van dit vogt kennen kan. Wanneer men de zoete ſagouweer niet bitter maakt, word zij in korten tijd zuur, zo dat men ze in plaats van azijn gebruiken kan. Men maakt er ook ſuiker en arak, of indiſchen brandewijn van.

WIJ kéren wéder naar het vijändlijk *Arakkij*. —— Wij maakten ons gereed tot den landtogt, om deze plaats met de wapenen aantetasten. Te dien einde wagtten wij alleen naar den gouverneur van *Amboina* met zijne indiaanſche oorlogsvloot, dien wij nu dagelijks te gemoet zagen, en hielden ons ondertuſſchen ſtil op de reede van *Arakkij*, om zijne bevélen te verſtaan.

DEN 5den October des jaars 1659, zagen wij, ten westen van ons, vierenveertig korrokorren en galalis, die naar ons toe kwamen. Wij ontdekten

ten welhaaſt, dat het de heer gouverneur van *Amboina* was met zijne zonderlinge oorlogsvloot. Zodra dezelve bij ons genaderd was, voeren de meeſten dezer vaartuigen driemaal om onze néderlandſche ſchépen. Het voorſte, waaröp de gouverneur was, voerde vlaggen en wimpels, als admiraal général van deze indiäanſche vloot, en kwam ten laatſten bij ons aan boord; terwijl de anderen rondöm ons, in plaats van ankers, hunne kromhouten lieten vallen.

Deze korrokorren of oorlogſchépen der Indiäanen krielden van menſchen, allen zwarten, met ſchilden, zwaerden, musketten, pieken, ſpatten, aſſagaijen, en ander wapentuig, voorzien. Deze vaartuigen waren van een zonderling maakzel. Zommigen waren zeer lang, ruim en breed, met twee verdekken of overloopen, en van agteren en van voren ſpits toelopende; maar van agteren was eene bijzondere tent voor de bevélhebbers. Te wéderzijden aan de boorden hongen wonderlijke ſtellaadjen van *gabbagabbas*, riet en *adap*, te zamen gebonden, en hier en daar bamboeſen er tusſchen gevoegd. —— Op deze ſtellaadjen, die op het water ruſtten, konden wel dertig roeijers plaats hebben, om, bij ſtil weeder als anderzins, door roeijen hunnen weg te kunnen vervorderen. Zij voerden maſt en zeil, en hadden ook een roer. Hunne touwen waren van basten van boomen, of van de kokosnooten gemaakt. Zij houden, zo veel zij kunnen, de kuſten der eilanden, die zij paſſéren, wijl deze vaartuigen tégen geen holle zee, noch harde winden beſtand zijn. Zommigen voerden ook geſchut, naamlijk ſteen- en kamerſtukjes, om hunne vijänden allen mogelijken afbreuk te doen. Op de grootſte korrokorren konden wel zestig of zéventig Indiäanen geplaatſt worden.

De heer J. Hutsert bij ons aan boord gekomen zijnde, werd er krijgsraad gehouden, en beſloten, den naaſtvolgenden morgen *Arakkij* aantetasten, en, ware het mogelijk, geheel te verwoeſten. Aanſtonds na gegéven téken, kwamen veele zwarte halfnaakte koningen, vorſten, en orankaijen, der ooſterſche eilanden, van de korrokorren en galalis, aan ons boord, daar een ieder zijne bevélen ontvong; waarna de veldtékens uitgedeeld werden, beſtaande in kleine witte katoenen ſtrookjes lijnwaat, waarvan een ieder er één om den arm moeſt binden, hetwelk op de zwarte huid vrij wél afſtak.

Des morgens vroeg zag men al de officiers en ſoldaaten, zo wel zwarten als blanken, in de wapens, en tot den landtogt gereed. Al de vaartuigen, ſchuiten, booten, enz. voeren op ſtaandevoet, onder het gebulder van het grof geſchut, het geſchal der trompetten, het ſlaan der trommen, en het geraas van de gomgommen der Indiäanen, naar wal, en het volk geraakte zonder eenigen tégenſtand aan land. —— Zij trokken ten eerſten naar het ſteedje *Arakkij*, hetwelk zij na een weinig tégenweêr bemagtigden, en jaagden voorts de wilde Cerammers op de vlugt, door de boſſchen en wilderniſſen, tot boven op het gebergte;

ver-

vervolgens werden al de vrugtdragende boomen geveld, en het ſteedje *Arakkij* werd verbrand.

Wij krégen eenige van de wilden gevangen, die voor ſlaaven naar *Amboina* werden gevoerd. Eenigen werden ook door de woedende zwarten nédergeſabeld, de hoofden afgehakt, de bekkeneelen gekloofd, de herſſenen gebraden, en, zo heet en warm, vaerdig opgeſlurpt. Doch dit geſchiedde ter ſluik, alzo de heer gouverneur van *Amboina* zulke wreedheden ſtrenglijk verboden had. —— De hoofden weêr te zamen gevoegd zijnde, werden naderhand door de Indiäanen naar hunne eilanden in zégenpraal médegevoerd.

Onze vijänden hadden op verſcheidene plaatzen, in de ſtruiken, kuilen gemaakt, waarïn zij ſcherpgeſnédene, en dan een weinig gebrande en met vergift beſtrékene rieten en bamboeſen, met de punten om hoog, geſtoken hadden. Door deze verborgene voet-ſcheen-en buikängels, zo als men dezelven hier noemde, werden veelen van de onzen gekwetſt, en zelfs gevaarlijk gewond; want de vergiftigde punten afbrékende, bléven in de wonden ſtéken, hetwelk niet alleen eene vreeslijke pijn, maar ook eene koorts veröorzaakte, die zo boosäartig was, dat, wanneer er niet ſpoedig goede middelen aangewend werden, de lijder ſchielijk uit het léven gerukt werd. —— *Arakkij* dus geheellijk verdelgd zijnde, keerde ons volk weêr naar boord, op de reede; en men maakte zig aanſtonds gereed, om van hier, ooſtwaard, naar de eilanden *Goram*, *Sallowakkij*, en *Mannabokkij* te ſtévenen, en denzelven insgelijks een bebezoek te géven.

Dit *Arakkij* ligt in ééne der bogten van het ooſtlijk gedeelte des eilands *Ceram*, zijnde met hooge boomen omringd, en van agter met hooge bergen en digte boſſchaadjen bewald. —— De inwoners, naar het ſcheen, wiſten zig zeer ſoberlijk te onderhouden; doch zij waren van eenen moord- en wrévelzugtigen aart. Hadden zij intégendeel met ons, en met hunne nabuuren, vreedzaam willen léven, zouden zij veele voordeelen van de onzen hebben kunnen genieten, daar zij nu het wélverdiende bittere loon voor hunne onverzetlijke ſtijfhoofdigheid moeſten ſmaken. —— Digt bij de plaats, daar wij voor anker lagen, was een klein eiland, vol boomen en ſtruikgewas. Hier gingen wij zomtijds op de jagt, en vongen eenige leguänen, als ook vlédermuiſen, die zo groot waren als eene matige gans. Als men der laatſten getakte vlerken uitrekte, was de afſtand der beide uiterſte einden ruim eene vadem. Wij nodigden malkanderen op de leguanen en vlédermuiſen te gaſt, en hielden er, bij gebrek van eenen goeden harſt, of ſmaaklijken ſchaapenbout, een' goeden maaltijd méde.

Er voegden zig hier nog vier of vijf ſchépen en kleine vaartuigen van *Banda* bij ons; waaröp wij allen de ankers ligtten, en ooſtwaard ſtévenden. Wij paſſeerden een klein eiland, *Ceramlou* genoemd, en krégen

gen vervolgens de eilanden *Goram*, *Sallowakkij* en *Mannabokkij*, in het gezigt. Doch wij wendden het naar het eerste, hetwelk wel het voornaamste was; alzo die van *Sallowakkij* en *Mannabokkij* hunne hutten en woningen zo hoog op het wild en steil gebergte hadden, dat men hun aldaar niet kon genaken. —— Zodra wij aan *Goram* aangekomen waren, landde ons volk bij twee voornaame négerijën, dewelken zij in den brand staken, en welhaast tot eenen aschhoop maakten. De vijänden vertoonden zig wel met geheele troepen, doch hielden geen stand; maar wéken, na een' korten tégenweer geboden te hebben, wéder naar de digtbewassene bosschen, daar zij door de onzen tot aan ontoeganglijke bergen, rotzen, klippen, holen en spelonken, nagejaagd werden, en in het wéderkéren vernielde ons volk alles wat den Indiäanen kon dienen. —— Van dáár vertrekkende, kwamen wij aan een' anderen kant van het eiland, daar wij een klein fort van késelsteenen ontdekten. Hier meenden de Gorammers ons wakker het hoofd te zullen kunnen bieden; doch een goed gedeelte van ons volk aan land gestapt zijnde, werd deze zonderlinge vesting ras veröverd, en, op bevél van den heer HUTSERT, door twee vaandels blanke soldaaten bezet. —— Ons volk deed dagelijks verscheidene togten landwaard in, daar onze zwarten in hunne woede veelen der Gorammeren nédervelden, zommigen gevangen op de schépen bragten, en de overigen naar het gebergte verjaagden. —— Wij zeilden dus rondöm het eiland, staken al des vijänds négerijën in den brand, en vernielden hier en daar een van késelsteenen gebouwd fort. Onze Indiäanen maakten hier veele afgehouwene hoofden hunner vijänden tot buit, die zij in de zon, of bij het vuur, droogden, om dezelven in zégenpraal naar hunne eilanden te voeren, ze aldaar eenen iederen te tonen, en er vervolgens, naar hunne gebruiken, hunnen vrouwen een fraai geschenk méde te doen. —— Zij hongen daaröm deze gedroogde hoofden voor en agter aan hunne vaartuigen, als iet bijzonders, schermende dagelijks tégen dezelven met allerhande zeldzaame sprongen. Anderen, die het geluk niet hadden zulken heerlijken prijs op hunne vijanden te behalen, namen eene kokosnóot, daar zij zig op dezelfde wijze méde bézig hielden, eenen schermstrijd en allerleie grillen er tégen aanregtende, het welk zomtijds zo ver ging, dat zij zig verbeeldden werklijk met den vijänd aan den gang te zijn.

NOGTHANS waren al de zwartén niet van dien aart; want zommigen bragten degeenen, die zij konden krijgen, liever, als gevangenen op, wijl de heer HUTSERT denzulken voor elken Gorammer eene goede beloning gaf. Hier door krégen wij veele gevangenen aan boord, die vervolgens met ons naar *Amboina* werden gevoerd, daar hun, ten dienste der éd. maatschappije, werk verschaft werd. —— Het vijändlijk *Goram* dus onze gevoeligheid getoond hebbende, om deszelfs bewoners tot gehoorzaamheid te brengen, en hier nu voor ons niet meer te doen zijnde, wijl de overigen van dit eiland de wijk genomen hadden naar de hooge gebergten en ontoeganglijke bosschen, daar zij zig als ware het verschanst hielden, maakten wij

gereedheid tot ons vertrek. —— Deze vijändlijke gewesten, als, de eilanden *Goram*, *Sallowakkij*, *Mannabokkij*, *Ceramlou*, en het oostlijk gedeelte van *Ceram*, zijn allen tamelijk vrugtbaar, vol hooge bergen, diepe valijen, spelonken, moerassen en angstvallige wildernissen. De inwoners gaan grootstendeels naakt, behalven dat zij een kleedje voor de schaamte dragen. Zij bouwen hunne hutten van riet, en léven van hetgeen de bosschen hun verschaffen, van gedroogde visch en van sagou. Zij zijn trouwloos, moordzugtig, en zeer hardnekkig van inborst; want de verbindnis, die zij met ons en hunne nabuuren hadden aangegaan, hadden zij trouwlooslijk verbroken, de onzen, die hier met hunne vaartuigen in tijd van vréde aankwamen, verraderlijk overvallen en doodgeslagen, en zédert in hunne boosheid onverzetlijk volhard.

Toen wij van *Goram* vertrokken, maakten onze zwarten, die omtrent drie duizend mannen sterk waren, gelijklijk zulk een ijslijk geschreeuw, dat zij de bosschen déden weêrgalmen. —— Wij lieten eenige schépen vóór *Goram* blijven kruissen, en passeerden met eene slappe koelte het klein eiland *Ceramlou*, en kort daarna een verdronken eiland, van hetwelk wij niet anders zagen dan een bosch van mangamangesboomen, die hunne groengekuifde hoofden boven den zilten plas verhieven. Wij ontdekten vervolgens de steeds bewolkte toppen van *Goelegoele*, op de zuidöostzijde van de kust van *Ceram* liggende, alwaar wij, na eenige dagen zeilens, in de bogt en op de reede, vóór de néderlandsche sterkte, ten anker kwamen.

Onze zwarten staken hier de négerijën van den vijänd ook in den brand, en jaagden de wilde Cerammers tot in het ongenaakbaar gebergte na. Deze landtogt dus ook voleïndigd zijnde, vertrok de heer HUTSERT wéderöm naar *Amboina*, wordende van meest al de korrokorren en galalis gevolgd, die hem tot daartoe zouden begeleiden, waarna een ieder zijnen weg zou némen.

Wij bléven met ons schip nog eenige dagen vóór *Goelegoele* voor anker liggen, om de néderlandsche vesting van het nodigste te voorzien. —— Ondertusschen werd ik door onzen kommandeur aan land gezonden, om eenen armen soldaat te bezoeken, die door een wild zwijn ellendiglijk gehavend was. Zijne heup en dijën waren door de slagtanden van het woedend dier ijslijk gewond en gescheurd. Hier was wel een chirurgijn, doch heelmiddelen waren er schaars te bekomen. Ik liet hem derhalven aan boord brengen, daar hij spoedig genézen werd. —— Terwijl wij hier lagen, bezag ik het néderlandsch fort *Goelegoele*, zijnde op eene steenrots, tégen dewelke de zee haare holle baaren brak, van késelsteenen gebouwd. De woningen der Néderlanderen waren ook slegts van riet.

Wij verlieten *Goelegoele*, en stévenden naar *Amboina*. Wij hielden het steeds langs de groene kust van *Ceram*, passeerden den brandenden berg, en de overige eilanden van *Banda*, die wij van de andere zijde zagen, en vervolgens de vischrijke bogt van *Haij*; waarna wij de eilanden *Nassalou* en *Onijmo* in het gezigt krégen, door welker engte wij, wégens tégenwind, moesten

XI
T' Casteel GOELEGOELE
opt Eylandt CERAM
C. decker

ften doorlavéren. Op elk dezer eilanden zagen wij eene kleine vefting der Néderlanderen, doch daar ons volk vrij béter woonplaats had, dan op *Goelegoele;* want men zag er alöm aanminnige landsdouwen, aangenaame boomgaarden, vermaaklijke rivieren, heldere waterbeeken, en hooge bergen met altijd groenende bosfchaadjen van lieflijkriekende nagelboomen beplant, die in deze eilanden in overvloed waffen. De zwarten, die alhier woonden, leefden gerust, vreedzaam, en wélvergenoegd met de Néderlanders, en trokken ook met ons ten oorloge. — Deze eilanden voorbij geraakt zijnde, zeilden wij langs het nagelrijke eiland *Omij*, en kwamen eindelijk, in het laatft van November 1659, voor de vierdemaal behouden op *Amboina.*

AGTSTE HOOFDSTUK.

Des fchrijvers vierde vertrek uit Amboina, *naar het eiland* Boero. *Hij komt aan in de bogt van* Caijelle, *fpreekt van een zwaar onweeder en hévigen ftorm, en bevind zig in een groot gevaar.* Caijelle *word van eene fterkere vesting voorzien. Te* Boero *gevoelt men eene aardbéving. Togt naar de gewesten van* Tamahoo. *Landreis door deszelfs wildernisfen. Nadering bij twee indiäanfche fchépen. Vreemde handeldrijving met deze Indiäanen. De eilanden van* Zoelo *befchréven. Wéderkéring, en vierde aankomft in de baai van* Caijelle.

Wij hoopten ons hier in *Amboina* wat uitterusten en te verfrifchen, dewijl wij in onzen togt naar *Goram* veele ongemakken hadden uitgeftaan. Doch wij vonden ons hier in bedrogen. Want twee dagen na onze aankomft, krégen wij bevél om ten fpoedigften eenen togt naar het eiland *Boero* te doen, alwaar men de vijändlijke Makaffers, die het groot en magtig *Celebes* bewoonden, met eene kloeke oorlogsvloot verwagtte, welken dreigden, gelijk de roep ging, de eilanden *Boero*, *Manijpes*, *Kielang*, en anderen, te verdelgen, en te vuur en te zwaerd te verwoeften. — Wij verzorgden ons dan van het nodigfte, en krégen een vaandel foldaaten aan boord, waarna wij voor de vierdemaal uit de baai van *Amboina* vertrokken, met eenen ooftlijken wind, en andermaal in de bogt van *Caijelle* ten anker kwamen.

Hier vonden wij het fchip de *Koning van Polen*, om eene lading brandhout intenémen, waartoe ons volk hun dagelijks in de bosfchaadjen behulpzaam was. Terwijl wij hier de Makaffers afwagtten, en niet ten eenemaal lédig wilden zijn, gingen wij op de vifchvangft, en vongen zo overvloedig

visch, dat dagelijks over de honderd en twintig menschen daarméde gespijsd konden worden.

In het begin van December kwam er zulk eene holle deining uit de zee ter bogt in, en op den harden oever tuimelen, dat wij, van ons anker spoelende, strandwaard gedréven, en met schip en volk tot bij de steigerende branding geworpen werden. Doch onze zeelieden waren ten eersten met allen ijver aan den arbeid, en vertuiden het schip wat verder van den wal, daar wij nu van de vrees van schipbreuk te lijden onthéven waren, en hetwelk ons den volgenden dag zeer wél te stade kwam. Want des anderendags middags kwam er schielijk een zwaar onweeder op, hetwelk, schoon het niet lang aanhield, egter allervreeslijkst was, ═══ Eene naare vaale lugt van opéengestapelde zwarte wolken, die traaglijk kwamen opzetten, en het blauwe hémelwelf met eenen doodschen sluijer overtrokken, de gloeijende kolken, die zig in het gescheurde wolkgevaarte openden, en waaruit de snelslingerende blikzemstraalen naar alle zijden uitschoten, de felste donderslagen, die met een schriklijk geluid over het neêrgeperste zwerk heen rolden, loeijende stormwinden, en een geweldig stortende régen, déden den stoutsten de hairen te bergen rijzen. ═══ Het schip, schoon het nu wélvertuid en met te zamengewondene zeilen voor anker lag, werd nogthans geheel op zijde gesméten, zó, dat zelfs de schutpoorten onder water geraakten, en men anders niet dagt, of hetzelve zou door den toomloosen wind tégen de klippen vermorzeld worden: daarbij kwam, dat de nével zo sterk was en de waterstorting zo geweldig, dat men geen vijftig schréden ver zien kon, en wégens het bulderend onweeder malkanderen nauwlijks verstaan, hoe luide men schreeuwde. ═══ Maar wij waren met ons drie Hollanders nog wel het meest in gevaar, gelijk wij den lézer kortlijk melden zullen.

Onze vaandrig, en ik, door het aangenaam en liefliјk weeder uitgenodigd, hadden ons des morgens vroeg te zamen aan land begéven, om ons aldaar met de wandeling te verlustigen. ═══ Wij namen eerst onzen weg voorbij de néderlandsche vestinge, door de négerijen der Indiäanen, en vervolgens boschwaard in, daar wij ons, om de hitte der brandende zonne te ontwijken, onder de wémelende lommer van groengelokte wildernissen, in eene zuivere beek, die van het hémelhoog gebergte door de bosschaadjen vermaaklijk neêrwaard slingerde, gingen baden, waardoor wij zo verfrischt werden, dat wij ons aangemoedigd vonden, om de omliggende landsdouwen en bosschen te bezigtigen, en alsdan wéderöm naar boord te kéren. ═══ Wij zagen hier in deze wildernis de hutten der Boeroneesen, die hier als kluisenaars woonden. Zommigen hunner vrouwen zwommen in de rivier, wieschen en baadden zig; doch op onze aannadering namen zij de vlugt, lopende geheel naakt, uit alle magt, het bosch in. ═══ Des nademiddags wéderöm binnen de néderlandsche vesting komende, bezogten wij den kommandant derzelve, JOAN VAN LEIPZIG, welke ons eene kleine kano bezorgde, om naar boord te varen, en ons tévens een soldaat médegaf. ═══ Wij staken

dan van land, en waren omtrent nog ſlegts eene halve mijl van het ſchip verwijderd, als wij dit ijslijk onweeder ſnellijk zagen komen opzetten. Wij waren eerſt willens om terug naar land te kéren; doch het ſchip digt vóór ons ziende, hoopten wij tot hetzelve nog te naderen, voor dat het onweeder zou uitberſten. Wij ſpoedden ons derhalven zo veel mogelijk; maar het ſchip reeds nabij gekomen zijnde, werden wij door de nu losgebrokene winden, die al huilende kwamen aanſnellen, op het ſchielijkſt overvallen; zo dat wij aanſtonds genooddwangd waren de kano, die nauwlijks tien voet lang, en zeer ſmal was, regt vóór wind en zee, op GODS genade, te laten drijven, wijl wij anders in een oogenblik zouden te grond gegaan zijn. Wij vlogen dus, zonder pangaijen of riemen, als een pijl voort, zonder te wéten waar heen; want wij konden geen drie ſchipslengten van ons af zien, veel min ſchip of land bekennen; weshalven wij vreesden buiten de baai en in volle zee te geraken. En wégens de huilende winden, vreeslijke donderſlagen, en ſtortingen van den régen, konden wij malkanderen geen woord verſtaan. — De zee begon zig, zelfs in deze ruime baai, zo ſchriklijk te verheffen, dat wij als tot in den hémel ſchénen te rijzen, en dan wêer tot in den afgrond te dalen. Wij zagen dus onzen dood genoegzaam als onvermijdelijk voor oogen, wijl wij elk oogenblik niet anders dagten, dan door de baaren verzwolgen te worden; want, niettégenſtaande al onze pogingen, geraakte onze kano telkens bijna vol water, en dreigde te zinken, zo dat wij met alle geweld moeſten hozen, waartoe wij ons van onze hoeden bedienden. Maar alles ſcheen nogthans vrugtloos, wijl wij zo wel van het zoet als van het zout water overſteipt werden; en derhalven zagen wij niet anders te gemoet, dan dat wij aanſtonds naar de nooitbeſtraalde diepte zouden zinken. Van doodſchrik dus beklemd, baden wij GOD, dat hij onze zielen wilde genadig zijn; want alle hoop van redding was verdwénen; wij zagen niets dan water, en wiſten niet waar wij waren; en wijl geen van ons zwemmen kon, was er ook geen uitzigt om het léven op deze wijze te bergen. Doch op het onverwagtſt deed GOD eenen ſtraal van hoop op ons néderdalen, wijl wij digt vóór ons de ſtranden van *Boero* zagen. Wij ſchénen op dat oogenblik als uit den dood verrézen. — Maar hier ging nu ons rampſpoedig vaartuig, door de geweldige ſtorting, ook op ééns te grond; doch tot ons geluk hadden wij den vaſten wal onder onze voeten, en kwamen zo gelukkig, door de barning heen, en binnen den buitenſten hoek der bogt van *Caijelle* aan; zo dat het ook weinig ſcheelde, of wij waren buiten de bogt in volle zee geraakt, daar wij ras der woedende zee ten prooie zouden zijn geweeſt.

WIJ gingen toen langs het ſtrand wéderöm naar Neêrlands fort. Wij moeſten door verſcheidene rivieren tot aan den hals door het water waden, hetwelk ook niet zonder lévensgevaar toeging, aangezien zig veele krokodillen in dezelven onthielden; doch niemand van ons werd beſchadigd. Eindelijk kwamen wij wéderöm in de dorpen der Boeroneeſen, daar wij de woningen van haare daken beroofd, de zwaarſte boomen uit den grond ge-

gerukt en ter nédergeveld vonden. Het weeder hield ook éven ſterk aan; want de ijslijkſte donderſlagen ſchénen als rondöm ons neêrtevallen, en de gloeijende blikzem was niet van den hémel: ik heb ook nooit zulk een zwaar onweeder in de Indiën beleefd. —— Wij geraakten egter behouden binnen de veſting, en bij den kommandant, die zeer verblijd was over onze behoudenis. Hij hield ons dien avond bij hem ten éten; en toen het weeder des nagts begon te bedaren, voeren wij met eene andere kano naar boord. ——

De heer Fiskaal van *Amboina* kwam omtrent dezen tijd met ſchépen en volk in deze bogt, om, in geval de Makaſſers mogten ondernémen hier te komen, eene grootere en ſterkere veſting aan land te bouwen. Men ging op ſtaandevoet aan het werk. De Boeroneeſen velden met allen ijver boomen tot ſtormpaalen, en bragten dezelven, met vlotten, ter plaatze, daar de nieuwe vesting zou aangelegd worden. Ondertuſſchen werd men op zékeren dag, niet lang na den hier voorgemelden ſtorm, op het eiland *Boero* eene zwaare aardbéving gewaar, die insgelijks op meer andere plaatzen, en voornaamlijk op *Amboina*, gevoeld werd. —— Het ongenaakbaare berggevaarte, en het laage harde ſtrand, ſchénen in eene bewégende ſtoffe veränderd te zijn; en de ſchépen, die op dertig en meer vademen water voor anker lagen, ſtieten, door de bewéging der ontſtelde zee, als of zij op klippen en banken lagen te dobberen. —— Wie ſtaat niet verbaasd, wanneer de ALMAGTIGE den brooſen ſterveling, op zulk eene ontzagverwekkende wijze, zijne onbegrijplijke magt betoont! —— De ondervinding heeft geleerd, dat ſchépen, bij eene aardbéving, midden op de grondlooſe zee, als op harde klippen, lagen te bonzen, ſchoon de zee te voren glad en effen was.

De natuurkundigen zeggen, dat de oorzaaken der aardbévingen niet anders zijn, dan beſlotene winden en dampen in onderäardſche holen, welken, geperſt zijnde, met geweld tragten uitteberſten, en op die wijs het aardrijk doen ſchudden. —— Ik, voor mij, oordeel het beſt te zijn, zulks onder de onnaſpeurlijke wonderen des ALLERHOOGSTEN te ſtellen, om de verſcheidenheid der gevoelens van de natuurkundigen dus niet te beſtrijden.

De heer Fiskaal vertrok kort hieröp weêr naar *Amboina*, met zig voerende vijftig gevangene Boeroneeſen, zijnde van de voornaamſten van het eiland, om op *Amboina* veräntwoording te doen van de door hun betoonde ontrouw, waarméde zij beſchuldigd werden. Wij krégen toen bevél, om, langs de noordkuſt van het eiland *Boero*, op de oorlogſchépen en jonken der Makaſſeren te gaan kruiſſen; en hen zo wél met ons geſchut te ontvangen, dat hun welhaaſt de luſt zou benomen zijn, om verder te gaan. —— Wij vertrokken, den eerſten kersdag, uit de bogt van *Caijelle*, en ſtévende weſtwaard, tot dat wij digt bij de bewolkte bergen van *Tamahoo* genaderd waren, en van de andere zijde, de eilanden van *Zoelo* in het gezigt krégen, daar wij eenige dagen bléven kruiſſen op den vijänd, lavérende

over

over en weêr, tot in het begin des jaars 1660, wanneer er nog een schip uit *Amboina* bij ons kwam, en ons berigtte, dat er verscheidene schépen van *Batavia* waren aangekomen, welken tijding bragten, dat de vréde tusschen de Néderlanders, en het koningrijk *Bantam*, gesloten was, waardoor de lévensmiddelen op *Batavia* tot een' zeer laagen prijs gedaald waren.

Wij kruisten hier vóór *Tamahoo* af en aan, zonder den vijänd te vernémen. Maar het versch water begon ons ten laatsten te ontbréken; weshalven wij, onzen makker dáár latende, eenen keer naar de bogt van *Caijelle* déden, daar wij ten derdenmaale behouden aankwamen.

De nieuwe néderlandsche vesting vonden wij voltooid, zijnde zeer sterk gebouwd, en bekwaam om eenen magtigen vijänd het hoofd te bieden. Dezelve had vier punten, en was van het nodig geschut en oorlogstuig, névens eene goede bezetting, en geschikte woningen voor dezelve, voorzien. Deze vesting behield, gelijk te voren, den naam van *Manderfaha*, naar dien des konings van *Tarnate*.

Nadat wij ons hier op het spoedigste van het benodigde verzorgd hadden, kozen wij weêr zee, en vertrokken naar *Tamahoo*. Doch wij werden onderweg door zulke hévige en onstuimige winden aangevallen, dat onze timmerlieden en zeilenmakers welhaast werk vonden. Wij zagen ook veelerlei ooft en gewassen op het water drijven: als, pijnang, pompoenen, kokosnooten, en limoenen, hetwelk ons deed denken, dat er een vaartuig der Zoeloneesen, naar *Boero* of de *Manijpes* willende, verôngelukt was. — Wij kwamen ondertusschen weêr bij onzen makker vóór *Tamahoo*, daar wij nog eenige dagen bléven kruissen, zonder één' eenigen vijänd te ontdekken; waarna wij besloten de bogt van *Tamahoo* te zoeken, om te zien, of wij in de wildernissen het nodige konden vinden voor onze zieken, welken wij veelen begonnen te krijgen. Wij zetten het met onze twee schépen dan derwaard, en kwamen vóór eene gewenschte rivier, digt bij eenen schaduwgévenden oever, midden in de bogt, ten anker.

Terwijl onze matroosen hier water haalden, voer ik met onze bevélhebbers naar land, om ons in dit verdrietig omzwerven wat te vermaken, en in de aangenaame lommer der bosschen de hitte der zonne een weinig te ontwijken. Te dezen einde begaven wij ons naar de gemelde waterplaats, en voeren de rivier omtrent eene kleine mijl op, onder de schaduw van hooge boomen, die met hunne bladerrijke takken deze kabbelende beek overdekten. Hier verfrischten wij ons in dit zagtruischend riviertje met baden en wasschen, en gingen vervolgens in de groente néderzitten, daar wij met een' stuk van een' néderlandschen os, en wat gezodene rijst, naar indiäansch gebruik, onzen maaltijd hielden, en eenen roemer amboineesschen arak op de wélvaart des vaderlands, en de gezondheid der vrienden, toedronken: — doch hadden wij ons in deze ongebaande wildernis eens met het verkwikkend druivensap mogen vervrolijken, zou zulks zonder twijfel met een' hartlijkeren dronk geschied zijn; maar wij moesten ons voor het tégenwoordige hier méde behelpen, en eene bétere gelégenheid afwagten.

Wij

Wij begaven ons daaröp weêr landwaard, en namen onzen weg door de bosschen en wildernissen, tot dat wij aan eene plaats kwamen, daar eenige *lijmas*-boomen stonden. Hier ging elk aan het schudden, en zijne zakken met *lijmas* vullen, om dezelven meê naar boord te némen. Deze lijmas zijn eene soort van zuure en zeer wrange limoenen, welken zeer tot verfrissching dienen, en voornaamlijk goed zijn om bij visch te gebruiken.

In de bogt van *Tamahoo* vonden wij geen menschen, dan slegts ééne naaktlopende zwartin, die zig met de vlugt bergde; wij zouden haar anders méde naar *Caijelle* genomen hebben, daar de wilden van *Boero* eigenlijk moeten wonen, volgens een verdrag met de onzen, en die van *Boero*, gemaakt, om aldaar den landbouw te beöefenen, en deze bogt tot hun voordeel, en ons genot, in béteren staat te brengen.

De bogt van *Tamahoo* vonden wij bekwaam genoeg, om tot eene ankerplaats voor eene ménigte van schépen te kunnen dienen. Het omgelégen naakte strand, was met digte wildernissen omgéven. Wij zagen egter geen hutten noch woningen der Indiäanen; maar alöm zag het er treurig en eenzaam uit. De omliggende bergen, die hunne kruinen tot ver boven de wolken verhieven, waren tot op derzelver hoogste toppen met eeuwiggroenende bosschaadjen bezet, wijl geen kille vorst, noch donzige sneeuw, of kletterende hagel, deze gewesten nooit bestormen. — In helder weeder kan men deze bergen wel 18 of 20 mijlen ver zien, liggende op het westëinde van het verlustigende eiland *Boero*, het welk omtrent 30 mijlen in zijnen omtrek bevat.

Wij kruisten nog eenige dagen in zee, doch vernamen geen Makassers. Wij déden nog eenen landtogt naar *Tamahoo*, om zoet water en zuure limoenen te halen, die wij in overvloed bekwamen; waarna wij weêr zee kozen, en bléven kruissen, tot dat wij van zwaare stormen overvallen werden. Onze makker zette het toen naar *Caijelle*, werwaard wij voornémens waren hem te volgen, wijl ons dit zwerven zeer begon te verdrieten. Wij krégen ook veele zieken aan het water, scheurbuik, berberij en roodenloop, het welk hoe langer hoe meer toenam; zodat wij ons genoodzaakt vonden naar *Caijelle* te stévenen, om de nodige ververschingen te gaan zoeken.

Onderweg ontdekten wij twee vierkante zeilen, die het langs den groenen wal van *Boero* hielden. Wij onderhaalden dezelven, en bevonden dat het twee groote kanôs waren, met tenten en overloopen, komende van de vrugtbaare eilanden van *Zoelo*, om hunne ladingen, bestaande in allerhande fruiten, hoenders, eijeren, en gedroogde visch, op het eiland de *Manijpes* te verkopen. — Zij kwamen hier dus regt te pas. — Wij kogten van deze Indiäanen alles wat wij begeerden, voor katoenen lijnwaaten, en voor oud ijzer, dat de Maleijers *besje* noemen. Met dit laatste konden wij bij hun béter te regt komen, dan met goud of zilver, en dus was dit, anders onnuttig, besje ons van grooten dienst. Wij rieden dezen lieden, dat zij met ons naar *Caijelle* zouden zeilen, hun verzékerende,

dat

dat zij zig aldaar, met meer voordeel en grootere winst, van hunne waaren zouden kunnen ontdoen, dan in de *Manijpes*. Zij volgden onzen raad, waarbij zij zig ook zo wél bevonden, dat zij wélvergenoegd over hunne goede ruiling naar huis keerden.

De eilanden van *Zoelo* liggen eenige mijlen noordwaard van de bogt van *Tamahoo*. Zij zijn zeer vrugtbaar. Men vind er allerhande ooft, en overvloed van lévensmiddelen. —— De inwoners zijn geheel zwart; doch van een' goeden inborst. Zij dragen slegts een kleedje om de heup, en gaan voor het overige naakt. Zij wéten zig béter met den landbouw en de visch-vangst te genéren, dan de Indiäanen van *Boero*. Zij zijn ook van eenen vrolijkeren aart, en veel lévendiger, dan de Amboineesen; en tragten met een' ijverigen arbeid de vrugtbaarheid van hunne eilanden voorttezetten.

Voor dat wij nog te *Caijelle* kwamen, ontmoetten wij het fluitschip de *Vink*, dat in onze plaats naar *Tamahoo* ging kruissen. Wij vernamen van hetzelve, dat er een goed getal néderlandsche schépen van *Batavia*, op *Amboina* waren aangekomen, die verscheidene nieuwstijdingen uit het vaderland hadden médegebragt: onder anderen, die van den bloedigen zeeslag in de *Sont*, tusschen de Néderlanders en de Zweeden. —— Wij verlieten de *Vink*, en ieder vervorderde zijne reis. Naderhand zagen wij ook nog een schip van onze landsgenooten, dat insgelijks naar *Tamahoo* stévende. —— Eindelijk kwamen wij voor de vierdemaal in de bogt van *Caijelle* voor anker. Wij lieten de zieken hier dagelijks aan land gaan, om zig in de groente eenigermaate te verkwikken, hetwelk van zulk eene gewenschte uitwerking was, dat zij allen, door onzen vlijt en door GODS zégen, voorspoedig hunne gezondheid wéderkrégen.

I NÉ-

NÉGENDE HOOFDSTUK.

Beschrijving van eene wateröpterkkende hoos. Een hollandsch scheepje verongelukt door zodanig eene. De behoudene manschap daarvan komt aan des schrijvers boord. Derde togt naar Tamahoo. *Talrijk visschenheir in zee ontmoet, en tot spijze gebruikt. Vijfde aanlanding in* Caijelle. *Goede vischvangst, onder welken een zwaerdvisch van ongemeene grootte. Korte beschrijving van het eiland* Boero, *en de baai van* Caijelle. *Lévenswijs, en landbouw der wilden. Hun vreemde godsdienst. Oorsprong van denzelven. Hunne wijs van vrijen. Gewoonte der in het kinderbed zig bevindende vrouwen, zo omtrent zig-zelven, als jégens hun kroost. Belachlijke gedraging der mannen, staande dit tijdperk. Der Boeroneesen wijze van begraven. Des schrijvers vertrek van* Caijelle, *en vijfde aankomst te* Amboina.

NADAT wij hier eenige dagen gelégen hadden om ons te ververschen, en van het nodige te voorzien, krégen wij bevél, van de gewoone reede, naar den overhoek van *Caijelle's* bogt overtestéken, om dáár als op de brandwagt te liggen. Wij krégen als kommandeur over de hollandsche schépen, die hier af en aan voeren, den reeds meergemelden kapitein PAULUS op ons schip, en lieten, als admiraal, de vlag waijen. —— Zodra wij op onze bestemde plaats gekomen waren, begaven onze matroosen zig landwaard, om boomen te vellen, waarvan zij stormpaalen maakten, en van dewelken wij eene goede lading aan boord namen, om die naderhand méde naar *Amboina* te vervoeren. Wij vonden hier veele ebbenboomen, doch zij waren zeer kwastig. —— Terwijl wij hier voor anker lagen, vernamen wij op eenen nademiddag, dat de lugt zeer bewolkt was, eene wateröptrekkende hoos, die regt op ons kwam aandrijven: wij namen ten eersten alle windvang in, om niet beschadigd te worden. Doch de gemelde hoos dreef digt voorbij ons heen, en over den hoek, vóór denwelken wij op anker lagen; en wij zagen hier nu met veel verwondering, hoe het zilte water, door eenen vreeslijken draaiwind, en als uit eenen snelömdraijenden kuil, al schuimende in de rondte, tot in de wolken opvloog. —— De hoos passeerde een groot end wegs over het land, daar ons volk bézig was met pallissaden te kappen. De zwaarste boomen werden door dezen geweldigen draaiwind uit den grond gerukt; en kort daaröp hadden wij eene digte régenbui van zoet en lieflijk water, welke denzelfden nademiddag nog door eene aangenaame stilte en warmen zonneschijn gevolgd werd.

DER-

Dergelijke wateröptrekkende hoofen hebben wij verfcheidene maalen in deze gewesten van Afië gezien. — Er vertoont zig gemeenlijk eerft eene wolk met een' néderhangenden tip, welke, door een' fterken draaiwind voortgedréven, het water uit de zee naar zig omhoog trekt. Eene kleine wolk ziet men dan in een oogenblik tot eene ongemeene grootte aanwaffen; zelfs zó, dat zig alöm eene ménigte zwarte waterwolken vertonen, die zig dan gewoonlijk door een' geweldigen ftortrégen ontlaften. — Hoe heerlijk en luifterrijk vertoont zig ook hierïn niet de almagt des SCHEPPERS van het heel-al! Wij zien zijne verbazende wonderen, en zij zijn voor ons onnafpeurlijk; het vernuft der ftervelingen kan ze niet bevatten!

Verscheidene fchépen voeren hier dagelijks af en aan: onder anderen waren er twee kleinen, van *Batavia*, bij ons komen ankeren. Dezen werden door den heer admiraal gelaft, naar *Tamahoo* te gaan kruiffen. Zij gingen des middags onder zeil, en waren nauwlijks buiten de bogt en op den ruimen plas gekomen, of het grootfte van deze twee fcheepjes, *Klein Batavia* genoemd, werd plotslijk door eene hoos overvallen, en met opgegijde zeilen het onderfte boven geworpen, omtrent op den afftand van eene halve mijl van het andere fcheepje, het *Wapen van Batavia* genoemd, hetwelk nog in ftilte lag te drijven, en uit dezen hoofde zijnen makker niet konde te hulp komen, om de menfchen te bergen, die, ten getale van eenendertig, op de alverflindende zee lagen te worftelen. — Deze ongelukkigen hadden niets dan een zwak fchuitje, hetwelk zij van onder het zeiltuig van het omgetuimeld fchip tragtten uittehalen. Na eenen zwaaren arbeid gelukte hun dit, en krégen zij hetzelve driftig; waarna de geenen, die niet zwemmen konden, zig er in begaven. De anderen, waarönder ook de fchipper was, zogten zig op de omgewentelde kiel van het veröngelukte fchip te bergen, tot dat het ander fcheepje, dat geen klein vaartuig had, of hun bootje, hen zou komen afhalen. — Maar eilaas! dit rampfpoedig fchip zijnen voorftéven onderhalende, zonk in een oogenblik; zodat vier van deze arme fchipbreukelingen in de welling gerakende, hun fchip naar het onpeilbaar diep volgden. — De overigen hielden het zo-lang uit met zwemmen, tot dat zij door het fcheepje, het *Wapen van Batavia*, werden opgevift, dat den volgenden dag met hen bij ons voor anker kwam. Zij kwamen allen arm en ontbloot aan ons boord, daar een ieder met médelijden over hunnen droevigen ftaat aangedaan was. De fchipper, en de opper- en onderftuurman werden door onzen admiraal naar den heer HUTSERT gezonden, die zelve met eenige fchépen omtrent de *Manijpes* kruifte, om denzelven van hun noodlot verflag te doen. De fchipper befchuldigd zijnde, werd in de boeijen geflagen, en naar *Batavia* gezonden. Doch hij werd aldaar onfchuldig verklaard, en in zijne bediening herfteld.

Intusschen kwamen de kruiffers van *Tamahoo* weêr bij ons, hebbende geen vijänden vernomen. De heer admiraal trad nogthans van ons fchip op een ander over, en beval ons, alzo wij onze lading van palliffaden hadden, nog eens, voor het laatft, naar *Tamahoo* te gaan kruiffen. Wij ligtten dan ook

onze ankers, en vertrokken derwaard. —— Terwijl wij hier over en weêr laveerden, geraakten wij bij een hollandsch schip, dat van *Batavia* kwam, en naar *Amboina* stévende. Wij verstonden van onze landsgenooten, dat zij met een smaldeel van zes néderlandsche schépen, allen sterk bemand, en onder de vlaggen van de heeren JOHAN VAN DAM, en JOHAN TRUITMANS, in de voorlédene maand, van *Batavia* waren vertrokken; doch dat zij digt bij het eiland *Botton*, door eenen zwaaren nével en mist, van de andere schépen waren afgeraakt. Zij zeiden ons ook, dat zij dagten, dat de Néderlanders eene gewigtige ondernéming, met eene magt van vijfentwintig schépen, en drie duizend man, in den zin hadden; doch men wist nog niet, waaröp het gemunt was; maar wel, dat de vergaderplaats dezer oorlogsvloot' bij *Amboina* was, werwaard zij nu zeilden.

WIJ bléven hier ondertusschen nog al kruissen, en vernamen in zee niet anders, dan een talrijk heir van allerhande visschen, die zig bij, en rondöm ons schip voegden, en dag en nagt met ons over en weêr kruisten. Wij vongen er dagelijks zo veelen van met hoeken, als wij tot spijs voor al het schipsvolk nodig hadden. Er werd alle dagen voor honderd en vijfentwintig menschen van deze visch, die zeer lekker was, opgedischt. —— Alleen ontbrak ons hollandsche boter, brood, limoenen, en een goed glas wijn. Hadden wij daarvan voorzien geweest, zo zouden wij het hier nog al een' geruimen tijd hebben kunnen houden. —— Maar évenwel geen zwarigheid. Wij wisten ons hier naar tijds omstandigheid nog weêr te behelpen, en ons gebrek met wat anders te vervullen: want, in plaats van boter gebruikten wij olijvenölij; de rijst diende ons voor brood; de azijn vervulde het gemis van het limoensap; het water was ons bier; en het gebrek aan wijn werd vergoed door een dronkje arak. Wij waren ook aan dit alles al heel gewoon geworden; want wij hadden reeds zédert eenige maanden geen brood meer geproefd; en des niettégenstaande zag men elk smaaklijk toetasten, en lustig met de kakebeenen schermen. Mogelijk zouden wij om de limoenen nog een togtje naar de wildernissen van *Tamahoo* gedaan hebben, indien het fluitschip de *wakende Boei* niet bij ons ware gekomen, en ons bevél hadde gebragt, dat wij ten eersten naar *Caijelle* moesten kéren. Dit bevél was ons geenzins onäangenaam. —— In het derwaard zeilen, werden wij steeds door dit talloos visschenheir omcingeld en gevolgd. En wij vongen er bij aanhoudendheid zulk eene ménigte van, dat wij die van het andere schip ook rijklijk daarvan konden voorzien. Dezen déden ook hun best, met digt bij ons heen, en agter ons om te zeilen, om de visschen ook tot hun te lokken. Maar al hunne pogingen waren vrugtloos. De visch bleef alleen om ons schip zwermen, en verzelde ons tot vóór de baai van *Caijelle*, alwaar zij ons allen verlieten. Misschien om den grond, welken men hier in het diep begon te bespeuren. Wij waren zeer wél te vréden, midden in den ruimen plas zulk een gezelschap gehad te hebben; en kwamen, wélvergenoegd, voor de vijfdemaal op de reede van *Caijelle* aan.

WIJ vonden hier de hollandsche schépen ijverig bézig met het laden van pal-

palliſſaden, en dagelijks dezelve naar *Amboina* overtevoeren. Wij dagten insgelijks onze reis derwaard aantenémen; doch men beval ons eerſt onze lading palliſſaden te loſſen en over boord te werpen; en vervolgens weér anderen van *lalarij*hout, welken ſterker en duurzaamer zijn, in het boſch te kappen, en ons van eene goede lading van dezelven te voorzien, om daarméde zo ſpoedig mogelijk naar *Amboina* te komen.

ZODRA wij dit bevél ontvangen hadden, zeilden wij naar den binnenkant van de bogt, daar wij een groot boſch van *lalarij*boomen vonden, zijnde een zeer hard rood hout. Ons volk ging ten eerſten aan het vellen van deze boomen, welken niet alleen in de moeras, maar ook, en wel meeſtendeels, in het zoute water groeiden. Wij wierpen ruim zéven honderd ſchoone palliſſaden over boord in zee, welken grootſtendeels zonken. En om ſpoedig op *Amboina* te komen, ſloegen, zo wel de ſoldaaten als de bootsgezellen, de handen aan het werk; zodat wij binnen weinige dagen eene tweede ſchipslading van palliſſaden aan boord krégen.

ONDERTUSSCHEN gingen wij, om ook niet geheel werkloos te zijn, ménigmaal aan land, en langs den zagtlijk opgloijenden oever met de zégen viſſen, daar wij voor al ons volk rijklijk viſch vongen. Wij déden ménigmaal een togtje in den nagt, wanneer wij wel het meeſt opdéden, voorál in den nanagt. Maar ten laatſten hadden wij het ongeluk, dat onze zégen in den loop bleef; en wel door het volgende toeval. —— Wij ſtaken eens in den nanagt met de ſloep van boord, en kwamen, zo als de maan opging, omtrent eene zandbank, die rondóm in het water lag. Aanſtonds ſprongen wij uit de ſloep, en tot aan de middel in het water, terwijl de branding ons zomtijds tot over het hoofd ſloeg. Vervolgens bragten wij de zégen uit, en déden den eerſten trek met eene goede vangſt: maar de zégen voor de tweedemaal in het water gebragt hebbende, vernamen wij, in het optrekken, zulk een vreeslijk geweld in ons net, dat zelfs verſcheiden' van ons begonnen bevreesd te worden, en naar de ſchuit om te zien. Doch wij ontdekten ras bij het licht der zilveren maane, dat er een verbazend groote zwaerdviſch in onze zégen was geraakt, die zulk een geweld maakte, en zo vreeslijk ſloeg; dat elk ruim baan moeſt maken, en onze gezégende zégen aan flarden geſcheurd werd. Hij was egter met zijn getweetand zwaerd zodanig in het net verward, dat wij hem met den kop boven water, en verder in onze magt krégen, wijl hij daadlijk ſtierf. Met veel moeite arbeidden wij hem in de ſchuit, welke met dezen viſch zo geladen was, dat wij ons nauwlijks met alle man in dezelve durfden wagen. Wij ſtaken egter af naar boord, daar wij in den morgenſtond met dit monſter aankwamen, en de nog ſlaperige oogen ras wakker maakten, om deze zeldzaame vangſt te zien, die met takels in het ſchip gehijſt werd. Deze zwaerdviſch was omtrent négentien voet lang. Men ontwarde denzelven uit de zégen, en, wijl wij geen traan nodig hadden, werd hij in ſtukken geſnéden, en over boord geworpen.

EINDELIJK waren wij gereed, om van dit zo ménigmaal bezogt eiland

Boero te vertrekken; doch alvorens daarvan aftefcheiden, zullen wij den lézeren de volgende korte befchrijving daarvan mėdedélen. ===

De bogt van *Caijelle* is de noordöoftlijke baai van het eiland *Boero*. Zo wel het eiland als de bogt zijn rondöm met hooge bergen en digte boffchaadjen vercierd. Men vind er heerlijke en vrugtbaare landsdouwen, en verfcheidene kronkelende rivieren; en heldere beeken tuimelen al murmelende van de gebergten ftrandwaard, daar zij zig, gelijk alle anderen, met den onmeetbaaren oceäan verënigen. === Men ziet er ook reeds wélaangelegde tuinen, bezaaide velden, en vrugtgévende boomgaarden, De gewaffen en vrugten, welken dit eiland oplévert, zijn kokosnooten, pijnang, bananas, boonen, catijang (: eene foort van kleine erweten:); verders mijlie, gierft, tabak, patatten, en veelerhande warmoeskruiden. In het gebergte vind men ook civetkatten, waarvan de Indiäanen de civet vergaderen, en dezelve den Néderlanderen voor eenen matigen prijs verkopen. === De bewoners van het eiland moeten zig allen in den omtrek van de baai van *Caijelle* neêrflaan, om aldaar onder de befcherming der Néderlanderen te wonen, en den landbouw voorttezetten. Zij moeten de boffchen omhakken, en de ruigten en de hei afbranden, om dus dit vrugtbaar land van tijd tot tijd in béteren ftaat te brengen. Men telde reeds veertien négerijën, of dorpen, in *Caijelle*. De woningen waren van riet en *adap*, tamelijk groot gebouwd, en zommigen met vertrekken afgedeeld. De Boeroneefen woonden hier geheel vreedzaam; en waren dagelijks ijverig bézig om vrugtdragende landerijen aantewinnen. Zij woonden te voren meeftendeels hier en daar langs het ftrand, en in de boffchen, in zeer kleine laage hutten. Hunne fpijs is fagou, mijlie, gierft, boonen, rijft, en gedroogde vifch. === Zommigen beginnen, gelijk die van *Tarnate*, de leer van MOHAMMED natevolgen; doch het grootfte gedeelte gelooft nog ftandvaftig aan zékeren krokodil, of kaijman, van denwelken zij, met veel zédigheid en eene effene tronie, het volgende verdigtzel verhalen. ===

Deze gewaande heilige krokodil werd, naar hun zeggen, in vorige tijden, eens op de dogter des konings van dit eiland, welke zeer fchoon was, verliefd, waaröm hij dagelijks uit de zee opkwam, en zig aan den oever vertoonde, daar hij mannen, vrouwen, en kinders wegfleepte en verfcheurde; hetwelk eene groote verflagenheid onder deze eilanders verwekte. Men befloot eerlang met alle man uittetrekken, om, was het mogelijk, dit fchrikdier om het léven te brengen. Aanftonds waren de bewoners van *Boero* in de wapens, en gereed, om dezen ontzaglijken oorlog aantevangen, wagtende flegts naar de komft van het gedrogt. === Dan deze fprékende krokodil ten laatften weêrkomende, riep in de boeroneefche taal; dat de ingezétenen van dit eiland zig wel hadden te wagten, hem eenig leed te doen, wijl hij anders, op ftaandevoet, gantfch *Boero* zou te onderbrengen, en alles vernielen; dat zijn voornémen ook was hetzelve nogthans eerlang te doen, ten waren men hem, om hem te verzoenen, des konings dogter gave, als wanneer hij beloofde hun voortaan geen rampen meer te verwekken; intégendeel hen

te befchermen, en hun eiland daarënboven met duizenden van zégeningen te overladen. ═══ De Boeroneefen bewilligden ten eerften hier in. Men haalde de dogter des konings, zelfs met toeftemming haars vaders, en bragt haar naar den oever, alwaar deze rampzalige princes aan een' paal gebonden, en door den krokodil van daar gehaald werd, zonder dat men zédert geen van beiden ooit weêr gezien heeft. ═══ De Indiäanen van *Boero* zeggen, dat van deze vermenging, al de krokodillen voortgefproten zijn; welken bij hun in zulk eene hoogägting zijn, dat zij ze nog tégenwoordig als iet godlijks in eere houden. Zij toonden hun groot ongenoegen, wanneer wij de kleine krokodillen, die wij langs den oever met de zégen ophaalden, in hunne tégenwoordigheid doodfloegen, pogende zij telkens zulke wreedheden aan hunne goden voortekomen, en den dood dezer dieren aftewenden.

DEZE verblinde Indiäanen trouwen évenwel ook op hunne wijze. De jongman moet het zwartinnetje, dat hij begeert, van haare ouders kopen, voor eetwaren, eenige fnuifterijën, en andere dingen van geringe waerde. Zodat de geenen, die veele dogters hebben, hier voor rijk geägt worden. Hunne kléding is flegt; want zo mans als vrouwen gaan ook geheel naakt, uitgezonderd dat zij een kleedje om de heupen hebben, dat hun nog niet aan de kniën reikt. ═══ Als den zwangeren vrouwen de tijd van baren genaakt, word er nooit eene vroedvrouw gehaald. Men heeft er ook geen baker of kraambewaarfter. Zij zorgen ook voor geen luijermande, bakermat, kakftoel, noch dergelijke zaaken, en ftoken geen vuuren, om het onnozel wigtje te koefteren. Men wind het ook in geen luiers en windeldoeken, om het voor de koude te bewaren; en men is ook niet bezorgd, dat het verminkte leedjes zal hebben. In plaats van eene wieg, hangt men eene vierkante mat bij de vier hoeken op, en flingert daarin het kind zo lang, tot dat het in flaap geraakt, of, dat ook wel gebeurt, van de mat aftuimelt. De kinderen wentelen van het eerfte oogenblik af, als de jonge verkens, in het gulle zand; en zij lopen, zo knegtjes als meisjes, tot hun twaalfde jaar geheel naakt. De vrouw blijft na haare verlosfing niet in het bed; maar zij begeeft zig aanftonds met het jonggeborene naar de rivier, en zig-zelve, als ook het téder wigt, wél gewaffchen en gereinigd hebbende, keert zij wéderom tot haare bézigheden, en alles loopt wél af. Maar daarëntégen, wanneer eene zwartin in de kraam komt, laat de man, die zig zeer ziekelijk en belachlijk weet aanteftellen, zig, als kraamheer, ter deege koefteren en oppasfen, terwijl de zwakke kraamvrouw aan het werk moet, om den man wat lekkers toetebereiden, en hem wat voedzaams te géven, opdat hij fpoedig weêr op de been mag komen. ═══ Wanneer er iemand onder hen fterft, komen aanftonds de vrienden en gebuuren, en maken een groot geklag om het afwézen van den overléden'. Het lijk word in een gemetzeld graf gelegd, hetwelk men met een weinig klei en fteenen verzékerd, voor het verflindend wild gedierte. Daarna worden de vrienden, en diegeenen, welken het meefte misbaar gemaakt hebben, op het lijkmaal genodigd, daar zij dan met eenige kleinigheden zig vrolijk maken, zingende, danfende, en

fprin-

ſpringende onder malkanderen heröm, dat het eerder naar een apenſpel, dan naar een' dodendans gelijkt.

Wij namen ons affcheid van het néderlandſch opperhoofd, JOHAN VAN LEIPZIG, en vertrokken van het eiland *Boero* naar *Amboina*. Wij hadden op zee donker, mistig, en buijig weeder; weshalven wij, wégens tégenwinden, eenige dagen moeſten lavéren, halende ondertuſſchen verſcheidene ſchépen in, welken lang voor ons uit *Caijelle* waren vertrokken. Ons ſchip werd door het zwaare weeder, en wijl het daarënboven diep geladen was, zeer lek; en ons volk moeſt bij aanhoudendheid pompen, wijl wij anders gevaar liepen van te zinken. Eindelijk kwamen wij digt bij de baai van *Amboina*; doch de tégenſtroom dreef ons weêr terug. Wij konden nergens ankeren, dewijl in het diep, en zelfs digt bij de ſtranden van *Amboina*, geen grond te vinden was. Hier zukkelden wij dus gedurende drie weeken, om vier- of vijfentwintig mijlen afteleggen. Onze voorraad van ſpek en vleeſch geraakte op; ook hadden wij nog maar een weinig rijſt en water, en konden geen ſchépen te zien krijgen. Hier moeſt derhalven gevaſt worden. Ten laatſten zagen wij, dat er een hollandſch ſchip uit *Amboina*, naar ons toe kwam. Hetzelve was uitgezonden om ons optezoeken, wijl men op *Amboina* het gerugt verſpreid had, dat wij met ons ſchip veröngelukt waren. Zij vonden ons egter nog honderd vijfentwintig gezonde éters ſterk. Men zette ons aanſtonds een vat vleeſch bij, dat ons zeer wél te pas kwam. Ondertuſſchen voortzeilende, vervielen wij des avonds bij de *moordenaars rivier*, en den hoek van *Cambelle*; paſſérende, den volgenden dag, de drie eilandjes, de *Gebroeders* genoemd, daar wij nog eenige ververſchingen krégen; en daarop een' voordéligen wind krijgende, kwamen wij voor de vijfdemaal op de reede van *Amboina* voor anker.

TIENDE

TIENDE HOOFDSTUK.

De trouwloosheid van het magtig koningrijk van Makaſſer, *ten opzigt der Néderlanderen, noopt de Batavieren aan tot eene aanmerklijke krijgstoerustinge in* Amboina. *Beſchrijving van dit nagelrijk eiland, der muskaatenboomen, en vrugten. Des ſchrijvers laatſte togt, met der Néderlanderen oorlogsvloot, uit* Amboina, *naar het koningrijk* Makaſſer. *Men nadert den eilanden van* Lombatte, Solor *en* Serbiette. *De brandende berg, op het eerſtgemelde eiland, beſchréven. De koningin van* Solor *komt in de vloot, word vriendlijk ontvangen, en vertrekt weêr genoeglijk. Lévenswijs en kléding der wilden dezer gewesten Aankomſt in de engte van* Lammahalo. *Zonderlinge put aldaar, beſchréven. Vertrek van daar. Men zeilt voorbij den brandenden berg van* Larijtouke. *De heeren* JOHAN VAN DAM *en* TRUITMANS *zetten het met twee ſchépen vooruit, naar het koningrijk* Makaſſer, *en bevegten eene heerlijke overwinning op de Portugeeſen.*

OMTRENT te halven wége tuſſchen *Batavia* en *Amboina*, ligt *Celebes*, een eiland van ongeveer drie honderd mijlen in den omtrek, en dat in verſcheidene koningrijken verdeeld is, van dewelken *Makaſſer* het voornaamſte en magtigſte is, wijl de anderen genoegzaam als aan hetzelve onderworpen zijn; ten minſten er zig de wetten van moeten laten voorſchrijven.

DE voormaalige koningen van *Makaſſer*, zo wel als de tégenwoordigen, zijn altijd gezworene vijänden der Hollanderen, of flegts hunne geveinsde vrienden geweest, zelfs reeds van het begin des handels van deze natië in de Indiën, tot dat zij eindelijk onder de langgetergde magt, en gezégende wapens der Batavieren moeſten bukken, en zig hunner gehoorzaamheid onderwerpen.

DE Makaſſers zijn van eenen trotzen aart en verwaanden inborſt, dappere ſoldaaten, tégen hunne wéderpartijders onverzoenlijk, en zullen niet ligt voor iemand zwigten. Hunne trouwloosheid en verraderlijken aart lieten zij inzonderheid blijken tégen de Néderlanders, welker magt zij, ware het mogelijk, zogten te ondertebrengen. Te dien einde had de koning van *Makaſſer* ménigmaal getragt, dan met liſt, dan met geweld, de onzen uit de gewesten van *Amboina*, *Banda*, en de *Molukken* te verdrijven. —— Dikwils waren er groote, wéltoegeruſte en wélbemande oorlogsvlooten derwaard afgezonden, om de Néderlanders aldaar ten eenemaale uitteroeijen; doch hunne magtige vlooten krégen den meeſten tijd de néderlaag, wordende door de onzen genoodzaakt met ſchande terug te kéren. Maar als zij dan met de al te ligtgelovige Néderlanders weêr vréde gemaakt hadden, en eene goede gelégen-

heid tot hun boos voornémen open zagen, ftelden zij de lift weêr in het werk, en zogten dan, met hulp der Portugeefen, die zig zeer gaern als aanftokers van het kwaad lieten gebruiken, de Indiäanen van *Amboina*, *Banda*, en de *Molukken*, als ook die van de omliggende eilanden, op hunne zijde te trekken, en tégen ons in het harnas te jagen. En hiertoe bedienden zij zig van den eenen kant van gefchenken, en groote beloften van beloningen en onderftand; en, van den anderen kant, van allerleie dreigementen, bijäldien zij hunne aanbiedingen verfmaadden, en het vriendlijk verzoek des konings van *Makaffer* weigerden intewilligen. —— Deze fnoode handelwijzen hebben de Hollanders dikwils ondervonden, wijl zij op deze wijze ménigmaal zijn overrompeld geworden, en ménige braave Néderlander daar door het léven verloren heeft; want de Makaffers déden dengeenen, die hun te veel vertrouwden, hunne wreedheid ondervinden. Verfcheidene maalen waren, door de bedriegerijën dezer mijnëdigen, zulke fnoode fchelmerijën tégen de onzen gewerkftelligd, die, in het eerft, gemeenlijk eenen tamelijk goeden uitflag hadden, doch altoos met groot verlies van fchépen, jonken, volk en oorlogstuig aan de zijde der Makafferen eindigden; alswanneer zig onze kloekmoedige, doch gulhartige Néderlanders, door de vleijende veinzerijën dezer vijänden weêr tot vréde lieten overhalen.

Onze wakkere Batavieren hadden dus in hunne wingeweften van *Banda*, *Amboïna*, der *Molukken*, en der andere eilanden van het Ooften, nog nooit die ruft genoten, welke een vafte vréde en gezworene verbindnis anders moeten verfchaffen. Want telkens werd ons volk, fchoon er geen oorlog was, door de Makaffers ontruft, die veeltijds gerugfteund werden door de Portugeefen, welken zelfs hunne ftranden, de koninglijke ftad *Makaffer*, en andere fterkten bezet hielden, en met allerhande oorlogstuig voorzagen; zodat de Makaffers ons in het geheel niet vreesden. —— Daarënboven déden de Portugeefen hun beft, om ons in kleinägting te brengen bij den koning van *Makaffer*, zeggende, dat hij ons, die flegts rovers en fchuimers waren, een volk zonder koning of vorft, gemaklijk zou kunnen dwingen, bijäldien er flegts kloeke befluiten tégen ons in het werk gefteld werden. Langdurigere en listigere vijänden, dan de Portugeefen en Makaffers, hebben de Hollanders in Indiën niet gehad; doch tot fchade en groot verlies van hun beiden, gelijk uit het vervolg van onze reisbefchrijving blijken zal.

De trouwloofe handelwijze, die de Makaffers tot daartoe omtrent de onzen betoond hadden, en de overlaft, ons door hen aangedaan, waren te gevoelig, dan dat men ze langer zou verdragen hebben. Om welke réden dan ook de Néderlanders een goed getal fchépen, van ftrijdbaar volk en van al het nodige voorzien, van *Batavia* herwaard naar *Amboina* hadden gezonden, om met de verdere alhier verzamelde magt eens te beproeven, of men dezen vijänden hunne trouwloosheid kon verléren.

Te dezen einde vonden wij hier eene ménigte van fchépen op de reede van *Amboina*, die van de omliggende geweften waren gekomen, om zig met die van *Batavia* te verënigen. Het kafteel *Victoria*, en de ftraaten en wandel-

delwégen van *Amboina* grimmelden van volk, hetwelk de lévensmiddelen tot een' buitenmatig hoogen prijs deed ſtijgen. Ten eerſten werden wij, en de andere ſchépen, die met palliſſaden en ſtormpaalen geladen waren, ten oorloge toegeruſt, en met allerhande krijgstoeruſtingen voorzien. Doch wij wisten nog niet werwaard het gemunt was, of wien het gelden zou. Voor het waarſchijnlijkſte meenden veelen, dat men eenen aanſlag op de eilanden *Solor* en *Tijmor* voorhad, om de Portugeeſen uit hunne vastigheden aldaar te verdrijven. En men werd in dit vermoeden geſterkt, toen het ſchip *Armuiden* vooruit, derwaard gezonden werd, om de inwoners dezer eilanden, welken onze vrienden waren, van onze aanſtaande komſt te verwittigen; en hun te verzékeren, dat zij niets te vrézen hadden, wijl wij ſlegts ons zouden komen ververſchen, en dan de Portugeeſen dagten te verjagen. Anderen intégendeel meenden, dat het op *Makaſſer* gemunt was; ſchoon de meeſten zulks niet konden geloven, aangezien de groote magt van den koning van *Makaſſer*. Elk verlangde dus naar opening. — Ondertuſſchen kwamen er nog twee ſchépen, van *Tarnate*, bij ons, welken tijding bragten, dat eene buitengemeene ſterfte aldaar begon te woeden. — Terwijl wij hier nog op de reede van *Amboina* lagen, hadden twee Indiäanen ook eenen ſchielijken dood; want het néderlandſche pakhuis, en de daar in zijnde geldkiſten opgebroken en beſtolen hebbende, moeſten zij hun léven tuſſchen hémel en aarde aan een dwarshout eindigen.

De oorlogsvloot gereed zijnde om zee te kiezen, hielden de Néderlanders op *Amboina* eenen plegtigen vaſt- en bédendag, ten einde den ALLERHOOGSTE om zijne hulp en zégen te ſméken. De heeren JOHAN VAN DAM, en TRUITMANS werden door den heer HUTSERT, gouverneur van *Amboina*, den volke voorgeſteld, om, als opperhoofden, het bevél over de vloot te voeren; waaröp het volk hun aanſtonds met eene algemeene toejuiching getrouwigheid beloofde. Het geſchut van 't kaſteel *Victoria* werd toen geloſt, hetwelk door de vloot beäntwoord werd. — Op ons ſchip krégen wij, behalven een vaandel blanke, ook eene kompagnie zwarte ſoldaaten, die, weinig gedagten hebbende, dat men op *Makaſſer* losging, allen volvrolijk en wéltevréden waren.

Voor dat wij egter van *Amboina* ſcheiden, dat wij zo ménigmaal doorkruiſt hebben, zullen wij den lézer met eene korte beſchrijving van hetzelve bézig houden. — Dit nagelrijk eiland is, naar mijn gedagt, omtrent vijfentwintig mijlen in den omtrek groot, en in twee deelen verdeeld, welken twee bijzondere eilanden ſchijnen te zijn, doch die met eene kleine landtong aan malkanderen zijn gevoegd. Het pronkt alöm met hooge bergen, digte boſſchaadjen, ſchoone velden, aangenaame wandelwégen, en heldere rivieren en beeken. Als men de vermaaklijke baai twee mijlen ingevaren is, komt men op de reede, vóór het ſterke neêrlandſche kaſteel *Victoria*, bij hetwelk men, wégens den ſteilen oever en diepen grond, voor anker moet gaan liggen. — Landwaard om het kaſteel, ziet men fraije vlekken, dorpen,

en négerijën der Amboineefen, welken met fraije woningen, naar de indifche wijze, ordenlijk en cierlijk gebouwd, en met ruime ftraaten, en vermaaklijke wandelwégen pronken. Behalven de Néderlanders en inboorlingen, vind men hier ook *Mifticen*, en andere natiën. Men heeft er twee kerken, de ééne binnen, en de andere buiten het kafteel, in welken de godsdienft niet alleen in de néderduitfche, maar ook in de maleitfche taal verrigt word. Verders vind men hier alöm aangenaame wandelplaatzen, fchoone tuinen, vrugtbaare landerijën, en vrolijke velden, De klip, om haaren ftand, den *Olijfant* genoemd, word wel inzonderheid door den wandelaar bezogt. —— Hier komt eene kriftalijnen beek van het hooge gebergte, door wéliggroeijende boffchaadjen, tot aan het altoosgroenende en met wilde bloemen netbefchilderde veld, met een murmelend geluid zagtlijk neêrwaard flingeren, waarïn men zig onder de lieflijke lommer van het trots geboomte met baden kan verfrifchen; en boven op het gebergte kan men zig langs bekwaame paden, door fchaduwgévende wilderniffen, verluftigen. Maar van lévensmiddelen is dit eiland flegt voorzien; vee, en dergélijke noodwendigheden zijn hier weinig te bekomen: dit moet men egter niet der onvrugtbaarheid van het land, maar aan de luiheid der Amboineefen wijten, die niet gaern met den akkerbouw te doen hebben, maar liever foberlijk willen léven, dan zwaren arbeid doen, om het béter te hebben. Daarëntégen is dit eiland vermaard wégens deszelfs rijkdom in voortreflijke fpécerijën: inzonderheid vind men hier in overvloed de lieflijke vrugt van de aangenaame geurgévende nagelboomen, welken door de vlijt der Néderlanderen fteeds meer en meer aangekweekt worden. De nootemuskaat- en foelijboomen worden hier flegts in de tuinen gevonden. Dezen heeft men op de kleine eilanden van *Banda* in zulk eene ménigte, dat men verfcheidene fchépen met deze vrugt bevragt, welke de Néderlanders fchier aan alle andere natiën mededélen.

De nootemuskaat- en foelijboomen hebben, ten aanzien van derzelver hoedanigheid, veel overëenkomft met de peerenboomen. Zij waffen zomtijds zelfs in het wild, zonder dat zij geplant worden. Zij zijn altijd groen, en hebben altoos bloeffem en vrugten te gelijk, waarvan eenigen reeds rijp zijn, terwijl anderen eerft beginnen te rijpen, en zommigen zig eerft vertonen. De bladen, welken troswijze aan kleine fteeltjes hangen, zijn langwerpig, effen en glad, van eene heldergroene kleur, en géven een' aangenaamen reuk. De lieflijkriekende bloeffem, dien der kerffenboomen niet ongelijk, valt ligtlijk af, wanneer het eenigzins hard waait. De vrugt is gerimpeld, en in het begin heel groen; maar als dezelve tot rijpheid gekomen is, heeft zij eene fchoone goudgeele kleur, en de grootte van eene gemeene fuikerpeer. Wanmeer men de buitenfte ruige fchil van malkanderen doet, vertoont zig de geele gefplétene bolfter, en voorts de noot met de foelij bekleed; en als de geele bolfter er afgedaan is, ligt de foelij netswijs rondöm een' dunnen dop, waarin de noot opgefloten is.

Men vind er eene foort van duiven, en ook andere vogels, die deze rijpe nooten dikwils met foelij en bolfter inzwelgen, en zo geheel weêr kwijt wor-

worden. Zulke nooten op een' vrugtbaaren grond vallende, groeijen veel ſpoediger tot eenen boom, dan diegeenen, welken men plant; doch de vrugten, die dezelve voortbrengt, zijn der verdervinge veel eerder onderworpen.

WANNEER de muskaatnooten tot volkomene rijpheid gekomen zijn, moeten zij ten eerſten geplukt worden, wijl zij anders ras bederven; vervolgens doet men ze uit haaren bolſter, en droogt ze in de zonne; waarna men ze uit den laatſten dop neemt, en met kalk waſt, om ze te kunnen goedhouden. De foelij word insgelijks gedroogd, en zorgvuldig bewaard.

VAN deze twee ſoorten van ſpécerijën worden op *Banda* voortreflijke olijën gemaakt, welker kragten den weetgierigen bekend zijn. De onrijpe nooten worden ook wel in azijn, of in ſuiker ingelegd: de eerſten om bij gebraad, de anderen als konfijt gebruikt te worden. De laatſten worden ook naar het vaderland overgebragt.

DE zogenoemde mannetjes-nooten zijn van minder kragt en waerde. De boomen, die dezelven voortbrengen, worden wild geägt. Zij hebben langere en dikkere bladen. Zij worden ook niet geplant, maar groeijen ſlegts in het wild; en derzelver foelij, hoewel die van eene ſchoone kleur is, heeft geen kragt.

WAT verders de Amboineeſen, de Bandaneeſen, en andere Indiäanen dezer eilanden betreft; zij komen in hunne gewoonten, handelwijze, enz. grootſtendeels met de Tarnaters overëen, behalven dat zij in den oorlog zulke goede ſoldaaten niet zijn. —— Wij komen tot onzen krijgstogt.

DE bevélhebbers onder het gedonder van het grof geſchut, het ſtéken der trompetten, en het ſlaan der trommen aan boord gekomen zijnde, verlieten wij het eiland *Amboina*, en ſtaken in zee met eene vloot van drieëndertig zeilen: naamlijk, tweeëntwintig ſchépen, drie galjooten, en agt ſloepen, bemand met vierentwintig vaandels blanke ſoldaaten, elk vaandel van vijftig man; en ruim vierhonderd zwarten van de eilanden *Amboina*, *Omij*, *Naſſalou*, en andere plaatzen; makende dus, met de officieren en bootsgezéllen, eene magt uit van omtrent twee duizend en agt honderd man, allen volkomen ten oorloge toegeruſt.

ONDER zeil gegaan zijnde, hoorde men de lugt en het ſtrand weêrgalmen door het gebulder van het donderend kanon. Het kaſteel *Victoria* wenſchte ons, met het loſſen van al zijn geſchut, eene gelukkige reis, hetwelk door het admiraals ſchip, en verders door al de anderen, onder trompettengeſchal, en het geraas der dommelende trommen beäntwoord werd. —— Wij geraakten tégen den avond buiten *Amboina's* baai, en, toen ruimer zee bekomen hebbende, zetten wij met eenen noordöoſten wind de koers naar het zuidweſten; hetwelk elk in het vaſte denkbeeld bragt, dat de reis naar de eilanden van *Solor* en *Tijmor* gerigt was, om de Portugeeſen van daar te verdrijven, gelijk zig het gerugt verſpreid had; en niemand had nu meer gedagten op *Makaſſer*, dewijl wij volkomen vier ſtreeken meer zuidwaards

ſtévenden. Onze reis vervorderende, hielden wij het pinkſterfeeſt op de ruime zee. —— Doch onder het gehoor der predikatie zijnde, welke door den krankbezoeker, volgens het gewoon gebruik, voorgelézen werd, werden wij op het onverwagts in deze onze godsdienstöefening geſtoord, doordien een ander ſchip door onvoorzigtigheid tégen het onze aanzeilde, waardoor beide de ſchépen merklijk beſchadigd werden, en de wéderzijdſche bevélhebbers hévig met malkanderen in woordenſtrijd geraakten; zodat wij den godsdienſt ten halven moeſten eindigen, wijl de geheele gemeente verſtrooid, en in verwarring geraakte. Alles liep egter nog ten beſten af. —— Wij kwamen daaröp voorbij een klein eiland, *Batatarra* genoemd, en krégen de hémelhooge bergen der eilanden *Lombatte* en *Serbiette* in het gezigt. Hier déden onze opperbevélhebbers, de heeren JOHAN VAN DAM en TRUITMANS, aan al de ſchépen bekend maken, waarheen de togt beſtemd was: naamlijk, dat men de vloot eerſt eenige dagen aan de eilanden *Serbiette* en *Solor* zou ververſchen, en dan met dezelve naar *Makaſſer* overſtéken, om, als dappere Batavieren, dezen trouwloofen vijänden eens een onvriendlijk bezoek te géven, en moedig onder de oogen te gaan zien; ten einde hen, met GODS hulp, tot réden te brengen, en hunnen wrévelmoed te ſtraffen.

Dit klonk een' iederen vreemd in de ooren: want *Makaſſer* was, gelijk wij reeds gezegd hebben, een magtig koningrijk, vol ſtrijdbaare mannen, die, op hunne magt en ſterke zeekaſteelen vertrouwende, als andere GOLIADS, onze natië verägtten, met den vréde met ons gemaakt den ſpot dréven, en de Néderlanders in de gewesten van *Amboina* en elders telkens ontruſtten, en op het onverwagtſt overvielen, waardoor van tijd tot tijd veel volks geſneuveld was. —— De Makaſſers waren, door al deze ſtoute bedrijven, den magtigen nabuuren tot eenen ſchrik; want zij hadden nog verſcheidene koningrijken, eilanden, en ſterkten onder hunne gehoorzaamheid, en het koningrijk *Makaſſer* zelve was alzins met ſterke ſloten en vestingwerken wél voorzien, welk alles hen in ſtaat ſtelden, magtigen vijänden het hoofd te bieden. Desniettégenſtaande beſloten de onzen op *Batavia* kloekmoediglijk tot dezen togt, die tot dus verre voorzigtiglijk was begonnen, en dien wij, onder GODS zégen, ter beteugelinge der trotze Makaſſers gelukkig hoopten te volvoeren.

MIDDELERWIJL genaakten wij tot de hooge kruinen, en groengedekte ſtranden van het eiland *Lombatte*. En, wégens het aangenaam en helder weeder, konden wij ook den hoogen berg en engen doortogt van *Larijtouke* zien. Doch wij ſtévenden voort, om tuſſchen de eilanden *Serbiette* en *Lombatte* doortezeilen. Wij hadden een' vliegenden ſtorm en holle zee te baat, en bevonden ons des middags bij den hoogen brandenden berg van het eiland *Lombatte*, die zijnen gloeijenden kruin boven de wolken uitſteekt; uit denwelken hij het blakend vuur met eenen dikken rook vermengd, en eenen ondraaglijken zwavelſtank uitbraakte. Men kon deszelfs verſchriklijkgapend vuurig hol zeer duidelijk zien, zijnde hetzelve een weinig naar den zeekant afhellende, en rondöm met ſneeuwwitte aſch, tot op een' grooten afſtand, omzoomd. Voor het

het overige fcheen dit eiland zeer aangenaam en vermaaklijk te zijn. Het was alzins met ijl geboomte, zandige en zagtöpgloijende ftranden, fchoone valijen, heerlijke velden, vlekken en négerijën vercierd. Wij geraakten verder met eenen vliegenden ftroom in de engte van *Lombatte*, en welhaaft zo ver, dat wij derzelver opening weêr zagen, en tévens het eiland *Solor*, daar wij nu met de vloot, niet zonder gevaar, wégens den vliegenden ftroom, en flegten ankergrond, voor anker kwamen.

Den volgenden dag vernamen wij, dat de Portugeefen van *Larijtouke*, van onze aankomft kennis gekrégen hebbende, ten eerften de vlugt naar *Tijmor* hadden genomen; met des te meer haaft, wijl de Indiäanen van dit eiland, hunne bondgenooten, van hun waren afgevallen; en welken thans verzogten eene vafte vriendfchap en beftendigen vréde met ons aantegaan.

Wij liepen in deze engte, waarïn wij lagen, te veel gevaar van, door den aanhoudenden ftroom naar het zuiden, ankers en touwen te verliezen; ook konden wij niet van het éénе fchip naar het andere komen; zodat wij voornémens waren, zodra de ftroom wat minder zou worden, met onze vloot naar den overwal van het eiland *Serbiette* overteftéken. —— Maar nauwlijks meenden wij de gunftige gelégenheid daartoe gekrégen te hebben, of de bruine koningin van *Solor*, verzeld door veele zwarte orankaijen, édellieden, en een groot gevolg, kwam met twee groote vaartuigen, of indiäanfche fchépen, de opperhoofden onzer vloote in perfoon verwélkomen, onder het wonderlijk geluid van haare zangers, het geraas der pijpen, fluiten, en gomgommen. —— Deze vorftin werd met haaren voornaamften adel, door de heeren VAN DAM en TRUITMANS, op het allervriendlijkft ontvangen, onder het losbranden van het grof gefchut. Haar verzoek was, de aanhoudendheid van vréde en vriendfchap met de Néderlanders; en, dat men wéderöm, als te voren, eene vastigheid op haar eiland wilde bouwen, om haar en haare onderdaanen tégen het geweld der Portugeefen te befchermen. —— Dit verzoek was te rédelijk, dan dat men het der vorftinne zoude geweigerd hebben: weshalven onze opperhoofden haar beloofden, dat men eerlang aan hetzelve zou voldoen, en wel zodra, als wij van den togt tegen *Makasfer* zouden wéderkéren, en met eenige fchépen alhier wéderöm aankomen, om den Portugeefen op *Tijmor* tévens een bezoek te géven. Hieröp vertrok de koningin van *Solor*, vergenoegd en wélvoldaan, met al haar gevolg, weêr naar haar armhartig koningrijk. Haare majefteit werd wéderöm met eenige eerfchooten verëerd.

Wij ligtten toen onze ankers, en zeilden naar den overöever van het bekoorlijk eiland *Serbiette*, alwaar wij digt bij land ankerden, vóór eenen zeer hoogen berg, welks opperfte zig ver boven het zwerk verhief, en met veele fchoone akkervelden en groene plantaadjen pronkte, hetwelk eene aangenaame vertoning aan het oog verfchafte. Niet ver van ons zagen wij ook verfcheidene vermaaklijke négerijën, die rondöm voor eenen vijändlijken aanval, fchoon op eene gebrekkige wijze, befchanft, en met kleine pallisfaden omheind waren, en daar de eenvoudige Indiäanen, in kleine hutten van

riet,

riet, hun heerlijk land geruftlijk bezaten. Wij zogten hier naar verfch water, doch konden het niet bekomen; weshalven wij ook van hier vertrokken, en met de vloot in *Lammahales* engte, tusſchen *Solor* en *Serbiette*, wéderöm voor anker kwamen, hoewel wat nader aan het laatfte. Hier vonden wij, aan het eiland *Serbiette*, eene fchoone rivier van helder en zuiver water, hetwelk van het hoog gebergte zeewaard rolde. Niet ver van daar lag het vermaaklijk vlek *Lammahale* op het hoog gebergte, en rondöm met cierlijk geboomte bezet. Doch de Indiäanen van dit eiland, welken insgelijks meeft naakt liepen, durfden niet bij ons aan de fchépen komen, fchoon men hun verzékerde, dat hun geen leed zou wédervaren: desgelijks mogten wij ook hunnen vlekken en ftéden niet genaken; maar moeften buiten dezelven blijven, daar wij allerhande vrugten en lévensmiddelen ruilden, tégen oud ijzer, meffen, lépels en koraalen, alzo het geld niet van hunne gading was. —— Deze menfchen waren zo onnozel, dat zij tinnen lépels voor zilveren kozen. Zij droegen hunne wapens, welken grootftendeels in boogen en pijlen beftonden, overäl bij zig. De kléding, zo van mans als vrouwen, was flegts een kleedje vóór de fchaamte.

Twee mijlen van het fteedje, of vlek *Lammahale* was, zeide men, een put, waarin zulk heet water was, dat men er verfcheidene dingen in kon gaar koken; ook verzékerde men, dat dit water de eigenfchap had, van kwaadäartige zweeren te genézen. En dit is niet van alle waarfchijnlijkheid ontbloot, uit hoofde van den zwavelgrond, welke in deze eilanden gevonden word.

De Soloreefen, welken vrijpoftiger waren dan de inwoners van *Serbiette*, kwamen dagelijks met hunne kanôs in de vloot, en bragten ons allerhanden voorraad en gewaffen te koop. Dezen hadden liever katoenen lijnwaaten, dan geld. —— Eindelijk werd het tijd, onze ondernéming tégen *Makasfer* in 't werk te ftellen. Al de officieren werden aan boord van den admiraal te zamen geroepen, alwaar de aanflag geréguleerd werd, en al de artikelen, betreklijk denzelven, werden den bevélhebberen voor elk fchip fchriftlijk médegedeeld, opdat zig een ieder in tijd van nood daarnaar zou kunnen rigten.

Wélgemoedigd vertrokken wij op den 28ften Maij, met eene vloot van vierendertig zeilen, van de eilanden *Solor*, *Serbiette*, en *Lombatte*, om naar het eiland *Celebes*, en het daarïn liggende koningrijk *Makasfer* te ftévenen. Wij geraakten met een' gewenfchten ftroom, en goeden wind, buiten de engte van *Lammahale* en *Lombatte*, en pafſeerden andermaal den vuurbrakenden berg van *Lombatte*, die nu nog veel verfchriklijker woedde, en hévigere vlammen en dikkeren rook uitwierp, dan toen wij hem de eerftemaal zagen. Den naaftkomenden nagt kwamen wij voorbij den brandenden berg, en de engte van *Larijtouke*, en vervolgens langs de groene ftranden van het boomrijk eiland *Ende*. Na drie dagen zeilens zagen wij agter ons twee jonken, die ons volgden. En, alzo wij hier geen verfpiedérs nodig hadden, wagtten wij hen in; doch wij bevonden, dat het twee vrijmans

jon-

jonken van *Amboina* waren, die hunne reis naar het koningrijk *Biema* gerigt hadden. Wij lieten ze hunne reis vervorderen, en passeerden het klein eiland *Batakarijma*, en kort daaröp de eilanden van *Schiedam*; waarna wij het eiland *Salaijer* naderden, en de azuuren kruinen der verbazend hooge bergen van het beroemde eiland *Celebes* reeds begonnen in het gezigt te krijgen. —— Wij waren nu ver genoeg gevorderd, om van onzen gewigtigen aanslag een begin te maken. Weshalven, na dat de krijgsraad gehouden was, besloten werd, dat de heeren JOHAN VAN DAM en TRUITMANS, met de beide schépen *Mars* en *Breukel* voorüit, naar *Makasser* zouden stévenen, om den trotzen koning aldaar nog éénmaal in het vriendlijke te verzoeken, of hij met de Néderlanders eenen ongeveinsden vréde, en een nader verdrag wilde aangaan: zo niet, dat men dan over zo veele gedaane overlasten en trouwloose handelwijzen door de wapens wraak zou némen. Wij ondertusschen zouden met de vloot nog twee dagen in volle zee vertoeven, buiten het gezigt van het land, en dan te zamen naar de eilanden *Tanakeke*, digt bij *Celebes* liggende, zeilen, om ons aldaar, in geval de Makassers den vréde verwierpen, gereed te maken hen op het lijf te vallen.

DIT werd aanstonds gewerkstelligd. De heeren VAN DAM en TRUITMANS zeilden dadelijk met het oorlogsjagt *Mars* en het fluitschip *Breukel* voorüit, naar *Makasser*: en wij begaven ons met de vloot weêr zeewaerd, om de kust van *Celebes* te vermijden, en den Makasseren geen blijk van onze komst en tégenwoordigheid te géven; tot dat wij, na twee dagen toevens, de koers insgelijks derwaard zetten, en voorspoediglijk aan de eilanden *Tanakeke* kwamen, daar wij voor anker gingen liggen.

HIER maakten wij ons ten eersten slagvaerdig, om de sterkten en vastigheden der stad *Makasser* te bestormen. Al het oorlogstuig werd in orde gebragt, en men bespeurde in de gantsche vloot eenen wakkeren moed onder al het volk, tonende elk zijne begeerte, om met de trotze *Makassers* aan den gang te komen. Alleen onze zwarte Amboineesen, die dappere krijgshelden, welken, toen zij van *Amboina* vertrokken, zulke manhaftige gebaerden aanrigtten, omdat zij geen andere gedagten hadden, dan slegts een togtje naar de eilanden van *Solor* en *Tijmor* te doen, en daar eenen weêrloosen hoop zwarten te verjagen, stonden thans geheel verbaasd en door schrik bevangen, nu zij hoorden dat men op *Makasser* losging, om het zelve meteenen mannenmoed aantetasten. —— Op ons schip hadden wij ééne kompagnie van deze krijgshelden. De kapitein van dezelve, die met ons bij de schipsbevélhebbers in de kajuit de tafel had, had te voren ménigmaal gezwetst op zijne dapperheid, en gezegd, dat hij besloten had, op dezen togt geen gezouten vleesch meer te éten voor dat hij van zijner vijänden hersenen gebraden en genuttigd zou hebben. Maar nu bezweek deze kloekmoedige en onvertzaagde krijgsman schier van schrik, als hij slegts *Makasser* hoorde noemen, zig niet anders voorstellende, dan dat hij met zijn volk hier ter slagtbank werd geleid.

TERWIJL wij hier lagen, (: den 10den Julij 1660:) vernamen wij een ma-

kaffers vaartuig, dat van land kwam, en naar ons toe zeilde. Wij hoopten met hetzelve tijding te krijgen, dat men den vréde getroffen had; doch, nadat het ons, zo het fcheen, wél bezigtigd had, keerde het in allen fpoed terug, en zette het met volle zeilen weêr naar den wal. Wij zouden hetzelve wel nagejaagd hebben, maar wij wilden liefft geen vijändfchap betonen, voor dat wij nadere tijding van den oorlog bekomen hadden.

DENZELFDEN dag, op den middag, werden wij onze twee fchépen, die voorüit gezeild waren, met nog een ander gewaar. Wij zagen dat dezelven met lavéren zogtten naar ons toe te komen, en wij ligtten derhalven allen ten eerften de ankers, en, den wind in de zeilen hebbende laten fpélen, zetten wij het naar hun toe. Wij krégen tévens, langs het ftrand, twee fchépen der Makafferen in het gezigt, welken door twee der onzen nagezet werden. Doch vergeefs. Zij ontkwamen het door de rivier optezeilen. Tégen den avond naderden wij met onze vloot bij de fchépen onzer vlootvoogden, en lieten rondöm hen onze ankers vallen, wanneer wij van hen het volgende nieuws verftonden.

DE heeren VAN DAM en TRUITMANS met de *Mars* en *Breukel* aan *Makaffèr* genaderd zijnde, vonden vóór het kwartier der Portugeefen zes fchépen dezer natië, welken eerft onlangs van *Makou* met eene rijke lading aangeland waren, en eerftdags naar *Goa* ftonden te vertrekken. Deze vloot was een al te fchoone buit, dan dat de onzen geen luft zouden gekrégen hebben, om daar een kansje op te wagen. Doch, om den Portugeefen noch tijd noch gelégenheid tot hun vertrek te géven, befloot men, in het gezigt der Makafferen, en onder het oog van hunnen vorft en de grooten des rijks, (: want het koninglijk paleis was niet ver van die plaats afgelégen :) den verwaanden Portugees, die ons bij den koning der Makafferen fteeds als bloode lafhartigen befchreef, den volgenden morgen eene proef van der Hollanderen dapperheid te géven.

DE gulden dageraad begon nauwlijks aantelichten, als de heeren VAN DAM en TRUITMANS, na den hémel om zijnen bijftand gefmeekt te hebben, met hunne beide wélbezeilde fchépen op die der Portugeefen kloekmoedig losgingen, en hun, tot eenen morgengroet, de volle laag van het met fchroot en kogels geladene donderend kanon gaven. De Portugeefen egter toonden ook, dat zij reeds wakker waren, en boden in het eerft eenen dapperen tégenftand, zodat de kogels van weêrskanten in ménigte door de fchépen vlogen, en men van alle zijden niet dan vuur en rook zag. De ftad *Makasfer*, en het koninglijk flot *Samboupo* dreunden van het fchriklijk gedonder der kanonnen, en de koning met zijne édelen konden ondertuffchen aanfchouwers van dit fchouwfpel zijn, dat door flegts twee fchépen der Batavieren tégen zes der Portugeefen gegéven werd.

DOCH het gevegt, welk heet en hévig was, ftond eerft een' tijd lang in balans, en ieder fcheen naar den uitflag te verlangen, die de Makaffers, bij duizenden langs den oever te zamen gevloeid, welhaaft zagen; want de admiraal der Portugeefen eene vonk in het kruit gekrégen hebbende, vloog

met

met al zijn volk in de lugt aan duizend ſtukken. Aanſtonds daaröp zag men nog twee andere ſchépen in den brand geraken, tot op het water verbranden, en insgelijks in de lugt vliegen; doch de manſchap had zig gered, zommigen met zwemmen, anderen met een klein vaartuig, en hadden zo den wal gekrégen. Twee anderen werden op ſtrand gejaagd. En het zesde, *de Nostra Signora de Remedia* genoemd, werd door het fluitſchip *Breukel* aan boord geklampt, en voort vermeeſterd. Het zelve had eene rijke lading in van zijden ſtoffen, ſandelhout, en andere rijke chineeſche waaren. De gevangene Portugeeſen werden vrijgelaten, en met een klein vaartuig naar land gezonden, daar zij, névens de anderen, hunnen landsgenooten konden verhalen, hoe hun het bezoek der Néderlanderen bekomen was.

De onzen hadden in dit gevegt ſlegts vier dooden en agt gekwetſten bekomen. Ons oorlogsjagt de *Mars* was in groot gevaar geweeſt; want toen de admiraal der vijänden in de lugt vloog, was het denzelven zo digt genaderd, dat men gereed ſtond hem aan boord te klampen. Van der Portugeeſen zijde waren er veelen geſneuveld. ═ De koninglijke hoofdſtad *Makasſer* was door dit gevegt, hetwelk zo na aan haare oevers geſchiedde, in rep en roer geraakt; men ſloeg en ſchreeuwde overäl alarm; de ſtranden omtrent het vorſtlijk ſlot *Samboupo* waren alöm met gewapende ruiterijë en voetknegten bezet; van de wallen en ſterkten der Makaſſeren en Portugeeſen, als ook van des konings paleis, zag men van alle kanten bloedvlaggen waijen; en de gomgommen en krijgstrompetten der Makaſſeren werden langs het geheele ſtrand en landwaard in, in ménigte gehoord. Het ſcheen nu geen tijd meer te zijn, den wrévelzugtigen en opgeblazen' Makaſſer den vréde aantebieden, daar hij van zulk een hévig gevegt tuſſchen de onzen en de Portugeeſen aanſchouwer was geweeſt.

Onze helden waren derhalven ten eerſten na het behalen dezer overwinning zégenpralende naar ons gekeerd. Wij dankten eenpariglijk den HEERE voor den aan ons geſchonken' zégen, die in al het volk den moed deed verdubbelen. Het veröverde ſchip werd met hollandſch volk bemand, en, in plaats van *onze lieve Vrouw de Remedia*, de *hollandſche Remedia* genoemd.

ELFDE HOOFDSTUK.

Der Néderlanderen toerusting om de koninglijke ſtad van Makaſſer *aanteval-len. Men komt met een donderend kanon aanzeilen. Makasſerſche édelen ko-men in de vloot. Vrugtlooſe verrigting, en vertrek van dezelven. De néder-landſche magt word verdeeld. Merkwaerdige aanſlag. Elf ſchépen ſlaan tégen de zeekaſteelen van* Makaſſer. *De ſtad word van ter zijde beſchoten. Men brand op het koninglijk ſlot* Samboupo *los. Vier duizend man word uit de ſterk-te van* Panakoke *getroond. Het néderlandſch léger valt, als uit eene agter-laag, te lande daaröp, en verövert* Panakoke; *doch word van een talrijk léger der Portugeeſen en Makasſeren beſprongen, en hévig beſtormd. Den vijänd manmoedig afkérende, en daaröp uitvallende, verſlaat men de Makasſers; wor-dende tévens een aanzienlijk deel der ſtad verwoeſt. Vervolg van den ſchipsſtrijd. Gelukkig einde deszelven.*

NA zulk een gelukkig begin gemaakt te hebben, werd er ook kort beraad vereïſcht tot hetgeen verder zou ondernomen worden. Te dien einde ver-gaderden onze wakkere helden, de bevélhebbers der vloote, en al de officie-ren der land- en zeemagten, des morgens vroeg, op het admiraals ſchip de *Mars*; en daar alles eenpariglijk overwogen hebbende, werd er beſloten, den Portugeeſen en Makaſſeren geen tijd te laten, maar op ſtaandevoet *Makasſer* aantetasten. —— De geheele vloot, nu uit vijfendertig kielen beſtaande, ligtte derhalven de ankers, en ging onder zeil. Wij waren reeds tot op ſlegts omtrent drie mijlen tot de eerſte vastigheid genaderd, en zagen de hoogbemuurde kaſteelen en ſterkten van *Makasſer*; doch, wégens wind-ſtilte, konden wij weinig vorderen. Weshalven wij zagtlijk voortdréven, met een lieflijk en helder weeder, langs de laage voorlanden van den lang-zaam opgloijenden oever van *Celebes*, welk alle andere gewesten alhier in het Ooſten in aangenaamheid overtreft: want men zag alöm niet dan ver-maaklijke woningen, grootſche gebouwen, en eene ménigte van fraije hui-zen van minder ſoort, welken, van een vrugtdragend kokosboſch overſcha-duwd, der zeekuſt een aanvallig cieraad bijzetten. Landwaard lagen de ſchoonſte wélige landerijën, wéldragende akkervelden, ſtrélende luſtpriëelen, en begraasde vlakten, die, zo ver men zien kon, van zeer hooge gebergten omringd waren.

HET dus langs deze bekoorlijke kuſt voortzettende, zagen wij geheele benden in het wit gekleede zwarte ruiters het ſtrand berennen. Tégen den middag krégen wij de koelte uit de zee, en zetten het toen met klein zeil

voort,

XIV
de verovering van MACKASSER
1 Het slaen van d' elf Scheepen tegen d' Stadt Makasser
2 Het Coninckłycke Hooft Casteel Samboupo
3 dese Scheepen maecken met haer Canon d' Strandt schoon onder welck Faveur d' nederlanders Landen
4 menighte van Sloepen en boots daer d' nederlanders mede syn geland
5 poort waer voor d' vyandt is geslagen en d' Hollanders syn ingedronge
6 Een Casteel van macasser
7 d' 2 op strandt geyaeghde portugesen Scheepen
8 Het portugees quartier met menichte van batteryen versien
9 battery van macasser
10 een Schoone rivier die door macasser loopt
11 Scheeps Timmerwerven
Het Noorder Fordt IOUPANDAN
DEN
o'o zean
Het Casteel PANNAKOKE
c. decker. fe.

voort. Toen wij nabij *Makasſer* kwamen, loſte men van al de ſchépen het geſchut, doch ſtuk voor ſtuk, het welk dus eenen ruimen tijd kon duren. Men deed dit, om het kanon vervolgens met ſcherp te laden, als ook om den vijänd hier door eenen ſchrik aantejagen. Wij verſtonden naderhand ook, dat het eene groote verſlagenheid onder de Makaſſers verwekt had, als zij ons dus al donderende met zo veele ſchépen zagen aankomen.

NADAT wij ons kanon van al de ſchépen hadden laten horen, kwam er aanſtonds een pragtig vaartuig, met eene vrédevlag op, van den oever en in onze vloot, hetwelk den admiraal aan boord voer. —— Aanſtonds traden zwarte édelen, allen in het wit gekleed, vrijmoedig over, en zij werden, tuſſchen twee geléderen gewapende ſoldaaten door, tot in de kajuit bij de heeren VAN DAM en TRUITMANS geleid, alwaar men hun vraagde, —— wat hunne begeerte was? Waaröp zij antwoordden: „ Dat zij édelen van „ *Makasſer* waren, en door den koning hunnen heer thans afgevaerdigd, om „ aan de opperhoofden onzer vloote in alle vriendlijkheid te vragen; tot „ wat einde wij met zo veele ſchépen, onder het losbranden van 't grof ge- „ ſchut, regt naar *Makasſer* kwamen ſtévenen; en, of het zwaerd tégen dit „ koningrijk gewet was?" —— Hieröp gaf men hun kortlijk het volgende bondig antwoord: —— „ Dat de éd. maatſchappij, getergd door de ménig- „ vuldige trouwloosheden van hunne natië, thans voldoening begeerde over „ al den overlaſt, de moorden, ſchelmerijën, en meinëdige handelingen, „ zelfs in tijd van vréde, aan zo veele plaatzen betoond: en, dat wij nu wa- „ ren gekomen, om onze gevoeligheid over het aan ons toegebragte nadeel „ met de wapenen te tonen, en *Makasſer* te léren, in vervolg van tijd ge- „ trouwer te zijn, en niet meer zo ligtvaerdig en roekeloos den vréde te ver- „ agten." —— En daarméde moeſten deze édelen op ſtaandevoet vertrekken, of anders onze gevangenen zijn. Zij keerden dan ook aanſtonds naar land, om hunnen koning hun wédervaren bekend te maken, die niets minder dan dit hoogdravend beſcheid verwagtte. Want nooit hadden de onzen hem op zulken hoogen toon bejégend. Denklijk dagt hij ons nu wéderöm door vleijerijën en bedrieglijke ſtreeken om den tuin te leiden, en tijd te winnen, om vervolgens weêr hunne vorige perſonaadje te ſpélen; doch zij vonden zig vóór het tégenwoordige in hunne méning bedrogen.

DE avondſtond genakende, traden de dappere opperhoofden onzer oorlogsmagt, de heeren JOHAN VAN DAM en TRUITMANS, als méde al het krijgsvolk van de elf kloekſte ſchépen, in alle ſtilte over op de jagten, fluiten en galjooten, en men voorzag zig van alles wat tot de beraamde landing dienen kon.

WIJ waren nu ſlégts nog maar eene halve mijl van het eerſte kaſteel der Makaſſeren, daar wij niet ver van het land, dat alöm met lichten en vuuren bezet was, met al de ſchépen voor anker gingen liggen, verlangende ſlegts naar het aanlichten van den volgenden dag.

NAUWLIJKS begon de morgenſtond van den 12den Junij zijnen purperen gloed te verſpreiden, of de ankers werden geligt, en wij geraakten, met

eene kabbelende zee en een landwaard ſpélend lugtje, onder zeil, en langs den wal, tot dat wij zeer digt bij het eerſte kaſteel genaderd waren, daar wij, wégens ſtilte, wéderöm ankerden.

Wij lagen hier tot omtrent 9 uuren des morgens, zonder dat noch van de ééne noch van de andere zijde één kanonſchoot gedaan werd. De groene zeekuſt krielde egter hier en daar van vijändlijke ruiters en ſoldaaten, die onze vloot met de uiterſte verwondering ſchénen aanteſchouwen. — Maar de wind begon welhaaſt, met een' aangenaamen zonneſchijn en naar onzen wenſch, uit zee te blazen. Elf der kloekſte ſchépen onzer vloote haalden vaerdig de ankers op, en zetten het zeiltuig bij den wind, om onzen aanſlag te beginnen. De andere ſchépen en vaartuigen zouden ondertuſſchen met de zeilen bij den maſt hier vertoeven, en ſchijn maken, als of men buiten ſtaat ware iets gewigtigs te ondernémen; ſchoon, tégen het vermoeden onzer vijänden, onze kloekmoedige opperhoofden, en zo veele vaandels ſoldaaten onder de verdekken, tenten, en overloopen derzelven verborgen lagen, en, gelijk weleer die in het turfſchip van *Breda*, naar eene ruimere lugt en bekwaamen tijd verlangden, om eenen aanſlag uittevoeren, die vrij aanmerklijk was.

Daar eene kleinere magt eene grootere wil beſpringen, is het nodig zig van liſt te bedienen. — Het beſluit was, dat dezen zig aldus moeſten verborgen houden, tot dat wij, met onze elf ſchépen, de eerſte vastigheid van de ſtad *Makasſèr*, te wéten het ſlot *Panakoke*, beſchoten hebbende, naar het koninglijk hof en hoofdkaſteel *Samboupo*, onder het geſtadig kanonnéren, zouden gevorderd zijn, om aldaar, met ons ſchriklijk donderen uit het grof geſchut, den vijänd zodanig te ontſtellen, dat zij zouden genoodzaakt zijn derwaard heen te trekken; hopende tévens door dien weg hen ook uit het fort *Panakoke*, daarheen te tronen; als wanneer onze agtergeblévene magt, als uit haare agterlaage, zou te voorſchijn komen, om vaerdig de landing te doen, en de ſterkte *Panakoke*, ware het mogelijk, te bemagtigen.

Wij ſtelden ons, met onze elf ſchépen, in behoorlijke orde. Het oorlogſchip de *Mars*, hetwelk als admiraal de vlag voerde, als of de vlootvoogden in perſoon aan boord van hetzelve waren geweeſt, zeilde met klein zeil voornit, zo digt langs den vijändlijken oever, als het mogelijk was, waarna wij één voor één in orde volgden. Des vijänds vastigheid *Panakoke*, alwaar de néderlandſche ſchépen te voren plagten te ſtrijken ter eere van CRAIN, of CRON, prins van *Gresſè*, genaderd zijnde, werd er op al de ſchépen een vierig gebed gedaan, om de hulp des ALMAGTIGEN afteſméken, waarna wij van de elf ſchépen de bloedvlag lieten waijen, terwijl de trommen en trompetten zig ook luſtig lieten horen. De Makaſſers ſtaken insgelijks van al hunne kaſteelen en ſterkten eene ménigte bloedvlaggen en vaandelen op. — Wij gaven het kaſteel aanſtonds de volle laag, en déden den oever door ons ſchutgevaarte dreunen, en ten eerſten was de zeekuſt omtrent *Panakoke* gezuiverd van al de Makaſſers, die éven te voren dezelve bedekt hadden. Die van

het

het kafteel intégendeel fchoten niet te kort in ons te beäntwoorden, fchoon hunne kogels meeftendeels te hoog en over onze fchépen fnorden, terwijl wij fteeds met kanonnéren aanhielden, met zo veel gezwindheid, als men flegts laden kon, makende dus langzaamlijk fchot, tot dat wij de vastigheid *Panakoke* met derzelver hooge muuren en vier gordijnen, op den zuidhoek van *Makasfer* gelégen, voorbij geraakten. De vijänden fchoten nu weinig meer naar ons, alzo de ftukken van hunne afuiten geraakt, en zij dezelven niet wel weêr bruikbaar konden maken.

Wij zetten het toen, onder het geftadig kanonnéren en in dezelfde orde, bogtwaard in, daar wij ten eerften vóór de ftad *Makasfer* kwamen. Hier begon het gefchut eerft in allen ernft te fpélen, en eene ménigte kogels, kneppels en bouten door tempels en gebouwen der Makasferen te jagen, waardoor verfcheiden' in eenen puinhoop veränderd werden. Men deed uit eenige laage verfchansfingen en borftwéringen ook eenige fchooten op ons, doch die wij den vijänd rijklijk betaalden. Langs, en ook op het ftrand, lagen eene ménigte van fchépen, jonken, en kleinere vaartuigen van de Makasfers, welken door ons kanon ook niet weinig doornageld en ontredderd werden. Wij naderden, onder het onöphoudelijk donderen van ons gefchut, tot digt bij het koninglijk kafteel *Samboupo*, van wiens hooge muuren en wallen men niets dan kanon, en eene ménigte van roode vlaggen, vaandels en opgehévene fpiesfen zien kon.

Hier brandden wij wéderöm van onze elf Schépen te gelijk los, en met zulk een geweld, dat wij niet twijfelden, of een groot getal van onze kogels kwamen al vrij ongemaklijk in deze koninglijke hofplaats néder. — Doch het was hier geen fpélengaan; want de Makasfers en de Portugeefen, die ter hulpe van den koning waren gekomen, begonnen aanftonds héviger dan die van *Panakoke* op ons lostebranden, en met hunne zwaare kogels meer in het hart onzer fchépen te boren, welken daar door zeer gehavend werden. Op het fchip, waaröp ik mij bevond, werd de groote ftag door midden gefchoten, waardoor onze groote maft zeer aan het wankelen geraakte. Wij krégen ook eenige fchooten onder en gelijks het water, doch door de vaerdigheid onzer timmerlieden werd dit alles ras verholpen. Schoon dus door des vijänds twaalf-, agttien- en vierentwintig-ponders onze fchépen, aan masten, zeilen en wand, zeer befchadigd werden, werden er egter, naar onze gedagten, meer visfchen dan menfchen gedood. Ondertusfchen verflauwden wij niet, maar kanonneerden bij aanhoudendheid van de elf fchépen met dezelfde vaerdigheid, zo met heele als met halve laagen tévens, op het flot *Samboupo*, waarin ééne van des konings fchoonfte vrouwen, aan de zijde van zijne majefteit, door een' kogel gedood werd.

Wij ftelden dus het koninglijk flot in rep en roer, en gantfch *Makasfer* in de uiterfte verbaasdheid. De gewapende Makasfers kwamen van alle kanten, in groote ménigte, naar het benarde *Samboupo* aantrekken, om hunnen vorft tégen eene landing der Batavieren te befchermen. Te dien einde trokken

ken ook vier duizend man uit de fterkte *Panakoke*, en uit de verfchansfingen en borstwéringen, die de Makaffers omtrent dezelve gemaakt hadden, in hoop, van ons vóór het vorftlijk flot het hoofd te doen ftoten. De vijand verwijderde zig dus, zonder eenig kwaad te vermoeden, van hunne vesting *Panakoke*, wijl hij daarömtrent geen vijändlijkheden vernam, en onze fchépen daar als buiten ftaat lagen, om iets van belang te ondernémen.

Doch onze opperbevélhebbers, de heeren van Dam en Truitmans, bemerkende, dat het nu tijd was uit hunne agterlaag te voorfchijn te komen, terwijl omftreeks *Samboupo* alles in de grootfte verwarring was, vielen met hun volk in allen fpoed aan land, en trokken met dit klein, hoewel moedig léger, in volle flagörde naar *Panakoke*. De bezetting, welke men hier gelaten had, was te zwak, om zulke dappere beftormers weêrftand te bieden, weshalve dezelve, op de aankomft der onzen, aanftonds befloot de vlugt te némen, om het aannaderend wraakzwaerd der Néderlanderen te ontwijken. —— Men wilde dit befluit ook ten eerften ten uitvoer brengen, en opende derhalven de kleine land- en waterpoort van *Panakoke*, met voornémen om de wijk ftadwaard te némen; doch eene kompagnie piekeniers, reeds tot aan de landpoort genaderd, velden hunne pieken, en drongen met alle geweld door, zó als dezelve geöpend werd, fchoon men hen, hoewel te laat, met een verbazend gefchreeuw zogt te keer te gaan, wordende door de onzen alles neêrgefabeld, wat tégenftand bood. Veelen der Makafferen, door fchrik bevangen, fprongen van de muuren néder, doch werden meeft allen nédergemaakt; zodat weinigen het ontkwamen, hetwelk eene algemeene ontfteldnis in den vijänd verwekte. —— Vervolgens trok ons léger binnen de overwonnene vefting, welke ten eerften van allerhande krijgstuig voorzien werd. De ftukken op de gordijnen werden wéderöm in hunne affuiten geplaatft, en bruikbaar gemaakt, om in tijd van nood den vijänd te kunnen afkéren.

Hierop plantten onze dappere Batavieren de prinfevlag en verfcheidene vaandels op de veröverde vesting. —— Doch welhaaft kwamen de vijänden met geheele benden van *Samboupo* aanrukken, onder het geraas van hunne trommen, en het geluid hunner hoorns en fluiten, makende tévens een' vreeslijken wapenkreet, waardoor zij den onzen meenden vrees aantejagen, en uit de vesting weêr naar boord te doen kéren.

Dit ontzaglijk léger tot bij de vesting gekomen, viel met de uiterfte verwoedheid aan. Duizenden van pijlen, fpatten, en vergiftigde affagaijen fnorden door de lugt, en vielen in de vesting. Anderen déden hun beft met musketten, vuurballen, en kleine ftukken, en tragtten eindelijk met hunne onbekwaame ftormgereedfchap de fteile wallen der verlorene vesting te beklimmen. —— Maar de onzen losten ondertuffchen de metaalen ftukken, waar onder eenige halve kartouwen waren, die de onzen met fchroot geladen hadden; en wierpen eenige honderd handgranaaten van den muur, onder den vijänd, die daardoor genoodzaakt werd, in de grootfte wanörde, fchielijk aftetrekken, en verwardlijk op de vlugt te flaan; waaröp de onzen eenen

uit-

uitval déden, en den vlugtenden vijänd nazetten, dien zij geheel en al verſtrooiden, en al de overige Makaſſers, in de uiterſte verbaasdheid, en met agterlating van eene ménigte doden, naar een goed heenkomen déden omzien.

MEN vervolgde den vijänd na tot aan de rivier, welke tuſſchen de kaſteelen *Samboupo* en *Panakoke* door, en door de ſtad *Makasſer* ſtroomt, welke de Makasſers met zwemmen overgeraakten. De dappere oorlogshelden, JOHAN VAN DAM en TRUITMANS, keerden toen met hunne Batavieren om, en ſtaken de tempels, gebouwen, huizen en ſchipstimmerwerven der Makasſeren overal in den brand, vernielende alles wat zij konden, om zig dus aan den wrévelzugtigen vijänd, over deszelfs verraderijën, moorderijën en wreedheden te wréken. Waarna zij in vollen zégenpraal naar het ſlot *Panakoke* terugkeerden, hebbende ſlegts een gering verlies geléden.

EENE merkwaerdige zaak, welke bij het veröveren van het kasteel *Panakoke* gebeurde, kunnen wij niet met ſtilzwijgen voorbijgaan. Een ſoldaat, in de eerſte hitte na het innémen dezer veſtinge, eene makasſerſche vrouw met haar kind op den arm ontmoetende, het welk zij tragtte te beſchermen, rukt het in zijn driftig woeden der tédere moeder uit de armen, en doorboort, zo moorddadig als ontmenſcht, het hart van dit onnozel wigt. — De ontſtelde moorin, op dit gezigt door wanhoop vervoerd, grijpt eene krits, en werpt zig op den moorder van haar kind, dien zij zo wél treft, dat hij dood ter aarde valt, — ontvangende dus het wélverdiende loon zijner woeſte wreedheid. Doch deze dappere *Amazone* werd aanſtonds daaröp door de andere ſoldaaten overweldigd en ter néer gemaakt.

TERWIJL wij ondertuſſchen het ſlot *Samboupo* bombardeerden, wendden wij ook zomtijds ons gezigt naar *Panakoke*, tot dat wij de oranjevlag van het zelve zagen waijen, en vervolgens ook de vlam van de zuidzijde van *Makaſſer* hémelwaard ſtijgen, het welk ons aanmoedigde, om zo lang mogelijk met vuren aan te houden. — Ten laatſten beſloten wij het koninglijk ſlot te verlaten. Wij raakten langzaamlijk voort, voorbij het kantoor der engelſche kompagnie, vóór het welk ook een ſchip van deze natië voor anker lag. De Engelſchen waren toen onze vrienden en bondgenooten, weshalven wij hen voorzigtiglijk mijdden; doch een weinig verder komende, kanonneerden wij weêr hévig op de ſtad, van waar de vijänd ook op ons vuurde. Eindelijk kwamen wij aan het vermaaklijk kwartier der Portugeeſen, die langs den aangenaamen oever, en vóór de pragtige gebouwen van den heer FRANCISCUS DE VIJGERO, hun opperhoofd, verſcheidene ſterke batterijen en verſchanſſingen hadden opgeworpen. Zij ſchénen zig nu te willen wréken over het verlies, dat wij hun door het vernielen der *Makouſe* vloote toegebragt hadden. Zij begonnen dus wakker op ons los te branden, en eene ménigte bouten en kogels in onze ſchépen te zenden, waar van wij er verſcheidenen onder water krégen. Ondertuſſchen bléven wij niet in gebréken hun trouwhartig te antwoorden; want, digt langs hunne batterijën voortdrijvende, werden

M de-

dezelven door ons geweldig schieten zeer ontredderd. — Vervolgens kwamen wij aan de noordzijde der stad *Makasser*, aan welker uitersten hoek het kasteel *d'Joupandan* lag, het welk wij insgelijks met eenige kogels begroetten, waarna wij de stévens wendden, en met eene slappe koelte andermaal het kwartier der Portugeesen passeerden, dat wéderöm eenen hévigen storm van ons geschut moest uitstaan. Wij zagen telkens, als wij losbrandden, de Portugeesen agter hunne batterijen duiken om onze kogels te ontwijken. Doch wij geraakten hier met één onzer schépen deerlijk in de klem; want het zelve den vijändlijken oever wat te digt genaderd zijnde, geraakte het roer vast aan het ankertouw van het wrak des portugeesen *Admiraals*, en ons schip dreef zijdelings strandwaard. Alle pogingen om los te geraken schénen vrugtloos, en wij waren in de uiterste verlégenheid, wijl wij zo nabij der vijänden wal en batterijën drijvende, vreesden in hun geweld te vallen. De Portugeesen onze verwarring en ongelégenheid bemerkende, verdubbelden hun geweld van de batterijën. Doch alzo hun meeste toeleg was om ons in den grond te boren, trof waarschijnlijk een hunner kogels het gemelde ankertouw, ten minsten wij vonden ons eensklaps losgeraakt, en tot onze groote blijdschap uit dit gevaar verlost. Wij hielden het toen weêr een weinig van den wal af, en vergoedden onze schade rijklijk met kanonnéren. Het kwartier der Portugeesen dus ten tweedemaal gepasseerd zijnde, wendden wij het met al de schépen nog eens om, en déden eene derde keer voorbij de batterijën en verschansingen der vijänden, die tégen den avond geheel begonnen te verflauwen, en weinig meer op ons vuurden. Eindelijk, de zon zig onder de kimme verschuilende, waren wij genoodzaakt aftetrekken. — Wij zetten het dan een weinig zeewaard, waartoe de wind ons nu ook gunstig was geworden, en zeilden in de beste orde naar het veröverde kasteel, daar wij in den voornagt bij de andere schépen onzer landsgenooten wélvergenoegd voor anker kwamen.

In al deze gevegten hadden wij, tot elks verwondering, slegts weinige doden en gekwetsten bekomen. Wij dankten God voor de genade, die hij ons dezen dag tégen onze vijänden had betoond, door ons op dezelven eene overwinning te schenken, die, gelijk wij dagten, hen zékerlijk zou noodzaken, voortaan eene zagtere taal te voeren, en eenen bestendigen vréde te verkiezen.

TWAALF-

TWAALFDE HOOFDSTUK.

De koning van Makaſſer *zend zijne gezanten in de hollandſche vloot. Zij verzoeken eenen ſtilſtand van wapenen, en verkrijgen dien. Men verneemt nieuwe onruſt, die egter geen gevolg heeft. Een moorſch vorſt bied zijn gezantſchap aan.* Panakoke *word verſterkt. Geſchenk des konings van* Makaſſer. *De néderlandſche gevangenen worden vrijgeſteld. Berigt aangaande zékere ſlangen. Derzelver gulzigheid, en grootte. Drie néderlandſche overlopers opgehangen. Godsdienſt, kléding, en inborſt der Makasſeren. Men houd te* Panakoke *eenen plegtigen dankdag. De néderlandſche vloot vertrekt; gaande het grootſte gedeelte derzelve naar* Tijmor. *Des ſchrijvers tweede komſt te* Batavia. *Danken vreugdevuuren worden aldaar gebrand. Makasſerſche gezanten komen te* Batavia, *alwaar zij plegtig onthaald worden, en eenen beſtendigen vréde ſluiten met de Néderlanders, die, naderhand, uit hoofde van de trouwloosheid der Makasſeren, al derzelver koningrijken, eilanden en ſterkten, in hunne magt verkrégen, en aan zig onderworpen hebben.*

DEN volgenden dag, den 13den Junij, werden de doden begravén, en de gekwetſten, onder toezigt der chirurgijns, op de vloot verdeeld. Omtrent zestig doden van den vijänd werden ook buiten het ſlot *Panakoke* begraven. De ſtranden lagen allerwegs als bezaaid van des vijänds geſneuvelden; maar wij lieten de begraving daarvan den Makasſeren over.

EEN ieder ging nu aan het werk, om het beſchadigde weêr te herſtellen, en andermaal op den vijänd lostegaan. Doch des morgens, omtrent 9 uuren, kwam er een pragtig vaartuig, met eene vrédevaan op, van het koninglijk ſlot *Samboupo*, in onze vloot, bij onzen admiraal aan boord. Aanſtonds werden de ſoldaaten, met ontblootе ſabels in de hand, ordenlijk in twee rijën geſchaard. Tuſſchen dezen moeſten de makasſerſche gezanten, die door eenigen hunner prieſteren verzeld waren, doorpaſſéren, hetwelk deze heeren zo verſchrikte, dat, toen zij in de kajuit, door de heeren VAN DAM en TRUITMANS, verwélkomd werden, zij van ontſteldnis nauwlijks één woord konden uitbrengen. Doch eindlijk een weinig tot bedaren komende, kwéten zij zig op de volgende wijze van hunne kommisſie. —

„ DAT zij, als de voornaamſte perſoonen van ſtaat, van het koninglijk „ hof voor het tégenwoordige in gezantſchap door zijne koninglijke majeſteit „ van *Makasſer* waren afgevaerdigd, met laſt, om eenen ſtilſtand van wa- „ penen bij de opperädmiraals der néderlandſche vloote te verzoeken." Verders; „ dat hun vorſt en koning, alsméde de gantſche adel van *Makasſer*,

„ over onze manhaftigheid verwonderd waren; dat zijne majefteit niet kon „ bedenken, hoe de Néderlanders in het uitvoeren van hunnen aanflag zo ge- „ lukkig waren geweeft, hetwelk nu ook den koning noodzaakte te geloven, „ dat ons volk in hunne fchrandere en wélöverlegde handelwijzen door den „ hémel zelve gezégend werd; dat de Makasfers in al de hévige ontmoetin- „ gen waren misleid geweeft; dat de Néderlanders door lift, en niet door ge- „ weld van wapenen, zig meefters van het fterke flot *Panakoke* hadden ge- „ maakt; dat wij van de fchépen groote fchade aan menfchen, huizen, en „ goederen hadden gedaan; dat ook ééne der fchoonfte vrouwen des konings, „ aan zijner majefteits zijde, was doodgefchoten; en dat wij in dezen aanval „ den koning hadden verraft; doch dat zijne majefteit, en al zijne grooten, „ desniettégenftaande moeften bekennen, dat zig de Néderlanders in alles, „ als dappere helden, kloekmoedig hadden gedragen; dat hun koning, en „ gantfch *Makasfer*, tégenwoordig niet anders wenfchten, dan een vaft ver- „ bond en eeuwigdurenden vréde met de Néderlanders te fluiten." —— Kort- om, men verzogt eenen ftilftand van wapenen, om dan verder met ons de middelen te beramen tot eenen opregten en vasten vréde. —— Wij begeer- den zéker van onzen kant niets meer dan ruft, wijl er weinig voorüitzigt voor ons was, in zulk een groot en magtig land, hetwelk krielde van wégen de ménigte van volk, veel voordeel meer te behalen. —— Wij hadden dus tot hier toe eenen goeden uitflag in onze zaaken. Om évenwel bij deze gelégenheid voorzigtig te werk te gaan, gaven de opperhoofden onzer oor- logsmagt', op de geveinsde vlijerije, en het verzoek der Makasferen, een vrij harder antwoord, dan deze gezanten wel verwagt hadden: te wéten, —— „ dat wij niet voornémens waren aan de bedrieglijke woorden der „ Makasferen het oor te lénen; maar besloten hadden, in hoop van onze „ overwinningen verder uittebreiden, de wapenen in hun koningrijk voort- „ tezetten, aangezien wij nu reeds in het hart deszelven waren ingedron- „ gen; en dat wij het als vrugtloos aanmerkten, met zulke trouwloofen „ den vréde te fluiten en te bezwéren, die, zo dikwils als de gelégenheid „ hun voorkwam, denzelven op de fnoodfte wijze weêr verbraken." —— Waaröp men hun, tot bewijs hunner verraderijën, een kort verhaal deed van hunne onmenfchlijke moorden, fnoode bedrijven, en vuile handelwij- zen, die zij nu reeds eene reeks van jaaren tégen de onzen, in de oofter- fche gewesten, trouwlooslijk en tégen alle regt en billijkheid, hadden aan- geregt, en tot zulk een' hoogen trap doen ftijgen, dat de oostïndifche maatfchappij, hierdoor tot het uiterfte getergd, zig eindelijk als genooddwangd had gevonden, geweld met geweld te kéren, en haare wapenen tégen *Ma- kasfer* te wenden. Doch, voegde men daarbij, dat deze geringe magt, waar- méde wij, onder GODS zégen, zulke goede vorderingen hadden gemaakt, flegts uit eenige zwakke fchépen beftond, die naar *Batavia* moeften, en alleenlijk met diegeenen waren gefterkt, die naar *Amboina*, *Tarnate*, *Ban- da*, *Solor*, en *Tijmor* beftemd waren, met welke zwakke magt men dus ver dit gelukkig begin gemaakt had: maar dat eerlang eene kloekere oorlogs-

vloot,

vloot, met ftrijdbaar volk bemand, van *Batavia* werd te gemoed gezien, om den trots van *Makasfer* te vernéderen, en dat zij derhalven met hunne geveinsdheid niet behoeïden te komen, om eenen ftilftand van wapenen te verzoeken, alzo men tégenwoordig te goede middelen aan de hand had, om de overwinning niet voorttezetten.

Deze woorden verwekten eene groote ontfteldnis in de harten der gezanten en moorfche priefteren. Eén van hun zelfs barftte uit in deze woorden: „O „ MOHAMMED! is er nog geen bloeds genoeg vergoten?" —— Ondertusfchen lieten zij niet af inftantlijk, uit naam van hunnen koning, om den ftilftand van wapenen te verzoeken, die hun eindelijk onder de volgende bedingen toegeftaan werd: —— *Men zal den Makasféren eenen wapenftilftand van agtenveertig uuren inwilligen, gedurende welken tijd, van weêrskanten, alle vijandlijkheden zullen geftaakt worden.* De afgevaerdigden beloofden: *dat de koning, binnen dezen gezetten tijd, bekwaame heeren tot gezanten zou verkiezen, en met behoorlijke volmagt voorzien, op dat dezelven met ons naar Batavia konden gaan, ten einde, om met den heer gouverneur generaal,* JOAN MAATSUIKER, *en den Raad van Neêrlands Indiën, eenen vasten en eeuwigdurenden vréde te fluiten.* ——

Hieröp vertrokken de gezanten met hun gevolg naar land, om den koning van hunne verrigtingen verflag te doen. En het voorgemelde werd voorts, na eenige reizen over en weêr gevaren te hebben, vastlijk befloten en getékend; waarna de witte vlaggen aanftonds wéderzijds werden opgeftoken, en de Néderlanders en Makasfers vrijlijk bij malkanderen aan land kwamen, fchoon de onzen zig niet te veel op de Makasfers vertrouwden. Wij plaatften ons daaröm met al de kloekfte fchépen om het veröverde kafteel, dat, gelijk wij reeds gemeld hebben, op eenen in zee uitftékenden hoek lag; en met het ftuurboord, hetwelk men vol gefchut plaatfte, naar den oever, en wel zo nabij denzelven, dat de vijänden in het minfte geen aanval op onze vastigheid *Panakoke* zouden hebben kunnen doen, dan met verlies van veel volk.

Middelerwijl voeren meeft dagelijks afgevaerdigden der Makasferen over en wéder; terwijl men ondertusfchen de voornaamften van het koningrijk verwagtte, om met ons in gezantfchap naar *Batavia* te vertrekken. En er werd verder een ftilftand van wapenen gefloten, tot dat dit gezantfchap van dáár wéderöm zou terug gekomen zijn; in welken tijd men, noch van de ééne, noch van de andere zijde, geen de minfte vijandlijkheid zou plégen, maar malkanderen met alle vriendlijkheid bejégenen.

Tot dus ver liepen alle zaaken wél af; hoewel wij bij wijlen nog al eens ontruft werden: want op eenen nagt hoorden wij tot in den morgenftond, zeer ver landwaard in, zo wel als van nabij, en aan verfcheidene oorden, ménigmaalen fchieten, en op kételtrommen en gomgommen flaan. Men verdubbelde aanftonds de wagten in *Panakoke*, als

ook op de fchépen. Toen de dag aanlichtte werden wij in ons vermoeden van verraad hoe langer hoe meer gefterkt, aangezien er geen afgezondenen, als naar gewoonte, van den koning te voorfchijn kwamen. Wij verbeeldden ons derhalven vaftlijk, dat de geheele handelwijze der Makasferen op bedrog zou uitlopen, en dat zij van al de oorden des lands het volk te zamen rukten, om ons met eene vreeslijke magt op het lijf te vallen, en, was het mogelijk, weêr uit het land te jagen. Tégen den middag krégen wij allen bevél, ons flagvaerdig te houden, en dat elk op zijne hoede moeft zijn, ten einde, indien het er op aan mogt komen, den vijänd manmoedig te keer te gaan; welk bevél een ieder aanftonds tragtte uittevoeren. —— Maar tégen den avond kwam er weêr een pragtig vaartuig van het koninglijk flot *Samboupo*, naar onze vesting roeijen, hetwelk een' bedaagd' prins, en verfcheidene édelen van *Makasfer* overbragt. Deze prins, CRAIN PAPOA genoemd, kreeg buiten de muuren van ons kafteel zijn gehoor. Hij kwam zig-zelven aanbieden, om, indien onze admiraal het goeddagt, met volmagt van den koning en de voornaamfte vorften van *Makasfer*, en van deszelfs bondgenooten, met ons naar *Batavia* te vertrekken. Men vraagde hem daarop naar zijn blijk en zijne geloofsbrieven, die hij, volgens gebruik, den édelen heere gouverneur generaal op *Batavia* zou moeten tonen. Waarop de moorfche prins antwoordde: „ Ik heb mijn' geloofsbrief in het binnenfte van mijnen boezem, en heb genoegzaame volmagt en volkomen „ bevél van zijne majefteit ontvangen, hoe ik mij in alle gelégenheden „ te gedragen heb." —— Doch dit gaf meer aanleiding tot lachen, dan tot voldoening; weshalven men hem te verftaan gaf, dat er een geloofsbrief, met des konings eigene hand ondertékend en verzégeld, moeft klaar gemaakt worden, die zijne doorlugtigheid dan moeft bij zig némen, om aan hunne édelen op *Batavia* te vertonen. —— Hieröp vertrok de prins met al zijne heeren weêr naar zijne majefteit.

ONDERTUSSCHEN waren de onzen op *Panakoke* vlijtig bézig, om deze veröverde vastigheid met eene bekwaame gragt, met ftormpaalen, en met het geen verder tot verbétering kon dienen, te verfterken. Hiertoe kwamen ons nu onze zwarte Amboineefen, die moedige helden, zeer wél te pas; want, daar zij te voren niet bekwaam tot vegten waren geweeft, ftelde men hen nu wakker aan het graven. —— Toen wij tégen de kafteelen en vaftigheden van *Makasfer* floegen, waren deze arme menfchen in zulke benauwdheid, dat zij niet wisten waar zij zig bergen zouden; zommigen kropen onder de trappen, anderen onder de overloopen, tusfchen de pompen, en in alle hoeken en winkels, als of de kogels hen daar niet konden vinden. Veelen liepen ons volk, uit verbaasdheid en ontfteldnis, in den weg. —— De Makasfers bragten nu ook, uit naam van hunnen koning, een gefchenk aan de heeren VAN DAM en TRUITMANS, te wéten een dor en mager koebeeft, om zig daarméde te ver-

verſchen. Doch deze heeren die verëring aangenomen hebbende, lieten het arm beeſt weêr lopen, op dat tévens de Makaſſers daarüit zouden kunnen afnémen, dat wij geen lévensmiddelen nodig hadden.

Het genomen ſchip de *Remedia*, en nog een ander hollandſch ſcheepje, werden vooräf naar *Batávia* gezonden, om áldaar de blijde tijding van onze gewenſchte overwinning te brengen.

Eén van deze twee op ſtrand gejaagde ſchépen der Portugeeſen dagt nu ook in ſtilte doortegaan, en naar *Goa* te vertrekken; doch door de onzen nagezet zijnde, namen de Portugeeſen met hetzelve andermaal de wijk tégen den wal, en, vrézende dat het nog in onze handen zou vallen, kapten zij zelven het in den grond, zodat wij het vóór onze oogen zagen omſlaan en vergaan.

Niet lang voor onze aankomſt alhier, was een klein hollandſch ſchip, op deze kuſt, in handen der rooſgierige Makaſſers gevallen, waarvan zij het volk gevangen, wreedlijk mishandeld, en een groot end wegs landwaard in gevoerd hadden, alwaar men hen zeer hard gehandeld en veel doen lijden had. Doch nu wij deze overwinning op die barbaarſche natie bevogten hadden, lieten zij des te gereeder, op verzoek der onzen, deze gevangenen los en vrij wéderkéren, en zij kwamen met groote blijdſchap, hoewel voor het grootſte gedeelte naakt, arm en behoeftig, bij ons in de vloot.

Van deze lieden krégen wij den ſtuurman op ons ſchip. Deze verhaalde ons zo veel van de ellenden, die zij hadden moeten ondergaan, dat wij vrézen zouden den lézer te vervélen, indien wij dezelven alle opnoemden. Behalven ménigvuldige ſlagen, waarméde men deze menſchen tijſterde, liet men hen ook nog honger lijden, wijl zij hun voedzel moeſten bédelen, hetwelk deze onbarmhartige Makaſſers hun zo ſoberlijk toedeelden, dat zij eens, door het ſcherpe zwaerd des hongers geperſt, eéne doode ſlang van eene verſchriklijke grootte gevonden hebbende, derzelve den opgezwollen' buik openden, waarüit zij een tamelijk groot zwijn haalden, hetwelk zij ontweidden, en als een ſmaaklijk voedzel nuttigden; en dit was niemand hunner kwalijk bekomen.

Schoon dit eenigen miſſchien fabelägtig zal voorkomen, heeft nogthans de ondervinding bevestigd, dat er niet alleen hier, maar ook in andere gewesten van Indiën, zulke groote ſlangen worden gevonden, die eenen hond, een ſchaap, een kalf, ja zelfs een' menſch, in de boſſchaadjen wéten te beſpringen, te verworgen, en vervolgens in haaren wijden rob, die tot aan de borſt opengaat, intezuigen; hoewel zij dan ook gemeenlijk aan zulken grooten brok ſtikken. Deze ſoort van ſlangen word zelden bevonden zeer vergiftig te zijn. Ik heb ze verſcheidene maalen van zulk eene verbazende grootte in Indiën gezien.

De kapiteins en lieutenants onzer land- en zeemagt' werden bij de heeren van Dam en Truitmans, in de vesting *Panakoke* bij malkande-

rén.

ren geroepen; en men besloot, dat de heer TRUITMANS, met de besten der overige schépen, en verdere magt, eenen togt naar het koningrijk *Bijma* zou doen, om van deszelfs koning, die van de maagschap, en een bondgenoot van den koning van *Makasser* was, eene zékere hoeveelheid rijst, versch water, en verdere lévensmiddelen, voor goede betaling, te verzoeken; om dan van dáár de koers naar de eilanden *Solor* en *Tijmor* voorttezetten, daar eenen aanval op de Portugeesen te doen, en eene sterkte op *Solor* te bouwen: en dat, nadat men het slot *Panakoke* met eene genoegzaame bezetting zou voorzien hebben, de overige schépen zig zouden gereed maken, om de reis naar *Batavia* aantenémen.

DRIE soldaaten, twee uit Vrankrijk, en de andere uit Portugal van geboorte, doch in dienst der Néderlanderen zijnde, liepen hier uit de vesting, tot de Portugeesen, onze vijanden, over; doch, op verzoek der onzen aan den koning, werden dezelven wéderöm in onze handen geléverd. Er was voor hun geen pardon te verkrijgen; maar zij werden, anderen ten voorbeelde, gestraft, en bij malkanderen aan eenen boom nabij den zeekant opgehangen.

DE makassersche gezanten waren eindelijk gereed, om met vier groote vaartuigen, welken eene wonderlijke soort van schépen waren, in gezantschap naar *Batavia* te vertrekken; weshalven wij ons ook vaerdig maakten, om derwaard onder zeil te gaan.

TERWIJL wij hier lagen, hadden wij ons bijwijlen aan land begéven, en daar eene veilige wandelplaats gezogt, om ons wat te verlustigen. Wij gingen, in alle zékerheid, de aangenaame landstreeken hier en daar in oogenschijn némen, en bevonden dit land alzins zeer vermaaklijk en vrugtbaar. De boomen, lusthoven, en landerijën, léverden eenen vollen oogst van allerhande vrugten en gewassen, tot onderhoud van den mensch, op. —— Wij vonden ook onze veröverde vesting nog voor ons vertrek voltooid, en van binnen met bekwaame woningen en wagthuizen voorzien, als ook de vier ronde punten, van welken men rondöm met het geschut spélen kon, met zwaare, meest metaalén stukken, beplant. Er was ook een ruime voorraad van allerlei oorlogstuig, kruit, kogels, enz. De zwaare muuren waren van boven langsheen belegd met groote stukken klappusboomen, om dezelven, in tijd van aanvallen, op de bestormers neêrtebonzen. Buitenöm had men eene fraije watergragt gemaakt, met stormpaalen en voetängels voorzien. —— Voorzéker zouden de Makassers dezen bril, zo digt bij het koninglijk slot *Samboupo*, en midden in het trotze *Makasser* gelégen, wel gaern ergens elders, en ver van hun hebben gewenscht. Zij betoonden ons egter veel beleefdheid, en vleidden ons eenen gewenschten vréde met deze natië te verkrijgen.

DE koning, de vorsten, en édelen, zo wel als de onderdaanen van het groot en magtig eiland *Celebes*, en voornaamlijk die van het koningrijk

Ma-

Makasſer, belijden den mahommedaanſchen godsdienſt, welken de moorſche prieſters, die gantſch Indiën doorzwerven, en van *Indoſtan* eerſt herwaard gekomen zijn, door een' zonderlingen ijver hier voortgeplant hebben, gelijk zij denzelven nog door deze ooſtlijke deelen van Aſië met alle kragt tragten uittebreiden, en waarin zij de Chriſtenen zelfs beſchamen. Deze prieſters kléden zig in wit fijn lijnwaat, van het hoofd tot de voeten, en zijn ſtemmig en zédig in hunne houding. — De Makasſers gaan ook béter gekleed dan andere natiën van het Ooſten. Zij zijn ook moediger in hunne handelwijzen, hoogdravender in woorden, beleefder in den omgang, ſchranderer en listiger in het uitvoeren van gewigtige zaaken, en overtreffen al de andere volken van die gewesten in dapperheid, en behendigheid in het behandelen der wapenen; gelijk zulks uit hunne hier voor verhaalde daaden, en uit het bouwen van hunne kaſteelen en vastigheden genoegzaam aftenémen is.

NADAT nu alles in behoorlijken ſtaat geſteld was, en wij vaerdig waren om te vertrekken, hielden wij in het kaſteel *Panakoke*, als ook op de vloot, een' plegtigen dankdag, om den HEERE te loven voor de gezégende overwinning, die wij op onze vijanden behaald hadden; waarna al de landtroepen naar de vloot van den heer TRUITMANS vertrokken, behalven ruim vijfhonderd man, die ter bewaringe van het ſlot geſchikt werden. Vier ſchépen werden gelaſt hier te blijven, om tot verſterking van het kaſteel te dienen, als ook om, door over en weêr te kruiſſen, een wakend oog op de Portugeeſen en Makasſers te houden. — Wij ligtten toen allen de ankers, en verlieten *Celebes* en het koningrijk *Makasſer*, onder het gedonder van het grof geſchut, hetwelk zig van het koninglijk ſlot *Samboupo*, vervolgens van de vesting *Panakoke*, en eindelijk van al de néderlandſche ſchépen liet horen, en, met het oorſtrélend geluid der trompetten en trommen gepaard, aangenaam in onze ooren klonk; doch te ontzaglijker in die der Portugeeſen en Makasſeren, welke hierüit konden afnémen, dat het ons aan de voornaamſte oorlogsbehoeſten nog niet ontbroken had.

VOOR de tweedemaal aan de eilanden *Tanakeke* gekomen zijnde, in gezelſchap van de makasſerſche gezanten, verlieten wij den heer TRUITMANS, die met zijne ſchépen de reis naar het koningrijk *Bijma* aannam, om vervolgens van dáár de ſtévens naar *Solor* en *Tijmor* te wenden. En wij zetten het met de overige ſchépen, onder de vlag van den dapperen admiraal JOHAN VAN DAM, naar *Batavia*. Doch de gezanten van *Makasſer* bléven nog aan de eilanden *Tanakeke* voor anker liggen, om, wanneer de buijige ſpringtijd voorbij zou zijn, met hunne zonderlinge ſchépen, die tégen eene holle zee niet beſtand waren, op het ſpoedigſte te volgen. — Wij paſſeerden het kleine eiland *Lubok*, waarna wij de kuſt van *Java* in het gezigt krégen, en eerlang, alzo onze ſchépen vrij wél ſchot maakten,

ten, op de reede van *Japare* voor anker kwamen. Wij hoopten hier eenige ververſchingen te bekomen, om ons, doch wel voornaamlijk de zieken, die wij van de andere ſchépen hadden overgenomen, en waarvan wij er zelven verſcheidenen hadden, een weinig te verfrisſchen. Maar wij vonden hier de haven voor ons geſloten, en men ſtelde zig tégen ons in de weer. —— De réden hier van was, omdat de Néderlanders de ſtad *Palimban*, liggende op *Sumatra's* ooſtkuſt, veröverd en geheel verdelgd hadden, uit wédervergelding, wijl de inwoners dezer ſtad twee néderlandſche ſchépen verraderlijk overrompeld, en het volk neêrgeſabeld hadden. Doch deze onze weêrwraak werd bij den keizer of *Mataram* van *Java*, die zig als beſchermheer van *Palimban* aanmerkte, verkeerdlijk opgenomen, wijl hij aanſtonds een ſcherp bevél naar *Japare* had gezonden, van geen Hollanders in de ſtad te laten, op verbeurte van het léven, noch ook derzelver ſchépen van eenige ververſching of lévensmiddelen te verzorgen. Dewijl wij dan vrugtloos hier het anker hadden laten vallen, ligtten wij hetzelve ten eerſten ook wéderöm op, en verlieten het gramſtorig *Japare*, dat zig egter eerlang weêr liet bevrédigen. —— Wij ſtévenden voort langs het hooge land van *Java*, met een' goeden wind, voordéligen ſtroom, en, gevolglijk, met eene goede vaart; en kwamen eindelijk voorſpoedig en volvrolijk vóór het beroemde *Batavia*, na dat wij omtrent zéventien maanden met dit reisje, naar *Amboina* en het grootſte gedeelte der ooſterſche gewesten van Indiën, doorgebragt hadden. Ik dankte GOD, die mij in al dien tijd zo genadiglijk had bewaard, dat, in het midden van zo veele zwarigheden en ongemakken, nog nooit eenige ziekte of ongemak mijne leemen hut had aangetaſt.

TOEN wij alhier op de reede van *Batavia* aankwamen, maakten wij met de ſchépen, die hier lagen, omtrent een getal van vijftig kielen uit; doch den nagt na onze aankomſt vertrok eene vloot van twaalf kloeke oorlogſchépen, onder de vlag van den heer VAN DER LAAN, naar het noorden, om de ſtad *Macou* of *Macao* den Portugeeſen, was het mogelijk, te ontwringen. —— Men verhaalde ons nu ook, dat men alhier op de tijding van onze overwinning op de Makaſſers behaald, niet alleen met het loſſen van al het geſchut, en met het aanſtéken van papieren lantaerns langs de wallen en ſtraaten, als ook op de ſchépen, en met het branden van piktonnen, het vertonen van ſchouwſpellen, afſtéken van vuurwerken der Chineeſen, enz. groote vreugde bedréven had; maar dat ook naar al de néderlandsche ſtéden, kaſteelen, vaſtigheden, en kantooren, in de gewesten van Aſië liggende, bevél zou gegéven worden, over deze langgewenschte overwinning openbaare vreugde te bedrijven, om dus den bloeijenden ſtaat der néderlandſche maatſchappije, in de vreemde koningrijken meer luiſter en aanzien bijtezetten.

ONDERTUSSCHEN kwamen de makasſerſche gezanten ter reede van *Batavia* aan, welken door den heer JOHAN VAN DAM, en andere heeren gecommitteerden, aanſtonds verwélkomd werden, en genodigd, om met hun

in

in de pragtige vaartuigen der maatſchappije naar land te varen, hetwelk ten eerſten geſchiedde. De rivier opkomende, werden zij in het voorbij pasſéren met eenige kanonſchooten van het kaſteel *Batavia* verwélkomd, en vervolgens midden door de ſtad tot buiten de nieuwe poort geleid, alwaar hun eene vermaaklijke hofſtéde, éven buiten de ſtad, aan den verlustigenden oever der riviere van *Jacatra* gelégen, en met ſchoone vertrekken, aangenaame tuinen en plantaadjen vercierd, tot hun verblijf werd aangewézen; en waarin deze bruine afgezanten met hun gantſche gevolg, dat vrij talrijk was, hunnen intrek namen, om er den tijd aftewagten, dat het den éd. heeren Gouverneur generaal, en Raaden van Indiën zou gelégen komen, aan hun gehoor te verlénen.

EERLANG zag men de burgerij der ſtad en van het kaſteel *Batavia*, waarönder de voornaamſte officieren der ſchépen, als opper- en onderkooplieden, boekhouders, chirurgijns, ſchrijvers, en anderen, geteld werden, zeer treflijk in de wapenen verſchijnen, en in fraije orde door de voornaamſte ſtraaten en wijken der ſtad *Batavia* trekken, tot op het ruim en deftig plein vóór het ſtadhuis, alwaar, volgens jaarlijkſche gewoonte, andere officieren over de burgerij van *Batavia* werden verkozen. Van dáár toen wéderöm aan het kaſteel genaderd zijnde, trokken zij het plein vóór het hof van den heer gouverneur generaal, JOHAN MAATSUIKER, driemaal rond, waaröp ten beſluite dezer wapenöefening een drievoudig ſalvo uit het klein geweer gedaan werd, welk men door het kanon van het ſlot *Batavia* beäntwoordde. De gezanten van *Makasſer*, en die der koninginne van *Achin*, welken daar bij tégenwoordig waren, betoonden hieröver hunne groote verwondering. Dit was in Augustus des jaars 1660.

DE makasſerſche gezanten hadden vervolgens verſcheidene maalen gehoor, en men ſlaagde zo wél, dat eerlang een eeuwigdurende vréde met den koning van *Makasſer*, en deszelfs bondgenooten, werd geſloten, en wel zo voordélig voor de éd. maatſchappij, als men voor het tégenwoordige zou hebben kunnen wenſchen; zo dat derzelver voorſtaanders réden vonden, onze behaalde overwinning nog vrij hooger te waerdéren dan in het eerſt.

NIETTEMIN hebben de trouwloofe Makasſers zédert hunne bedriegerijën, meinëdige ſchelmſtukken, en gruwzaame moorden tégen de onzen weêr begonnen, en den vréde ſchandlijk verbroken, door diegeenen van onze natië, welken door het veröngelukken van ſchépen op het gebied van *Makasſer* waren aangeland, en daar hunne toevlugt hadden genomen, tégen het regt van alle volken, moorddadiglijk om het léven te brengen, en alöm hunne roverijën te plégen, waar zij ſlegts gelégenheid vonden dezelven op de Néderlanders te oefenen. — Onder anderen vielen zij, in het jaar 1665, met eene magtige oorlogsvloot, en tien duizend gewapende mannen, op het eiland *Botton*, belégerden aldaar de kaſteelen en vas-

tigheden der Néderlanderen, welken zij als leeuwen bestormden. Doch de heer admiraal CORNELIS SPEELMAN, met schépen en volk van *Batavia*, derwaard gezonden, tastte deze vrédebrékers zo gevoelig aan, dat hij hun eene groote neêrlaag toebragt. Deze oorlog duurde tot in den jaare 1667, als wanneer de koning van *Makasser*, door geweldige néderlaagen geperst, genoodzaakt werd weêr vréde te maken. Doch, dezelve kort daaröp door de Makassers andermaal verbroken zijnde, behaagde het den ALMOGENDE, de regtvaerdige wapenen van de oostïndische maatschappij, onder het beleid van den dapperen zeevoogd SPEELMAN, zó te zégenen, dat onze langgetergde Batavieren, in het jaar 1669, na veele hévige gevegten en langdurige belégeringen, niet alleen het magtig koningrijk *Makasser*, met al deszelfs sterkten en vastigheden, maar ook al de naburige koningrijken, die met *Makasser* in bondgenoodschap waren, ten eenemaale in hunne magt krégen, en onder hunne gehoorzaamheid bragten.

EINDE VAN HET EERSTE BOEK.

REISTOGT

NAAR EN DOOR

OOSTINDIËN.

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

De ſchrijver vertrekt ten tweedemaale van Batavia, *noordwaard, naar het koningrijk van* Arrakan. *Zeilt voorbij de ſtraat van* Sunda, *pasſeert de zon, den évenaar, en de eilanden van* Andamanon *en der* Nicobaaren. *Een geweldige ſtorm, bij de zeelieden met den naam van* Olijfant *bekend, verheft zig. Zwaare zeenood. Gevaaren. Verlosſing uit dezelven, en aankomſt in de groote rivier van het koningrijk van* Arrakan, *vervolgens op de volkrijke reede. Begroetingen met het grof geſchut. De* Sikken (Rijksraaden) *van* Arrakan *komen aan des ſchrijvers boord. Derzelver hoogmoed, kléding, bedrijf, begeerlijkheid, en pragtige wéderkéring naar het hof.*

Weinig ruſt is er voor den menſch in deze ruſtlooſe en altijdwoelende waereld te vinden. Zijne dagen zijn als de ongeſtadige waterbaaren van den nimmerſtillen oceäan: ſteeds op eene zee van wiſſelvalligheden dobberende, worſtelt hij met eene gedurige ebb' en vloed van zorgen, kommer, en zwarigheden. Van buiten word hij dagelijks door ontelbaare gevaaren gedreigd; de inwendige driften overrompelen ménigmaal zijne ziel;

de rédelijkften zelfs worden door haare eigene genégenheden vermeefterd, door begeerlijkheden verleid, en door de verlokkende waereld overheerd. Op deze wijze drijft hij fteeds voort, tot dat de dood den draad zijns lévens affnijd, en van dit alles voor hem een einde maakt.

Zo zeer nu de menfchen aan allerlei veränderingen onderworpen zijn, zo zeer zijn zij ook verfchillende van aart. Zommigen zouden door geen middel uit hunne geboorteplaats, veel min uit hun vaderland, te trekken zijn. Anderen, in tégendeel, kan een allergewenfchte ftaat niet weêrhouden, om aan hunne begeerte van de wonderen der vreemde geweften te bezigtigen, te voldoen. —— Zonderling is het, wanneer de reisluft in den broofen fterveling de overhand over zijne andere hartstogten gekrégen heeft. Niets kan hem dan terughouden. Hij verägt alle gevaaren, welken langdurige en verre reizen onvermijdlijk verzellen; en al de rampen, die eene allesvernielende wiffelzieke zee oplévert, zijn niet fterk genoeg, om in hem dezen luft uittebluffchen; maar met blijdfchap gaat hij dikwils zijn gerust léven verwiffelen in een léven vol kommer en onruft, zijne weelde in verdriet, en zijn gemak in het grootfte ongemak. —— Zijne nieuwsgierigheid doet hem alles ondernémen; zij voert hem tot de hoogfte toppen van fchier ongenaakbaare hémelhooge bergen, en tot in het diepfte der angftvalligfte wilderniffen: —— en zo overwint hij zomtijds duizenden van moeilijkheden, welken anders onmogelijk fchijnen om te boven te komen.

Mij belangende; zo dra ik van de moeilijke reizen in het Ooften, en, na eene afwézendheid van zéventien maanden, wéderöm op *Batavia* was aangeland, bezogt ik aanftonds mijne goede vrienden en bekenden, die mij met bijzondere bewijzen van toegenégenheid verwélkomden, en op het allervriendlijkft en met de uiterfte tékenen van goedgunftigheid ontvongen. Doch dit alles was niet in ftaat, om mijnen brandenden reisluft, en de begeerte, om ook nog andere gewesten van Afië te gaan bezien, in mij te doen verflauwen. —— Ons fchip, dat in deze moeilijke reistogten in het Ooften veel geléden had, en zeer lek en ontredderd was, moeft eerft gekalfaat worden, voor dat het weêr zee zou kunnen bouwen. Te dien einde vertrokken wij met hetzelve naar het eilandje *Onruft*, omtrent drie mijlen van *Batavia* afgelégen, en alwaar de fchépen der éd. maatfchappije gekielhaald, vertimmerd, of gekalfaat worden. Hier vind men een groot getal timmerlieden, fmids, en andere werklieden, welken hier zelfs woonägtig zijn, en hier dagelijks hun handwerk oefenen, onder eene ftrikte beftiering; waaröm men dit eiland niet te vergeefs den naam van *Onruft* toegevoegd heeft. Zodra wij hier aangekomen waren, was het eerfte werk onzer matroofen, het fchip te lédigen; waaröp de timmerlieden hunnen arbeid begonnen, terwijl wij dagelijks ons vermaak op het eiland namen, zomtijds ook een togtje naar *Batavia* doende. —— De jongfte zoon van onzen fchipper had hier het ongeluk, door hoog klimmen, eenen val te doen, en zijn been te bréken; doch door GODS hulp en mijne vlijt werd hij fpoedig genézen. Eindelijk, ons fchip klaar zijnde, vertrokken wij weêr naar

naâr de reede van *Batavia*; alwaar wij ten eerften bevél ontvongen, en eene lading aan boord krégen, om eene reis naar het beroemde koningrijk *Arrakan* te doen, welk omtrent zeshonderd mijlen zeilens van *Batavia* af-lag. — Dit was een reisje naar mijn' zin, en met mijne zugt tot reizen overeenkomftig. Zo haaft wij gereed waren, namen wij affcheid van de vrienden, en vertrokken, den 12den September des jaars 1660, van *Batavia*, met drie fchépen, allen naar het koningrijk *Arrakan* beftemd: naamlijk, wij met *Haffelt* als admiraal, de *Hollandfche Remedia*, door ons op de Makaffers veröverd, en het vrijmans fcheepje, door eenen WILLEM VAN HOORNBEEK, van Haarlem, gevoerd. Wij pafleerden, met een zeer aangenaam en lieflijk weeder, de bogt en hoofdftad van het koningrijk *Bantam*, en kwamen in de ftraat of engte van *Sunda*, daar wij drie hollandfche fchépen ontmoetten, die naar *Batavia* ftévenden. Het ééne kwam van de *Kaap de goede hoop*, en had tévens eenen togt gedaan om het eiland *St. Helena nova* optezoeken; doch hetzelve niet hebbende kunnen vinden, had het zijne reis herwaard gerigt.

ONDERTUSSCHEN zeilden wij voort, en kwamen voorbij de altoosgroenende eilanden *Dwers in den weg*, aldus genoemd, omdat het in de voornaamfte engte van *Sunda* ligt, *Krakatou*, *Zibbefee*, en *Poele besje*, of het *IJzer* eiland genoemd; welken meeft allen onbewoond zijn, en met wilderniffen en digte boffchaadjen bezet. Deze engte fpoedig uitgeraakt, en de volle zee gekrégen hebbende, zetten wij de koers, met een' gewenfchten zuidöoftlijken wind en fnelle vaart, weftwaard, tot dat wij, vijf dagen en zo veele nagten gezeild hebbende, omtrent honderd en vijftig mijlen buiten de ftraat van *Sunda*, en zeewaard, gisten gevorderd te zijn; van waar wij toen de koers noordweft, en kort daarna geheel noordwaard wendden. Doch wij krégen nu ongemeen donker weeder, waardoor wij des nagts van onze twee makkers afraakten. — Wij pafleerden toen, naar gisfing, de zon en den évenaar; en, fteeds noordwaard zeilende, kwamen wij, zonder verder land te zien, tot in de *bengaalfche* zee, de *Golf van Bengale* genoemd, daar wij dagelijks hévige ftormvlaagen, geweldige winden, en zwaare régenbuijen hadden. Wij geraakten dus, naar vermoeden, gelukkig, fchoon niet zonder gevaar, voorbij de eilanden *Andamanon* en die van *Nicobaren*. De veränderlijke, doch meeft ftormägtige winden en buijen toen ruimer krijgende, maakten wij eenen fnellen voortgang; zodat wij ons eerlang op veertien graaden, of ruim twee honderd mijlen, benoorden den évenaar giftén te zijn. Wij zetten toen de koers noordöoft, met eene geweldig holle zee, deizige lugt, en zwaare régenbuijen, die ons beletten de hoogte te peilen, doordien wij noch zon noch gefternte konden te zien krijgen, en dus niet wisten waar wij, na zo veele dagen en nagten zeilens, beland waren. — Naar onze gisfing moeften wij egter niet ver meer van land wézen, weshalven een goed uitzigt nodig was, om niet onverwagt, inzonderheid des nagts, op de ménigvuldige klippen of zandbanken te verzeilen, wanneer eene rampzalige fchipbreuk onvermijdlijk zou geweeft zijn. — Wij zeilden bin-

binnen twee dagen en nagten nog omtrent zestig mijlen noordöoftwaard, doch konden des niettemin nog niet anders, dan dikke zwaare wolken en eene onftuimige zee bekennen, die zig fchénen zamen verënigd te hebben, om deze onze kommerlijke vaart nog gevaarlijker te maken.

De gevaaren namen ook nog fteeds toe, en insgelijks de bulderende zuidwefte winden, die hoe langer hoe héviger kwamen opftéken, met eene verfchriklijke holle zee, wier woedende golven ons naar het laag en klipvolle voorland van *Arrakan*, *Bengale*, of *Pegu* fchokten, daar het onmogelijk was de laagere wallen te ontworftelen, bijäldien dit ftormend onweeder nog langer aanhield. Wij durfden derhalven niet verder zeilen, maar alles, behalven het fchoverzeil, ingenomen hebbende, leiden wij het met den vóórftéven naar den wind, en lieten het fchip op GODS genade drijven. De nagt genaakte nu ook wéder, die, éven gelijk de voorgaande, zo donker was, dat men niet anders dan het glinfterend fchuimen der tuimelende baaren konde zien, welken ons zo geweldig folden en flingerden, dat zelfs de ftoutfte en ervarenfte zeelieden in verlégenheid geraakten; te meer, dewijl alles ten laatften in zulken ftorm veränderde, dat wij dien eindelijk voor den jaarlijkfch komenden *olijfant* erkenden.

Een fchriklijk ftormweeder komt gemeenlijk alle jaar', in de maand September, of October, in de golf van *Bengale*, zomtijds de kuft van *Arrakan*, *Tanasferij*, *Pegu*, *Bengale*, of, aan den weftkant, de kuft van *Orijxa*, en *Coromandel* beftormen. —— De bruiffchende golven, door dezen vreeslijken ftorm tot aan het ontftelde zwerk verhéven, doen door hun verfchriklijk klotzen en bonzen de ftranden daveren en dreunen. Geen ankers zijn dan in ftaat de fchépen te houden, welken dan, ongelukkiglijk aan laager' wal gerakende, onvermijdlijk moeten verbrijzeld worden, en ellendiglijk fchipbreuk lijden. Om die réden word deze geweldige ftorm de *Olijfant* genoemd.

Wij konden in dezen donkeren nagt, en door dezen ftorm overvallen, niet béter doen, dan ons fchip, gelijk gezegd is, te laten drijven, en ons, in dezen hoogen nood, in de befcherming van den ALLERHOOGSTEN bevélen. De opgefcheurde oceäan begon tégen middennagt zijne ontemlijke en woedende golven zodanig te verheffen, dat dezelven ménigmaalen over fchip en volk heen tuimelende, ons geheel en al bedekten, zodat onze matroofen werks genoeg hadden om het invliegende water uit het fchip te krijgen, en het met pompen en balijën boven te houden. —— Wij hadden egter de meefte vrees voor de klippen, rotzen, en droogten, welken vóór de groote rivier van *Arrakan* en langs deze kuft liggen, en van dewelke wij nu dagten niet ver af te wézen. En indedaad onze vrees en bekommering werden niet ijdel bevonden; want, kort na middennagt, als de ftorm een weinig begon aftenémen, waren wij reeds zo nabij de laagere wallen van het vaste land, dat wij met ons dieploot grond krégen, en des morgens de kuft van *Arrakan* ontdekten. —— Dus was het met ons op het hoogfte gekomen, en het zou weinig gefcheeld hebben, of wij

wij hadden hier allen ons einde gevonden; maar de ftormende wind begon te ftillen, de duiftere in malkanderen geflotene wolken fcheurden zig, en dréven uit een, en de langgewenfchte zon begon met haare lieflijke ftraalen aanteblikken. De wind liep ook om, en naar het noorden, zodat de verftoorde opgezwollene zee zeer fpoedig weêr bedaarde en vreedzaamer werd.

Deze woedende *Olijfant* komt gemeenlijk op het eind van de zuider-régen-mouffon, die, van de maand April af geduurd hebbende, in September, of October, een einde neemt; en na dezen geweldigen ftorm volgt aangenaam, helder, en lieflijk weeder, het welk tot in Maart, of April, aanhoud, gelijk wij hier ook ondervonden; want, voor dit fchriklijk ftormend onweêr, krégen wij een' gunftigen wind en gewenfcht weeder; de dikke nével, mift, en felle régenbuijen, maakten nu plaats voor de lévenwekkende ftraalen van het alverkwikkend zonnelicht, en de woedende zee was nu veranderd in eenen ftillen en gladgekemden plas; zodat wij wéderöm als in eene andere waereld waren overgebragt, en op nieuw overvloedige ftoffe hadden, om GOD voor zijne gunftrijke behoeding te loven en te danken, die ons, als met de hand, door al deze gevaaren geleid had. Wij bevonden ons des morgens vóór de groote rivier van het koningrijk *Arrakan*, welke wij inzeilden, en die wij omtrent agttien mijlen ver opwaard moeften. —— Des middags zagen wij twee fchépen, welken wij welhaaft voor onze reisgenooten erkenden, hetwelk eene groote vreugd in ons verwekte, alzo wij zeer om malkanderen bekommerd waren geweeft. Wij kwamen te zamen onder het eiland *Butting*, daar wij, wégens den fnellen ftroom, die uit de rivier kwam, voor anker moeften gaan liggen.

Aanstonds lieten wij hier de prinfevlag waijen, om de Arrakanners met ververfching aan boord te lokken; welken dan ook, ziende dat wij Néderlanders waren, nog dien zelfden avond met eene groote kano bij ons kwamen, brengende hoenders, eijeren, vifch, en andere lévensmiddelen, die zij ons voor eenen geringen prijs verkogten. Zij bragten ons ook eenen wegwijzer of loots aan boord, die de fchépen tot in de *Bandel*, of bij de logie der Néderlanderen zou brengen. Wij gaven met de kano een briefje méde aan het néderlandfch opperhoofd aldaar, om hem van onze aankomft kennis te géven, terwijl wij den nagt over, met onze fchépen, in den mond der groote rivier van *Arrakan*, voor anker bléven liggen.

Des morgens vroeg, als de dageraad begon aantelichten, zeilden wij met een lugtig koeltje de rivier op, kwamen digt voorbij verfcheidene fteile klippen en rotzen, welken in den mond dezer riviere liggen. Tégen den middag krégen wij den wind uit de zee, en hadden daarbij den opwaard dringenden vloed te baat. Deze rivier had hier omtrent de breedte van het *Haarlemmer* buiten*fpaaren*. Te weêrskanten zagen wij veele fchoone velden, aangenaame landsdouwen, en vrugtbaare bofchaadjen, langs dewelken de Arrakanners hunne vermaaklijke ftéden en dorpen hadden. De herders en herderinnen waren hier lustig bézig, hun vee in de vetfte klaverweiden te leiden. Wat verder zag men hooggetopte bergen, welker blauwfchijnende,

doch altoosgroenende kruinen tot in den hémel fchénen te ftijgen; en alöm ontdekte men fchoone vlakten en bekoorlijke valijën, welken de heerlijkfte vrugtboomen torfchten. De arrakanfche viffers kwamen ook bij ons aan boord, en zetten ons overvloediglijk van hunne vangft bij. Tégen den avond waren wij het fteedje *Orijenton* tot op den afftand van flegts eene kleine mijl genaderd, alwaar wij, uit hoofde van de invallende ebb', moeften ankeren, om tot den volgenden morgen te vertoeven.

DES anderen dags, toen de ebb' geëindigd was, ligtten wij de ankers, en dréven met den vloed de rivier in ftilte op. Wij pafféerden *Orijenton*, en deszelfs *Pagode*, die bij de arrakanfche heidenen voor zeer heilig word gehouden. —— In dit *Orijenton* verrigtten deze Indiäanen dagelijks hunne offerhanden en godsdienftplegtigheden. Zij komen van alle kanten hunne heilige bédevaarten herwaard doen. —— Deze gewaande heilige plaats voorbij geraakt zijnde, krégen wij een' voordéligen wind, en vorderden naar wenfch, tuffchen veele groene rijftvelden, en voorbij volkrijke dorpen; welk alles een verruklijk gezigt opléverde.

TÉGEN den avond kwam de heer GERARD VAN VOORBURG, opperhoofd van de néderlandfche kantooren, in het koningrijk *Arrakan*, met zijn *Lakno*, bij ons aan boord, en verwélkomde ons in dit heerlijk land. —— Wij ontvongen hem onder het losbranden van het grof gefchut, en onthaalden hem en zijn gevolg op de beft mogelijke en vriendlijkfte wijze. De nagt aankomende, namen wij het zeiltuig in, om, gedurende de duifterheid, halte te houden, en den volgenden morgen vervorderden wij onzen weg, tot dat wij, na twee dagen zeilens, bij het néderlandfch kantoor, in de volkrijke *Bandel*', voor anker kwamen.

HIER maakten wij de kabels en touwen, vóór en agter, aan huizen en woningen vaft. Wij waren hier flegts nog eene groote mijl van de koninglijke hoofdftad *Arrakan* af, en omtrent agttien mijlen landwaard in. Wij verkozen alhier onze verblijfplaats, die zeer vermaaklijk was. De rivier was hier zo fmal, dat wij bij laag water agter malkanderen, als in eene kil, nauwlijks vlot konden blijven, en bij hoog water was derzelver breedte flegts omtrent eene fchipslengte. Wij lagen hier dus zodanig tuffchen dorpen, woningen, en velden in, dat wij nauwlijks water konden zien. Wij vergaten hier ook welhaaft de moeilijkheden, die wij op onze reis geléden hadden.

DE fchépen vertuid en vaftgemaakt hebbende, loften wij, volgens een gebruik, al het kanon. Dit gefchiedde niet alleen tot een bewijs van vreugde over onze behoudene reis, maar ook om hierdoor zijne koninglijke majefteit van *Arrakan* te groeten, welke dit ontzaglijk gebulder in zijn vorstlijk paleis gemaklijk kon horen, vermits dit donderend geluid, met zonderlinge flagen, bergen en valijën deed weêrgalmen. Waaröp al de *Sikken* en raadsheeren des konings, ten bewijze van des konings vriendfchap te onswaard, onze opperhoofden uit naam van zijne majefteit aan boord kwamen verwélkomen; waarbij de vólgende plegtigheden werden in agt genomen.

NAUW-

Nauwlijks was de gulden zon met haaren schitterenden glans en lieflijke straalen ter kimme uitgerézen, of wij werden de snelle *jeliasfen* of koninglijke roeigaleijen gewaar, die, met zonderlinge vlaggen, wimpels, en topstaanders vercierd, onder het zoet geluid der pijpen, trommen, en schalmeijen, ordenlijk naar ons toe kwamen. Wij maakten derhalven aanstonds ons geschut klaar, en lieten ook al de vlaggen en wimpels waijen, en de trompetten lustig horen, om deze groote personaadjen naar behoren te ontvangen. —— Wij hadden met ons schip de brieven en geschenken van den heer generaal op *Batavia*, aan den koning van *Arrakan*, médegebragt; en derhalven voerden wij, als admiraal, de vlag. Weshalven de koninglijke galeijën ons alléén aan boord kwamen roeijen; doch met groote pragt en staatsie. De grootste *Sik*, zijnde, gelijk men ons berigtte, de voornaamste personaadje, welke naast den koning het land regeerde, kwam de eerste met zijne galei, die op het pragtigst vercierd was, aan boord, en trad met een stemmig gelaat en ontzagverwekkend wézen over, waarop de andere *Sikken*, raadsheeren, grooten, en édelen, van het koninglijk hof, allen met veel deftigheid uit hunne *jeliasfen* te voorschijn kwamen, en op ons schip overtraden. Zij werden door den heer VOORBURG, en onze opperhoofden, op het vriendlijkst ontvangen, en tot in de kajuit geleid, onder het gebulder van al het grof geschut der drie schépen.

Deze arrakansche grooten werden van zulk eene ménigte hovelingen, staathouders, schrijvers, dienaars, lijfeigen', en wapendragers gevolgd, dat het binnen schipsboord grimmelde van al de menschen. —— Wij stonden bij de stuurlieden boven op het halfverdek van het schip, om deze lieden ter deege in oogenschijn te némen, en hunne wijze van handelen aftezien. Eenigen dezer hooghartige heidenen, welken mogelijk slegts dienaaren van de voornaamste *Sikken* waren, onder het gemelde verdek door, en over de stuurplegt, naar de kajuit willende gaan, zagen ons hier staan, en waren zeer gebelgd over onze onbeleefdheid. —— Zij vraagden den heere VOORBURG: „ Waaröm men hun zo weinig agting bewees; dat zelfs zijne slaaven," ménende ons, „ de plaats betraden, onder dewelke zij, die zulke groote heé-„ ren waren, moesten doorpasséren?" —— Waaröp ons opperhoofd, hen vriendlijk bij de hand némende, ons verôntschuldigde, zeggende: „ Dat wij „ hier vreemdlingen, en dienvolgens der gewoonte en gebruiken des lands „ onkundig waren." —— Zig vervolgens tot ons kérende, zeide hij ons in het neêrduitsch: „ Ai, mijne vrienden, treed een weinig ter zijde, of „ komt benéden; want deze volken zijn van dien aart, dat niemand hunner „ onder eenig verdek, noch onder eene brug doorgaan wil, zo lang dezelve „ door een' ander' betréden word." Weshalven wij dan aanstonds, de oorzaak dezer ontsteldnis vernémende, van het verdek aftraden, en dezen verwaanden lieden in hunnen opgeblazen hoogmoed toegaven.

Deze groote personaadjen waren meestendeels bedaagde mannen, van eene diklijvige gestalte, en hadden allen eene zékere manhaftigheid in hun gelaat en eene deftige houding. Zij waren hoogdravend in hunne rédenen, en

trots in al hunne handelingen; doch zeer beleefd jégens de opperhoofden onzer natië, en vol pligtplégingen. Zij waren wel bruin van huid, maar niet geheel zwart, gelijk andere natiën van Afië. Hunne kléding was koftlijk en pragtig, beftaande uit fijne ftoffen en zijden *cabaijen*, die zij met wélriekende fpécerijën berookt hadden.

De wéderzijdfche pligtplégingen afgelegd zijnde, werden al de arrakanfche grooten en édelen deftig onthaald. De brief aan zijne koninglijke majefteit werd door onzen fchipper, of kapitein, aan den heer VOORBURG overhandigd, welke, volgens de gewoonte dezes lands, denzelven overäl ten toon droeg, ter betuiginge van de aanhoudendheid der voorheen geflotene vriendfchap en 't gemaakte verbond. Vervolgens werden toen deze arrakanfche édelen, doch flegts de voornaamften van hun, ieder met een gefchenk van péper, nagelen, foelij, muskaaten, kaneel, en daarënboven met een' groot' verguld' boekfpiegel begiftigd, waaröver zij zig zeer vergenoegd betoonden. Aanftonds ging elk aan het flépen gelijk de mieren, zo wel de *Sikken* zelven, als die, welken wij als hunne onderdaanen en dienaaren hadden aangemerkt. — Deze laatdunkende arrakanfche adel liet hier zijne onmatige begeerlijkheid zodanig uitblinken, dat al de agting, die wij er te voren voor gehad hadden, ten eenemaale verdween; dewijl wij nu bevonden, dat het dezen trotzen lieden meer om een gefchenk, dan om wat anders te doen was. Zodra zij hunne gefchenken in hunne vaartuigen bezorgd hadden, werd alles ook weêr tot het vertrek vaerdig gemaakt. — De opperhoofden, zo van het néderlandfch kantoor, als van onze fchépen, maakten zig ook gereed om deze grooten van *Arrakan* te geleiden, en den hiervoor gemelden brief, volgens het gewoon gebruik, in de woning van den heer VOORBURG te brengen, om aldaar bewaard te worden, tot dat het der arrakanfche majefteit behagen zou, den onzen in zijn paleis gehoor te verlénen, om hem alsdan denzelven, en vooräl de névensgaande gefchenken, met behoorlijke agting ter hand te ftellen.

De heeren *Sikken*, raadsheeren, en verder gevolg, vertrokken dus wéderom met de vorige ftaatfie van ons boord, en werden andermaal met veele eerfchooten uit het grof gefchut begroet. Onze opperhoofden ftaken met hun af naar land; doch, om in deze gelégenheid fchielijk te vorderen, en niet met al den adel en den koninglijken brief onder eene brug doortevaren, dat voor te fchandelijk gehouden werd, ftonden er reeds eenige koftlijk uitgedofchte olifanten gereed, om de grooten des rijks, en onze opperhoofden met den brief, naar het kantoor der Néderlanderen, welk niet ver van dáár was, te voeren. Toen zij allen opgezéten waren, déden wij nog eene generaale *falvo* uit al het kanon, tot eene blijk van het aanhoudend bondgenootfchap. Waarop de geheele trein zig ftatelijk op weg begaf naar de hollandfche logie, en van dáár, naar de hoofdftad *Arrakan*, en het koninglijk paleis. — Al de ftraaten en wégen, waar deze ftaatfie pafleerde, waren opgepropt van Arrakanners, zo mannen als vrouwen en kinderen, om deze pragt te zien.

TWEEDE

A de kleding van d'arrakanse mannen C arrakanse pagoden
B arrakanse speel vaertuigen D buffel hoeders die met de buffels dus over de revier weten te komen

TWEEDE HOOFDSTUK.

De maan vertoont zig bloedrood. Droevig verhaal der nootlottige ſchipbreuke van het jagt Coromandel. *De behoudene Néderlanders komen in het koningrijk van* Arrakan, *en, in een' beklaaglijken toeſtand, aan des ſchrijvers boord.*

DEN volgenden avond hadden wij volle maan, als wanneer dezelve zig geheel bloedrood vertoonde, hetwelk omtrent een uur duurde; waaröp eene taning volgde, die de maan bijna geheel verduiſterde. Doch deze eclips was van geen langen duur; want, omtrent middennagt, vertoonde zig dit helder licht wéderom in vollen glans aan het azuuren gewelf.

TERWIJL wij hier afwagtten, wanneer het den koning van *Arrakan* zou gelégen komen, den Néderlanderen gehoor te verlénen, en de voor hem geſchikte geſchenken te ontvangen, kwam ons eene droevige tijding ter ooren: naamlijk, dat een hollandſch ſchip, door ſtorm, in zee was omgeſlagen en veröngelukt, waarbij eenige honderd menſchen omgekomen, en ſlegts weinigen gered waren; dat de gebergde Néderlanders zeer wél het peguaanſch konden ſpréken; en dergelijke omſtandigheden meer. Wij konden dit in het eerſt haaſt niet geloven; maar deze tijding werd ons eerlang beveſtigd door den opperſtuurman van het veröngelukte ſchip, die, den 22ſten October, met négen man van hetzelve, bij ons aan boord kwam, en ons de volgende omſtandigheden van hun rampzalig nootlot mėdedeelde.

IN de maand September, waren zij met het ſchip *Coromandel*, van *Paliacatte*, op de kuſt van *Coromandel* gelégen, vertrokken, om eene reis naar het koningrijk *Pegu* te doen. Zij hadden eene ménigte paſſagiers aan boord van verſcheidene natiën, als *Coromandellers*, *Perzen*, *Mooren*, *Bengalers*, en *Peguäanen*, welken meeſtendeels voornémens waren met hunne familiën, vrouwen, kinderen, ſlaaven en ſlavinnen, makende te zamen een getal van omtrent vijfhonderd zielen uit, onder het beleid der Néderlanderen, van dewelken er zig vierendertig op het ſchip bevonden, naar het koningrijk *Pegu* te reizen, ter verrigtinge van hunnen handel als anderzins. ═══ Dit was ſlegts eene reis van omtrent agt dagen.

MET een alleräangenaamſt weeder, ſtille zee, en gunſtigen wind, waren zij uitgelopen, zettende met een' luſtigen ijver de koers ooſtwaard. En het ſchip maakte met dit fraije weeder, en den voordéligen wind, ook ſterk ſchot; weshalven eene algemeene vrolijkheid binnen ſchipsboord heerſchte. Men bedreef allerleie vermaaklijkheden, met ſpélen, zingen, en andere ge-

geneugten, en het grootſte gedeelte der reize was reeds afgelegd, zodat elk al begon ſtaat te maken eerlang het koningrijk *Pegu* te betréden.

Maar eilaas! welhaaſt verdween al deze vreugd, met het gunſtig weeder, dat men genoot; doordien hetzelve ras in eenen zwaaren ſtorm veränderde. —— Het verkwiklijk zonnelicht verſchool zig ras agter het vaal en akelig gordijn van een donker zwerk, dikken miſt en nével, en het lieflijk weeder werd in hévige buijen en ſtormvlaagen verwiſſeld, welken zeer geweldig kwamen opzetten. —— De zee begon ijslijk te woeden, en de donderende baaren rézen op tot eene verſchriklijke hoogte, hetwelk al het vermaak en vrolijk gezang in de bitterſte jammerklagten deed verkéren. —— Het ſchip was zeer rank, en viel ligtlijk over de ééne zijde, waaröm het ook weinig zeil kon voeren; daarënboven ging het zeer diep door de ménigte van volk, die zig op hetzelve bevond. Het hellen van het wrakke vaartuig bragt hen in den uiterſten nood. —— Het rees egter telkens nog al weêr op: doch ten laatſten, door een' geweldigen rukwind, en den ſlag der holle baaren, wéderöm ſterk op zijde vallende, geraakten de Indiäanen, welken geen zeevoeten hadden, aan het tuimelen, en vielen allen lijwaard; waardoor het ranke ſchip verder omver, en met maſt en zeilen in het water ſtortte; en een groot gedeelte van de paſſagiers, als ook de chirurgijn der Néderlanderen, door eene invliegende zee, benéden in het ſchip verſmoorden.

Het is onmogelijk den ellendigen en erbarmlijken toeſtand te beſchrijven van de geenen, die nog in léven bléven. —— De zee lag nu rondöm het omgetuimeld ſchip bedekt met menſchen, zo mans als vrouwen en kinderen, die tégen de onmédogende golven worſtelden, om hun léven, ware het mogelijk, te bergen. —— De op het water flodderende zeilen, touwen, maſt, en ſprieten, werden nu door de ménigte beſtormd, en met beſtorvene handen gevat. Ieder tragtte op de bovendrijvende zijde van het ſchip te klauteren; terwijl de Néderlanders ook op den onpeilbaaren plas lagen te worſtelen, om het boot en het ſchuitje vlot te krijgen. Dit gelukte hun zo zonderling als onverwagt, ſchoon beiden geheel lek en in eenen ſlegten ſtaat waren, en dus onbekwaam om daarméde zee te houden. —— Men ſneed egter vaerdig ſtukken van de zeilen, om zo veel mogelijk deze vaartuigen digt te maken; het welk, zo goed men kon, gedaan hebbende, arbeidde men de kruisſteng van het ſchip af, welke men met veel moeite tot een' maſt in het boot ſtelde: tot het zelfde einde bediende men zig in de ſchuit van den vlaggeſtok van het agterſchip; waarna men een klein zeiltuig toeſtelde. Hier door hoopte men nu nog middel ter reddinge van eenigen gevonden te hebben. Maar tévens opende zig nu ook het alleräkeligſte ſchouwtoneel; —— Want eene groote ménigte, door doodsſchrik bekneld, zwom naar het armhartig boot en ſchuitje, om het léven te bergen. Het hopeloos handgewring, jammerlijk gekerm, en hartbrékend bidden en ſméken dezer ongelukkigen, zouden het onmédogenſte hart hebben doen bréken, en er was egter geen middel om die

ramp-

rampzaligen te helpen. — Het drijvend wrak was ook nog door eene ménigte Mooren met hunne vrouwen en kinderen bedekt, die met eene zieldoorgrievende ftem malkanderen het laatfte vaarwél toeriepen. — Men zag de mannen in dezen droevigen toeftand hun beft doen, om met zwemmen en klimmen bij hunne vrouwen en kinderen te komen, om, voor dat de alvernielende zee hen verflond, van dezelven affcheid te némen, waarin zij nog veeltijds verhinderd werden, wanneer de brullende watergolven hunne waardfte panden van het zinkend wrak fpoelden, en jammerlijk vóór hunne oogen verzwolgen. — Veelen der verdronkenen waren in malkanders armen geftrengeld. De fchreijende moeders dréven zieltogende, met haare tédere zuigelingen in den arm, midden op de bruifchende zee. Anderen, die zwemmen konden, kwamen in zulke ménigte naar het boot en fchuitje toe, dat in dezen hoogen nood nog geweld moeft gebruikt worden, en het fpreekwoord hier bewaarheid werd: *dat de liefde van zig zelven begint.* — De Néderlanders, en eenigen der kloekfte Indiäanen, welken reeds in de zwakke vaartuigen geraakt waren, bevonden zig zo zwaar geladen, dat zij geen menfchen meer durfden noch konden innémen, of zouden eerlang allen naar den fchriklijken afgrond gezonken zijn; weshalven zij genooddwangd waren, deze naar den laatften adem hijgende beftormers aftekéren; en hunne aan het vaartuig beftorvene handen met geweld los te bréken, om zig van hun te ontlaften. — Eindelijk door nood geprangd, verlieten zij, vol fchrik, het rampfpoedig wrak en zo veele ongelukkige menfchen, die met te zaam gewrongene handen en de oogen hémelwaard gehéven, hunne zielen aan GOD en den profeet MOHAMMED aanbevolen. Een fchreeuw, dien men deze arme lieden, op het vertrek van het boot en de fchuit, hoorde géven, zou een fteenen hart doorfnéden hebben.

SLEGTS vier- of vijfendertig menfchen, van deze gantfche ménigte, werden in het boot en fchuitje gered. Al de anderen, mannen, vrouwen, kinderen, flaven, en flavinnen, zijn in dit deerlijk ongeval ellendiglijk omgekomen, wijl het omgetuimeld zinkend fchip hun niet lang tot eene bergplaats dienen kon.

DE fchuit met het boot zukkelden nu beiden daar heen op den woedenden oceäan, waaröp zij zodanig heen en weêr geflingerd werden, dat zij alle oogenblikken hunnen ondergang te gemoet zagen. Zij rigtten hunne koers, op GODS genade, ooftwaard, in hoop van het vaste land van *Arrakan*, of *Pegu*, te naderen, en eenige lévensmiddelen te bekomen.

DOCH de ééne zwarigheid volgt gemeenlijk de andere. Het fchuitje, te log in het zeilen, werd door het boot gefleept: maar het laatfte zeer lek zijnde, kon zulks niet langer gefchieden; weshalven men genoodzaakt was de fchuit te verlaten, om zo veel te vaardiger te kunnen zien aan land te komen, wijl men vreesde dat het boot, door het fterk watertrekken, zou te gronde gaan.

DEGEENEN, die in de schuit waren, dus van hunne reisgenooten afgesnéden zijnde, en alléén op dezen wijden plas dobberende, poogden uit alle magt het boot te volgen. Doch wat moeite zij déden, het was vergeefs, dewijl zij reeds den eersten nagt van malkanderen afgeraakten. —— Die van het boot meenden er nu het best aan te zijn; doch zij bevonden wel ras het tégendeel. En het verhaal dezer ongelukkigen zal kunnen ten bewijze dienen, dat de ALMAGTIGE zo wel diegeenen kan redden, voor dewelken, naar den mensch, alle hulp afgesnéden is, als die, welker uitredding schijnt nabij te zijn. De arme Néderlanders hadden gantsch hooploos, door duizend gevaaren, gedurende zes dagen en nagten, zonder éten of drinken, met hun broos schuitje op de ruime zee heröm gezworven, als zij eindelijk de kust van *Arrakan* ontdekten, en, derzelve genaderd zijnde, geheel magtloos bij een arrakansch vaartuig kwamen. —— De Indiäanen van hetzelve verzorgden hun ten eersten van een weinig spijs en drank, waarna zij hen landwaard in, en naar den koning voerden; wijl, volgens de wetten van het rijk van *Arrakan*, al de vreemdelingen, van welke natië zij ook zijn mogen, welken door schipbreuk op de kust van dit rijk vervallen, tot slaaven van den koning worden gemaakt. Doch deze schipbreuklingen, bij den koning in zijn paleis verschijnende, wisten hun droevig noodlot met zo veel lévendigheid, en op zulk eene zielroerende wijze, in de peguäansche taal te verhalen, dat zij daardoor in de harten dezer heidenen zelven médogen en barmhartigheid verwekten. —— Zij werden niet alleen door den koning en zijne grooten met al het nodige beschonken; maar ook in vrijheid hersteld, en naar hunne landsgenooten gezonden; daar zij dan ten laatsten bij ons aankwamen, en ons dit voorgaande verhaal van hunnen rampspoed déden. —— Doch zij wisten niet waar de overigen met het boot, zédert zij zig van hun afgescheiden hadden, gebléven waren.

EENIGE dagen daarna kwamen ook de anderen behouden aan in het koningrijk van *Arrakan*. Doch zij hadden veel meer ellenden uitgestaan, en met veel meer zwarigheden te worstelen gehad. Want zédert dat zij het schuitje verlaten hadden, en voorüit gezeild waren, hadden zij eerst op zee, en naderhand ook te land, zeer kommerlijk omgezworven. Zéven dagen en nagten hadden zij met hun ontramponeerd boot, en in de grootste ellende en zwarigheden, rampspoediglijk doorgebragt. Niets te éten noch te drinken hebbende, was hun eigen water hun eenigste voedzel. —— Eindelijk kwamen zij, in dien rampzaligen staat, aan een boomrijk eiland, aan hetwelk zij aan land traden, en zig aanstonds boschwaard begaven, om eenig voedzel te zoeken. Maar daar was niets voor hen te vinden. —— Dit woeste eiland, waar noch mensch noch beest gevonden werd, kon niet zo veel opléveren als nodig was tot verzadiging dezer uitgehongerde menschen. Eenige tamarindeboomen boden slegts hun wrang en zuur groen aan, waarvan zij met graagheid, als iets smaaklijks, plukten, en daarméde hunne magen vulden. Hier bij onderhielden zij zig dertien dagen. Doch dit groen ver-

oorzaakte hun welhaast zulke geweldige pijnen, snijdingen en krimpingen, gevolgd van eenen hévigen buikloop; dat eerlang twee van hun daaräan stierven.

ZIENDE dus, dat zij hier niet lang hun léven zouden kunnen behouden, besloten zij weêr zee te kiezen, om een ander land optezoeken. —— Zij zetten het oostwaard, en, de wind hun gunstig zijnde, krégen zij eerlang de kust van *Arrakan* in het gezigt, en landden op dezelve. Zij gaven aldaar hunnen nood te kennen, en werden door eenige landlieden en vissers met eenige spijs verzorgd. Hieröp meenden zij weêr zeewaard te gaan, om de groote rivier van *Arrakan* optezoeken; doch, nu door de branding heen willende stéken, geraakten zij met het boot tusschen de klippen, daar het welhaast verbrijzeld werd. Hierdoor genoodzaakt zig landwaard te begéven, namen zij hunne toevlugt tot de inwoners, welken zij, om eenige lévensmiddelen te bekomen, hun droevig noodlot en ellendigen toestand te kennen gaven. —— Maar zij hadden de onvoorzigtigheid van te zeggen, dat zij van *Coromandel*, naar *Pegu* meenden te stévenen. De Arrakanners, welken met den koning van *Pegu* in oorlog waren, namen dit zeer kwalijk op, en beschuldigden dus deze Néderlanders, dat zij hunne vijänden, met oorlogstuig en andere noodwendigheden, tégen hen versterkten. —— Zij werden hieröp aanstonds gevat, en voor des doods schuldigen verklaard. Men wierp hun stroppen om den hals, en voerde hen, wélgekluisterd, en van eene sterke wagt verzeld, verder heen naar den koning, dien zij dagten eenen goeden dienst te zullen doen, met deze arme Christenen, dus wélverzékerd, vóór zijne majesteit te brengen. Zij werden, met weinig éten en veele slagen, van de ééne stad naar de andere gesleurd, daar zij dan telkens vóór de overheid der plaatze werden gesteld, om derzelve een omstandig verhaal van hun wédervaren te doen. —— Overäl werden zij door de onverstandige Arrakanners kwalijk gehandeld, om dat zij naar het koningrijk *Pegu* hadden willen reizen. Terwijl zij dus in elke stad, of dorp, vóór de regenten en groote heeren moesten verschijnen, gebeurde hun iet, hetwelk hen allen in de grootste verlégenheid bragt, en hun zeer ligtlijk duur zou hebben kunnen komen te staan, indién niet de aanzienlijke lieden, vóór dewelken zij toen verschénen, van een' goedhartiger' en médogender' aart waren geweest, dan de anderen. Het geval was dit. —— Op zékeren dag naar een aanzienlijk' heer, die een groot gezelschap bij zig had, geleid zijnde, kwamen zij door verscheidene vertrekken, en in eene groote pragtige zaal, in dewelke veele heeren en mevrouwen, op kostbaare tapijten, in de rondte gezéten waren. De schipper, door de wandeling, JAN HORL genoemd, en onder dezen naam in Indiën het best bekend, het woord zullende doen, en zijne landsgenooten voorgaan in het betonen der pligtplégingen, naar der Arrakanneren wijze, ontglipte den goeden man, door een gevolg van het éten der tamarinden, onder het diep buigen en wringen der handen vóór het voorhoofd, een wind, die door de zaal en tot in

de ooren van al de heeren en dames klonk, welken, zig hieröver zeer gehoond agtende, het hoofd schudden, en riepen: *siuw*, *siuw*, (foei, foei).

Deze onbeleefde wijze van groeten had hun zékerlijk zeer kwalijk kunnen opbréken. De arme Néderlanders waren ook zo ontsteld over dit ongeluk, dat geen van hun, — zelfs de verslagene schipper niet, — één eenig woord ter verschoninge kon inbrengen. Doch de onderstuurman, JAN SPRING, van *Haarlem*, eindelijk moed geschept hebbende, nam het woord, en verzogt ootmoediglijk vergifnis voor den schipper, biddende, dat het aanzienlijk gezelschap zulken groven misslag wilde verschonen, vermids dit onheil veröorzaakt was door het éten van de zuure tamarinden, bij dewelken zij dertien dagen lang hun rampspoedig léven hadden moeten onderhouden, met dat gevolg, dat twee van hunne makkers daar door jammerlijk waren omgekomen, en dat zij zelven nog door zulke hévige pijnen en snijdingen in de ingewanden gefolterd werden, dat zij niet in staat waren vóór lieden van aanzien te verschijnen. — En daarméde werd de zaak bijgelegd. De schipper verhaalde mij naderhand, dat hij nooit in zulk eene groote benauwdheid was geweest, wijl hij niet anders dagt, of men zou hem ten eersten in stukken gehouwen hebben. — Zij werden gunstiglijk verschoond, men gaf hun éten, drinken, en kléding, en men behandelde hen béter, waartoe de goede voorspraak der dames niet weinig médewerkte, welken zeer veel médelijden met deze half naaktlopende blanke Néderlanders betoonden. Zij werden ook van hunne banden ontslagen, en onder een béter geleide, in eene galei, of arrakansche *jeliasse*, naar de nabijgelégene rivier gebragt, en vandáár dezelve verder op, om hen naar de hoofdstad *Arrakan* te voeren. — Des morgens vroeg kwamen zij voorbij ons schip. Wij hoorden aan hun geroep, dat zij het waren; waaröp wij aanstonds te voorschijn kwamen, en hen uit de handen der Arrakanners verlosten, welken wij beloofden, dat wij den koning ten eersten, door het néderlandsch opperhoofd, kennis van de zaak zouden doen géven, en zijner majesteit vriendlijk verzoeken om de vrijheid onzer landsgenooten, die, volgens de wetten van het rijk, in zijne dienstbaarheid gevallen waren; hetwelk op staandevoet gewerkstelligd werd, en waarïn men zo wél slaagde, dat zijne majesteit hun de vrijheid schonk. Zij werden allen op ons schip overgedaan, om met ons naar *Batavia* te stévenen. Zij moesten nu meestendeels eene zwaare ziekte doorstaan, eer zij tot hunne vorige gezondheid kwamen. Men voorzag hen van de nodige kléding, en van het geen verder tot hunnen wélstand vereïscht werd; want, inzonderheid de laatsten, kwamen in eenen bedroefden staat bij ons aan boord; den schipper en den koopman kon men van de andere maats niet onderscheiden. — Veele bijzonderheden en ontmoetingen, welken hun waren overkomen, zijn wij, om langwijligheid te vermijden, met stilzwijgen voorbijgegaan.

DERDE

DERDE HOOFDSTUK.

De Néderlanders trekken met geschenken ten hove, en verschijnen vóór den koning en den grooten raad des koningrijks van Arrakan. *Bijzondere wijs van eerbiedbetoning voor den Vorst. Berigt van hun wédervaren, de houding, en kléding des konings. Terugkomst der Néderlanderen. Rijstvelden beschréven. Des schrijvers vermaaklijke togten naar verscheidene stéden, vlekken, en landen van* Arrakan. *Men wandelt naar het hooge gebergte, langs* Tanken *(zoetwaterstroomen), en vijvers, door de stallen der olijfanten, welker aantal hier groot is. De wijs, op welke deze dieren gevangen en tam gemaakt worden, aangetékend. Nieuwsgierigheid der Indiäanen van dit rijk. Afgod van eene bijzondere grootte. Verblinde afgoderij der heidenen.*

EINDELIJK behaagde het der arrakansche majesteit, den Néderlanderen gehoor te verlénen, en met hunne geschenken in zijne tégenwoordigheid te doen verschijnen. De bevélen daartoe afgevaerdigd, en volk en olijfanten gezonden hebbende, vond men, op een' zondag, des morgens vroeg, al den toestel gereed, om van de logie der Hollanders, de reis naar de stad en het koninglijk paleis in de volgende orde aantevangen.

VOOREERST kwam de overste *Coutwal*, of schout, zijnde heer en overste van de volkrijke *Bandel*, gezéten op een' grooten olijfant, en met eene agtbaare houding, in witte lijnwaaten kléding, met langzaame tréden vooruitgeréden; zijnde omringd van bedienden, lijfwagten, en slaaven, die blootsvoets, langs den klijägtigen weg en bezwaarlijken steengrond, volgen moesten. Hieröp volgde de *Roos*, of onderschout, éveneens gekleed als de *Coutwal*, met dezelfde pragt, en insgelijks verzeld van bedienden en lijfwagten. Vervolgens verscheidene arrakansche muzikanten, die met spélen, pijpen, en blazen, het volk van alle kanten déden te zamen vloeijen, om dezer staatsie des te meer luister bijtezetten. Op dezen volgden de Néderlanders met de geschenken, bestaande in fraai japans verlakt werk, spiegels, rood laken, spécerijën, en andere fraaijigheden. De heer VOORBURG, opperhoofd der Néderlanderen, reed insgelijks op een grooten olijfant. Den brief, aan den koning, vertoonde hij van tijd tot tijd aan de aanschouwers, om hun daardoor de aanhoudende vriendschap en goede verstandhouding der beide natiën bekend te maken. Hij was méde verzeld door verscheidene arrakansche bedienden, poetzemakers, en anderen, om plaats te maken. Na den heer VOORBURG volgde onze schipper JAKOB HEINZ. MOOKER, met den koopman DIRK FRAAI, beiden naast malkanderen

op een' olijfant gezéten, en omringd van hollandſche muskettiers, welken den trein ſloten, en nu en dan onder het voorttrekken lustig vuurden.

Elke olijfant had op zijnen rug eene kleine tent, die met koorden om de borſt en den buik van het dier vaſtgemaakt was, en in dewelke twee perſoonen gevoeglijk naaſt malkanderen konden zitten. Op den nek van elken olijfant zat een moor, die het logge beeſt, door middel van een' kleinen haak, beſtierde.

Toen de optogt begon, werd het grof geſchut van ons ſchip geloſt; en de trein tot in de hoofdſtad *Arrakan* en vóór het koninglijk ſlot gekomen zijnde, maakte men zig gereed tot de intréde. —— De *Coutwal*, de *Roos*, het hollandſch opperhoofd, névens de ſchipper en koopman, afgetréden zijnde, werden door drie wijde ſteenen poorten en hooge dikke muuren, die het vorſtlijk paleis omringden, naar de gehoorzaal geleid. Doch, na dat zij door eene ménigte van arrakanſche heeren, hovelingen, hellebaardiers, en gewapende krijgslieden gepaſſeerd waren, moeſten onze drie Hollanders de ſchoenen uittrekken, en daar buiten laten ſtaan, om deze heerlijke plaats niet te ontëren. —— Na een weinig getoefd te hebben, werden zij, door verſcheidene fraije vertrekken, tot in de vorſtlijke zaal, of gehoorplaats, geleid, daar al de groote *Sikken* en voornaame heeren, op het pragtigſt uitgedoſt, met de beenen onder het lijf geſlagen, op koſtlijke tapijten neêrgezéten waren. Zodra de Néderlanders binnengetréden waren, moeſten zij neêrhuiken, met het aangezigt ter aarde gebogen, en te zamen gevoegde handen vóór het voorhoofd, om in deze ootmoedige geſtalte de komſt van den koning afte wagten; welke kort daaröp uit een naaſtgelégen vertrek in de zaal trad, wanneer een ieder der aanwézenden aanſtonds de handen vóór het nédergebogen aangezigt hield, wijl het niet geoorlofd was den koning te aanſchouwen; gelijk ook onze Néderlanders hunne oogen niet mogten wenden om denzelven aantezien, wordende hunne hoofden, door twee daartoe geſtelde kamerlingen, geſtadig neêrwaard gehouden.

De brief en de geſchenken werden door eenen tolk aan bijzondere perſoonen ter hand geſteld. De Néderlanders déden den gewoonlijken zégenwenſch aan zijne majeſteit. Hieröp deed de koning door den tolk naar de gezondheid van den heer gouverneur generaal vernémen, welken hij, als uit bijzondere toegenégenheid, zijnen broeder noemde. En, deszelfs wélſtand verſtaan hebbende, betoonde hij er zijne blijdſchap over. —— Vervolgens kwamen de geſchenken van zijne majeſteit voor het licht, die wéderöm, als een tégengeſchenk, en ter betuiginge van des konings ongemeene gunſt, den Néderlanderen zouden geſchonken worden: naamlijk, de geſchenken voor den heer gouverneur generaal, beſtaande in vier ſtukjes arrakans lijnwaat, ter waerde van bijna drie rijksdaalders, wordende dezelven gelegd op de hoofden onzer gezanten. De ſchipper en de koopman werden

den elk ook met twee zulke ſtukjes lijnwaat begiſtigd, welken hun insgelijks door den tolk op het hoofd werden gelegd. —— Zij bedankten den koning voor deze groote gunſtbewijzing.

Uit deze geſchenken kan men de buitenmatige gierigheid van dezen vorſt afnémen, die in rijkdom en magt voor geen koning van Indiën behoeft te wijken. —— Nadat dit alles verrigt was, vertrok de koning wéderöm uit de zaal, naar het vertrek, uit hetwelk hij te voorſchijn was gekomen, en de Néderlanders krégen verlof om opteſtaan, en deze voor hun zeer lastige houding te verlaten. De laatſte pligtplégingen verrigt hebbende, werden zij door eenige arrakanſche heeren uitgeleid; waarna zij met dezelfde ſtaatſie, op de olijfanten des konings gezéten, van het flot naar de hoofdſtad *Arrakan*, en van dáár naar het kantoor der Néderlanderen réden; vanwaar zij des avonds, geheel vermoeid, aan ons boord terug kwamen.

Niettégenstaande de genomene voorzorgen, dat onze gezanten de koninglijke majeſteit niet zouden zien, hadden zij egter zomtijds dien vorſt ter fluik beſchouwd. Hij was omtrent agttien jaaren oud, dik en zwaarlijvig, en tamelijk blank van lichaam. Hij was in het rood ſcharlaken gekleed, met een' vorſtlijken turban op het hoofd, welke met kleinodiën bezet was; om de armen had hij gouden ringen, en koſtlijke vercierſels in de ooren en om den hals, zijnde alles met diämanten en paerlen bezet.

De reis naar dit koningrijk was ondernomen, om eene lading nieuwe rijſt, en een goed getal ſlaaven en ſlaavinnen intenémen, en daarméde naar *Batavia* te kéren. Doch de rijſt, welke wij hier meenden te laden, ſtond toen, in November, nog in vollen groei op het veld. Zij was egter reeds tamelijk hoog, en ſtond zeer ſchoon en vermaaklijk om aantezien, éven als het koorn in Europa. Wij moeſten derhalven zo lang alhier vertoeven, tot dat dezelve rijp en geöogſt was. —— Ondertuſſchen dat wij hier lagen, namen wij dagelijks ons vermaak in de omliggende ſtéden en vlekken, om de meeſte merkwaerdigheden van dit rijk te bezigtigen. Zomtijds déden wij onze wandeltogten te lande, en zomtijds te water in een *Lakno* van de éd. maatſchappij, zijnde eene ſoort van galei, op dewelke veertig roeijers waren. In het midden deszelfs was eene pragtige tent met eene tafel en banken. Met dit vaartuig voeren wij dikwils op ſnelvlietende rivieren naar verſcheidene gewesten van dit rijk, in hetwelk wij alöm ſchoone landerijën, boſſchaadjen, bekoorlijke valijën en vlakten ontdekten. Zomtijds bezogten wij het hoog gebergte, ter regterhand van ons gelégen, en meeſtendeels met groen kreupelboſch bewaſſen, door hetwelk men nogthans overäl aangenaame wandelwégen vond. Hier onthielden zig veele tijgers, ſlangen, en ander gedierte. De tijgers kwamen des nagts dikwils tot in de *Bandel*, daar zij dan zomtijds ſchaapen, geiten, of ander vee, ja zelfs wel menſchen verſcheurden. Doch bij dag kon men hier vrijlijk doorwandelen. Van dit vermaaklijk gebergte kon men verſcheidene ſchoone kronkelende rivieren en ſtroomen, door velden, boſſchen, valijën, ſtéden, en vlekken, al ſlingerende derzelver loop zien volbrengen. Van dáár ontdekte men ook de hoofdſtad *Ar-*

Arrakan, en het vorſtlijk paleis, welks vergulde daken, waaröp de gulden zon haare ſchitterende ſtraalen ſchiet, eenen luiſterrijken glans van zig gaven. Overäl zag men heidenſche tempels en pagoden der Arrakanneren. De *Bandel*, de hollandſche logie, de *tanken*, vijvers, boomgaarden, luſthoven, en belommerde priëelen, verrukten het oog. Agter dit gebergte was wéderöm eene heerlijke landſtreek, welke, zo ver men zien kon, door hémelhooge bergen beſchut werd. Hier vonden wij veele volkrijke dorpen, en de ſchoonſte akkervelden, die men mag aanſchouwen, en alwaar de arrakanſche boeren en boerinnen ijverig met den landbouw bézig waren. De herders en herderinnen weidden hier hun vee in het wélig gras. Men vond hier oſſen, koeijen, ſchaapen, geiten, en verkens, als ook allerhande pluimgedierte, ganſen, hoenders, eenden, enz. De rijſt- en koornäkkers ſtonden hier zo heerlijk, dat men zig eerlang met een' rijken en gezégenden oogſt vleijen kon. Wij begaven ons zomtijds naar de *tanken*, zijnde zoetwaterſtroomen, welken niet alleen in dit koningrijk, maar ook in andere landen van Aſië, ménigvuldig gevonden worden. Dezelven zijn midden in het veld gelégen. De meeſten zijn vierkant; zommigen vijftig, zestig, tachëntig, ook wel honderd roeden groot. Zij zijn zeer dienſtig voor menſchen en dieren. Wij wieſſchen en baadden ons dikwils in dezelven, om ons te verfriſſchen. In de tuinen, boomgaarden, en luſthoven verluſtigden wij ons ook ménigmaalen. De heerlijkſte vrugten en allerhande fruiten kon men hier tégen eenen matigen prijs bekomen. In de *Bandel* bezogten wij ook de olijfants-ſtallen, in eenigen derwelken 18, 20, of 25 van deze dieren, van allerleie grootte, ordenlijk naaſt malkanderen aan zwaare paalen vaſtgemaakt, ſtonden, en zo verzékerd, dat zij weinig geweld konden doen.

De olijfanten worden alhier in de boſſchen en wilderniſſen, — niet door geweld — maar door liſt, en met behulp van tamgemaakte olijfanten, gevangen. De Arrakanners maken te dien einde ſchéringen en betuiningen, waarïn zij dezelven door middel van tamme olijfanten wéten te lokken, en ze vervolgens te bedwingen, door ze zo te binden, dat zij niet in ſtaat zijn hunne anders groote magt te gebruiken. In de ſtallen worden zij dan tam en bekwaam gemaakt, en door bijzondere lieden onderwézen, zelfs zó, dat zij ſchijnen alles, wat men tégen hun zegt, te verſtaan en te begrijpen. Zij zijn dan zeer gehoorzaam, behendig, en ſtaatig; zodat wij ons ménigmaal over deze dieren verwonderden. De Mooren verkopen ze tot een' hoogen prijs, zomtijds voor eenige duizend *ropijën*. De Arrakanners voeren ze ook met hunne ſchépen naar andere landen en rijken van Aſië.

Wanneer wij ons zomtijds met de galei, of *lakno*, naar het een of ander geweſt begaven, en daar aan land gingen, werden wij in deze afgelégene oorden dikwils door eene ménigte Arrakanners, zo mans- als vrouwsperſoonen, met verwondering beſchouwd, en door dezelven overäl gevolgd en begeleid, waaröp wij juiſt niet zeer gezet waren; zodat wij dikwils, om ons van deze menſchen te ontdoen, naar ons vaartuig moeſten kéren. — De nieuwsgierigheid dezer Indiäanen was zo groot, dat zomtijds eenigen onder

der hen, welken wel de voornaamſten en aanzienlijkſten ſchénen te zijn, met hunn' groet *ſalamma* ons vriendelijk verzogten, een weinig ſtil te ſtaan, om ons des te nauwkeuriger te kunnen bezigtigen. En, wanneer wij hun dan hierïn te wille waren, gaven zij hunne verwondering over onze blankheid te kennen. Hunne zwartgerooſte handen en armen hielden zij bij de onzen, en toonden ons al lachende een vriendlijk gelaat. Wij beſloten hierüit, dat deze Arrakanners weinig of in 't geheel geen Nederlanders gezien hadden. —— Wij hielden op zulke togten veeltijds onzen maaltijd in het aanminnig groen, daar wij dan met wat gebradene hoenders, eenden, of ander gevogelte, en met een glaasje ſek, of perſiſchen wijn, ons hart verkwikten. Doch alsdan wiſten veele klugtige tijdverdrijvers, ſpringers, ſpélers, danſſereſſen, en dergelijk ſlag, ons zomtijds ook te vinden, die dan hunne kunſt en vaerdigheid, om een ſtuivertje te verdienen, in het werk ſtelden. —— Onder de ménigvuldige tempels en afgoden, welken men hier alöm in ménigte vind, zagen wij eens in een ſteedje, in een' der voornaamſte tempels, tot denwelken men langs trappen, die in de rots uitgehouwen waren, opging, een der grootſte afgodenbeelden van het geheele koningrijk. Dit wanſchiklijk beeld zat, gelijk al de andere afgoden der Arrakanneren, met zijne onbeſchofte beenen onder het lijf geſlagen. Hetzelve was van klei gemaakt en hard gedroogd; waarna men het zwart had geſchilderd. Deszelfs lange doorboorde, en, naar de wijze der inwoners, tot op de ſchouders neêrhangende oorlellen, waren koſtlijk met oorhangzels en allerhande fraije dingen vercierd; en, om dat deze afgod geen kou zou lijden, was hij met eene koſtbaare kléding, naar de wijze des lands, omhangen. Zijn aangezigt en naakte boezem waren verguld. Vóór hem lagen bloemkranſſen, kruiden, gommen, vrugten, en rijſt; névens allerlei zijden tuig, katoen, garen, enz., opdat dezen god toch niets mogte ontbréken.

TERWIJL wij in dezen tempel waren, kwamen de arrakanſche *Talpois* (prieſters), welken vóór dezen afgod nédervielen, en, na hunne gebéden met zonderlinge tékenen van ootmoedigheid uitgeſtort te hebben, hunne offerhanden déden, beſtaande dezelven in wélriekende kruiden en bloemen; waarna zij zongen, en, door het bedrijven van duizenderlei guichelarijën en grillen, hunn' grooten ijver in deze hunne godsdienſtige verrigtingen betoonden.

DE tempel, waarïn dit beeld geplaatſt was, was tamelijk ruim, rond, en van boven piramiedswijs toelopende. Dezelve was van ſteenen op eene hooge rots gebouwd, zodat men omtrent dertig trappen opklimmen moeſt, eer men aan denzelven kwam. —— Meeſt al de pagoden en afgodshuizen, ten minſten zo veelen wij in dit koningrijk gezien hebben, waren op zeer hooge heuvelen, bergen, of rotzen gebouwd; hetwelk mij deed gedenken aan de hoogten der kinderen ISRAËLS, met dewelken zij zo ménigvuldige maalen den ALLERHOOGSTE vertoornden. —— Wij bezogten in zommige plaatzen ook de markten, welken veeltijds opgepropt waren van menſchen, die hier allerhande waaren verhandelden.

VIERDE HOOFDSTUK.

Berigt aangaande de vijffjarige verschijning des konings van Arrakan, *welke pragtig en luisterrijk is. Een moorsch vorst komt, uit* Bengalen, *naar het koningrijk van* Arrakan *vlugten. Merkwaerdig verhaal van het begin, den voortgang, en het eind der beroerten, als ook van den bloedigen oorlog in het rijk van den* Grooten Mogol. *Snood en listig bedrijf van* ORANG CHEF, *of* AURENG ZEEB, *die, door broedermoord, bedrog, en loosheid, des* Mogols *kroon en koninglijken scepter krijgt. Oproeren in het koningrijk van* Arrakan. *Brand. Krijgstoerusting. Droevig eind van* Sultan CHASAUSA.

ALLE vijf jaaren, en gemeenlijk op den 15den November, verschijnt de koning van *Arrakan* buiten zijn paleis, en vertoont zig in het openbaar door de gantsche stad *Arrakan*. Maar voor noch na dien dag mag het niemand gebeuren den koning te aanschouwen; ten zij iemand tot zulk een' hoogen trap van eer, aanzien, en gunst ware opgeklommen, dat hij, met bewilliging des konings, de bijzondere genade genoot', de koninglijke majesteit te mogen zien: en zulk een persoon word alsdan, om zulk eene hooge waerdigheid, als tot den hémel verhéven, en als een GOD geëerbiedigd en aangebéden.

DEZE dag, van de vijfjaarige vertoning des konings, werd nu van een' ieder' met een vierig verlangen te gemoet gezien. Reeds in het begin van onze aankomst alhier, snelden de booden en afgezondenen door al de gewesten van het koningrijk, om den onderdaanen bekend te maken, dat de plegtige omgang en verschijning des konings in het openbaar, den 15den November zouden plaats hebben. Deze bekendmaking was tévens een strikt gebod, dat al de onderdaanen, zo mans- als vrouwspersoonen, die gezond, en tusschen de agttien en zestig jaaren oud waren, op dien dag zig binnen de hoofdstad *Arrakan* moesten laten vinden, om de verschijning des konings bijtewonen. Al de geenen, die aan dit bevél niet gehoorzaamden, waren elk in eene boete van omtrent tien stuivers hollands geld vervallen. ——

VOORZÉKER eene goede vinding van dezen koning, om eenen ongeloofslijken schat bijéén te verzamelen. Want het land is zeer volkrijk en uitgestrekt; dus men ligt kan begrijpen, dat het slegts zeer weinigen, in vergelijking van zo veele honderd duizenden, gelégen kwam, eene reis naar de hoofdstad *Arrakan* te doen, inzonderheid wanneer zij eenigzins van dezelve verwijderd woonden; en daar de straf, op de overtréding dezes gebods gedreigd, slegts in eene geringe boete bestond.

NIETTEMIN was évenwel de toevloed der zulken, welken de nieuwsgierig-

righeid derwaard lokte, buitengemeen groot. De wégen grimmelden van volk, dat dagelijks van de verfcheidene gewesten des rijks zig naar de hofplaats begaf. Voornaamlijk waren de rivieren als bedekt met al de vaartuigen van allerlei flag; van dewelken zommigen zeer fraai waren, en waarin men mannen, vrouwen, en kinderen, onder eene pragtige tent, met opgebondene gordijnen, op koftbaare *alcatijven* zitkléden en matraffen zag zitten, en waaröp zij des nagts ook fliepen; terwijl hunne flaaven daar buiten met hunne *pangaijen*, of riemen, het water kliefden, om de reis te vervorderen. Verfcheiden' dezer vaartuigen kwamen voorbij onze fchépen, welken zij met veel verwondering bezigtigden. Inzonderheid fchénen zij het beeld- en lof-werk van den fpiegel van ons agterfchip, en boven op de gallerijën, te bewonderen.

WELHAAST was de ftad *Arrakan* opgepropt van menfchen, om deze pragtige en luifterrijke vertoning des konings bijtewonen. Zodra de daartoe bepaalde dag gekomen was, zag men reeds des morgens vroeg, omtrent het koninglijk flot, ftaande midden in de ftad, van alle zijden verhévene ftellaadjen en fchouwtoneelen opgerigt, en veele konftige vuurwerken in gereedheid. De voornaamfte ftraaten en wégen waren opgeruimd, en, daar het nodig fcheen, met leuningen en fchuttingen verzorgd. Eene ménigte foldaaten en dienaaren zag men alöm gefteld, om den al te grooten aandrang van het volk te beletten, opdat er behoorlijke plaats gehouden werd voor de vorftlijke ftaatfie.

EINDELIJK kwam ook de koning, onder het geluid der dommelende trommen, fchelle bazuinen en fchalmijën, uit zijn vorftlijk paleis, en tot buiten het kafteel geréden, op eenen witten olijfant; zijnde zeer pragtig gekleed met de koftbaarfte ftoffen van Afië, en vercierd met paerlen en allerlei édelgefteente. Op zijn hoofd droeg hij eenen koninglijken turban, en eene kroon van groote waerde; vertonende dus deze vorft eene uitnémende heerlijkheid en luifter. Hij zat in eene pragtige tent, op den rug des olijfants vaftgemaakt. Op den hals van dit dier was een arrakans édelman gezéten, die het beeft ftuurde.

DE olijfant, welke zeer groot was, was met koftbaare geborduurde en met paerlen bezette kléden behangen. Boven den koning werd door eenige van zijne édellieden een zonnefcherm gedragen, opdat de ftraalen der zonne den vorft niet hinderlijk zouden zijn. Rondöm den koning gingen veele aanzienlijke perfonaadjen te voet, als méde eene bende fraaigewapende lijfwagten. —— Op den vorft volgde een moorfch prins, insgelijks met eene vorftlijke pragt en heerlijkheid op eenen koftlijk uitgedofchten olijfant gezéten, en door eene ménigte édellieden en lijfwagten verzeld. Agter denzelven zag men de *Sikken* en verdere grooten des rijks, ieder op eenen pragtig opgetooiden olijfant, in orde volgen, en, éven als de koning, door lijfwagten, knegten, en fpeellieden omringd; makende dit alles dus eene allerluifterrijkfte pragt en ftaatfie.

DE fchatten van juweelen, paerlen, robijnen, en allerlei édelgefteente,

 goud,

goud, zilver, en koftbaare ftoffen, welken men bij deze gelégenheid zag, waren onbefchrijflijk. De ménigte van konftig gewerkte vlaggen, vaandels, en zonnefchermen verrukten het oog; terwijl het oor door allerhande fpeeltuigen geftreeld werd. De pleinen, markten, en voornaamfte ftraaten waren te weêrszijden bezet met foldaaten, allen in witte katoenen lijnwaaten kléding, met ontbloote fabels, pieken, lanciën, affagaijen, boogen, flingers, en ligt fchietgeweer gewapend. Deze vorftlijke trein werd ten laatften befloten door de arrakanfche *Talpoois* (priefters), en muzikanten.

Op deze wijs trok de koning, met al zijnen adel, hovelingen, en grooten van het rijk, door de voornaamfte wijken der ftad *Arrakan*; en kwam vervolgens wéderöm op het groote plein vóór het koninglijk paleis. — Alhier werd toen, volgens de vijfjaarige gewoonte, op nieuw de eed van getrouwigheid aan den koning den onderdaanen afgevorderd; waaröp aanftonds de lugt weêrgalmde van het geroep der talloofe fchaare van menfchen, die hunnen koning' trouwe zworen. Te zelfden tijde werd het gedonder van het grof gefchut, der metalen baffen, en kamerftukken gehoord. De zangers en fpélers lieten zig ook luftig horen; en, de avond nu reeds genaderd zijnde, zag men overäl veele fraije vuurwerken afftéken, waarin de Arrakanners boven alle andere natiën van Indiën uitmunten. Vervolgens werd deze vreugdedag geflogen met het fpélen en zingen op de toneelen en opgerigte ftellaadjen, terwijl ondertuffchen de koning met al zijn gevolg naar het paleis was gekeerd. — Het grootfte gedeelte van den nagt in allerleie vermaaklijkheden en geneugten doorgebragt zijnde, keerde een iegelijk weêr naar zijne woning, en den volgenden morgen begaven zig de vreemdlingen ook wéderöm naar hunne plaatzen.

Doch na deze groote vreugd kwam eene zwaare wolk van een dreigend onheil uit het westen opzetten, die het geheele land in rep en roer bragt, en in groot en klein de uiterfte verflagenheid verwekte. Want een moorfch vorft kwam, uit het naburig *Bengale*, in het arrakanfche rijk vlugten, om daar eene fchuilplaats voor de zijnen te zoeken.

Om den lézer een vollédiger denkbeeld te géven van het merkwaerdigfte dezer geheele gebeurdniffe, welke tot deze beroerte aanleiding gaf, zullen wij dezelve, zo kort als mogelijk, eenigzins van haaren oorfprong ophalen, en van het voornaamfte, daartoe betreklijk, melding maken.

De groote *Mogol*, of opperkoning van Groot-Indiën, CHORAN SCHACH, of ook, CHACH JEHAN, dat is *koning der waereld*, genoemd, had vier zoonen en twee dogteren. De oudfte zoon, *Sultan* DARA genoemd, wás fchrander, en bezat verfcheidene hoflijke hoedanigheden. Hij zou bij de grooten des rijks meer bemind geweeft zijn, indien hij dezelven door zijne verwaandheid, en het hoog gevoelen, dat hij van zig zelven had, niet had verduifterd. Zijne al te groote drift, oplopendheid, en trotsheid, déden hem meer vrézen dan beminnen; daarbij maakte hij zig zelven haatlijk

bij

bij de *Omrachs*, en voornaamſte heeren van het rijk, door de weinige agting, welke hij voor den indoſtanſchen mohammedaanſchen godsdienſt betoonde.

De tweede zoon des *Mogols*, was *Sultan* CHASAUSA genoemd; anderen noemden hem *Sultan* SUIAG, hetwelk een' dapper' vorſt betékent. Deze was niet minder ſchrander dan zijn broeder *Sultan* DARA, en ging denzelven in veele vorſtlijke hoedanigheden, in vaerdigheid, en in ſtandvaſtigheid ver te boven. Door zijne ſnédigheid, en door milde geſchenken en rijklijke beloningen, wiſt hij zig bij de voornaamſten van het rijk bemind te maken, en hen op zijne zijde te lokken; doch zijne overdadigheid en dertelheid met zijne wijven en bijzitten déden hem zijnen pligt, omtrent ſtaatszaaken, verwaarlozen, hetwelk naderhand wel de meeſte oorzaak van zijn bederf en ondergang geweeſt is. Hij was ook het gevoelen, en den mohammedaanſchen godsdienſt der Perzen (*) zeer toegedaan, en zogt de ſecte van ALI, omtrent de uitlegging des korans, voortteplanten; daar nogthans zijn vader en zijne broeders zig tot eene andere mohammedaanſche ſecte bekenden.

De derde zoon, ORANG CHEF, of AURENG ZEEB, dat is *cieraad des troons* genoemd, was zeer ſcherpzinnig en verſtandig, ook vriendlijk en milddadig jégens de zulken, die hij tot zijn oogmerk bekwaam oordeelde. Hij was argliſtig en doortrapt, en zeer behendig in het veinzen. Hij geliet zig als wilde hij afſtand doen van al het waereldſche. Te dien einde leide hij al zijne koſtlijke cieraadjen af, zeggende, dat hij als een geeſtlijke (*Fakkih*), of munnik (*Derwiſch*), zijn léven in de eenzaamheid heiliglijk wilde doorbrengen; en betoonde derhalven eenen grooten afkeer van de kroon, de heerſchappij, en het léven aan het hof. — Maar door deze bedrieglijke ſtreeken wiſt hij zig niet alleen bij de voornaamſte regeerders der omheenliggende rijken, die onder den *Mogol* behoorden, maar ook bij zijnen ouden vader, en bij de bekwaamſte hovelingen en ſtaatsdienaars bemind te maken, en derzelver gunſt te winnen. Zodat elk wenſchte, — niet DARA, die de oudſte was; — maar dezen zédigen en niet min ſchran-

(*) In den mohammedaanſchen godsdienſt, zo wel als in alle anderen, vind men verſcheidene gezindheden. De voornaamſten zijn: de ſecte *Sùnni*, welke de Turken aanhangen, en de ſecte *Schia*, welke de Perzen belijden. Deze laatſte heeft haare aanhangers in eenige gewesten aan de ooſtzijde van *Arabië*; maar derzelver hoofdplaats is aan den perſiſchen zeeboezem, en voornaamlijk op het eiland *Bàhhrejn*. Verders heeft men de ſecten *Zéidi* in *Yemen*; *Beiàſi*, *Beiàdi*, of *Abâdi*, in *Omân*; névens nog verſcheidene minderen. - - - De aanhangers van al die ſecten ſtellen MOHAMMED onder het getal der profeeten, en de koran is bij hun het voornaamſte wetboek in hunne geeſtlijke en waereldlijke gerigten. Zij houden malkanderen egter voor *Chauâredsji*, of *Râfiditen*, dat is ketters. Zie NIEBUHR, *Beſchr. van Arabië*, *bl.* 17. [*Deze, en ook al de volgende Aant. zijn van den Uitgéver dezer nieuwe Uitgave.*]

deren ORANG CHEF eens als *Mogol* in zijns vaders plaatze gekroond te zien.

De vierde of jongste zoon des *Mogols*, MORAD-BAKCHE, dat is het *vervulde begéren*, genoemd, was openhartig en mild; doch hij wist zig niet zeer verstandig te gedragen. Hij was een groot liefhebber van de jagt, waarméde hij zijnen tijd meest doorbragt, daarenboven was hij tot den drank geneigd. —— Daar zou goede gelégenheid voor hem geweest zijn om tot de kroon te komen, indien hij met zijne moedigheid, daar hij ménigmaal op roemde, schranderheid en beleid gepaard had.

Van de twee dogters des *Mogols*, werd de oudste BEGUM ZAHEB, dat is *meesteresse der vorstinnen*, genoemd. Deze was eene vrolijke en verstandige princes, die zig zelve, en ook haaren oudsten broeder, in de gunst van haaren vader wist te dringen. —— De tweede, BEGUM RAUCHENARA, of *het licht der prinsen*, genoemd, was niet zo schoon noch zo schrander als haare zuster; doch zij was ook van eenen vrolijken inborst. Zij beminde zeer haaren broeder ORANG CHEF, dien zij, gelijk men geloofde, van de geheimen van het hof telkens kennis gaf.

De jalousij kreeg dan onder deze vier broeders zeer de overhand, tragtende elk hunner, schoon in het heimlijk, de één den anderen de kroon en heerschappij te ontwringen. Zij waren allen getrouwd, en elk had zijnen aanhang onder de grooten van het rijk. De groote *Mogol* dit bespeurende, en daaruit niet anders dan verschriklijke onheilen van scheuring, opstand, en oorlogen, te gemoet ziende, en vrézende, dat zijne zoonen de handen aan malkanderen zouden slaan; besloot, hen vanéén te scheiden, en iederen van hun met eene heerschappij te begunstigen. Te dien einde gaf hij aan DARA de landschappen *Cabul* en *Multan*; *Bengale* aan *Sultan* CHASAUSA; *Decan* aan ORANG CHEF; en *Guseratte* aan MORAD BAKCHE. Zij namen elk, ten minsten in schijn, zulks in dank aan, en regeerden niet alleen met veel ontzag; maar zij verzamelden zig ook groote schatten; (: want de moorsche regenten wéten meest al de inkomsten des lands naar zig te trekken:) terwijl zij ondertusschen malkanderen niet vertrouwden, maar altijd een magtig heir, als ware het ten dienste van den *Mogol*, hunnen vader, op de been hielden, om dus elk op zijne hoede te zijn.

Sultan DARA, welken men, uit hoofde zijner geboorte, den troon, na zijn vaders overlijden, toeschikte, bleef egter meest aan het hof. De oude vorst scheen dit ook dus te bestieren, dat hij hem na zijnen dood in het rijksbestier zou opvolgen, gévende hem ondertusschen magt en gezag, naast hem, alles te regéren. —— Dit duurde een' geruimen tijd, hoewel niet zonder mistrouwen van de zijde des ouden *Mogols*, die, gelijk men geloofde, meer voor ORANG CHEF was, wijl deze meer bekwaamheid tot de regéring scheen te hebben, dan DARA. Maar hij vond zig misschien, ter voorkominge van zwaardere onheilen, genooddwangd aldus te handelen. Ondertusschen vertrouwde hij zelve den *Sultan* DARA niet te veel, vrézende steeds zijne listigheid; of door hem vergéven te worden, om dus te

zé-

zékerer zijne aanvanglijke heerſchappij tégen zijne broeders te verdédigen.

ONDERWIJLEN was de listige ORANG CHEF nu al een' tijd lang in het koningrijk *Decan* geweeſt, als er een hévige onluſt ontſtond tuſſchen den koning van *Golconda*, welk rijk aan dat van *Decan* paalde, en zijnen veldöverſte *Emir* JEMBLA; wijl deze JEMBLA, die een Pers, en dus geen heiden was, gelijk de koning van *Golconda*, en, hoewel bedektlijk, den mohammedaanſchen godsdienſt beleed, niet alleen zijnen vorſt van het grootſte voordeel zijner diämantmijnen had wéten te beroven; maar ook in zijne grootе veldtogten en overwinningen, in het koningrijk *Carnatica*, der heidenen tempelen en pagoden van de voornaamſte ſchatten en rijkdommen had beroofd. En hierôver was het, dat de koning van *Golconda* zijnen veldheere JEMBLA zijne wraak wilde doen gevoelen. Doch JEMBLA, welke nu rijk en magtig, en daardoor des te moediger was geworden, ſteunde op zijn ontzaglijk léger, in hetwelk veele dappere krijgsöverſten waren, zelfs veele Chriſtenen, zo Europeërs als Indiäanen; en daarbij was hetzelve van goed geſchut voorzien. —— Den koning van *Golconda* was daarënboven ter ooren gekomen, dat JEMBLA zomtijds wat te veel gunſt genoot van de koninginne moeder, die nog jong, en, ſchoon tamelijk zwart, vrij ſchoon van aanzien was. En dit gerugt zig vernieuwd hebbende, als JEMBLA wéder ten hove gekomen was, ontſtak het des konings gramſchap en wraakzugt zodanig, dat hij zig in hévige uitdrukkingen omtrent JEMBLA uitliet, wien zulks, aangezien hij veele vrienden ten hove had, ook ras aangediend werd.

DE koning dan den *Emir* eenen trek willende ſpélen, en hem, ware het mogelijk, zijne magt ontnémen, om zig tévens, op zijne beurt, van deszelfs rijkdommen bezitter te maken; en de *Emir*, van zijn kant, hiervan de lugt krijgende, wendde alle middelen aan, om zijnen zoon, *Emir* CHAN, van onder des konings magt, en van het hof te krijgen. Doch hierïn niet kunnende ſlagen, ſchreef hij aan ORANG CHEF, welke zig diens tijds in eene voornaame ſtad van *Decan* onthield; dat zijn koning hem, voor zijne aan het rijk betoonde dienſten, met al de zijnen wilde te onderbrengen; en derhalven hem verzogt, dat hij hem in dezen hulp en beſcherming wilde verlénen; belovende tévens aan ORANG CHEF, het koningrijk *Golconda* in zijne handen te doen vallen. —— Om dit te doen gelukken, ſtelde hij hem voor: dat hij ſlegts met een klein léger van vier- of vijfduizend ruiters behoefde aftekomen, en hier méde tot de ſtad *Golconda* te naderen, in ſchijn, om, als gezant van den grooten *Mogol*, zijnen vader, met den koning over gewigtige zaken des rijks te handelen; verzékerende hem, de zaak zó te beleggen, dat hij zig niet alleen van de ſtad *Golconda*, maar ook met weinig moeite van den perſoon des konings zou kunnen meeſter maken, wijl de vorſt zig den meeſten tijd in de opene hofplaats van *Bagnaguer* onthield. Verder beloofde JEMBLA, ORANG CHEF met vijftig

tig *roppijes* dags, en daarënboven met een magtig léger bijteftaan, zolang de veldtogt zou duren.

DEZE aanbieding kwam den listigen ORANG CHEF, die niets meer verlangde dan in zulk onklaar water te viffen, al te fmaaklijk voor, dan dat hij dezelve van de hand zou gewézen hebben. —— Hij begaf zig op weg, en wift zo wél den gezant te fpélen, dat de koning van *Golconda*, hierdoor misleid, en hem overëenkomftig zijn karacter willende ontvangen, hem flegts met een klein getal van hovelingen te gemoet ging. Maar zig door ORANG CHEF vijändlijk ziende befpringen, ontdekte hij het verraad, en nog te naauwer nood te paerd geraakt zijnde, vlugtte hij binnen de vermaarde vefting *Golconda*, waardoor de aanflag des *Emirs*, en van ORANG CHEF, in eenigen opzigte verijdeld werd.

DOCH de moed en heerfchzugt des laatften was te groot, dan dat hij de zaak zo gemaklijk zou hebben opgegéven, of zig eenigzins daar door laten affchrikken. Maar, fteunende op de beloften des *Emirs*, trok hij regt door naar 's konings paleis *Bagnaguer*, en roofde er al de fchatten en koftbaarheden; alleenlijk zond hij den koning zijne vrouwen toe, en belégerde daaröp *Golconda*. —— Dan eerlang door zijnen vader, CHORAN SCHAH, gelaft de belégering optebréken, gehoorzaamde hij aan dit bevél, en trok wéder naar *Decan*, nadat hij zijnen zoon, *Sultan* MACHMOUT, met de oudfte dogter des konings uitgehuwlijkt had, onder beding, dat die zijn opvolger op den troon zou zijn; névens nog verfcheidene andere voordélige voorwaarden, zo voor zig zelven, als, in fchijn, voor den ouden *Mogol*, zijnen vader, welken hij daarbij had wéten te bedingen.

ONDERWIJLEN nam de gemaakte vriendfchap tuffchen ORANG CHEF, en den *Emir* JEMBLA, van dag tot dag toe. Zij voegden hunne magten te zamen, en berenden eenige plaatzen in het koningrijk *Vifiapour.* —— Doch deze vriendfchap was van geen langen duur. Want de *Emir* JEMBLA nam de gelégenheid waar, en vertrok naar *Agra*, alwaar hij den ouden *Mogol* zijnen dienft, en eenen onwaerdeerbaaren fchat van édelgefteente aanbood, met verzoek, om den oorlog tégen de koningrijken *Golconda* en *Vifiapour* te mogen voeren, ten koste en voordeele van den *Mogol*, om alzo deszelfs ftaaten, magt, en rijkdom, naar het zuiden en 't westen uittebreiden. Hij flaagde hierïn zo ver, dat hij een magtig léger verkreeg, om daarméde zijne voordélige ondernémingen, omtrent de grenspaalen van *Decan*, voorttezetten.

VEELEN van de verftandigften onder de Mooren waren van gedagten, dat de *Mogol* zulks toeftond, om den *Emir* JEMBLA zelven, in tijd van nood, tot zijn voornémen te kunnen gebruiken; ten einde door hem, en het léger, welk hij gebood, zijne vier zoonen in den teugel te houden, en alle verdere onlusten en oproeren voortekomen en aftewenden. *Sultan* DARA was hier zeer kragtig tégen: doch als hem beloofd werd, dat ORANG CHEF zig niet in dezen oorlog zou ftéken, noch ook den veldtogt niet zou bij-

bijwonen; en dat daarënboven de vrouwen en kinderen des *Emirs*, tot gerustheid des rijks, zig aan het hof van den *Mogol* zouden komen onthouden, toonde hij hierméde genoegen te némen. De *Emir* JEMBLA trok, door 't rijk van *Decan*, naar het koningrijk van *Visiapour*, daar hij het sterkbemuurde *Kaliane* belégerde.

INTUSSCHEN werd de *Mogol*, die nu reeds 70 jaaren bereikte, ziek. Aanstonds ontstonden hier door beroerten en wanörden. *Sultan* DARA rukte, omtrent de hoofdstad *Agra*, als ook in *Deli*, *Cabul*, *Multan*, en andere plaatzen, een groot heirléger te zamen; *Sultan* CHASAUSA verzamelde er een in *Bengale*; MORAD-BAKCHE een in *Guseratte*; en ORANG-CHEF het zijne in *Decan*, doende vast elk zijn best om alles in zijne belangen te trekken, en dus aan de kroon te geraken; wijl anders een slegt noodlot alleen hetgeen was, dat zij te wagten hadden, want het was hun niet onbewust, dat hun vader weleer zijne broeders om het léven had gebragt, om kroon en scepter gerust te bezitten.

WELHAAST werd er door gantsch *Indostan* een valsch gerugt van den dood des *Mogols* verspreid; welk gerugt het hof in verwarring, en het geheele land in rep en roer stelde. De rampspoedige, en tévens ook al te voorbarige *Sultan* CHASAUSA, prins van *Bengale*, op zijne groote rijkdommen en magt, als ook op de hulp der Perzen steunende, wijl hij derzelver secte voorstond, rukte de eerste met een magtig léger te velde, en naar *Agra*; verspreidende alöm, dat zijn broeder DARA zijnen vader door vergift had om het léven gebragt; en dat, wijl deze zig door zulk eene snoode daad van vadermoord der kroone onwaerdig had gemaakt, hem, als den oudsten naast zijnen broeder, niet alleen *Agra* toekwam, maar dat hij uit dien hoofde ook regt op gantsch *Indostan* meende te hebben. En, schoon hem zelfs schrijvens van zijnen vader, CHORAN SCHAH, ter hand werd gesteld, met verzékering, dat hij niet dood, en zijne ziekte slegts gering was, en dat hij derhalven wéer ten spoedigsten naar *Bengale* zou vertrekken; zo bleef hij nogthans, zig van zijn vaders gevaarlijke krankheid verzékerd houdende, daaröp staan, dat zijn vader door DARA vergéven was; en dat hij het daaröm niet dienstig oordeelde, om weêr naar *Bengale* te kéren.

ORANG-CHEF begaf zig, van *Decan*, ook welhaast in het veld. Doch listiger dan zijn broeder CHASAUSA, bewoog hij zijnen jongsten broeder MORAD-BAKCHE, welke over *Guseratte* heerschte, door vleijende brieven en door geld, dat hij naar den troon zou dingen. Hij schreef hem, dat hij altoos zijn geheimste boezemvriend was geweest, en ook nog was; dat, hem betreffende, hij geen lust tot het regéren, maar meer geneigdheid tot den geestlijken stand had; dat DARA, dien men aan vadermoord schuldig kende, uit dien hoofde niet tot de regéring bevoegd was; ook *Sultan* CHASAUSA niet, wijl die het persisch geloof voorstond: maar dat hij hem, MORAD, tot de kroon zou bevorderen, onder beding, dat wanneer hij

Mo-

Mogol zou geworden zijn, hij hem eene zékere plaats des rijks zou vergunnen, om er zijne dagen in ruſt en ſtilheid te eindigen.

De al te ligtgelovige MORAD-BAKCHE, nam deze goede gelégenheid en voorwaarden zeer gaern aan. Te dien einde ontvong hij groote ſommen gelds van zijnen broeder ORANG-CHEF, maakte een' ieder' zijne zaaken bekend, verzamelde een groot léger, en verkreeg eerlang, door toedoen van ORANG CHEF, den koninglijken titel; ook verſcheen het heir van dien listigen vos tot zijner hulpe. Want ORANG CHEF zond zijnen oudſten zoon, *Sultan* MACHMOUT, tot *Emir* JEMBLA, met wiens dogter MACHMOUT getrouwd was, en uit dien hoofde veel op den *Emir* vermogt. Deze in het léger van zijnen ſchoonvader, die in *Viſiapour* voor den *Mogol* den oorlog voerde, gekomen zijnde, werkte aldaar zo veel uit, hoewel niet zonder veel moeite, dat hij den onſtandvaſtigen *Emir* in zijn vaders belangen overhaalde, en heimelijk met hem een verbond maakte. En, om dit werk meer ſchijn te géven, en om voortekomen, dat den vrouwen en kinderen van den *Emir*, welken nog aan het hof des *Mogols* waren, geen leed zou geſchieden, vond men goed, dat *Emir* JEMBLA, in ſchijn, een gevangene van ORANG CHEF zou zijn. Om dit uittevoeren, ging de *Emir* bij ORANG CHEF een bezoek afleggen, en op dien tijd werd hij, naar ſchijn, verraderlijk beſprongen en aangetaſt, gelijk men te voren was overëengekomen, en naar *Daulet-abad*, eene ſterkte in het rijk *Decan* gevoerd, en aldaar als een gevangene in zékerheid bewaard.

Dus kreeg de doortrapte ORANG CHEF, door deze bedrieglijke ſtrecken, en verder door groote geſchenken, eerlang, niet alleen al de magt des *Emirs*, maar ook het geheele léger des *Mogols*, dat onder zijn gebied was, op zijne zijde, en tot zijnen dienſt; waar méde hij als veldöverſte naar zijnen broeder MORAD BAKCHE trok, en zig met deszelfs léger verënigde, om dus gezamenlijk *Agra*, *Delij*, en andere plaatzen des koningrijks, te bemagtigen; en MORAD BAKCHE op zijn vaders troon te zetten, om, gelijk men hem wijsmaakte, in top van mogendheid, als *Mogol* te regéren.

Ondertusschen betoonde ORANG CHEF zijnen broeder MORAD BAKCHE, alle vriendſchap en toegenégenheid, die men kon bedenken, gévende hem telkens de koninglijke titels. De ſtaatzugtige MORAD, hierdoor verleid, voegde zig in alles naar den raad van ORANG CHEF; vaſtlijk geloof ſlaande aan al hetgeen hem door dien ſnooden vos werd ingeblazen, zonder te kunnen zien, veel min bevroeden, dat het geenzins de liefde van dezen ſchrand'ren prins het hemwaard was, die hem dreef; maar alleen de begeerte en zugt om zig zelven, als opperheer van Indiën, op den troon te plaatzen. —— De verënigde krijgsmagten trokken in goede orde, over gebergten, door boſſchen en wilderniſſen, voort naar *Agra*, alwaar zij alles in de uiterſte ontſteldnis en verlégenheid bragten; en wel voornaamlijk den ouden *Mogol*, en den trotzen DARA, wijl de doorſlépenheid en groote ſtaatzugt van ORANG CHEF hun genoeg bekend waren. En niet-

té-

tégenstaande nu CHORAN SCHAH zelve op het allervriendlijkste aan hun beiden schreef, ten blijke, dat hij nog in wézen was, en hen vermaande, ieder weêr naar zijne heerschappije te trekken, om dus rust en vréde, —— en geen oorlog —— in den lande voorttezetten; zo was dit nogthans alles vergeefs. In tégendeel drongen zij te sterker voort, en verspreidden nog al verder, dat de *Mogol* dood, ten minsten op het uiterste, was, en gevolglijk niet meer in staat het rijk te bestieren. En, om hun bedrijf eenigen glimp bij te zetten, gaven zij voor, dat, indien hij nog leefde, zij hem dan nog eens begeerden te zien, en de hand te kussen, om hem tévens uit het geweld van DARA te verlossen.

SULTAN CHASAUSA dan reeds zeer nabij genaderd, en ORANG CHEF, met zijnen broeder MORAD BAKCHE, naar *Agra* in optogt zijnde, was *Sultan* DARA ook genoodzaakt in alle haast een léger, zelfs ten koste zijns vaders, op de been te brengen, en daarméde, ter bescherminge van de koninglijke hofplaats en hoofdstad *Agra* te velde te trekken. En deze magt moest in twee bijzondere légers verdeeld worden: het ééne, om *Sultan* CHASAUSA te kéren, en het andere, om het magtig en vast sterk aannaderend heir der twee andere broeders tégen te trekken, en, was het mogelijk, nog tijdiglijk in zijnen loop te stuiten.

ZIE daar vier gebroeders, allen prinsen en dappere mannen, met ontzaglijke heirlégers, in het veld verschénen, om malkanderen te ondertebrengen, wijl elk van hun in het bijzonder de kroon en opperheerschappij van *Indostan* ten doele had. Geen wonder derhalven, dat de vader treurt en weent, en wenscht, nooit het lévenslicht aanschouwd te hebben, ziende nu in zijnen grijzen ouderdom, dit zo lang gevreesd verderf zo schriklijk in het openbaar uitbersten, ten ondergange van al de zijnen, en ter verwoestinge zijner bloeijende rijken. —— Doch wat raad? —— De zékerstschijnende middelen dienden vaerdig in het werk gesteld te worden. —— *Sultan* DARA had eenen zoon, SOLIMAN CHEKOUH genoemd, een' prins van vier- of vijfentwintig jaar', kloek en verstandig, en zeer bemind bij den *Mogol*. Deze kreeg bevél van hem, om *Sultan* CHASAUSA met een léger tégen te trekken; en men voegde hem een' verstandig' raadsheer, JESSINGU genoemd, toe. Deze prins tragtte CHASAUSA eerst door alle bedenklijke middelen wéderöm tot réden te brengen, en tot den terugtogt van *Bengale* te bewégen. Doch vergeefs. Weshalven de moedige SOLIMAN CHEKOUH, vol vuur en ijver, om eene roemrugtige overwinning te behalen, met zijn léger regt door op de magt van zijnen oom aantrok. De staatzugtige CHASAUSA trok insgelijks, in de beste orde, (: ten minsten naar der Mooren wijze:) op zijnen neef aan. Malkanderen tot onder het bereik van het geschut genaderd zijnde, ging het kanonnéren aan, waarna het tot zulk een hévig en bloedig treffen kwam, dat het slagveld met duizenden van dooden, van weêrskanten, bedekt werd. —— Maar CHASAUSA kreeg ten laatsten de néderlaag, en werd genoodzaakt terug te kéren, en wéderöm naar de grenzen van *Bengale* te trekken, hetwelk hij in de best mogelijke orde deed.

SOLIMAN CHEKOUH bleef dus meester van het slagveld, en van een gedeelte van CHASAUSA's geschut, oorlogstuig, en bagagie. Hij bleef nog eenigen tijd de Bengalers in het oog houden, met voornémen, om eerlang, met eer en roem beladen, weêr naar 't hof te kéren, en van dien kant zijnen vader, *Sultan* DARA, tégen het aannaderend geweld bijtestaan. — Onderwijlen kwam de tijding te *Agra*, dat ORANG CHEF en MORAD BAKCHE, met hunne magtige légers, van het zuiden naar 't noorden, tot digt bij de rivier *Eugenes*, die, van het oosten komende, zig in de *Ganges* stort, genaderd waren; en hunnen togt met rasse schréden naar *Agra* voortzetten, om hetzelve, névens *Deli*, en meer andere plaatzen des rijks, te overweldigen. Doch de *Mogol*, en DARA, hadden twee groote heeren, welken tévens schrandere en heldhaftige mannen waren, de éene KASEIN CHAN, en de andere JESSOMSEINGUE genoemd, tot veldöversten over hunne krijgsmagten aangesteld. Dezen trokken ORANG CHEF en MORAD BAKCHE te gemoet naar de rivier *Eugenes*, om, zo mogelijk, hen aldaar te stuiten. Zij hadden nogthans bevél van den *Mogol*, alle middelen van zagtzinnigheid, door vriendlijke bezendingen als anderzins, aantewenden, om deze twee staatzugtige zoonen, eer men tot het uiterste kwam, was het doenlijk, te bewégen om aftetrekken. Dan hierïn slaagde men niet; want geen der afgezondenen kwam terug. Men naderde malkanderen derhalven, tot dat de vloed *Eugenes*, welke men gemaklijk doorwaden kon, de eenige scheiding tusschen deze twee heirlégers maakte. — Men beweert, dat des *Mogols* veldöversten hier een' grooten misslag begingen, door dat zij niet ten eersten, als dappere mannen, den vloed overtrokken; aangezien het léger van ORANG CHEF, en MORAD BAKCHE, nog niet verzameld was; maar de magtigste benden nog agteräankwamen, en het volk daarënboven door de sterke togten, over zandige gebergten, door digte bosschen en wildernissen, in eene brandende hitte, zodanig afgemat was, dat zij dit vermoeide léger met het grootste voordeel zouden hebben kunnen aantasten; daar nu in tégendeel, door ORANG CHEF tijd te laten, al het voordeel op dezes zijde kwam. — Na hier in dezen stand dus drie dagen getoefd te hebben, en ORANG CHEF in dien tijd zijne magten verzameld, en zijn volk verfrischt hebbende, brak MORAD BAKCHE, onder het lossen van het geschut, met een gedeelte van het léger door den vloed, en stortte als een stroom, die alles met zig sleept, op het léger van den *Mogol* in, dringende met een hévig geweld door eene ménigte kogels en duizenden van snorrende pijlen heen. Hier werd de strijd nu heet. Veele dappere mannen bléven er van weêrskanten dood. Doch eindelijk, het léger van MORAD BAKCHE te magtig zijnde, en dat van den *Mogol* niet bestand tégen de woede hunner vijänden, bezweek het laatste, en kreeg de néderlaag, zelfs zó, dat ORANG CHEF en MORAD BAKCHE eene volkomene overwinning behaalden.

HET grootste gedeelte van de troepen des *Mogols* dus geveld, verstrooid, en de overigen op de vlugt gedréven zijnde, wilde de moedige

MO-

MORAD BAKCHE de vlugtlingen nazetten, en geheel vernielen: maar de schrandere ORANG CHEF oordeelde het dienstiger, eenige dagen langs den vloed te blijven uitrusten; niet alleen, om alsdan met het léger bekwaamer te zijn om voorttetrekken; maar ook, om ondertusschen door behendige middelen, gezanten, beloften, en geld, vrienden aan het hof te winnen, en zig van des *Mogols* en van DARA's toestand te laten onderrigten; en zig den weg en bekwaame gelégenheid derwaard te banen. —— Onderwijlen sliep de wakkere DARA ook niet, maar brandde vast van ijver, om zijne twee woedende broeders in persoon tégentetrekken. Hij deed, met verlof zijns vaders, een algemeen opöntbod door het gantsche land, en bragt, in korten tijd, een léger van omtrent négentigduizend ruiters en twintigduizend voetknegten op de been. Hier méde trok hij op, en zogt, zelfs tégen den raad van zijnen vader, en van de voornaamste rijksraaden, (: de meeste krijgsöversten betreffende, dezen waren DARA weinig toegedaan:) ORANG CHEF slag te léveren. Te dien einde trok hij omtrent agttien mijlen van *Agra* voort, en zogt eene voordélige plaats op, daar hij zig vast maakte, om ORANG CHEF den doortogt te beletten; en, wanneer het op eenen slag zou aankomen, het voordeel, zo veel mogelijk, op zijne zijde te hebben. Maar alzo verscheidene *Radias*, of kleine vorsten, zig in het indostansche gebergte onthouden, en daar, wégens de ontoeganglijkheid der plaatzen, welken zij in bezit hebben, vrij meer den roof dan wel de gunst van den *Mogol* zoeken; zo namen ORANG CHEF en MORAD BAKCHE die gelégenheid waar; en, deze *Radias* door geschenken en groote beloften op hunne zijden gelokt hebbende, krégen zij wegwijzers, en toegang, door dit gebergte, komende in alle stilte aan de andere zijde, daar zij, niet verre van de stad *Agra*, eene voordélige plaats innamen, en in allen spoed hun léger nédersloegen.

SULTAN DARA had dit zodra niet vernomen, of hij rukte op hen los, en légerde zig tusschen *Agra* en zijne vijänden, daar hij zig ten eersten slagvaerdig maakte, zijn geschut in eene rije in goede orde stellende, met kétens vooräan aan malkanderen vastgemaakt, en alles derwijze geschikt, dat hij niet vertrouwde, dat de vijänd het zou wagen hier doortebréken. Zijne krijgsmagt in onderscheidene hoopen verdeeld hebbende, bespeurde men overäl dappere helden en bevélhebbers, welken door DARA werden aangemoedigd tot eenen wakkeren tégenweêr, en zig wél van hunnen pligt te kwijten. De voorbereidzels aan de zijde van ORANG CHEF en MORAD BAKCHE waren niet minder. En, schoon hunne magt vrij kleiner was dan die van DARA, wisten zij zig daaréntégen des te béter van krijgslisten te bedienen, en daardoor te vergoeden, hetgeen zij aan magt te kort schoten. —— Welhaast vielen deze ontzaglijke légers, als woedende leeuwen, op malkanderen aan. Eerst liet men van weêrszijde het grof geschut spélen; en daaröp zag men als eene wolk van pijlen door de lugt vliegen. —— De reeds te lang getergde en moedvolle DARA, op eenen wéltoegerusten olijfant gezéten, brak met zijne verschriklijke légerbenden tégen de verënig-

de magten zijner twee broederen in, die, als paalen, onverzetlijk ſtonden; zodat hier een heet en bloedig gevegt geſchiedde. Het heir des *Mogols* was haaſt genoodzaakt, wégens de ménigte van dooden, op de vlugt te ſlaan; doch DARA hield, met een' onverſchrokken' moed, zijn volk ſtaande. Hij hield altoos zelve den voortogt, vertrouwende in deze omſtandigheid niemand béter dan zig zelven. Telkens moedigde hij de zijnen aan, en deed hen voortrukken, tot dat hij ten laatſten door het geſchut, de geſpannene kétens, en des vijands voetvolk doorgedrongen zijnde, met zijne ruiterbenden eene vreeslijke ſlagting onder de troepen van ORANG CHEF maakte. —— Doch dezen bezwéken ook niet ligtlijk; en, in plaats van pijlen, kwamen de ſabels voor den dag, met dewelken men malkanderen nu hardnekkiglijk te keer ging. —— ORANG CHEF en MORAD BAKCHE ſtonden pal, hun volk ſteeds aanmoedigende en tot eenen dapperen tégenweêr aanſporende. Doch nu en dan begon er eenige verwerring onder hunne benden plaats te hebben, die egter telkens door het kloek beleid der twee prinſen bevélhebbers weêr herſteld werd; tot dat ten laatſten, door ſchrik en ontſteldnis over de néderlaag, eene algemeene wanörde in hun léger de overhand nam. *Sultan* DARA, moedig op den behaalden zégen, klimt, naar men zegt, op het aanraden van een' zijner krijgsoverſten, die hem heimlijk vijändig, en ORANG CHEF gunſtig was, van den olijfant, en zet zig te paerde, om dus, wégens de onbekwaamheid der bergägtige wégen, wilderniſſen, en ruigten, zijne verſtrooide vijänden te vaerdiger te kunnen vervolgen. —— Doch dit was zijn ongeluk. Want zijne krijgsknegten, hunnen prins en veldheer niet meer op den olijfant ziende, verſchrikten, denkende dat hij verſlagen was. Dit veröorzaakte eene groote verbaasdheid, verwerring, geroep en geſchreeuw, in DARA's tot dus ver zégevierend heir. Ondertuſſchen nam MORAD BAKCHE, die, ſchoon gewond, telkens nog al ſtand hield, eene voordélige hoogte in; en het gevegt begon als weêr op nieuw, waardoor nu eene ménigte van DARA's ſoldaaten, en daarönder veele dappere helden, geveld werden. ORANG CHEF had voor dat het gevegt begon zijnen krijgslieden gezegd; dat zig in het léger des *Mogols* dertigduizend wélgéwapende mannen tot zijnen dienſt bevonden. En, het zij dat hij er kennis van had, of niet, zulks werd waar bevonden: want één der grootſte veldheeren in het léger van DARA, met naame CALIL ULLACHCHAN, welke nog een' ouden wrok tégen DARA voedde, en nu het bevél over omtrent dertigduizend man voerde, nam zijnen ſlag waar, en viel met al zijne onder zig hebbende troepen, ten minſten zo veelen hij er van tot zig krijgen kon, geheel trouwlooslijk DARA af, en ging tot ORANG CHEF over: daaröp de laatſte de overwinning krijgende, werd het léger van DARA gantſchlijk verſlagen en verſtrooid, en het overſchot tot vóór de poorten van *Agra* nagejaagd.

NU ſchreef de arglistige ORANG CHEF zijnen broeder MORAD BAKCHE den roem dezer overwinninge geheellijk toe, hem, van dit oogenblik af, zij-

zijnen vorst en koning noemende. Hij bragt den hier boven gemelden overloper vóór hem, opdat hij denzelven zijne milddadigheid en toegenégenheid zou betonen; bewijzende dus zijnen broeder, in alles, de eenen koning verschuldigde hoogägting; terwijl MORAD, te zeer verblind door zo veel voorspoed en roem, al de geveinsde pluimstrijkerijën van zijnen broeder voor goede munt aannam, en zig reeds inbeeldde oppervorst van *Indostan* te zijn. Maar de geveinsde ORANG CHEF wist op deze wijs zijne zaaken zo wél te beleggen, dat hij door heimlijke gezanten, brieven, geschenken, en schoone beloften, de voornaamste heeren, zo aan het hof als elders, in zijne belangen trok, en zig dus den weg baande, om zelve, bij de eerste goede gelégenheid, den troon als opperheer van *Groot-Indiën* te beklimmen.

DE rampspoedige *Sultan* DARA, van ieder verlaten, vertrouwde zig niet langer binnen *Agra*, maar begaf zig, op aanraden zijns vaders, in alle haaft, met vrouwen en kinderen, en een zeer klein gevolg, naar *Deli*, alwaar hij oordeelde in meer zékerheid te zijn, Onderwijlen liep alles ten voordeele van ORANG CHEF; alleenlijk was hem het léger van SOLIMAN CHEKOUH, welke op *Sultan* CHASAUSA loerde, nog in den weg, om zijn doelwit te bereiken; weshalven hij hier nu wéderöm zijne list in 't werk moest stellen. —— Hij bedagt schielijk de vaerdigste middelen, om tot zijn voornémen te kómen; en zond afgeregte mannen, met brieven en rijke geschenken, aan de twee grootste veldöversten van SOLIMAN CHEKOUH's léger, die hij ook wel ras, met meer anderen, zo door beloften van groote beloningen, als ook door scherpe bedreigingen, op zijne zijde kreeg; waar toe niet weinig hielp het met loosheid uitgestrooid gerugt, dat hij, te wéten ORANG CHEF, reeds meester van *Agra*, en van de gantsche magt des *Mogols* was, wijl DARA geslagen, en naar *Deli* gevlugt was, en dus het geheele léger zig aan hem onderworpen had. Dit deed in SOLIMAN CHEKOUH's heir eenen iederen den moed ontzinken, en men vreesde, dezen zégenpralenden en zo magtig geworden' overwinnaar tégen te gaan. Alles scheen dus in den wanhopendsten staat te zijn; en het kwam dengeenen zelfs, die anders voor de schranderste en onverschrokkenste gehouden werden, onmogelijk voor, de verwarde rijkszaaken te herstellen. SOLIMAN CHEKOUH zelve stond nu verbaasd. De rampzalige neêrlaag zijns vaders DARA, en de overwinning der twee andere vorsten, maakten hem ten eenemaale twijfelmoedig. Zijne beste raadslieden en hoofden van het léger, naamlijk DELI CHAN, en de *Radia* JESSINGU, welken reeds de zijde van ORANG CHEF heimlijk gekozen hadden, rieden hem sterk aan, dat hij, wijl hij zig tégen de aannadering van zijne vijanden niet bestand oordeelde, tot zijner behoudenis', met zijnen voornaamsten rijkdom en schat, zijne toevlugt tot een' der magtigste *Radiâs* in het gebergte némen zou, daar men geloofde, dat hij in alle veiligheid zou zijn, tot dat zijne zaaken eenen béteren keer zouden genomen hebben. Dit werd ten eersten gewerkstelligd. —— Doch CHEKOUH dus vlugtende, werd door de trouwloosheid van DELI CHAN, en den *Radia* JESSINGU, van al zijne beste schatten verraderlijk op den weg berooid. Onder-

tusschen nam de *Radia* van het schier ontoeganglijk gebergte *Serenaguer*, hem gunstig in zijne bescherming aan, en belootde hem alle hulp en bijstand.

ONDERTUSSCHEN rukten de dappere ORANG CHEF, en MORAD BAKCHE, hunne magtige en nog steeds aangroeijende légers vóór de poorten van *Agra*. Doch de eerste schreef aanstonds eenen zeer vriendlijken brief aan den *Mogol*, zijnen vader, met de sterkste betuigingen van zijn leedwézen over den ellendigen toestand des rijks, en over al het gebeurde; als méde van de vierige begeerte, om zijnen vader nog eens te zien, om zijne onderdanigste opwagting bij hem te maken, en hem zijne eerbiedigheid te betonen; en om hem tévens de bedriegerijën van DARA, dien hij als de eenige oorzaak van zo veele rampen en onheilen wist af te schetzen, onder het oog te brengen. Deze brief werd door eenen *Capados*, of ontmanden, afgezonden, en den ouden *Mogol* in persoon ter hand gesteld. Deze *Capados*, dien men van alles wél onderregt had, wist zijne rol zo wél daarbij te spélen, dat dezelve zeer veel indruk op den ouden heer maakte. Maar évenwel met de vertrouwdsten van zijnen adel geraadpleegd, en alles overwogen hebbende, werd er besloten, zig niet op ORANG CHEF te vertrouwen, wijl zijne listigheid maar al te zeer bekend, en zijn geveinsde aart te dikwils gebléken was; maar dat men liever zou tragten hem binnen *Agra* te lokken, om hem dan in verzékering te némen. —— Er werd dan een vriendlijke brief van wégens den *Mogol* aan ORANG CHEF afgezonden, waarïn hem de sterkste betuigingen van zijns vaders genoegen, en van deszelfs liefde en genégenheid te hemwaard gedaan werden; en dat de snoode handelwijzen van DARA zijnen vader maar al te wél bekend waren, die derhalven op het vierigste verlangde zijnen zoon te zien, en denzelven met alle tékenen van vriendschap binnen *Agra* te ontvangen; om dan vervolgens te zamen over de tégenwoordige gesteldheid der rijkszaaken te handelen, en de beste middelen dieäangaande te beramen.

DOCH, of ORANG CHEF agterdogt opvatte, dan of hem de een of ander kennis van den toeleg gaf, wijl hij doch meest overäl zijne vertrouwden had, zulks weet men niet; ten minsten hij was dan te voorzigtig van zig dus bloot te géven. Maar hij veinsde niettemin, en schreef wéderöm aan zijnen vader; dat hij hem in alle ootmoedigheid zoude komen bezoeken. —— Ondertusschen wendde hij alle middelen aan, om de voornaamste staatsdienaars en hooge beämpten, zo in de stad *Agra*, als aan het hof zelf, in zijne belangen te trekken; en eindelijk oordélende, dat zig thans de bekwaame gelégenheid aanbood om zijn oogmerk te bereiken, liet hij zijnen vader op het onverwagtst wéten, dat hij hem zou komen zien: maar, in plaats van zelve te gaan, zond hij zijnen zoon, *Sultan* MACHMOUT, welke een dapper prins was. —— Deze jonge held, vol vuurs, en ijverig in het uitvoeren van zijns vaders bevélen, dringt door, en sabelt in het inkomen alles ter néder, wat hem tégenstand durfde bieden. Hij werd onmiddelijk door verscheiden' zijner benden gevolgd, en de ruiterij bezette ten eersten de voornaamste straa-

ten

ten en poorten, zelfs het koninglijk ſlot. En op deze wijs maakte ORANG CHEF zig meeſter van *Agra*.

HET vorſtlijk paleis viel hem ook eerlang, genoegzaam van zelf, in de handen; en, zonder zijnen vader, den ouden *Mogol*, te gaan bezoeken, liet hij denzelven wel ſtriktlijk daar binnen bewaren; belovende hem te komen ſpréken, zodra hij in meer zékerheid zou zijn, en zig meeſter van DARA gemaakt hebben. Deze twee overwinnaars, ORANG CHEF, en MORAD BAKCHE, werden nu als goden van één' ieder', zelfs van diegeenen, welken nog onlangs hunne vijanden en wéderpartijders waren geweeſt, geëerbiedigd en aangebéden. De grootſte *Omrachs*, en heeren van het hof, onderwierpen zig met alle démoedigheid, naar der Mooren ſlaafſche wijze, aan deze twee dappere waereldvorſten.

ORANG CHEF hieröp goede orde geſteld, en zig omtrent alles wél verzékerd hebbende, ſtelde hij zijnen oom CHAH HESTCHAN, een' ſchrander' man, en zijn' boezemvriend, tot ſtadhouder van *Agra* aan, en vertrok met zijnen broeder MORAD BAKCHE, die zig in alles naar den wil zijns broeders voegde, en nu, door liſt en toedoen van ORANG CHEF, welke nog ſteeds voorgaf, dat, zodra hij het rijk in ruſt en vréde zou gebragt hebben, hij een *fakkih* (geeſtlijke) wilde worden, om zijne overige dagen in ſtilheid doortebrengen, geen andere titels ontvong, dan die van koning, oppervorſt, zijne majeſteit, enz. Zij namen hunnen weg naar *Deli*, om DARA optezoeken, en dien van kant te helpen.

MIDDELERWIJL werd MORAD BAKCHE in het heimlijk, door brieven van zijne beſte vrienden, gewaarſchouwd, op zijne hoede te zijn, en zig voor de liſtige laagen van zijnen broeder te wagten; zelfs werd hem op een' dag berigt, dat, indien hij zig niet in agt nam voor de bedrieglijke valſtrikken zijns broeders, mogelijk deze zelfde dag hem nog rampzalig zou zijn. — Doch al die waarſchouwingen konden niet baten. Want hij meende, de beloften, welken ORANG CHEF hem zelfs, naar het gebruik der Mohammedaanen, op den koran gedaan en bezworen had, waren onfeilbaar. Hij ſloeg dus alle vermaningen in den wind; en begaf zig nog dien zelfden avond bij zijnen broeder, die hem nooit meer vleidde dan op dit oogenblik, en hem in zijne vorſtlijke tent deftig onthaalde met allerhande lekkernijën en voortreflijken perſiſchen wijn. Waardoor MORAD BAKCHE verheugd geworden zijnde, verder verblind werd, en zo rijklijk van dit lieflijk druivennat naar zig nam, dat hij op het laatſte zijner zinnen in het geheel niet meer meeſter was. ORANG CHEF hield zig als of hij zig ter ruſte ging begéven; en bevool eenigen heeren, welken de aanſlag reeds bekend was, aan, verder met MORAD vrolijk te zijn, die hem zo veel gaven, dat hij ten laatſten niets meer van zig-zelven wiſt, en in ſlaap geraakte. ORANG CHEF, hiervan verwittigd, kwam hem in dezen ſtaat vinden, en, hem op eene gantſch onzagte wijze hebbende doen ontwaken, beſtrafte hij hem over zijne meer dan beeſtägtige gulzigheid; hem en den omſtaanderen vragende, of zulk eene daad eenen koning paste? — Hij gaf verder aanſtonds bevél, dat men dit dronken

beeſt

heeft handen en voeten zou binden, en gevangen zetten. Dit werd zo vaerdig uitgevoerd als belast; en men zond hem, onder goede verzékering, naar de vesting *Slimger*, niet verre van *Deli*, midden in den vloed gelégen, alwaar men hem zeer nauw bewaarde. Ondertusschen werd deze dronkenschap van MORAD, welke bij Mooren en Muselmannen een gruwel is (*), luide uitgeroepen. Men verspreidde, dat hij niet alleen zijnen broeder ORANG CHEF, maar ook den gantschen adel schandelijk gelasterd, en zo veele smaadheden uitgebraakt had, dat men het van de uiterste noodzaaklijkheid oordeelde hem in bewaring te némen, om niet het geheele léger, en bijgevolg gantsch *Indostan*, door zijne onbescheidenheid in het uiterste gevaar te stellen.

INTUSSCHEN zond men aan de voornaamste grooten en édelen in *Agra*, en aan de eerste bevélhebbers in het léger, groote geschenken en beloningen voor hunne getrouwe diensten, bij deze gelégenheid aan het rijk betoond: de soldaaten en ruiters werden ook niet vergéten. Alles geraakte nu wéderöm in stilte; en zelfs wist ORANG CHEF het gantsche léger van MORAD BAKCHE, door zijne konstenarijën en behendigheid, op zijne zijde te trekken.

MAAR de ongelukkige *Sultan* DARA was onderwijlen met zijne naastbestaanden, vrienden en schatten, uit *Deli* naar *Lahor* gevlugt; doch ORANG CHEF hem op de hielen volgende, begaf hij zig vandáár naar *Multan*, eene stad en provincie langs de rivier den *Indus* gelégen. Maar zig hier ook niet zéker bevindende, trok hij in allen spoed, met al zijn gevolg, en hetgeen hij verder kon médevoeren, naar de sterke vesting *Tatabaker*, in of omtrent de provincie *Bukkor* gelégen, en rondöm door den vloed *Indus* bespoeld, om te beproeven, of deze plaats hem tot eene veilige schuilplaats konde dienen.

ORANG CHEF zijnen vlugtenden broeder dus vergeefs nagejaagd hebbende, keerde weêr spoedig naar *Agra*, om niet alles door zijne afwézendheid te verderven. Hier kreeg hij welhaast tijding, dat *Sultan* CHASAUSA, met eene aanzienlijke heirmagt, uit *Bengale* in aantogt was; en dat SOLIMAN CHEKOUH, zoon van *Sultan* DARA insgelijks met eenige *Radiâs* uit het gebergte, en te zamen geraapte benden, kwam aannaderen, om hem, hoe magtig hij ook ware, manmoedig onder de oogen te zien. CHASAUSA was nu reeds door *Elobas*, over de *Ganges*, tot in *Kadiove*, niet verre van *Agra*, gevorderd. Dan ORANG CHEF rukte hem aanstonds met zijn steeds zégenpralend heir te gemoet, stelde zig vaerdig in slagörde, en viel de Bengalers met eenen onverschrokken' moed aan; maar dezen, zig op verscheidene hoogten, en voordélige posten, langs de rivier *Jeminij*, gelégerd hebbende, was

(*) Volgens eene wet van den koran, is den Mohammedaanen het gebruik van alles, wat de zinnen bedwelmen kan, verboden. Desniettégenstaande vind men er, die groote liefhebbers van sterke dranken zijn.

het ORANG CHEF, na een ſcherp en hévig gevegt, nogthans onmogelijk, *Sultan* CHASAUSA van dáár te jagen, noch uit zijne voordélige légering te trekken. Intégendeel viel nu JESSOMSINGUE, veldöverſte van het léger des *Mogols*, en die, névens eenige andere *Omrachs*, den ouden *Mogol* en DARA nog ſteeds getrouw was gebléven, op het onvoorzienſte, met een vliegend léger, ORANG CHEF eerſt in den agtertogt, en plonderde de voornaamſte ſchatten, bagagie, en voorraad; vervolgens taſtte hij hem van alle zijden aan; zo dat ORANG CHEF zig eerlang omcingeld en zeer in 't nauw gebragt zag, en zijne troepen door verbaasdheid in de grootſte verwarring geraakten. Hij zelve was in 't uiterſte gevaar; en, ſchoon hij door den dapperen Pers, den *Emir* JEMBLA, dien men nu onlangs uit zijne gewaande gevangenis te *Daulet-abad* losgelaten had, aangemoedigd, en ſterk gerugſteund werd, was het nogthans bijna met hem gedaan geweeſt. —— Doch eerlang verkeerde de kans tot *Sultan* CHASAUSA's ongeluk: want, het léger van ORANG CHEF bij deze gelégenheid ten eenemaale pogende te vernielen, verlaat hij zijne voordélige légerplaats, begeeft zig op de vlakte, en zoekt zelve in het midden des ſtrijds te komen. Maar, nu zijne overwinning verder doorzettende, en den vijänd op de vlugt drijvende, beging hij denzelfden misſlag, dien *Sultan* DARA in den bloedigen veldſlag bij *Samonguere* beging; want, zig reeds meeſter van het ſlagveld ziende, trad hij, het zij op aanrading, of door al te grooten drift, van den olijfant af, en begaf zig te paerde, om zijne vijänden te gezwinder te kunnen vervolgen. Hierdoor ontſtond ook ten eerſten eene wanörde onder zijne benden; (: en dit kan zeer ligt bij de Mooren plaats hebben, wijl zij nooit, gelijk de Europeërs, in geſchikte geléderen, noch afgedeelde benden beſtaan, en in hun voorttrekken geen gerégelde orde word gehouden; waardoor, zomtijds ſlegts op een ijdel gerugt, de grootſte verwerringen ontſtaan, die dan dikwils van aanmerklijke neêrlaagen gevolgd worden, gelijk het dan hier in CHASAUSA's léger ook zo ging:) want, op een los gerugt van den dood van CHASAUSA, liep alles onördenlijk in 't wild en hals over kop door malkanderen, en de Bengalers krégen zulk eene néderlaag, dat CHASAUSA te nauwernood zijnen vijänd ontvlugtte.

JESSOMSINGUE was ook, toen hij de kans dus zag verkéren, bij tijds met zijne troepen, en met den gemaakten buit, langs *Agra*, naar het gebergte gewéken. In *Agra* was men in de grootſte ontſteldnis, wégens de tijding der néderlaag van ORANG CHEF; doch het duurde niet lang, of men ontvong nadere tijding van der Bengaleren verlies en vlugt. Ondertuſſchen ORANG CHEF zig niet van *Agra* durvende verwijderen, om zijnen vijänd te vervolgen, zond hij den *Emir* JEMBLA, als veldheer, met een aanzienlijk léger den *Sultan* CHASAUSA agter na, met beloften, dat, bijäldien hij zijne vijänden te onderbragt, en overwinnende terug keerde, hij hem, behalven rijke beloningen, het hertogdom *Bengale* in bezit zou géven. *Sultan* MACHMOUT, zijnen zoon, benoemde hij, naaſt den *Emir*, tot overſte in het léger. Alleenlijk, om hun beiden in deze gelégenheid niet te veel te

betrouwen, wist hij de zaak door zijn listig beleid daarheen te wenden, dat MACHMED EMIRCHAN, de eenigste zoon van den *Emir* JEMBLA, en de princes van *Golconda*, gemalin van den *Sultan* MACHMOUT, onder zijne bescherming, binnen *Agra* zouden blijven. Deze twee groote légerhoofden, met geschenken en groote beloften begunstigd, vertrokken met hun léger naar *Bengale*. *Sultan* CHASAUSA had niet zo dra de tijding hiervan gekrégen, of hij versterkte in haast de vergaderde benden van zijne verstrooide légermagt met verscheidene versche troepen, waardoor hij nu wéderöm een schoon heir verzamelde, met hetwelk hij haastiglijk van *Alabas* vertrok, zig omtrent *Patna*, langs de groote rivier de *Ganges* néderfloeg, en aldaar versterkte, om er den veldslag aftewagten.

DOCH er kwam een gerugt ter ooren van CHASAUSA, dat de *Emir* JEMBLA de gunst der *Radiâs* van de noordergebergten, langs de *Ganges*, welken weléer door CHASAUSA vrij kwalijk waren gehandeld, had gewonnen; en reeds langs dien vloed regt op hem kwam aantrekken, om hem slag te léveren. Deze tijding deed den bengaalschen vorst besluiten, om vaerdig optebréken, en zig omtrent eene plaats, niet ver van *Kassama-barar* gelégen, langs de *Ganges* te légeren; en, dewijl hij zig tégen die magt te zwak oordeelde, zig aldaar zo veel mogelijk te versterken. Dit voerde hij nog tijdiglijk uit, terwijl de *Emir* JEMBLA met zijne vermoeide benden door het gebergte, wildernissen, en kwaade wégen, daarënboven door het geschut, krijgstuig, enz. zeer belemmerd, langzaamlijk langs de *Ganges* kwam néderzakken, tot dat hij eindelijk tot aan de verschansingen van CHASAUSA was genaderd. —— Hier kwam het nu tot een heet gevegt. JEMBLA viel tot verscheidene maalen, met veel woede, op het verschanste léger van CHASAUSA aan; doch werd telkens afgeslagen. Maar ten laatsten begon JEMBLA deze werken zodanig te beschieten, dat dezelven, als slegts uit klei en slegte stoffen bestaande, wel ras vernield waren; en CHASAUSA genoodzaakt was in den nagt optebréken, en lager aftezakken, om daar eenen voordéligeren post te zoeken. Doch om de ingevallene régen-*mousson*, die in deze landen zeer sterk is, konden de beide légers, gedurende vier of vijf maanden, weinig tégen malkanderen uitvoeren; weshalven zij ieder op het voordéligst omtrent de *Ganges* gelégerd bléven.

ONDERWIJLEN viel *Sultan* MACHMOUT, om zijne koppigheid, en om dat hij, gelijk men zeide, tot CHASAUSA was overgelopen, doch spoedig terug gekomen, in ongenade bij zijnen vader, welke hem naar *Agra* opöntbood, doch onderweg deed overvallen, in verzékering némen, en voort gevanglijk naar de sterkte *Gualor* voeren, werwaard MORAD BAKCHE insgelijks overgebragt werd, om dus beiden hunne overige lévensdagen aldaar te slijten.

ORANG CHEF regeerde in *Agra*, *Deli*, en andere plaatzen, volkomen naar zijn welgevalle, en matigde zig de opperheerschappij over *Indiën* aan, onder den titel van *Groot-Mogol*. De arme *Sultan* DARA was hem nu slegts nog in den weg. Deze was met eene geringe magt van *Tatabaker*, door de lan-

landen van *Scundy*, en de opperdeelen van *Guseratte*, tot vóór *Amadabad* gerukt, en met weinig moeite daar binnen geraakt; alwaar hij zig een' tijd lang onthield, en vast vrienden maakte. — Doch door het snood beleid van den valschen JESSOMSINGUE aangemoedigd, om nog eens de kans te wagen, wijl hij met een moedig heir te velde zou verschijnen; en, zo als hij beloofde, hem niet ver van *Agra*, op eene bestemde plaats, met zijne krijgsmagt opwagten, om dan gezamenlijk ORANG CHEF aantetasten, liet zig de ongelukkige DARA rampzaliglijk door dezen bedrieger misleiden, trekkende met zijne troepen, vrouwen, geheele huisgezin, en gantschen schat, uit *Amadabad* veele zwaare dagreizen door het gebergte, bosschen, en woestenijën, om zig bij JESSOMSINGUE te voegen. Doch deze snoode viel hem nu ten eersten af, en liet hem trouwlooslijk aan zijn rampzalig noodlot over, in een' hooploosen staat; want zijne krijgsöversten en troepen zig verleid, en deerlijk bedrogen vindende, als ook door de zwaare en moeilijke togten afgemat, weigerden te vegten, schoon ORANG CHEF vast naderde, en hévig op hen aanviel.

DARA dus van ieder verlaten en verraden, door zijne vijänden bespronggen en in het nauw gebragt, vogt wanhopende en met de uiterste woede; doch hij werd overmand en zodanig geslagen, dat hij ter nauwer' nood met een gering overschot van zijn léger het gevaar ontkwam, vlugtende door 't onveilige gebergte naar *Amadabad*. Maar vóór deze plaats komende, werd hem door den gouverneur, die zig voor ORANG CHEF verklaarde, bevolen te vertrekken, zo hij niet wilde gevangen genomen worden. — Zie daar dezen rampzaligen prins, die zig in de dringendste omstandigheid vond, en genoodzaakt met vrouwen en kinderen door het land te zwerven, en door de woeste wildernissen omtedolen, in duizend gevaaren en zwarigheden, door honger en dorst geprangd, door eene brandende hitte en nijpende koude bestréden, zonder de minste bescherming, hulp, noch onderstand te kunnen erlangen! Zo zeer had de vrees voor ORANG CHEF een' ieder' bevangen. — Eindelijk, na zo veel zwerven, werd deze ongelukkige vorst op eene verraderlijke wijs gevat, geboeid, en onder veele mishandelingen, met het beklaaglijk overschot van zijn gevolg, naar *Deli* gevoerd, en ORANG CHEF in de handen geléverd, die hem, zonder eenige blijken van broederlijke genégenheid of meêdogen, op de allersmadelijkste wijze, in het openbaar door de ménigte des volks langs al de straaten en wégen van *Agra* liet omleiden. — Schriklijk schouwtoneel indedaad, dat zelfs veele vijänden van dezen gehoonden vorst tot médedogen bewoog. En, — welk eene gruwlijke wreedheid! — na zijnen ongelukkigen broeder al deze smaadheden te hebben doen ondergaan, gaf hij het moorddadig bevél, hem in den kerker den hals aftesnijden! —

DE kinderen en naastbestaanden van *Sultan* DARA, en van den gevangen' prins MORAD BAKCHE, geraakten insgelijks in de gevangnis, of om het léven. De gevangenen, SOLIMAN CHEKOUH niet uitgezonderd, werden, gelijk men zeide, door een langzaamwerkend snood vergift uit de waereld

gerukt. Doch MORAD BAKCHE zelve, door eenige daartoe opgemaakte heilloofe booswigten, met eenen moord, te *Guſeratte* gepleegd, betigd zijnde, en vóór den met zo veel bloed beſmetten troon van ORANG CHEF gebragt, werd openlijk als ſchuldig aan dien moord verklaard, gevonnisd, en in zijne gevangnis op eene ellendige wijze onthalsd. ——

NU was de ontmenſchte bloeddorſt van dien barbaar nog niet verzadigd. *Sultan* CHASAUSA moeſt men nog zien van kant te helpen, om dien broedermoorder over al zijne tégenpartijders te doen zégenpralen. Hiertoe werden alle bedenklijke middelen aangewend. —— *Emir* JEMBLA kreeg van ORANG CHEF bevél *Sultan* CHASAUSA te vervolgen, om hem, was het doenlijk, ook in zijn geweld te krijgen. Doch CHASAUSA werd door onze Néderlanders met eenige ſtukken grof geſchut voorzien, en door eenige Portugeeſen van *Ougli*, *Pipeli*, en andere plaatzen, uit *Néderbengale*, verſterkt; terwijl hij ondertuſſchen zijn léger met nieuwe troepen vermeerderde, om, zo veel mogelijk, tégen den *Emir* beſtand te zijn. Doch deze, telkens door ORANG CHEF met volk, geld, en beloften geſtijfd, viel eindelijk met veel woede op de Bengalers aan, welken één- en andermaal de neêrlaag krijgende, eindelijk wéken, en in de grootſte verwarring op de vlugt ſloegen; terwijl de meeſten hunnen vorſt trouwlooslijk verlieten, die dus, van alle zijden door den vijänd benard, genoodzaakt was met een klein gevolg, en met vrouwen en kinderen, en hetgeen hij verder médevoeren kon, naar *Daca*, op de ooſtlijke grenzen van *Bengale* te vlugten.

MAAR, dáár gekomen zijnde, vond hij zig in de grootſte verlégenheid. Hij had gehoopt in deze plaats een ſchip te vinden, om daarméde naar de roode zee, en naar *Mochha* te ſtévenen, en zig vandáár naar Perſië te begéven, om daar hulp en bijſtand te verzoeken. Doch dit mislukte hem nu; en hij moeſt derhalven van deze twee uiterſten het beſte kiezen: naamlijk, of in het geweld van den *Emir* te vallen, die reeds ſterk kwam aannaderen, of naar het koningrijk *Arrakan* de vlugt te némen, tégen hetwelk de Bengalers den oorlog voerden; nademaal er niet anders voor hem open was. Hij beſloot dan tot het laatſte, en begaf zig naar *Arrakan*, daar deze rampſpoedige verdréveling, in den tijd, dat wij hier waren, in eenen ellendigen ſtaat aankwam, bij zig voerende zijne vrouwen, kinderen, en omtrent vijfhonderd gewapende mannen van zijn adelijk gevolg, getrouwſte vrienden, en gunſtelingen; als méde een goed getal gewapende ſtaatjuffers, die, ter liefde van haaren vorſt en haarer vrouwen, uit *Bengale* méde herwaard gekomen waren, en al haare ſchatten van goud, zilver, paerlen, en eene ménigte diämanten médebragten, om dezelven, in tijd van nood, tot onderſtand van haaren vorſt te doen dienen.

ZODRA zij nabij de hoofdſtad *Arrakan* waren gekomen, werden zij verhinderd verder te naderen, en afgevraagd: „ wat volk zij waren, waar zij „ heen wilden, en waaröm zij dus gewapend kwamen?” waaröp geäntwoord werd: „ Dat hij *Sultan* CHASAUSA, prins van *Bengale*, met zijn gevolg, „ en beſt vertrouwde vrienden, voor de woede zijns broeders, en het geweld

„ des

,, des *Emirs* JEMBLA, vlugtende, zijne ſchuilplaats in *Arrakan* kwam zoe-
,, ken, en zig voor de voeten van deszelfs koning werpen, om denzelven
,, om beſcherming en bijſtand te ſméken; en zijne majeſteit te bidden, dat
,, hij hem en zijn volk niet vijändiglijk wilde handelen, dewijl hij met eene
,, opregte betuiging van zijn leedwézen over de voormaals betoonde vijänd-
,, ſchap den koning in de handen kwam vallen, in vertrouwen, van bij de-
,, zen vorſt meer gunſt en genégenheid te ontmoeten, dan bij zijnen broeder
,, ORANG CHEF: dat de koning nu, wel is waar, naar zijn wélgevallen
,, met hem en zijn gevolg kon handelen; doch dat hij niettemin vaſtlijk ver-
,, trouwde, dat de koning niet zou weigeren, eenen prins, die zo onſchul-
,, dig door zijn' eigen' broeder vervolgd werd, in zijne beſcherming te né-
,, men."

AANSTONDS werd hiervan aan den koning kennis gegéven, die dezen ongelukkigen prins, met al de zijnen, gunſtiglijk in zijne beſcherming nam; met beding, dat, alvorens verder te naderen, zij allen de wapens moeſten afleggen; hetwelk de rampſpoedige *Sultan* CHASAUSA, die anders liever den dood had willen ſterven, nu, ter behoudeniſſ' van vrouwen en kinderen, genooddwangd was te doen, ſteunende op de goedgunſtige beloften des koning, bij wien hij hoopte eene zékere toevlugt te vinden, tot dat de gelégenheid zig zou aanbieden, om met ſchépen van moorſche kooplieden, vandáár naar de roode zee, of naar Perſië, te vertrekken.

MET zijn gevolg, en de bij zig hebbende ſchatten, tot in de ſtad *Arrakan*, en verder ten hove gekomen zijnde, werd hij door den koning gunſtig ontvangen, en zeer vriendlijk onthaald. —— Doch de rampen ſchénen met dezen ongelukkigen prins nog niet ten top geſtégen te zijn, maar dien wanhopigen vlugt'ling overäl op de hielen te volgen, wijl hij zig in *Arrakan* ook niet veilig vond te zijn; want de koning van *Arrakan* verflauwde welhaaſt in 't betonen zijner eerſte toegenégenheid, en brak eerlang, zeer trouwloos-lijk, zijn gegéven woord; als hij door een' aangeboren' wrok op de Bengalers, en door zijne onverzaadlijke begeerte naar ſchatten aangepord, de rijkdommen dezer vlugt'lingen zogt naar zig te ſchrapen, en hen te dien einde aan het léven te ſlaan. Om hier toe nu te komen, zogt hij évenwel eenen ſchijn van réden te vinden. Doch *Sultan* CHASAUSA kreeg eerlang de lugt van dezen toeleg; en werd in zijn vermoeden te meer geſterkt, wijl men hem hoe langer hoe minder begon te betrouwen, en in veel nauwer opzigt te némen. Hij zogt derhalven gelégenheid dit gevaar ook met de vlugt te ontkomen, en de wijk naar het koningrijk *Pegu* te némen, om te zien vandáár verder naar Perſië te komen. Maar geen kans ziende, om zijn oogmerk, met des konings toeſtemming, te bereiken, bedagt hij eene liſt, en veinsde, dat de lugt van dit geweſt zijner gezondheid ſcheen nadélig te zijn, verzoekende daarõm aan den koning verlof, zig met zijn gevolg naar het land te mögen begéven, opdat hij door lugt en plaatsverandering zig een weinig mogt verkwikken. Hiertoe verlof bekomen hebbende, zogt hij de bekwaamſte gelégenheid waartenémen om zijn voornémen uittevoeren; te dezen einde kwa-

men omtrent tachentig gewapende Bengalers langs de buitengrenzen, in ſtilte, tot nabij de plaats, daar zig CHASAUSA onthield, om hem in zijne vlugt naar *Pegu* te verzellen, en bijteſtaan. Doch reeds nabij de plaats gekomen zijnde, daar zij hunnen prins dagten te vinden, om met hem en de zijnen, zelfs in weêrwil der Arrakanners, naar de grenzen van *Pegu* doortebréken, werden zij in hunnen togt geſtuit, en uit naam van den koning afgevraagd: waar zij dus gewapend naartoe wilden? Zij antwoordden: „ Dat zij onderdaanen van *Sultan* CHASAUSA waren, en verzogten, dat „ men hen vrijlijk wilde laten voorttrekken; alzo de prins er zeer veel „ aan gelégen was; en dat zij beloofden, ſchoon zij gewapend waren, nie- „ mand te zullen belédigen.”

ALLES werd hun toegeſtaan, uitgezonderd het geweer te voeren, indien zij dat wilden néderleggen, konden zij voorttrekken, en anders niet. Maar deze Bengalers, liever het léven dan de wapens willende verliezen, zogtten met geweld doortebréken; en de Arrakanners zig hier tégen verzettende, kwam het tot een hévig gevegt. De Bengalers drongen met alle geweld, zo veel zij konden, voort; tot dat zij, van alle kanten in het nauw gebragt, en reeds eenigen van hun neêrgeſabeld zijnde, ter ontkominge genoodzaakt waren den brand in de aldaar ſtaande huizen der Arrakanners te ſtéken, welke, wégens den ſterken ooſtenwind, de langdurige droogte, en ligte bouwſtoffen der huizen, zo geweldig voortging, dat, in weinige uuren, eenige duizenden derzelven, benéden wind ſtaande, en een groot getal heidenſche tempels en pagoden in de aſch gelegd werden. De brand naderde zelfs tot zo digt bij de plaats, daar wij met onze ſchépen lagen, dat wij-zelven naar een goed heenkomen begonnen omtezien, en ons gereed hielden, om vaerdig de ankers te kappen, en eene veilige plaats te zoeken: doch de brand werd naar onzen kant gelukkig geſtuit, en door de vlijt der Arrakanners digt bij den oever der riviere gebluſcht, na dat eene groote ménigte van woningen, eenige mijlen wegs ver, door dezen verſchriklijken brand verteerd waren.

MAAR deze door de Bengalers aangeregte verwoeſting kon hun weinig baten; want de meeſten van hun reeds geſneuveld zijnde, waren de overigen aan hun beklaaglijk noodlot overgelaten, wijl zij welhaaſt allen gevangen, en, met ſtroppen om den hals, naar de hoofdſtad *Arrakan* werden gevoerd, alwaar men dezelven allen aan paalen ſpietſte en lévende verbrandde.

BIJ de Indiäanen van *Arrakan*, en anderen, en wel voornaamlijk bij die van het koningrijk *Achin*, heeft de geweldige en ſmertlijke ſtrafôefening plaats, van de misdaders, welken tot eenen pijnlijken dood veroordeeld zijn, aan paalen te rijgen, die te dien einde in den grond geplant en van boven met ſcherpe pinnen voorzien zijn. —— Dit geſchied op de volgende wijs: de ten doode verôordeelde, word met het onderlijf op de pin gezet, en vervolgens neêrwaard gedrukt, zó, dat de pin, het lichaam en de ingewanden doorborende, omtrent den hals weêr uitkomt; en in dezen ſtaat laat men de

lij-

lijders, tot dat zij, de één vroeger, de ander laater, naar dat de inwendige deelen veel of weinig beſchadigd zijn, hun léven op eene jammerlijke wijs eindigen. —— Doch dezen werden niet alleen dus geſpietſt, maar ook lévende verbrand.

MIDDELERWIJL zond *Sultan* CHASAUSA nu en dan eenigen van de zijnen weg; anderen verzogten hem verlof, om heimlijk eene ſchuilplaats bij de Arrakanners te zoeken. De prins zelve eerlang gelégenheid vindende, geraakte ook weg, en verſchool zig, gélijk de voornaamſten van de zijnen, bij de Arrakanners, of Mooren; zo dat men gedurende eenige weeken niet wiſt, waar CHASAUSA met al zijne ſchatten en juweelen, waarop de koning zo zeer loerde, gebléven was.

ONDERTUSSCHEN kwam het gerugt in *Arrakan*, dat de beroemde *Emir* JEMBLA, bij de Arrakanners gewoonlijk de *Nabab* genoemd, in het najagen van *Sultan* CHASAUSA, met eèn magtig heirléger, tot bij de ſtad *Diange*, liggende op de uiterſte grenzen van dit koningrijk, was genaderd, met voornémen om de Arrakanners, waar hij kon, te ondertebrengen, en alles te vuur en te zwaerd te verwoeſten. Deze tijding verwekte eenen grooten ſchrik door het gantſche rijk, en bragt alles in rep en roer: inzonderheid daar wij lagen, zag men het verbaasd vlugten der Arrakanners met hunne vrouwen en kinderen, ſlaaven en goederen, naar de hoofdſtad *Arrakan*. De verſlagenheid werd zo algemeen, en het nakend gevaar zo groot, dat ook de heer GERARD VAN VOORBURG, opperhoofd van het néderlandſch kantoor alhier, zig genoodzaakt vond met de hoofden van onze ſchépen raad te houden, en te overwégen, wat in deze omſtandigheid diende gedaan te worden; alzo men de goederen der éd. maatſchappijë bij deze geſchapenheid van zaaken nauwlijks langer ſcheen te kunnen vertrouwen. Zommigen ſtelden voor, bij tijds met alles optebréken en te vertrekken, wijl in zulke algemeene verwerring het pakhuis der maatſchappijë ligtlijk zou kunnen geplunderd worden. Anderen, in tégendeel, oordeelden béter te zijn, het nog wat uitteſtellen, en nog eenigen tijd te toeven; terwijl men ondertusſchen een wakend oog zou houden, om, zo wanneer het gevaar te zeer begon te naderen, dan op de zékerſte wijs de wijk te némen. Dit laatſte werd in het algemeen goedgekeurd en beſloten. —— De koning zond ondertuſſchen door het gantſche rijk veele wervers uit, om van alle kanten volk te zamen te rukken; zo dat hij ook eerlang een magtig léger op de been kreeg. Eene ménigte van *jeliaſſen*, of roeigaleijen, ten oorloge toegeruſt, zag men ook welhaaſt in gereedheid, om met eene groote magt van krijgslieden, geſchut, en allerlei wapentuig naar *Diange* te vertrékken. En wij zagen met groote verwondering deze in zo weinig tijds verzamelde land- en zeemagt dezer Heidenen, naar *Diange* trekken, om hun rijk, naar dien kant, tégen alle vijandlijke invallen te dekken.

ZODRA de liſtige *Emir* JEMBLA hiervan onderregt werd, bleef hij eenigen tijd langs de grenzen van *Arrakan* zwerven, wordende tévens door de ménigvuldige ſtroomen en wateren belet, verder in het koningrijk inte-

drin-

dringen, en andere vijändlijkheden te bedrijven, dan flegts hier en daar wat te branden en te plunderen; en van tijd tot tijd alarm te maken, om door het geschreeuw van zijn volk de Arrakanners tot den wapenkreet te brengen.

De koning van *Arrakan* deed een ftrikt bevél door het gantfche koningrijk uitgaan, om den prins van *Bengale* overäl optezoeken. Aanftonds werden de wagten op de grenzen verdubbeld, en men belaftte wel fcherplijk, geen Mooren, noch lieden in moorfch gewaad, doortelaten, ten zij dezelven met eenen vrijgeleibrief des konings voorzien waren: al de rivieren en binnenlandfche wateren, zelfs tot aan de zee, werden allerwége met *jeliaſſen*, en andere vaartuigen bezet, met de fcherpfte order van goede wagt te houden, en niemand door te laten trekken, die geen pas van zijne overheid had. Verder mogt ook noch Moor noch Arrakanner, op verbeurte van lijf en goed, zig aan boord van onze fchépen begéven. Dit gefchiedde, opdat *Sultan* CHASAUSA het niet in moorfch of arrakanfch gewaad mógt ontfnappen, en zig met zijne rijkdommen naar een ander land begéven. En, toen wij gereedheid maakten om te vertrekken, werden er verfcheidene vaartuigen bij, en om onze fchépen gelegd, welken dag en nagt op al ons doen nauwkeurig het oog hielden. Geen floep noch boot, zelfs geen inlandfch vaartuig, fchoon er alleen van de onzen in waren, mogt aan fchipsboord naderen, voordat de arrakanfche wagters onderzoek gedaan hadden, of de prins CHASAUSA zig er ook in bevond; om dus te verhoeden, dat wij hem niet uit dit rijk, en naar *Batavia* zouden overvoeren. —— Weinige dagen egter na ons vertrek werd de ongelukkige CHASAUSA ontdekt, gevangen, en binnen de hoofdftad *Arrakan* gebragt, daar hij van trouwloosheid befchuldigd, en eerlang moorddadig om 't léven gebragt werd. De zijnen werden allen verftrooid; zommigen werden gevat en geftraft; anderen verkrégen fchuilplaats bij de Arrakanners, onder fchijn van ingezétenen des lands te zijn. —— Wat aanbelangt de fchatten van dezen rampfpoedigen vorst, dezen vielen nogthans zo niet in de magt van dezen vrekkigen koning van *Arrakan*, of veelen geraakten in handen van het gemeen; en toen in het volgende jaar wederöm néderlandfche fchépen hier aankwamen, kogten dezelven veel goud en édele gefteenten van de Arrakanners, voor geringheden en tot eenen kleinen prijs.

EMIR JEMBLA, het ombrengen van *Sultan* CHASAUSA vernomen hebbende, trok wéderöm af, en verliet de grenzen van *Arrakan*; trekkende met zijn léger naar *Bengale*, daar hij door de afgezondenen van ORANG CHEF bedankt, met véele rijke beloningen, hooge eertitels, en nog daarenboven met het gebied van *Bengale*, begiftigd werd.

ORANG CHEF zag nu al zijne broeders te ondergebragt; en zijnen ouden vader liet hij in eene afgezonderde woning van het koninglijk paleis, binnen *Agra*, zeer nauw bewaren. Hij deed hem nogthans, naderhand, wél onthalen, en allerlei vermaak aandoen, tot dat hij, in 't jaar 1665, in zijne gevangnis overleed.

ZIE

Zie daar, lézer, een kort verhaal van het gruwzaam woelen dezer indifche vorften, om tot het oppergezag te komen; en van het godloos en fnood bedrijf van ORANG CHEF, waardoor hij zig den weg tot den fcepter baande, en, als *Groot-Mogol*, op den troon geraakte. — Wie moet niet de mogendheid des ALLERHOOGSTEN, en zijne wondervolle beftiering aanbidden! daar Hij, zelfs onder deze Mooren en Heidenen, de magtigfte vorften doet van den troon ftorten, en anderen in derzelver plaatze verheft; tonende daardoor, hoe wankelbaar zelfs de ftaat der koningen is, en dat er niets beftendigs op deze waereld gevonden word; maar dat al het ondermaanfche der gedurige veränderinge onderworpen is.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Der Arrakanneren verwondering over den godsdienft der Néderlanderen. De fchrijver doet andermaal eenen optogt naar de hoofdftad Arrakan. *Het land hooger op reizende, bezoekt hij de portugeefche Chriftenen. Doorwandelt, en bezigtigt, bij zijne wéderkomft, de ftad* Arrakan. *Gefteldheid dezer ftad. Derzelver koninglijk flot, paleis, olijfanten, en volkrijkheid. Nadere befchrijving van dit koningrijk. Ligging, gefteldheid, ftéden, dorpen, en landerijën daarvan. Des konings titel, gewoonte, en veelwijverij. Arrakanfche adel, en vrouwen. Derzelver kléding en lange oorlellen. Afgoderij van dit volk. Kléding en lévenswijs der* Talpoois, *of* Talaponis *(: heidenfche of arrakanfche priefters :). Gewoonten, koophandel, marktgang, en gelden der Arrakanners. Huwbaaren jongen dogteren den maagdom te benémen, word in dit rijk als verägtlijk befchouwd. Huilers bij de dooden. Wijs van behandelen der zieken. Moorfche kooplieden te* Arrakan. *Handel, kléding, en vreemdlingfchap derzelven. Vertrek des fchrijvers. Zandplaat,* Noordwijks droogte *gehéten, befchréven. Réden waaröm dezelve dus genoemd word. Men komt in zee, en heeft eene drieweekfche ftilte. De fchrijver geeft berigt van der flaaven beklaaglijken toeftand, gedurende de reize, en komt voor de derdemaal te* Batavia *aan.*

Wij komen thans wéderöm tot onze reisbefchrijving. — Het nieuw gewas der rijft, welke dit jaar zeer blank was en uitnémend wél geflaagd, droog zijnde, gingen wij dagelijks inladen. Men kogt hier het laft, wégende duizend pond, voor drie rijksdaalers. In dien tuffchentijd viel het kersfeeft in, hetwelk juift op een' faturdag was. Wij kwamen dien dag allen, gelijk des zondags, ter godsdienftige verrigtinge bij malkanderen:

wij zongen eenen pfalm, en déden een gebed; vervolgens werd, als naar gewoonte, eene predikatie gelézen, welk ampt, bij gebrek van eenen leeraar, door mij waargenomen werd, en wij eindigden onze godsdienstöefening zo als wij dezelve begonnen hadden. De arrakanfche Heidenen, en de moorfche kooplieden, welken in dien tijd nog bij ons op de fchépen mogten komen, waren zeer verwonderd ons, op faturdag, onzen godsdienft te zien verrigten. Zij geloofden vastlijk, dat wij ons eenen dag vergift hadden, en den faturdag voor den zondag hielden; weshalven zij ons, na dat de godsdienft geëindigd was, al lachende vraagden: hoe het kwam, dat wij onzen *Sabbath* op eenen faturdag vierden; en of wij zo ijverig in onzen godsdienft waren, dat wij ons eenen geheelen dag van de week vergift hadden? Maar wij onderrigtten hen béter, en antwoordden hun, dat wij dezen dag vierden ter gedagtniffe van de heuglijke menfchwording en geboorte onzes Heilands, JESUS CHRISTUS. Doch dit kwam dezen blinden en verdwaalden Heidenen te wonderlijk voor om te geloven.

HET was om dezen tijd alhier zeer koud; de friffche noordöofte wind blies dagelijks, met eene heldere lugt, wakker door. De klapper- en andere olijën, waren zo ftijf door de koude, dat men ze fnijden kon. Den genen, die flegt van kléding en dekking voorzien waren, was deze ongewoone koude zeer gevoelig. Bij de intréde des jaars 1661, déden wij in den vroegen morgenftond eenige fchooten met grof gefchut, en wenfchten malkanderen een gelukkig nieuwjaar.

WIJ hadden nu ook reeds zo veel rijft ingenomen, dat wij, wégens de ondiepte der riviere, hier niet meer konden inladen; weshalven wij gereedheid moeften maken, om laager aftezakken en eene bekwaamere plaats te zoeken, daar wij de verdere lading konden innémen. Ondertuffchen krégen wij drie, te wéten de koopman, en de fchipper van het veröngelukte jagt *Coromandel*, welken zommigen fpotswijze, den eerften *Hein Rol*, en den anderen fchipper *Bontekoe* noemden, en ik, verlof van den heer VOORBURG, om met de groote galei, of *lakno*, der oostïndifche maatfchappijë, nog eenen optogt naar de koninglijke hoofdftad *Arrakan* te doen, om dezelve niet alleen, maar ook de omliggende oorden, vlekken, tempels, gebouwen, en landerijën te bezigtigen. Wij begaven ons dan met bewilliging van den heer overfte *Coutwal* der *Bandel*, zonder wiens verlof zulks niet gefchieden mogt, op eenen vroegen en aanminnigen morgenftond op reis; en lieten ons door eenige flaaven, te dien einde op de *lakno* geplaats, de rivier oproeijen, némende den weg ftadwaard, digt bij dewelke wij tuffchen twee fteile hooge fteenklippen doorvoeren, en kwamen dus tot in de ftad *Arrakan*, door dewelke deze rivier heenloopt. Wij ftapten egter niet aan land, maar lieten ons door de ftad voortroeijen, en aan de andere zijde hooger op, daar wij, omtrent twee mijlen van de ftad, bij de woningen der Portugeefen kwamen, en bij eenen ouden Portugees het middagmaal hielden. Wij werden door dezen ouden man, en zijne twee dogters, welken zeer beleefde jufvrouwen waren, vriendlijk onthaald, en naar der Chriftenen wijze vergaft.

De Portugeesen, welken hier woonden, waren bezoldelingen van den koning van *Arrakan*, en moesten tégen de Bengalers, Peguäanen, Siämmers, en andere indische volken ten oorlog trekken. Ieder Portugees was doorgaans kapitein of hoofdman over eene *jelias*. Zij gedroegen zig zo wél in den strijd, dat de koning van *Arrakan* daaröm zeer op hen gezet was. Zij hadden zo veel soldij, dat zij nu en dan daarbij een fortuintje op den vijänd behalende, ruim léven konden. Zij bewoonden hier eenen aangenaamen oord, in eene vermaaklijke vlakte, en langs den zoom der riviere, alwaar de koning hun de vrije oefening van den roomschen godsdienst vergunde. Zommigen waren met portugeesche, anderen met arrakansche dogters getrouwd, die, het heidendom dan verzakende, tot het christen geloof overgegaan, en gedoopt waren, lévende hier gerust en wél te vréden. Veelen der Portugeesen waren thans met des konings *jeliassen* naar *Diange*, en andere plaatzen, tégen den vijänd getrokken. —— Wij bedankten deze lieden voor hun beleefd onthaal, en vertrokken wéderöm van hier terug.

Wij hadden besloten onzen terugweg te voet te némen. Te dien einde bevolen wij den hoofdman, die over de slaaven in de *lakno* gesteld was, dat hij ons met het vaartuig in de stad *Arrakan*, bij de poort, daar men naar de *Bandel* gaat, wagten zou; en wij namen de wandeling stadwaard, langs zeer vermaaklijke wégen, te weerszijde van dewelken wij eene ménigte van woningen zagen. Wij zagen ook veele heidensche pagoden, of tempels, welker daken, spitzen, en knoppen, allen verguld waren, en, door de zon beschénen, eene fraije vertoning maakten. De meesten waren op heuvels, hoogten, en klippen, zommigen op de toppen der groene bergen, zeer fraai en kunstig gebouwd, en van een rond maakzel, met dik muurwerk, weinige vensters, en slegts éénen ingang. Zommigen waren groot, ruim, en wél onderhouden; anderen intégendeel waren klein, en zagen er slegt uit. In deze afgodentempels zag men allerleie beelden, die van klei gekneed, vervolgens gebakken, verguld, geverwd, en met eene kléding van geele stof, met kransen van bloemen, enz. op eene zonderlinge wijs opgetooid waren. —— Tot aan de stad genaderd zijnde, traden wij door eene groote sterke poort, op rotsägtige heuvels staande, binnen. Te weerszijde zagen wij steile klippen en rotzen, welken, met de tamelijk hooge en zeer zwaare muuren, de stad, van dezen kant, genoegzaam onverwinlijk maakten. Wij kwamen toen over een steenägtig gebergte en rotzige vlakte, door veele néringrijke straaten, tot bij het koninglijk slot. Wij vonden al de straaten en wijken zo vol volk, dat wij zomtijds bezwaarlijk door de ménigte konden heenkomen. Overäl zag men wélgestoffeerde winkels van allerleie waaren en koopmanschappen, welken Asië oplévert. —— Het kasteel ligt in 't beste der stad, en heeft groote pleinen; inzonderheid naar den rivierkant, daar wij, gelijk ook op veele andere plaatzen, verscheidene olijfanten zagen, welken, met juktouwen en sterke koorden voorzien, hier tot allerhanden zwaaren arbeid, gelijk in Holland, en elders, de paerden, gebruikt werden. Op den nek van elken olijfant zat een voerman, zijnde meest een kleine jon-

gen, die met een haakje dit dier gemaklijk beſtierde. —— Wij hadden eenen dienaar van den overſte *Coutwal* bij ons, die ons overäl verzelde. Zonder zulk een' leidsman mag geen Hollander in de ſtad *Arrakan* komen. Wij bezigtigden het vorſtlijk ſlot, binnen hetwelk het koninglijk paleis ſtaat, zijnde met drie muuren omringd; doch hier mogten wij niet binnen tréden. Men berigtte ons, dat in het paleis veele ſchoone olijfanten waren; ook zeer fraije paerden, welken men hier anders weinig vind; als méde leeuwen, tijgers, rinoceroſſen, en veele andere merkwaerdigheden.

Het paleis des konings vertoont zig bij het inkomen der ſtad, voornaamlijk van den kant, vanwaar wij kwamen, zeer pragtig. De woningen des konings, en het trots gebouw voor zijne vrouwen, verhieven derzelver vergulde daken boven de verbazend hooge muuren van het kaſteel. Op het paleis ſtonden ook drie fraije vergulde torentjes. —— Nadat wij dus het merkwaerdigſte bezigtigd hadden, keerden wij van het ſlot, insgelijks door veele ruime néringrijke ſtraaten, naar de poort, daar ons vaartuig ons wagtte, en met hetwelk wij in den voornagt bij onze ſchépen kwamen.

Eer wij nu dit rijk verlaten, zullen wij den lézer eene korte beſchrijving van hetzelve, en van deszelfs inwoners médedélen.

Het koningrijk *Arrakan* ligt op 18, 19 en 20 graaden noorderbreedte. Ten weſten word het beſpoeld door de golf van *Bengale*, ten ooſten paalt het aan de koningrijken *Ava* en *Siäm*, ten noorden grenſt het aan *Bengale*, en ten zuiden aan het koningrijk *Pegu*. Het bevat veele groote ſtéden, vlekken, en dorpen; en men vind er heerlijke landsdouwen, vrugtbaare bergen, valijën, en vlakten, ſchoone boſſchaadjen, heerlijke velden, luſthoven, tuinen, en boomgaarden, welken door de ménigte van rivieren, die door dit land heen ſlingeren, als ook door de vijvers en meiren, waarvan men er overäl vind, bewaterd worden.

De ſtéden, vlekken, en dorpen grimmelden alöm van volk. Deze meer dan gemeene volkrijkheid kan men voornaamlijk toeſchrijven: —— 1) aan de gezondheid der lugtſtreek, wijl men hier weinig of niets van beſmetlijke ziekte weet, welke anders ras eenige duizend menſchen wegrukken kan; ſlegts in de régenmaanden heerſchen hier eenige koortzen, die nog van de kwaadäardigſte niet zijn. —— 2) De Arrakanners ſtéken weinig in zee, om andere landen te bezoeken, ten zij dat zij met hunne *jeliasſen* een togtje ten oorloge doen, naar *Bengale* of *Pegu*; zij zoeken geen uitlandſche volkplantingen opterigten, noch drijven hunnen koophandel door hunne eigene zeevaart, gelijk de Mooren, Chineeſen, Javaanen, en andere natiën van *Ooſtindiën* doen. —— 3) Verſlind de oorlog ook weinig volk, dewijl zij niet ligt hunne troepen wagen, en dus zelden tot een hoofdtreffen komen. De zwakſte partij ſlaat zeer ligt op de vlugt; terwijl de andere zig ten eerſten aan het plunderen begeeft. —— Hunne veelwijverij kan méde als eene oorzaak aangemerkt worden van deze ongemeene volkrijkheid.

De hoofdſtad, naar het koningrijk, *Arrakan* genoemd, is omtrent van grootte als de ſtad *Amſteldam*, doch zij is volkrijker. Derzelver buiten- of voorſtéden beſlaan eenige mijlen wegs. — De ſtéden in dit rijk zijn wel met ſterke muuren, wallen en poorten voorzien; maar hebben geen watergragten. De markten en ſtraaten zijn ongeplaveid; en, wijl men op veele plaatzen kleigrond vind, maakt dit dezelven bij régenägtig weeder ſchier onbruikbaar. — De woningen, zo van vermogende als van arme lieden, ſtonden allen zeer gedrongen en digt betimmerd, gelijkende, wégens derzelver kleinte, eer naar hutten en tenten, dan naar woningen van zulk eene moedige natië. Zij waren niet alleen in deze hoofdſtad, maar meeſt overäl, waar ik dezelven gezien heb, van gabbegabbas, riet, palmtakken en kokosbladen, op eene lugtige wijs, met deuren en venſters, en op paalen en ſtijlen, ter hoogte van 4, 5 of 6 voet, gebouwd. — Men bouwt dezelven zo hoog, omdat meeſt alle nagten eene dikke miſt het aardrijk alhier tot op deze hoogte bedekt. — De middelbaare en grootſte woningen zijn met fraije vertrekken, welken net en konſtig, hoewel onkoſtbaar zijn, voorzien. Men vind er geen haerd- nog légerſtéde in, als ook geen zolderingen. De ſpijzen worden buiten het huis gekookt en toebereid; te dien einde hebben de Arrakanners kleine luifels buiten de deur, daar dan de vrouwen het éten in aarden potten gereed maken. *Kadels*, *alcatijven*, en matten dienen den Arrakanneren tot eene ſlaapſtéde; en voor de koude dekken zij zig met lijnwaat en katoenen *cabaijen*.

De ſtéden en vlekken worden door vermaaklijke bergen, aangenaame boſſchaadjen, voortreflijke landsdouwen, en heldervlietende ſtroomen van malkanderen geſcheiden, en in bijzondere landſchappen en diſtricten verdeeld. De boomgaarden en luſthoven ſtaan het gantſche jaar door groen: er is egter een wintertijd, welke van de maand April af, tot in October duurt; wanneer het meeſt altijd régent en ſtormt. Doch den overigen tijd des jaars, heeft men eenen aangenaamen zomer, en een lieflijk helder weeder; en in dezen tijd worden meeſt al de vrugten ingezameld. — De velden léveren eenen overvloed van rijſt, en andere lévensbehoeften. Maar tarw en rogge vind men hier niet. Men bakt hier ook geen brood: maar de rijſt, in water tot eene maſſa gezoden, word van een' ieder' in plaats van brood gebruikt. — De boomgewaſſen zijn: *kokosnooten*, *bananas*, of indiſche vijgen, *durioens*, *ſoorſaka*, *mangas*, *pijnang*, *oranjeäppelen*, *limoenen* en *citroenen*. Deze laatſten heb ik nergens zo groot gezien. Zij zijn eene ſpanne lang, vol ſap, zeer geel, vaſt en dun van ſchil; zommigen léveren wel 8 of 10, en meer oncen kragtig en aangenaam ſap uit. De drank, welke hier veel gedronken, en *oure* genoemd word, word uit de afgeſnédene ſtompen van boomen, welken zeer veel naar de laagſte dadelboomen gelijken, getrokken. Dezelve is zeer zoet en ſmaaklijk; maar, drie of vier dagen oud wordende, kan men ze bekwaamlijk voor azijn gebruiken. Deszelfs koleur is witägtig als wei; en, verſch gedronken, vervrolijkt hij de zinnen; vooräl wanneer

men er wat rijklijk van drinkt. Een pot *oure* van vijf of zes pinten koopt men tégen twee ſtuivers hollandſch geld.

De koning van *Arrakan* geeft zig den titel van *koning van den witten olijfant*, welken de koning van *Pegu* dien van *Siäm* eerst ontweldigd heeft; doch naderhand is dezelve hem wéderöm door de Arrakanners ontnomen. Op dezen naam zijn de aſiätiſche koningen zeer trots. —— Wij hebben reeds van de vijfjarige verſchijning des konings van *Arrakan* geſproken. Voor het overige houd zig deze vorst binnen zijn paleis bij zijne vrouwen en bijwijven, waarméde hij zig vermaakt, en van dewelken hij een groot aantal heeft. Dezen worden alle jaaren uit de fraaiſte jonge maagden des rijks gekozen. Te dezen einde worden er twaalf van de allerſchoonſten in het gantſche koningrijk, door vertrouwde en daartoe gelaste *Sikken* opgezogt, en in eene daartoe geſchikte plaats, in wit fijn zuiver lijnwaat gekleed. Alsdan moeten deze arrakanſche meisjes gedurende zes uuren, in de heete zonneſchijn, ſterk zwéten. Daarna worden zij ontkleed, en krijgen weêr andere reine klédereen aan; doch de bezweete klédereen worden gebragt bij de geenen, die geſteld zijn om dezelven nauwkeurig te onderzoeken, of er door het zwéten dezer meisjes ook eene ongezonde of benauwde lugt aan gekomen is. De geenen, die dan geöordeeld worden van eene gezonde geſteldheid te zijn, worden pragtig opgetooid, en in koninglijk gewaad gekleed; waarna men ze onder het getal der vorſtlijke ſpeelvriendinnen plaatſt, daar zij dan méde naar des konings gunſt kunnen dingen. Betreffende de anderen, welker klédereen juiſt den aangenaamſten reuk niet van zig gegéven hebben, dezen worden ook niet geheel verſtoten; maar milddadiglijk aan de voornaamſte édellieden van het hof geſchonken, welken de koning dan ook, wanneer zij ze trouwen, met hoogere ampten en waerdigheden begunſtigt.

Deze bijwijven des konings zijn meeſtendeels de grootſte meeſtereſſen in het ſpélen op allerhande ſnaarenſpel, waarïn de vermogende Arrakanners hunne dogters van jongs af doen oefenen; gelijk ook in andere kunſten, die haar aangenaam kunnen maken; hetwelk zij doen in het voorüitzigt, of het denzelven mogt gebeuren tot bijzitten des konings gekozen te worden. Deze vorſtlijke gezellinnen worden, zegt men, ook in den wapenhandel geöefend, wijl zij gewoonlijk in de voornaamſte vertrekken des konings als lijfwagten dienen. Zij worden ook in het danſſen, en andere vermaaklijke oefeningen onderwézen.

De *Sikken* (: Rijksraaden :), en allen, die van adel, of van groot aanzien en vermogen zijn, kléden zig met eene fijne witte katoenen *cabaij*, welke digt om 't lijf ſluit; daaröver dragen zij een lang kleed, insgelijks van fijn wit katoen, dat om de armen ſluit, doch vóór op de borſt met ſtrikjes toegebonden is, en met een vóór af hangend ſchortje; verders hebben zij over dit alles nog een wit katoenen kleed om de heupen geſlagen, hetwelk met een' dikken bundel op den buik hangt. —— Zij hebben een' moedigen gang, en worden over de ſtraat door een goed getal dienaaren ge-

gevolgd, om hunnen ftaat en vermogen te doen blijken. De mannen dragen het hair tuitswijze op het agterhoofd gebonden, en met fraije ftrikken vercierd. —— De vrouwen, welken tamelijk blank zijn, dragen een los doorfchijnend baaitje, op eene bevallige wijs, over de fchouders en blooten boezem, en een *fotas* (: indifch, of katoenen lijnwaaten fchort:) drie- of viermaalen om het middenlijf geflagen, en tot op de voeten afhangende. De vermogende vrouwen dragen kostlijke zijden fluijers over den eenen fchouder, en het hair ongebonden, doch fraai gekruld.

Maar, dat hier de langfte ooren de fraaifte zijn, is iets vreemds. De Arrakanners hebben het gebruik, dat zij, in hunne jeugd, de onderfte oorlellen doorboren, in welken zij dan een rolletje pergament ftéken, némende van tijd tot tijd een dikker rolletje. Op deze wijs maken zij de gaten zo wijd, dat de oorlellen eindelijk, door het aanhoudend rekken, tot op de fchouders afhangen; waarïn zij eene geheele kéten van glazen, verlakte of andere foorten van ringen hangen, die tot over de borft komen. Deze mode heeft bij mans- en vrouwsperfoonen plaats. De laatften vercieren zig zomtijds ook nog daarënboven met ijvooren, koperen, zilveren, of andere ringen om de onderärmen, dikwils van de hand af, tot boven den elleboog; en, om de beenen, van de voeten tot boven aan de kuiten, welke dragt haar tévens zo wel tot ballaft, als tot cieraad verftrekt; waaröm zommigen dezen zwier ook verägten, en zig met flegts vijf of zes vergulde armringen vergenoegen.

De Arrakanners zijn allen Heidenen, en worden *Mogen* genoemd. Van hunn' affchuwlijken godsdienft, en rampzalige leer, agten wij onnodig verder gewag te maken; alzo wij hiervoor reeds daarvan gefproken hebben, en aangetoond, hoe deze blinde volken de ftomme beelden, in plaats van den waaren GOD, eerbiedigen en godlijke eer bewijzen.

Hunne *talaponis* (: priefters:), waarvan het land vol is, trouwen nooit; maar zij hebben leerlingen en uitgezogte jongens, van welken men gelooft, dat zij tévens fchandjongens dezer godloofe priefters zijn. Zij fchéren hun hoofd, en hunne kléding is geel lijnwaat; zijnde deze de kleur van den geestlijken ftand, en ook in den rouw, gelijk het in Holland de zwarte kleur is. Zij léven ook afgezonderd, als kluizenaars, in hunne kleine woningen, die naaft de pagoden gebouwd zijn. Als zij over ftraat gaan, gefchied zulks met een zeer ftatig wézen, en zij zijn dan gemeenlijk verzeld van eenige leerlingen. ——— Wij hadden verfcheidene maalen opgemerkt, dat, wanneer deze *talaponis* in hunne pagoden hunnen godsdienft in onze tégenwoordigheid verrigtten, zij ons zomtijds over de fchouders aanzagen, met de grootfte tékenen van meêdogenheid: waarfchijnlijk, om dat wij ons bij dezen hunnen ijver zo vreemd betoonden, en geen deelgenooten van hunne heilige oefening waren.

De Arrakanners, gelijk wij reeds gezegd hebben, zijn zeer hoogmoedig, en voeren gaern eenen grooten ftaat; waaröm ook allen, die maar eenigzins het vermogen hebben, door eenige dienaars gevolgd worden, als zij op

de ſtraat verſchijnen. Doch in hunne ſpijs en drank zijn zij matig, doende daarömtrent geen groote kosten. De viſch, welke begint te ſtinken, houden zij voor de beſte, en word het duurſte verkogt. Om kleine waaren gaat men hier met *kouris*, of hoorntjes, te markt, waarvan de tachentig omtrent eene blank doen; zodat men al een goed getal nodig heeft, wanneer men een paar ſchellingen beſtéden wil. Het kleinſte arrakanſche zilvergeld is een *tang*, of moorſche *ropij*, geldende zo veel als vijfentwintig ſtuivers hollandſch: als men dus een *tang* wiſſelt, krijgt men 2660 hoorntjes; hiertoe heeft men dan een' lédigen zak nodig, en een' knegt, om dit geld op den rug te dragen.

EENER jonge dogter den maagdom te ontnémen, wanneer dezelve huwbaar geworden is, word in dit rijk voor eene zeer verägtlijke zaak gehouden. De Arrakanners laten dit zeer gaern door de hollandſche matrooſen en bootsgezellen doen, die voor dit werk gemeenlijk nog eene goede béloning krijgen: en zulke dogters worden dan veel hooger geſchat dan anderen. — Op ons ſchip was een Hollander, die, gelijk hij zelve ons verhaalde, ménigmaal, om een drinkgeld te verdienen, op zulk een fortuintje ging. — De Arrakanners ſchijnen het dus zo nauw niet te némen, als zij trouwen, al is het juiſt niet te breed met de kuisheid der bruid gelégen, als zij ſlegts maar behoorlijk ontmaagd is.

HET vrijën geſchied meer door geſchenken van fraai en kunſtig gewerkte torentjes, enz., waarméde de vrijers de vrijſters begiftigen, dan wel door onderlinge geſprekken. De trouw word door hunne *talaponis*, vóór den afgod, tot denwelken zij zig bekennen, in tégenwoordigheid der naaſte bloedvrienden bevestigd, en met bijzondere plegtigheden, als met het losſen van kamerſtukjes, het aanſtéken van vuurwerken, met ſpélen, dansſen, en vrolijke maaltijden, gevierd, naar dat zij vermogen hebben, of van grooter' of laager' rang zijn. — Ondertuſſchen zijn de Arrakanners aan ééne vrouw alléén niet verbonden; ieder een neemt zo veele bijzitten als hij wil, en onderhouden kan.

WANNEER er iemand ſterft, die van eenig vermogen of aanzien is, worden er drie ſchooten uit kleine baſſen of kamerſtukken gedaan; ook haalt men ten eerſten huilders, die dan voor een ſtuivertje geld, een groot misbaar over den overléden' maken, zonder egter ééne éénige traan te ſtorten. En dit huilen duurt dan tot ver in den nagt, of wel tot 's morgens vroeg, zomtijds langer, naar dat het lieden van vermogen zijn. Wijl het ter plaatze, daar wij met onze ſchépen lagen, zeer volkrijk was, ſtoorden deze huilders, door hunne belachlijke toonen en verſcheidenheid van ſtemmen, ons dikwils in onzen ſlaap.

ALS de uitvaart zal geſchieden, worden de naaſte vrienden op een gaſtmaal genodigd, en dan word het lijk des overléden' verbrand. Maar arme lieden, die geen brandhout, dat hier zeer ſchaars is, bekomen kunnen, brengen hunne dooden naar den oever der riviere, als het water laag is; en, hetzelve dan aanwaſſende, word het lijk door den ſtroom meêgevoerd: doch veel-

tijds

tijds zwerven deze doode lichaamen zo lang in de rivier op en néder, tot dat zij van de kraijen, meeuwen, en andere vogels genoegzaam verteerd zijn, hetwelk veeltijds een' kwaaden ſtank veröorzaakt. Om die réden vind men hier ook zulk eene ménigte van deze roofvogels, dat zelfs lévende buffels, oſſen of koeijen, dezen dieren tot ſpijs verſtrekken, wijl zij zig op den rug of nek dezer beeſten zetten, en dezelven tot op het gebeente wegvréten, zonder zig aan het woeden der dus gepijnigde dieren te ſtoren, of zig daardoor te laten verjagen.

Zommige Arrakanners némen de zieke lieden, inzonderheid als zij hoog bejaard zijn, of aan eene langdurende en pijnlijke ziekte kwijnen, en zig in eenen wanhopenden ſtaat bevinden, en brengen dezelven, bij laag water, insgelijks aan de naaſtbijgelégene rivier, daar zij ze dan digt aan den waterkant neërleggen, om bij den naaſtkomenden vloed daar hunnen dood te vinden. Zij betonen, naar hunne méning, dezen armen lijderen eene groote weldaad, door hen op deze wijs uit hunne ellenden te verloſſen, en te ſpoediger ten hémel te zenden.

Men vind in dit rijk, en voornaamlijk in de *Bandel*, zeer veele Mooren. Dezen drijven den voornaamſten handel ter zee. Zommigen handelen in olijfanten, die zij naar *Bengale*, *Coromandel*, *Orijxa*, *Golconda*, en *Perſië* verzenden; en waarvoor zij rijke retouren en geld terug bekomen. Anderen zoeken hun voordeel in den handel van allerlei andere waaren. Zij kwamen ook dagelijks bij ons aan de ſchépen, om koopmanſchap te drijven. ═══ Onder anderen kwam een braave Moor, BABBARABAB genoemd, ons meeſt alle dagen bezoeken, en deze leefde met ons in groote vriendſchap. Dewijl hij een weinig Neërduitſch en Portugeeſch ſprak, hadden wij ménigmaal een aangenaam geſprek met denzelven; zomtijds ook betreffende den godsdienſt der Chriſtenen, en dien der Mooren. In 't eerſt toonde hij wel zijne verblinde ongelovigheid: hij wiſt egter veel uit het oude teſtament te ſpréken: als van ABRAHAM, ISAAC en ISMAEL, als ook van den zundvloed, den uittogt der kinderen ISRAELS uit *Egipte*, door de roode zee, en van andere wonderen GODS; doch meeſtendeels op eene verbasterde wijs. En, wanneer wij hem hetzelve, overëenkomſtig der heilige ſchrift, klaarder voorſtelden, toonde hij, door een vriendlijk gelaat en glimlachen, het wélgevallen, dat hij in deze oefening ſchepte. Wij gingen hem ook zomtijds aan land een bezoek géven, en werden beleefdlijk van hem ontvangen. ═══ Eéne der voornaamſte ſtraaten in de *Bandel*, daar deze Mooren woonden, was tévens de eerſte handelmarkt en koopſtraat, wijl meeſt al deze Mooren winkeliers, makelaars, wiſſelaars, enz. zijn. Hunne winkels beſtonden grootſtendeels in katoenen lijnwaaten, en allerhande fraije ſtoffen, van *Bengale*, *Suratte*, *Coromandel*, en andere plaatzen van Aſië. Men vond er ook ſpécerijwinkels, en van arrakanſche waaren.

De kléding dezer Mooren was naar de wijs van die van andere landen; beſtaande in een' grooten *took* of *turban*, een moorſche *cabai*, een' langen wijden broek, en wijde ſchoenen. Doch wij zullen hierna eene breedvoeri-

gere beſchrijving van de kléding der Mooren in 't algemeen, als ook van hunne zéden en gebruiken géven.

Deze Mooren zijn voor het grootſte gedeelte in *Bengale*, *Golconda*, *Suratte*, *Paliacatte*, *Maſilipatnam*, en in andere plaatzen van Indiën geboren; en weinigen zijn inboorlingen van *Arrakan*, waarin zij dus ſlegts als vreemd'lingen verkéren. Zij zijn der overheid alhier zeer onderworpen; want, toen de koning het gebod deed uitgaan, dat geen Arrakanners noch Mooren op de hollandſche ſchépen mogten komen, namen zij dit gebod zo wél in agt, dat niemand hunner meer bij ons verſcheen. Onze goede bekende, BABBARABAB, durfde ons zelfs niet meer komen bezoeken.

Olijfanten vind men hier zeer veelen; maar de paerden zijn hier zeldzaam. Ik heb niet meer dan één paerd in dit rijk gezien: daarëntégen heeft men er eene ménigte van buffels, welken men, gelijk op andere plaatzen de paerden, tot veelerlei arbeid, doch inzonderheid tot den akkerbouw gebruikt. De buffels zijn groot en ſterk, en hebben groote hoornen. Zij zijn zeer boosaartig; en, wijl de inwoners dezelven gemeenlijk langs de wégen in het veld laten grazen, moet een vreemd'ling, wanneer hij eene wandeling doen wil, zig voor deze dieren in agt némen. Zij zullen iemand, die hun vreemd ſchijnt, eerſt laten voorbijgaan, doch alsdan met een' vollen ren hem van agteren aanvallen, en, indien hij hen niet ontſnapt, op hunne onbeſchofte hoornen némen, in de lugt werpen, en vervolgens om 't léven brengen. Wij zijn dikwils van deze dieren vervolgd geworden, en in de grootſte verlégenheid gebragt, om hunner woede te ontkomen. Men zegt, dat als zij iemand in roode kléding zien, zij op denzelven veel eer aanvallen zullen, wijl deze kleur hen ligtlijk boosäartig en aan 't woeden maakt; en wij leerden dit ook bij ondervinding; weshalven wij ons met ligte ſtoffen van andere kleuren kleedden, wanneer wij ons landwaard begéven wilden.

De buffelhoeders egter wéten zeer wél met deze dieren omtegaan, welken dan ook daarëntégen hunne meeſters zeer wél kennen, en aan dezelven gehoorzamen. De buffels zijn ook vaerdig in het zwemmen; want, als de hoeder op den hoorn blaaſt, en ze daar door bij malkanderen vergaderd heeft, ſpringt hij vaerdig op één' derzelven, en gaat overënd op den rug van het dier ſtaan; waaröp hij zig dan zo wél in évenwigt weet te houden, dat hij in 't minſte geen gevaar heeft van boven neêr te tuimelen: en zo drijft hij den buffel de rivier door, terwijl de overigen hunnen voorganger volgen, die zijnen berijder veeltijds droogvoets op de andere zijde overbrengt.

Men vind in dit rijk ook allerhande vee; inzonderheid zeer veele kabrijten, ganzen, eenden, hoenders, klein gevogelte, en overvloed van allerlei wélſmakende viſch. De rivieren lopen dagelijks 12, 15, en bij ſpringvloeden, zomtijds wel 18 of 20 voet op en af; zodat men, wanneer men de ebb' en vloed waarneemt, in éénen dag groote heen- en weêrreizen op de rivieren kan doen.

Dusver eene korte beſchrijving gegéven hebbende van het koningrijk *Arrakan*, en van het geen wij in den tijd van vier maanden, dat wij hier ver-

vertoefden, waargenomen hebben, zullen wij van dit rijk afstappen; eene nadere en omstandigere beschrijving overlatende voor degeenen, die een' langer' tijd in deze gewesten doorbrengen, en dus meer gelégenheid hebben, om derzelver merkwaerdigheden aantetékenen.

NADAT wij ons van het nodige tot onze reis voorzien, en afscheid van onze goede vrienden en bekenden genomen hadden, vertrokken wij, in Februarij 1661, uit de *Bandel*, onder het lossen van het grof geschut. De andere twee hollandsche schépen bléven hier nog liggen, om hunne lading verder te ontvangen, en ons alsdan te volgen. Wij zakten, met de ebb', de rivier omtrent zes mijlen af, en gingen een weinig benéden eene kleine plaat, *Noordwijks droogte* genoemd, voor anker liggen. —— Een hollandsch schip, de *Flait Noordwijk* genoemd, voor eenige jaaren bij deze zandplaat vastgeraakt zijnde, zakte het door den welgrond geheel weg, zo dat, binnen weinig uuren, noch mast noch stengen van hetzelve meer gezien werden. Bij aflopenden stroom vonden wij hier slegts vier voet water. Wij namen hier onze verdere lading in; terwijl de arrakansche *jeliassen* steeds het oog op ons hielden, om te verhoeden dat *Sultan* CHASAUSA, prins van *Bengale*, niet bij ons aan boord kwam, om met ons naar *Batavia* overtestéken. Wij krégen hier ook nog ruim tweehonderd bengaalsche slaaven en slavinnen, door de Arrakanners in den oorlog gevangen gemaakt, en vervolgens naar *Arrakan* gevoerd, aan boord, om dezelven méde naar *Batavia* te némen; zodat wij nu in alles omtrent driehonderd zielen sterk waren. Toen alles tot het vertrek gereed was, kwamen eenige arrakansche heeren ons schip en lading doorzoeken, om te zien of er ook arrakansche vlugt'lingen, inboorlingen, of andere dan bengaalsche en uitlandsche slaaven en slavinnen op ons schip gevonden werden. Te dezen einde werden dezelven één voor één nauwkeurig bezigtigd, of zij het behoorlijk téken hadden, dat men hun aan de hand of den onderärm gebrand had. Doch alles naar behoren gevonden hebbende, scheidden zij zeer vriendlijk van ons af, en wenschten ons behoudene reis. De heer GERARD VOORBURG, hollandsch opperhoofd, nam ook afscheid van ons; en, onze ankers geligt hebbende, dréven wij wéderöm met de ebb' en een gunstig koeltje verder af, passérende het steedje *Orienton*, als ook verscheidene vermaaklijke stéden, vlekken, en oorden, tot dat wij eerlang in volle zee geraakten. Met een aanminnig weeder, gunstigen wind, en kabbelende zee, zetten wij de koers zuidwest, doch naderhand een weinig zuidlijker. Na omtrent tweehonderd mijlen gevorderd te zijn, krégen wij, niet ver van den évenaar, stilte. Hier dréven wij, gedurende drie weeken, op den grondloosen azuuren plas, werwaard de stroomen ons sleepten. —— De hitte was hier ondraaglijk; aangezien wij de zon in 't toppunt hadden; en, wijl wij niet te ruim van water voorzien waren, moesten wij eenen onlijdelijken dorst, en veele andere moeilijkheden uitstaan. De slaaven en slavinnen, die het in ons zwaargeladen schip zeer benauwd maakten, hadden wel het meest van den dorst te lijden, wijl zij zig niet zo wél als wij met zulk eene kleine

portie konden behelpen; en wij hadden werks genoeg om hen van het zoute water aftehouden, hetwelk, gedronken wordende, roodenloop, waterzugt, en andere kwaalen veröorzaakt; zodat men zomtijds genoodzaakt was, hun boven hunne portie water te géven. Bij al deze moeilijke omstandigheden kwam nog, dat de kinderziekte onder hen begon te regéren; weshalven wij, om de besmetten van de gezonden aftescheiden, van het boot, hetwelk, volgens de gewoonte, wanneer men in zee is, binnen schipsboord tusschen de twee groote masten stond, een ziekenhuis maakten, waarin wij hen onder de omgekenterde sloep, met oude zeilen gedekt, ter deege déden zwéten. Zij kwamen ook allen weêr tot volkomene gezondheid, uitgezonderd een man van zestig jaaren, welke stierf.

Deze bengaalsche slaaven baden des morgens de zon, en des nagts de maan aan. Zij betoonden groote vreugde wanneer de nieuwe maan voor de eerstemaal te voorschijn kwam, zingende en dansende dan onder handgeklap en allerleie vreemde gebaarden, niettégenstaande al de wéderwaardigheden der reize.

Elks verlangen, in dezen nood, was naar régen en gunstigen wind. En eindelijk krégen wij, in Maart, onzen wensch, wijl er eene frissche koelte, met veelvuldige régenvlaagen verzeld, uit het westen aanblies, en ons eerlang de hémelhooge kruinen van het péper- en goudrijk eiland *Sumatra* deed ontdekken; en spoedig de straat van *Sunda* doorgeraakt zijnde, kwamen wij, Gode zij dank, behouden op de reede van *Batavia* voor anker.

ZESDE HOOFDSTUK.

Droevige tijding, op Batavia, *van den toestand van het eiland* Formosa *en van* Taijowan. *Deszelfs ligging, opkomst, en bloei; door de overrompeling der Chineesen deerlijk verwoest.*

Wij vonden hier slegts agttien schépen op de reede liggen. De slaaven van ons schip werden ten eersten aan land gebragt, en daar in dienst der Néderlanderen, en der oostïndische maatschappijé gebruikt. Veelen werden naderhand tot het christengeloof bekeerd, en gedoopt. Het koninglijk geschenk werd nu ook, uit hoogägting voor den koning van *Arrakan*, met meer pragt en luister dan het verdiende, op het kasteel van *Batavia* ontvangen. — Weinige dagen na onze aankomst alhier, werden eenen Indiäan de borsten afgenépen, waarna hij geradbraakt werd. Hij had twee vrouwspersoonen op eene gruwlijke en moorddadige wijs om het léven gebragt, waarvoor hij dus het wélverdiende loon ontving. Onze lading rijst werd gelost; en was zó wél

d' Coninckly'cke Hoofstadt
ARRAKAN.
A. Het Coninckly'cke pallys
B. d' groote Rivier van Arrakan
C. d' wegh die na t portugeese quartier gaet
D. Pagode met vergulde daäcken
E. d' Peerde
F. Cure boomen
G. d' voorstade van Arrakan

wél gewild, dat men ze voor 50 rijksdaalders het laſt kon verkopen. Wij bléven hier voor anker liggen, en zagen dagelijks wélgeladene ſchépen uit de verſcheidene geweſten van Aſië aankomen, en anderen wederöm afvaren.

Wij ſléten dus den tijd, tot dat, den 24ſten Junij 1661, het *Fregat de Maria*, van *Taijowan* komende, op *Batavia* de droevige maare bragt: dat de Chineeſen, onder eenen COXENGA, met eene vloot van eenige honderd *jonken*, eene ménigte volks, en veel oorlogstuig, geheel onverwagt op *Formoſa* waren gevallen, hetzelve overrompeld, en genoegzaam gantſchlijk vermeeſterd hadden; dat ſlegts het kaſteel *Zelandia* nog tégenſtand bood, doch hetwelk, als te zwak tégen eene heirmagt van meer dan 40,000 Chineeſen, die het zelve dag en nagt beſchoten en beſtormden, eerlang voor de overmagt zou moeten bukken, indien er niet ten ſpoedigſten ontzet kwam. Daarënboven, dat de inwoners van *Formoſa*, door ſchrik en vrees bevangen, den vijand waren toegevallen, en er reeds zeer veele menſchen, voornaamlijk van ons volk, waren geſneuveld; dat de Chineeſen ook nog dagelijks verſterkt werden; en op eene ontmenſchte wijs met de gevangenen leefden. Eindelijk, dat het ſchip de *Hector*, met al de manſchap, die er op was, in de lugt was gevlogen. Dit ſchip, met het *Fregat de Maria*, en het ſchip *'s Gravelande*, waren met de vijänden ſlaags geweeſt; doch het eerſte het ongeluk gehad hebbende van te ſpringen, waren de anderen genoodzaakt geweeſt aftedeinzen. Hebbende *'s Gravelande* de koers naar *Japan* gezet, werwaard het van de overigen werd gevolgd; alléén het *Fregat de Maria* had het naar *Batavia* gewend, en bragt dan ook deze treurige tijding alhier aan.

Dit verwekte eene algemeene verſlagenheid en ontſteldnis op *Batavia*. Den zelfden avond werden nog tien kloeke ſchépen gekozen, en gelaſt, zig ten ſpoedigſten gereed te maken, om naar *Formoſa* te ſtévenen. Aanſtonds ging men aan het werk, en de toeruſting werd dag en nagt voortgezet. Zo dra dezelven van de nodige krijgsbehoeften, voorraad, en manſchappen voorzien waren, werd er op *Batavia* een vaſt- en bédedag gehouden; en de vloot vertrok onder het opperbevél van den heer kommandeur JACOC CAUW, om het benauwde *Zelandia* te hulp te komen. Deze vloot beſtond uit de volgende ſchépen: de *Dolſijn*, als admiraal; verders de ſchépen, *Muiden*, *Naarden*, *Haſſelt*, *Zierikzee*, *Koukerken*, *Ankeveen*, *Domburg*, en de *Fluiten*, *Tergouw*, en *Urk*; doch het ſchip *Domburg* bleef nog eenige dagen vertoeven, om meer voorraad van lévensmiddelen en krijgsbehoeften intenémen, en daarmêe de vloot te volgen.

De heer HERMANUS KLENK, gewézen fiskaal op *Batavia*, was twee dagen voor dat deze tijding van *Taijowan* hier aankwam, als opperhoofd derwaard vertrokken, met het *jagt Hogelande*, en de *Fluit Loenen*. Doch, om dezen te onderhalen, of aan het eiland *Tijmor*, de gewoone ververſchingsplaats, aantetreffen, werd ten ſpoedigſten het ſcheepje het *Wapen van Batavia* uitgezonden, om den gemelden heere KLENK van de ſlegte geſchapenheid van *Formoſa* kennis te géven, opdat hij naar *Batavia* mogt' terug kéren.

Terwijl wij de vloot haare koers naar *Formoſa* laten vervorderen, zullen wij eene korte beſchrijving van de gewenſchte opkomſt, en de daaröp gevolgde deerlijke verwoeſting van dit eiland géven.

Formosa (: het ſchoone eiland :), aldus bij de Néderlanders en Portugeeſen, doch *Paccanda* bij de Chineeſen genoemd, is een langwerpig eiland, liggende onder den kreefts- of noorderkeerkring, niet ver van de ooſtkuſt van *China*, en ſtrekt zig van de 22ſte tot de 25ſte graad noorderbreedte. Het zelve is omtrent 140 mijlen in den omtrek; heeft veele hooge bergen, van dewelken zommigen nog onbekend zijn, en zeer vrugtbaare landen, welken allerhande lévensmiddelen, ſuiker, kokosnooten, enz. opléveren; men vind er ook overvloed van wild: als, herten, bokken, wilde zwijnen, haaſen, konijnen, en veldhoenders. Voor deze verwoeſting, door de Chineeſen, was het zelve zeer volkrijk, en als een aards paradijs; ook had zig het grootſte gedeelte deſzelfs der éd: maatſchappije onderworpen.

De landerijën van dit eiland waren onder verſcheidene formoſaanſche heeren verdeeld, die dikwils met malkanderen in oorlog waren. —— De inwoners, welken groot en grof van léden, niet geheel zwart, maar taanig zijn, waren zeer woeſt, en liepen meeſt allen, zo mans als vrouwen, geheel naakt toen de onzen er eerſt kwamen; doch naderhand werden zij beſchaafder en eerbaarder, en namen bétere zéden aan. De Formoſaanen zijn lui van aart. De mannen ſlijten hunnen tijd met de jagt, latende den landbouw, en de viſchvangſt van garnaat, krabben, oeſters, enz. langs de klippen en ſtranden, met kleine vaartuigen, der vrouwen over. Op de jagt bedienen zig de mannen van honden, pijlen, en aſſagaijen, waaräan zij een belletje vaſtmaakten, om, wanneer het getroffen wild zig in de ruigte of boſſchen verſchuilt, het te béter te ontdekken.

Hunne wapenen waren groote ſchilden, boogen, ſpieſſen, en breede ſabels. Als zij oorlogen onder malkanderen hadden, zogten zij door heimlijke laagen, of bij verraſſing, de één des anderen dorpen en bezittingen te veröveren. De overwinnaars maakten met de afgehouwene hoofden hunner vijänden groote vreugde en zégenpraal; en dezelven, afgeſchroeid en ontwijd hebbende, hielden zij ze in groote waerde. Hunne woningen bouwden zij kunſtig, hoewel onkoſtbaar, op kleiheuvels, éven als in *Bengale*. Dezelven waren ſlegts eene manslengte hoog, en meeſtendeels met oſſenhuiden gedekt. De huisraad beſtond in houweelen, bamboeſen, potten, kannen, nappen, en lépels van kokosnooten. Hunne vercierzels waren herten- en zwijns-hoofden; en zij kleedden zig met hertenvellen en chineeſche kleedjes. De veelwijverij had onder de Formoſaanen geen plaats. De vrijſters werden van de jongmans, door eene huwlijksgift, ten huwlijk verzogt: doch zij woonden niet bij hunne vrouwen; maar kwamen ſlegts des nagts, en dan nog ter ſluik bij dezelven. Geen vrouw mogt voor haar 36ſte jaar een kind ter waereld brengen: indien zij voor dien tijd zwanger werd bevonden, moeſt de vrugt op eene onmenſchlijke wijs, door op den

buik

buik der zwangere vrouw te trappen, worden omgebragt, en afgedréven. Als de man den ouderdom van 40 jaaren bereikt had, ging hij bij zijne vrouw wonen; doch om de geringfte beuzelarij fcheidden zij zomtijds weêr van malkanderen. De doode lijken werden langzaamerhand bij een vuur gedroogd; en vervolgens een belachlijk doodmaal gehouden hebbende, op het welk door eenige wijven op eene grappige wijs gedanft werd, bewaarde men deze uitgedroogde lijken, tot dat er niets dan het gebeente meer van overig was, het welk alsdan ter aarde befteld werd. Degeenen, welken door langdurige ziekten, of hévige pijnen aangetaft werden, werden op zommige plaatzen geworgd, om een einde hunner ellenden te maken.

Zij geloofden de onfterflijkheid der zielen; en dat er na dit léven eene ftraffe voor het kwaade, en eene beloning voor het goede zijn zou; doch zij hadden veele beuzelägtige gevoelens daarömtrent. Zij hadden ook verfcheidene afgoden, die allen hunne naamen hadden, en aan iederen derwelken zij bijzondere kragten en eigenfchappen toekenden. Aan tempels ontbrak het dezen volke ook niet. De godsdienft werd in dezelven door *Inibs* (: priefteresfen:) verrigt; dezelve beftond in offerhanden, gebéden, en allerhande befpotlijke grillen.

Nogthans zijn door de wijze beftiering der éd: maatfchappije, en den ijverigen arbeid der leeraars, welken het den ALLERHOOGSTE behaagde te zégenen, veelen dezer woefte heidenen tot het chriften geloof gebragt. Dewijl de Néderlanders dit eiland zeer gelégen vonden tot hunnen handel en fchipvaart op *Japan*, *China*, en andere landen, hadden zij er verfcheidene forten en fterkten gebouwd, onder anderen de fterke vefting *Zelandia*; en zig hier zo wél geveftigd, dat zij oordeelden tégen in- en uit-landfche vijänden beftand te zijn. De handel nam dagelijks toe; en de Formofaanen, door de opregtheid en trouwe der Néderlanderen uitgelokt, betoonden hun niet alleen alle vriendfchap, maar waren hun ook zeer onderworpen. Zij léverden den onzen hertenvellen, en andere voortbrengzels en waaren van het eiland, in grooten overvloed, en voor een' matigen prijs. Dus kwam *Formofa* van tijd tot tijd tot een' bloeijender' ftaat. Het getal der Chriftenen nam meer en meer onder de inwoners toe. Men ftigtte alöm kerken en fchoolen. Veele Chineefen, door de Tartaaren uit hun eigen land verdréven, zetten zig op *Formofa* en in *Taijowan* néder, en dréven hier hunnen handel geruft, onder het beftier der Néderlanders. De Chineefen bragten hunne waaren met *jonken*, uit de vermaarde rivier *Cincheo*, van de ftad *Aymoy*, welken dan door de onzen naar *Holland*, *Japan*, en door gantfch *Indiën* verzonden werden. En dit eiland fcheen, door de toenémende zeevaart, en den koophandel der Chineefen, één der gezégendfte vaftigheden der éd: maatfchappijë te worden.

Maar eilaas! welhaaft verdwénen al deze heerlijke voorüitzigten, en verkeerden de opkomft en bloei van dit fchoone eiland in eene deerlijke verwoefting. —— De Chineefen hadden reeds lang eenen aanflag op *Formofa* gefmeed; en zij kwamen, onder den dekmantel van hunnen handel, des-

zelfs

zelfs toeſtand dagelijks beſpieden. Zij hadden reeds eenige reizen getragt, hoewel vergeefs, hunne listige vonden uittewerken. —— Ondertuſſchen kwamen er telkens vreemde gerugten uit *China;* en eindelijk moeſt dit magtig rijk, door inlandſche beroerten, tweedragt en oorlogen, welken verſchriklijke verwoeſtingen aangeregt hadden, verzwakt, in korten tijd, bij geheele landſchappen tévens, onder de magt van den Tartaar ZUNGTEUS bukken, welke, naar men zegt, door een' chineeſch' veldöverſte, USANGUEJUS genoemd, daartoe aangepord, met een ontzaglijk léger in dit rijk viel, hetzelve in weinig tijds vermeeſterde, en zig op den keizerlijken zétel plaatſte, welken hij naderhand, door zijnen dood, aan zijnen zoone XUNCHY inruimde.

ZÉDERT werden er, door te zaamgerotte partijen, nog ſteeds veele roverijën in *China* gepleegd, zo te water als te land. Doch, eindelijk de Chineeſen hoe langer hoe meer te land benauwd wordende, en overäl verſtrooid gerakende, namen veelen de toevlugt tot de zee. —— Zij verzamelden eerlang eene kloeke vloot van *jonken*, onder den vermaarden rover CHINCHILUNG, of, ook wel, YQUION genoemd; en maakten zulken grooten aanhang, dat men binnen kort, onder het gezag van dezen dapperen rover, (: indien men eenen rover dapper noemen mag:) bij de drie duizend ſchépen telde. —— Doch deze zijne groote magt hem ſtout en trots makende, ſmeedde hij zig nog grootere dingen in het hoofd, en begon ook naar de keizerlijke kroon te haken; maar de Tartaaren kwamen hem voor, die hem zogten door liſt aan land te lokken; het welk hun gelukt zijnde, werd CHINCHILUNG gevat, en naar *Peking* gevoerd, daar hij heel ſchielijk, door middel van vergift, naar de andere waereld werd gezonden.

NU werd het oppergezag, over der Chineeſen zeemagt, aan eenen COXENGA opgedragen. Deze was te voren een gering perſoon, en kleermaker van den heer PUTMAN in *Taijowan* geweeſt; doch naderhand, door zijne ſchrander- en onvertzaagheid, bij de Chineeſen, inzonderheid bij de rovers, in aanzien gerakende, werd hij tot hun opperbevélhebber aangeſteld. —— Het ſchijnt, dat hij reeds lang eenen wrok op de Néderlanders had gehad. Hij ſtak dan met eenige honderd *jonken*, waarvan zommigen 40 ſtukken voerden, en allen wél bemand waren, van de kuſt van *China* naar *Taijowan* over, om aldaar een begin zijner woede te maken.

MEN had reeds voor de komſt van dezen COXENGA, verſcheidene wonderlijke zaaken op *Formoſa* zien gebeuren, welken als zo veele voortékens van al die rampen en onheilen waren. —— In Januarij 1661, werd dit eiland door eene ſchriklijke aardbéving, welke alles dreigde omtekéren, geſchokt. De hooge en zwaare muuren van het ſterke ſlot *Zelandia* ſcheurden van malkanderen. Drie ſchépen, in de haven liggende, werden vreeslijk geſlingerd. De zee zwol tot eene verbazende hoogte op; en de ſchuddingen werden nog geſtadig, gedurende zes weeken, gevoeld. In de ſtad *Taijowan* waren 23 huizen ingeſtort.

DOCH men had meermaals vreeslijke aardbévingen op het eiland *Formoſa*

mofa befpeurd. Maar op den 15den April 1661, gebeurde er iet zeldzaams. —— Des nagts, omtrent 12 uuren, ontftond er in het flot *Zelandia*, op één der bolwerken, *Middelburg* genoemd, een wonderlijk gedruis. De foldaaten, daar door ontwaakt, fprongen fchielijk op, en vlogen naar hun geweer; zommigen ontftoken reeds hunne lonten, anderen liepen met hunne blanke dégens en fabels door malkanderen; vragende de één den anderen wat er te doen was, doch niemand wift de oorzaak dezer ontfteldnis.

Op de reede vóór *Baxamboy* lagen drie fchépen voor anker, welken zig den volgenden nagt, aan die van land, als in volle vlam vertoonden, en geweldig fchénen te kanonnéren, zonder dat men egter iets hoorde. Die van de fchépen zagen wéderöm hetzelfde van het kafteel *Zelandia*. Doch met het aanlichten van den dageraad verdween dit alles.

Den 29ften April, tégen den middag, vertoonde zig vóór het nieuw werk, de gedaante van een' man, welke zig driemaal boven het water verhief, en weêr verdween. Des namiddags werd bij het bolwerk *Hollandia* eene meerminne gezien met lang geel hair, welke zig insgelijks tot drie verfcheidene reizen vertoonde. Uit al deze, en meer andere tékenen, welken de onzen verhaalden gezien te hebben, voorfpelde men zig niet veel goeds.

Den laatften April, des morgens, na het opklaren van een' dikken nével en mift, zag men van het kafteel *Zelandia*, de zee als met fchépen bedekt, die, door derzelver ménigte, zig als eene digte bosfchaadje vertoonden. —— Deze ontzaglijke zeemagt verdeelde zig ten eerften in drie onderfcheidene vlooten. De eerfte voorbij *Zelandia* ftékende, liet omtrent drie mijlen ten zuiden van hetzelve de ankers vallen. De tweede liep noordwaard, naar het *Lagimoys* gat, tusfchen *Formofa*, en het rif *Baxamboy* gelégen. De derde vloot bleef omtrent een' kanonfchoot van de hollandfche fchépen, die ter reede van *Zelandia* lagen, voor anker liggen.

Geheele légers werden aanftonds aan land gezet, die de wégen alöm bezetten, en als verwoede tijgers op de Néderlanders, Formofaanen, en zig aldaar bevindende Chineefen aanvielen; alles plunderende, en te vuur en te zwaerd verdelgende. Vierhonderd man, op bevél van den heer FREDRIK COJET, ter onderfteuninge naar de nabijgelégene vesting *Zijkam* trekkende, werden door den vijänd onderfchept, en, na een hévig gevegt, grootftendeels in de pan gehakt. Zommigen geraakten nog in de vesting *Zijkam*, en de nog overigen ontkwamen het met zwemmen naar het kafteel *Zelandia*.

Binnen weinig tijds zag men eene ontelbaare ménigte tenten rondöm de vesting *Zijkam* neêrgeflagen. Den belégerden werd aanftonds het verfch water afgefnéden, en de vesting hévig door den vijänd befchoten. Doch die van binnen bléven hem niet fchuldig; maar verweerden zig kloekmoedig. Het weerzijds kanonnéren ging dag en nagt onophoudendlijk voort. Maar den belégerden ontviel de moed, wijl zij, door gebrek aan lévensmiddelen en water geprangd, zig den 4den Meij genoodzaakt vonden, op genade der vijänden

den overtegéven, bij dewelken zij niet veel befcheidenheid vonden; want zij werden allen gevangen genomen en onmenfchlijk gehandeld.

ONDERWIJLEN trok de kloekmoedige kapitein THOMAS PETEL, met eenig volk ter veftinge *Zelandia* uit, en wierp met allen fpoed drie batterijën op in de voorftad, om met eenig grof kanon langs den waterkant op den vijänd te fpélen. Dan den volgenden dag, bragt men hem zijn zoontje, welk de vijänden den eenen arm bijna afgehouwen hadden; en men verhaalde hem tévens, dat zij defzelfs fchoolmeefter hadden neêrgefabeld. Deze wakkere held hierdoor in gramfchap en woede ontftoken, verzogt aan den kommandeur COJET verlof, om met twee vaandels foldaaten op deze moordenaars aftetrekken. Hetzelve hem toegeftaan zijnde, trok hij aanftonds op den vijänd aan, langs het ftrand; terwijl eenige kleine vaartuigen, waaröp verfcheidene fteenftukjes waren, den vijänd alle mogelijke afbreuk zouden tragten te doen, en hem te dien einde langs het ftrand verzellen.

DE Chineefen dit ziende, kwamen terftond in groote ménigte op hen af; en flegts een weinig op malkand'ren gevuurd hebbende, vielen de vijänden met de uiterfte woede, en onder een ijslijk gefchreeuw, op de onzen aan, omcingelden dezelven, en hieuwen met hunne fabels en zijdmeffen alles ter néder wat hun voorkwam. En, de kapitein PETEL, na eenen dapperen tégenftand, gefneuveld zijnde, namen de overigen de vlugt in het water, en zwommen naar de vaartuigen; zodat, van ruim tweehonderd man, flegts tachentig in het flot *Zelandia* terug kwamen.

GEDURENDE dit bloedig gevegt waren de drie fchépen, de *Hector*, *'s Gravelande*, en de *Maria*, tégen de vijändlijke *jonken* flaags. Doch de *Hector* kreeg den brand in het kruit, en vloog met honderd man, die er zig op bevonden, in de lugt; weshalven de beide anderen, als nu te zwak, de wijk onder de vesting *Zelandia* moeften némen.

VAN de Formofaanen, en Chineefen op *Formofa* woonägtig, hadden de onzen geen hulp noch bijftand te wagten; vermids dezelven reeds vermoord, gevlugt, of zig uit vrees aan den vijänd onderworpen hadden.

ONDERTUSSCHEN liepen de vijändlijke troepen het gantfche eiland af, veröverende met weinig moeite de andere buitenvestingen. Alles, wat zij in de wapens vonden, werd door hen ter neêrgemaakt; zelfs werden geen vrouwen, kinderen, noch flaaven verfchoond. Van de Néderlanders werden er ook veelen vermoord, anderen gevangen en mishandeld; geen regenten, predikanten, fchoolmeefters, niemand werd ontzien. —— Het kafteel *Zelandia* werd ook hoe langer hoe héviger aangetaft, en meer en meer in 't nauw gebragt; en de gevangene predikant, ANTONIUS HAMBROEK, werd door den vijänd derwaard gezonden, om hetzelve uit naam van COXENGA opteëifchen, met beloften, dat hij den bezettelingen alsdan het léven zou fchenken, en met bedreiging, dat, bijaldien men weigerde het kafteel overteléveren, niemand, zelfs de zuigelingen niet, gefpaard zou worden. —— Doch de dappere COJET, noch de kloekmoedige belégerden, lieten zig door deze

be-

bedreigingen, hoe wreed dezelven wâren, niet afschrikken. En de predikant A. HAMBROEK was dus ter liefde zijner huisvrouwe en drie kinderen, welken der Chineesen gevangenen waren, genoodzaakt weêr tot den vijänd te kéren; en zijner twee dogteren, welken in het kasteel *Zelandia* woonden, en waarvan de éénе reeds getrouwd was, het laatste vaarwél te zeggen. —— Droevig scheiden! —— Zij zagen haaren ouden vader, met eene beklemde ziel, in traanen smeltende, vertrekken, en zijnen onvermijdlijken dood te gemoet tréden; want eerlang werd deze eerwaardige grijsaard, met zijnen zoon, en meer anderen, onthalsd (*). Doch deze getrouwe euangeliedie-

(*) Wij vinden bij VALENTIJN, in zijne *Beschrijving van oud en nieuw Oostïndiën*, een verhaal van deze gebeurdnis, welk, ten opzigte van den predikant A. HAMBROEK, eenigzins van dat van onzen schrijver verschilt. Wij zullen hetzelve daarom onzen lézeren hier mededélen, zo als wij het zaaklijk bij dien schrijver vinden. „ De gevangene predikant A. HAMBROEK door COXENGA, of COXINJA, naar de „ vesting *Zelandia* gezonden zijnde, om den bevélhebber COJET, en den raad tot „ de overgave te bewégen, begaf zijn eerw. zig wel in de vesting; doch, wel verre „ van dat deze édelmoedige man zou tragten de bezettelingen tot de overgave te „ bewégen, wendde hij intégendeel alle bedenklijke beweegrédenen aan, om hen „ tot eene standvastige verwéring aantemoedigen, schoon hij voorüitzag, dat deze „ raad doodlijk voor hem, zijne vrouw en kinderen, en de overige gevangenen „ wézen zou. ----- De heer COJET stelde het den heere HAMBROEK in zijne keus, „ of hij in de vesting blijven, dan of hij naar het léger van COXINJA kéren wilde. „ Maar het eerste werd niet eens bij hem in overwéging genomen, wijl hij vaststelde, dat „ COXINJA's woede dan aanstonds tégen de gevangenen, en vooräl tégen zijne vrouw en „ kinderen zou uitbersten, en dat hij door zulk eene trouwloose daad, niemand minder „ dan eenen predikant voegende, al die menschen aan de gruwlijkste wreedheden, die „ men bedenken kon, zou overgéven, en dat hij daarënboven niet alleen zig-zel„ ven en zijner orde daar door eene eeuwige schande zou aandoen, maar ook den „ grond leggen van eene altoosdurende knaging in zijn gemoed, over het ongelijk „ aan zulke dierbaare panden, en zo veele waardé vrienden gedaan. ---- Om zig „ dan édelmoedig uit al die zwarigheden te redden, oordeelde zijn eerw: het al„ lerbest, als een eerlijk man zijn woord te houden, en, hoe het ook met hem „ aflopen mogt, naar zijne téderbeminde vrouw, zijne lieve kinderen, en zo veele „ getrouwe boezemvrienden wéder te kéren, om met eene onwrikbaare standvastig„ heid GODS verder besluit over hem, en de zijnen, aftewagten, hierïn berusten„ de, dat hij dit ten allen tijde bij zig-zelven, voor de waereld, en bij GOD, „ veräntwoorden kon. ---- Twee zijner dogters, welken in de vesting waren, zog„ ten, met de téderste aandoeningen en zielroerendste smékingen, onder het storten „ van eenen vloed van traanen, haaren vader van dit voornémen aftebrengen, en „ hem te bewégen, om bij haar te blijven. Maar dit alles was vrugtloos. Hij „ bleef onverzetlijk bij zijn besluit; en sloot haar met zijn kloek- en édelmoedig „ antwoord zodanig den mond, dat zij, overstelpt van droefheid, geen geluid „ meer kunnende géven, de éénе van zigzelve ter aarde viel, en de andere, als „ zij niet meer antwoorden kon, en hij daaröp wilde heengaan, hem al jammeren„ de om den hals vloog, en, doodlijk bestorven en beklemd, aan denzelven han„ gen bleef. ---- Maar hij, om door zo veele tédere en al te zielroerende voorval„ len en voorwerpen misschien niet tot eene wankeling gebragt te worden, die

naar was het niet alléén, die dit treurig noodlot moest ondergaan; maar de predikanten PETRUS MUS, in *Favorlang*, en WINSHEMIUS, in *Zinkan*,

„ hem daarna altoos zou berouwd hebben, nam grootmoedig zijnen tijd waar, om „ zig uit haare armen te redden en zig van haar aftescheuren; en stapte, als een „ onbeweeglijk standvastig man, die gelijk eene rots tégen het donderen der schui- „ mende baaren pal staat, met de grootste kloekmoedigheid de vesting weêr uit naar „ den vijand, en te gelijk naar zijnen zékeren dood, nadat hij in het uitgaan de „ soldaaten, die hem niet dan met de traanen in de oogen konden aanhoren, nog- „ maals met eene weêrgâloose hardvogtigheid tot hunnen pligt, en tot de uiterste „ standvastigheid aangemaand had, en hen verzékerd, zig-zelven gewillig voor „ hun, en voor den welstand van de zijnen, te willen opöfferen, als hij hun daar „ door slegts eenigen dienst kon doen. ---- Zij verzékerden hem daaröp allen, met „ de uiterste ontroering, van hunne trouw en standvastigheid tot den dood toe, bid- „ dende, dat GOD hem, en hen bewaren, en al te zamen eene genadige uitkomst „ géven wilde. ---- Zijn eerw. kwam dus wéder in het léger bij COXINJA, en „ zeide met veel vrijmoedigheid, dat de gouverneur en zijn raad het besluit geno- „ men hadden de vesting, alzo zij daartoe nog zeer wél in staat waren, tot den „ laatsten druppel bloeds te verdédigen, en dat zij van geen verdrag, of overgave „ wilden horen spréken, schoon zij anders gaern alles, wat in hun vermogen was, „ en behoudens hunne eer geschieden kon, ten gevalle van zijne hoogheid wilden „ doen. ---- Door zulk een antwoord werd COXINJA tégen onze natië in het ge- „ meen, en tégen al de gevangene Néderlanders in het bijzonder, zodanig verbit- „ terd, dat hij, ziende, dat veele zaaken hem tégenliepen, behalven dat ook de „ Formosaanen begonnen tégen hem optestaan, maar alleen eene schijnréden zogt, „ om ze allen om hals te brengen. ---- Hij kreeg er welhaast eene gewenschte ge- „ légenheid toe, nademaal de Formosaanen eene groote bende van zijn volk aange- „ tast, en alles in de pan gehakt hadden. ---- Hiervan gaf hij den Néderlanderen „ alleen de schuld, voorwendende, dat zij de Formosaanen daartoe opgehitst en aan- „ gezet hadden. ---- Aanstonds daaröp gaf hij bevél, om al wat manlijk onder de „ Hollanders was, néder te sabelen, zonder eenige genade; hetwelk ook ten eer- „ sten geschiedde, en veele vrouwen en kinderen vonden in de eerste woede ook „ hun einde. ---- De meesten werden onthoofd, hoedanigen dood de édelmoedige „ heer HAMBROEK, DO. PETRUS MUS, ARNOLDUS À WINSEM, JAKOBUS „ AMPZINGIUS en JOANNES CAMPIUS, zijne waerdige amptgenooten, (: vol- „ gens de waarschijnlijkste berigten:) uit enkele wraak van dien Barbaar, hebben „ moeten ondergaan." ---- Zie daar, lézer, eenen hollandschen ATTILIUS RE-GULUS, wiens heldenmoed dien van dien roomschen burgemeester, toen hij van de Carthageniensen gevangen, en tot hetzelfde einde naar Rome, als de heer HAM-BROEK naar de vesting Zelandia, gezonden werd, verre overtrof. Want, schoon die dappere Romein, REGULUS, niettégenstaande hij het in zijne hand had, om zijn léven te kunnen behouden, indien hij slegts het verzogte bij die van Carthago den Romeinen had willen aanraden, de édelmoedigheid had, den Romeinen hetzelve, tot behoudenis, eer en luister van zijn vaderland, afteraden, en zig-zelven, liever, aan eenen wreeden dood wilde overgéven, dan eene lafhartigheid begaan; zo heeft die Romein zulke zielroerende en hartverscheurende voorwerpen niet gehad, die hem konden doen wankelen; daar de heer HAMBROEK voor alles, ja voor het téderste, dat iemand tot verändering van zijn voornémen bewégen kon, is bloot gesteld geweest, en nogthans zo onverzetlijk en standvastig in zijn voorgenomen besluit is blijven volharden, dat het een' ieder', die het leest, moet doen verbaasd staan..

werden insgelijks door de wreede Chineesen onthoofd. —— Zommigen moesten, voor dat men hun het léven benam, aanschouwers zijn van het godloos schenden hunner vrouwen. Eenige wéduwen, daaronder die der onthoofde predikanten, werden tot slavinnen gegéven, om voor den kost te werken; anderen geschonden, verkragt, en ten spot gesteld. —— Met één woord, de gruwlen, wreedheden, en moorden, welken deze ontmenschte Chineesen pleegden, zijn onbeschrijflijk, en zonder voorbeeld.

De gouverneur COJET zond het schip *'s Gravesande* naar *Kielang*: en, het schip de *Maria* zig hier niet zéker agtende, stak naar *Batavia* over, om aldaar van het voorgevallene kennis te géven.

ONDERTUSSCHEN vorderde de vijänd steeds, en noodzaakte de onzen de stad te ruimen, die zig aanstonds, met het geschut, en al het geen hun dienstig was, in het kasteel *Zelandia* begaven, verbrandende verscheiden' der naastgelégene huizen en woningen. Doch de Chineesen, hen kort op de hielen volgende, blusten den brand, plunderden, en krégen alles tot hun voordeel, om het kasteel te benauwen. Zij vulden verscheidene suikerkisten, die zij aldaar vonden, met aarde en zand, beschansten de straaten, en wierpen eenige batterijën op, van dewelken zij het kasteel hévig beschoten. Zij meenden eene bres te maken; doch de bezettelingen verweerden zig zo dapper, dat hun dit mislukte. —— De onzen déden verscheidene uitvallen, vernagelden en vergiftigden des vijands geschut, en doden veelen der Chineesen door hunne vuurmortieren en handgranaaten. Terwijl ook een hunner *Mandarijns*, of oversten, van lafhartigheid beschuldigd zijnde, onthoofd werd. —— De heer HARMANUS KLENK vóór *Taijowan* komende, was genoodzaakt, na het overléveren van 't voornaamste, naar *Japan* overtestéken. —— Ten laatsten regtten de vijanden nog twee batterijën op *Baxamboy* op, daar de onzen hunne dooden hadden begraven; en dus werd het slot *Zelandia* van alle zijden beschoten.

DOCH, op den 9den Augustus, scheen het ontzet en de verlossing nabij te zijn, en de moed der bezettelingen ontvonkte op nieuw, door het zien van twaalf hollandsche schépen, welken onder de vlag van den heer admiraal CAUW, tot hunner hulpen, naar *Taijowan* kwamen aanzeilen. —— Maar wat zal de menschlijke arm verrigten, wanneer het den ALMAGTIGE niet behaagt de ondernémingen en aanslagen te zégenen! —— Nauwlijks hadden de beklemde zielen binnen de vesting op dit gezigt eenige ruimte bekomen, of al de strélende hoop van uitkomst verdween weêr ten eenemaale; wijl een opkomende storm de vloot noodzaakte de ankers te kappen, en zee te kiezen, daar dezelve zo ver verdréven werd, dat de belégerden al hunnen moed weêr geheellijk verloren. Het *Fluitschip Urk*, bij die omstandigheid aan den grond geraakt zijnde, viel in des vijänds handen; waardoor de Chineesen de geheele gelégenheid der vloot' verstonden.

EINDELIJK kwamen de schépen weêr opzeilen, en bragten krijgsvolk, oorlogstuig, en mondbehoeften aan land. —— Vijf schépen werden in de haven, agter de stad besteld, om van dáár op den vijand in de straaten te ka-

nonnéren; doch zij vonden dezelven zo wél verfchanft, dat zij zelven genoodzaakt waren, wégens het hévig vuur der vijanden, weêr aftewijken. —— Hier geraakte het fchip *Koukerken* vaft, en kort daaräan, door de vuurpijlen der Chineefen, in den brand. Het agterfchip fprong in de lugt, en het volk werd ter nédergehouwen, of in den gloed van het brandende fchip geftort; anderen verdronken, en zeer weinigen ontkwamen het met zwemmen. —— De *Fluit Kortehoef* geraakte ook aan den grond, doch het volk redde zig meeftendeels met zwemmen: alleen de fchipper, gemeenlijk JAN DE JUT genoemd, met eenig volk in het boot gefprongen, en hetzelve omgeflagen zijnde, verdronken dezen.

ONDERTUSSCHEN waren ook eenige booten en ligte vaartuigen, allen wélbemand, afgezonden, welken met groote kloekmoedigheid op de vijandlijke *jonken* aanvallende, dezelven, door middel van vuurballen, handgranaaten, enz. tragtten in den brand te ftéken. Maar zij werden door de Chineefen omcingeld, die zig van een boot en twee floepen meefter maakten. —— De Chineefen wiften de handgranaaten zeer vaerdig met ftukken van zeilen te onderfcheppen, en ze op deze wijs in onze vaartuigen terug te kaatzen, waardoor zelfs veelen van de onzen omkwamen; weshalven zij moeften afdeinzen, met verlies van omtrent driehonderd en tachëntig man, behalven de gekwetften. —— Den dooden fnéden de Chineefen neus, ooren, en andere lédemaaten af, en lieten ze dus in 't water drijven.

GEEN wonder derhalven, dat den onzen in de vesting de moed geheel en al ontzonk, dewijl alles den rampfpoedigften uitflag voor hun had. Al de hoofdftoffen fchénen zig te zamen verënigd te hebben, om den ondergang der onzen onvermijdlijk te maken, en al de aanflagen der vijanden te begunftigen. —— Tot dus ver konden de onzen van het flot *Zelandia*, en van de fchépen af- en aanvaren; dan dit tragtte de vijand ook te beletten. Doch de Néderlanders, welken hieräan te veel gelégen was, wierpen vaerdig eene kleine redout op, van dewelke zij met zwaar gefchut op den vijand donderden. Zij zonden ook eenen brander uit, welke van de onzen met voordagt verlaten, en door de Chineefen veröverd zijnde, met al de zig daaröp bevindende roofzugtige vijanden, aan duizend fpaanders vloog. Door het gefchut van de redout werden ook eenigen van des vijands *jonken* in den grond geboord. —— Doch de ferjant HANS JURIAN liep, met eenigen van de zijnen, trouwlooslijk tot de vijanden over; waardoor de Chineefen nu den flegten toeftand van de fterkte *Zelandia* verftonden. Drie hollandfche fchépen werden naar de *Pifcadoris* gezonden, om vifch en eenige ververfching voor de zieken te halen; doch de onzen werden aldaar aan land door de Chineefen befprongen, en veelen van dezelven doodgeflagen. Tien mannen, die reeds tot aan het ftrand en in 't water gevlugt waren, werden gevat, de neus en ooren afgefnéden, de regtehand afgekapt, en dezelven een' iederen om den hals gehangen; in welken ftaat zij den Hollanderen toegezonden werden.

ONDERWIJLEN haalde het jagt *'s Gravelande*, van *Quelang*, den koopman

man NICOLAAS LOENIUS, den predikant MARCUS MASIUS, drie hollandſche getrouwde vrouwen, elf Quelangers, zeſtien kinderen, en agt-en-twintig ſlaaven af, wijl dezelven voor de aanvallen en het geweld der Chineeſen bloot lagen; en naar *Japan* overſtékende, werden de vrouwen en kinderen aldaar, op het kleine eiland *Disna*, aan land gezet. De hollandſche vrouwen werden door de Japanners met groote bewondering, als iet ongemeens, wijl men dáár zelden, of nooit, hollandſche vrouwen gezien had, aanſchouwd. Zij werden vanhier naar *Batavia* overgezonden. — Juffrouw LOENIUS, wéduwe van den hiervoor gemelden koopman, NIKOLAAS LOENIUS, van dáár in Holland gekomen, en hertrouwd, is zédert ook mijne bijzondere goede vriendin geweeſt, en wij hebben nog ménigmaal, over het rampzalig noodlot van *Formoſa*, te zamen een geſprek gehad, wijl wij in dezelfde ſtad, en niet ver van malkanderen woonden.

DE heer CAUW ſtak vervolgens met vijf ſchépen naar *China* over, om hulp bij den *Tartar* te verzoeken; doch, door ſtorm verſtrooid geraakt, kwam hij met drie ſchépen in *Siam*, en van dáár op *Batavia* te belanden. De twee anderen kwamen onverrigter zaake weêr vóór *Taijowan* aan. — De onzen werden nu ook genoodzaakt de redoût te verlaten, na dat de vijänd reeds meer dan zéventien honderd ſchooten op dezelve gedaan had. Doch de vijänd daar binnen geraakt zijnde, vlogen, ten getale van omtrent honderd man, in de lugt; doordien de onzen brandende lonten vóór de kruitkamer hadden gelegd, toen zij er uittrokken. De Chineeſen maakten nogthans op deze plaats eene batterij van grof kanon, van 30 en 36 pond kaliber, waarméde zij zo geweldig op de veſting ſpeelden, dat zij eerlang eene groote bres ſchoten, en daaröp aanſtonds gereedheid tot eenen ſtorm maakten.

DE veſting was, na zulk eene harde belégering, in eenen ſlegten toeſtand gebragt. Veelen van de bezettelingen waren door veelerlei ziekten dagelijks weggeſleept; en de pakhuizen en kerken lagen nog vol zieken. Zo binnen als buiten de veſting waren, gedurende de belégering, over de zeſtien honderd man van de onzen geſneuveld. — De heer COJET dus geen uitkomſt ziende, en niet meer in ſtaat zijnde, om langer eene belégering uittehouden, beſloot tot een verdrag van overgave. THOMAS VAN IJPEREN, en DAVID HARTHOUWER, traden naar buiten: daaréntégen kwamen twee overſten der Chineeſen, als gijzelaars, binnen het ſlot *Zelandia*. En, op den tienden van ſprokkelmaand, werd het volgende verdrag geſloten: *Dat de wéderzijdſche gevangen' rantzoenvrij zouden losgelaten worden. Dat het kaſteel, geld en goederen, eenige tonnen gouds bedragende, névens* 40 *ſtukken geſchut, den Chineeſen zouden overgeléverd worden. En, dat de bezetting, in* 900 *man, zo gezonden als zieken beſtaande, met hun volle geweer, ſlaande trom, en vliegende vaandelen zou uittrekken.*

DIENVOLGENS werd alles den Chineeſen overgeléverd; doch eerſt werden al de ſtukken geſchut geloſt, wijl de vijänd verzékerd wilde zijn, dat

dat dezelven niet vergiftigd waren. De onzen werden toen naar de ſchépen gevoerd, en kwamen kort daarna te *Batavia* aan.

ZIE daar, een kort verhaal van de droevige overrompeling van *Formoſa*, waardoor zo veele opgaande gemeenten, aan dewelken zo veele leeraars hunnen arbeid met ruſtlooſe vlijt te koſte gelegd hadden, weêr verloren geraakt, en door de ſnoode Heidenen, die het chriſtenbloed als water déden ſtromen, in zulk een' korten tijd verdelgd en te ondergebragt zijn; en waar door der éd. maatſchappije eene der ſchoonſte paerlen haarer kroone ontroofd is geworden.

EER wij dit hoofdſtuk eindigen, zullen wij kortlijk der Chineeſen wapenen en krijgstoeruſtingen beſchrijven. —— Zij bedienen zig van zijdmeſſen, of groote ſabels met lange ſchagten, of handvatten, met dewelken zij, als met zeiſſen, onder hunne vijanden maijen. Zij hebben ook boogen en lange ſpieſſen, aan dewelken een wit vaantje is. Hunne vaandels zijn op de wijs als wimpels of ſtandaarden, waaröp draaken, duivels, en andere monſters verbeeld zijn. Zij zijn ook van het hoofd tot de voeten geharnaſt. Hunne helmen of ſtormhoeden bedekken het geheele hoofd tot over de ſchouders, zijnde de mond en de oogen alleen vrij; en van boven is de helm met eene ſcherpe pin voorzien, waarméde zij iemand kunnen ter néderſtoten. Hun harnas hangt met eene ménigte van maliën, ſchubswijze, twee of drie dubbeld over malkanderen om het lijf, en zij zijn, dus toegeruſt, genoegzaam voor musketkogels en ſchroot bevrijd. Zij houden ook eene ſtrikte order in hunne krijgsbedrijven; en wijken voor geen musketten. Vóór iedere bende rijd één, en op beide zijden en agter twee krijgsöverſten te paerde met de blanke ſabel, om den krijgslieden het wijken te beletten.

ZÉVENDE

ZÉVENDE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers togt naar het koningrijk van Bantam. *Vierde vertrek van* Batavia *naar het weſten. Komſt op het eiland* Ceilon, *en in de bogt van* Galijettis. *Landtogt naar de ſteedjes* Dondery *en* Matura. *De* Areeka, *en derzelver gebruik beſchréven. Vertrek van* Ceilon *naar de kuſt van* Coromandel. *Berigt van de* Catamarous (*: vaartuig der Indiäanen :*). *Des ſchrijvers komſt in de ſtad* Negapatnam, *zijne ontmoeting met eenen Roſſiäan, hij vertrekt uit deze ſtad, komt aan op* Tegapatnam, *en* Satrispatnam, *word kwalijk bejégend, geeft réden waaröm, reiſt van dáár, en komt aan vóór de ſtad* Columbo.

Wij komen thans wéderöm tot onze reis. —— Het ſchip waaröp ik twee jaaren gevaren had, was méde naar *Taijowan* onder zeil gegaan; en men had mij, op mijn verzoek, op een ander ſchip, de *roode Leeuw* genoemd, geplaatſt, wijl ik geen ſmaak in den oorlog van *Taijowan* had. —— Mijne driejarige verbindnis in deze landen liep nu ook ten einde, en het werd nu tijd om mij te beraden, of ik weêr naar het vaderland, dan of ik er nog eens drie jaaren aanknopen wilde. —— De luſt tot reizen prees mij het laatſte zo ſterk aan, dat ik mij, met verhoging van rang en gagie, bij den heer gouverneur generaal, en Raaden van Neêrlands Indiën, andermaal voor drie jaaren in dienſt der éd. maatſchappije verbond.

Wij ontvongen bevél, om met den heer FARNATTIJ, fiskaal van *Batavia*, een togtje naar het koningrijk *Bantam* te doen. Te dien einde vertrokken wij, den 15den Julij 1661, van de reede van *Batavia*, en kwamen twee dagen daarna, des zondags, tégen den middag, op de reede vóór de ſtad *Bantam* voor anker; alwaar wij door drie engelſche ſchépen, welken al hunne vlaggen en wimpels luſtig lieten waijen, onder het loſſen van het grof geſchut, verwélkomd werden. Wij bedankten hen met een gelijk getal ſchooten, en lieten, éven als moedige Britten, insgelijks onze vlaggen en wimpels waijen.

Den volgenden dag begaven wij ons met den heer fiskaal aan land, om deze ſtad, en derzelver bijzonderheden te bezien. Wij lieten ons met eene bataviſche prauw, tégen het gewoon gebruik, aan de ooſtzijde van *Bantam*, in plaats van aan den weſtkant, aan wal zetten. —— Wij kwamen door verſcheidene ſchipstimmerwerven, en door eenen drang van eene ménigte Javaanen, zo mannen als vrouwen, die ons met de grootſte nieuwsgierigheid bezigtigden, in de ſtad, en namen de wandeling langs de zeemuuren, en wallen. Wij bezagen de poorten, veſtingen, het geſchut, en het geen

hier verder aanmerkingwaerdig was, naderende dus naar den weſtkant. — De Bantammers ziende, dat wij alles zo nauwkeurig in oogenſchijn namen, volgden eenigen ons na, en riepen zomtijds, tévens het hoofd ſchuddende: *O orang Hollanda, tieda baijk*; dat is, de Hollanders deugen niet; want zij verbeeldden zig, dat wij kwamen om den ſtaat en de geſteldheid van *Bantam* te beſpieden: dan het was om eene andere reden; weshalven wij er ons ook weinig aan kreunden. — In het voorbijgaan zagen wij des konings vermaaklijk paleis, in het beſt van de ſtad gelégen, en rondöm met hooggetopte kokos-pijnang- en andere boomen bezet. Deze ſtad pronkt met eenen hoogen toren. — Eene trom, welke wij hier zagen, was merkwaerdig. Dezelve was 8 voet hoog, en wijd naar evenrédigheid; als men daar op ſloeg, hoorde men haar geluid eenige mijlen ver. Hier digt bij ſtond ook de tempel der Mooren, zijnde een aanzienlijk, ſchoon onkoſtbaar gebouw, met boven malkanderen verhévene daken. Wij bezigtigden ook de voornaamſte marktplaatzen, waar men allerhande ooſterſche natiën vond, welken hier grooten handel dréven. — Eindelijk keerden wij met den heer fiskaal wéderöm terug, en hadden alöm eene ménigte nieuwsgierige aanſchouwers. Tégen den middag kwamen wij aan het kantoor der Néderlanders, daar wij ons tot tégen den avond, aan eene wélöpgediſchte tafel, met onze landsgenooten vrolijk maakten; waarna wij hen bedankten, en van hun afſcheid genomen hebbende, wéderöm naar boord keerden.

In het derde boek zullen wij eene beſchrijving van *Bantam*, als méde van *Groot-Java* géven. — Wij vertrokken nog dien zelfden nagt van hier, en kwamen zeer ſpoedig weêr op *Batavia*.

De oorlog, welke reeds zo lang tuſſchen de Hollanders en Portugeeſen geduurd had, hield nog ſteeds aan, hoewel meeſtäl tot nadeel der laatſten; wijl zij, die voor omtrent 60 of 70 jaaren genoegzaam alles in deze geweſten bezaten, er thans weinige bezittingen meer hadden; en de onzen, die zij in 't begin der vaart op Indiën geweldiglijk uit al de geweſten van Aſië meenden te verdrijven, zig nu reeds van hunne voornaamſte ſtéden en vastigheden hadden meeſters gemaakt. — De ſterke ſtéden *Columbo* en *Punctogale* op *Ceilon*; *Negapatnam* op de kuſt van *Coromandel*; *Malakka* op de *maleitſche* kuſt; midsgaders de ménigte van kaſteelen en ſterkten, de pragtige kerken, kloosters, en gebouwen, getuigen nog van de toenmalige magt en luiſter der Portugeeſen in de Indiën. — Zij bezaten er thans nog de ſterke ſtéden en veſtingen *Cochin*, *Cranganor*, *Crananor*, en *Coülang* op de indiſche of malabaarſche kuſt. Dezen lagen den onzen, wégens hunnen handel en ſchipvaart, nog te veel in den weg, om ze langer onder de magt der kroone van Portugal te laten. De hooge magten op *Batavia*, laſt hebbende van hunne meeſters in het vaderland, en door hen met beloften van ſchépen en volk te zenden geſtijfd, beſloten eene wakkere en wéltoegeruſte oorlogsvloot naar *Columbo*, als de gemeene vergaderplaats, en van däár naar *Malabar* uittezenden. — Zo dra dit beſluit bepaald was, werd er ten eerſten

ook

ook een begin gemaakt om het uittevoeren. Er werden twaalf kloeke oorlogſchépen beſtemd, om de ſtévens derwaard te wenden. Het ſchip, waaröp ik mij bevond, was méde van dit getal. Wij krégen derhalven dagelijks allerhande noodzaaklijkheden aan boord, zo dat wij ook ſpoedig in gereedheid geraakten. Aanſtonds werd er aan twee ſchépen, het onze, en het jagt *Sluis*, bevél gegéven, vooräf naar *Punctogale* op het eiland *Ceilon* te ſtévenen, om aan den heer kommandeur, ADRIAAN ROOTHAAS, bij tijds kennis van het voornémen te géven.

ONDERTUSSCHEN kwam, den laatſten Julij 1661, het ſchip *Maarſſeveen* uit het vaderland, van *Amſteldam*, alhier behouden op *Batavia* aan. Hetzelve had eene reis van agt maanden gehad, en 86 man aan eene brandige ziekte verloren.

NADAT wij afſcheid van onze vrienden genomen hadden, vertrokken wij, den 12den Auguſtus, voor de vierdemaal van *Batavia*, en zetten, met een' gunſtigen wind en aangenaam weeder, koers naar het kaneelrijk eiland *Ceilon*. Wij paſſeerden zeer ſpoedig de bogt van *Bantam*, de hooge bergen van *Anijer* en de ſtraat van *Sunda*, en kwamen dus in volle zee, vorderende met eene gewenſchte koelte uit het zuidöoſten, in de tien etmaalen, omtrent driehonderd mijlen weſtwaard; waarna wij de koers naar het noorden wendden, met eene ſtijve vaart. Wij doorſnéden, gelijk de zeevarenden zeggen, de évennagtslijn, krégen toen ſtilte, en kort daaröp zwaaren ſtorm en régenbuijen uit het noordwesten. Dit vertraagde onze tot dus ver voorſpoedige reis zo zeer, dat wij door den geweldigen ſtroom, en hoogöpſtuivende golven, merklijk ooſtwaard werden gedréven. Hierméde eenige dagen geworſteld hebbende, krégen wij eindelijk, den 6den September, de groene bergen van het eiland *Ceilon* in 't gezigt; doch nader komende, bevonden wij, dat wij ver benéden *Punctogale* vervallen waren. Hier krégen wij eenen zeer ſterken ſtroom naar het ooſten, waardoor wij gevaar liepen, het eiland *Ceilon* voorbij, en de zee van *Coromandel* in te geraken; doch eindelijk vonden wij, op den afſtand van omtrent eene mijl van land, nog ankergrond; en wij lieten van ieder ſchip twee der zwaarſte ankers op 40 vademen diepte vallen. — Wij lagen hier ſchriklijk te dobberen, en werden telkens door de geweldige ſtortingen der watergolven overſtroomd; wij lieten évenwel de prinſevlag waijen, en déden eenen kanonſchoot, om dien aan land te kennen te géven, dat wij Hollanders waren. — Dezen dag egter kon nog niemand, wégens den ſterken ſtroom en holle zee, tot ons komen: maar, den volgenden dag, de ſtroom wat verminderd zijnde, werden de ſchipsöpperhoofden te rade, de ſloep, met dubbele roeijers voorzien, naar land te zenden, met een' ſerjant en twee ſoldaaten, om over land naar *Punctogale* te gaan. Hiertoe werd de ſerjant SAMSON, zijnde een Duitſcher, en hier te land bekend, verkozen; en deze nam aan, om de brieven van de heeren gouverneur generaal en Raaden van Indiën op *Batavia*, aan den heer kommandeur ROOTHAAS in perſoon te behandigen. Te middennagt kwam de ſloep terug. De-

zelve was in groot gevaar geweest van door den stroom weggesleept te worden. —— De serjant en de twee soldaaten hadden hunnen weg langs het hoog gebergte en door de digte bosschen, over de *Galijettis*, *Dondery*, *Matera*, *Bellingam*, en andere zeekwartieren, naar *Punctogale* genomen.

Wij krégen eerlang béter weeder, de zee begon weêr te bedaren, en de stroom te kenteren; zodat dezelve nu wéderöm van het oosten naar 't westen dreef, hoewel niet zo snel als te voren; weshalven wij de ankers ligtten, en onder zeil gingen, lavérende westwaard. —— Een Hollander en drie zwarte Cingaleesen kwamen met eene ceilonsche *Tony*, zijnde een vaartuig uit den stam van een' boom gehouwen, bij ons aan boord geroeid. Zij kwamen uit de bogt der *Galijettis*, van dewelke wij vernamen niet ver af te zijn. Zij keerden aanstonds weêr naar land; en wij ontvongen bevél van den kommandeur ROOTHAAS, de baai van de *Galijettis*, twaalf mijlen bewesten *Punctogale* gelégen, aan te doen, en daar nader order aftewagten. — Wij kwamen in derzelver nauwen inham, onder het boschrijk gebergte, daar wij, op den afstand van twee steenworpen van de steile klippen, ankerden, en de schépen wél vertuiden, opdat wij niet door geweld van wind of golven tégen den klipägtigen oever zouden gestoten worden.

Wij gingen aan land, en bezigtigden de voornaamste oorden, en de négerijën van de *Galijettis*, die met allerhande vrugtboomen beschaduwd, en rondöm met schoone gewassen omringd waren. —— Doch de Cingaleesen leefden hier zeer armhartig. Hunne hutjes, hier en daar in het groen, op eene onördenlijke wijs gebouwd, waren slegts eene mans lengte hoog, van koemist, klei, en riet gemaakt, en met kokosbladen gedekt. Zij liepen ook allen, zo mans- als vrouwspersoonen, geheel naakt, uitgezonderd dat zij een kleedje vóór de schaamte droegen. De vrouwen en jonge dogters toonden gantsch geen schaamte zig op deze wijs vóór ons te vertonen, en ons met alle opregtheid en naerstigheid te dienen. Zij bezorgden ons van al het geen er te krijgen was: doch voor goede betaling. —— Deze lieden leefden alhier gerust en vreedzaam onder de gehoorzaamheid der Néderlanders, en geneerden zig met de vischvangst en den akkerbouw.

Wij begaven ons ook landwaard, door de groene bosschaadjen, naar het steedje *Dondery*. Onderweg vermaakten ons de aapen en meerkatten, welken men hier in eene verbazende ménigte in de wildernissen ontmoet. Deze dieren sprongen met eene ongemeene gezwindheid van den eenen boom op den anderen. Wij passeerden eenige hooge bergen, en kwamen des middags in het steedje *Dondery*, hetwelk aan den zeekant gelégen, en door Cingaleesen bewoond was, welken ons verhaalden, dat dit *Dondery* voormaals de hoofdplaats van het koningrijk *Kandij* plagt te zijn. Men toonde ons nog de overblijfzels en puinhoopen van het koninglijke paleis, hetwelk, als men naar deze oude overblijfzels zal oordélen, door treflijke gebouwen omringd, en van eenen grooten omtrek moet geweest zijn. —— Men zeide ons verder, dat de Portugeesen, in den oorlog tusschen hen en den koning van

Kan-

Kandij, hetzelve aldus verwoeſt en tot eenen puinhoop gemaakt hadden; zodat men thans niets meêr daarvan zag, dan de ter neêrgeſtorte muuren, zijnde alles alöm met ruigte en wilderniſſen bewaſſen.

Wij ſpoedden ons om het ſteedje *Dondery*, hetwelk van den eenen kant door den oceäan beſpoeld word, te doorwandelen. —— Hetzelve was ordenlijk in bekwaame ſtraaten afgedeeld; en men vond er ook bétere woningen dan in de *Galijettis*. Landwaard ontdekte men veele hooge bergen en kaneelrijke landerijën, welken door verſcheidene zagtvlietende rivieren, heldere beeken, en meiren van zoet water bevogtigd worden. De inwoners gingen alhier béter gekleed, en waren vriendlijk en beleefd jégens ons. —— Ondertuſſchen begon de wandeling den eetluſt in ons te verwekken. Wij plaatſten ons derhalven in het groen onder eene aangenaame lommer, wijl hier in dit plaatsje geen herbergen waren, daar men zig kon gaan ververſchen; —— maar openbaare hoerenhuizen waren hier genoeg te vinden. Wij lieten de Indiäanen eenige kokosnooten plukken, en hielden met dezelven, en met andere aangenaame ceilonſche vrugten onzen maaltijd. Doch wij werden welhaaſt geſtoord door eene vervaarlijk groote ſlang, welke ter zijde van ons uit de kreupelruigte te voorſchijn kwam, en ons al kronkelende naderde. Wij ſprongen allen vaerdig op van ſchrik, doch door het geraas, dat wij maakten, verſchool de ſlang zig weêr aanſtonds tusſchen de huizen der Cingaleeſen, die zig over dit gedrogt niet eens ontſtelden, noch zig zo veel daaräan ſtoorden, dat zij zouden getragt hebben dit monſter te doden; intégendeel lachten zij over onze verbaasdheid, waardoor wij te meer in ons denkbeeld geſterkt werden, dat deze blinde Heidenen hunne afgoderij met deze dieren pleegden. Niet alleen de ſlangen, maar ook de krokodillen, tijgers, aapen, en meer andere dieren werden van deze lieden aangebéden en godsdienſtige eer bewézen. Zij verzorgden ze zelfs met éten, opdat zij hun geen leed zouden doen. Men hoorde ook zelden, dat de Cingaleeſen door dezelven beſchadigd werden. Zommigen ménen, dat de duivel zig zomtijds in de gedaante van ſlangen, krokodillen, enz. aan deze bijgelovige Cingaleeſen vertoont, en dat het met hulp van dien boozen geeſt is, dat deze lieden, en meer andere natiën in Indiën, op zulk eene buitengewoone wijze met deze dieren wéten omtegaan. —— Het is zéker, dat zij met dezelven in het vangen, bezwéren, doen danſſen, enz. bovennatuurlijke dingen doen (*), gelijk men ons dikwils voorbeelden daarvan ver-

(*) Slangen te laten danſſen, moet zéker iemand ten eerſten vreemd voorkomen; —— doch deze bevreemding zal ophouden, wanneer men de natuurlijke neiging dezer dieren kent, en weet, dat zommige ſoorten van ſlangen en hagediſſen de muziek ſchijnen te beminnen. —— Op het geluid van eene trom, zakpijp, enz. heffen zij den kop en het bovenlijf in de hoogte, en dit, als ook eenige draijingen, die zij maken, noemt men dan danſſen. Zie NIEBUHR, *Reisbeſchrijving naar Arabië*, enz. I. D. bladz. 182, en SHAW's *Reizen*, II, D. bladz. 174. —— Een engelſch kapitein had den heere NIEBUHR verhaald, dat hij op de kuſt van Coromandel pa-

haald heeft. Doch bij gelégenheid hier van nader. ——— Wij verlieten *Dondery*, en keerden wéder naar boord.

Wij geraakten hier in verlégenheid om verſch water, alzo wij omtrent de *Galijettis* geen rivieren ontdekten. ——— Onze matroofen vonden in een boſch, niet ver van ſtrand, een' ſtinkenden put, van welks water wij genoodzaakt waren eenige tonnen vol aan boord te laten komen, en, ſchoon hetzelve zwart, drabbig, en ongezond was om te drinken, moeſten wij er ons eenige dagen méde behelpen, tot dat wij van *Punctogale* bevél krégen, om hier ons ſchip met *Areeka* te laden, en dan een togtje naar de kuſt van *Coromandel* te doen. Het jagt *Sluis* kreeg order, ten ſpoedigſten de baai van *Punctogale* te zoeken.

Aanstonds werd alles hiertoe werkſtellig gemaakt, en eene lading *Areeka* ingenomen. ——— Deze *areeka* is niet anders dan gedroogde *pijnang*, eene vrugt, welke aan hooge en regtöpgaande boomen waſt, die ſlegts eenen ronden kruin hebben, als een' véderbos, van altoosgroene bladen, op de wijs als de kokosboomen, doch kleiner en fijner. Onder dien kruin, aan den ringswijzen ſtam, groeit de *pijnang*, welke omtrent de grootte van eene okkernoot heeft, bij troſſen, als de druiven (*). ——— Deze pijnangboomen vind men in eene groote ménigte op *Ceilon*, *Groot-Java*, *Makaſſer*, in *Arrakan*, *Pegu*, *Siäm*, en andere plaatzen van Indiën; doch nergens in zulken grooten overvloed als op de kuſt van *Coromandel*, en in *Bengale*. Zij worden tot cieraad, en om derzelver aangenaamen reuk, in de luſthoven geplant. De vrugt is in 't eerſt een weinig wrang en te zamentrekkende; zij heeft nogthans eenen lieflijken ſmaak, en word niet alleen door de Mooren, maar ook door al de Indiäanen van het Ooſten, dagelijks gebruikt, met een aangenaam toekruid, *ziriboo*, of ook, met *betel*, hetwelk groote ſpitstoelopende en te zamentrekkende bladen zijn (**). Zij némen naamlijk het afſnijdzel van den *arecka*, of de vierdepart van eene verſche *pijnang*, wikkelen hetzelve in een *betel*-blad, er een weinig ſchelpkalk (: *chunam* :) bij doende: dit kauwen zij dan zo lang tot dat het ſpeekzel bloedrood word, en, de *betel* en *pijnang* verteerd zijnde, er ſlegts het vézelige gedeelte van overblijft, hetwelk men uitwerpt. ——— De Indiäanen niet alleen, maar zelfs de portugeeſche en néderlandſche vrouwsperſoonen zijn, éven zo zeer als de mans, op deze lek-

goden gezien had, welken door aapen bewoond werden, en dat hij ménigmaal zijne tamboers médegenomen had naar deze van menſchen verlatene tempels, alwaar, onder eenige honderd aapen, zomtijds de moeders met haare kinders op de armen te voorſchijn gekomen waren, en gedanſt hadden.

(*) Het aftrekzel der vrugt van den Arekaboom ſchijnt de japanſche aarde (: *terra japonica* :) te zijn: want als men eenigen dezer nooten met een weinig *chunam* (: ſchelpkalk :) kookt, heeft het dezelfde kleur en ſmaak. Ives, *Reize naar Indië*, I. D. bladz. 264.

(**) De *betel* groeit gelijk een wijngaard, en word, éven als in Europa de ſnijboonen, door ſtaaken onderſteund. Het is een wélriekend heeſtergewas. *Ibid.*

kernij gezet. Veelen kauwen de *pijnang* op die wijs van den morgen tot den avond. Bij de Perzen, Mooren, Baniäanen, Jentijven, Chineesen, en Portugeesen, word schier nooit een maaltijd gehouden, of de *areeka*, of *pijnang*, word tot een nageregt gediend, en den gasten in eene gouden, zilveren, of koperen schaale voorgezet. En op een bezoek is dit het eerste, dat den vreemd'ling aangeboden word; want hierïn bestaat de voornaamste pligtpléging en eerbewijzing.

De *areeka*, of *pijnang*, maakt eenen wélriekenden adem, zuivert de hersfenen van de overtollige slijmagtige vogtigheid, versterkt de maag, verkwikt de édele deelen en de lévensgeesten, zuivert het bloed en het tandvleesch, maakt de tanden vast, en bewaard dezelven voor verrotting en ontstéking; zodat men lieden van 70, 80 en meer jaaren ziet, die nooit tandpijn gehad, en al hunne tanden nog zo frisch en gaaf hebben als jonge lieden. ═ In galägtige, heete en drooge gestellen egter, oordeel ik, dat dezelve weinig nut doet; maar in tégendeel de gal en het bloed ontsteekt, waar door de zulken zeer ligtlijk in eene uitdrogende ziekte storten.

Geheele schipsladingen *areeka* worden van het eiland *Ceilon*, naar andere landen en rijken van Asië, doch inzonderheid naar de kust van *Coromandel*, verzonden. ═ Terwijl wij onze lading daar van innamen, déden wij nog eene wandeling naar het steedje *Dondery*, en van däär, drie mijlen verder, naar het steedje *Matera*, langs zeer moeilijke wégen, over steenägtig gebergte, door akelige valijën en angstvallige wildernissen, en kwamen eindelijk in de néderlandsche vesting, in het midden van *Matera* gelégen. Wij zagen hier eenige ceilonsche olijfanten, welken, gelijk men zegt, al de olijfanten in andere landen overtreffen. Wij bezogten hier onze landsgenooten, en inzonderheid den opper-chirurgijn, welke ons aan boord, in de *Galijettis*, verwélkomd, en vriendlijk genodigd had hem te komen bezoeken. Hij was met eene ceilonsche vrouw getrouwd, die tamelijk blank, en tot het christengeloof overgegaan was; en met dewelke hij, naar het ons voorkwam, zeer vergenoegd leefde. Wij werden zeer vriendlijk onthaald; doch alzo wij nog dienzelfden dag naar boord wilden kéren, wijl wij den volgenden onder zeil meenden te gaan, spoedden wij ons om het merkwaerdigste alhier in oogenschijn te némen. ═ De woningen der Cingaleesen waren vrij wél, doch onkostbaar gebouwd. Agter *Matera* lagen alöm heerlijke en wélbewaterde landerijën. De bosschen léverden aan zommige oorden grooten overvloed van kaneel. Het steedje was klein, doch met ruime straaten voorzien, en aan eene kleine baai gelégen; ook was het tamelijk volkrijk, en de inwoners woonden zeer gerust en wél te vréden onder de bescherming der Néderlanderen, wier fort aan een' aangenaamen oord gebouwd was. Zij geneerden zig met den akkerbouw, het inzamelen van de kaneel en *areeka*, als ook met de vischvangst en de jagt. ═ Wij namen afscheid van de vrienden, en vertrokken, némende onzen weg wéderöm over *Dondery*; toen wij daar kwamen, zagen wij eenen troep zwarte vrouwlieden, welken wij voor hoeren hielden, langs de straa-

ſtraaten zwieren, zingende en danſſende, en allerleie vreemde grillen en zotte gebaerden makende. Wij ſpoedden ons egter voort, en kwamen tégen den avond in de *Galijettis*.

Den volgenden dag ligtten wij onze ankers, met een buijig weeder; en in het uitlopen uit de baai van de *Galijettis*, krégen wij zeer ſchielijk eene hévige ſtormvlaag en ſterke valwinden, waardoor wij in het midden dezer engte in gevaar raakten tégen de klippen geſlingerd te worden, daar wij, wégens de ſterke branding, eene droevige ſchipbreuk vreesden. Doch wij kwamen, Gode zij dank, behouden tuſſchen de klippen door, en in volle zee. Het ander ſchip was nog in de *Galijettis* gebléven, om eenen goeden wind aftewagten, en dan naar *Punctogale* te vertrekken. Zodra wij in zee gekomen waren, zetten wij het, met volle zeilen, vóór den wind, naar het ooſtnoordöoſten, zomtijds wat meer noordlijk, langs de vermaaklijke kuſt van *Ceilon*, en paſſeerden de twee gevaarlijke droogten, de *groote* en de *kleine Baxos* genoemd; ſtévenden toen noordwaard en noordöoſt; kwamen voorbij de groote baai van *Batacalo*, en kort daarna voorbij die van *Trinquenemale*, waarna wij het naar de kuſt van *Coromandel* hielden, om de reede van *Negapatnam* aantedoen. Wij verloren *Ceilon* uit het gezigt, en ontdekten eerlang de vermaarde kuſt van *Coromandel*. De coromandelſche viſſers kwamen met hunne *Catamarous* wel twee of drie mijlen ver in zee bij ons aan boord, om hunne vangſt aantebieden, die zij ons voor eenen matigen prijs overdéden.

Deze *Catamarous* zijn armhartige vaartuigen, beſtaande uit drie of vier kleine balken, die tot een vlot aan malkanderen gebonden en vaſt gewoeld zijn. Zommigen voerden eene ſoort van maſt, en konden dan met een klein zeil van baſt van boomen gemaakt, heel vaerdig voortzeilen; maar als zij moeten roeijen, gaan zij op een der houten zitten, met de beenen in het water, door middel van de welken, en van eenen riem, die aan beide einden een breed blad heeft, zij met hun vaartuig zeer vaerdig het water klieven, ſlaande den riem met veel behendigheid over en weêr. Op zulk een vlot némen deze Coromandellers dikwils hunne kinderen van tien, agt of zévén jaaren méde zeewaard, om ze de viſchvangſt te léren; en, op dat zij door de rollende baaren niet van het vaartuig zouden afgeſlingerd worden, binden zij ze er op vaſt, en ſtéken dus onbeſchroomd door de golven en barningen heen, zodat zij dikwils geheel en al door de zee bedekt zijn. Deze *Catamarous* worden niet alleen bij de inwoners van de landſtreek Coromandel gebruikt, maar ook bij de Indiäanen van *Malabar*, die zig ook zeer ver daarmêe in zee durven begéven.

Toen wij digt bij het land genaderd waren, bevonden wij ons bij eenen toren, de *canarijnſche pagode* genoemd. Den naaſtkomenden nagt zeilden wij langs het laage land heen, tot dat wij aan de vuuren en lichten bemerkten, dat wij niet ver meer van de ſtad *Negapatnam* verwijderd waren. Wij wierpen het anker, en wagtten het aanbréken van het morgenlicht af, als wanneer wij wêer voortzeilden, en vóór de gemelde ſtad voor

anker

anker kwamen; terwijl te zelfden tijde twee fchépen, *Vlieland* en de *Provincie*, de reis naar *Ceilon* aannamen.

Wij loften ten eerften een goed gedeelte van onze lading *areeka;* terwijl de onderftuurman en ik ons aan land begaven, om de ftad en derzelver omliggende ftreek te bezigtigen. —— Wij waren egter nauwlijks ter ftad ingetréden, of wij werden door eenen baftäard-Portugees, naar ik geloof, van een' portugeefchen vader en eene zwartin geteeld, ontmoet, die ons zeer vriendlijk aanfprak, verwélkomde, en nodigde bij hem in zijne woning te komen, zeggende: „ dat wij daar een goed onthaal en „ mooie meisjes, ja het puikje van de ftad, zouden vinden: al ben ik wat „ zwart, voegde hij er bij, de meisjes, die gij bij mij vinden zult, zijn „ daaröm blank en heel aanvallig, en zullen u voor een' matigen prijs „ alle vriendlijkheid en dienft bewijzen; zie daar (wijzende naar een oud „ huisje) kunt gij mijne woning zien." Ik kon mij niet onthouden van lachen, en antwoordde den beflépen' Mifties: wel vriend, naar ik bemerk, gij zijt dan een hoerenwaerd; uw zoet gezelfchap behaagt ons niet. Maar de onderftuurman, die nog een nieuwling in de Indiën was, en dus ook de portugeefche taal niet wél verftond, vraagde mij, wat die man begeerde? en, zulks verftaan hebbende, betoonde hij zijne begeerte om het huis van dien boef, en die fchoonheden, waarvan hij roemde, eens optenémen; en zogt mij te dien einde méde derwaard te tronen. Ik waarfchouwde hem in tégendeel, dat, indien hij niet lélijk bedrogen wilde wézen, hij zig wagten moeft zulk een volk het oor te lénen. Doch onze nieuwsgierige ftuurman floeg mijnen goeden raad, en mijne waarfchouwingen in den wind, verliet mij, en begaf zig met dien venusjanker op het pad; belovende, dat hij des middags, ten huize van den opperchirurgijn, weêr bij mij zou komen; zeggende, dat hij flegts ging om eens te zien hoe het er gefchapen was. Hij kwam ook weêr bij mij; doch hij had zig zo wél bij deze negapatnamfche nimfjes gekwéten, dat hij, tot een gevolg daarvan, gedurende ruim veertien dagen onder mijne handen geraakte, eer hij wéder herfteld was.

De meefte Néderlanders alhier waren met miftice dogters, die van eenen portugeefchen vader en eene zwartin geteeld waren, of ook met indiäanfche vrouwen, die tot het chriftendom overgegaan waren, getrouwd; zij konden hier juift met dezelven wel een geruft léven leiden, maar zij waren daardoor tévens zo vaft aan Oostïndiën gekluifterd, dat zij nu ook hun léven in deze geweften moeften flijten, zonder ooit weêr in 't vaderland te kunnen komen; ten zij hunne vrouwen, zonder kinderen natelaten, kwamen te overlijden. Deze vrouwen, fchoon aan Hollanders getrouwd, waren nogthans naar de wijze des lands gekleed, flegts met een floerfch lijfje over den naakten boezem, en een kleedje van wit lijnwaat, fotas, zijde, of andere ftof, drie- of viermaal om de heupen geflagen, dat de onderléden bedekte. Zij gingen blootshoofds, met het hair in kleine lokken gekruld; en droegen kleine muilen met hooge hielen. Meeft allen fpraken zeer wél

het portugeesch, en zommigen ook néderduitsch, doch gebrekkig. Men houd ze voor goedäartig; maar zij zijn tévens, over 't algemeen, naijverig over hunne mans.

De stad had tamelijk ruime straaten. Wij zagen er fraije kerken, en groote gebouwen, die egter zeer oud, en, naar de wijs der Portugeesen, met ruime vertrekken, zaalen, en gaanderijën gebouwd waren. Zij was tamelijk bevolkt; doch meestendeels door Misticen, Casticen, en portugeesche afstammelingen, welken Christenen waren. Wij vonden er ook veele Mooren, Baniänen, en andere voornaame kooplieden dezer gewesten, die alhier, onder de beschutting der Hollanders, gerustlijk hunnen handel dréven. Ook was zij rédelijk wél versterkt, en rondöm met eene watergragt voorzien; ook lag er eene sterke bezetting in, zo dat zij tégen eenen hévigen vijänd bestand was.

Dit *Negapatnam* is eertijds door de Portugeesen gestigt; zij hebben het zelve in bezit gehad tot het jaar 1658, als wanneer het onder de magt der Néderlanders geraakt is. Zédert werd het zelve door den *Naik*, of heer des lands, belégerd; doch, de onzen eenen uitval gedaan, en hem de neêrlaag toegebragt hebbende, trok hij weêr af.

Wij bragten den nagt binnen *Negapatnam* door, en des morgens namen wij de wandeling naar buiten, aan de noordzijde der stad, daar wij veele heidensche tempels, pagoden, en afgodskluizen zagen, welken een mislijk aanzien hadden, gelijkende niet kwalijk naar de plateelövens in Holland. De wanstaltige afgoden binnen dezelven waren ook slegts van aarde gebakken. Wij hadden te voren ook eenen steenen toren of pagode gezien, van welken zommigen verhaalden, dat de duivel denzelven in éénen nagt daar gebouwd had; doch, schoon de duivel een groot kunstenaar is, geloof ik egter niet, dat hij zulk een groote baas in 't metzelen is. —— Het merkwaerdigste alhier bezigtigd, en een' zwarten jongen tot mijn' dienst gekogt hebbende, begaven wij ons weêr naar boord, en, een genoegzaam gedeelte der lading hier ontscheept zijnde, vervolgden wij onze koers verder noordwaard, langs de kust van *Coromandel*, passeerden *Carcalla*, *Tranquebar*, *Kolderon*, de vier *Pagoden*, en *Tiere popliere*, en kwamen op de reede van *Tegepatnam* voor anker. Op *Tranquebar* zagen wij, in 't voorbijzeilen, de deensche vesting, vóór dewelke twee schépen der Deenen geänkerd lagen. —— Wij losten op *Tegepatnam* insgelijks een aanmerklijk gedeelte van onze lading *areeka*; de Néderlanders hadden hier eene voortreflijke logie. Het kasteel *Tiere popliere* heeft rondöm een deftig aanzien, is groot en vrij sterk naar de jentijfsche wijs gebouwd, met hooge gebouwen, pagoden, en torens, allen van steen, en van dewelken men der Heidenen vlaggen en wimpels ziet waijen. Tusschen dit kasteel, en de woning der Néderlanders, ziet men nog het oude muurwerk van een kasteel, hetwelk de Portugeesen weleer bezaten. Agter de hollandsche vastigheid lag het steedje *Tegepatnam*, hetwelk door jentijfsche Heidenen bewoond was. —— Wij ontmoetten het hollandsch schip de *Schelvisch*, waaröp de kommandeur IJSBRAND

BRAND GOSKIN, als onderädmiraal der vloot', het bevél voerde, en ons gelastte ten spoedigsten de nog overige *arecka* op *Satrispatnam* te lossen, en eene lading rijst intenémen, om daarméde naar *Columbo* te stévenen, alwaar de hollandsche schépen zouden vergaderen, om te gelijkerhand de Portugeessen, op de kust van *Malabar*, te gaan bezoeken. Wij spoedden dan voort, en kwamen ter reede van *Satrispatnam* voor anker. Hier waren wij dag en nagt bézig met het lossen van *arecka*, en het laden van rijst. —— Dit lossen en laden geschiedde met *porkas*, *mossèls*, en dergelijk zonderling slag van vaartuigen, welken zonder kiel, langwerpig rond, van aan malkander genaaide, en vervolgens met harst bestrékene plankjes hoog opgeboeid waren; agter op dezelven zat men als op een' hollen trog, wordende gins en weêr, en zomtijds in de rondte geslingerd; want, als zij lédig waren, lagen zij als eene tobbe op het water te dobberen. Zulk eene *mossèl* kon niettemin al eenige lasten *arecka* of rijst innémen. De Indiäanen regeerden dezelven met lange lépelwijze riemen, zittende, als aapen, op kleine sporten. Ik voer met dezelven dagelijks naar land, om de huisvrouw van het neêrlandsch opperhoofd aldaar, welke eene portugeesche dogter was, van eene kwaal te genézen; en, dit gedaan hebbende,

—— —— —— —— *Geschiedde mij de gunst*
Van 't middagmaal; maar geen betaling voor de kunst.

Wij gingen dagelijks de gewesten om *Satrispatnam* in oogenschijn némen. Het steedje is klein, doch heeft ruime straaten. De woningen zijn lugtig gebouwd van klei, mist, en riet; en van boven met kokosbladen gedekt. Wij zagen hier ook verscheidene heidensche tempels en pagoden, en in dezelven vervaarlijke beelden, aan welken de *Braminen*, en de overige Heidenen hunne offerhanden déden, en vóór dewelken zij zig néderbogen.

Op zékeren dag, dat wij ons een goed end wegs landwaard in begéven hadden, kwamen wij in een groot en fraai dorp, daar wij eene zonderlinge ontmoeting hadden. —— Wij vonden hier niemand dan eenige halfnaaktlopende vrouwspersoonen, wijl de manspersoonen, waarschijnlijk, elders hunne bézigheden hadden. Wij, wégens de brandende hitte, door geweldigen dorst geprangd, zogten hier of daar een' frisschen dronk waters te bekomen; en kwamen eindelijk op een ruim erf, daar wij een' grooten put vonden met schoon versch water, en daar bij eenige kruiken, met eenen pot, waaräan een end touw was: hier méde schepten wij van dit water, en verkwikten ons met hetzelve uit een paar van de schoonste kruiken, die wij daar zagen. Doch wij werden welhaast gestoord door eenige jentijfsche wijven, die, als andere amasoonen, met stokken en knuppels gewapend, moediglijk op ons afkwamen. —— Maar haare eerste handdadigheid was, de kruiken en potten, waarvan wij ons bediend hadden, aan stukken te slaan; daaröp wendden zij zig naar ons, en scholden ons, onder een vervaarlijk geschreeuw en handgeklap, wel dapper uit, om dat wij, die zulke onreine

en ongelovige menfchen waren, haare potten en kruiken dus veröntreinigd en verdorven hadden; dewijl wij niet alleen dezelven aangeroerd, maar ook daarüit gedronken hadden. —— Onze misflag egter beftond voornaamlijk hierïn, dat wij onder het drinken onze lippen aan de potten gebragt hadden, hetwelk bij deze jentijffche wijven voor eene beestägtige en fchandelijke daad aangezien word; want de Jentijven, en ook veele andere Heidenen in verfcheidene landen en rijken van Indiën, drinken uit *gorgelets*, of kannen, welken een tuitje hebben, en dit doen zij zonder den mond of de lippen daar aan te brengen; houdende het drinkvat flegts in de hoogte, en gietende dan 't water, uit het tuitje, in hunnen opgefperden mond, het welk zij ook wéten doortezwelgen, zonder dat zij genoodzaakt zijn den mond of de lippen eerft te fluiten. —— Al wie nu anders drinkt, begaat, naar de méning dezer lieden, een fchandelijk ftuk, en drinkt, zeggen zij, gelijk de beeften. En, hoe verder men landwaard in komt, hoe nauwer deze Indiäanen op dit ftuk gezet zijn, doordien de gebruiken der Néderlanders dan ook minder, of in 't geheel niet bij hen bekend zijn. —— Wij hadden dus tégen de hoflijkheid der Jentijven eenen groven misflag begaan, en konden ons niet onthouden van in lachen uitteberften, zodra wij de oorzaak dezer potten-verwoefting, en van de gramfchap dezer wijven verftaan hadden. Doch ons lachen ontftak haaren toorn nog meer; zodat eerlang, door haar fchreeuwen en fchelden, het geheele dorp op de been geraakte, en wij beft oordeelden, ons fpoedig weg te maken. Zij fchreeuwden ons egter nog na, zo lang zij dagten, dat wij nog onder haar bereik waren.

Aan den zeekant zijn deze Jentijven eenigzins befchaafder, en derzelver kléding is omtrent als die der Mooren. De vrouwen, ten minften die, welken de voornaamften fchénen te zijn, droegen kleine gouden ringen in den neus en in de ooren, en verlakte koperen of ijvooren ringen om de armen; om de heupen droegen zij een lijnwaaten kleed, en gingen voor het overige naakt.

Men heeft hier op de kuft van *Coromandel* zeer veel fijn katoenen lijnwaat, en van het beste, dat men in gantfch Indiën vind; ook allerhande zijden en andere ftoffen. Lévensmiddelen heeft men hier ook in overvloed. De fchaapen zijn hier ménigvuldig, doch hebben geen wol, gelijk in de koude landen; maar zij hebben eene hairige huid. Het land is meeft overäl vlak, en weinig bergägtig; men vind er ook niet veel hoog geboomte. —— Bij nadere gelégenheid zullen wij nog het een en ander, betreffende de kuft van *Coromandel*, melden, en thans onze reis naar *Columbo* vervorderen. —— Onze lading bekomen hebbende, vertrokken wij van *Satrispatnam*, en krégen eerlang de groene kuft van *Ceilon* weêr in 't gezigt. Wij kwamen voorbij *Punto Pedro*, *Trinkenemale*, en *Batacalo*, daar wij, wégens tégenwind, moeften lavéren, en niet weinig tégen de felle ftormwinden en woedende golven te worftelen hadden. Wij hadden zeer duiftere nagten, en, wégens de zwaare lading en lekheid van het fchip, bevonden wij ons telkens in gevaar met fchip en lading ten afgrond te zinken. Onze matroofen moeften dag en

XXI
NEGAPATNAM
op de kust van Choromandel

A Het Moors Casteel
Afbeeldinge van TEGENEPATNAM op de kust van Kormandel
XXII
A

B Nederlanse Logie
Afbeeldinge van TEGENEPATNAM op de kust van Kormandel
B

XXIII

en nagt pompen. Wij hadden egter in dit onweeder, het welk drie etmaalen duurde, den ſtroom zo wél te baat, dat wij ons, toen de lugt begon opteklaren, tot bij de baai van *Punctogale* bevonden genaderd te wézen, zijnde tégen den wind op, voorbij de *Galijettis*, *Dondery*, *Matura*, *Bellingam*, en andere zeeplaatzen van *Ceilon* voortgedréven. Het was nu helder weeder, wij laveerden met eenen noordwesten wind en hulp des ſtrooms voorbij *Punctogale*, *Caltere*, en de rivier *Alicaon*, en kwamen den eerſten November behouden ter reede van *Columbo* voor anker.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Krijgstoeruſting der Hollanderen. Hunne vloot van ſchépen vóór Columbo. *Ligging dezer ſtad. Des ſchrijvers tweede vertrek van* Ceilon. *Komſt met de oorlogsvloot vóór* Tutocorijn *en* Cailpatnam. *Paerelviſſerij, en de wijs, op welke die geſchied, beſchréven. Men vertrekt van deze ſteedjes, zeilt voorbij de kaap* Commorijn, *en komt aan vóór de ſtad* Coulang. *Landing van het hollandſch léger op de kuſt van* Malabar. *Vreemde gewoonten der* Nairos, *en hunne dapperheid. Hun léger door dat der Néderlanderen geſlagen.* Coulang *overwonnen. De koningin en het léger der* Nairos *andermaal op de vlugt gedréven. Het paleis veröverd. Dankdag, door de Néderlanders, te* Coulang, *en op de vloot, gehouden.*

WIJ vonden hier vóór de ſtad *Columbo* eene kloeke vloot hollandſche oorlogſchépen, welke nog dagelijks door meer anderen verſterkt werd. Ook kwamen deze volgende vijf ſchépen uit het vaderland: als, het *Huis te Zwieten*, de *Rijzende zon*, de *Waſſende maan*, de *Beurs*, en het *Raadhuis van Amſteldam*, welken, allen wélbemand, en ten oorloge toegeruſt, uitgezonden waren, om zig te *Columbo*, als de algemeene vergaderplaats, met de vloot te verënigen. Binnen weinige dagen telde men hier dus eene vloot van meer dan twintig kloeke ſchépen, welken met geſchut, kogels, bommen, kruit, en andere oorlogsbehoeften voorzien werden, als ook met ſpaden, houweelen, ſtormladders, ſchanskorven, enz. Een goed getal ſoldaaten, uit de bezettingen der hollandſche vaſtigheden, van *Manare*, *Jafenepatnam*, *Negombo*, *Caltere*, en uit de ſtéden *Punctogale*, *Negapatnam*, en andere plaatzen geligt, kwamen van tijd tot tijd op *Columbo* aan. Wij werden dus eerlang ten vollen gereed, om den vijand, op de kuſt van *Malabar*, een ernſtig bezoek te gaan géven.

ER werd toen door de Néderlanders binnen de ſtad *Columbo*, als ook

op de vloot, een algemeene vaſt- en béden-dag gehouden, om den zégen des ALMAGTIGEN over deze gewigtige ondernéming aftefméken. —— Den 6den November werden zéven ſchépen, met 800 koppen bemand, van *Columbo*, vooräf naar *Tutocorijn* en *Cailpatnam* gezonden, om eenige vlotgaande vaartuigen, en een' goéden voorraad van koebeeſten en ander vee, van de inwoners dier plaatzen, welken onze vrienden waren, voor goede betaling te erlangen. —— Deze ſchépen waren: de *Achillis*, de *Goudsbloem*, *Tertolen*, *Vlisſingen*, *Bloemendaal*, *Bantam* en de *Schelvisch*.

TERWIJL wij nog vóór *Columbo* lagen, hadden wij dagelijks gelégenheid, deze oude beroemde ſtad te bezigtigen. Door de zwaare belégeringen, welken deze ſtad ondergaan had, waren veelen van derzelver gebouwen, ja geheele ſtraaten in puinhoopen veränderd, veelen daarvan waren met gras en kreupelgewas begroeid. Men zag egter nog verſcheidene treflijke gebouwen, fraije kerken, ruime ſtraaten en wandelwégen binnen dezelve. De huizen waren ruim lugtig en hoog, van ſteenen, en zeer duurzaam gebouwd, naar de portugeeſche wijs.

DEZE van ouds vermaarde ſtad, ligt op omtrent 7 gr. noorderbreedte, ten weſten op het groot en kaneelrijk eiland *Ceilon*. Dezelve is, voor meer dan honderd-en-vijftig jaaren, door de Portugeeſen gebouwd en bevolkt, en zédert in pragt en luiſter toegenomen, tot dat, in het jaar 1656, in Maij, de Néderlanders, na eene hardnekkige belégering van zéven maanden, zig bij verdrag er meeſters van maakten, en dus den Portugeeſen de paerel hunner vaſtigheden in Indiën ontweldigden. Naderhand hebben de onzen deze ſtad, die zeer groot en ruim was, en derhalven te veel bezetting nodig had, tot eene kleinere ſtad en beknoptere veſting gemaakt. Egter was dezelve nog met verſcheidene ſterke punten, bolwerken, en wallen, als ook met eene watergragt voorzien; en van geſchut, oorlogsbehoeften en volk zo wél verzorgd, dat men niet ligt voor een' vijänd behoefde bevreesd te zijn. Ten ooſten en ten noorden van de ſtad lagen ſchoone landerijën, vlakten, velden, en kaneelrijke boſſchaadjen; men vind er ook verſcheidene meirren, moeraſſen, en groote ſtroomen; doch ten weſten worden derzelver rotzen en klippen door den grooten oceäan beſpoeld.

DE ſoldaaten te ſcheep, en alles tot het vertrek gereed zijnde, liet men van de ſtengen en masten der vloote vlaggen en wimpels waijen; de ſoldaaten ſtonden ook met ontrolde vaandels in orde, om den heer RIJKLOF VAN GOENS, als opperveldheer en admiraal generaal van de oorlogsvloot, te ontvangen, welke heer door den Raad en de burgerije der ſtad *Columba* met veel pragt uitgeleide gedaan zijnde, op het ſchip de *Muskaatboom* overſtapte. Ondertuſſchen deed het gedonder van 't grof geſchut van *Columbo's* wallen, en van de ſchépen, den oever dreunen; terwijl de trommen en trompetten de lugt déden weêrgalmen, en de zwarte ceilonſche *Lascarijns*, of ſoldaaten, waarvan zig ook een groot aantal op de ſchépen bevond, zig insgelijks met hunne ſchalmeijen, fluiten, en ander ſpeeltuig luſtig lieten horen. ——

De

De heer ADRIAAN VAN DER MIJDEN, gouverneur van *Columbo*, met zijn gevolg toen weêr ſtédewaard gekeerd zijnde, onder het geſtadig bulderen van het geſchut, ligtten al de ſchépen aanſtonds de ankers, en gingen onder zeil, ſtévenende met eene heldere lugt, wapperend windje, en kabbelende zee, noordwaard.

ONZE vloot beſtond in vijfêntwintig ſchépen, die van alles wél voorzien waren, en op dewelken men zevenêntwintig kompagniën ſoldaaten verdeeld had. De heer RIJKLOF VAN GOENS voerde over dezelve het opperbevél, en liet derhalven van de groote ſteng van zijn ſchip, onder de vlag, een' wimpel waijen; de heer ADRIAAN ROOTHAAS was tot admiraal, de heer IJSBRAND GODSKENS tot onderadmiraal, en de heer PETRUS WAS tot kapitein-majoor aangeſteld, voerende elk bijzondere ſchépen en vlaggen. De bootsgezellen werden op de reis ook in vaandelen verdeeld, en ieder ontvong zijne bevélen. Over de zeemagt werden ook bijzondere kommandeurs, onderkommandeurs en kapiteins aangeſteld. De chirurgijn-majoor kreeg ſtrikt bevél van den veldheer, om op al de ſchépen onderzoek te doen, en de meeſterkisten en werktuigen bij al de chirurgijns na te zien, en op het geen in tijd van nood dienſtig en noodzaaklijk kon wézen, goede agt te hebben; en dit alles met beloſte van vordering aan die geenen, welken zig behoorlijk van hunnen pligt zouden kwijten, en bedreiging van ſtraf aan de nalatigen. Met één woord, elk ontvong de bevélen, naar welken hij zig in zijne hoedanigheid te gedragen had. Er was ook bepaald, dat alle veertien dagen, in de ſtéden en vestingen op het eiland *Ceilon*, en ook op de vloot, een vaſten bédendag zou gehouden worden, om den godlijken zégen en bijſtand, tegen onze magtige vijanden, van den Hémel afteſméken.

WIJ paſſeerden eerlang met onze vloot de vermaarde neêrlandſche veſting *Negombe*, vier of vijf mijlen benoorden de ſtad *Columbo*, aan den zeekant, in eene aangenaame landſtreek gelégen. Vervolgens geraakten wij voorbij den hoek en het rif *Calpentijn*, en waren zomtijds, wégens ſtilte, genoodzaakt te ankeren; tot dat wij eindelijk, met eene kleine koelte uit het westen, en eene ſtille zee, naar de kuſt van Indiën overſtékende, *Ceilon* uit het gezigt verloren, en niet lang daarna het vaſte land ontdekten. Bij hetzelve genaderd zijnde, lieten wij niet ver van eene geheel witte ſteenen pagode, *Mourkeurijn* genoemd, de ankers vallen, om den naaſtkomenden morgenſtond aftewagten.

DEN 19den November weêr onder zeil gegaan zijnde, laveerden wij tégen het weſtlijk koeltje opwaard aan; maar tégen den avond moeſten wij, wégens ſtilte, wéderöm ankeren. Het oorlogſchip de *Beurs* kreeg bij ongeluk brand, doch werd nog tijdig gebluſt. Den volgenden dag, omtrent den middag, kwamen wij voorbij het ſteedje *Tutocorijn*, beroemd wégens deſzelfs paerelviſſerij, waarvan men er, zo veel mij bewuſt is, ſlegts drie in Ooſtindiën vind: als, ééne niet ver van het eiland *Ormus*; de andere omtrent *Aijnan*, op de kuſt van *China*; en dan deze vóór *Tutocorijn*, welke

voor

voor de geringste gehouden word (*). Deze laatste heeft egter, in vorige jaaren, den Portugeesen niet weinig voordeel aangebragt. — Maar deze natie kan de Indiäanen van deze gewesten, die vrij halsterrig zijn, béter tot haaren dienst krijgen, en tot haare belangen bewégen, dan de Néderlanders; en dat om verscheidene rédenen: — ten eersten, wijl het den Indiäanen gemaklijker is de portugeesche taal te léren, en dezelve ook schier van een' ieder' gesproken word; — ten tweeden, door de oefening van hunnen beeldendienst, welke, in veelerlei opzigten, veel overëenkomst met dien der afgodische Heidenen heeft, gelijk ik dikwils in Indiën gezien heb, waarüit men schier moet besluiten, dat, of de Heidenen veel van de Portugeesen, of dezen veel van de Heidenen overgenomen hebben; — ten laatsten, kunnen de Portugeesen door hunne vleijerij, die hun eigen is, en door hunne geveinsde handelwijzen de Indiäanen veel gemaklijker aan zig onderwerpen, dan de Néderlanders, die zig met geen vleijerij kunnen ophouden, en bijgevolg den paerelvisseren grootere beloningen moeten géven.

De paerelbanken worden meest tusschen den zuiderhoek van het vaste land van Indiën, *Cabo de Comorijn* genoemd, en de eilanden *Ceilon* en *Manare* gevonden, schoon dezelven zig, zomtijds, dan hier dan daar verplaatzen. Om deze réden wonen niet alleen hier, maar ook op *Caïlpatnam* veele paerelvissers, die de paerelöesters, door een gevaarlijk duiken, ter diepte van 8, 9, of meer vademen waters ophalen. — Dit bekommerlijk werk valt uittermaten zwaar, en word slegts op zékere tijden en bij stil weeder gedaan. Het zelve word dikwerf vrugtloos weêr gestaakt, zoras men daarmêe begonnen heeft; doordien de paerelbanken zomtijds met zand bedekt, of de oesters te klein, en zonder paerlen bevonden worden. — De Indiaanen dezer gewesten, zelfs die, welken zig bij de onzen voor Christenen uitgéven, bezwéren met veel bijgelovigheid, voor dat zij ter paerelvangst uitvaren, de haijen, die zig hier, bij stilte, veel ophouden, op dat zij in het duiken van dezelven niet zouden verslonden worden.

Het steedje *Tutocorijn* lag geheel open, zonder eenige muuren of wallen; waaröm het ook, in het jaar 1658, den Néderlanderen te gemaklijker in de handen viel. Men zag er drie groote kerken der Portugeesen; de éene, het naast aan den zeekant staande, verkozen de onzen tot hunne logie, en éene werd tot het oefenen van den hervormden godsdienst gehouden. Om den *Naik*, of heere des lands, geen ergwaan te géven, hebben de Néderlanders alhier geen vastigheid willen bouwen. — Voor het overige lag dit steedje vermaaklijk aan den zeekant, in eene zandige vlakke landsdouw. De inwoners, welken men *Parruas* noemt, zijn wel Christenen, doch hebben nog veel van het heidendom over zig; zommigen eg-

(*) De paerelvisserijën bij *Bahhrejn* en *Charedsje*, in den persischen zeeboezem, zijn thans nog vermaard. Zie Niebuhr, *beschr. van Arabië*, bl. 313 en 315.

ter waren zo ver gevorderd, dat men reeds, in veele opzigten, beginzelen van den chriſtelijken godsdienſt in hun begon te beſpeuren.

Wat aangaat de paerelviſſerij, deze geſchied op de volgende wijs. == De Indiäanen worden alöm tijdig verwittigd, wanneer, op bevél der onzen, de viſſerij eenen aanvang némen zal. Aanſtonds komen dan, op gezetten tijd, veele duizend menſchen, zo mans- als vrouwsperſoonen en kinderen, van alle kanten naar de beſtemde plaats toegevloeid, daarönder eenige honderd paerelduikers, met vlotgaande vaartuigen. Op het land word eene groote ménigte tenten opgeſlagen, en ieder zoekt zijn voordeel te doen. == Eer men aan het werk gaat word er een vaſt beding gemaakt, en der éd. maatſchappije word haare geregtigheid betaald; welke dan ook de zorg op zig neemt omtrent de viſſers, die in ongelégenheid komen, en zig met de vergoeding of herſtelling van ontredderde vaartuigen belaſt; zodat ieder weet, op wat voet hij gewin en voordeel te wagten heeft. Alles dus gereed zijnde, word er een kanonſchoot gedaan, waaröp elk aanſtonds in zee ſteekt, en met een' luſtigen ijver aan het werk ſlaat. == De duikers laten zig met eene mande en een' ſteen of gewigt, ter zwaarte van omtrent dertig pond, bij een touw néder; op den grond gekomen zijnde, ſchrobben zij de oeſters, met een daartoe vervaerdigd ijzer los, en doen ze dan in de mande. Als dezelve dan gevuld is, of ook, wanneer zij het niet langer in het diep houden kunnen, rukken zij aan het touw, waarna zij vaerdig opgehaald worden. Om onder het water adem te kunnen halen, bedienen zij zig, gelijk men mij berigt heeft, van eene ſpons met olij gevuld, welke aan den arm vaſt is, en die zij dan tégen den mond en neus aandrukken. == Het water is hier, éven gelijk op de reede van *Tarnate*, zo klaar, dat men de duikers tot benéden op den grond zien kan. == De oeſters worden aan land gebragt en aan het ſtrand neêrgeſchud, alwaar zij dan blijven liggen, tot dat dezelven door de hitte der zonne opengaan, als wanneer de paerlen er in bloot liggen: men vind egter in al de oeſters geen paerlen; want eenigen hebben verſcheidene paerlen in, en anderen hebben er geen. De paerlen worden als dan gezuiverd, en tot ſoorten van verſchillende grootte in daartoe gemaakte zeeven gezift. De kleinſte ſoort word voor paerelgruis bij het gewigt, en de grootere aan den meeſtbiedende verkogt. De grootſte paerels, welken omtrent als eene hazelnoot zijn, worden tot tachentig, en meer rijksdaalers verkogt, na dat dezelven rood, zuiver, en zonder vlakken zijn. == Veelen menſchen koſt deze paerelviſſerij het léven. Zommigen worden door de haijen verſlonden, of ſmoren in de zee, anderen ſterven van den geweldigen ſtank der oeſters; zo dat de paerlen, waarméde onze hollandſche en andere dames haare pragt vertonen, ménigen menſch den dood veröorzaakt hebben.

Wij krégen van *Tutocorijn* overvloed van ververſching aan boord; en van hier zeilende, kwamen wij met de geheele vloot bij het ſmaldeel, dat van *Columbo* voorüitgezeild was, vóór *Cailpatnam* voor anker. De vloot werd hier van een goed getal platbodemde vaartuigen voorzien, om zig van de-

zelven tot de landing op de kust van *Malabar* te bedienen, waartoe zij zeer geschikt zijn. Dezelven werden onder al de schépen verdeeld. Wij krégen ook nog op ieder schip vier of vijf, op zommigen meer koebeesten; en er werd aan vier schépen uit de vloot bevél gegéven, aanstonds onder zeil te gaan, om de stad *Coulang* te water te bezetten, en dezelve van dien kant den toevoer aftesnijden.

De schépen, welken daartoe bestemd werden, waren, *Tertolen*, *Sluis*, *Vlissingen*, en 't geen waaröp ik mij bevond. Wij ligtten onze ankers, en gingen onder zeil. De wind ons gunstig zijnde, kwamen wij spoedig voorbij het hoog gebergte van *Cabo de Comorijn*, vanwaar de malabaarsche kust begint, en zig noordwaard strekt. Wij moesten nu, wégens tégenwind, lavéren, hebbende eenige dagen felle rukwinden, verzeld van donder, blikzem, en zwaare régenvlaagen. Eindelijk kwamen wij, den 1sten December, behouden vóór *Coulang*, en voegden ons op den afstand van omtrent eene kleine mijl van malkanderen. Doch er viel niets bijzonders voor; alleenlijk zagen wij, hoe de Portugeesen in de stad en langs den zeekant ijverig bézig waren met hunne bolwerken, batterijën, affnijdingen, en verschansingen in béteren staat te brengen, en zig te versterken; doch zeewaard durfden zij niet komen. Den Portugeesen werd egter ook eerlang hun arbeid op de zeekust belet; want, den 5den December, kwam de geheele oorlogsvloot zig bij ons voegen, onder het donderen van 't grof geschut, 't geraas der trommen en trompetten, en het muziek der *Lascarijns*. Op al de schépen deed men de oranjevlaggen, topstanders en wimpels, van masten en stengen waijen, als ook de ontrolde vaandels opstéken. —— De Portugeesen, die weleer zo magtig in de Indiën waren, dat alles voor hen moest bukken, hadden thans geen veilige schuilplaats meer, waarïn zij zig zéker agtten, en geen genoegzaame magt om hunne overige bezittingen te beschermen. Ondertusschen lieten zij zig op onze aankomst ook horen; want zij begroetten ons met vier schooten, doch zonder dat de kogels ons troffen, schoon wij reeds het strand zo veel mogelijk genaderd waren. —— Wij lieten drie mijlen bezuiden de stad de ankers vallen. Regt vóór ons lag een steedje, door Malabaaren bewoond, hetwelk door eene affnijding en stormpaalen, als ook door eenige stukken geschut, tégen eenen aanval gedekt was. Névens dit steedje zag men landwaard in een binnenwater, te weërszijden van hetwelk men aangenaame groene landsdouwen ontdekte; verder was het strand alöm met schoone bosschaadjen van hooggetopte en vrugtdragende kokosboomen bezet.

De stad *Coulang* lag op eenen uitstékenden hoek, aan den zeekant, en was eene der alöude stéden, die de Portugeesen, bij hunne aankomst in Indiën, gestigt hadden, en in welker bezit zij meer dan honderd en vijftig jaaren geweest waren; behalven dat de Hollanders, die ze voor eenige jaaren den Portugeesen ontnomen hadden, een' tijd lang in het bezit daar van waren; doch dezelve ook eerlang weêr verloren, door de verraderij der inwoneren; want de onzen zig hier gerust op het verbond, met dezelven gemaakt, verla-

latende, en te veel op hunne geveinsde vriendschap vertrouwende, gebeurde het, dat de heer kapitein HENDRIK GLUWINK, met eenigen zijner officieren des zondags eene wandeling buiten de stad doende, de Malabaaren, door hunne aangeborene boosheid gedréven, en door de Portugeesen daartoe aangezet, deze gelégenheid tot het uitvoeren van hun boos opzet waarnamen, den gemelden kapitein overvielen, en hem, névens al de geenen, die zij van zijn gezelschap konden in handen krijgen, vermoordden; en vervolgens op eene listige wijs, met hulp der Portugeesen, binnen de stad geraakten, daar zij alles vermoorden, wat hun voorkwam. En zédert was *Coulang* ook altijd in de magt der Portugeesen geweest.

WIJ maakten nu gereedheid, om den volgenden dag eene landing te doen. De vijänd was van zijn' kant op de batterijën en sterkten ook dapper in de weêr, om ons hetzelve te beletten; doch zij ondervonden welhaast, dat zij verloren' arbeid gedaan hadden: want des anderen dags, bij stil weeder en effene zee, met al de schépen den aangenaamen en met klappusboomen overschaduwden oever zeer digt genaderd zijnde, en het boord, naar land, wél van geschut voorzien hebbende, bezetten wij een goed end wegs het strand zo wél, dat wij oordeelden genoegzaam in staat te zijn hetzelve door onze kogels zuiver te houden, en dus den Portugeesen en Malabaaren het aandringen te beletten, en tévens ons léger het landen gemaklijk te maken.

DEN 7den December 1661, tégen den middag, was alles gereed, om den vijändlijken oever te bespringen; het weeder was helder, en de lugt en zee stil. De wakkere veldheer R. VAN GOENS, en de overige bevélhebbers, officieren en soldaaten, benévens de gezwinde Cingaleesen, waren reeds in de vaartuigen ingescheept, en het strand genaderd, staande al gereed, om aanstonds voet aan land te zetten; als wanneer door een' der predikanten, in het midden van deze ménigte van volk, eerst een gebed gedaan werd, om den godlijken zégen aftesméken; waaröp aanstonds na het eindigen van hetzelve, door eene algemeene slaking van het grof geschut, eenige honderd kogels strandwaard gejaagd werden. Doch hieröp niets van het strand vernémende, hielden wij op met schieten, en ons volk sprong aan land, alwaar het zig ten eersten langs het strand in slagörde schaarde, om eenen aanval der vijänden aftewagten; maar dezen hadden reeds de wijk landwaard in genomen; weshalven het onnodig geöordeeld werd, met ons geschut op de aldaar gemaakte batterij te spélen.

ONZE légermagt bestond in zevenëntwintig vaandelen soldaaten, eenige kompagniën matroosen, arbeiders, en *lascarijns*, welken van *Ceilon* vrijwillig met de onzen tégen den vijand opgetrokken waren; zodat dezen in alles omtrent eene magt van vier duizend man uitmaakten, allen vol moed, om, als dappere helden, den vijand onder de oogen te zien. —— Dit léger werd in drie brigades verdeeld; en, zo als hetzelve nu gereed was, om langs het strand naar *Coulang* te trekken, kwam er een zwarte overloper uit de bosschaadje tot ons over. Deze bij den veldheer gebragt zijnde, gaf hij hem kennis, dat slegts eene goede mijl van hier, stadwaard, de Portugee-

ſen en Malabaaren zig met een léger van zéven of agt duizend man onder de hooge boomen, in het voordéligſte van de négerijën en dorpen neêrgeſlagen hadden, om ons aldaar manmoedig af te wagten; en dat zij de onzen van agter eene batterij, die wij voorbij moeſten paſſéren, op het onverhoeds dagten te overrompelen, en met het grof geſchut en de musketten zo wél te ontvangen, dat ons de luſt vergaan zou om meer ſtéden, kaſteelen, en vaſtigheden der Portugeeſen, of *Nairos* aantetaſten.

DEWIJL wij gedurende dezen oorlogstogt gelégenheid zullen hebben, zomtijds van de *Nairos* te ſpréken, zullen wij vooräf vân derzelver vreemde zéden en gewoonten kortlijk melding maken.

DE *Nairos* beroemen zig édellieden te zijn, en, naaſt de koninglijke familie, en den prieſterſtand, van den hoogſten adel en de aanzienlijkſte afkomſt afteſtammen. Zij zijn doorgaans ſterk en grof van léden, trots, ſtout, opgeblazen, en groote vijanden van de Chriſtenen. Zij zijn zeer onkuiſch; doch mogen nooit trouwen; maar zij beſlapen de vrouwen en dogters der andere Malabaaren; en, wanneer een van hun bij de vrouw van een' ander' Malabaar inkeert, laat hij zijn ſchild en zwaerd aan de deur ſtáan, hetwelk den man ten téken dient dat zijne vrouw bezoek heeft, die, deze wapens ziende, dan ook terug keert, om den *Nairos* en zijner vrouwe de vrijheid te laten, en ze in hunne verrigtingen niet te ſtoren. Wanneer anderen: als, ambagtslieden, boeren, of viſſers hen ontmoeten, moeten dezelven vaerdig voor hen wijken, wijl deze *Nairos* dezulken anders vrijlijk mogen ter néderſtoten; waaröm zij dan ook dezelven altoos toeroepen, *po, po*, (:weg, weg:). Zij worden van de jeugd af in de wapens geöefend, gelijk ook in het *ramasſen*, hetwelk in het uitrekken, wringen, en buigen der léden beſtaat, om hen in het ſpringen, worſtelen, en allerhande lichaamsöefeningen bekwaam te maken; waarïn zij dan ook groote meeſters zijn. In het ſchermen zijn zij ook zeer behendig, en trekken in goede orde voort. Met boogen, musketten, en kanon wéten zij ook zeer wél omtegaan. Hunne roers, lonten, en buspoeder maken zij zelven, en komen naakt in den ſtrijd, behalven dat zij hunne ſchaamte bedekken. Zij zijn zwart of geel, en glad van huid, die zij met olij beſméren, om dezelve glimmende te maken; het hair dragen zij lang, met een' knoop boven op het hoofd gebonden. Hunne doorgeboorde oorlellen hangen hun tot op de ſchouders; en hunne nagels laten zij zeer lang groeijen, hetwelk een téken van hunnen adeldom is. Als zij met den vijand handgemeen zijn, zoeken zij zomtijds hun meeſte voordeel in de vlugt; want, wijl men hen niet agterhalen kan, doordien zij, door hunne vaerdigheid, zig ſnellijk door wilderniſſen en kreupelruigte voortmaken, kómen zij hunnen vijand dan weêr van eenen anderen kant onverwagt en plotslijk op het lijf vallen. Zij wéten zig met hunne ſchilden ook zeer wél te bevrijden, en doen meer kwaad met houwen, dan met ſchieten; aangezien zij geen goede ſchutters zijn. In een gevegt zullen zij niet ligt wijken; zelfs dringen zij zomtijds tégen het heetſte vuur in, en vegten met de uiterſte woede als razen-

de

de lieden, hetwelk ten deele aan het sterk gebruik van den *amphioen* toete-schrijven is. Hunne bevélhebbers gaan ook naakt, met een katoenen kleed-je om het middelijf; om de armen, boven den elleboog, dragen zij gouden of zilveren armringen. De malabaarsche koningen en prinsen zijn altijd van een goed getal dezer *Nairos* verzeld; en die de meesten van dezelven kan te vel-de brengen, word geägt de magtigste vorst te zijn. Indien een van hunne voórnaamste personaadjen omgebragt wierd, zouden zij eene verschriklijke wraak daaröver némen.

Op het berigt dan van den hiervoor gemelden overloper, trok ons léger een weinig voort, en de avond naderende, sloeg het zig daar néder, om den volgenden dag aftewagten. Des morgens vroeg ligtte de vloot de ankers, en zeilde, met lieflijk weeder en een zagt landlugtje, langs het strand in orde voort, tot tégenöver ons léger; men verminderde toen het zeiltuig, en dreef, onder het slaan der néderlandsche mars, zagtlijk stadwaard, tot bij de eerste batterij, welke de Portugeesen op het strand gemaakt hadden. Hier begonnen onze vijänden hévig uit het kanon op ons te vuren; doch met de ligtste schépen digt bij het steiläflopende strand genaderd zijnde, schoten wij zo geweldig op deze batterij, dat de vijänd eerlang begon te verflauwen. Telkens als wij ons geschut losten, bukten de vijänden agter hunne aarden wallen, om de kogels te ontwijken. Uit de stad, en de buitenwerken langs het strand, begon men ook hévig op ons te kanonnéren: de kneppels en ko-gels snorden in ménigte voorbij ons heen. — Ondertusschen naderde de veldheer R. VAN GOENS met zijn léger tot digt bij de eerstgemelde batterij; en, den vijänd — niet van voren, gelijk die verwagt had, — maar van agteren invallende, ontmoette hij aldaar, onder het geboomte, het magtig léger der *Nairos*, door Portugeesen en Misticen gesterkt. Aanstonds vielen de *Nairos* met een ijslijk geschreeuw, en verschriklijke woede op de onzen aan, welken egter kloeken weêrstand boden, en onöphoudenlijk op den vij-änd vuurden. Deze eerste aanval was allerhévigst: de onvertzaagde *Nairos* drongen stoutlijk tégen ons volk in, tragtende ons léger in wanörde te bren-gen, maar zij liepen meestendeels in hunn' eigen' dood, wijl onze troepen zig als een muur gesloten hielden, en gestadig met de grootste vaerdigheid op hun af brandden. — Wij durfden nu van onze schépen niet meer schieten, wijl de beide légers thans te na aan malkanderen waren, en wij dus mogelijk zo wel eenigen van de onzen als van den vijänd zouden hebben geveld. De vijänden stonden als paalen, en hakten met hunne zeepmessen of slagzwaerden (*) alles ter néder, wat zij bereiken konden. Doch onze wakkere Batavieren bezwéken ook geenzins, maar opende der vijänden geléderen, en speelden

(*) *Zeepmessen* zijn eene soort van groote slagzwaerden met een lang gevest, welken met beide handen geregeerd worden.

met eenige met ſchroot geladene veldſtukjes onder dit naakt geſpuis, waardoor er eene ménigte van dezelven ter nédergeveld werden; des niettemin vielen de anderen met eene nieuwe woede telkens op de onzen in, ſtappende over hunne dooden heen. De onderkoopman DUBLET, in deze hitte een weinig ter zijde afgeraakt zijnde, was zeer ras het ſlagtöffer der woedende vijänden, die egter eerlang genoodzaakt waren te bezwijken, en in de grootſte wanörde op de vlugt te ſlaan. De onzen vervolgden hen een end wegs na, houwende er veelen van néder; zodat zij geheel verſtrooid geraakten, en het veld met lijken bezaaid werd. —— Wij veröverden al de batterijën en werken, die de vijänd in de buitenſtad, en in de négerijën langs den zeekant, gemäakt had; en waarïn wij verſcheidene ſteen- en kamerſtukjes vonden, als ook eenige lontroers, ſabels, zeepmeſſen, ſpieſſen, en kogels, doch weinig buspoeder. De huizen der Malabaaren waren geheel lédig, wijl zij alles gevlugt hadden. Van onze zijde hadden wij ſlegts dertien dooden, en omtrent dertig gekwetſten; doch van de *Nairos* waren er zeer veelen doodgebléven.

NA dit hittig gevegt begaf zig ons volk weêr ſtrandwaard, om zig aldaar te verkwikken. Zij hadden eenige ſchaapen en ander vee tot buit bekomen, waarméde men hier op goed ſoldaats handelde; want geheele vierdendeelen werden, met huid en met hair, aan dégens, pieken, enz. gerégen, vóór een vuur gebraden, en, half gaar, aan ſtukken en riemen geſnéden, onder malkanderen omgedeeld; waaröp elk luſtig ſchranſte, en met het zoet en aangenaam vogt der klappusnooten, van dewelken het vrugtbaar boſch een' overvloed opléverde, den dorſt leſchte.

HET geheele léger zig dus ververſcht hebbende, maakte men gereedheid, om de nu zo wél begonnene overwinning verder voorttezetten. Te dien einde trokken de onzen zagtjes langs het vermaaklijk ſtrand, naar de ſtad *Coulang*; ſtékende in het voorttrekken verſcheidene woningen in den brand, die hun in den weg ſtonden, en den *Nairos* te veel tot eene ſchuilplaats konden dienen. Wégens derzelver ligte bouwſtoffen, lagen zij in weinig tijds in de aſch.

DE Portugeeſen ſchoten ondertuſſchen, uit de ſtad, op onze voorſte ſchépen, die onder het geſchut des vijänds waren voor anker gaan liggen. Maar ons léger, met vliegende vaandels en ſlaande trom, in goede orde ziende aannaderen, ſcheen hun de moed te ontzinken, wijl zij zig tégen onze magt niet beſtand vonden. —— Zij zonden twee zwarte Malabaaren, met een vrédevaantje en eenen brief, aan onzen veldheer R. VAN GOENS, en boden hem aan, de ſtad overtegéven; doch zij wilden zig daarbij zulke voorwaarden bedingen, die onzen veldheere geenzins aanſtonden; en dus moeſten deze getaande gezanten weêr vrugtloos vertrekken, terwijl de onzen vaſt hunnen togt tégen *Coulang* voortzetten.

DE verſlagenheid en ontſteldnis der Portugeeſen was ongemeen: zij beſloten dadelijk, de ſtad *Coulang* te verlaten, en met vrouw en kinderen, en hunne beſte goederen de vlugt landwaard in te némen. En zij trokken

met

met al de hunnen, in alle ftilte, vaerdig ter ftad uit, om dus het geweld der Néderlanderen te ontwijken. Zij begaven zig in het lommerrijk kokosbofch, daar zij zig bij de verftrooide *Nairos* voegden, hopende nog eene bekwaame gelégenheid te vinden, om nog iets van gewigt tégen de onzen te ondernémen; naardien zij op de inwoners des lands fteunden, welken zulke goede vrienden van hun, en bittere vijänden der Néderlanderen waren. Weshalven de Portugeefen dan hunne vrouwen, kinderen, flaaven en flaavinnen verder te lande naar de ftad *Cochin* zonden; terwijl in alle haaft wéderöm eene kloeke magt *Nairos* te zamen rukte, met voornémen, om ons weêr van het land te jagen, of ten eenemaale te vernielen. Doch zij maakten hunne rékening verkeerd, gelijk ftrak getoond zal worden.

Onze veldheer trok nog denzelfden namiddag met zijn léger ter ftad in, welke zij gantfch lédig vonden. Aanftonds werd de prinfevlag opgeftoken, en de vaandels der onzen werden op de punten en wallen der ftad geplant; men deed ook eenen kanonfchoot ten téken der overwinninge.

Daar was weinig buit in de ftad te vinden, wijl de Portugeefen, gelijk wij gezegd hebben, hunne goederen reeds voor onze aannadering naar *Cochin* hadden gezonden. — Men vond binnen *Coulang* nog zéven fraije ruime fteenen kerken; in eenigen derzelven waren nog altaaren, en zommigen waren met kamers, vertrekken, gaanderijën, en kleine woningen voorzien; en névens dezelven waren ook groene bleekvelden. Doch er ftonden flegts weinige huizen in de ftad; want de voornaamfte ftraaten en woningen lagen tot een' puinhoop, en waren meeft met ruigte en kreupelgewas begroeid, waarin zig allerhande ongedierte onthield.

Den volgenden dag ging de vloot, zo digt als mogelijk was, onder *Coulang* voor anker liggen; doch hier waren zo veele blinde, en boven het water uitftékende klippen, dat vier der ligtfte fchépen, welken het land te nabij gekomen waren, op de blinde klippen vaft geraakten; en, wégens de holle deining der zee, zo vreeslijk begonnen te ftoten, dat alles dreigde aan ftukken te bréken, en wij voor eene fchipbreuk vreesden, wijl de ftukken der kiel van het fchip, waaröp ik mij bevond, reeds boven op het water kwamen drijven; en, wijl wij zwaar met rijft geladen waren, vreesden wij eene opening onder in het fchip te krijgen, als wanneer wij gevaar zouden gelopen hebben van te zinken. Onze matroofen gingen aan het pompen, doch vonden geen buitengewoone lek. Wij maakten aanftonds de grootfte zeilen los, en, de wind van land waijende, fchuerden wij over de klippen heen, en geraakten wéderöm vlot. De andere drie fchépen déden desgelijks, met denzelfden goeden uitflag. Wij verwijderden ons toen een weinig van de klippen, en lieten daar onze ankers weêr vallen.

Een oude Portugees, welke hier als burger binnen *Coulang* gewoond had, en nu méde gevlugt was, kwam met zijne vrouw en kinderen weêr tot de onzen; hij verzogt nu wéderöm, (éven als toen wij *Coulang* voor de

eerfte

eerfte reis bezaten) alhier te mogen wonen; het welk hem toegeftaan werd, en men wees hem een goed huis tot zijne woning aan.

Ons léger was nauwlijks twee dagen binnen *Coulang* ftil geweeft, of de heer RIJKLOF VAN GOENS, om den vijänd zo weinig mogelijk tijd te géven, verkoos duizend man uit zijne troepen, en trok daarméde, op den 10den December, des morgens vroeg, ter ftad uit, door verfcheidene négerijën en dorpen, welken rondöm met kleine palisfaaden omheind waren, en verder door de lommerrijke kokosboffchaadjen landwaard in, om het aangroeijende léger der *Nairos*, waaröver de zwarte koningin van het koningrijk *Coulang*, met haare grooten, onder het beftier der Portugeefen, het bevél voerde, zo fchielijk en onverwagt als mogelijk was, andermaal aantetaften. Het zelve genaderd zijnde, geraakte de beide partijën welhaaft in een vinnig gevegt. De vijänden fchoten, als wélgeöefende Europeërs, met hun klein geweer, zeer hévig uit hunne *paggers* op de onzen: zij hadden ook grof gefchut en kleine metaalen baffen, uit dewelken zij met fchroot op ons volk vuurden. Des niettégenftaande trokken de onzen in goede orde, fchielijk voort, en braken door de ligte werken der vijänden heen. De *Nairos* krégen, na een hardnekkig gevegt, ook wéderöm de néderlaag, en floegen haaftlijk op de vlugt, wordende in het vervolgen door de onzen veelen van hun ter nédergeveld. De onzen jaagden hen na tot bij het paleis der koninginne, welke méde de vlugt genomen had. Hier hielden de *Nairos*, bij eenen heidenfchen tempel, waarin een geheel vergulde afgod gevonden werd, weêr ftand, in hoop, dat het hun in tégenwoordigheid van dien aarden god béter gelukken zou. — Doch zij werden hier insgelijks deerlijk gehavend, verftrooid, en op de vlugt gedréven; zodat van zulk eene groote ménigte, des middags, niemand meer te vinden was, die luft had weêrftand te bieden. — De onzen keerden derhalven volvrolijk en zégenpralende naar de ftad terug; hebbende tamelijk veel buit in het paleis en den tempel gemaakt, en twee metaalen, twee ijzeren, en tien andere kleinere ftukken gefchut veröverd. Wij hadden in dezen togt 30 dooden en 34 gekwetften bekomen; de eerften werden begraven, en de anderen naar behoren behandeld: maar aan de zijde der vijänden was het getal der dooden en gekwetften vrij grooter.

Na zulke heerlijke overwinningen werd er op bevél van onzen veldheer, op den 24ften December, binnen de ftad *Coulang*, in het hollandfche léger, en op de vloot eén algemeene dank- vaft- en bédendag gehouden, om GOD plegtiglijk te danken voor den verleenden bijftand, en HEM om zijne hulp in— en zégen over— onze verdere ondernémingen te fméken: ook werd in eene der voornaamfte kerken het heilig avondmaal aan omtrent honderd en veertig lédemaaten, van den hervormden godsdienft, uitgedeeld.

De stadt COLOMBE
XXIV

XXVII

DE STAD COYLANG.

XXVIII

NÉGENDE HOOFDSTUK.

Zomer- en wintermaanden op de kust van Indiën. *De hollandsche vloot word, vóór* Coulang, *van een' geweldigen storm overvallen. Akeligheid van denzelven. Groot gevaar der schépen op laager' wall', die, de storm bedarende, zonderling daarvan worden verlost. Vertrek met de oorlogsvloot van* Coulang, *naar het noorden. Komst vóór* Calicoulang, Cochin *en* Cranganor. *De Zamorijn (: keizer der Malabaaren :), komt, met den koning van* Cranganor, *en zommige vorsten van* Calichut *in de vloot'. Deszelfs verrigting bij den veldheer. De Hollanders landen bij den* Zamorijn. Cranganor *belégerd, beschoten, en stormenderhand veröverd. Des schrijvers landtogt, en komst in het léger. Dankdag wégens de overwinning.*

HET veröverde *Coulang* eenigzins in béteren staat gebragt zijnde, en tégen eenen vijändlijken aanval genoegzaam verzékerd, maakten wij gereedheid, om met onze vloot noordwaard te stévenen, en onze overwinning verder voorttezetten. De heer kommandeur ROOTHAAS kreeg bevél, met zéven schépen de reis vooräf naar *Cochin* aantenémen, om deze stad van den waterkant te bezetten; zijnde besloten, dat men den volgenden dag met het overige der vloote volgen zou.

DAN wij werden hier, op het onverwagtst, door zulk eenen verschriklijken storm overvallen, dat wij ons elk oogenblik niet anders voorstelden, dan met de gantsche vloot op laager' wall' geworpen, en tégen de ménigte van klippen verbrijzeld te zullen worden.

DEZE storm kwam eensklaps op: en wij waren niets minder dan denzelven verwagtende, alzo het in 't midden van den aanminnigen zomer was, naamlijk den 19den December; want de zomer begint, op de malabaarsche kust, omtrent in 't begin van September, of op de helft dier maand, en duurt tot in Maart, of in het begin van April. Den overigen tijd des jaars is het hier winter; egter staan de boomen en planten in dien tijd, en dus het geheele jaar door groen. Gedurende het winterjaargetij vriest het niet eens, en men heeft er ook geen hagel noch sneeuw; maar wel, en zelfs meest alle dagen, régenvlaagen, stormwinden, mist, nével, en donkere wolken: in tégendeel heeft men gedurende de zomermaanden doorgaans lieflijk weeder, heldere dagen, heeten zonneschijn, en koude, ten minsten zeer koele nagten, welken door de landwinden, die des nagts vrij sterk uit het noordoosten blazen, veröorzaakt worden; doch over dag, en inzonderheid des namiddags, het aangenaam lugtje van de zee komende, maakt zulks eene stille essene zee, daar nogthans de groote zee de kust van Indiën of Malabar

bespoelt, behalven dat men ten westen eenige kleine eilanden nabij dezelve vind. Schier nooit, ten minsten zeer zelden, heeft men in het overige jaargetij stormen, harde winden, of veele zwaare régenbuijen bespeurd. Weshalven wij dan ook, om het gewoone bestendige jaargetij, te digter aan land, en bij een' uitstékenden hoek, die van eene ménigte klippen en rotzen was bewald, met al de schépen voor anker waren gaan liggen.

De wind begon eerst hoe langer hoe sterker uit het noorden opteestéken; doch vervolgens met eene betrokkene lugt noordwest, en in den voornagt geheel westlijk lopende, barstte dezelve in een' vliegenden storm uit, welke, eerlang zuidwest wordende, zo geweldig woedde, dat wij ons niet anders voorstelden, of deze nagt zou de laatste van ons léven zijn. —— Want zommige schépen lagen nauwlijks een' musketschoot ver van het schorre steile strand, en omringd van eene ménigte klippen en rotzen, op dewelken de ijslijk woedende golven van eenen opgescheurden oceäan, met zulk een vreeslijk geweld floegen, dat het bange strand scheen vanéén te zullen klieven. De hémelhoogrijzende, en dan weêr tot in den afgrond neêrdalende schépen dreigden kabels en touwen aan stukken te rukken. En dit zou onzen onvermijdlijken ondergang ten gevolge gehad hebben: want, waren wij driftig geraakt, voorzéker zouden de schépen oogenbliklijk, door de holle baaren, tégen strand en klippen aan spaand'ren zijn geslagen, als wanneer er geen middel ter behoudenisf' van iemands léven meer over zou geweest zijn. Inzonderheid was het schip, waaröp ik mij bevond, in een' dringenden nood; want de akeligheid van het gevaar, waarïn wij ons allen bevonden, werd nog door de volgende omstandigheden verzwaard. —— Ons grof geschut stond, toen de storm begon, nog altemaal te boord; en, wijl wij eene zwaare lading coromandelsche rijst in hadden, kwamen de schutpoorten zeer laag aan het water. Het schip was daarënboven zeer lek, en geen der andere schépen slingerde zo sterk over en wéder als het onze; zodat de schutpoorten en het wand schier telkens tot op, en, dikwils, onder het water kwamen; waardoor de golven met zulk een geweld in ons schip instortten, dat wij op den benédensten overloop reeds tot aan de kniën in het water stonden. Kisten, koijen, tonnen en vaten, alles raakte gaande; ook was het in het midden van den nagt, en zeer donker. Elk was dus in de uiterste vrees en benauwdheid van op het oogenblik met schip en volk naar het schriklijk diep te zinken. Wij hadden nog drie ankers in het geheel, die wij ook uitwierpen; en deze zwakke steunzels waren, naast GOD, onze eenigste hoop van behoudenisf'. Men maakte ook vaerdig al de schutpoorten toe, na met veel gevaar, moeite, en zwaaren arbeid het geschut in gekrégen en verzékerd te hebben. Men pompte ook met alle magt, om het water weêr uittekrijgen, en hiermeê liep deze benauwde nagt voorbij.

Des morgens scheen het nog vreeslijker te stormen dan te voren. De zee verhief zig langs hoe meer; zo dat de golven zig met de donkere wolken schénen te verënigen: van voren hadden wij de tuimelende baaren, die als bergen op ons neêrstortten, en de loeijende winden, die zig als donderslagen lieten

ten horen; van agteren ontdekten zig de fteile klippen en fcherpe rotzen, en rondöm dezelven, de vreeslijke branding, en het woeden en ftuiven der fchuimende zee, die door haar hoogöpvliegende fchuim ons fchier het gezigt van de hoogfte gebouwen der ftad, en van de hooge kruinen der kokosboomen benam; van boven zag men eene zwarte ontftelde lugt; en benéden vertoonde zig een gapende afgrond. Met één woord, men zag, waar men zig wendde, niets dan eene allerijslijkfte en met den dood dreigende vertoning. —— Door het geweldig flingeren, geraakten wij ook in gevaar van masten en ftengen te verliezen; doch eindelijk bragten het de matroofen met veel moeite zo ver, dat zij de ftengen ftréken. Hier door waren wij een weinig meer verzékerd, fchoon wij nu nog meer flingerden, en zig eene nieuwe vrees opdeed, naamlijk, dat het gefchut zou gaande raken; évenwel werd dit ook met fterke taliën behoorlijk verzorgd, en dit gevaar uit den weg geruimd. —— Gelukkig, dat, in al dit woelen van het volk, niemand een arm of been verpletterd werd; wijl, behalven het grof gefchut, niets gevonden werd, dat niet van zijne plaats raakte.

De ftorm hield dezen dag nog aan, tot in den volgenden nagt; wij zagen verfcheiden' van onze vaartuigen, floepen en booten van de fchépen, waaräan zij met touwen vaft waren, losflaan, en tégen de klippen verbrijzelen; waardoor zommige matroofen, die ter bewaringe derzelven daarin gefteld waren, ellendig om het léven kwamen; wijl er geen mogelijkheid was, om hen te hulp te komen. Wij verloren ook een onzer vaartuigen, hetwelk, vol water geflagen zijnde, zonk; een matroos, die er in was, redde zig met zwemmen, en, een touw gegrépen hebbende, kwam hij nog gelukkig aan ons boord. —— Het fchip, het *Raadhuis van Amfteldam*, werd van zijne ankers geflagen, en op eene wonderlijke wijs tusfchen eenige klippen door, tot in eene kil, op de rotzen gezet, alwaar de meefte kragt, en de hévigfte branding, door de omliggende klippen fcheen gebroken te wézen; egter ftiet hetzelve zo vervaarlijk op de rots, dat het eene groote fcheur bekwam, waardoor het ten eerften zo veel waters inkreeg, dat het op de klippen neêrzonk, alwaar het zitten bleef. Het deed verfcheidene noodfeinen, doch het was onmogelijk om bij hetzelve te komen. —— Het fchip de *Erasmus* werd insgelijks van zijne ankers gerukt, en tusfchen de rotzen door, over een klipägtig uitftékend rif heen, wéderöm in het diep geworpen, zonder nogthans merklijke fchade daardoor bekomen te hebben. —— Het fchip het *Zeepaard* geraakte tot driemaal in den brand, doch werd telkens nog bij tijds gebluft; zodat de fchépen niet alleen met de winden en de zee, maar ook met het vuur te ftrijden hadden. —— Degeenen, die zig aan land bevonden, waren niet minder in eene akelige omftandigheid, wijl de vernieling der vloote ook hunnen ondergang dreigde, en zij daardoor aan de woede en het geweld der vijanden zouden blootgefteld zijn geworden. Het gebed tot God was in dezen nood de eenigfte en beste toevlugt; ook zag men elk, zelfs de woestften, onbefchaafdften, en onkundigften, de ernftigfte en ijverigfte gebéden uitftorten, en werd het oude

ſpreekwoord hier bewaarheid : *die niet kan bidden moet ter zee varen.* —— Aan land was men gedurende dit noodweeder ook aanhoudend in de kerken aan het bidden, om des Hémels genadige bewaring. —— In den tweeden nagt begon de ſtorm aftenémen, de lugt te ſcheuren, en de zee weêr langzamerhand te bedaren. Zodra de onſtuimige zee eenigermate geſtild was, begaven wij ons met de ſchépen meer zeewaard van den wal af, herſtelden alles wat beſchadigd was, en dankten GOD, dat hij onze vloot zo wonderlijk bewaard had.

WIJ krégen het ſchip, het *Raadhuis van Amſteldam*, ook wéderöm van de klippen af, en vlot; hetzelve had zes voet water in. Wij maakten nu ook aanſtonds toebereidzelen tot ons vertrek naar *Cochin* en *Cranganor*. De veldheer kwam met de landtroepen ook weêr aan boord. De kapitein BURCHART KOKS, en de koopman G. NIJHOF, werden, als opperhoofden, met eene tamelijke bezetting, in *Coulang* gelaten; en wij vertrokken op kersdag met de geheele vloot noordwaard, langs de indiſche kuſt, tot op de reede van *Calicoulang*, alwaar wij voor anker gingen liggen; doch het nodigſte hier ook verrigt zijnde, vervorderden wij onze reis verder, latende het fluitſchip *Elburg* alhier blijven, om van het hollandſch kantoor eene lading péper intenémen, en daar méde een togtje naar *Suratte* te doen. Wij ſtévenden verder langs de kuſt van *Malabar*, en voorbij het koningrijk van *Percatty*, of *Porca*, waarna wij eerlang de voortreflijke ſterke ſtad *Cochin* in het gezigt krégen, welke wij voorbij ſtévenden. Wij lieten hier égter drie ſchépen voor anker liggen, om den Portugeeſen de ſchipvaart te beletten, die van hunne wallen en torens alöm de vlaggen en vaandels lieten waijen. In de rivier zagen wij twee of drie kleine ſchépen liggen, als ook een engelſch ſcheepje: wij betoonden egter geen vijändlijkheden, maar vervolgden onze koers noordwaard; en kwamen, den eerſten Januarij 1662, op de reede vóór de rivier van *Cranganor*, met al de ſchépen ordenlijk voor anker, en lieten allen de vlag waijen, ten téken dat wij Nederlanders waren.

CRANGANOR ligt omtrent vijf mijlen ten noorden van de ſtad *Cochin*, en omtrent één uur varens landwaard in, zijnde van den eenen kant door de groote rivier beſpoeld; aan den anderen zag men eene lustige vlakte, aangenaame velden en ſchoone groene landerijën. —— Het *malabaarſch Cranganer* lag in eene vermaaklijke landſtreek, omringd met hooge kokos- en andere boomen, en niet ver van het *portugaalſch Cranganor*, doch meer naar den zeekant, en een weinig ter zijde af. —— De ſtad *Cochin* was het eigenlijk, waaröp wij het gemunt hadden; maar dezelve was niet gemaklijk te vermeeſteren, wijl men ze met geen kleine magt kon bezetten, en rondöm inſluiten, om dus dien van binnen den toevoer afteſnijden. Ondertuſſchen hadden wij de ſtad *Coulang* van den zuidkant in onze magt, en die van het koningrijk *Calicoulang* waren onze vrienden; zo dat onze vijanden in *Cochin*, van dien kant, niet veel goeds konden verwagten: maar van de noordzijde konden zij van *Cranganor* veel onderſteuning bekomen; weshalven men dan

dan noodzaaklijk dit laatfte eerft moeft aantaften, om dus den Portugeefen, binnen *Cochin*, den toevoer van volk en lévensmiddelen van *Cranganor*, *Goa*, en andere plaatfen aftefnijden.

AANSTONDS na onze aankomft alhier, kwam de *Zamorijn*, of keizer der Malabaaren, verzeld van den koning van het *malabaarfch Cranganor*, en andere zwarte prinfen en vorften van deze gewesten, met een aanzienlijk gevolg, onzen opperädmiraal en veldheer, R. VAN GOENS, in de vloot bezoeken en verwélkomen; verklarende deze vorften zig vijanden der Portugeefen, en vrienden van de onzen te zijn, gelijk in vorige jaaren; belovende tévens onzen veldheere, dat, wanneer hij met zijn léger zou geland zijn, zij hem de bekwaamfte wégen zouden aanwijzen, om het vijandlijk *Cranganor*, van de landzijde, vaerdig aantetaften; dat zij ons volk met goede ververfchingen van lévensmiddelen, vrugten, enz. overvloediglijk zouden voorzien; en ons léger met eene kloeke magt *Nairos* verfterken: wenfchende ons veel geluk, en eene fpoedige overwinning over onze vijanden, van dewelken zij zeiden dagelijks veel verdriet te hebben, door de fchade, die zij van hun léden. Onze veldheer beloofde hun, daarëntegen, onze goede gunft, en dat men hen voor het geweld der Portugeefen hoopte te befchermen; waaröp deze groote perfonaadjen wéderöm affcheid namen, en naar land vertrokken, zeer voldaan zijnde; te meer, als zij met négen fchooten uit het grof gefchut verëerd werden.

ONZE kloekmoedige Néderlanders waren ten eerften gereed, om op deze kuft, aan de noordzijde der rivier van *Cranganor*, aan land te fpringen, en de Portugeefen te gaan bezoeken. —— Het was den 2den Januarij, als onze veldheer met de gantfche magt aan land ftapte. Het léger werd in drie bijzondere togten verdeeld, in een' voor- midden- en agtertogt, welken elk door dezelfde bevélhebbers werden geleid, als vóór *Coulang*. De optogt begon aanftonds van het ftrand, onder de fchaduwgévende kokosboomen heen, landwaard door het *malabaarfch Cranganor*; en, door den *Zamorijn*, den koning, en andere vorften vriendlijk verwélkomd zijnde, trok ons léger in het gezigt derzelven, en van duizende aanfchouwers, voorbij het koninglijk paleis, tot op eene groote vlakte, alwaar het zig tégen den avond, in het gezigt der vijanden, niet ver van de muuren van het *portugaalfch Cranganor*, néderfloeg.

OP bevél van den chirurgijn-majoor van het léger, was ik met mijne kift en goederen, van het fchip den *Roode Leeuw*, op het fchip den *Muuskaatboom*, zijnde dat van den veldheer, overgegaan, om aldaar de opperchirurgijns plaats te bekléden; doch naauwlijks was ons léger hier aan land geftapt, of ik ontvong een nieuw bevél, naamlijk, mij van boord méde aan land bij het léger te begéven, en mij van het nodige te verzorgen, om aldaar mijn' dienft waar te némen. Ik had naauwlijks een kwartier uurs tijd om mij te voorzien van het noodzaaklijkfte tot een landtogje van ruim twee maanden. Ik ftapte dan ten eerften in eene wélbemande bark, met dewelke wij van boord afftaken. —— Mijne plaats aan

boord werd door een' opperchirurgijn van land weêr vervuld; om dezelve zo lang voor mij te bekléden. ═══ Wij kwamen omtrent een uur na zonneöndergang in den mond der groote riviere van *Cranganor*, die wij bij helderen maaneſchijn opvoeren. Het was vrij koud. Wij roeiden zo ſtil mogelijk de rivier op, uit vrees voor de portugeeſche vaartuigen, die uit *Cochin* nog ſteeds het nodigſte naar *Cranganor* bragten, en in welker geweld wij dus ligtlijk zouden hebben kunnen vallen. Omtrent middennagt kwamen wij aan de waterplaats, daar de onzen alle noodzaaklijkheden van de vloot, te lande bragten, vermids het hollandſche léger niet ver van daar lag. Hier werden wij aan land gezet, terwijl de bark zig aanſtonds weêr zeewaard begaf. Wij wiſten nu niet waarheen wij ons wenden zouden, dewijl wij hier niemand van onze kennisſen aantroffen. Doch eenen bekwaamen boom gekozen hebbende, beſloten wij ons onder denzelven in het groen nédertezetten, en den naaſtkomenden morgen aftewagten. ═══ Wij waren hier niet lang geweeſt, of wij hoorden eene partij volk naar onzen kant naderen, en alzo wij niet wiſten of het vriend of vijänd was, begon ons de vrees hier te bekruipen; wij bevonden egter, als dezelven genaderd waren, dat het de heer kommandeur ADRIAAN ROOTHAAS was, met omtrent vijf-en-twintig ſoldaaten verzeld. Zij ontdekten een vaartuig, het welk langs den overwal ſtadwaard, en voorbij de waterplaats pasſeerde. De kommandeur gaf zijnen ſoldaaten order op hetzelve te vuuren, gelijk geſchiedde; doch een ſoldaat had het ongeluk dat zijn geweer ſprong; zo dat ons de ſtukken van hetzelve om de ooren vlogen, en de ſoldaat drie vingers en een gedeelte van zijne hand verloor. Men riep aanſtonds om chirurgijns, waaröp ik, en de twee anderen, die bij mij waren, ten eerſten te voorſchijn kwamen, den armen ſoldaat, bij gemis van kaerſen, in den maaneſchijn verbonden, en bij gebrek van huisvesting, onder het blauw gewelf en het groen geboomte néderleiden, om daar den nagt overtebrengen. Wij trokken toen met ons drie chirurgijns door velden, bosſchaadjen, en veel kreupelruigte, naar het hollandſche léger; en kwamen in het kwartier van den heer kommandeur IJSBRAND GODSKENS, die reeds, volgens zijne gewoone dapper- en édelmoedigheid, tot onder de muuren van *Cranganor* genaderd was; en ſlegts den dageraad afwagtte, om de ondernéming in allen ernſt verder voorttezetten. ═══ Wij namen hier onze ruſtplaats bij de anderen, in het lange bedauwde gras, het welk ons tot eene légerſtéde diende, gelijk het azuuren ſterrengewelf ons tot een dek verſtrekte. Wij léden hier groote koude, en werden door den dauw doornat; zodat ons de ſlaap juiſt niet zeer kwelde.

Des morgens vroeg hoorde men binnen *Cranganor* de klokken luiden, om de Portugeeſen ter miſſe te roepen. En eer de gouden zon uit de gloeijende kimme te voorſchijn kwam, lieten zig de trommen en trompetten der Néderlanderen; en de horens, ſchalmeijen, en fluiten der Cingaleeſen van alle kanten lustig horen, hetwelk een zonderling geluid door malkanderen maakte; waaröp men, tot een' morgengroet, wéderzijds met de mus-

ketten

ketten op malkanderen begon te vuren, terwijl de Portugeesen er ook wakker met grof kanon onder speelden. —— De onzen waren nu wel tot niet ver van de muuren van *Cranganor* genaderd; doch het ging hun hier ver buiten de gisfing: want zij meenden zig flegts met eenen aanloop, in de eerfte woede, meefter van de ftad te maken; maar zij vonden dezelve zo wél verfterkt, dat, om ze in zijn geweld te krijgen, er tot een formeel beleg moeft befloten worden. —— Te dien einde bragt men vaerdig het grof gefchut, ijzeren en metaalen muurbrékers, mortieren, bomben, ftinkpotten, handgrenaaten, kogels, kruit, en ander oorlogstuig van de vloot aan land; en deze arbeid ging dag en nagt voort, zo wel als het maken van affnijdingen, loopgraven, aannaderingen, en batterijën, om op deze wijs het *Cranganor*, hetwelk zig liet aanzien eene lange belégering te willen uithouden, eindelijk te kunnen dwingen.

Ons aangaande, wij drie chirurgijns begaven ons dien zelfden morgen langs de buitenmuuren der ftad, uit dewelke de Portugeefen verfcheidene maalen op ons losbrandden, naar het kwartier van onzen veldheer, om den chirurgijn-majoor optezoeken, dien wij in het vlakke veld, ruim honderd roeden van *Cranganor*, bézig vonden met het oprigten van een groot hospitaal voor de zieken en gekwetften, hetwelk door de vlijtige Cingaleefen zeer fpoedig van riet, bamboezen, adap, en palmtakken werd in orde gebragt; want men zag hier in den omtrek der ftad niet anders dan een open veld van de éénе, en de groote rivier van de andere zijde, zonder eenige huizen, tenten, of hutten. —— Deze chirurgijn-majoor was NICOLAS HENRI DARSYCOURT genoemd, uit *Picardie*, in Frankrijk, van geboorte, en had omtrent zéventien of agttien jaaren, zo in Frankrijk als in de Néderlanden, en hier in Indiën, tégen de Portugeefen, den oorlog bijgewoond. Hij was een fchrander man, vaerdig in al zijn doen, en inzonderheid zeer ervaren in de genees- en heelkunde. Deze nu voerde, uit naam van den veldheer, het bevél over al de opper- en onder-chirurgijns van de vloot, en beftelde dezelven, waar het hem goeddagt, en hij het nodig oordeelde. Na ons elk onzen pligt aanbevolen te hebben, belaftte hij ons, eenen ABRAHAM BOUDARTS, uit Zeeland, en mij, dat wij ons naar het kwartier van den heer kommandeur GODSKENS zouden begéven, bij deszelfs brigade, om daar onzen poft, gedurende de belégering, waartenémen, de gekwetften, die wij aldaar zouden bekomen, aanftonds behoorlijk te verbinden, en ze vervolgens, bij de eerfte gelégenheid, naar dit hospitaal aan hem toetezenden. —— Wij namen wéderöm onzen weg langs de muuren van *Cranganor*, en kwamen, niet zonder gevaar, in het kwartier van den kommandeur GODSKENS, daar wij ons ter zijde van de loopgraven, in het open veld, digt onder de ftad, neêrfloegen. Wij maakten eene hut van takken en ftruiken, die wij van boven met palm en kokosbladen dekten. —— Elk kan zig ligt voorftéllen, welk een voortreflijk gebouw dit was; doch, hoe armhartig het was, het diende ons egter, des nagts, tot eene befchutting voor de koude, en des dags, om ons voor de brandende hitte der zonne te bevrijden.

ON-

ONDERTUSSCHEN werden, zo in het onze als in de andere légerkwartieren, met alle ijver de verschansingen en batterijën opgeworpen, de loopgraven geöpend, de stad te land rondöm ingesloten, het volk in de werken verdeeld, en de batterijën met schanskorven, blinden, stormpaalen, en geschut voorzien. —— De ligtste schépen krégen ook order, de rivier van *Cranganor* zo hoog optelopen als mogelijk was, om den vijand allen toevoer te water aftesnijden. De barken, booten en sloepen bragten nagt en dag al hetgeen tot de belégering nodig was, uit de vloot, aan land. Binnen weinig tijds waren de batterijën voltooid, en men begon op staandevoet met het grof kanon en met mortieren op wallen, torens, huizen en kerken van *Cranganor* te spélen. De vaandels stonden op onze borstwéringen geplant. Onderwijlen tragtten de Portugeesen, door hun hévig kanonnéren, ons onzen arbeid te beletten.

TOT hiertoe was alles vrij wél gegaan; doch eindelijk geraakten wij niet weinig om lévensmiddelen verlégen. De *Zamorijn*, en andere vorsten van het *malabaarsch Cranganor*, en van *Calichut*, welken herwaard gekomen waren, om de belégering te zien, hadden den veldheere beloofd, ons léger met mondbehoeften, en ververschingen te verzorgen; doch thans kwam niemand hunner onderdaanen te voorschijn, om ons dezelven voor goede betaling te brengen. Ons volk had weinig voorraad méde van boord genomen, en hetgeen men médegenomen had was opgeraakt; zodat de honger begon te knellen. —— En voorzéker, nooit ben ik, gedurende al mijn reizen, meer door den honger geperst geweest, dan de vier of vijf eerste dagen, dat wij hier waren aangekomen. Ik had, van boord gaande, mij wel van geld voorzien; doch al de mondkost, dien ik méde nam, bestond in drie of vier bataviſche beschuiten, met een weinig kaas; maar deze voorraad was ras verteerd, en hier was niets te bekomen: —— het spande hier derhalven ter deege. Gaern had ik een' hollandschen ducaton, en wel meer, voor een hard en droog schipsbrood willen géven: maar het was er niet. —— Wij begaven ons des nagts (wijl wij bij dag ons niet van onze plaats durfden verwijderen) naar het strand: aldaar het boot van ons schip gevonden hebbende, verrigtte ik zo veel, dat men mij den volgenden dag het overige gedeelte van mijne hollandsche kaas, die ik méde van *Batavia* had gebragt, met wat hard schipsbrood, bezorgde. Ik meende ook nog eenige bataviſche beschuit te bekomen; doch hierin bedroog ik mij. —— Want mijn slaaf, een kleine zwarte coromandelsche jongen, van *Negapatnam*, dien ik aan boord gelaten had, om op mijne goederen te passen, had in mijn afwézen de andere kleine slaaven van den veldheer, en van anderen, te gast genood; en alles, wat ik voor een' kwaaden dag bewaard had, hadden zij heel ordenlijk te zamen verteerd, uit vrees, zo als hij mij naderhand zeide, dat er verderf aan zou gekomen zijn; zodat ik bekennen moest, dat mijn trouwe oppasser zeer voorzigtig was geweest. —— De hongersnood in het léger duurde egter niet lang; want onze veldheer gaf bevél, dat men vleesch, spek, rijst, brood, enz. uit de schépen, voor het léger aan land zou brengen, en dus

raakte

raakte *Leiden* hier weêr ontzet. De *Zamorijn*, en de andere vorsten aangemaand zijnde, tot het houden hunner beloften, om lévensmiddelen te verzorgen, gaven zij hunnen onderdaanen de schuld: zeggende, dat dezen niet durfden in het léger komen; maar dat zij egter zouden tragten hen daartoe aantemoedigen. Ondertusschen mogten de onzen vrijelijk in het *malabaarsch Cranganor* komen, om daar te kopen het geen hun nodig was. De *Nairos* werden ook reeds verzameld, en eerstdags bij ons verwagt, om ons in de belégering te onderfteunen.

ONS volk ging onderwijlen met hunne werken wakker voort: men kanonneerde van onze batterijën hévig met halve kartouwen op *Cranganor*. De Portugeesen durfden zig niet vertonen, of zij krégen aanstonds van de muskettiers, uit onze loopgraven, eene ménigte kogels tot eene verëring. De belégerden vuurden ook insgelijks geweldig met grof kanon, musketten, en vuurroers op de onzen. Hunne kogels snorden gestadig om ons heen. Wij naderden ondertusschen alle nagten met onze loopgraven, tot dat wij zo digt tot de stad genaderd waren, dat wij de Portugeesen, als zij tot ons riepen, verstaan konden. De batterijën toen ook nader aan de stad opgerigt hebbende, werd er, inzonderheid des morgens en des avonds, hévig op de stad geschoten, en eene ménigte bomben in dezelve geworpen; waar door telkens brand in de stad veröorzaakt werd, en verscheidene daken instortten.

DAARENTÉGEN déden onze vijänden alle avonden, omtrent een half uur na zonneöndergang, eenen hévigen uitval, en toonden als dan dat zij dappere soldaaten waren; zij vielen als woedenden op ons in, en tragtten met veel kloekmoedigheid door onze werken en loopgraven heen te bréken; doch zij schénen het ook alleenlijk op ons kwartier gemunt te hebben. Wij krégen derhalven veele dooden en gekwetsten; de laatsten verbonden wij op het open veld onder den blauwen hémel, zo goed als mogelijk was, en met het grootste gevaar, wijl de kogels bij aanhoudendheid rondöm ons heen gondsten; vervolgens lieten wij deze lijders door de ceilonsche *Lascarijns*, welken daartoe bestemd waren, naar het hospitaal brengen. —— Zo hévig de aanvallen der Portugeesen waren, zo dapper was de tégenstand dien de onzen boden; zomtijds lieten de onzen de vijänden, met voordagt, tot nabij onze batterijën en loopgraven naderen, als wanneer zij hen met zulk eene hagelbui van kogels, uit het grof geschut en klein geweer, begroetten, dat zij dikwils genoodzaakt waren, met groot verlies en in de uiterste wanörde, wéder binnen hunne muuren te vlugten.

MIDDELERWIJL werd ons door den *Zamorijn*, en den koning van *Cranganor*, een goed aantal naakte *Nairos* tot onze hulp toegezonden; doch in de belégering waren zij ons met hun schietgeweer van weinig dienst. Zij stonden, op hunne wijs, wel méde in de loopgraven, maar als zij hun geweer losten, déden zij de kogels meestendeels in de lugt vliegen, wijl zij niet mikten waaröp, of op wien zij schoten, maar het geweer slegts aan

de borst zettende, draaiden zij het hoofd om, en gaven zó vuur. Maar met hunne zeepmessen of sabels waren zij van meer nut: évenwel scheen het hun nog geen regte ernst te zijn; want zij wéten anders, gelijk wij hier voor zagen, goede blijken van hunne dapperheid te géven.

THANS werd ik bij den chirurgijn-majoor in het kwartier van den veldheer ontboden, om de gekwetsten in het hospitaal, waarvan het getal zeer toenam, te bedienen. Aldaar gekomen zijnde, krégen wij met ons drie chirurgijns order, om elk een derde gedeelte der gekwetsten, welken aldaar gevonden werden, en die men er vervolgens brengen zou, waartenémen. Onderwijlen naderden onze kloekmoedige Batavieren tot onder den muur van de stad, en het *contrescherp*, hetwelk de Portugeesen omtrent den rivierkant gemaakt hadden, en in hetwelk eenige hollandsche overlopers waren, welken voor eenige jaaren hunne landsgenooten trouwlooslijk verlaten, en zig bij de Portugeesen begéven hadden. Dezen braakten duizenden van laster- en scheld-woorden tégen de onzen uit; hun onder anderen toeroepende; dat zij bézig waren met verscheidene galgen opteregten om de Néderlanders opteknopen. —— Het sterke *Cranganor* gedurende veertien dagen dus belégerd en beschoten hebbende, deed de veldheer de stad door eenen trompetter opëischen: doch die van binnen antwoorden; dat zij nog niet daartoe gezind waren, en dat nog te veel bloed door hunne aderen stroomde, om hunnen heer en meester, den koning van Portugaal, zo ontrouw te zijn, en om de lafhartigheid te hebben, van de stad in onze handen overteléveren; waaröp men van weêrskanten weêr éven sterk met het geschut op malkand'ren begon te donderen.

ER werd egter besloten, om den volgenden dag, zijnde zondag den 15den Januarij, eenen storm te doen. Des morgens vroeg van dien dag was ons volk, dat reeds brandde om den aanval te doen, reeds wakker in bewéging, om gereedheid tot den storm te maken. —— De Portugeesen schoten dien dag weinig, wijl het buitengemeen heet was, en zij nu ook in de kerken hunnen godsdienst schénen waartenémen. —— Wij hielden ons ook zeer stil, tot tégen den middag, als wanneer de onzen gereed stonden de stad te bestormen. Om den vijänd te misleiden, lieten de onzen hunne vaandels op de borstwéringen en batterijën staan, en trokken, in de grootste stilte, naar de plaats, alwaar *Cranganor*, gelijk zij door eenen alhier geboren' zwarte onderrigt waren, het zwakste was. Het gebed werd in de loopgraven, agter eenen heuvel, door den predikant PHILIPPUS BALDEUS gedaan. Aanstonds daaröp werd, op het gegévene sein met eenen kanonschoot, op de andere zijde der stad een loose wapenkreet gemaakt, om dus de vijänden derwaard te lokken. —— Ter plaatze, waar de storm zou geschieden, werd het grof geschut gesaakt; en de onzen liepen, onder de begunstiging van den rook, en het gestadig roepen: *val aan, val aan*, op de werken van den vijänd storm, en vlogen vaerdig ten bolwerke op; doch zij ontmoetten aldaar zulken dapperen tégenstand, dat het weinig scheelde, of zij zouden weêr hebben moeten afdeinzen. De handgrenaaten, vuurpotten, enz.

der

der Portugeefen, en de hardnekkige verwéring der *Miftiefen*, *Nairos*, enz. maakten het den beftormeren zeer benauwd, die van hunnen kant niet minder dan leeuwen vogten; tot dat zij eindelijk, door het werpen eener hagelbui van handgrenaaten, ruimte krégen, en daaröp, door het vuur en 't geweld des vijands heen berftende, over het bolwerk er binnen geraakten. —— Hier ftonden de vijänden nu wéderöm pal, en werd andermaal van weerskanten met de uiterfte woede gevogten. De kapitein URBANO FIALHA FERREIRA, bevélhebber der Portugeefen, en gouverneur van de ftad, gaf blijken van zijne dapperheid, édelmoedigheid, en getrouwheid voor zijnen koning; doch eindelijk, door de ménigte van bekomene wonden bezwijkende, ftortte hij ter néder, waaröp de overigen aanftonds de vlugt namen naar de groote Jefuïten-kerk, verzoekende goed kwartier; hetwelk hun dadelijk gegéven werd. —— De voornaamften van hun traden toen met een vrédevaandel tot onzen veldheer uit, en verdroegen zig met denzelven op bétere voorwaarden, dan zij zelven verwagt hadden; waarna zij met vrouwen en kinderen uit *Cranganor* trokken. Des konings foldaaten zouden, op hun verzoek, naar Europa overgevoerd worden. De anderen werden eerlang met onze fchépen naar *Goa* gezonden.

IN dezen ftorm hadden de Portugeefen omtrent honderd en négentig dooden, behalven dat er ook een aanmerklijk aantal *Nairos*, flaaven, enz. gefneuveld was. Eenige weinigen waren het ontkomen over de rivier, en hadden zig naar *Cochin* begéven, daar de tijding van hun verlies den Portugeefen, die zig aldaar bevonden, gantfch niet aangenaam in de ooren klonk. —— Van onzen kant hadden wij zéventig dooden, daarönder eenige officieren. De dooden werden in *Cranganor* begraven. Wij hadden ook omtrent tachëntig zwaar gekwetften, welken ons werks genoeg verfchaften; zodat wij nauwlijks wisten waar het eerft te beginnen: elk bad en fmeekte met gevouwene handen, om de eerfte verbonden te zijn; doch de billijkheid vorderde, dat wij die het eerft hielpen, die het zwaarft gewond waren. De voornaamfte hoofdlieden en mindere officieren bevonden zig onder de gekwetften. Wij waren gedurende drie dagen en nagten bézig met verbinden; want, behalven dezen, hadden wij ook andere gekwetften, die wij gedurende de belégering bekomen hadden; zodat het getal derzelven in alles over de honderd en veertig beliep. Ons hospitaal, dat men in het veld opgerigt had, was zelfs te klein om ze allen te bergen; weshalven ééne der grootfte kerken in *Cranganor*, van dewelken er zéven waren, tot een hospitaal gefchikt werd, en waarïn wij ten eerften onze lijders door de ceilonfche *Lascarijns* lieten overbrengen. Men zogt ook zo veele *kadels* of légerftéden der Portugeefen te zamen als er nodig waren, op dewelken wij onze gekwetften in de kerk, en in de vertrekken en cellen der geeftlijken, op rijën naaft malkanderen plaatften. De hollandfche koks, en eenige bootsgezellen werden tot oppaffers der zieken aangefteld. Wij zetten onzen chirurgijns-winkel en apotheek vóór het altaar op, daar de portugeefche priefters de mis plagten te doen. —— Met één woord, wij ftelden alle middelen in het werk, om

onze gekwetste landsgenooten wél te bezorgen, en tot hunne vorige gezondheid te herstellen. Men voegde ons nog twee chirurgijns toe, en wij namen allen ons verblijf in de kamers aan de kerk.

NA deze overwinning werd er een algemeene dankdag gehouden, zo in de stad als op de vloot. De dankpredikatie geschiedde in eene der kerken van het veröverde *Cranganor*, door den wéléerwaerden heer PHILIPPUS BALDEUS.

TIENDE HOOFDSTUK.

De Zamorijn, *en de koning van* Cranganor, *met een gevolg van prinsen en grooten, komen in het veröverde* Cranganor. *Hunne verrigting, en hetgeen hun aldaar wédervaren is. Men versterkt de vesting. Eén overloper word opgehangen, twee anderen worden verschoond. Optogt der Néderlanderen uit* Cranganor, *naar* Cochin. *De sterkte*, Nieuw Oranje *gehéten, gesligt. De stad beschoten. De schrijver komt uit* Cranganor, *in de vloot. Land met het léger wéderöm ten zuiden van* Cochin *aan. De Néderlanders worden van den koning des lands zeer minzaam ontvangen. Togt van dit klein heir naar de sterke stad* Cochin. *Rustplaatzen. Zonderlinge ontmoetingen. De Hollanders komen tot onder de muuren der stad. Optogt tégen het vijändlijke léger. Hévig gevegt. Des vijänds néderlaag. Het koninglijk paleis veröverd. De koningin gevangen genomen. Haar persoon beschréven.*

DEN 18den Januarij 1662, kwam de *Zamorijn* van *Calichut*, névens meer andere zwarte vorsten van deze gewesten, als ook de koning van het *Malabaarsch Cranganor*, allen door veele staatsheeren verzeld, in het veröverde *Cranganor*, om den veldheer over zijne overwinning geluk te wenschen, die hen, onder het losbranden van het grof geschut, met alle blijken van agting ontvong. Hij liet hun al het merkwaerdige van *Cranganor* zien, waarvan, als méde van hetgeen wij elders aangemerkt hebben, wij hierna spréken zullen, als wij den lézer eene korte beschrijving dezer landen zullen médedélen. Deze vorsten van *Malabar* toonden zig over alles zeer verwonderd; doch inzonderheid, als onze veldheer hen in de groote kerk (ons hospitaal) bragt, daar zij ons met het verbinden van zo veele gekwetsten bézig vonden. Zij schénen met zeer veel médogendheid aangedaan te zijn over deze arme lijders; en hunne verbaasdheid en verwondering schénen te grooter, wijl, noch gedurende de belégering, noch in den storm, geen een hunner *Nairos* gesneuveld was; want bij den storm waren dezelven niet tégenwoordig geweest, dewijl onze veldheer, met voordagt, voor

hen

CRANGANOOR

hen bedekt had gehouden, dat men eenen ſtorm op *Cranganor* zou doen, om dat hij zig op deze Malabaaren niet zeer vertrouwde, die door eenen overloper den Portugeeſen van den rivierkant ligtlijk kennis van ons voornémen hadden kunnen géven. De veldheer vraagde den *Zamorijn*, en den overigen vorſten: „ Hoe hunne *Nairos* voeren, en hoe veele dooden en „ gekwetſten onder hun volk geteld werden?" Doch deze vraag bragt hen een weinig in verlégenheid, niet wétende wat zij zouden antwoorden, wijl zij ons beloofd hadden ons allen mogelijken bijſtand te bieden. Zij bragten egter ter hunner verſchoninge in: „ Dat het hun leed was, van het „ voornémen des veldheers, om eenen ſtorm op *Cranganor* te doen, geen „ kennis gehad te hebben; wijl anders de *Nairos* niet in gebréken zouden „ zijn gebléven, om hun beſt te doen." —— De heer R. VAN GOENS nam nu ook de gelégenheid waar, om zig van het médelijden, welk zij betuigden met de gekwetſten te hebben, te bedienen, als hij hun in dezer voegen aanſprak: „ Hooggeroemde vorſten! gij ziet hier zo veele arme lij„ ders, in eenen médelijdenswaerdigen en ellendigen ſtaat, die hun léven „ gewaagd, en hun bloed geſtort hebben, om uwe en onze oude vijänden „ te verdrijven, en u daar van te bevrijden: gelieft gij nu uwe wéldadig„ heid aan hun te betonen, zo verzoek ik, dat gij hun thans in hunnen „ nood hulp en bijſtand bied, en hun vrugten, ſpijs, en ververſchingen „ uit den overvloed uws lands zend; op dat zij, wéderöm tot vorige „ gezondheid komende, u en ons verdere dienſten mogen doen." Zij beloofden aanſtonds de nodige orders daartoe te zullen géven; en vertrokken daaröp zeer voldaan, wordende op hun vertrek met verſcheidene eerſchooten begroet. Zij zonden ook nog dienzelfden dag, en voorts dagelijks, allerhande vrugten en ooft, ſchaapen, hoenders, eijeren, melk, enz. in overvloed tot ons in het hospitaal, welk alles den gekwetſten, ook ons, zeer wél te ſtade kwam.

ONZE Néderlanders waren in *Cranganor* niet lang ſtil: want men ging aanſtonds aan het werk, om de werken, op de vlakte om de ſtad, te ſlegten; het kanon, mortieren, en pallisſaaden werden binnen geſleept; het geen ons hier nog van dienſt kon zijn, werd uit de ſchépen, aan land gevoerd; de muuren en wallen werden verbeterd; en de gekwetſte Portugeeſen, die in deze verövering goed kwartier gekrégen hadden, bij de onzen in het hospitaal gebragt, daar men hen naar behoren behandelde en verzorgde. De hiervoorgemelde kapitein URBANO FIALHA FERREIRA, welke verſcheidene zwaare wonden had, en wien daarënboven een been afgeſchoten was, werd, wijl bij de Portugeeſen geen bekwaame wondhélers te vinden waren, door onzen chirurgijn-majoor zelven verbonden: hij ſtierf egter kort daarna, en werd op bevél van onzen veldheer begraven, met al de eertékens overëenkomſtig eenen held, die zijn léven in den dienſt van zijnen vorſt, en van zijn vaderland gelaten had.

DE ſchelmſche overlopers, welken nu en dan in vorige jaaren, op *Ceilon*, en elders, van de onzen, tot de Portugeeſen waren overgelopen, hadden een

erger lot verdiend. Doch flegts één derzelven was in onze handen gevallen; de anderen hadden zig over de rivier met de vlugt gered, en zig naar *Cochin* begéven; eenigen waren egter ook in den ftorm omgekomen. —— Deze overloper bad om genade. Maar vergeefs. Wijl zij ons zo fmaadlijk toegeroepen hadden, dat zij reeds galgen voor ons opregtten, moeft hij zig getrooften, aan zulk een gebouw zijnen dood te vinden. Ondertusfchen was er binnen *Cranganor* geen ééne galg te vinden; weshalven den timmerlieden gelaft werd, er aanftonds eene opteregten, buiten de ftad, op eenen heuvel in het ruime veld; alwaar dan ook vervolgens deze misdader opgehangen werd: doch, door het bréken van zijnen ftrop, kwam hij tweemaal weêr van boven néder. ——

Twee andere foldaaten, welken getragt hadden uit ons léger, tot den vijand overtelopen, doch agterhaald en gevat waren, werden nu ook verwézen, om gehangen te worden: maar onder de galg gekomen zijnde, krégen zij beiden pardon. Zij werden ten eerften bij ons in het hospitaal gebragt, om hun, voor de ontfteldnis, ader te laten. Den eerften had de fchrik zeer getroffen; doch bij den anderen fcheen de vrees voor de galg zo groot niet geweeft te zijn. —— Deze zeide, hoewel vrij wat los, en dus, naar mijn gedagt, met weinig grond, dat hij den hémel reeds voor hem geöpend had gezien, en de engelen gereed, om zijne ziel derwaard heen te geleiden.

Nadat men *Cranganor* met eene behoorlijke bezetting voorzien, en van allerhanden krijgsvoorraad, en mondbehoeften verzorgd had, trok onze veldheer, om geen tijd te verliezen, wijl die koftlijk was, met het overfchot van het léger, over de groote rivier van *Cranganor*, en zette voet aan land op het vermaaklijk eiland *Vaijpijn*, hetwelk omtrent vijf mijlen in de lengte heeft, en zig van de noordzijde van de rivier van *Cranganor*, tot aan de zuidzijde van de rivier van *Cochin* uitftrekt. Hetzelve word méde onder het koningrijk *Cochin* gerékend. —— De inwoners ontvongen de onzen zeer vriendlijk, en met groote blijdfchap, wijl zij begrépen, dat ons léger kwam, om de Portugeefen, hunne oude vijänden, van daar te doen verhuizen. —— Ondertusfchen vertrok onze vloot ook van vóór de rivier van *Cranganor*, naar *Cochin*, om deze ftad van den waterkant te benauwen. —— Dezelve ligt in de lengte langs den aangenaamen zuidlijken oever der riviere, omtrent op 9 gr. noorderbreedte, en ftoot met haare punten en bolwerken tot aan de zee. —— Ons léger tot aan de rivier, tégen over *Cochin*, genaderd zijnde, vonden aldaar eene portugeefche kerk, en een groot aanzienlijk huis van den bisfchop. De onzen wierpen alhier aanftonds eene fterke vaftigheid op, welke *Nieuw Oranje* genoemd werd. Dezelve in allen fpoed voltooid, en met grof gefchut voorzien zijnde, begon men de ftad vandaar zeer hévig te befchieten. De rivier was hier zo fmal, dat men van dit fort de ftad *Cochin* met een' musketfchoot bereiken kon. —— De Portugeefen zogten, door hun geweldig fchieten, den arbeid der onzen te beletten; hoewel vergeefs. Deze fterkte dus in genoegzaamen ftaat gebragt

zijn-

zijnde, kon er van dezen kant verder niets tégen de ftad ondernomen worden; weshalven de onvermoeide heer R. VAN GOENS nu op middelen bedagt was, om ook iet van de landzijde te ondernémen; en om het zwakke léger derwaard heen te brengen, moeft het hier ingefcheept, en vervolgens aan de zuidzijde wéderöm aan land gezet worden. Men liet vier honderd man tot bezetting in het fort *Nieuw Oranje*; en, de nagt gekomen zijnde, geraakte het volk aan boord, om de Portugeefen van den anderen kant in hunne ftad te befpringen.

WAT ons aangaat, wij vonden, na veertien dagen verblijf in *Cranganor*, de meeften der gekwetften, door den zégen des ALLERHOOGSTEN, weêr herfteld, en de overigen het grootfte gevaar te boven te zijn; weshalven de toeftel gemaakt werd, om met de gezonden naar het léger vóór *Cochin* te trekken, waartoe wij ook eerlang bevél krégen. De fluit *Hilverfum* was vóór de rivier van *Cranganor* aangeland, om ons naar de vloot overtevoeren. Wij telden omtrent zéventig perfoonen, die van hunne bekomene wonden weêr geheel genézen, of ten minften zo ver herfteld waren, dat zij wéderöm in ftaat zouden zijn dienft te doen. Met dezen begaven wij ons op reis, latende de anderen, die zo fpoedig mogelijk zouden volgen, in het hospitaal der verdere vlijt' van twee wondheelers aanbevolen.

WIJ zakten met een klein vaartuig de rivier af; zagen in het afvaren nog hier en daar doode lijken van de verflagene *Nairos* in het water drijven. In zee geraakt zijnde, traden wij over in het fluitfchip *Hilverfum*, hetwelk toen vaerdig de ankers ophaalde, en onder zeil ging. Wij kwamen tégen den avond bij de vloot aan, en fcheepten nog aanftonds over op het oorlogfchip *Vlieland*. Wij maakten toen ten eerften eene medicijnkift voor ons léger gereed, uit de anderen, die ons te dien einde uit het vaderland, wélvoorzien, toegezonden waren; als ook eene treinkift met verfcheidene noodzaaklijkheden, om dus ons volk weêr in nood te kunnen bedienen. ==== Alles dus gereed zijnde, ligtten de meefte fchépen van de vloot de ankers, en zeilden langs de kuft van *Malabar*, tot omtrent op vier mijlen ten zuiden van *Cochin*, daar men niet ver van land voor anker ging liggen, om den volgenden dag te landen.

DES morgens vroeg, van den volgenden dag, kwam de koning van het rijk *Cochin*, in een klein vaartuig, en met een klein gevolg, den heere VAN GOENS aan boord een bezoek géven, en bood den veldheere rondborftig en ter goeder trouwe aan, denzelven, in het landen en ftadwaard trekken met zijn léger, behulpzaam te willen zijn; hem verzékerende van zijne trouw en vriendfchap; als ook, dat ons léger door zijne onderdaanen, voor een' geringen prijs, van de nodige ververfchingen en lévensmiddelen kon voorzien worden; mids flegts, dat de onzen, in het doortrekken van het land, de inwoners niet belédigen zouden, en dat zij de landerijën, boomen, vrugten, woningen, enz. verfchonen wilden. === Deze koning was eigenlijk de wettige heer van dit land; doch, om dat hij den Néderlanderen fcheen toegedaan te zijn, hadden de Portugeefen, zijne vijänden, hem van

zijn

zijn koninglijk erfregt verſtoten; en het oppergezag des rijks aan de oude koninginne, de moeije van dezen koning, gelaten, welke dus den Portugeeſen genoegzaam onderworpen zijnde, zig ook tégen ons had laten oprokkenen; zodat zij ons vijändig was. Deze koning was nogthans, om zijne aangeborene vriendlijkheid en zagte geäartheid, bij de meeſte inwoners des lands bemind, die hem ook nog als hunnen vorſt en heere allen eerbied betoonden; maar de voornaamſte der *Nairos* ſchénen hem niet zeer genégen. Onze veldheer beloofde hem, op zijn verzoek, alles wat rédelijk en billijk was, onder beding, dat men ons de bekwaamſte wégen, om naar de ſtad te komen, zou aanwijzen, en ons léger, mids goede betaling, overvloediglijk met lévensmiddelen voorzien; waarna de koning weêr vertrok.

Wij zeilden daaröp met al de ſchépen digt onder den wal heen; en het volk werd met booten en kleine vaartuigen aan land gezet. Hier werd onze veldheer door den koning, die ſlegts van éénen *Bramin*, of heidenſchen prieſter, verzeld was, allervriendlijkſt ontvangen, met eene gulle openhartigheid omhelsd, en in het koningrijk *Cochin* verwélkomd: hij ſcheen ook zeer vrolijk en wélgemoed. Zijne wapens waren, een langwerpig ſchild, en een ontbloote ſabel. Hij was ſlegts met een fijn wit katoenen kleedje, dat hem van de heupen, tot op de enkels hong, gekleed, gaande voor 't overige, naar 's lands wijze, geheel naakt. Zijn hair was, volgens de gewoonte der *Nairos*, tuitswijze op het agterhoofd gebonden. In zijne lange neêrhangende ooren, en om de onderärmen, droeg hij gouden ringen en verciérſels van édelgeſteente; en om zijn naakt middelijf had hij eene gouden kéten, welke om hetzelve heen geſlagen was. Hij was van eene goede geſtalte, vrij gezet, vaerdig en ſchrander, en van een' vrolijken geeſt; ook was hij tamelijk blank, en, naar mijn gedagt, omtrent 34 jaaren oud. Hij ſprak zeer wél de portugeeſche taal. Zijn prieſter, die hem verzelde, had ook een kleed van lijnwaat om het onderlijf geſlagen, en ging voor het overige naakt.

Ons léger werd wéderöm in drie *brigades* verdeeld, en wij trokken in goede orde voort, langs den vermaaklijken oever, welke met eene luſtige boſſchaadje van ſchoone vrugtdragende klappusboomen, op eene aangenaame wijze overſchaduwd was. Wij kwamen des middags tot omtrent eene groote mijl van de ſtad *Cochin*, in een vermaaklijk *Aldea*, of ſteedje, door Malabaaren bewoond; in hetzelve vonden wij fraije woningen, naar de wijze des lands gebouwd, en onder de verkwiklijke lommer van kokosboomen, daar wij ons, om de ſchier ondraaglijke hitte, neêrſloegen. Wij zagen hier allerwegs landwaard in de ſchoonſte velden, vlakten en wandelwégen; die met allerhande vrugtboomen afgeſcheiden, en buiten omheen ordenlijk met dergelijken beplant waren. —— De inwoners waren gevlugt; doch zij kwamen, op 's konings woord, en op onze verzékering, weêr eerlang te voorſchijn. De koning betoonde ook zijnen ijver, met eenige van zijne voornaamſte édellieden en *Braminen* optezoeken, en dezelven vóór onzen veldheer te bréngen, daar zij zig allen voor ons verklaarden; waaröp de koning zijne blijdſchap door verſchei-

fcheidene aartige lugtfprongen te kennen gaf; fchoon hij daaröm wist zijne agting bij de zijnen te bewaren, en zig tévens bemind te maken. — De heer R. VAN GOENS gaf een ftrikt bevél, dat niemand van ons volk zig zou onderftaan, den inwoneren de minfte ongelégenheid of fchade aan te doen, het zij aan hunne perfoonen, goederen of bezittingen, op verbeurte van het léven; maar dat men hen intégendeel met alle vriendlijkheid zou bejégenen, en alles gereedlijk betalen. De Malabaaren kwamen dus eerlang, met vrouwen en kinderen, uit hunne fchuilplaatzen weêr voor den dag, en met veel vrijmoedigheid tot ons. Zij fchénen allen zeer begérig, om het léger van hollandfche Chriftenen te zien, welk gekomen was om de Portugeefen te verdrijven, waaröver zij groote blijdfchap betoonden; wenfchende, dat wij de overwinning mogten behalen, op dat zij eens van de ménigvuldige ongebondenheden en den overlaft der Portugeefen verloft mogten worden, en onder onze befcherming in een' gewenfchten' ftaat léven.

OMTRENT drie uuren uitgeruft hebbende, en de grootfte hitte over zijnde, trokken wij met vliegende vaandels, flaande trommen, en onder het gefchal der trompetten, en het muziek van hoorns, fchalmijën en fluiten, verder voort langs het ftrand. — De Portugeefen hadden hier op den oever der zee affnijdingen en loopgraven gemaakt, om den onzen het landen te beletten; doch, wijl wij zo ver bezuiden geland waren, ondervonden zij welhaaft, dat deze hun arbeid vrugtloos was. Wij kwamen dus, zonder eenigen tégenftand te ontmoeten, tot op eene kleine mijl van de ftad *Cochin*. Hier vonden wij, een weinig van het ftrand, en in een ruim en lommerrijk kokosbofch, eene groote kerk, door de Portugeefen ter eere van St. JAGO gebouwd, rondóm dewelke verfcheidene vermaaklijke woningen ftonden. De inwoners hadden des morgens vanhier ook de vlugt genomen; doch op de verzékering van hunne landgenooten, dat zij niet te vrézen hadden, kwamen zij ook weêr terug. — Wijl de nagt nu aannaderde, trokken wij in dit vlek, om ons verblijf in de kerk te némen, welke wij gefloten vonden, alzo de Portugeefen met hunne goederen reeds de wijk naar de ftad genomen hadden. Wij geraakten egter fchielijk binnen dezelve, en vonden ze geheel lédig; zelfs fchénen de goden, en de heilig JAGO uit dezelve de vlugt naar de ftad genomen te hebben. Derhalven was hier voor den foldaat niet te plunderen. — Tégen den avond kwam een oude Portugees met zijne vrouw en twee dogters, die zeer fraai waren, door ons léger, vragende naar den veldheer, welken hij zeide gaern te willen fpréken. Wij wézen hem naar denzelven. Bij hem gekomen zijnde, zeide de Portugees; dat hij nu reeds verfcheidene jaaren, als vrijman, alhier buiten dienft zijner landsgenooten gewoond had; dat hij zig al dien tijd met den oorlog zijner natië niet had willen bemoeijen; en derhalven verzogt, dat men hem, zijne vrouw en twee dogters geruft en ongehinderd hier wilde laten wonen, en het zijne bezitten, als te voren, zonder hem of de zijnen op eenigerhande wijs kwalijk te handelen. En, dit hem toegeftaan zijnde, vertrok hij met zijn gezelfchap wéderöm door het léger

naar zijne woning. Doch den volgenden morgen kwam hij andermaal tot den veldheer, wierp zig voor hem néder, en klaagde, dat de moedwillige foldaaten zijne beide dogters in den voorléden' nagt beflapen en gefchend hadden: maar alzo de goede man de daders, die anders voor zéker het léven zouden hebben moeten verbeuren, niet wift aantewijzen, moeft hij ongetrooft vertrekken. —— Het kwam mij egter voor, dat de oude man te onvoorzigtig was geweeft; want ik geloof, dat, indien hij zijne dogters te huis gelaten, en haar niet als fchoone en zo aanloklijk opgepronkte juffertjes door het léger ten toon gevoerd had, haar dit ongeval niet ligt zou overgekomen zijn: want het gaat zomtijds met zulke ligte gasten, zo als veele foldaaten en bootsgezéllen zijn, gelijk het hollandfch fpreekwoord zegt: *Dat het ooge niet ziet, begeert het harte niet.*

Ons léger ruftte dezen nagt op het ftrand, en rondöm de kerk van St. Jago. De chirurgijn-majoor, en wij met ons drie chirurgijns, kozen te zamen onze ruftplaats op eene truktafel, die de Portugeefen, benévens eene klosbaan, in de voornaamfte gaanderije vóór deze kerk aan derzelver ingang hadden gemaakt. De ligte kléderen dienden ons hier tot ons bed en dek, en de elleboogen tot hoofdkuffens.

Nauwlijks begon de fchoone dageraad te blozen, en de alverkwikkende zon haare gulden ftraalen ter kimme uit te heffen, of ons léger ftond wéderöm in volle orde en ten optogt gereed. Wij trokken, onder het verruklijk veldmuziek, uit dit vermaaklijk *Aldea*, ftrandwaard, alwaar onze vloot ten anker gekomen was, en nu met ons digt langs het ftrand naar *Cochin* zeilde, om deze ftad, terwijl wij dezelve van de landzijde zouden aantaften, van den zeekant te benauwen. —— Wij zagen reeds van verre de kerk van St. Jan, ftaande flegts een' musketfchoot ver van de ftad, aan den zeekant, in volle vlam ftaan. Wij twijfelden niet, of de Portugeefen hadden dit zelven gedaan, gelijk wij naderhand ook verftonden, om ons dus te beletten, dat wij ons van dezelve, tot hun nadeel, zouden bediénen. Zij ftond nog in ligte vlam toen wij tot dezelve genaderd waren; doch door vlijt van eenigen van ons volk werd de brand nog gebluft, zodat wij nog hier en daar in de gaanderijën, cellen, en buitenvertrekken, ter nauwernood eenige fchuilplaats vonden; hoewel het grootfte gedeelte door de vlamme verteerd was. Zij was tamelijk groot en van fteenen gebouwd geweeft, zijnde rondöm met eenen zwaaren muur, als eene vefting, omgéven, welke zig van onder de kokosboomen tot aan het ftrand uitftrekte. —— De Portugeefen hadden hier eene affnijding van palisfaaden, en eene loopgraave gemaakt, zodat het fcheen, dat zij willens waren geweeft ons hier weêrftand te bieden. Deze arbeid van hun was ons hier van zeer grooten dienft; vermids de veldheer dezen oord tot eene bekwaame waterplaats verkoos, waar alles zeer gevoeglijk uit de vloot, aan land kon gebragt worden, zonder dat de vijänd het zelve kon verhinderen. Onze fchépen kwamen te dien einde zo digt mogelijk aan deze plaats voor anker.

Wij trokken daaröp over een vlak veld, alwaar in het geheel geen boomen

men ftonden, in het gezigt der Portugeefen, welken van hunne bolwerken en ftadswallen een hévig vuur uit hunne musketten en grof gefchut op ons maakten. Zij velden egter meer boomen dan menfchen, doordien hunne kogels meeftendeels agter ons in het geboomte neêrkwamen. Wij trokken dus met vliegende vaandels tot digt onder de muuren van *Cochin*, door een digt bosfchaadje van zeer hooge kokosboomen, waardoor wij ons tot aan de wallen der ftad zagen genaderd, zonder dat wij het ter deege wiften. Wij trokken derhalven een weinig terug, om ons hier niet te laten overrompelen, en floegen ons in de groente onder de aangenaame fchaduw van het kokosbofch néder, om ons wat te verkwikken, en de hitte der zonne te ontgaan.

De ftad *Cochin* was, naaft *Goa*, de grootfte die de Portugeefen nog in Ooftindiën bezaten. Zij is niet breed, maar omtrent een half uur gaans in de lengte. Een weinig van dezelve landwaard in, en niet ver van eene bekwaame waterplaats, was het hof der oude koninginn' gelégen, als ook de voornaamfte pagode der Malabaaren; alwaar de meefte *Nairos*, op bevél der oude vorftinn', en op het aanmoedigen der Portugeefen, hunne troepen tot een vrij fterk léger bijéén gerukt hadden. Het was dezen lieden wel aangediend, dat wij de wapenen alleen tégen de Portugeefen kwamen voeren; en dat der vorftinne, noch niemand der *Nairos* of inwoneren, door de onzen eenige vijändlijkheid zou aangedaan worden, indien zij zig flegts ftil wilden houden: maar zij wilden naar geen réden horen. En, fchoon zij anders zelven de Portugeefen nijdig waren, lieten zij zig nu, op derzelver aanhitzing, in eenen oorlog in, dien zij gemaklijk hadden kunnen afwézen. Hun toeleg fcheen te zijn ons van agteren in te vallen. De verdrévene koning van *Cochin*, onze vriend, was van gedagten, dat wij niet met de ftad *Cochin* moeften beginnen; maar eerft deze *Nairos* zien opteflaan, om ons dus eerft van dien kant te verzékeren, en den Portugeefen deze hulp aftefnijden; hij hield deswégens ernftlijk aan bij onzen veldheer, die dezen voorflag voor goed keurde, en ten eerften twee *brigades* van het léger, met eene ftille trom, deed derwaard trekken. — Zodra dezelven tot die plaats genaderd waren, vonden zij de *Nairos* in volle orde, en gereed om de onzen manmoedig onder de oogen te zien, gelijk zij ook welhaaft, als verwoede en onzinnige menfchen, met een hévig geweld op de onzen invielen. Het gevegt werd zeer heet. Zij ftonden als muuren, en bezwéken niet vóór dat zij ter neêrgeveld lagen. Zij hadden eenige kleine ftukken kanon bij zig, met dewelken, en met hunne verfchriklijke zeepmeffen en ander geweer, zij eene grouwlijke flagting onder ons volk maakten; zodat er veelen van onze zijde gedood en gekwetft werden. Doch eindelijk werden de hardnekkige *Nairos*, door het fterk aandringen der onzen, en door het groot getal hunner dooden, genoodzaakt de vlugt te némen. — Dit gefchiedde digt bij het koninglijk paleis, hetwelk van fteen gebouwd en zeer hoog was, met verfcheidene vertrekken voorzien. De vlugtende *Nairos* namen de wijk in hetzelve, en naar de pagode, daar zij wéderöm wakke-

ren tégenſtand boden. Doch al vergeefs. Hun afgod ſcheen ongevoelig van hunne ramp. De onzen naderden geſtadig aan en drongen tot het paleis en de pagode in. Hier ging het eerſt regt heet toe. De *Nairos* waren niet aan het wijken te brengen, en de onzen wilden het ook niet opgéven. — Eindelijk évenwel waren de vijänden gedwongen te bukken, zaalen en vertrekken te ruimen, en ter venſteren uitteſpringen, om hun léven met de vlugt te bergen; doch veelen van dezelven werden ter nédergemaakt; en ons volk maakte zig voort meeſter van het paleis.

In deze ſlagting waren omtrent vier honderd *Nairos* geſneuveld. Rondöm het vorſtlijk hof en de pagode lag het alöm bezaaid met doode lijken. Ik zag hier een' ſoldaat zijne wraak aan eenen ſtervenden *Nairos* oefenen, hem bij de ménigvuldige wonden, waarméde hij overladen was, nog verſcheidene ſteeken met zijnen dégen gévende. Ik beſtrafte hem hieröver; maar hij gaf mij tot antwoord: wel waaröm niet, die honden hebben mij den neus afgehakt. Dit was ook waar: want zijn geheele neus was genoegzaam weg; doch ik bragt hem, door de kunſt en door vleeſchgroeijende middelen, nog weêr een rédelijk ſtompje aan. — Onder des vijänds dooden werden ook eenigen van de voornaamſte overſten geteld, zo van het koningrijk *Cochin*, als ook uit naburige rijken. De overigen waren geheel verſtrooid geraakt.

Wij vonden in dit veröverde paleis veel grof geſchut en allerhande oorlogstuig. Zommigen van ons volk, die de gauwſten waren, krégen ook grooten buit: als, oorcierſels, gouden ringen, kétens, juweelen, enz. — Hier zag men eerſt regt de begeerlijkheid van ADAM's nakrooſt: want om deze koſtbaarheden magtig te worden, werden ooren en vingers van de geſneuvelde *Nairos* ſlegts vaerdig afgeſnéden. — De verſlagenen van den vijänd werden ten eerſten in kuilen geworpen, en onder de aarde bedolven. Van de Malabaaren, welken hier omſtreeks woonägtig waren, als ambagtslieden, boeren en viſſers werd niemand mijn wétens belédigd, noch in hunne perſoonen noch in hunne goederen. Slegts weinigen derzelven hadden de vlugt genomen; maar veelen waren van verre geruſte aanſchouwers van dit bloedig gevegt, en ſchénen zig weinig om het verlies der *Nairos* te bekreunen. — De oude koningin werd door den vaandrig, jonkheer HENDRIK VAN RHEDE, gevangen genomen. De veldheer ſchonk haar egter het léven, en deed haar wél behandelen, het welk voornaamlijk geſchiedde op de voorſpraak des konings, wiens moeije het was, gelijk wij reeds gezegd hebben. Men hield haar nogthans in goede verzékering, wijl men haar niet vertrouwde: daar het anders om haare ſchoonheid juiſt niet nodig was; want het was een oud lélijk wijf, die het egter aan gouden kétens en koſtbaare kleinodiën, waar méde zij pronkte, niet ontbrak. Het paleis werd door den heer R. VAN GOENS aan onzen getrouwen vriend, den meergemelden koning van *Cochin*, geſchonken; terwijl men er tévens twee kompagniën ſoldaaten tot bezetting in liet blijven.

ELFDE HOOFDSTUK.

De vijänd uit de ſtad eenen uitval gedaan hebbende, word wéderöm in dezelve gedréven. Des ſchrijvers wédervaren met de gekwetſten. De Hollanders doen een' hévigen aanval op de ſtad Cochin, *worden afgekeerd, krijgen de voorſtad in, vangen de belégering ten ſpoedigſten aan, en verkiezen de kerk der* St. THOMAS *Chriſtenen tot een gaſthuis voor de gewonden. Vervolg der belégeringe. Wéderzijdſche kloeke moed. De koning van* Cochin *word in zijn rijk herſteld. Het hollandſch léger, door andere vijänden gedreigd, ſtaakt het beleg, en breekt op. Aftogt des volks, en behouden komſt aan de ſchépen. De* Zamorijn, *van zijnen adel verzeld, komt verſcheidene maalen in de vloot, en bezoekt den veldheer.*

WIJ, chirurgijns van het léger, woonden dit bloedig treffen bij, om de gekwetſten ten eerſten te kunnen helpen. In korten tijd hadden wij omtrent vijftig van dezelven, welken wij, zodra wij ze verbonden hadden, door de ceilonſche *Lascarijns* naar de kerk van St. JAN lieten brengen. Onze dooden werden aanſtonds in groote kuilen begraven. Wij hadden nog nauwlijks hier gedaan met het verbinden van de gekwetſten, of er kwam ook tijding uit de andere *brigade* van het léger, welke wij digt onder de muuren der ſtad gelaten hadden, dat de Portugeeſen eenen uitval op dezelve gedaan hadden, om die te overrompelen; doch dat zij niet alleen door de kloekmoedigheid der onzen geſtuit, maar ook wéderöm genoodzaakt waren geworden, in alle haaſt naar binnen te wijken; hebbende onze wakkere Batavieren wel geen dooden, maar alleen eenige gekwetſten bekomen, die vaerdig dienden verbonden te worden. Ik werd derhalven gelaſt mij ten ſpoedigſten derwaard te begéven, om dezelven insgelijks te helpen, en vervolgens naar de kerk van St. JAN te laten vervoeren, alwaar wij in den voornagt al de gekwetſten bij malkanderen krégen; doch wij vonden aan deze plaats ſlegte gelégenheid, om dezelven naar behoren te behandelen; alzo zij voor het grootſte gedeelte onder den blauwen hémel moeſten liggen, en zelfs niet al te veilig, doordien verſcheidene overhangende ſtukken van muuren, daken, en gévels, als overblijfzels van de door den brand veröorzaakte verwoeſting, elk oogenblik dreigden neêrteſtorten. De overige magt kwam van het veröverde paleis nu ook weêr herwaard, en ſloeg zig hier bij ons in de groente néder.

NIETTÉGENSTAANDE wij reeds zeer vermoeid waren, moeſten wij évenwel den geheelen nagt nog doorbrengen met het verbinden van gekwetſten, van dewelken zommigen zwaare wonden bekomen hadden. En des morgens vroeg maakten wij een begin, met eenigen de verminkte of ten eenemaa-

le vermorſelde léden aftezetten, om eene goede genézing te bewerken. Ondertuſſchen deed ons de veldheer weêr aanzeggen, dat wij ons gereed moeſten houden; alzo hij nog dezen dag voornémens was eenen ſtorm op de ſtad te doen.

De veldheer vond zig hiertoe aangezet, wijl onze tijd vóór *Cochin* zeer kort was, aangezien de aannaderende régenmouſſon; ook was onze magt zeer geſmolten, en dus al te klein om het hier lang in het opén veld te houden; weshalven hij dan beſloot, om, door uiterſte pogingen van geweld, dat geen te verrigten, waartoe anders eene grootere magt vereïſcht werd. De verövering van het vorſtlijk paléis, en de reeds behaalde overwinning hadden den moed van het volk opgewekt, om iet manmoédigs te ondernémen; en aan het einde der ſtad deed zig de gelégenheid daartoe eenigzins voordélig op.

Het was des zondags 's morgens, als deze ſtorm aangevangen werd; en het gebed, om eenen gezégenden uitſlag, werd reeds vóór het aanlichten des dageraads gedaan. De kapitein-majoor, PIETER WAS, kreeg bevél om de voorhoede aantevoeren. ═══ De zon was reeds hoog gerézen, als er aan den anderen kant der ſtad een looſe alarm door de onzen gemaakt, en tévens ter beſtemde plaatze een hévige aanval gedaan werd. Doch de vijänd was op zijne hoede, en ontdekte onzen aanſlag eer dezelve nog aangevangen werd. Zij kwamen, op het krijgsgeſchrei, van binnen zo geweldig op de onzen aandringen, dat die ſchier van alle zijden beſprongen werden, wijl dezelven reeds over eenige oude muurwerken heen, en tot in de oude of voorſtad geraakt waren, en zig meeſter van eenige huizen der Portugeeſen gemaakt hadden. Zij zogten onder een geſtadig vuren ook ter ſtad intedringen, en waren ook reeds zo ver voortgerukt, dat zommigen de ſtad reeds gewonnen agtten: maar de vijänd den brand geſtoken hebbende in eenige huizen, waarin de onzen zig bevonden, veränderde de kans tot ons nadeel; want de onzen vonden zig toen rondöm door de Portugeeſen bezet; zodat zij genoodzaakt waren, met de ſabels in de vuiſt, zig eenen aftogt te openen, om zig uit het gevaar te redden. ═══ Er werd nu niet minder voorzigtigheid tot den aftogt vereïſcht, dan te voren tot den aanval was nodig geweeſt. De dappere kapitein-majoor, PIETER WAS, werd zodanig door twee kogels getroffen, dat hij op ſtaandevoet den geeſt gaf. De heer VAN GOENS kreeg eenen kogel tégen den gouden haak van zijnen hoed, en zijn hair was geheel gezengd; doch hij had verder geen letzel bekomen. De heer kommandeur ADRIAAN ROOTHAAS, was névens verſcheidene anderen ook in groot gevaar geweeſt. De onzen drongen egter zo geweldig door rook en vlam op den vijänd in, dat die genoodzaakt was hun ruimte te maken. ═══ Dit gevegt liep nog gelukkiger af, dan het zig in 't eerſt wel liet aanzien; egter waren er veelen van onze dappere Néderlanders gebléven, en nog meer gekwetſt, van dewelken zommigen armen of beenen verloren hadden.

Wij trokken dan een weinig af, en hielden niettemin een gedeelte van de voorſtad in. De verzwakte légermagt werd toen wéderöm in drie bijzondere

dere

dere hoopen verdeeld; en men besloot, door eene korte belégering, dit *Cochin* nog zó te benauwen, dat men er eenigzins eenen goeden uitslag van te hopen had. Aanstonds werden met allen ijver de noodwendige behoeften daartoe, als spaden, houweelen, schanskorven, geschut, en ander oorlogstuig, uit de schépen aan land gebragt; als ook batterijën, loopgraven, en naderniffen gemaakt. De kommandeur ADRIAAN ROOTHAAS, légerde zig omtrent de stormplaats, bij de rivier, aan het einde der stad. De heer kommandeur IJSBRAND GODSKENS, omtrent den zeekant, bij de kerk van St. JAN. En de veldheer légerde zig in het midden, omtrent de kerk van St. THOMAS, welke tamelijk groot, en door de Portugeesen, alhier op een vermaaklijk plein, van steenen gebouwd was, voor de St. *Thomas*-Christenen, die er hunnen godsdienst in oefenden, en van dewelken wij in het vervolg spréken zullen. Onze veldheer verkoos deze kerk voor ons, om dezelve voor een hospitaal te gebruiken. Wij lieten aanstonds de zieken en gekwetsten in dezelve overbrengen, en maakten onzen artzenijwinkel hier ook vóór het altaar. — De arbeid tot de belégering ging, ondanks het onöphoudelijk vuur der belégerden, spoedig voort; en men begon van drie batterijën, welken men digt bij de stads muuren opgeworpen had, de stad zo heftig te beschieten, dat de wallen, torens, en hooge gebouwen zeer beschadigd werden, en het geschut der vijänden verscheidene maalen onbruikbaar werd geschoten; doch de Portugeesen kwéten zig van hunnen kant insgelijks dapper; want wij hadden niet zo dra eene bres geschoten, of zij hadden dezelve ook weêr spoedig gestopt. Meest dagelijks werden eenigen van onze braave helden gedood of zwaar gewond, zodat wij dag en nagt werk vonden met verbinden en verzorgen van gekwetsten. Behalven de ziekentroosters, die alle morgen en avonden het gebed voor de gewonden en zieken déden, en hunnen verderen pligt omtrent deze arme lijders waarnamen, kwam ook de predikant PHILIPPUS BALDEUS, een man, die getrouw, ijverig, en onvermoeid in het werk des HEEREN was, tweemaal 's weeks, naamlijk des zondags en des donderdags, in deze kerk eene predikatie doen. — Binnen *Cochin* bevonden zig ook eenige overlopers, welken, éven gelijk die in *Cranganor*, den onzen van de wallen en stads muuren smaadlijk toeriepen, en door eenigen van ons volk met gelijke munt betaald werden; doch de heer VAN GOENS belette zulks van onze zijde, opdat hetzelve geen nadélige gevolgen mogt hebben.

ONDERTUSSCHEN kwamen de Malabaaren, welken onderdaanen van den koning, onzen vriend, waren, dagelijks in ménigte tot ons in 't léger, met allerhande eetwaaren, vrugten, enz. — Zij verkozen het plein rondom ons hospitaal tot eene marktplaats, daar zij ons van alles voor eenen matigen prijs verkogten. En hier werd de koning, die nu verzeld was door verscheidene *tamborijns*, speellieden, lijfwagten, en een' aanzienlijken hofstoet, die allen met lanciën, schilden en zwaerden, en zommigen ook met schietgeweer gewapend waren, den ingezétenen voorgesteld, welken hem dan ook met groote vreugde, en blijken van toegenégenheid, voor hunnen wettigen vorst erkenden, en hem hulde déden; waaröp hij door onzen veldheer

ge-

geluk gewenfcht, en in het léger, als ook bij zijne onderdaanen, als koning uitgeroepen werd. Vervolgens nam hij zijnen intrek in het vorftlijk paleis, hetwelk de onzen den vijändlijken *Nairos* ontnomen hadden.

TERWIJL wij met onze belégering ijverig voortgingen, en hoe langs hoe meer tot de ftad naderden, kreeg de veldheer berigt, dat de koning van *Percatte*, of *Porca*, zijne troepen bijéén rukte, om ons, met eene légermagt van zesduizend man, van agteren, daar wij geheel bloot lagen, intevallen; en deze tijding werd waar bevonden: weshalven de veldheer ons in de kerk der St. *Thomas*-Chriftenen niet langer veilig agtte; maar bevél gaf, in alle haaft een ligt hospitaal toeteftellen, binnen de muuren der kerke van St. JAN. —— En indedaad wij waren hier al dien tijd in groot gevaar van door de vijandlijke Malabaaren van *Porca*, die, gelijk men zeide, reeds in aantogt waren, overrompeld, en met alle man bij nagt vermoord te worden. Tot eenige zékerheid voor ons, zond de veldheer ons twee vaandels foldaaten: maar zulks zoude ons weinig geholpen hebben. Wij waren hier door in gestadige vrees, en fliepen des nagts met ons geweer naaft ons. Zodra egter ons nieuw hospitaal vervaardigd was, braken wij van hier op, en begaven ons met de gekwetften en zieken derwaard.

NADAT wij nu reeds gedurende drie weeken de ftad *Cochin* befchoten hadden, deed de veldheer de ftad door eenen trompetter opeifchen: maar de dappere gouverneur, IGNATIO SERMENTO, gaf tot antwoord: „ Dat, aangezien de befcherming dezer plaats hem opgedragen was, hij de- „ zelve nog lang voor zijnen heer en meefter, den koning van Portugal, „ hoopte te bewaren.” Hieröp begon men van weërskanten weêr éven fterk op malkanderen te fchieten.

DOCH de Portugeefen krégen een' merklijken onderftand van volk en krijgsbehoeften uit *Goa*, binnen *Cochin*. Het was niet mogelijk dit te beletten, wégens de bekwaame gelégenheid der binnenlandfche rivieren, die wij, uit hoofde van de zwakheid van manfchap, niet naar behoren konden bezetten. De belégerden lieten hieröp, ten blijke van hunne vreugd, eene ménigte van vlaggen en wimpels waijen, losten rondöm het gefchut, en luidden al de klokken. En dit was indedaad een flag voor ons. —— De veldheer hield terftond krijgsraad, om te befluiten, wat noodzaaklijkft diende gedaan te worden; want wij begonnen aan veele zaaken gebrek te krijgen: de régentijd begon vroeger dan naar gewoonte; en men kreeg veele zieken, door het ongemak, welk het volk lijden moeft; behalven dat ons léger, door het bemagtigen der ftéden *Coulang* en *Cranganor*, en door het laten van bezettingen in dezelven, als méde in de fterkte *Nieuw Oranje*, zo zeer verzwakt was, dat hetzelve voor het tégenwoordige geen 1400 man meer fterk was; zodat ons de moed ten eenemaale ontviel, om, in deze belégering, meefter van *Cochin* te worden. —— Wij verwagtten ook vergeefs het jagt de *Kabeljauw*, dat met oorlogsbehoeften van *Coromandel* zou komen; en de koning van *Porca* lag, met zijne fteeds toenémende magt, flegts nog maar weinige mijlen agter ons gereed, om ons op het lijf te vallen. Met één woord, het

het ftond met ons zó gefchapen, dat wij oordeelden het tijd te zijn om ons wegtepakken, indien wij in geen verdere ongelégenheid wilden geraken. — Er werd derhalven befloten de belégering opteflaan, en eene bétere gelégenheid aftewagten. Aanftonds werd de grootfte beflommering naar boord gevoerd, als méde het grof kanon en de mortieren, wordende dit alles bij nagt, op vlotten, aan de fchépen gebragt. Niemand behaagde dit werk minder dan den matroofen, die, op buit loerende, niet wisten wat daar de réden van was; doch men maakte hen wijs, dat men de ftad andermaal ging beftormen, en dat men derhalven, om de onzékerheid van den uitflag, eerft den grootften omflag aan boord bezorgde. Egter bemerkten zij welhaaft wat er van de zaak was. „ Gaat dat op ftormen los," zeiden zij, „ het mogt de „ drommel wézen. Wij fchuren de piek, en krijgen er niet van." — Het fchip *Vlieland* werd tot één hospitaal voor de gekwetften en zieken gefchikt. En, na dat al het krijgstuig, enz. aan boord was, werd er nu ook voorzigtigheid verëifcht, om, zonder fchande of fchade, met al het volk aftetrekken, en aan boord te geraken. Den 2den Maart 1662, ftond ieder gereed om ten ftorm te lopen; doch onze veldheer deed al het volk in ftilte ftrandwaard trekken, en daar ten eerften in kleine vaartuigen ftappen; komende dus ook allen gelukkig aan boord der fchépen.

En, om de Portugeefen te misleiden, en te verhoeden, dat zij niet te vroeg kennis van onzen aftogt krégen; gaf men aan eenen jood eene beloning, voor dat hij dezen nagt, als naar gewoonte, de klok zou flaan. Een konftapel van het fchip de *Muskaatboom* was ook aan land gebléven, en maakte den gantfchen nagt een gerugt in onze lédige loopgraven en werken, als of wij er nog allen in waren geweeft, roepende telkens: Wie daar? Ronde, enz. gelijk zulks in het krijgswézen gewoonlijk plaats heeft. Hij wift zeer wél zijne ftem iedere reis te veränderen, naar dat hij op zijne eigene vraagen antwoorden moeft; zodra egter de dageraad begon te genaken, maakte hij zig ook vandáár, en aan boord. — Het volk op de vloot gemonfterd zijnde, werd er niemand dan een zwarte flaaf vermift. De Portugeefen ontdekten eerft des anderendags tégen den middag, dat de ftad van haare belégering verloft was, en dat wij, zonder affcheid te némen, voor dezemaal waren vertrokken. Zij ftaken aanftonds onze werken in den brand, vrézende, naar het fcheen, dat wij zouden weërkomen, hetwelk egter het volgende jaar eerft gefchiedde; doch men vertrok toen niet op dezelfde wijs als nu, gelijk hierna blijken zal. Ondertusfchen bedréven de Portugeefen groote vreugde over ons vertrek.

Wij zeilden met onze vloot van hier, tot vóór de fterkte van *Nieuw Oranje*, alwaar wij voor anker gingen liggen. De veldheer ftelde hier den dapperen kapitein PIERRE DU PON, tot opperbevélhebber in deze vefting aan, en leide er eene bezetting van zéven honderd man in; hem tévens gelaftende de ftad *Cochin* zo veel mogelijk te benauwen. Wij zetten hem krijgsvoorraad, mondbehoeften, en wat verder nodig was bij; waaröp wij met het grootfte gedeelte der vloote naar *Cranganor* vertrokken, waarin wij

insgelijks eene bezetting van vijf honderd man leiden, névens de nodige mond- en krijgsbehoeften. De heer VERSPREET werd tot opperhoofd van *Cranganor* aangesteld, om hetzelve tégen de Portugeesen te beschermen.

De meesten der gekwetsten nu weêr genézen, of ten minsten buiten gevaar zijnde, kreeg ik bevél van onzen veldheer, mij op het admiraals schip de *Muskaatboom* te begéven, om daar de opper-chirurgijns plaats te bekléden, en met den heer R. VAN GOENS de terugreis naar *Batavia* aantenémen; de chirurgijn-majoor zou nog een jaar in dit land blijven. Ik nam dan afscheid van de vrienden, op het schip *Vlieland*, en stapte over op het schip de *Muskaatboom*, waaröp ik omtrent vier honderd en vijftig menschen, zo Néderlanders als Cingaleesen vond, onder dewelken niet weinige zieken waren; zodat ik van de eene onrust in de andere kwam, en nauwlijks des nagts een weinig rust voor mij zelven vinden kon.

ONDERWIJLEN dat wij hier lagen, was het op ons schip buitengemeen lévendig. Het afgaan van = en het aankomen aan boord van de voornaamste opperhoofden was gestadig, waarbij zig telkens de tromslagers en trompetters, als ook de ceilonsche *Lascarijns* met hun muziek lieten horen. Ook kwam de reeds meergemelde *Zamorijn*, of keizer van *Calichut* en het land der Malabaaren, tot verscheidene maalen, met zijne onderhorige vorsten van deze gewesten, den veldheer aan boord bezoeken; zijnde veeltijds van een groot getal *Nairos* en lijfwagten verzeld, welken allen met veel nieuwsgierigheid en bewondering ons schip bezigtigden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Des schrijvers voornémen om eene korte beschrijving der voornaamste oosterſche landen en koningrijken te géven. Voortreflijkheid en grootte van Indiën. *Verdéling en grenzen daarvan. Vaart der Néderlanderen op den* arabischen zeeboezem (: de roode zee:). *Berigt deszelven. De stad* Mocha, *ligging, koophandel, en inwoners derzelve.* Medinatalbany, Aden, *het eiland* Zocotora, *de kust van* gelukkig Arabië, *enz. beschréven. Inborst, zéden, en schipsgewoonten der* Arabieren. *Grenzen, aanzien, en vermogen van* Persië, *deszelfs beroemde stéden. Beschrijving der hoofdstad* Ispahan. *Des konings pragt en weeldrige hofhouding, gedaante, kléding, godsdienst, zéden, gewoonten, enz. der* Perzen. *Vrugtbaarheid van het persische rijk.*

TOT dus ver hebben wij enkel onze reisbeschrijving van verscheidene gewesten van Oostïndiën, als *Ceilon*, *Coromandel*, *Malabar*, enz. vervolgd, en voorbedagtlijk het merkwaerdige dezer landen met stilzwijgen voorbijgegaan, om thans, eer wij wéderom naar *Batavia* kéren, den lézer

eene

eene korte befchrijving daarvan médetedélen. ═══ In het eerfte boek hebben wij van de meefte, ten minften van de voornaamfte eilanden beöosten Batávia, of Groot-Java gelégen, kortlijk gefproken. In dit tweede boek zullen wij den lézer, bij hetgeen van het koningrijk Arrakan is gezegd, eene befchrijving géven van de landen en rijken ten weften en noordweften van Batavia liggende, en een begin maken met de roode zee, wijl de Néderlanders tot dáártoe hunne fchipvaart en handel uitbreiden; zo de oofterfche kuft volgende, tot aan Orijxa, bewesten de groote rivier de Ganges. ═══ En tot het derde boek zullen wij bijzondere ftoffen fparen, en, bij gelégenheid der reizen van Batavia noordwaard, onzen landsgenooten iet aangenaams tragten opteléveren.

NIEMAND egter verwagte een breedvoerig verhaal van alles, of van ieder landfchap in 't bijzonder, wijl zulks ons voornémen niet is: alleenlijk zullen wij de voornaamfte bijzonderheden van deze oofterfche landen, volken, dieren, planten, enz. aanroeren, zo wel volgens hetgeen wij bij eigene ondervinding hebben, als hetgeen ons door geloofwaerdige lieden berigt is. ═══

INDIËN, aldus genoemd naar de rivier den Indus, word voor het grootfte, rijkfte, en vrugtbaarfte land des aardbodems gehouden, daar men de fchoónfte, gezondfte, en aangenaamfte landsdouwen vind. Hetzelve was reeds ten tijde van ALEXANDER den grooten bekend, die niet alleen het groot en magtig rijk van Perfië, maar ook Indiën zelve, tot aan de rivier de Ganges, onder zijne heerfchappij bragt: doch nooit is het zo bekend geweeft als het tégenwoordig is. Zommigen rékenen tot hetzelve vijfduizend ftéden. Deszelfs kuft, van het ooften naar het weften, word gefchat op 60 dagen en zo veele nagten zeilens. ═══ Het word doorgaans in twee deelen verdeeld: naamlijk, in Indiën binnen of beweften de Ganges liggende, en bij de Perzen en Arabiers gemeenlijk Indóftan genoemd; hetwelk zommigen voor het Havila houden, waarvan in de heilige fchrift gewaagd word. Indoftan word wéderöm in verfcheidene rijken en landen verdeeld: als, het rijk van den grooten Mogol, Guferatte, Decan, Malabar, Coromandel, Orijxa, Golconda, Ceilon, en de ménigte van eilanden de Maldives genoemd. Het andere gedeelte, of Indiën buiten of beöoften de Ganges, bevat de rijken en landen van Ava, Arrakan, Pegu, Tanafféry, Quedapatana, Malakka, Siäm, Cambódia, en eene ontelbaare ménigte van eilanden langs derzelver kuften of zuid- en ooftwaard tot aan Nova Guinea gelégen; waarönder men telt de eilanden Groot-Java, Sumatra, Borneo, Celebes, Mindenao, Ceram, Gilolo, de Molukken, Amboina, Banda, Solor, Tijmor, en meer anderen. Eenigen van dezen worden wéderöm in groote koningrijken verdeeld, en van malkanderen onderfcheiden.

HET vafte land van Indiën begint dan ten weften van de rivier den Indus, aan welks oever het koningrijk van Sinde, of Diul, ligt, en aan den mond van den perfifchen zeeboezem, palende ten weften aan het rijk van Perfië; ten noorden en noordöoften aan het gebergte Taurus, en aan China;

en ten ooften en zuiden word het door de ooft- en indifche zeeën befpoeld.

De Néderlanders, die tégenwoordig dit groot en magtig *Indiën* doorkruiffen, varen niet alleen fterk op *Suratte* en *Perfië*, maar ook met ligte fchépen op de *roode zee*, anders, de arabifche zeeboezem genoemd, waarvan wij het volgende zullen zeggen.

De *roode zee* begint aan de kaap *Gardefui*, en ftrekt zig noordwaard tot aan *Suès*, begrijpende dus eene lengte van 380 mijlen. Derzelver grootfte breedte is flegts 40 of 45 mijlen. — De vaart op deze zee is kommerlijk, uit hoofde van de ménigvuldige klippen, ondiepten, kleine eilanden, rietboffchen en ruigten, welken men er ontmoet; om deze réden word dezelve meeft bij dag, en weinig bij nagt bevaren. Het water is zeer helder, en niet rood, gelijk zommigen ménen, maar heeft eene kleur als dat van andere zeeën: men kan op eenige plaatzen tot op 5 of 6 vademen diepte den grond onderfcheidenlijk zien. De bodem is meeftendeels wit zand, of koraal, hetwelk, gevift zijnde, veele zeldzaamheden voor de liefhebbers oplévert; wijl men zomtijds van deze koraalgewaffen vind, welken volkomenlijk naar boomtjes gelijken (*). De arabifche viffers begéven zig, met eene zeer flegte foort van vaartuigen, heel ver op dezen zeeboezem.

Ten westen van de roode zee, noordwaard, ligt *Egipte*; zuidwaard, *Etiopië*; en ten ooften heeft men het woeft, en 't gelukkig *Arabië*. In de landftreek langs de roode zee vind men verfcheidene van ouds vermaarde handelplaatzen: als, *Aden*, *Mocha*, *Magora*, *Medina*, *Juda*, *Zebîd*, en meer anderen; en noordwaard liggen de bergen *Sinaï* en *Horeb*, niet ver van de zee, van dewelken men lézen kan, II. boek van MOSES, III. en XIX. 3, 11, 18. en 20. J. SIRACH, XLVIII. 7, enz. Van de ftéden munt tégenwoordig uit de ftad *Mocha*, in gelukkig *Arabië*, en aan de roode zee gelégen. Dezelve is wel groot en volkrijk, doch voor het grootfte gedeelte onbemuurd; eene kleine fterkte, met weinig kanon voorzien, dient alleen ter befcherminge van deze néringrijke zeehaven (†). De ftad is eertijds van

(*) Zulke koraalgewasfen vind men voornaamlijk in de ftreek van *Tôr*. Men vind in de roode zee, koraalen van buitengemeene grootte; zodat men ze dikwils tot het bouwen van huizen gebruikt, wordende dezelven te dien einde behouwen als zandfteenen. Men brand er ook kalk van. Deze koraalen worden door dieren gebouwd, die, zo dra men de fteenen uit het water haalt, in hunne verblijfplaats terug kruipen; wanneer men derhalven deze koraalen verzenden wil, moet men ze eerft eenen tijd lang in de opene lugt laten liggen, om de diertjes te doen fterven. Zie NIEBUHR, *Befchr. van Arabië*, bl. 379 en 391.

(†) De ftad *Mocha* ligt op 13 graaden 19 minuuten poolshoogte. Zij is thans met eenen muur omringd, en is ook met eene gragt omgéven geweeft, die egter zédert weêr gedempt is. Tuffchen deze ftad en de bron *Beleile*, aan den weg naar *Mufa*, vind men nog eenige torens, welken men hier kafteelen noemt. Aan beide de zijden der haven heeft zij twee dergelijke kafteelen, met eenige ftukken kanon voorzien.

weinig belang geweest, als dezelve onder den *Sequemir* (: hetwelk *heilige heer* betékende, zijnde de voornaamste vorst van gelukkig Arabië :) behoorde: doch, zédert dezelve onder de heerschappij der Turken geraakt is, is zij in aanzien, handel en rijkdom zeer toegenomen. Zij ligt in eene zeer dorre en zandige streek; van agter is zij met eenige bergen genoegzaam omgéven, alwaar het land zo onvrugtbaar is, dat er noch boomen noch planten groeijen. Goed water en brandhout kan men er niet, dan tégen eenen hoogen prijs, bekomen (*). De huizen zijn vrij aanzienlijk, naar der Turken wijze, van boven plat, en van gebranden blauwen of rooden arduinsteen gebouwd. Zij word door Turken, Arabiers, Armeniers, Mooren, Baniänen en Jooden bewoond; doch de laatsten zijn er weinig geägt. De lévensmiddelen worden uit het vrugtbaare gedeelte van Arabië, uit Egipte, en Etiopië, derwaard gebragt. Men vind in de stad drie mohammedaansche tempels (: moskeën :): de voornaamste derzelven staat midden in de stad, en munt boven de anderen uit met eenen zeer hoogen toren (: minaré :). Omtrent eene en eene halve mijl landwaard, ligt ook een berg, alwaar, zo de Mohammedaanen zeggen; ABRAHAM kwam, om zijnen zoon ISAAC den HEERE te offeren, verhalende daar bij een verdigtzel van verscheidene beuzelingen. Bij dezen berg is een volkrijk dorp en een groote tempel, alwaar de Mohammedaanen, en de bédevaartreizigers, welken jaarlijks van wijd en zijd herwaard komen, om MOHAMMED's graf te bezoeken, hunne offerhanden doen; want *Mocha* wordt bij de Mohammedaanen voor heilig gehouden (†).

Dat aan de noordzijde is het grootste, en word *Kallá Teiâr*, naar eenen mohammedaanschen heilig, gehéten. Het andere is kleiner, en word *Kallá Abd Urrab* genoemd, wijl zékere ABD URRAB, een zoon van den Schech SCHADELI, den patroon of beschermheilig dezer stad, aldaar begraven is. Zie NIEBUHR, *Reisbeschr. naar Arabië*, 1 D. bl. 418.

(*) De arme lieden bekomen hun water uit de bron, welke naar den vermaarden SCHADELI genoemd word; doch de meeste inwoners hebben hun water uit de bron *Beleile*, hetwelk béter is; en de vermogende lieden laten het zelfs van *Muza* komen. ----- Het brandhout is, gelijk bekend is, in het oosten, in het algemeen schaars, en meestendeels in 't geheel niet te bekomen. Men brand er mist vankameelen.

(†) *Mekka* is de bij de Mohammedaanen voor heillg gehoudene stad; en geen Christen mag verder tot dezelve naderen, dan tot *Dsjidda* derzelver zeehaven, en omtrent eene dagreis van dezelve gelégen. ----- De berg, alwaar de Mohammedaanen zeggen, dat ABRAHAM zijnen zoon ISMAEL (: en niet ISAAK :) offerde, word *Arafa* genoemd, en ligt in de nabijheid van *Mekka*. Als de bédevaartreizigers zig hier en te *Mekka* verzameld hebben, is de tijd van het groote offerfeest; en alsdan word in Egipte, en in de overige mohammedaansche landen eene verbazende ménigte van vee geslagt. De Mohammedaanen geloven ook, dat *Arafa* het land *Morijah* is, waarvan Genes: XXII. gesproken word. Zie NIEBUHR's *Reisbeschr. naar Arabië*, 1 D. bl. 137. en SHAW's *Reizen. Uittr.* bl. 117.
Of, mogelijk, is *Mocha* hier *Mecha*, zo als zommigen schrijven, voor *Mekka*.

De Mooren handelen ook fterk op *Mocha*, varende van *Indiën*, *Malakke*, *Tanaſſery*, *Pegu*, *Arrakan*, *Bengale*, *Coromandel*, en *Suratte* op de roo-

Men heeft den fchrijver niet wél onderrigt, als men hem gezegd heeft, dat het graf van MOHAMMED te *Mocha* is. Te *Medîna* is het dat men hetzelve vind. In de Befchrijving van Arabië van den heer NIEBUHR, plaat XXII, vind men eene fraije afbeelding van de moské en van het graf van MOHAMMED. ---- Het is ook eigenlijk om het graf van MOHAMMED niet, dat de bédevaarten der Mohammedaanen gefchieden; maar zij doen dezelven naar de *kába* te *Mekka*, fchoon het anders bij de Mohammedaanen voor een zeer goed werk gehouden word, tévens eene bédevaart naar het graf van hunnen grooten profeet te doen; doch de meeften vergenoegen zig met de *kába* te bezoeken. Alleen de karavanen uit Sirië en Egipte maken, op hunne terugreis van *Mekka*, een' kleinen omweg naar Medina. ---- Deze *kába* is een klein vierkant gebouw, welk de Mohammedaanen geloven door ABRAHAM, den Aardsvader, ter verrigtinge van zijne aandagt, gebouwd te zijn. Hetzelve ftaat op eene groote met gewelfde boogen omgévene plaats. De deur tot deze *kába* is zo hoog, dat men met de hand nauwlijks den dorpel bereiken kan, en men klimt met eene beweegbaare ladder tot dezelve in. Zij word flegts twee dagen in het jaar, bijzondere gevallen uitgezonderd, geöpend; en dan is het eenen iederen nog niet geöorlofd binnen te tréden, maar alleen den voornaamen lieden. ---- Het merkwaerdigfte aan deze *kába*, is de zogenaamde zwarte fteen, (: *Hadsjar el aswad* :) welke aan de zuidweftzijde, niet hoog boven den grond, ingemetzeld is. Van dezen fteen verhalen de Mohammedaanen veele verdigtzels; onderen anderen, dat de engel GABRIEL denzelven uit den hémel gebragt heeft. Geen lichaam ter waereld word meer geliefkoosd dan deze fteen; want zo dikwils een Mohammedaan om de *kába* gaat, en zijne aandagt verrigt, kuft hij denzelven; en als hij, door den drang van menfchen, deze eer niet kan hebben, tragt hij dan évenwel denzelven met de hand aanteraken. Om de *kába* ftaan metaalen pilaaren, welken met kétens, waarâan zilveren lampen hangen, verënigd zijn. Digt bij dezelve zijn de vier gebédehuizen der vier verfcheidene fecten der Sunniten, en *Makâm Háfaret Ibrahîm*, of de plaats, op welke men zegt, dat ABRAHAM zijn gebed deed, toen de *kába* gebouwd werd. ---- Op deze plaats is ook nog een gebouw boven de bron *Zemfem*, welker water de Mohammedaanen in groote waerde houden, wijl dezelve door een wonderwerk ontdekt is, naamlijk: HAGAR had haaren zoon ISMAEL hier in het zand neêrgezet, om te béter alleen te kunnen gaan water zoeken. Als nu deze goede vrouw lang vergeefs gezogt had, en gantfch treurig en mistrooftig tot haaren zoon terugkwam, vond zij tot haare groote verwondering, ter plaatze daar het knaapje in het zand gefpeeld had, het water tuffchen zijne voeten ontfpringen. ---- Van deze *kába*, als méde van het gebouw rondöm dezelve, hetwelk 39 deuren en 7 minarés (: torens :) heeft, vind men insgelijks eene fraije afbeelding op de XXI plaat in NIEBUHR'S *Befchr. van Arabië*.

Maar, buiten de ftad *Mocha* vind men ook eene groote moské boven het graf van eenen heilig SCHADELI, die de patroon of befchermheilig der ftad *Mocha* is, en tévens ook van al de koffijwaerden. Deze SCHADELI leefde, naar men zegt, omtrent voor vier honderd jaaren, en was de ftigter dezer ftad. ---- Men verhaalt van hem het volgende. ---- Deze Schech verwierf zig, door zijne eenzaame en deugdzaame lévenswijs, zulk een' grooten naam, dat men uit veräfgelégene oorden tot hem kwam, om zijne léringen te horen. Een fchip, dat uit Indiën gekomen

de zee. Dezen brengen naar *Mocha* allerhande fijne en grove kléderen, katoenen lijnwaaten, zijde, indigo, porcelein, gommen, fpécerijën, fuiker, gengber, tabak, rijft, tarw, en andere waaren. Wijl de Mooren hunne fchépen niet wél wéten te beftieren, krijgen zij, op hun verzoek, van de édele maatfchappij, zomtijds hollandfche lootzen en konftapels voor eenigen tijd ter leen. Ik heb verfcheidene ftuurlieden gekend, welken veele jaaren bij de Mooren gevaren hadden. De retoeren uit de roode zee zijn, arabifche gom, drakenbloed, aloë van het eiland *Socotora*, mirrhe, civet, ambergris, faffraan, kwikzilver, vermilioen, kamelotten, fatijnen, fcharlaken, fluweel, bloed- en andere koraalen, robijnen, dadels, amandelen, kraprood-, en meer andere waaren. Zij vertrekken gemeenlijk in Maart of April derwaard, en komen in September of October (*) met goede winft weêr terug. De Né-

men, en naar Dsjidda beftemd was, wierp op zék'ren tijd in dezen oord het anker: en als de lieden van het fchip in deze woefte plaats eene kleine hut zagen, dreef hen de nieuwsgierigheid om aan land te gaan. De kluizenaar ontvong zijne gaften op het allervriendlijkfte, en onthaalde ze op koffij, eenen drank, dien hij zeer beminde, en veele treflijke deugden toefchreef. De Indiäanen, welken de koffij nog geheel onbekend was, hielden dezen warmen drank voor eene artzenij: Zij verbeeldden zig, dat de koopman op hun fchip, die juift zieklijk was, miffchien daardoor zou kunnen genézen worden, en de Schech verzékerde, dat de zieke, door hulp van zijn gebed, en door het gebruik van dien drank, niet alleen weêr gezond worden, maar dat hij hem ook eene groote winft bezorgen zou, indien hij zijne waaren hier wilde ontfchépen. Hij voorzeide tévens, dat op deze plaats te eenigen tijde eene voornaame koopftad zijn zou, en dat de Indiäanen in het toekomende een groot gedeelte hunner waaren hier zouden verkopen. Deze gezegden kwamen den koopman zo zonderling voor, dat hij luft kreeg, zig den volgenden dag aan land te doen brengen, om dien zonderlingen man zelve te zien en te fpréken. Nu zou ook dienzelfden dag eene groote ménigte Arabiers dezen kluizenaar komen bezoeken, om zijne prédiking te horen. De koopman dronk koffij, dien de Schech voor hem klaar gemaakt had, en bevond zig béter. Onder de Arabiers, die den Schech bezogten, waren veele kooplieden, en dezen kogten de geheele lading. De koopman keerde dus ten volle vergenoegd naar Indiën terug, en de groote heiligheid van dezen Schech werd onder zijne landslieden fteeds meer en meer bekend. Bij de kleine hut van SCHADELI werden meer anderen gebouwd. Het getal der fchépen, welken hier kwamen aanleggen, groeide aan met het aantal der kooplieden, die te land herwaard kwamen: en op die wijs was er eerft een dorp, en vervolgens de koopftad *Mocha* te voorfchijn gekomen. ----- De mohammedaanfche koffijwaerden, die van de fecte fünni zijn, vermelden dezen heilig alle morgen in hun *fatha* (: gebed :). Zij roepen hem wel niet aan, maar danken GOD, dat hij den menfchlijken geflagte, door den Schech SCHADELI, het gebruik der koffij geleerd heeft, en bidden hem, dat hij SCHADELI en zijnen nakomelingen genade wille bewijzen. ----- NIEBUHR, *Reisbefchr. naar Arabië*, I D. bl. 419 en volg.

(*) Op de roode zee waait de wind gedurende zes maanden uit het noorden, en de zes overige maanden uit het zuiden. Men néme dit egter niet zo volftrekt, als of men op deze zee geen anderen wind kende.

derlanders, Engelfchen, en Portugeefen varen insgelijks op de roode zee; de laatften egter niet meer zo fterk als voortijds. De Malabaaren plagten eertijds ook op dezelve te handelen; doch tégenwoordig weinig meer. Er vaart ook jaarlijks, op bevél van den turkfchen Sultan, een groot vragtfchip (: *Manfoury* :) van de roode zee op *Suratte*, met eene rijke lading, en eene ménigte paffagiers. Hetzelve vertrekt in Januarij weêr van *Suratte*, met ooftindifche waaren, enz. ═══ De ftad *Mocha* word niet alleen door fchépen fterk bezogt; maar ook door groote karavanen en *kaffilas* (*) van kooplieden, welken van alle oorden derwaard te zamen vloeijen. De kaffilas komen gemeenlijk in Maart, van *Alexandrië*, *Cairo*, *Damasko*, en *Aleppo*, met eenige duizend geladene kameelen, te *Mocha* aan. Dezen zijn gemeenlijk twee maanden onder weg; wijl zij flegts omtrent 4 duitfche mijlen tuffchen dag en nagt afleggen. Zij reizen meeft bij nagt, om dat bij dag de hitte fchier ondraaglijk is.

De kooplieden dezer karavanen, welken voornaamlijk uit Turken, Arabiers en Armeniers beftaan, brengen allerhande europifche en turkfche waaren mede; en in December vertrekken zij gewoonlijk wéder met ooftindifche waren; zodat zij weinig minder dan een jaar met deze reis toebrengen. In Maij worden in en om deze ftad zomtijds wel dertig of veertig duizend reizigers geteld, die, om hunnen handel te drijven, en in bédevaart hier komen (†). De Mohammedaanen het graf van MOHAMMED bezogt hebbende, flagten eene groote ménigte fchaapen. De godsdienft word in de voornaamfte *Moffchea* (: *Moské* :) of tempel verrigt: geen Chriften mag daarïn komen (§). De Mohammedaanen krijgen, na het verrigten van hun godsdienftig werk, vergifnis van den opperpriefter; ook ontvangen zij eerft eene foort van doopzel, door met water begoten te worden.

(*) *Kaffila* of *kafle*, is van eene *karavane* onderfcheiden, daarïn dat eene *kafle* niet uit zulk een groot gezélfchap van reizigers beftaat als de *karavanen* in de woeftijnen. De kleine *karavanen* van *Káhira* naar *Sués*, bijvoorbeeld, worden *kafles* genoemd.

(†) De pelgrims, die zig hier, volgens des fchrijvers berigt, vergaderen, zouden die uit Indiën moeten zijn, welken dan niet ter zee naar *Dsjidda*, de zeehaven van Mekka, gaan. De vergaderplaats der karavanen uit Sirïe, Egipte en der wefterfche Arabieren, is te *Birket el Hadsj*, vier uuren ten ooften van Káhira (: groot Cairo :). Hier verzamelen zij zig voor hunne afreis naar Mekka; en bij haare terugkomft fcheiden zij zig hier ook weêr van malkanderen. In 1762, als de heer NIEBUHR, die op de XIV plaat, in het eerfte deel zijner *Reisbefchr. naar Arabië*, eene aftékening van het léger dezer pelgrims gegéven heeft, zig alhier bevond, brak deze geheele karavane op, en vertrok, den 22ften Meij, naar Mekka; en den 29ften Auguftus defzelfden jaars, légerde de heer NIEBUHR zig, op zijne reis naar den berg *Sinaï*, bij eenen berg *Taja*, bij denwelken zig de karavane, die van Mekka terug kwam, den dag te voren gelégerd had. 1 D. bl. 117 en 208.

(§) Den Chriftenen is de toegang tot alle moskeën of mohammedaanfche tempels verboden.

De turkfche Sultan trekt jaarlijks groote inkomften van de ftad *Mocha*, wijl de tollen en het ankergeld alhier zeer hoog zijn (*). Schoon nu *Mocha* zulk eenen grooten toeloop van bédevaartreizigers naar het graf van MOHAMMED heeft, geloven anderen egter, dat deze valfche profeet te *Medîna-talbany* (:de ftad des profeeten:) begraven ligt; waaröm eertijds groote bedevaarten derwaard gedaan werden. Dit *Medîna* ligt meer noordwaard, niet ver van de roode zee, in eenen onvrugtbaaren oord. De karavanen die oudtijds van Aleppo, Damasko, Cairo, Alexandrië, enz. aldaar plagten te komen, hielden zig bij eene bron, omtrent eene mijl van *Medîna*, zo lang ftil, tot dat zig een ieder gewaffchen, en andere kléderen aangedaan had; om dus niet alleen op eene godsdienftige wijze, maar ook eenigzins gezuiverd, in de ftad te komen. —— De tempel, waarïn het graf van MOHAMMED getoond word, is een groot vierkant gebouw, met twee deuren. Het is gewelfd, en ruft op vier honderd pilaaren, en word door drie honderd lampen verlicht. De wanden zijn met zijden tapijten behangen; men vind er egter geen beelden in, wijl de Mohammedaanen van dezelven zeer afkérig zijn. Zommigen ménen, dat in het graf van MOHAMMED, vier van zijne bloedverwanten begraven liggen; als, zijne twee fchoonzoons HALI, en OTHMAN; en zijne beide zwagers, BUBECHER (:ABU BEKR:) en HOMAR. Deze vier waren zijne getrouwfte hoofdlieden; ieder hunner fchreef boeken vol dwalingen en tégenftrijdigheden, waarüit dan ook vervolgens de verfcheidene mohammedaanfche fecten hunnen oorfprong genomen hebben.

ADEN was eertijds eene der fterkfte, néringrijkfte en vermaardfte ftéden van *Gelukkig Arabië*. De handel en toevloed van allerleie natiën, die met fchépen uit Indiën, Perfië, Etiopië; en met karavanen uit Turkijën, Egipte, en andere plaatzen kwamen, was zeer groot. Het is zeer wél gelégen,

(*) Te *Mocha* moeten de Turken, Arabiers, en Indiäanen 8 tot 10 percent betalen van hunne waaren, naar de waerde, welke de tolbedienden daaröp ftellen. De Europeërs géven van al de waaren, welken zij uit Europa, Bengalen, en uit China naar *Mocha* brengen, 3 percent. Van de waaren, die de Engelfchen van Bombaij en Suratte naar *Mocha* voeren, en die anders door de Indiäanen derwaard gebragt werden, betaalt men ook wel maar 3 percent; doch de kooplieden te *Mocha* moeten de andere 5 percent voldoen. De Arabiers némen dus hunne tractaaten met de Europeërs in agt, zonder egter daarbij te verliezen, dat de Engelfchen hunnen handel uitbreiden. ----- Van de koffijboonen, die van *Mocha* uitgevoerd worden, betalen de Europeërs ook 3 percent volgens de fom van den inkoop. ---- De fchépen, welken hier aankomen, moeten, behalven den tol, ook nog een ankergeld van eenige honderd daalders betalen; en hierbij rigten de Arabiers zig ---niet naar de grootte, --- maar naar het getal der maften van het fchip. Dus moet een driemaft fchip bijna tweemaal de fom betalen, welke een tweemaft fchip geeft, fchoon er geen merklijk onderfcheid in de grootte is. Daarëntégen betaalt de *Dola* (:Gouverneur:) te *Mocha* aan den koopman, die hier een groot fchip met koffijboonen bevragt, eene prémie van 400 fpéciedaalders.

op 12 graaden, 40 minuuten noorderbreedte, aan de zee. Deſzelfs gebied ſtrekt zig uit, weſtwaard, tot digt bij *Bab el mandeb.* Landwaard ligt een klein gebergte *Datzira*; van hetzelve ziet men de ſtad *Aden* in eene vermaaklijke vlakte liggen. Doch zédert dat *Mocha* zo zeer toegenomen heeft, is *Aden* van tijd tot tijd in aanzien en rijkdommen gedaald. De *Soudan* van de heerſchappij *Aden*, was oudtijds den *Sultan Sequemir*, of oppervorſt van *Gelukkig Arabië* onderdanig; maar zédert dat dezelve voor de magt der Perzen heeft moeten bukken, is zij dezen cijnsbaar geworden, moetende jaarlijks eenige duizend ducaaten opbrengen. Egter verloren dezen eerlang weêr het voordélig genot van *Aden*: — Want SOLIMAN POLOPONESUS, overſte van Egipte, trok, op bevél van den grooten OTTOMAN, met eene vloot van feſtig ſchépen, met Janitzaaren en Turken bemand, tégen de Portugeeſen, om dezelven uit Indiën te verdrijven. Deze de roode zee tot vóór *Aden* afgezakt zijnde, kreeg, onder ſchijn van vriendſchap, den koning van *Aden* aan boord, en zo veel volk aan land, dat hij op deze wijs zig meeſter van *Aden* maakte. De koning van *Aden* SOLIMAN zijne valsheid en verraderlijke handelwijs verwijtende, werd, névens eenigen van zijne voornaamſte hovelingen, aan den grooten maſt verworgd. Zédert is *Aden* onder de heerſchappij des turkſchen Sultans gebléven (*). — De inwoners zijn grootſtendeels Mohammedaanen, en tamelijk zwart.

BUITEN den mond der roode zee, niet ver van de kaap *Gardefui*, ligt, op ruim 12 graaden noorderbreedte, het eiland *Socotora* of *Socrata*: hetzelve is beroemd wégens de aloë, die het voortbrengt, en welke voor de beſte der geheele waereld gehouden word; het geeft ook ambergris, draakenbloed, en andere gommen. Daar is er, die bewéren, dat ALEXANDER de groote dit eiland verövërde, toen hij zégenpralende uit Indiën terug keerde, en hetzelve, om het genot van de aloë, met een goed getal Grieken bevolkte. Een portugeeſch kapitein, BAREIJTA genoemd, heeft dit eiland in de laatſte eeuw ontdekt. Het dient nog tot eene ververſchplaats voor de ſchépen, die uit Indiën op Mocha, en andere ſtéden dezer gewesten varen.

DE kuſt van *Gelukkig Arabië*, van de roode zee af, tot aan de golf van Perſië, word door de indiſche zee beſpoeld. Op deze kuſt liggen, behalven Aden, weinig ſtéden van aanbelang. Langs dezelve zeilt men voorbij de gewesten *Fortaque*, *Defar*, *Pontas*, *Maſſa*, tot aan de kaap *Roſalgate* noordooſt; en van daar, tot aan de kaap *Moncadon* noordweſt, daar de perſiſche zee, of engte van *Baſſora*, begint. Van de kaap *Roſalgate*, tot aan de kaap *Moncadon*, zijn omtrent 70 mijlen zeilens. De eerſte ligt op 26 graaden noorderbreedte, tégenövër het eiland *Ormus*; en van deze kaap ſtrekt zig de kuſt van Arabië, langs den perſiſchen zeeboezem, nog 80 mijlen verder noordwaard, tot op de poolshoogte van 28 graaden en 30 minuuten. Arabië is reeds van ouds verdeeld geweeſt in *Arabia petrea*, *Arabia deſerta*, en *Arabia felix*:

(*) Zédert eenige jaaren word Aden door een' onäfhanglijken Schech geregeerd.

dat is, het ſteenägtig, het woeſt, en het gelukkig Arabië. De kinderen Iſraëls doorkruiſten, gedurende hunne veertigjaarige omzwerving, voornaamlijk het ſteenägtig Arabië, of *Arabia petrea*, aldus genoemd, volgens het gemeen gevoelen, naar de vermaarde ſtad *Petrea*, naderhand *Herag*, en niet, wégens den ſteen- en klipägtigen grond. Dit *Arabië* bevat de landen, oudtijds genoemd *Amalek*, *Edom*, en *Moab*, als ook de groote woeſtijnen van *Sin*, *Sur*, *Kedar*, en *Kades*. Ten noorden begint het aan den Jordaan, en paalt daar verder aan Sirië en Paleſtina, ten weſten grenſt het aan Egipte, en ten zuiden word het door veele gebergten, en eene groote woeſtijn, *Banascaly* genoemd, van woeſt Arabië geſcheiden. De woeſtijn *Banascaly* word geägt wel tien of twaalf dagreizens lang te zijn, en is van een fijn zand. In ſteenägtig Arabië vind men goede waterbronnen; doch in woeſt Arabië is het water zeer ſchaars, en zomtijds in 't geheel niet te bekomen. — In dit laatſte treft men zeer groote woeſtijnen aan, en het word voor het grootſte gedeelte door rovers bewoond. — Het gelukkig Arabië bevat de ſchoonſte landſchappen, en is het meeſt bewoond. [Men vind daar in de landſchappen *Yemen*, *Hadramaut*, *Oman*, *Aden*, *Hedsjas*, *Nedsjed*, enz. Het eerſte, naamlijk *Yemen*, is door de natuur als in twee deelen gedeeld. Het gedeelte, welk aan de roode zee ligt, en zig van *Bab el mandeb* af, en noordwaard, tot *Hali* uitſtrekt, is laag, en word *Tehâma* genoemd: het andere is bergägtig, en word door de Arabiers *Dsjäbbâl* (: de bergägtige ſtreek:) genoemd.] Doch de *Sultân* van Conſtantinopel heeft aan den eenen, en de *Sofy* van Perſië aan den anderen kant, den vorſten van Arabië verſcheidene diſtricten ontnomen.

De Arabiers zijn doorgaans bloode en vreesägtig van aart, ſchoon men er veele rovers onder vind. Men telt vierderleie ſoorten van Arabiers, als *Bedouinen*, of *Beduins*. [Dezen zijn in verſcheidene ſtammen verdeeld, en wonen in de woeſtijnen onder tenten.] Zij worden voor de édelſten geägt, [en noemen hunne adelijken eenparig *Schechs*, of *Schächs*.] Zij verägten de bemuurde plaatzen, en beminnen zo zeer de vrijheid, dat zij zig liever in afgelégene woeſtenijën onthouden dan in ſtéden, wijl zij aan geen burgerlijke wetten willen onderworpen zijn. [Deze Bedouinen plunderen zomtijds de karavanen.] — De tweede ſoort zijn zwervers. Dezen trekken met hunne buffels niet alleen door het land, maar komen zomtijds ook tot in de ſtéden, om hunne boter en melk te verkopen. — De derde ſoort zijn die, welken zig tot den akkerbouw begéven. — De vierde ſoort zijn die, welken in ſtéden wonen. [De Schechs der Bedouinen zijn veefokkers. Die van de groote ſtammen hebben eene ménigte van kameelen, welken zij gebruiken tot het vervoeren van de waaren der kooplieden van de ééne naar de andere plaats; zij doen er ook handel méde. — De verſcheidene ſtammen voeren veele oorlogen onder malkanderen; doch dezelven zijn van geen langen duur, en ook niet zeer bloedig. Maar word één van hun door eenen vijand aangetaſt, zo verënigen zij zig ten eerſten, om het gemeene wélwézen te verdédigen. De Schechs zijn dagelijks te paerd, of op drommedariſ-

fen, om op hunne onderhorigen een wakend oog te houden, om hunne vrienden te bezoeken, of, om zig met de jagt te verlustigen. Wanneer zij dan reizigers zien, naderen zij tot dezelven; en, indien zij zig dan oordélen de fterkften te zijn, eifchen zij gemeenlijk van hen, dat zij hunne kléderen afleggen. En in dezen opzigte zijn zij indedaad rovers (*). Hunne wapenen zijn gemeenlijk eene lancie, en een *jambea* (†). Deze Arabiers roemen zeer op hun geflagt en afkomft.] Zij verbinden zig niet ligt door huwlijken met vreemden; maar trouwen gemeenlijk met zulken, die van hun eigen geflagt zijn. De Arabiers van *Gelukkig Arabië* gaan ook béter gekleed dan de overigen (§). Dezen zijn grootftendeels den mohammedaanfchen godsdienft toegedaan.

Men vind ook Arabiers in de verfcheidene geweften van Indiën. Dezen dienen om weinig geld de Portugeefen en Mooren op de fchépen. Zij zijn zeer dienftwillig, en, fchoon zij zomtijds hard gehandeld worden, zeer geduldig. Hunne vrouwen en kinderen voeren zij gaern méde op reis. Zij ftaan gemeenlijk onder een opperhoofd, bij hun *Moncadon* genoemd. Deze maakt een beding met den kapitein van het fchip, wégens het getal der matroofen, die hij denzelven zal hebben te léveren. Hij ontvangt ook het geld, en weet hoe veel hij eenen iegelijken van zijn volk te betalen heeft. Op de fchépen heeft een ieder zijn' eigenen voorraad. Deze lieden zijn alle goede zwemmers (**). Als zij ergens aan wal komen, maken zij zig vrolijk met

(*) Men kan egter daaröm niet zeggen, dat de Bedouinen van den roof léven. Daarenboven kan men de arabifche rovers miffchien onder de befchaafdfte van de geheele waereld rékenen; want men hoort nooit dat een Schech iemand dood, dien hij plundert. Zij zullen zelfs den geenen, dien zij geplunderd hebben, herbergen, hem éten, en een oud kleed géven, en hem dan nog wel tot leidsmannen dienen. Niebuhr, *Befchr. van Arabië*, bl. 364.

NB. *Wij hebben de vrijheid gebruikt, om, behalven onze aantékeningen, ook eenige zaaken, betreffende Arabië, en omliggende geweften, welken bij onzen fchrijver niet gevonden worden, uit de werken van den heer* NIEBUHR, *en anderen, tuffchen twee* [] *intevoegen, en tévens verfcheidene verbéteringen te maken; in verwagting, dat wij den lézer daarméde geen ondienft zullen gedaan hebben.*

(†) De *jambea* is een krom mes, dat breed en vóór fpits is. Dit dragen zij in den gordel vóór het lijf, met de punt naar de regte zijde.

(§) Van de kléding der Arabieren, vind men omftandige befchrijvingen in Niebuhr's *Befchrijving van* — en in zijne *Reisbefchrijving naar Arabië*. In beide deze werken vind men ook fraije afbeeldingen van de verfcheidene kléderdragten der Oofterlingen.

(**) De heer Niebuhr, in zijne Reisbefchrijving, verhaalt van de rovers, die zig omtrent den Nijl in Egipte ophouden, en dikwils de fchépen plunderen, welken op deze rivier varen, dat, wanneer zij het met de booten niet durven wagen, zomtijds

één

drinken en kwinkeléren; en flijten dan hunn' tijd met allerlei ongebondenheden, éven als onze losbollen van matroofen.

Men vind in verfcheidene geweften van Indiën ook Perzen: als, op *Batavia*, *Bantam*, *Arrakan*, *Pegu*, *Bengale*, *Malabar*, en in meer andere oorden van het Ooften. —— Wij zullen onzen lézer hetgeen wij van het perfifche rijk wéten, kortlijk mededélen.

Het rijk van Perfië paalt ten weften aan het *Sirifche rijk*, ten noorden aan de *kaspifche zee*, en aan *Tartarije*, ten ooften aan het rijk van den grooten *Mogol*, ten zuiden word het door de *indifche zee* befpoeld, en van Arabië is het door den *perfifchen zeeboezem* afgefcheiden. —— Hetzelve is reeds van ouds bekend geweeft. Men vind in de heilige bladen meer dan eens gewag van hetzelve gemaakt. Het was reeds ten tijde van CYRUS vermaard, en is eenigen tijd daarna door ALEXANDER *Magnus* onderworpen. Zédert hebben de Grieken en Parthen, vervolgens de Perzen zelven wéderom, daarna de Sarafeenen en Mohammedaanen het beheerft, tot dat eindelijk, na veele en groote veranderingen en omwentelingen, dit rijk weêr onder de heerfchappij van den *Sofy*, of perfifchen koning geraakt is.

Dit rijk bevat veele fchoone groote landfchappen, bloeijende ftéden, en rijke wijnbergen. De landfchappen worden bij de verfcheidene fchrijvers verfchillende opgegéven. Ons zijn de volgenden genoemd: *Sequelpeg* of *Sufiane*, *Chirman* of *Carmanië*, *Struan* of *Medië*, *Chorafan*, *Hircanië*, *Bactriane*, *Parthië*, *Curdiftan*, *Adirbeitzan*, en veele anderen. De voornaamfte rivieren, welken dit rijk bewateren, zijn: de *Ilment*, die van het noorden naar het zuiden loopt, de *Kur*, en de *Araxes*; doch voor groote fchépen zijn dezelven niet bevaarbaar. Ten weften van dit rijk, niet ver van de groote handelftad *Basra*, welke aan het noordeinde van den perfifchen zee-

één alléén naar een vaartuig komt, alles wegneemt, wat hij op het verdek grijpen kan, en daarméde in het water fpringt. Men heeft voorbeelden, zegt hij, dat zij niet eens in het vaartuig komen, maar alleen over boord taften, en den flapenden het een of ander onder het hoofd weghalen. ---- Een Pafcha, welke eerft onlangs naar Egipte gekomen was, floeg zijn léger in de nabijheid van den Nijl op, en zijn volk hield des nagts zo wél de wagt, dat zij éénen van de dieven, welken hun een bezoek wilden géven, grépen, die des morgens aanftonds vóór den Pafcha werd gebragt. Deze dreigde hem, dat hij op ftaandevoet zou fterven. De gevangene bad den Pafcha alleen nog om verlof, hem een geheim kunftftukje te tonen, vaftlijk hopende, dat hij hem het léven daar voor fchenken zou. De leergierige Pafcha vergunde hem zijn geheim te ontdekken. De dief begon met des Pafchas kléderen, en hetgeen hij verder in de tent zag liggen, te zamen te binden, zo als de Egiptenaars met hunne eigene kléderen plégen te doen, als zij over eenen vloed zwemmen willen. Nadat hij nu eenige gochelarij met dezen bundel gemaakt had, fprong hij in den Nijl, en bragt zigzelven, met de geroofde goederen op zijn hoofd, naar den anderen oever in zékerheid, eer de Turken in ftaat waren hun fchietgeweer te krijgen, en hem daarméde het vlugten te beletten, 1 D. bl. 56 en 57.

boefem op de turkfche grenzen ligt, ftorten de rivieren de *Tigris* en de *Eufrat*, na zig eerft verënigd te hebben, in den perfifchen zeeboezem. Langs deze vloeden vind men zeer veele volk- en néringrijke ftéden. Aan den *Tigris* ligt het vermaarde *Bagdat*, niet ver van het oude *Bagdat* of *Babilon*. Eenige mijlen van nieuw *Bagdat*, en niet ver van den *Eufrat*, vind men nog de overblijfzels en puinhoopen van den toren van Babel. *Taurus* in *Medië*, is eene niet minder groote en néringrijke ftad dan *Bagdat*. Op de grenzen van Medië, ten noorden, ligt het fterke *Derbent*, aan de kaspifche zee. Behalven dezen vind men er nog *Ardebil*, weléer de zétel der oude koningen, oud *Sultanïe*, en de ftéden *Casbio*, *Chom* of *Kom*, *Kafchan*, *Farhabad*, *Hamadan*, *Kafciane*, en *Saru*; doch inzonderheid munten uit, de hoofdftad *Ispahan*, en *Schiras*, welke laatfte vermaard is wégens de wijn die er valt. — Wij zullen de gemelde ftéden met ftilzwijgen voorbijgaan, en den lézer alleen een weinig met de hoofdftad ophouden.

De ftad *Ispahan*, tégenwoordig de hofplaats des konings van Perfië, ligt op 32 graaden 30 minuuten noorderbreedte, in de provincie *Parthië*, in eene groote vlakte. Dezelve bevat met haare voorftéden agt duitfche mijlen in den omtrek. Zij was oudtijds op zigzelve niet groot; doch door het fterk aanbouwen, en het derwaard lokken van volk van de uiterfte grenfen van Perfië, werden er door den tijd drie ftéden tot ééne getrokken. De eerfte is, *Abbafabat*, of de koning Abbas (: voortplanting des volks:), daar zig de volken, die weléer omtrent het gebergte *Tauris* woonden, hebben neêrgelaten. De tweede, de nieuwe ftad, word voornaamlijk door arménifche Chriftenen bewoond, welken wel den meeften handel drijven. De derde is, waar de *Gauren* of Heidenen uit Indiën, en anderen wonen.

De toevloed van allerhande natiën, uit verfcheidene geweften van Europa, Afië en Afrika, is hier zeer groot. Men vind hier Turken, Indiäanen, Armeniers, Arabiers, Jooden, Engelfchen, Néderlanders, Spanjaarden, Portugeefen, en Italiäanen. Indiäanen vind men hier het meeft, en onder dezen zeer veele Baniaanen. Behalven de europifche Chriftenen, wonen hier ook veele geörgifche, firifche, en arménifche Chriftenen. In deze ftad zijn ook drie kloofters, één van fpaanfche Auguftijnen, één van de italiäanfche karmeliten, en één van franfche kapucijnen. — De handel is hier ook zeer bloeijende. Dezelve beftaat in ruwe zijde, tapijten, gouden en zijden ftoffen, katoenen lijnwaaten, enz., waarméde de *bazars* of marktplaatzen opgepropt zijn. Het koninglijk hof, en de vermaarde *Meidan* vóór het zelve, verrukken het oog des aanfchouwers; vooräl munt het koninglijk paleis in pragt en heerlijkheid uit. Hetzelve is ruim en groot, en pronkt met fchoone poorten, gebouwen, en vorftlijke vertrekken, niet alleen voor de zaaken van ftaat, maar ook in het bijzonder voor den koning. De koningin, en de bijwijven des konings, van welken hij een groot getal heeft, hebben elke haare bijzondere verblijfplaats. De *Meidan* is een groot en vermaaklijk plein, zijnde omtrent zéven honderd tréden lang, en twee honderd en dertig tréden breed, rondöm met fraije wandelwégen en

gaan-

gaanderijën, van allerhande winkels, voorzien. Dit plein is met eene vermaaklijke watergragt omringd, welke met fraai geboomte beplant is, en dus dit koninglijk plein besluit. In de gaanderijën zijn plaatzen voor de muzikanten geschikt, welken zig aldaar dagelijks met hunne muziekinstrumenten laten horen. In de stad vind men eene ménigte van moskeën, naar der Mohammedaanen wijze gebouwd. De huizen zijn niet hoog; maar meestendeels vierkant, en van boven plat, naar de wijze der Oosterlingen. Veelen zijn met fraije gaanderijën, fonteinwerken, en lusthoven vercierd.

De koning of Sofy van Persië overtreft in grootheid, rijkdom, en pragt schier alle vorsten van Asië. Hij is ook tévens als het hoofd van dien godsdienst, welke in zijn rijk de heerschende is; en deze is die van ALI, den behuwden zoon van MOHAMMED, tot welke secte de Perzen zig bekennen. Behalven de bijwijven mag hij zo veele egte vrouwen némen als hij goedvind. —— Zomtijds houd de koning met zijne wijven eene jagtpartij; en als dan word zulks den volke te voren bekend gemaakt, op dat zig elk zou kunnen wagten van zig niet te laten vinden ter plaatze, waar de trein doortrekt: want, schoon de vrouwen in kleine tenten op kameelen gezéten zijn, en, gevolglijk, niet kunnen gezien worden, mag niemand der staatsie tot op een' musketschoot naderen. De koning, verzeld door zijne édellieden en lijfwagten, rijd als dan vooräf op een pragtig uitgedost paerd; en agter de vrouwen volgen de gesnédenen. De geheele trein tot aan de afgeslotene jagtplaats genaderd zijnde, treed de koning met zijne vrouwen daar binnen, en de heeren van het gevolg blijven gemeenlijk zig daar buiten verlustigen, tot dat de jagt geëindigd is. OLEARIUS beschrijft, in zijne *persische reisbeschrijving*, den *Schach Sofy* zijns tijds aldus: „ De „ koning”, zegt hij, „ was een man van zévenëntwintig jaaren, wélgemaakt, „ blank van aangezigt, en hebbende, gelijk meest al de Perzen, een' opge- „ worpen' neus en een' kleinen zwarten knévelbaard. Hij ging gekleed in „ goudlaken, met een' kostbaaren turban op het hoofd, welke met eene mé- „ nigte van paerlen en diämanten bezet was, en met eenen grooten rijger- „ veder-bosch prijkte. Hij had eenen zwarten met diämanten bezetten sabel „ aan zijne zijde. Aan zijne regte hand stonden twintig jonge édellieden, „ welken zijne pagies, en zoonen van de grootsten des rijks waren. Vóór hem „ stond een édelman met eenen waijer in de hand, om den koning koelte te „ géven. Naast de pagies stond een kamerheer, en tégenöver den koning de „ grootmarschalk met zijn' gouden staf. Ter linke hand des konings zat de „ rijkskanselier, en verder al de *khans* en vorsten des konings naar orde.”

De Perzen zijn, in het algemeen, middelmatig van gestalte, sterk en rad van léden. Zij zijn bruinägtig; doch die uit de noorderlijke deelen van het rijk zijn blanker, dan die van de zuiderlandschappen. Zij dragen lange neêrhangende knévels, en kléden zig met zijden gebloemde of andere fraije stoffen van verscheidene kleuren: hunne kléding zweemt eenigzins naar de moorsche. Hunne turbanden zijn van zijde of van fijn katoen, ook wel van eene gespikkelde stof op eenen witten grond; en om het lijf dragen zij

eenen

eenen gordel van zijde en kémelshair. De vrouwen gaan niet pragtig gekleed; egter zinlijk en kiefch. Vóór het aangezigt dragen zij meeft eenen witten doek om hetzelve te bedekken.

Zij geloven dat er één GOD is, die den hémel en de aarde gefchapen heeft, en overäl tégenwoordig is: maar zij ontkennen, dat er in het godlijk Wézen drie perfoonen zijn. JESUS CHRISTUS houden zij wel voor een' groot' profeet, geboren uit eene maagd; maar erkennen hem niet voor den zoon GODS: GOD, zeggen zij, heeft geen vrouw, en bij gevolg ook geen zoon. MOSES, MOHAMMED, ALI, en meer anderen, agten zij als groote profeeten. Zij geloven ook dat GOD, behalven dezén, nog veele andere dienaaren tot verfcheidene zaaken heeft; en dezen noemen zij heiligen. Elk van hun, zeggen zij, bekleed eene bijzondere bediening in den hémel, en heeft zijn gebied en regéring, op GODS believen, over de menfchen, dieren, wateren, winden, boomen en planten, vréde, oorlog, vreugde, droefheid, ziekten, gezondheid, enz. Deze heiligen aanbidden zij in bijzondere nooden en omftandigheden, waarïn zij zig bevinden, in vertrouwen, dat zij hunne voorfpraaken bij GOD zullen zijn. Zij hebben veel eerbied voor hunnen koning, voor hunne leeraars of priefters, en voor het vuur, dat zij niet ligt voorbedagtlijk uitbluffchen. Zij hebben verfcheidene feeften: als, het nieuwjaarsfeeft, in de maand Maart; het feeft van ABRAHAMS offerhande, toen hij ISMAEL, — en niet ISAAC, — naar hun zeggen, offerde; verder het feeft van paafchen, van roofen, van ALI's dood, van HÖSSEIN, en anderen, die zij voor de heiligfte martelaars en grootfte profeeten houden. De Turken, die de wet en uitlegging des korans van OMAR volgen, houden zij voor ketters; gelijk dezen dan ook wéderöm de Perzen daarvoor houden, om dat zij de uitlegging van ALI voor de befte keuren. — Onder de Perzen heeft men veele geestlijken, die geen wijn drinken. De geftrengften, *Socar* genoemd, léven armmoedig, in afgelégene woefte plaatzen, van hetgeen men hun ter liefde van ALI geeft. Anderen léven in gedurige pelgrimmaadjen. Daar is er, die beloften van kuisheid doen; en, om dan in geen gevallen of verzoekingen tot onkuisheid te komen, dragen zij ijzeren of zilveren ringen aan hunne fchaamléden. Men heeft onder hen ook groote wijsgeeren, veele fterrenkundigen en fterrenkijkers of waarzeggers. Dezen zijn bij elk in groot aanzien; want de Perzen zijn in het algemeen groote beminnaars der fterrenkunde en waarzeggerije. Men vind onder hen ook groote worftelaars, fpélers, danfers en danfereffen, en andere tijdverdrijvers. Zij beminnen ook de muziek, en oefenen de dichtkunft; ook houden zij in 't algemeen veel van gafterijen; en fcheppen groot behagen in fraije vuurwerken. Daarënboven zijn zij groote liefhebbers van reukwerk, en voornaamlijk van roofenwater, dat, naar mijn gedagt, nergens béter dan in Perfië te vinden is; en het word ook in groote ménigte naar verfcheidene geweften van het Ooften verzonden.

De Perzen zijn zinrijk, fchrander, naerftig, beleefd, gemeenzaam in den omgang, goedhartig en mild, vooräl als zij op eene milde wédervergelding kun-

kunnen hopen. Hunne kinderen worden zeer vroeg in de ſchoolen onderwézen. Het is eenen iederen geöorlofd zo veele vrouwen te némen als hij goedvind, en onderhouden kan; en behalven dezen hebben de vermogenden dan zomtijds nog verſcheidene bijzitten. De vrouwen hebben meeſt bijzondere verblijfplaatzen in de huizen, en op groote feeſten of gaſtmaalen maken zij zig ook onder malkanderen vrolijk. De wijze van zitten der Perzen is, gelijk die van de meeſte Ooſterlingen, met de beenen kruislings onder het lijf. Volgens de wet van den koran mogen zij geen wijn noch ſterken drank drinken; doch op vrolijke bijéénkomſten laten zij den béker luſtig rondgaan, en ſpoelen dan ook wel eens, met een hartlijken dronk van den heerlijken perſiſchen wijn, de zwarigheid van het hart. Zij zijn ook gedienſtig en beleefd jégens vreemdelingen, en houden de gaſtvrijheid in eere. Hunnen lédigen tijd verdrijven zij zomtijds ook met het ſchaak- en triktrakſpel (*). De wapenen der Perzen zijn boogen en pijlen, ſchilden en zwaerden, en ook allerhande ſchietgeweer. Zij trekken wel ſtil en zédig, doch niet zeer gerégeld voort; er word egter eene goede en ſtrenge krijgstugt onder hen gehouden. Als zij te velde trekken, némen zij meeſtendeels hunne vrouwen méde, die, gelijk de mans, ſchrijelings te paerd zitten. De dooden worden bij hen omtrent met de zelfde plegtigheden ter aarde beſteld, als ik die bij de Mooren gezien heb, en waarvan wij hierna breeder zullen ſpréken.

De wégen in Perſië zijn zeer veilig en tévens aangenaam te reizen, wijl men alöm de heerlijkſte landsdouwen en vrugtbaarſte velden aantreft, welken overvloed van alles, wat tot onderhoud van 't menſchlijk léven nodig is, opléveren: als, allerhande vee, gewaſſen en vrugten, naamlijk, citroenen, limoenen, granaat- en oranje-appelen, meloenen (†), druiven, appelen, peeren, amandelen, nooten, kaſtanien, perſiken, vijgen, enz. Men vind er ook allerhande kruiden en gommen. Verſcheidene oorden zijn beroemd wégens den koſtlijken wijn, die er waſt; doch wel inzonderheid is de ſtad *Schiras* vermaard, alwaar de wijn zeer heerlijk en in grooten overvloed valt. Dezelve ligt digt bij een boschägtig gebergte van oranje-, cijpreſſen-, palm- en andere boomen, en in eene wijnrijke vlakte. De perſiſche wijn is wat zwaar, en, naar het mij voorkomt, een weinig verhittende, zodat hij het bloed en de geeſten ontſteekt, wanneer men er te veel van drinkt; doch, matiglijk gebruikt, oordeel ik hem zeer goed voor koude maagen en

(*) De Perzen beminnen veelerleie lichaamsöeffeningen. De heer NIEBUHR zag te *Schiras* een huis, daar zig alle morgen op zéker uur veelen, en daarönder voorname lieden, vergaderden, om zig niet alleen in het worſtelen te oefenen, maar ook om andere lichaamsöeffeningen te bedrijven, waardoor zij hunne gezondheid bewaren, en hunne kragten vermeerderen kunnen. De jonge boerenknegts zag hij ook balſlaan. Zie zijne *Reisbeſchr. naar Arabië enz.* 1 D. bl. 164 en 165.

(†) De meloenen zijn hier voortreflijk. Men vind er, die 20 tot 30 pond wégen,

phlegmatieke lichaamen. Hij is van eene roode kleur. Ik heb denzelven niet alleen in verscheidene gewesten van Asië gedronken, en zeer lieflijk bevonden, maar ook nog lang op mijne terugreis naar het vaderland, en als ik reeds zeer verre van Indiën verwijderd was.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Ormus *in zijn' bloei en ondergang beschouwd. Bijna ondraaglijke hitte nabij het néringrijk* Gamron. *De rivier* Indus. *Het koningrijk* Zinde, *of* Diul, *beschréven. Grenzen, ligging, en uitgestrektheid van het koningrijk van* Gusератte. *Kort berigt van deszelfs stéden:* Amadabat, Suratte, Cambaija, Diu, Brotchia, Bijsantager, Pettan, Mamadabat, *en* Brodera. *Regéring, inborst, zéden, huishouding, en staat der verscheidene bewoners. Guseratsche koopmanschappen en waaren. Vrugtbaarheid des lands. Ligging, en lengte van de kust van* Indiën. *Beschrijving der koningrijken* Decan *en* Visiapour; *van* Wingurla.

HET eiland *Ormus*, weleer een bijzonder koningrijk (*) in den persischen zeeboezem, aan den ingang, tusschen het eiland *Laredsj* of *Larek*, en de persische kust, op 27 graaden en eenige minuuten noorderbreedte gelégen, was van ouds beroemd, wégens de beste paerelvisserij van gantsch Indiën, en deszelfs grooten handel en wélgelégenheid daartoe. De Portugeesen hadden zig hetzelve onderworpen, en trokken er groot voordeel van. Dan de Lusitaanen zig eindelijk in een' hévigen oorlog tégen de Engelschen en de Perzen ingewikkeld ziende, vonden zig welhaast te zwak om *Ormus* lang te verdédigen en in bezit te houden. —— De Engelschen kwamen met eene vloot van négen schépen te water, en de Perzen met een aanzienlijk léger te lande. De vastigheid *Kesim* veröverd, en den wakkeren RUIJ FREIRA, portugeesch opperhoofd, gevangen genomen hebbende, bragt men voort de krijgswapenen in het eiland *Ormus* over. De stad was door Christenen, Mohammedaanen, en Heidenen bewoond, welken, om voor plundering bevrijd te zijn, en hun léven te behouden, zig aanstonds aan hunne aanvallers overgaven; waartoe zij te eer bewogen werden, wijl de Portugeesen, die hunnen bevelhebber, den stadvoogd FRANCISCUS DE SOUSA, verloren

(*) Een gewézen admiraal van *Nadir* SCHAH, met naame MULLA ALI SCHAH, heeft zig op dit eiland onafhanglijk gemaakt. Denzelven behoorde in den tijd, dat de heer NIEBUHR dáár was, nog een klein gedeelte van het eiland *Kischme*.

hadden, met hunne vrouwen, kinderen en beste schatten, in de vesting (kasteel) waren geweken, welke men hevig belégerde. De Perzen krégen welhaast, met ondergraven, den landmuur onder de voet, en, door eenen hévigen storm, de voornaamste bolwerken in. Hieröp wéken de belégerden in het huis van den oversten, waarin zij zig beschansten, en zig tot het uiterste verweerden. Doch eindelijk het niet langer kunnende uithouden, waren zij genoodzaakt, na eene hardnekkige belégering van tien weeken, de plaats overtegéven, onder beding, dat men hun allen het léven zou schenken, en hunne vrouwen ongehinderd laten. —— Dus viel *Ormus*, den 1sten Maij 1662, in handen der Perzen. De koning en de zijnen, welken allen Mohammedaanen waren, werden door de Perzen verzékerd, en van dáár gevoerd: de Portugeesen met hunne vrouwen en geestlijken vielen, volgens verdrag, onder de magt der Engelschen, die hen naar *Goa* overzonden. Het eiland *Ormus* is omtrent drie mijlen zeilens in den omtrek; het is zeer onvrugtbaar, klipägtig, en de grond is zeer brak; wégens de groote hitte wassen er geen boomen, kruiden, of planten; en het heeft ook geen zoet water. Zédert dat de Portugeesen van hetzelve verdréven zijn, is het meestendeels verwoest; alleenlijk hielden de Perzen van dien tijd af de vesting met eenige honderd man bezet. Thans ziet men niets meer dan de puinhoopen van deze vermaarde koopstad op *Ormus*.

De Perzen hebben den handel, met geen minder toevloed van volk, van *Ormus* naar *Kamron*, of *Gamron*, overgebragt, hetwelk tégenwoordig eene rijke koop- en handelstad is. Dezelve ligt op het vaste land tégenöver het eiland *Ormus*. Zij is zeer volk- en néringrijk (*), doch de lugtstreek is er zeer ongezond, wégens de groote hitte, welke er, van de maand Maij tot in September, schier ondraaglijk is: en hieröm begéven zig de meeste inwoners, gedurende dien tijd, landwaard in. De Europeërs, die alhier met hunne schépen komen, verliezen er veel volk. Men heeft mij verzékerd, dat zig het schipsvolk over dag den meesten tijd, door middel van touwen langs het water, rondöm de schépen, in het water onthoud, om koelte te scheppen.

Als men van *Ormus*, oostwaard langs de vaste kust, voorbij kaap *Jask*, het oude *Carmania*, en deszelfs haven *Guader*, zeilt, komt men aan de groote rivier den *Indus*, die, van het gebergte *Pyramisus* komende, zuidwaard loopt, en, verscheidene mindere wateren ontvangen hebbende, zig

(*) Deze stad *Gamron*, *Gambron*, of, ook wel, *Bender Abbas* genoemd, en in de provincie *Laristan* gelégen, was, in het laatst der voorlédene, en in het begin der tégenwoordige eeuwe, wel eene groote koopstad, en, om zo te spréken, de haven van Persië; doch thans is zij in eenen slegten toestand, en men vind er geen één kantoor van Europeëren meer. De Hollanders hadden er, nog niet lang geléden, eenen schrijver, doch dit was meer om hun huis aldaar in een' bewoonbaaren staat te houden, dan om den tégenwoordigen koophandel. NIEBUHR, *Beschr. van Arabië*, bl. 296, 297.

op 24 graaden noorderbreedte, door vijf groote takken, in de indifche zee ontlaft. — Hier ligt het koningrijk *Zinde*, thans *Diul* genoemd. Het is tamelijk rijk en vrugtbaar, en brengt veel kokosnooten, boter, fuiker, en andere waaren voort. Men maakt er fijne katoenen lijnwaaten, allerlei doosjes, fchrijfkantoortjes, en koffertjes, welken zeer kunftig met paerlemoer ingelegd zijn, en naar verfcheidene plaatzen van Indiën verzonden worden. Voormaals werd hier door de Portugeefen, en veele oofterfche volken, een groote handel gedréven. De vloeden gaan hier buitengemeen op en néder, om welke réden de zeelieden liever andere havens of baijen aandoen dan deze landftreek.

Hieraan volgt het koningrijk *Guferatte*, bij de Portugeefen én eenige anderen natiën, *Cambaija* genoemd, naar eene handelftad, op dewelke de Portugeefen grooten koophandel plagten te doen. Dit *Guferatte* is tégenwoordig eene der voornaamfte provinciën van den grooten Mogol, liggende op ruim 22 graaden noorderbreedte. Het zuidlijkfte gedeelte hangt, éven als een eiland, aan het vafte land, en word eigenlijk *Cambaija* genoemd. Ten noorden heeft het eenen inham van 40, en ten ooften eenen van 18 mijlen breedte. Ten zuiden word het door de indifche zee befpoeld. Ten noordóoften paalt het aan de andere landen van den grooten Mogol: naamlijk, aan de landfchappen *Soret*, *Ifelmere*, *Chitor*, en *Chandis*; en zuidwaard verënigt het zig met het koningrijk *Decan*. De zeekuft bevat eene lengte van honderd en twintig mijlen; en van het zuidlijk *Diu*, noordwaard, niet minder. De voornaamfte zeeftéden en handelplaatzen, welken door fchépen kunnen bezogt worden, zijn, *Suratte*, *Brotchia*, *Cambaija*, *Diu*, en *Goga*. Landwaard liggen de ftéden *Amadadat* bij *Santagar*, *Pettan*, *Mamadabat*, en *Brodera*, névens een groot getal néringrijke vlekken en fraije dorpen. — Wij zullen van de voornaamfte ftéden en handelplaatzen flegts dit weinige zeggen.

Amadabat, de hoofdftad van Guferatte, liggende op 23 graaden 30 minuuten poolshoogte, in eene groote vlakte, en aan eene vermaaklijke rivier, is eene groote wélbebouwde ftad, en bevat, met haare voorftéden en aanliggende dorpen, zes of zéven mijlen in den omtrek. Zij is met eenen fteenen muur omringd; en heeft twaalf fraije groote poorten, en verfcheidene torens. De ftraaten zijn breed. Men vind er treflijke gebouwen en pragtige tempels der Mooren en Baniänen; als ook veele bekoorlijke lufthoven en fchoone boomen, welken der ftad een' grooten cieraad bijzetten. Zij heeft ook een tamelijk fterk en met eenen hoogen muur omgéven kafteel, waarin de gouverneur-generaal van den grooten Mogol zijn verblijf houd, en welk den voormaligen koningen tot een hof diende. De gouverneur houd fteeds eenige duizend man ten dienfte van den grooten Mogol op de been. De poorten zijn met fterke wagten bezet, zonder wier toelating niemand doorpafféren mag. — De ftad is zeer volk- en néringrijk, en de winkels zijn opgepropt van allerhande oofterfche ftoffen: als, fatijnen, gouden lakens, allegias, atlas, damaften, gouden en gebloemde alcatijven, baftas,

fitzen,

ſitzen, katoenen lijnwaten, turbanden, gordels, enz. als ook allerhande ſuiker, komijn, gomlak, amfioen, boraij, konfituuren, mirrabolanen, ſalpeter en indigo. De wiſſelhandel gaat hier ook ſterk, hetwelk een groot gemak voor de kooplieden is, inzonderheid uit hoofde der ménigvuldige rovers, die men te land heeft te vrézen. De Néderlanders en Engelſchen reizen veel met karavanen van *Suratte*, op *Amadabat*, en van dáár, naar de koninglijke hofplaats *Agra*, daar de groote Mogol zijn verblijf houd; doch dit geſchied niet zonder groot gevaar van de Rasputen, welken zig in de gebergten onthouden, en van den roof léven. Men zegt, dat onder het regtsgebied van *Amadabat* wel 25 aanzienlijke, en omtrent 3000 kleine dorpen behoren.

SURATTE, 45 mijlen van *Amadabat*, en 28 mijlen van *Cambaija* gelégen, is de voornaamſte zeeſtad. Zij ligt op 21 graaden, 30 minuuten noorderbreedte, aan de rivier *Tijnde* of *Tapte*: deze vloed ſtort zig omtrent 3 mijlen benéden de ſtad in zee, en is voor middelmatige ſchépen bevaarbaar. Eene groote mijl van deſzelfs uitwatering ligt de kom van *Suhalij*, tuſſchen het vaſte land, en eenige ſteiläflopende zandplaaten. Deze kom is ſlegts een musketſchoot breed. De ſchépen ankeren in dezelve vóór het dorp *Suhalij*, en loſſen er hunne goederen, welken dan van dáár, met karren, die door oſſen getrokken worden, naar *Suratte* worden vervoerd. — In het jaar 1609, hebben de Engelſchen, en in 1616, de Néderlanders, hunne kantooren te *Suratte* opgerigt. Deze ſtad is, wégens haaren ſterken handel, zeer vermaard. Zij is niet groot, en aan den waterkant is zij geheel open; doch aan de landzijde heeft zij eenen aarden wal en drie poorten; en aan den rivierkant ligt een deftig ſlot, met omtrent veertig zo metaalen als ijzeren ſtukken geſchut voorzien, welken de gouverneur van *Suratte*, in 1617, uit de geſtrande ſchépen *Middelburg* en de *Duif*, van de Néderlanders kogt. De handel der Néderlanderen en Engelſchen maakt deze ſtad zeer bloeijende; ook trekt de groote Mogol een aanmerklijk inkomen van den tol, welke, tégen drie en een half percent, van alle inkomende en uitgaande waaren moet betaald worden. Van het goud en zilver word ſlegts twee percent betaald. Buiten het kaſteel is de woning van den gouverneur, het tolhuis, en de groote markt, daar men alle ſoorten van koopmanſchappen vind. De ſtad ligt in eene vermaaklijke vlakke landſtreek. Zij heeft ruime ſtraaten, en veele hooge huizen, tot dewelken men langs trappen opgaat. Binnen in de ſtad vind men op verſcheidene plaatzen fraije boomen geplant; en buiten dezelve vermaaklijke vijvers, waſchplaatzen, watertanken, en pragtige begraafplaatzen der Mooren: onder anderen is er ééne, die boven al de overigen uitmunt, zijnde eene groote fraije watertank, van harden ſteen opgemetzeld; hebbende over de honderd hoeken, elken van omtrent agtëntwintig ellen breed. Men klimt langs tachentig ſteenen trappen néder; en in het midden ſtaat de verhévene graftombe van den ſtigter, zijnde een groot en koſtbaar gebouw.

DE Engelſchen en de Néderlanders hebben hunne pakhuizen aan den wa-

terkant. Derzelver opperhoofden houden een' grooten ftaat: op ftraat verfchijnen zij altijd met een' aanzienlijken trein te paerd, of zij worden in palankijns gedragen, hetwelk dan gefchied, om den Mooren, die hen hierin voorgaan, genoegen te géven, door de wijze des lands te volgen. De Engelfchen munten egter boven de Néderlanders uit in pragt. Hun opperhoofd, welke alhier gewoonlijk zijn verblijf houd, heeft al het bewind van zaaken over den engelfchen handel in Ooftindien. — Behalven de uitlandfche natien, die men in deze ftad vind; is dezelve opgepropt van Mooren, Baniänen, Jentijven, en andere *Caftens*. De Engelfchen, Néderlanders en Mooren varen van hier op Perfië, de roode zee, en gelukkig Arabië; dezelven brengen méde terug, indifche, guferatfche, decanfche en bengaalfche kléden, ftoffen, katoenen, indigo, fuiker, gengber, gommen, tabak, tarwe, boter, rijft, en veelerlei andere lévensmiddelen. De koninglijke vragtfchépen varen insgelijks op den arabifchen zeeboezem. — In het jaar 1664, heeft een SAWASIJ, of SIJAWAGI, tégen den grooten Mogol eenen oproer verwekt, en zig tot opperhoofd van een magtig heir rovers opgeworpen. Deze heeft omtrent Suratte veele verwoeftingen aangeregt; en veele vermaaklijke wandelwégen, lufthoven, enz. vernield.

CAMBOIJA, de hoofdftad van de provincie van dien naam, ligt op 23 graaden noorderbreedte, omtrent 30 mijlen van Suratte, en niet ver van de zee, aan een' grooten inham. Zij word door de rivier den *Indus* befpoeld. Met hoog water kunnen de fchépen tot vóór de ftad komen; en met de ebb' liggen dezelven dikwils rondöm geheel droog in diepe killen. De ftad bevat omtrent drie uuren gaans in den omtrek, heeft twaalf poorten, ruime en regte ftraaten, en drie fraije markten. Men vind er treflijke gebouwen, tanken, vijvers, enz.; en buiten de ftad, veele vermaaklijke lufthuizen, en vrugtbaare landerijen. — De regéring is moorfch, doch het grootfte gedeelte der inwoneren zijn Heidenen, en wel meeft Baniänen; men vind er ook Jentijven en anderen, allen zeer ervaren in den koophandel, dien zij op *Diu*, *Goa*, *Aethin*, de roode zee, Perfië, Coromandel, Bengale, en andere landen drijven. In de ftad en derzelver omtrek, worden veele katoenen lijnwaaten, fpreijen, behangzels en alcatijven gemaakt. Men heeft er ook veel bergkriftal, en édel gefteente: als, efpinellen, granaten, hiacinten, amatiften, turkoifen, enz.; ook worden er veelerleie drogerijen en geneesmiddelen gevonden; als méde de turbit, de galanga, de nardus, lapis láfula, affa fetida, borax, fchamonea, en anderen meer. De landerijen om de ftad léveren ook fchoonen indigo op, en overvloed van eetwaaren, inzonderheid tarwe, rijft, erweten, olij, boter en dergelijken.

DE Koningen van *Guferatte* plagten voortijds hun verblijf te *Cambaija* te houden; en voerden zwaare oorlogen tégen de Portugeefen op *Diu*, die meer dan eens, hoewel vergeefs, getragt hebben zig meefter van *Cambaija* te maken.

DIU, op 21 graaden poolshoogte, zuidwaard, aan den uitftékenden hoek van *Cambaija* liggende, is een klein eiland, het welk weléer den koning van

Guſeratte toebehoorde; doch naderhand der kroone van *Portugal* onderworpen is geworden, en onder welker heerſchappij het thans nog behoort; ſchoon het den Portugeeſen, in den oorlog tégen de koningen van Cambaija, Turken, en Mohammedaanen van Indiën, zédert den jaare 1539, veel bloed en geld gekoſt heeft; wijl zij dit *Diu* dan eens met veel moeite wonnen, en dan weêr verloren; doch eindelijk hebben zij het met drie kaſteelen verſterkt, en zijn nu zédert veele jaaren in bezit van hetzelve geweeſt. —— Het is om deszelfs goede gelégenheid, haven, handel, inkomſten, en zeevaart, van ouds beroemd geweeſt; om welke réden de éd. maatſchappij meer dan eens het oog op *Diu* geſlagen heeft; doch, mijn wétens, heeft dezelve nog nooit iets vijändlijks tégen hetzelve ondernomen. —— De ſtad word door Portugeeſen en inboorlingen bewoond.

Brotchia is eene volkrijke ſtad, op 21 graaden, 50 minuuten noorderbreedte, en omtrent 12 mijlen noordwaard van *Suratte* gelégen, aan eene vermaaklijke rivier, die met twee groote takken, omtrent 8 mijlen benéden *Brotchia*, in zée ſtort. Zij is tamelijk ſterk en fraai gebouwd, en ligt in eene grooie vlakte op eenen heuvel. Rondöm dezelve vind men fraije luſthoven, en verſcheidene groote en kleine dorpen, welker getal van zommigen op meer dan tachentig begroot word. De kleine ſchépen kunnen tot half weg de rivier opvaren; maar de grooten moeten in de ruime zee blijven, daar zij juiſt niet zeer veilig liggen; waaröm deze ſtad ook meer met jagten en vlotgaande vaartuigen, dan met groote ſchépen bezogt word. De rivier komt van boven het koningrijk *Decan*. De inwoners zijn meeſt Baniäanen. De katoenen lijnwaaten, die hier gewéven en gebleekt worden, zijn doorgaans veel witter dan elders, en veel fraijer opgémaakt. De Néderlanders en Engelſchen hebben hier reeds zédert een' geruimen tijd hunne kantooren gehad; hetwelk dezer ſtad groot voordeel aanbrengt.

Bijsantagar is eene groote ſtad, in het midden van *Guſeratte* gelégen, en word meeſt door heidenſche *Bramans* bewoond. Men vind er fraije tempels en gebouwen. De omliggende ſtreek lévert overvloed van vee, vrugten, en verdere lévensmiddelen: als, tarwe, rijſt, en boter. Vanhier word ook veel katoenen garen en lijnwaaten naar andere plaatzen verzonden.

Pettan was eertijds eene groote bemuurde ſtad, doch zij is door den tijd zeer in aanzien afgenomen. De inwoners zijn meeſt Baniäanen, die zig genéren met het maken van zijden ſtoffen, katoenen lijnwaaten, turbanden, allegias, enz. Rondöm deze ſtad liggen ſchoone landerijën en fraije luſthoven.

Mamadabat is weleer een vermaaklijk ſteedje en vorſtlijke luſtplaats geweeſt; doch tégenwoordig is het ſlegts een dorp. Het ligt langs den oever eener viſchrijke rivier. De meeſte inwoners zijn insgelijks Baniäanen, die in den handel van graanen, lijnwaaten, en hetgeen de landerijen omheen verders opléveren, hun beſtaan vinden.

Brodera is eene der voornaamſte ſtéden van *Guſeratte*, met muuren, bolwerken, poorten, enz., naar der Indiäanen wijs, voorzien. Onder het gebied

bied dezer ſtad behoren verſcheidene dorpen. Men ziet er fraije tuinen, boomgaarden, tanken, en pragtige begraafplaatzen. In, en omſtreeks *Brodera* worden ook zeer fijne katoenen lijnwaaten, en andere ſtoffen tot kléding gemaakt. De landerijen géven overvloed van goed katoen en graanen.

Wat aanbelangt *Goga*, *Chittipour*, *Nariaeth*, *Waſſet*, en andere plaatzen: dezen zijn veeléer dorpen dan bemuurde ſtéden. Wij zullen derhalven dezelven met ſtilzwijgen voorbijgaan, om plaats tot andere ſtof te ſparen; en ſlegts dit weinige nog van *Guſeratte* zeggen.

Dit voormaals vermaarde koningrijk, doch thans een wingeweſt, ſtaat, gelijk wij reeds gezegd hebben, onder de heerſchappij van den grooten Mogol, die zijn pragtig hof in de ſtad *Agra* heeft, en van dewelke wij in onze bengaalſche reis nog iet naders zullen zeggen. De provincie van *Guſeratte* word door eenen gouverneur-generaal beſtierd, onder wiens bevélen al de overige gouverneurs ſtaan. —— Deze gouverneur houd eenen vorſtlijken ſtaat; want als hij uitrijd, geſchied zulks niet alleen met den grootſten luiſter, maar ook binnen zijn paleis vertoont hij eene groote pragt en heerlijkheid; waarïn de andere gouverneurs en kommandanten, als méde de vermogende Mooren, elk naar zijnen ſtaat en waardigheid, hem tragten natevolgen: want het is den Mooren van gantſch Indiën eigen, dat zij gaern een' luiſterrijken ſtaat houden, en altijd een groot gevolg van dienaars hebben.

De inwoners van dit land zijn Mooren en Heidenen; maar de regéring is in handen der eerſten. De Heidenen zijn meeſtendeels Baniäanen; de anderen zijn Jentijven, Bramans, Goegis, Coelis, en Raspouten. —— Wij zullen hierna van allen in 't bijzonder een weinig ſpréken, en van de vreemde zéden en gewoonten, welken op de kuſten van Indiën, Malabar, Coromandel, Bengale, en elders, plaats hebben, gewag maken. —— Voor het tégenwoordige zal het genoeg zijn, te zeggen, dat de inwoners van *Guſeratte*, in het algemeen, voor zeer ſcherpzinnig en behendig gehouden worden, vooräl in den koophandel, dien zij niet alleen ſterk te land, maar ook ter zee, met de naburige landen en rijken drijven, en dien tot *Goa*, *Diu*, *Chaul*, *Cochin*, *Ceilon*, *Batavia*, *Bantam*, op de roode zee, en naar Perſië uitbreiden. Zij zijn ook zeer loos in iemand te bedriegen, vaerdiger van geeſt dan de overige Indiäanen. In den handel van édele geſteenten zijn zij zeer ervaren. De ſterke handel, die in *Guſeratte* gedréven word, lokt niet alleen de Engelſchen, Néderlanders, en Portugeeſen derwaard, maar ook Jooden, Perzen, Tarters, Arabiers, Armeniers, en meeſt alle natiën van Indiën, uitgezonderd Chineeſen en Japanners.

De guſeratſche Heidenen zijn doorgaans geel, en zommigen vrij zwart. De vrouwsperſoonen, voornaamlijk de aanzienlijken, die zo veel aan de heete zonneſtraalen niet blootgeſteld zijn, zijn veelen niet minder blank dan de portugeeſchen. De meeſten, zo mans als vrouwsperſoonen, zijn ijverige Pythagoriſten. Zij éten niets, dat eenig léven of bloed ontvangen heeft; ook zullen zij niets, hoe klein of gering het zij, doden; en met een Chriſten zullen zij ook niet éten noch drinken. —— Zommigen zijn zo bijgelovig, dat

dat zij aan de wégen en in de wildernissen bakken met water zetten, koorn, groenten, of andere dingen neêrwerpen, om het gevogelte en ander gedierte te voeden. Eenigen hunner afgodische *Braminen* dragen bézemtjes bij zig, om de plaats, die zij betréden, of daar zij gaan néderzitten, eerst te végen, opdat zij geen wormen, mieren, of eenig ongedierte, mogten verpletteren. In *Goa*, als ook op andere plaatzen, daar Cambaijers en Guseratters gevonden worden, kopen dezen zomtijds het gevogelte en de dieren van de Portugeesen, die dezelven willen doden, om denzelven de vrijheid en het léven wéder te schenken; wijl zij geloven, dat den zielen der overlédenen van hunne vrienden of nabestaanden, die mogelijk in deze dieren mogten verhuisd zijn, eene groote weldaad bewézen word, wanneer zij dus uit de handen van derzelver verwoesters gered worden. ═══ Hunne spijs is *kitzerij*, hetwelk een goed en voedzaam graan is; voorts boonen, tarw, rijst, kaas, boter, olij, melk, wortelen, ooft, en allerhande vrugten. Hun drank is meest water, of ook wel *kerrij*, een vogt, dat uit eene soort van palm- of palmitasboomen gehaald word. Zij drinken zelden wijn of sterken drank, en zijn zeer matig in het éten. De vloer, met eene mat gedekt, is hunne tafel, bij dewelke zij, met de beenen onder het lijf geslagen, néderzitten. De vermogende lieden laten hunne vloeren met tapijten bedekken, en leggen groote bladen van bananas-, of andere boomen, onder de schotels. Zommigen van hun éten geen ajuin, eijeren, melk, of dergelijken; zelfs ook niet hetgeen eene roode kleur heeft, welke naar bloed zweemt, wijl zij vrézen, dat er zulks in mogt zijn. Zo wel de mans als de vrouwen wasschen zig voordat zij gaan éten, insgelijks wanneer zij hunne natuurlijke ontlastingen, of, als zij de huwlijkspligten verrigt hebben. Hunne kléding is als die der Bengalers, en andere volken van Indiën; en in hunnen godsdienst, zéden, gewoonten, huishouding, en woningen, hebben zij veel overëenkomst met de bengaalsche Heidenen, weshalven wij den lézer naar het derde boek zullen wijzen, alwaar wij eene beschrijving daarvan zullen géven.

De waaren en koopmanschappen, welken *Guseratte* oplévert, of door deszelfs inwoners gemaakt, en naar buiten 's lands verzonden worden, zijn veelerhande soorten van zeer fraije katoenen lijnwaaten, welken hier, gelijk ook in Bengale, en op de kust van Coromandel, buitengemeen fijn en kostbaar gemaakt worden; verders kanafassen, waarvan zeilen en zakken gemaakt worden; allerhande zijden stoffen, turbanden, gordels, sluijers voor de vrouwen, om het aangezigt te bedekken, tapijten, goudlaken, fraije gestikte dékens en spreijen van zijde of katoen van allerleie fraije kleuren, als méde weidsche paviljoenen, matrassen, kadels, of indische bedstéden, armstoelen, tiktakborden, en dergelijken arbeid; alles zeer fraai en kunstig, naar der Indiäanen wijs, gewerkt. Men heeft er ook zeer veel indigo, salpéter, borax, amphioen, komijn, gengber, rabarber, raponticum, mirrabolanen, en meer andere drogerijen; als méde diämanten, robijnen, spinellen, granaten, enz. ═══ De landerijen zijn ook uitnémend vrugtbaar, en brengen overvloed van leeftogt voort: als, tarw, rijst, boonen, kitzerij, milie, garst, suiker, olij,

boter, melk, allerhande moeskruiden, ooft, en boomgewassen. Oranje-, granaat-, limoen-, citroen-, mangas-, kokos-, en andere vrugtboomen vind men op verscheidene plaatzen, en voornaamlijk in de lusthoven, in groote ménigte. Aan allerhande vee: als, runderbeesten, schaapen, geiten, verkens, hoenders, eenden, ganzen, en klein gebeent, als ook aan rivier- en zeevisch is hier geen gebrek. —— Kortöm, *Guseratte* is een gezégend land, waar alles in grooten overvloed te bekomen is, en dat niet alleen zig-zelve, maar ook de naburige landen, rijklijk van allerleie lévensmiddelen kan voorzien. Ook worden er veele schipsladingen, met allerhande voorraad en noodwendigheden, van dáár, naar verscheidene gewesten en rijken van Oostïndiën verzonden.

Thans gaan wij over tot de *kust van Indiën*, die haar begin neemt aan de engte van *Cambaija*, en zig zuidöostwaard uitstrekt, tot aan de kaap *Comorijn*, bevattende eene lengte van 180 mijlen; en deze streek word eigenlijk maar alleen de *kust van Indiën* genoemd; wijl de andere landen van Oostïndiën, ieder in het bijzonder, hunne eigene naamen hebben: als, de kust van *Coromandel*, *Orijxa*, *Bengale*, *Arrakan*, *Pegu*, *Tanassery*, *Queda*, *Malakka*, enz. —— De kust van Indiën pronkt, nog tégenwoordig, met verscheidene oude vermaarde koningrijken, stéden en vastigheden: men verdeelt dezelve in de landen van *Decan*, *Cuncan*, en *Malabar*. De stéden en sterkten langs deze kust hebben de Portugeesen, grootstendeels, veele jaaren bezéten; zommigen zelven gebouwd, en anderen den Turken, Mooren en Malabaren ontweldigd; en daardoor hunne magt zo ver uitgebreid, dat zelfs de *Zamorijn*, of keizer, en de meeste koningen van Malabar, en andere vorsten, de Portugeesen hebben moeten ontzien. Dan, zédert den aanwas van den handel en de magt der Néderlanders in Asië, is de bloeijende staat der Lusitaanen zeer afgenomen, gelijk wij hier en daar reeds aangetoond hebben, en in deze korte beschrijving, van de kust van Indiën, nog verder tonen zullen.

Het rijk *Decan* begint, ten noorden, omtrent de grensscheiding van Guseratte, of anders Cambaija genoemd; ten zuiden paalt het aan 't land van Malabar; ten oosten aan Bisnager; en ten westen aan de zee. Het word gemeenlijk in drie deelen verdeeld: als *Cuncan*, *Canara*, en *Ballaguatte*, zijnde dit laatste een hoog gebergte, eenige mijlen landwaard in gelégen, en welks kruinen men, bij helder weeder, tot in *Goa* zien kan; boven op dit gebergte heeft men schoone vlakten en groene weiden; gedurende de régenmaanden is hetzelve veeltijds met wolken bedekt. —— De voornaamste stéden op deze kust zijn, *Bazain*, *Daman*, *Chaul*, *Dabul* en *Goa*. De vier eersten waren weléer vermaarde koopstéden; doch, gedurende de onlusten, door de verdeelde regéring der Heidenen en Mooren ontstaan, zijn dezelven in handen der Portugeesen geraakt. *Daman* werd door MARTINUS ALPHONSUS ZOSA, vlootvoogd der Portugeesen, omtrent het jaar 1535, den koning BADURIUS van Cambaija uit de handen gerukt, en tot den grond toe verwoest. Omtrent te zelfden tijde werd *Bazain* door den dappe-

ren Portugees, NONNIUS ACUNIUS, opperhoofd van Indiën, veröverd, en insgelijks geslegt. *Chaul* en *Dabul* zijn méde al voor, of omtrent, dien zelfden tijd, onder de magt der Portugeesen geraakt; doch, wégens den gedurigen oorlog, de ménigte van vijänden, en gebrek aan volk, dezelven niet allen kunnende bezetten, waren zij toen genoodzaakt haar te slegten; egter hebben zij, naderhand, hier en elders wéderöm eenige nieuwe vestingen opgeworpen, om hunnen handel eenigermate te herstellen, en de inwoners, die uit den aart slaafs zijn, te béter onder bedwang te houden.

LANDWAARD ligt het koningrijk *Visiapour*, welk zommigen eene lengte van 250, en eene breedte van 150 mijlen géven. Het word verschillende verdeeld: zommigen trekken een groot gedeelte van *Decan* onder *Visiapour*; anderen, in tégendeel, rékenen eenige stéden van het laatste tot het eerste: maar de veelvuldige veränderingen in de regéring en heerschappij van zommigen dezer landen, welken door onderlinge verdéling, afscheuringen, oorlogen, en zwaare verwoestingen, van tijd tot tijd van malkanderen zijn afgescheiden, zijn, naar mijn gedagt, hiervan de oorzaak: daarbij komt, dat deze landen, door verscheidene natiën bezogt zijnde, en overweldigd, dus ook verschillende naamen gekrégen hebben. Immers, wijl dit koningrijk Visiapour ten noorden aan het rijk van *Deli*, en aan andere staaten van den Mogol grenst; zo hebben ook zomtijds de inwoners ondervonden, hoe lastig en gevaarlijk het is, eenen magtigen dwingland tot nabuur te hebben. Want eertijds was de koning van Visiapour een oppermagtig vorst, die aan niemand onderworpen was, en, naar men zegt, eene légermagt van over de honderd duizend ruiters, en een groot getal voetknegten kon te velde brengen. En, schoon hij veele naburige volken onder zijne heerschappij wist te onderwerpen, geraakte hij egter zo ver onder het juk van den grooten Mogol, dat hij een vassal van denzelven werd. Dan, zédert zijne wapenen voorspoedig gevoerd, en zig wéderöm meester van de noorderlijke stéden en vastigheden gemaakt hebbende, heeft hij eindelijk dit juk van den hals geschud, en gedurende eenige jaaren zijne landen, béter dan voorheen, tégen de invallen van den grooten Mogol verzékerd.

DE voornaamste stéden en handelplaatzen zijn, de hoofdstad *Visiapour*, vervolgens, *Cintapour*, *Wingurla*, *Razapour*, *Raijebaag*, *Banda*, en meer anderen. De koninglijke hoofdstad Visiapour, liggende omtrent 70 mijlen landwaard in, boven Goa, is met hooge muuren omringd, en met sterke poorten, en genoegzaam van metaalen en ijzeren stukken geschut voorzien. Naar men zegt, heeft dezelve eenen omtrek van vijf mijlen. —— In het midden van deze stad is een groot en sterk kasteel, in hetwelk het paleis des konings is: dit kasteel is met wallen en gragten omgéven, en met geschut en eene sterke bezetting van soldaaten verzorgd. De stad word door Mooren en Heidenen bewoond, onder dewelken men veele rijke kooplieden vind.

WINGURLA, bij de Néderlanders béter dan andere stéden en plaatzen bekend, ligt slegts een weinig ten noorden van Goa, aan de zee. Het dient tot een goede ververschplaats voor de onzen, wanneer dezelven, gelijk té-

genwoordig, gedurende den oorlog met de Portugeefen, in de zomermouffon, met een goed getal oorlogfchépen vóór, en omtrent de *bhare* van *Goa* kruisfen, om den Portugeefen de fchipvaart te beletten, en hun te water alle mogelijke afbreuk te doen. De onzen hebben op *Wingurla* eene deftige logie tot hun verblijf en handelplaats. —— De koning van Vifiapour heeft den Néderlanderen meer dan eens aangeboden, de ftad Goa met een aanzienlijk léger te lande aantetasten, indien zij, met eene bekwaame oorlogsvloot de bezetting te water aanvangende, in de gelégenfte haven daarömtrent wilden overwinteren: doch het fchijnt, dat de onzen tot nog toe gegronde rédenen gehad hebben, om de ftad Goa liever te bezetten, dan te veröveren.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

De kuft van Indiën *of* Malabar *befchréven. Berigt nopens derzelver ontdekking, en door wien. De wijs, op welke men, voor dien tijd, de fpécerijen en koopmanfchappen uit Ooftïndiën naar Europa overvoerde, aangetoond. Eerfte beginzelen van de portugeefche en kaftiliaanfche zeevaart naar de onbekende waereld. Ontdekking van nieuwe landen. Togt van* Don VASCO DE GAMA. *Hij ontdekt* Oostïndiën, *en komt aldaar. Zijne verrigting bij den* Zamorijn, *en wéderkéring. Aanwas der portugeefche vaart.* Goa, *deszelfs ligging, aangroei, en gefteldheid befchréven. Word door den beroemden* ALPHONSUS ALBUQUERQUE *één- en andermaal gewonnen. Gewoonten, zéden, en lévenswijs der Portugeefen in* Indiën.

DEWIJL de kuft van Indiën, of Malabar, de eerfte landftreek is, die door de Portugeefen, onder het beleid van *Don* VASCO DE GAMA, in Oostindiën, werd ontdekt; zo hoop ik, dat het den lézer niet onäangenaam zal zijn, indien wij bij deze gelégenheid een verhaal doen, hoe, en wanneer, deze gewesten van Afië het eerft gevonden zijn.

VOOR dat men den weg naar Indiën, welke zig buitenöm gantfch Afrika ftrekt, ontdekt had, bragten de Etiöpiers, en ook de Turken, de indifche waaren en fpécerijen uit Indiën, door de roode zee, tot aan de egiptifche en arabifche kusten; alwaar dezelven dan door de turkfche kooplieden en handelaars opgekogt, en met de *kaffilas* te land naar Alexandrie, Smirna, en andere plaatzen gevoerd werden; vanwaar men ze dan op *Venetië* infcheepte, en ze verders naar verfcheidene gewesten verzond.

DUS was Indiën bij de Europeërs flegts in naam bekend. De Kaftiliaanen en Portugeefen hadden hunne vaart naar het zuiden, noch om de weft, nog

nog niet uitgebreid; maar binnen gestelde paalen blijvende, hield men alleen de noorderdeelen van Afrika voor de uiterste vaart; en verder zuidwaard bléven de landen ten eenemaale onbekend. De onstuimige waterbaaren van den onmeetlijken oceäan aan den éénen, en de ontoeganglijke bosschaadjen, ondoorkoomlijke wildernissen en woestenijen, névens de hooge ongenaakbaare bergen aan den anderen kant, waren tot dus verre de onverwinlijke hinderpaalen geweest. —— Ondertusschen scheen in HENDRIK den IVden, zoon van *Don* JUAN den Isten, koning van Portugal, de begeerte te ontvonken, om eenige nieuwe landen te ontdekken. En deze begeerte werd te meer gaande gemaakt, als zijn oudste broeder na zijns vaders dood den troon beklom; wijl hij toen met ernst bedagt werd op het ten uitvoer brengen van zijn voornémen, om de zeevaart verder zuidwaard langs Afrika uittebreiden, daar ontdekkingen van landen en kusten te doen, en zig dus den weg tot eenen onsterflijken naam te banen.

DIT werk werd eindelijk, omtrent het jaar 1410, ondernomen. Twee schépen geraakten ongeveer 16 mijlen verder zuidwaard, dan nog ooit Afrika door portugeesche schépen bezogt was. Doch het, volk door de vreeslijke vloeden en groote waterbaaren afgeschrikt, keerde wéder terug. Schoon nu door deze ondernéming weinig was uitgevoerd, werd er nogthans, tien jaaren daarna, op aanhouden van HENDRIK, wéder eene vloot schépen toegerust. Dezen staken, onder het beleid van den dapperen zeeheld JOHAN GONZALVUS, in zee, en kwamen 400 mijlen verder zuidwaard, dan de eerstbekende landen van Afrika; doch hier ook door zwaare onweeders, stormen, en andere rampspoeden afgemat, keerde men wéder naar Portugal, om van den gedaanen togt verslag te doen.

ONDERWIJLEN overleed HENDRIK; waar door de lust en begeerte tot het doen van nieuwe ontdekkingen, door den slegten uitslag der beide eerste togten reeds merklijk verdoofd, voor eenen tijd verdwénen; doch *Don* ALPHONSUS de IVde, zijnen vader, *Don* JUAN den Isten, opgevolgd zijnde, hervatte dit werk: maar de buitenlandsche oorlogen, en de binnenlandsche beroerten, waaräan hij gedurende zijne regéring de handen vol had, beletten hem grootlijks in zijne ondernémingen, zodat hij dezelven niet kon ten einde brengen. Egter ontdekte men, onder hem, een groot gedeelte van het zuidelijk Afrika, en men kwam voorbij *Cabo verde*, tot aan de westlijkste kusten van *Guinea*, alwaar toen tévens de handel der Portugeesen, op deze gewesten, begon stand te grijpen.

NA den dood van ALPHONSUS, kwam zijn zoon, *Don* JUAN de IIde, bijgenoemd de *groote*, tot den troon van Portugal. De ijver en lust, om nieuwe landen te ontdekken, welken dezen aanspoorden, déden hem de zeevaart met kragt voortzetten. Zijne schépen de middelijn gepasseerd zijnde, ontdekten, omtrent in het jaar 1492, het koningrijk van *Congo*, liggende tusschen den évenaar en den zuider- of steenboks- keerkring. Men zogt toen overäl langs de kust van Afrika, om, was het mogelijk, eenen doortogt op Oostindiën te vinden. De bogten, baijen en groote stroomen, werden

op zommige plaatzen, alwaar men iet vermoedde, verre landwaard opgevaren. Doch nergens vond men het geen men zogt.

ONDERTUSSCHEN was CHRISTOFFEL COLUMBUS, een Genuees, na veele, doch vergeeffche aanbiedingen aan den koning van Portugal, en aan HENDRIK den VIIden, koning van Engeland, gedaan te hebben, met drie fchépen, in dienft des konings van Spanje, den derden Auguftus des jaars 1492, in zee geftoken. Deze zette de koers regt op *Gomera*, een der kanarifche eilanden, en vandáár, verder weftwaard; alwaar hij de onbekende kuften van *Florida*, en de dáár omheenliggende eilanden ontdekte, en bezogt. Hij vond overvloed van goud en rijke fchatten, waarméde hij de terugreis naar Spanje aannam, na alvorens in *Florida*, in eene opgeworpene fterkte, een vaandel Spanjaarden tot bezetting gelegd te hebben. Hij voerde ook tien Indiäanen met zig naar Spanje.

DIT ftrekte tot groote aanmoediging. COLUMBUS andermaal uitgezonden, ontdekte de Weftïndiën verder; voornaamlijk de beroemde eilanden *Hifpagnola*, *Cuba*, en meer anderen. Veertien jaaren bragt hij door in het ontdekken der amerikafche geweften. —— Middelerwijl volgden anderen zijn voetfpoor, en doorkruiften verder deze nieuw ontdekte waereld. FERDINAND, koning van Kaftiliën, verhief CHRISTOFFEL COLUMBUS tot admiraal, en zijnen broeder BARTOLOMEUS, tot onderädmiraal over de Weftïndiën, welken aldaar veele fterkten en ftéden bouwden.

DEZE goede voortgang der Kaftiliaanen, in de Weftïndiën, deed niet weinig den naijver in het hart der Portugeefen ontbranden. —— De koning van Portugal deed wéderöm eenige fchépen toeruften, en droeg het bevél over dezelven op aan BARTOLOMEUS DIASIUS, die daar méde zuidwaard langs de kuft van Afrika, tot aan den uiterften hoek derzelve, ftévende. Doch vanwaar zij, door de koude, hévige ftormen en onftuimige zee afgemat, genoodzaakt waren naar Portugal terug te kéren, daar zij van hun wédervaren verflag déden. Zij waren tot op 35 graaden zuiderbreedte geweeft.

DEZEN uiterften zuidhoek van Afrika hadden zij op hunne reis den *ftormhoek* genoemd: maar de koning, die over de ontdekking van dezen uithoek zeer verblijd was, wilde, dat men denzelven het *hoofd van goede hoop*, in het portugeefch *Cabo de bone efperance*, zoude noemen; wijl hij hoopte langs dezen uiterften hoek iet goeds optedoen. Hij zogt dan ook in hetgeen bij hem was aangevangen met allen ijver voorttegaan. Doch hij overleed in het jaar 1495, en werd door den prins EMMANUEL in de regéring opgevolgd. Deze zette dit werk kragtdadig voort. Hij zond vier fchépen, bemand met 1400 man, uit, onder het bevél van den dapperen VASCUS DE GAMA, als admiraal-generaal, die, den 10den Julij 1497, met deze vloot in zee ftak, ftévenende naar de kanarifche eilanden, en vandáár, naar die van *Cabo verde*. Aan het eiland *St. Jakob* (: *St. Jago* mogelijk :) geland zijnde, werden zij door de bewoners niet zeer vriendlijk onthaald. —— Zij ftaken vanhier wéderöm in zee, en werden door zwaare ftormen gefolterd;

éven-

évenwel vorderde men zo ver, dat de kloekmoedige GAMA vooruitzigt had, om eerlang de *kaap de goede hoop* te bezeilen. Dan het volk floeg hier aan het muiten, en voerde eene taal, die verre af was van édelmoedig te zijn: want men dreigde alles om hals te brengen, indien men de ftévens niet aanftonds weêr naar Portugal wendde; roepende, dat men uit dolle vermételheid in zijnen ondergang liep, en het volk naar eenen zékeren dood voerde, wijl men met geweld het onmogelijke wilde uitvoeren, door eenen doortogt te willen zoeken, welken de natuur zelve den allerftoutften betwiftte. Doch de édelmoedige GAMA tragtte zijn volk met goede woorden tot bedaren te brengen, en hen tot ftandvaftigheid en kloekmoedigheid aantemoedigen; hen tévens met de hoop vleijende, dat men welhaaft in eene vrédigere zee komen, en in eene gewenfchte haven aanlanden zou. Maar alles was vergeefs. —— De voornaamften maakten eene zamenzwéring, om GAMA om het léven te brengen; doch dit fchelmftuk brak uit. De fchipper en eenige anderen werden bij den kop gevat, en in de boeijen geflagen. *Don* VASCO nam zelve het ftuurmanfchap waar, en zette zijne reis met overfchrokken moed voort. Na veel worftelen tégen wind, weeder, en woedende zeeën, kwam men ten ooften van de *kaap de goede hoop*; en, verder langs de onbekende kuft noordöoftwaard ftévenende, tot in eene bogt, welke hij *St. Blafius* noemde, en waar zij niet anders dan wilde naaktlopende Afrikaanen vonden. Derhalven wéderöm van hier vertrekkende, kwamen zij tot onder den zuiderkeerkring, vóór de ftad *Zofala*, daar zij de ankers wierpen.

De inwoners vonden zij hier béter van zéden te zijn, dan op den zuidhoek van Afrika. Zij waren bruinägtig, en droegen koperen of ijvooren ringen om de armen. Hunne taal was onbekend; men verftond egter zo veel van hun, dat zomtijds blanke lieden, met fchépen, uit verre geweften alhier hunnen handel kwamen drijven. *Don* VASCO DE GAMA liet hier twee misdaders aan land, om de gelégenheid defzelven waartenémen.

VANHIER, nog 120 mijlen langs het vafte land gevorderd zijnde, ankerden zij vóór de vermaarde ftad *Mofambique*, liggende flegts eene halve mijl van het vafte land, op een klein eiland, *Sanguebar* genoemd, en op 15 graaden zuiderbreedte. —— De bewoners van hetzelve waren zwarten, en droegen turbanden en bombafijnen kleedjes. Zij kwamen met een vaartuig bij VASCO DE GAMA aan boord, die van hun verftond, dat dit geweft den koning van *Quiloa* toebehoorde, en een ZACOEIJA het bewind over deze plaats in handen had. Op dezen laatften verkreeg *Don* GAMA zo veel, dat hij hem twee lootzen gaf, om zijnen drie fchépen (: zijnde het vierde uit gebrek aan de nodige manfchap verbrand:) den weg naar Ooftïndiën te wijzen. Doch als de lootzen verftonden, dat zij met geen Sarafeenen, gelijk zij meenden, maar met Chriftenen te doen hadden, fprongen zij over boord, en zwommen naar land. De Portugeefen zig befpot ziende, begonnen met hun grof gefchut op *Mofambique* te donderen; hetwelk den gouverneur ZACOEIJA bewoog, hun andermaal eenen loots te géven. Onder zeil geraakt

zijnde

zijnde, zogt deze, door lift, de fchépen in *Quiloa* te krijgen, en den koning in handen te léveren: doch een ftorm was oorzaak, dat hij zijn voornémen niet kon uitvoeren. Zij geraakten ruim 40 mijlen verder noordwaard, en kwamen vóór *Mombafa* voor anker. Zij begonnen nu gebrek aan verfch water en lévensmiddelen te krijgen. De loots zogt hier andermaal zijn fchelmftuk uittewerken; doch het mislukte hem wéderöm, en hij zwom naar land, waarïn de geenen, welken de fchépen dagten te befpringen, hem volgden, laten de twee vaartuigen, en een' ftuurman, met 10 of 12 Mombafers, in handen van GAMA.

VANDAAR, vóór *Melinde*, een koningrijk op zig-zelve, niet ver ten zuiden den évenaar liggende, aangeland zijnde, werden zij béter ontvangen, en ongemeen vriendlijk onthaald. De zoon van den ouden koning kwam zelve aan boord van *Don* GAMA, en bragt hem gefchenken, als ook een' ervaren' loots. Met dezen vertrokken zij wéderöm vanhier, ftaken naar de kuft van Indiën over, en kwamen, drie weeken daarna, ter reede van *Calichut* voor anker.

HET was in 't onftuimig jaargetij, toen zij hier aankwamen. De fchépen lagen hier niet veilig, maar genoegzaam als in eene opene zee. En, fchoon de zee zeer bulderde, kwamen nogthans eenige ftoute waaghalzen, met kleine vaartuigen, aan GAMA's boord, die ook reeds eenen misdader had aan land gezet. Deze werd aanftonds door eene ménigte zwarte nieuwsgierige befchouwers omringd, onder dewelken ook twee turkfche kooplieden waren. Dezen kenden ten eerften, aan de kléding, den aan land gezetten voor een' Europeër. De een, MONZAIDA genoemd, die de fpaanfche taal kundig was, fprak den vreemdeling aan, en bood hem fpijze; waarna hij zig met hem naar boord van *Don* GAMA begaf, dien hij van de gelégenheid des lands onderrigtte. Des anderendags zond GAMA twee édelen, met MONZAIDA, naar *Padarane*, of *Panare*, eenen aangenaamen oord, niet ver ten zuiden van *Calichut*; om den *Zamorijn*, of keizer van Malabar, die zig aldaar verluftigde, te verzoeken, dat hem mogt vergund zijn, aan land te ftappen; wijl hij uit een ander waereldgeweft, van wégens zijnen heer en meefter, den koning van Portugal, hier was aangekomen, om deszelfs vriendfchap, door brieven als anderzins, den oppervorft dezer landen eerbiedig aantebieden.

DEZE gezanten waren ten uiterften wélkom. De *Zamorijn* luifterde wel aandagtig, als men hem zeide, hoe de roem van zijne doorlugtigheid zig tot aan de uiterfte einden des aardbodems verbreidde. Hij gaf aanftonds zijne bewilliging, dat *Don* GAMA in de haven van *Capocate* mogt voor anker komen. *Don* GAMA liet ondertuffchen, terwijl hij aan land zou zijn, het opperbevel der fchépen aan zijnen broeder, PAULUS DE GAMA, niet wétende wat hem daar zou kunnen overkomen; en hij zelve ftapte aan land, en werd met veel pragt en luifter ingehaald. — De *Catoal*, heer der regtszaaken en gefchillen, verzeld door een groot gevolg van naakte lijffchutten, pijpers en fpeelers, ontvong en verwélkomde hem; waarna *Don* GAMA zig in een' *palankin* (: draagzétel :) zette, en door een gedrang van duizende menfchen

fchen tot in het hof des *Zamorijns* geleid werd. Hier werd hij wéderöm door *Caymalen* (: grooten van Malabar :) ontvangen; en door eenen opperfte der *Braminen*, die geheel in 't wit gekleed was, bij de hand gevat, en door verfcheidene vertrekken, welken ieder door tien fchildwagten bezet waren, tot in eene groote zaal geleid, welker vloeren en wanden met zijden gebloemde fpreijen en vergulde behangzels waren vercierd. De ronde toneelswijs opgaande trappen des troons waren bezet door de voornaamfte rijksgrooten. De *Zamorijn*, naar der Indiäanen wijs, op een alcatijf gezéten, was in een wit fijn katoenen gewaad, dat met gouden bloemen geftikt en met diämanten bezet was. Zijn hoed of muts was fchier geheel van goud, paerlen, en édel gefteente. Om zijne armen en beenen had hij gouden ringen; in de ooren, en aan de vingers en teenen had hij rijke juweelen. Naaft hem ftond een aanzienlijk hoveling, die eenen gouden fchotel hield met areeka en bétel. De keizer was van eene groote lichaamsgeftalte, bruinägtig van verwe, en vertoonde in al zijne bedrijven en houding eene vorftlijke agtbaarheid.

NA het eindigen der wéderzijdfche pligtplégingen, GAMA zig nédergezet hebbende, gaf hij door eenen tolk te kennen, dat zijn heer en meefter, *Don* EMMANUEL, koning van Portugal, door den wijdüitgebreiden naam des keizers van Malabar uitgenodigd, fchépen en volk had afgezonden, om met zijne majefteit een verbond van vriendfchap aantegaan, en een handelverdrag opteregten. Hieröp léverde hij de brieven en gefchenken over. De brieven waren in 't arabifch en portugeefch gefchréven.

DE *Zamorijn* antwoordde met een vriendlijk gelaat, dat hij deze aangebodene vriendfchap des konings van Portugal, dien hij voor zijnen broeder hield, onëindig hoog waerdeerde; wijl hij dit gezantfchap uit zulke veräfgelégene wacreldgewesten, en door zo veele gevaaren had afgezonden, om hem te begroeten. Vervolgens vraagde de vorft naar de voornaamfte bijzonderheden van Portugal, en liet daaröp *Don* GAMA, door den overfte *Catoal*, naar eene voortreflijke verblijfplaats, vóor hem beftemd, geleiden.

DOCH dergelijke zaaken gaan nooit zo voor den wind, of er komt wel eens eene wolk van tégenfpoed op. Zo ging het ook hier. De nijd en afgunft waren ten eerften in het harnas. — De Sarafeenen, die eenen fterken handel op deze gewesten dréven, en van dewelken zig veelen op *Calichut* onthielden, krégen welhaaft de lugt van der Portugeefen doelwit; en zij zagen daarüit den gewiffen ondergang van hunnen koophandel te gemoet: weshalven zij hieröver te zamen geraadflagd hebbende, de Portugeefen bij den keizer zogten in verdenking te brengen, zeggende, dat deze vreemdelingen flegts booze zeefchuimers en onmenfchlijke rovers waren; dat derhalven zijne majefteit wél had toetezien, en te overwégen, wat béter ware; deze vreemdelingen te doen vertrekken, of hen, die zijne majefteits oude vrienden en bondgenooten waren, en door hunnen handel dit land in zulken bloeijenden ftaat bragten.

DIT kwam MONZAIDA ter ooren, die GAMA van alles kennis gaf;

als ook dat de Malabaren, door de Sarafeenen opgerokkend, reeds befloten hadden, de Portugeefen te overrompelen en van kant te helpen. GAMA ontfnapt dus gelukkig dit gevaar, en komt aan boord; ftékende toen ten eerften in zee, daar hij een vaartuig veröverde, waarin zig veertien perfoonen bevonden, en daarönder eenigen van des keizers hofgezin. Eén' van dezen zond hij aan den keizer met eenen brief, in denwelken hij hem zijne trouwloosheid verweet, en de Portugeefen, als ook de goederen, die nog aan land gebléven waren, ten fpoedigften terug eifchte; hetwelk eindelijk na veel tégenftribbeling gefchiedde: de goederen werden terug gegéven, en de wéderzijdfche gevangenen uitgewiffeld.

De *Zamorijn* fchreef een antwoord aan GAMA, waarbij hij zig verfchoonde. Doch eerlang werd er een nieuwe aanflag tégen de Portugeefen gefmeed, welken de Malabaren befloten hadden met kleine vaartuigen te overvallen; maar een fchielijk opkomende ftorm verftrooide deze moffelvloot, en GAMA geraakte in zee. MONZAIDA had zig, uit vrees dat men hem kwalijk zou handelen, om dat hij de Portugeefen begunftigd had, aan boord van GAMA's fchip begéven, en ftak met hem naar Portugal over, alwaar hij voor zijne bewézene dienften zeer wél beloond werd; en, tot het chriftengeloof overgegaan zijnde, geruft en wélvergenoegd zijne overige dagen fleet.

De zeeheld GAMA hield het verder noordwaard langs de kuft van Indiën, en kwam vóór GOA voor anker; doch zig hier niet zeer veilig agtende, ligtte hij de ankers, en, de koers zuidweftwaard houdende, kwam hij eerlang ten tweeden maal vóór *Melinde* aan, daar hij van den koning wél onthaald, en rijklijk met leeftogt voorzien werd; waarna hij de reis naar Portugal aannam, alwaar hij, in 't jaar 1499, met twee fchépen en 55 man, tot elks verwondering, vreugd en blijdfchap, aanlandde, hebbende twee jaaren op deze reis toegebragt. —— Dus is de kloekmoedige VASCO DE GAMA de eerfte geweeft, die, door duizend gevaaren heen, langs eenen onbekenden weg, uit Europa, de Oostïndiën ontdekt heeft. —— Hij overleed in het jaar 1524.

De koning EMMANUEL zette zédert de begonnene zeevaart met allen ijver voort; en, om den Spanjaarden niet toetegéven, werd AMERICUS VESPUCIUS, ten jaare 1500, met fchépen en volk naar de Westïndiën gezonden, alwaar hij toen het vaste land ontdekte, en zo veel uitvoerde, dat dit waerelddeel zédert, naar hem, Amerika is genoemd.

Bij deze eerfte reis van *Don* VASCO DE GAMA, naar het Ooften, bleef het ook niet: maar de Portugeefen zetten hunne ontdekkingen, naar deze geweften, ook met kragt voort; en zédert hebben zij zig in de Oostïndiën zeer gevestigd. Doch, over de ontdekkingen der nieuwe landen met de Kastiliaanen onëenig geworden zijnde, heeft paus ALEXANDER de VIde, zo ver hij magt daar over had, de landen van Amerika aan Kaftiliën, en Ooftindiën aan de Portugeefen toegewézen.

De overfte PETRUS ALVARES CAPRALES, tot bevélhebber over dertien fchépen benoemd zijnde, ftak met dezelven over naar Oostïndiën, be-

bedwong die van *Calichut*, daar hij omtrent zes honderd Sarafeenen verfloeg, en maakte een verbond van vriendfchap met de koningen van *Cochin*, *Coulan*, en *Cananor*; kérende toen met rijke fchipsladingen wéder naar Portugal terug.

INSGELIJKS zond de koning van Portugal den dapperen ALPHONSUS D'ALBUQUERQUE naar Ooftindiën. Deze ging de Sarafeenen ook dapper te keer, en gaf bijzondere blijken van zijne kloekmoedigheid. Hij veröverde *Goa*, alwaar de Portugeefen zédert hunnen zétel des oorlogs en des koophandels opgeregt hebben.

DIT *Goa*, op een eiland van omtrent drie mijlen in den omtrek, en op ruim 15 graaden noorderbreedte liggende, is de hoofdftad van het portugeefch Indiën, de verblijfplaats des onderkonings en van den aardsbisfchop. Dit eiland is door eene rivier van het vafte land gefcheiden, waarvan het omtrent 3 mijlen af ligt. Het is op verfcheidene plaatzen met hooge kokosboomen beplant, en is tamelijk wél bevolkt. Men ziet alöm veele landhuizen der kooplieden, en fraije wandelwégen. —— De flaaven hebben hier weinig kans om weg te lopen, wijl hun dit door de wagten, naar de landzijde, belet word. Degeen die derwaard heen wil, krijgt eerft een klein *fiap*, of merk, aan den onderärm, of aan de hand, het welk hij dan bij zijne terugkomft tonen moet, waarna hij, de waerde van een' duit betalende, vrij mag pafféren: en dit beloopt jaarlijks, wégens de ménigte van over en wéder pafférende lieden, nog al eene aanmerklijke fom. —— Ten noorden heeft men de hooge bergen *Bardos*, en ten zuiden het land *Zalfette* genoemd, uit welke geweften *Goa* den toevoer van lévensmiddelen krijgt. Het eiland is het geheele jaar door groen; egter lévert het, behalven vee en ooft, weinig op. De ftad ligt meeft naar de zijde van het vafte land. Zij was eerft gering, doch is naderhand zeer in aanzien toegenomen.

EERTIJDS ftond *Goa* onder de heerfchappij des konings van *Decan*. De vorft SABAJUS overléden zijnde, volgde zijn zoon HIDALCAN hem op, in het opperbewind over *Goa*. Deze was niet minder dan zijn vader een vijänd der Portugeefen; en onder zijne regéring was het, dat ALBUQUERQUE, op aanrading van een' indiäanfch' hoofdman, TIJMOIJA genoemd, eenen aanflag op *Goa* maakte. Alles daartoe gereed, en TIJMOIJA met veertien fchépen ter hulpe gekomen zijnde, kwamen zij in de *bhare* van *Goa* voor anker. ANTONIUS NORONIUS en TIJMOIJA, met fchépen en volk, den aanval begonnen hebbende, veröverden vaerdig de voornaamfte fterkte, en krégen toegang tot de ftad. ALBUQUERQUE zond aanftonds eenen bode tot de bezettelingen, en eifchte dat zij zig zouden overgéven, met beloften, dat zij alsdan vriendlijk zouden gehandeld worden; doch bij weigering van dien, het droevig noodlot des oorlogs te wagten hebben. Waaröp die van binnen, door afwézigheid van HIDALCAN, en het weglopen der foldaaten, als méde door het verlies der fterkte, zig buiten ftaat ziende, eenen langeren tégenftand te bieden, zig aan ALBUQUERQUE overgaven, die daaröp onder toejuiching des volks ter ftad introk. Aanftonds ftelde de over-

winnaar op alles goede orde, en hield de moetwilligheid der ſoldaaten in teugel, om zijne gedaane beloften geſtand te doen. De ſterkte werd ook voorzien, en van het nodige verzorgd, wijl ALBUQUERQUE dit *Goa* zeer wél tot de ſchipvaart, en tot het in dwang houden der naburige volken oordeelde gelégen te zijn.

DEZE eerſte overwinning koſtte den Portugeeſen weinig bloeds, en geen groote moeite. De tweede was egter veel bloediger en rampzaliger voor de ſtédelingen. —— HIDALCAN zijn verlies verſtaan hebbende, was woedende van gramſchap, en brandde om zig te wréken. Hij maakte derhalven ten eerſten vréde met zijne vijanden, en rukte in allen ſpoed een magtig léger te zamen. Zijn krijgsöverſte CAIMALCAN werd met 8000 voetknegten en een goed getal ruiters vooräf gezonden, en door den vorſt zelve met een heirléger van omtrent 40 duizend man gevolgd. —— Het vaſte land krielde van volk, en was alöm met tenten bedekt. De Mooren en Heidenen in *Goa* zidderden van vrees, willende tégen HIDALCAN, onder wiens heerſchappij zij nog pas geſtaan hadden, de wapens niet opvatten: zelfs de Portugeeſen, door dit volk gaande gemaakt, ſloegen aan het muiten. Doch ALBUQUERQUE dit gewaar wordende, moedigde zijn volk in alle vriendlijkheid en door groote beloften aan, en verzékerde zig van de voornaamſte belhamels, van dewelken eenigen werden opgehangen. Vervolgens het geſchut op de wallen geplant hebbende, begon men dapper te vuren. De vijand was reeds over de rivier, en op het eiland, tot vóór de ſterkte gekomen. Veelen van de Mooren en Heidenen liepen tot den vijand over; zodat de Portugeeſen, uit gebrek aan volk, genoodzaakt waren de twee voornaamſte ſterkten te verlaten, en zig in de ſtad te begéven, daar ALBUQUERQUE en de zijnen blijken van hunnen heldenmoed gaven, wijl zij de beſtormers ménigmaal afdréven. Doch zig eindelijk niet langer beſtand oordélende, begaf hij zig in ſtilte met al zijn volk naar boord, ligtte aanſtonds de ankers, en drong, tot verwondering der Indiäanen, al kanonnérende, door den nauwen ingang, ter haven uit, ſchoon de vijanden getragt hadden dien te verſtoppen, door het doen zinken van ſchépen vóór denzelven. ALBUQUERQUE, toen verder afgezakt zijnde, ging daar voor anker liggen, met voornémen om er te overwinteren, wijl het nu in 't ſlegte jaargetij was.

ONDERTUSSCHEN werden de Portugeeſen door veelerleie rampſpoeden en zwarigheden beſtréden. De hévige ſtormen en plasrégens, gebrek aan lévensmiddelen, de kwaadäartige koortzen en andere ziekten, het verlies van volk, en meer andere ellenden verteerden den moed en de kragten der kloekmoedige Portugeeſen; te meer, wijl de *bhare* van *Goa* door het woeden der zee met zand geſtopt, en zij te land door woedende vijanden, die hen telkens ontruſtten, omringd zijnde, er geen hoop noch uitkomſt meer ſcheen te zijn. Het gezouten buffels- en paerdenvleeſch, waarvan men zig bediende, raakte op, de ziekten namen hoe langer hoe meer de overhand, zo dat er veelen weggeſleept werden. —— In dezen uiterſten nood greep de dappere ALBU-

QUER-

QUERQUE évenwel andermaal moed. — Bemerkende, dat eene groote zorgloosheid onder de Mooren plaats had, en wel voornaamlijk in de twee ſterkten, die hij het eerſt verlaten had; en dat zij, in plaats van goede wagt te houden, den tijd met ſpélen en in allerleie vermaaken doorbragten, niet het minſte van den kant der Portugeeſen vrézende, die, nu reeds uitgehongerd, hun van zelf, gelijk zij dagten, zouden moeten in de handen vallen; zo beſloot hij eene kans te wagen. Te dien einde verkoos hij omtrent drie honderd van zijne bekwaamſte manſchappen uit, deed denzelven groote beloften, en viel toen met deze helden aan land, en op de ſterkten aan, daar zij alles voort ter nédermaakten, wat hun voorkwam, en de reſt op de vlugt jaagden. Zij krégen hier niet alleen grooten buit, zo van lévensmiddelen als anderzins, waarméde zij weêr terug keerden, maar zij krégen nu ook hun kanon weêr aan boord.

HET onvoordélige jaargetij nu eindelijk beginnende aftenémen, en de ſterk afkomende ſtroom opening makende, vertrok ALBUQUERQUE uit de *bhare* van *Goa*, naar het eiland *Anchediva*, daar hij eerlang door tien ſchépen uit Portugal verſterkt werd. Dit ontſtak op nieuw in hem den luſt, om *Goa* andermaal aantetaſten. Hiertoe werd ook vaerdig alles in gereedheid gebragt, en hij ſtévende met eene vloot van 30 kielen, en 14 of 15 honderd man, naar *Goa*, alwaar hij TIJMOIJA ook nog met een goed getal ſchépen tot zijnen onderſtand verwagtte. — Het hévig donderen, waarméde men aanſtonds een begin maakte, vervulde het binnen *Goa* alles met ſchrik. De verbaasde Mooren verlieten ten eerſten de twee buitenſterkten, die de Portugeeſen in bezit namen, en de ſtad hévig uit dezelven bombardeerden. De vijanden eenen uitval gedaan hebbende, geſchiedde er een bloedig gevegt, hetwelk nogthans tot nadeel der Mooren uitviel, wijl dezelven gantſchlijk geſlagen werden, en de Portugeeſen zig ten tweeden maal van *Goa* meeſter maakten.

ALLERIJSLIJKST was nu de woede der getergde Portugeeſen. De eerſte maal hadden zij hunne barmhartigheid geöefend; maar thans was hunne wreedheid zonder paalen. Geen vrouwen noch kinderen werden verſchoond, maar alles werd aan het zwaerd opgeöfferd; en dit moorden duurde, naar het verhaal van zommigen, drie geheele dagen. Men ſchatte het getal der dooden op zes duizend. Alleen werden de Heidenen grootſtendeels verſchoond, om dat zij de zijde van ALBUQUERQUE waren toegedaan. — Deze held verſterkte zig nu andermaal, ſtelde op alles goede orde, en gaf aan de jonge portugeeſche manſchap een goed getal van de fraiſte dogters des lands ten huwelijk, na dat dezelven gedoopt, en tot het chriſtendom aangenomen waren; om dus eene aangroeijende volkplanting alhier opteregten.

ZÉDERT is *Goa*, door den onvermoeiden ijver der Portugeeſen, van een gering beginzel, tot eene magtige zee- en koopſtad aangegroeid; en ook vervolgens gantſch Indiën door deze natie ontdekt. De Turken, Perzen, Mooren, en Malabaren, hebben ménigmaal gepoogd de Portugeeſen uit de gewesten

 van

van Afië te verdrijven; doch telkens vergeefs, hebbende ménigwerf met fchande moeten terugkéren, en verfcheidene fchoone ftéden en vaftigheden in handen der Portugeefen laten. —— Behalven den kloekmoedigen ALBUQUERQUE, hebben ANTONIO SALDANHA, LOPES ZOARES, FRANCISCUS D'ALMEIDA, eerfte onderkoning van het portugeefch Indiën, LAURENTIUS D'ALMEIDA, JAQUES LOPEZ DE ZEQUIERA, en veele anderen, zig door hunnen heldenmoed vermaard gemaakt.

EN zo is *Goa* toen allengs opgekomen, en de zétel der onderkoningen, des aardsbisfchops, van den raad en de kanfelarij geworden. Men verfterkte het ook met bolwerken, gragten en poorten: ook is het nu en dan vergroot, en van buiten met waterkafteelen voorzien. Van binnen pronkte het met eene pragtige hoofdkerk, en verfcheidene anderen: als, die van *St. Franciscus*, der *Dominikanen*, der *Jefuiten*, en *Parachien*. Ook vind men er een groot getal kloofters en woningen der geeftlijken, welken men hier van verfcheidene orden ontmoet: als, jefuiten, auguftijnen, dominikaanen, franciskaanen, karmeliten, enz. Vrouwenkloofters vind men ook veelen in *Goa*. De ftad is ruim en groot, met fraije ftraaten, marktplaatzen, en wandelwégen vercierd. De voornaamfte gebouwen en woningen hebben ruime en lugtige vertrekken, in dewelken men weinig van de hitte, die hier zeer groot is, te lijden heeft. Men vind hier ook veele aangenaame lufthuizen, welken als zo veele blijken zijn van der Portugeefen voormalige magt en rijkdommen in dit geweft, die egter, zédert de komft der Néderlanderen in de Ooftindiën, merklijk verminderd zijn; want door de oorlogen, welken de Portugeefen met de onzen voerden, is *Goa* zeer afgenomen. Men plagt hier geheele vlooten uitteruften, om de onzen uit de Indiën te verjagen; zij krégen egter meeft de néderlaag, en onze oorlogsvlooten befnoeiden, door jaarlijks vóór de *bhare* van *Goa* te gaan kruiffen, zodanig den handel en vaart op deze plaats, dat zij thans zeer ver van haare voorige heerlijkheid is. De ftad is anders nog tamelijk volkrijk, en men vind er ook allerhande natiën, zo van Europeërs, als Mooren en Heidenen. De meesten zijn flaaven en zwarte Indiäanen. Men vind er ook Chineefen. De kerklijke en waereldlijke regéringen worden naar der Portugeefen wijs beftierd. De onderkoning houd een' grooten ftaat, waarin de overige Portugeefen, zo veel hun vermogen het hun toelaat, hem tragten natevolgen. De ftad pronkt nog met koftbaare winkels van allerleie koopmanfchappen: zelfs is hier ook een handel in flaaven en flavinnen. Zommige Portugeefen bezitten een groot getal van deze ellendige menfchen, van de welken zij groote voordeelen trekken. —— Deze arme Indiäanen wéten wat zij door hunn' zwaaren arbeid, hunnen meefteren en meeftereffen dagelijks moeten opbrengen; en als zij hierin te kort fchieten, worden zij zwaar gekaftijd, en dikwils onmenfchlijk gehandeld. Zulke flaaven, die jong fterk en fchoon zijn, en fraije handwerken hebben geleerd, gelden het meeft. Onder de flavinnen vind men er die fchoon zijn, en zig op het toemaken van aange-

naame

naame konfituuren, op het naijen, borduren, fpélen, danffen, enz. zeer wel verftaan. Dezen worden tot eenen hoogen prijs verkogt, = niet alleen om haare konft, = maar ook wijl de kopers zomtijds andere réden hebben. De portugeefche handwerkslieden ftellen hunne flaaven aan den arbeid, terwijl zij zelven zig als groote heeren aanftellen. Deze natie is doorgaans van natuure groothartig; en welke gunft of vriendfchap men eenen Portugees bewijft, heeft men zelden veel erkentenis van hem te wagten, wijl deze lieden niet ligt te vergenoegen zijn, gelijk wij bij gelégenheid van het veröveren van *Cranganor* ondervonden. De gevangenen en gekwetften aldaar, genoten van den veldheer alle gunft; men behandelde hen op de bekwaamfte wijs, en verzorgde hen van het befte, dat te bekomen was, en niettemin had men aan hun niet dan ondankbaare menfchen; fchoon men dit juift in dien volftrekten zin niet némen moet, als of onder deze natie in het geheel geen édelmoedigheid te vinden ware; maar deze is zo zeldzaam, dat zij door de ondankbaare ménigte als verduifterd word.

De Portugeefen in *Goa*, en andere portugeefche ftéden in de Indiën, worden onderfcheiden in *Cafados*, dat is getrouwden, en in *Zoldados*, dat is ongetrouwden. Veelen zijn met inlandfche vrouwen getrouwd; en de kinderen, bij dezelven gewonnen, worden *Miftifen*, (: tweeflagtigen, of gemengden:) genoemd. De kinderen van dezen, noemt men *Caftifen*, en zijn van eene geelägtige kleur; doch de *Miftifen* zijn veel bruiner. == De Portugeefen flaan zelden de handen aan eenig werk. De mans- en vrouwsperfoonen, die maar een weinig vermogen hebben, laten zig door hunne flaaven en flavinnen bedienen. De mansperfoonen gaan lugtig gekleed. Zij dragen allerhande koftbaare zijden en fluweelen ftoffen, damasten en fcharlaken. Die van minderen ftand dragen katoenen lijnwaten, doch de meeften naar de onveränderlijke wijze van hun land, behalven dat zommigen lange *muffchie*-broeken dragen, om zig voor het ftéken der muggen, die zij *muffchieten* noemen, te bevrijden. Deze broeken zijn wijd, en hangen hun tot op de voeten. Zij gaan zeer trots over ftraat, en worden gemeenlijk door drie of vier flaaven gevolgd, een van dewelken den zonnefcherm draagt. De foldaaten, en anderen van laagen ftand, behelpen zig foberlijk. Zij wonen zomtijds in eene kleine loofhut, agt of tien van hun bij malkanderen, en huren dan eene flaavin, die hun de fpijze bereid, voor hen wafcht, en hen verder bedient. Zij zijn zeer onkuifch, en leiden meeftendeels een ontugtig léven. Overfpel, hoererij, enz. zijn onder hen heel gemeen. == De portugeefche vrouwen, zijn tamelijk blank. De getrouwden zijn zindelijk in hunne huishouding. Zij verfchijnen zelden op ftraat, ten zij dat zij ter kerke gaan, of malkanderen bezoeken. Die van aanzien zijn, worden in draagzétels gedragen, welken zo gemaakt zijn, dat zij, in dezelven zittende, alles kunnen zien, zonder gezien te worden. Haare kléding is insgelijks lugtig. Over den naakten boezem dragen zij een gaafen of floerfen kleedje, hetwelk veel meer tot aanlokking en minneterging, dan tot dekking dient. Een zijden, gebloemd,

of

of katoenen kleed, ſlaan zij drie of viermaal vaſt om het middelijf, en laten het tot aan de enkels afhangen. Haar gitzwart hair dragen zij gevlogten, doch te weerszijde laten zij eenige bevallige lokjes ſlingeren, gaande voor het overige blootshoofd, en met eenen kunſtig geborduurden ſluijer, dien zij over den ſchouder hangen. Om den hals dragen zij gouden kétens, en om de armen braſeletten, en ringen met édel geſteente aan de handen. Schoenen noch kouſſen dragen zij niet: maar wel kunſtig gewerkte pantoffels. Dit zoete geſlagt word in Indiën ook voor onkuiſch en wulps gehouden; ik geloof egter, dat men onder hetzelve ook wel deugdzaamen vind. —— Voor het overige leiden zij een niet minder lui en gemaklijk léven; hetwelk zo ver gaat, dat zij zelfs de opvoeding hunner tédre zuigelingen aan de zwarte ſlavinnen overlaten, die zij voor minnens gebruiken: waaröm het niet te verwonderen is, dat men in deze nakomelingen den verbaſterden aart ontdekt. De mannen zijn zeer naijverig over hunne vrouwen, en miſſchien niet zonder réden. De vrouwen zijn daaröm altijd onder een nauw toezigt; want zij gaan nooit uit, of zij worden door haare ſlaaven en ſlavinnen verzeld: de ſlaaven, om de draagzétels en zonneſchermen; de ſlavinnen, om de bétel en areeka, enz. en, als zij ter miſſe gaan, het getijboek, te dragen. —— Het is den manſperſoonen niet geöorlofd, de vrouwen of dogters van een' ander' alléén te ſpréken; egter wéten zommigen op eene behendige wijs, door hulp van haare ſlaaven of ſlavinnen, wonder wél haare rol te ſpélen; want, terwijl de man door eene gifte van het ſap van *Dutroa* in ſlaap geraakt is, ſpeelt zijne lieve *Lerinde* dikwils een tijdverdrijfje met een' ander. De vrouwsperſoonen zijn zeer zindelijk; waſchende meeſt alle dagen het gantſche lichaam. Zij zijn ook zeer verſlingerd op de bétel en areeka, die zij den gantſchen dag door kauwen, zelfs als zij in de kerk zijn; en houden ook veel van ſnuiftabak, waarvan de mans groote liefhebbers zijn; want dezen ziet men zelden, of zij hebben hunne ſnuifdoos in de hand.

VIJF-

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Beſchrijving van Anchediva, Onor, Baticala, *enz. Gewoonten, zéden, en ſchandelijke afgoderij der* Canarijnen. *Voortreflijkheid en vermaaklijkheden van de malabaarſche kuſt. Berigt van* Cananor *en* Calichut. *De* Zamorijn, *zijne handelwijs, houding, kléding, en paleis beſchréven. Ligging der koningrijken van* Cranganor, Cochin, Percatti, Calicoulang, *en* Coulang, *bevattende het aanmerkingwaerdigſte dezer geweſten, tot aan de* kaap Comorijn.

NIET ver van *Goa*, zuidwaard, ligt het eiland *Anchediva*, vermaard wégens de ménigvuldige oorlogsverrigtingen, die, in vorige tijden, tusſchen de Portugeeſen en Mooren aldaar zijn voorgevallen. Het eiland is, éven als de overige landſtreek van de kuſt van Indiën, alöm met eene ménigte van kokos-, palmeer-, en andere boomen vercierd. De inwoners beſtaan grootſtendeels van de visvangſt en den akkerbouw.

DE ſtad *Onor*, in het oude koningrijk van dien naam, ligt omtrent 18 mijlen ten zuiden van *Goa*. Dezelve was welëer vermaard om den ſterken handel en zeevaart, die uit veele geweſten van *Aſië*, derwaard geſchiedde; doch de Portugeeſen dien handel naar *Goa* hebbende wéten te trekken, is *Onor* geheel in verval geraakt. De Luſitaanen hier aangekomen, bouwden eene veſting op eene rots, en binnen deze ſterkte twee kerken, de ééne aan St. ANTONIO, en de andere der heilige CATHARINA gewijd. De portugeeſche bezettelingen waren voor het grootſte gedeelte *Caſados*, of getrouwden, en leiden alhier met hunne vrouwen, kinderen, ſlaaven en ſlavinnen, een vermaaklijk en weeldrig léven. De meeſte woningen in de ſtad beſtonden ſlegts in hutten van takken van boomen, waarïn de Indiäanen, welken voor het grootſte gedeelte *Canarijns* waren, onder het ſchommelend groen van hooggetopte kokosboomen, onbezorgd, onder der Portugeeſen heerſchappij leefden.

BATICALA ligt omtrent 24 mijlen ten zuiden van *Goa*, en insgelijks aan de zee. Het was welëer een koningrijk op zig zelf, doch moeſt eerlang, toen de Portugeeſen in Indiën kwamen, onder de magt dezer natië buigen, en derzelve cijnsbaar worden.

BEHALVEN de reedsgenoemde, en eenige andere plaatzen van gering belang, heeft men hier nog, *Barzalor*, en *Mangalor:* het laatſte, liggende op 12 graaden 30 minuuten noorderbreedte, is zeer vrugtbaar; inzonderheid geeft het overvloed van rijſt. Doch door den oorlog, welke, wégens de verdeeldheid der vorſten van deze geweſten, hier ſchier altijddurend is, word het land te veel verwoeſt.

De *Canarijns*, zijnde inwoners van de lanftreek *Canara*, komen ook veel naar *Goa*, alwaar zommigen hunne winkels hebben, handelende meeft in grove waaren. Men vind ook handwerkslieden onder hen. De overigen zijn boeren, viffers, fchippers of fchuitevoerers, die allerhande waaren en voorraad van het vafte land, naar de nabijliggende eilanden en plaatzen voeren. Veelen der *Canarijns*, die om en in *Goa*, als ook langs de zeekuft wonen, zijn door de portugeefche priefters tot den chriften godsdienft gebragt, om die réden vind men hier ook eene ménigte kerken, kloofters, enz.; doch ik geloof, dat desniettégenftaande de meeften meer tot de heidenfche afgoderij, dan tot den chriftelijken godsdienft geneigd zijn.

Wat de heidenfche *Canarijnen* betreft, dezen komen in hunnen godsdienft voor het grootfte gedeelte met de Malabaaren overëen. Doch hierin munten zij in afgoderij boven dezelven uit, dat zij den fchandelijken afgod *Priapus*, bij hen *Quevilinga* genoemd, godlijke eere bewijzen. — Dit vuile afgodsbeeld ftellen zij in hunne pagoden, in het openbaar, voor een' ieder' te toon; en de jonge dogters, die de bruid geworden zijn, worden vóór dezen verfoeilijken afgod geleid, dien zij dan eene regt duivelfche en onbetaamlijke offerhande van haaren maagdom doen moeten. De naafte bloedverwanten en vriendinnen moeten der bruid behulpig zijn, dat derzelve de maagdom door den afgod *Priapus* naar behoren ontnomen worde, waarbij ménige jonge bruid de vreeslijkfte fmerte moet ondergaan. Dit verrigt zijnde, betuigt de bruidegom zijne blijdfchap, dat zijn heilige *Quevilinga* hem de eer gedaan heeft, zijne bruid te ontmaagden, verwagtende, dat nu zijn huwlijk te meer gezégend en voorfpoedig zal zijn.

Zij hebben ook hunne geeftlijken, *jogijs* genoemd, die, éven als de kluizenaars, een arm, rampzalig, en geftreng léven leiden. Aan den hals dragen zij het téken van hunnen vuilen *Quevilinga*, (: zijnde de teelléden der beide fexen:) hetwelk zij op eene fchaamteloofe wijs als iet heiligs verëren. De vrouwen, welken onvrugtbaar zijn, gelóven, dat zij eerlang vrugtbaar zullen worden, als zij dit téken eerbiedigliјk kuffen.

Deze Heidenen behoren insgelijks meeftendeels tot de fecte van PYTHAGORAS. Zij zullen niets doden, veel min éten, het geen léven ontvangen heeft. Zij gaan meeft naakt, uitgenomen, dat zij een kleedje vóór de fchaamte dragen. De vrouwen of jonge dogters fchamen zig haarer naaktheid niet, hebbende flegts ook een fchortje om het middelijf.

Wij komen nu tot de kuft, of eigenlijk, de landftreek van Malabar, zijnde het zuidlijkfte gedeelte van de kuft van Indiën. Volgens zommigen, neemt dezelve haar begin tuffchen *Mangalor* en *Cananor*; doch anderen ftellen haar begin 30 of 35 mijlen hooger op, omtrent *Cabo de Ramos*, 10 mijlen van *Goa*. Wij zullen dit anderen ter beflisfinge overlaten. Dit kunnen wij met zékerheid bepalen, dat deze kuft aan de kaap *Comorijn* eindigt; en dat deze landftreek, naar mijn gedagt, de fchoonfte en vermaaklijkfte is, die in Oostïndiën, beweften de *Ganges*, gezien word. Veele kuften van Afië verfchaffen het verrukkendfte gezigt, zelfs tot ver in zee; maar, naar

het

het mij toefchijnt, munt de kuft van Malabar in dezen boven alle anderen uit. De oevers pronken niet alleen met verfcheidene néringrijke ftéden en handelplaatzen: als, *Cananor*, *Calichut*, *Cranganor*, *Cochin*, *Porca*, *Calicoulang*, *Coulang*, enz. maar ook met aangenaame fchaduwgévende boffchen van hooge kokos-, palmeer- en andere boomen, onder dewelken men, als onder een verluftigend groen gewelf, eene verfrifchende koelte fchept, en de bekoorlijkfte wandelwégen vind. De altoosgroenende en vrugtdragende kokosboomen ftaan tot digt op den vlakken oever langs deze kuft, zodat, bij hoog water, de branding der zee derzelver wortelen befpoelt. Dit benadeelt dezelven geenzins, in tégendeel, brengen dezulken, die digt aan de zee en in brakke gronden ftaan, de grootfte vrugten voort. Tuffchen deze lommerige boffchen word op verfcheidene plaatzen het oog verrukt door geurige landsdouwen, wéldragende rijstäkkers, lachende beemden, en wélige weiden. Veele zagtvloeijende vifchrijke ftroomen en rivieren, welken alöm door dit land kronkelen, maken hetzelve vrugtbaar, en verfchaffen het overvloed van uitmuntende vifch. — Kortöm, de natuur fchijnt zig hier, als ware het, uitgeput te hebben, in het ten toon fpreiden van al wat het oog van den menfch kan vermaken, en hem het léven veräangenamen. — Men kan van *Calichut*, benoorden hetzelve, en zuidwaard, tot niet ver van *Coulang*, met vlotgaande vaartuigen binnen 's lands de groenbezoomde rivieren bevaren; doch dezelven zijn niet zo diep, dat zij voor groote fchépen bevaarbaar zouden wézen.

OUDTIJDS werd de kuft van Malabar door éénen oppervorft of koning beftierd, die, gelijk de *Zamorijn*, zijnen zétel in *Calichut* had; doch tégenwoordig word deze landftreek verdeeld in de koningrijken van *Cananor*, *Calichut*, *Cranganor*, *Cochin*, *Coulang*, en *Trevancour*, waarönder verfcheidene kleinere koningrijken en vorftendommen behoren. De *Zamorijn* had alsnog, ten minften in naam, het oppergezag over de geheele kuft van Malabar: de koningen, die zijne vrienden en bondgenooten waren, boden hem hunne hulp tégen de Portugeefen; doch anderen, als die van *Porca*, *Coulang*, enz. onttrokken zig zijner gehoorzaamheid, en hielden tot dien tijd nog de zijde der Portugeefen.

CANANOR, omtrent 14 of 15 mijlen ten zuiden van *Mangalor* gelégen, was al vroeg bij de Portugeefen bekend. Want in hunne tweede reis, door PETRUS ALVARUS CAPRALIS, met dertien fchépen naar Indiën gedaan, werd er een voorlopend verdrag gemaakt, tuffchen hen, en den koning van *Cananor*, die een' zwarten gezant méde naar Portugal zond, om aldaar met den koning EMMANUEL eenen beftendigen vréde en vaft bondgenootfchap aantegaan.

FRANÇOIS D'ALMEIDA, eerfte onderkoning der Portugeefen in Indiën, bouwde hier ook, met bewilliging des konings, de eerfte vastigheid. De onderlinge vriendfchap nam met den handel dagelijks toe; zodat men zig niet dan een beftendig geluk beloofde. Doch deze veelbelovende hoop viel welhaaft geheel en al in duigen; en deze goede vriend- en bondgenootfchap

veränderden eerlang in eenen dodelijken haat en onverzoenlijke vijändfchap. — De Portugeefen, op de kuft van Indiën zeer in magt toegenomen, en hunne fchipvaart uitgebreid hebbende, haalden zommige vijändlijke fchépen aan. Doch zéker kapitein van hun ging zig hierin te buiten, en taftte een fchip van *Cranganor* aan, hetwelk hij veröverde, en de manfchap kwalijk behandelde, wijl zij, gelijk hij meende, onder valfche paffen de zee gebruikten. De lijken der lieden van dit fchip door die van *Cananor* opgevift en bekend zijnde, werd er moord en wraak over dit fchendig ftuk geroepen; en welke middelen de flotvoogd, LOUWRENS BRITTO, in het werk ftelde, om dit vuur in zijn begin te bluffchen, het was vergeefs; want het barfte, ondanks alle goede beloften, in eene geweldige oorlogsvlam uit. De koning van *Cananor*, gerugfteund door die van *Calichut*, kwam met een magtig heirléger de nieuwe fterkte aantasten, en hield de Portugeefen in dit flot gedurende eenige maanden belégerd; doch moeft, niettégenftaande hij eene magt van 50000 man, gelijk men zeide, bij zig had, na veele hévige ftormen en aanvallen, met groot verlies van volk aftrekken. — Zédert zijn er verfcheidene gevegten tusfchen de Portugeefen, en de vorften van *Cananor* en *Calichut* voorgevallen. Zomtijds maakte men vréde; doch de wraak was oorzaak, dat die van weinig duur was, en dikwerf weêr verbroken, voor dat dezelve door Oostindiën rugtbaar was geworden. De Portugeefen hebben het egter in *Cananor* nog gehouden tot het jaar 1663; als wanneer zij, de ftad *Cochin* verloren hebbende, ook genoodzaakt waren, deze oude vesting den Néderlanderen interuimen.

CALICHUT, de hofplaats en het rijk van den *Zamorijn*, ftrekt zig van de rivier *Bergera* ten noorden aan het land van *Cananor*, tot aan het koningrijk van *Cranganor*. Dit is de eerfte plaats, welke door de Portugeefen, in de Indiën, aangedaan werd, gelijk wij in het vorige reeds verhaald hebben. Dit rijk is omtrent 35 mijlen lang, en 20 mijlen breed. Het is al van ouds magtig en volkrijk geweeft. De Portugeefen hebben ook aldaar, in weêrwil van den *Zamorijn* en de Malabaren, gedurende eenen geruimen tijd, een fterk kafteel in bezit gehad, hetwelk de Malabaren meer dan eens belégerd en hévig aangetaft hadden, doch, door den kloekmoedigen en dapperen wéderftand der Portugeefen, moeften de malabaarfche vorften, met hunne dappere *Nairos*, telkens met fchande en groot verlies afdeinzen. Naderhand hebben de Portugeefen deze vastigheid tot den grond toe geflegt.

MENIGVULDIGE fchermutzelingen zijn er, zo hier als op *Panana*, eene luftplaats van den *Zamorijn*, niet ver van *Calichut* gelégen, tusfchen de Portugeefen en deze Heidenen voorgevallen, waarin de Lufitaanen zig altijd dapper gekwéten, en verfcheidene zonderlinge ontmoetingen gehad hebben: doch tévens hebben zij veel geléden; want zij werden fchier van alle zijden beftormd en aangevallen, en het was hun onmogelijk alles te behouden. Zij hadden veele groote ftéden en verfcheidene vastigheden gebouwd, en daar toe werd niet alleen veel geld vereifcht, maar men had ook veel volk van noden om dezelven te bezetten. Er moeften fchépen, mond- en krijgsbehoef-

hoeften wézen, en hier toe moeften aanmerklijke fommen aangewend worden. De onderkoningen en kommandanten werden flegts weinige jaaren in bediening gelaten, wier plaatzen dan wéderöm door anderen werden vervangen, die, ménigmaal meer hun eigen belang, dan dat van Portugal bedoelende, veeltijds flegter retoeren te huis bragten, dan tot goedmaking der kosten vereifcht werden. Zodat de Portugeefen, uit hoofde van de kleine winft, geringere uitzettingen van fchépen, geld en volk déden; waaröm zij dan ook te zwak waren, om zig tégen zo veele vijänden in hunne bezittingen te handhaven; en de meefte ftéden en fterkten dus flegt voorzien en befchermd zijnde, vielen te ligter in handen der Néderlanderen. ═══ Doch wij komen wéder tot de befchrijving van *Calichut*.

De ftad van dien naam is op den vermaaklijken groenen oever der zee gelégen. Dezelve is reeds van ouds, door haaren fterken handel, zeevaart en rijkdom, vermaard geweeft. De Mooren, Turken, en Ethiopiers voeren weléer fterk op deze plaats. Veele kooplieden en factoors, zetten zig hier néder, en befloegen een groot gedeelte van de ftad, waardoor de inwoners zeer in vermögen en rijkdom toenamen, en deze ftad eene der néringrijkfte en aanzienlijkfte ftéden van Indiën werd. ═══ Eenigen van de verftandigfte Mooren en Malabaaren wiften héden ten dage nog te verhalen, dat, ruim 600 jaaren geléden, een magtig vorft, ASARAMA genoemd, over de geheele kuft van Malabar als keizer heerfchte. Deze, door den ijver der Mooren bewogen, uit den heidenfchen tot den mohammedaanfchen godsdienft overtegaan, deed eene bédevaart naar het graf van MOHAMMED, doch overleed op zijne térugreis. Hij had, voor zijn overlijden, zijne ftaaten onder de voornaamfte vorften en grooten verdeeld, en hun de titels van koningen toegevoegd: en op deze wijs werden *Coulang*, *Cochin*, *Cranganor*, enz. ieder een koningrijk op zig-zelf; en *Calichut* had hij aan zijnen neef gefchonken, met den titel van *Zamorijn* (: keizer of oppervorft :). Zédert hebben de *Zamorijns* hunnen zétel binnen *Calichut* gevestigd, en dien tot héden daar gehouden. ═══ De ftad is tamelijk groot, doch onbemuurd. De meefte woningen zijn van ligte bouwftoffen, ruim, lugtig, en laag; en de daken zijn van kokosbladen. Het paleis van den *Zamorijn* is niet koftbaar, noch pragtig gebouwd; maar is insgelijks laag, met veele vertrekken en gaanderijen, en word door hooggetopte kokos- en palmboomen overfchaduwd. De inwoners zijn Heidenen, Mooren, Jooden, en weinige Chriftenen. In den omtrek der ftad ziet men alöm vermaaklijke en vrugtbaare landsdouwen, en, dat te beklagen is, eene groote ménigte van duivelfche pagoden, daar deze ongelukkige Heidenen hunnen rampzaligen godsdienft in oefenen.

De *Zamorijn*, die van den heidenfchen godsdienft is, kan in korten tijd een aanzienlijk léger *Nairos* te velde brengen. De Néderlanders hebben zédert het jaar 1604, toen de hollandfche admiraal, STÉVEN VAN DER HAGEN, het eerfte verdrag van koophandel en bondgenootfchap met den oppervorft van *Calichut* floot, op deze gewesten gehandeld. De *Zamorijn*, die, in den tijd, dat wij dáár waren, regeerde, was een bijzonder vriend

der Néderlanders, en een doodvijänd der Portugeefen. Hij kwam den heer VAN GOENS ménigmaal bezoeken, niet alleen in het léger, maar ook in Cranganor, en vervolgens dagelijks in de vloot, op het fchip des admiraals. Onze veldheer geleidde dezen vorft eens door het geheele fchip, om hem al het bijzondere daarvan te laten zien. Hij gaf zijne verwondering te kennen over het zwaar en kunftig gebouw van hetzelve; inzonderheid toen hij in de konftapels kamer kwam, en men hem het over en weêr gaan der roerpen toonde, door middel van dewelke één eenig man het geheele fchip kon regéren. Onze veldheer wift zeer wél met dien vorft omtegaan. Zo dikwils als hij aan boord kwam, en ook weêr naar land ging, werd hij met eénige eerfchooten begroet, terwijl de trompetten en het verder krijgsmuziek zig luftig lieten hooren. —— Deze malabaarfche keizer was ruim vijftig jaaren oud, en reeds tamelijk grijs. Zijn hair en baard waren niet lang. Hij was klein van geftalte, en blanker van huid dan de andere Malabaaren. Zijne kléding beftond flegts in een wit fijn katoenen kleed, hetwelk hij drie of vier maalen om het lijf geflagen had, en hem tot op de voeten hong, die, gelijk het bovenlijf, geheel naakt waren, behalven dat hij eene roode fcharlaken muts, met zilveren galonnen, paerels, en édelgefteente vercierd, op het hoofd had. Om den hals en het middelijf had hij gouden kétens; en de armen, vingers en ooren pronkten met gouden ringen, insgelijks met édelgefteente bezet. Zijne vorften en voornaamfte hovelingen waren op dezelfde wijze uitgedoft, behalven dat zij geen roode mutzen droegen. Zij waren ook bruiner van verwe, en kloeker van lijf en léden dan de *Zamorijn.* Het fcheen, dat deze oude vorft reeds begon te fuffen, en zwak van geheugen te worden, waarvan het onmatig gebruik van den amphioen, waaräan de meefte Indiäanen zeer overgegéven zijn, waarfchijnlijk veel de oorzaak was.

HET koningrijk *Cranganor* ligt tuffchen *Calichut* en *Cochin.* Het is klein van begrip, en ftaat genoegzaam geheel onder de gehoorzaamheid van den *Zamorijn*, fchoon het zijn' eigen' koning heeft, dien wij dikwils zagen den *Zamorîjn* verzellen, en die zijn verblijf in *Cranganor* had, daar wij ook zijn paleis bezigtigd hebben, dat rondöm in het geboomte lag, doch verders niets vorftlijks vertoonde. —— Wij vonden deze ftad *Cranganor* geheel open en onbemuurd. Zij is tamelijk groot; doch de huizen ftaan niet zeer digt bij malkanderen, maar genoegzaam rondöm in het groen. Toen wij dáár waren, betoonden ons de inwoners, zelfs de vrouwen en jonge dogters, veel vriendlijkheid. Digt bij deze plaats is eene groote watertank, die tusfchen de lieflijke lommer van altoosgroenend geboomte ligt, en omtrent dewelke de wandelaar zig aangenaam vermaken kan. Hier gingen wij, als wij nog in het veld lagen, en ook toen wij reeds binnen de ftad waren, ons dikwils verluftigen en verfrifchen met baden; wanneer wij zomtijds de malabaarfche vrouwsperfoonen, die meeft naakt waren, bézig vonden haar lijnwaat te waffchen, dat zij, naar de indifche wijze, zonder zeep, en flegts met een weinig loog, door kloppen en wrijven tégen een' grooten fteen, zo wit als

fneeuw

fneeuw wisten te maken. Zij fchaamden zig geenzins over haare naaktheid; en kwamen onbefchroomd tot ons, als wij ons baadden en wiesfchen, hetwelk zij, geloof ik, meer uit onfchuldige nieuwsgierigheid dan uit onëerbaarheid déden. —— Zédert dat wij ons meefter van *Cranganor* gemaakt hebben, hebben de onzen het met eene fraije watergragt omgéven, en tamelijk verfterkt, om het dus tégen vijandlijke aanvallen te béter te kunnen verdédigen.

Het koningrijk *Cochin*, hetwelk zig van de rivier van *Cranganor*, tot op vijf of zes mijlen bezuiden het portugeefch *Cochin*, aan het koningrijk *Porca* uitftrekt, hebben wij hier voor, bij gelégenheid van onze landing aldaar, en belégering van deze ftad, befchréven; weshalven wij den lézer daarheen wijzen, en overgaan tot het eiland *Vaipijne*.

Dit eiland, tusfchen de rivieren van *Cranganor* en van *Cochin* besloten, is zeer vermaaklijk. De néderlandfche vesting *Nieuw Oranje* diende in onzen tijd niet weinig tot eenen bril voor het portugeefch *Cochin*. —— Deze voortreflijke ftad, tot welker befchrijving wij nu komen, ligt omtrent tien graaden benoorden de middelijn. Dezelve heeft ook reeds ten tijde van den vermaarden ALPHONSUS D'ALBUQUERQUE, in 't jaar 1504, zijne eerfte beginzelen gekrégen. De fterkte was eerlang in eenen goeden ftand gebragt, en met verfcheidene woningen, en eene kerk, den heiligen BARTHOLOMEUS toegewijd, vercierd. Deze huizen werden niet alleen door Chriftenen, maar ook door Mooren en Malabaaren bewoond: doch er gefchiedde welhaaft eene afzondering dezer volken; want toen *Cochin* begon toetenémen, en één- en andermaal vergroot werd, behielden de Chriftenen de beste plaats en de voornaamfte voorregten. Ondertusfchen werd er groote handel op dit *Cochin* gedréven, en de zeevaart nam zeer toe; want de Portugeefen hadden met den koning van dit geweft een' béteren vréde en vaster bondgenootfchap geflooten. —— De ftad befloeg een half uur in de lengte, en ftrekte zig langs de rivier, van de zee af, landwaard in, gelijk wij hiervoor reeds gezegd hebben. Ten aanzien van haare fterkten, wallen, hooge torens, en voortreflijke gebouwen, behoefde dezelve voor veele europefche ftéden niet te wijken; hetwelk men eenigzins afnémen kan uit den dapperen wéderftand, dien wij hier vonden, en die ons noodzaakte ons eerfte beleg optebréken. Toen, naderhand, deze ftad voor der Néderlanderen magt moeft bukken, vond men binnen derzelver poorten niet alleen nog de overblijfzels van de weleer beroemde kerken der Jefuiten, maar ook de hoofdkerk, die der Auguftijnen, Dominikaanen, en anderen: doch voornaamlijk kon zij thans nog bogen op de kerk en het kloofter der Franciskaanen, en op verfcheidene andere kloofters, kapellen, en godshuizen. De ftraaten zijn vrij ruim, doch ongeplaveid, naar de wijze der Oofterfchen, pronkende zommigen met voortreflijke en zwaare gebouwen; de aanzienlijkfte huizen waren naar der Portugeefen wijze gebouwd, van zwaare muuren, met boven- en benéden-vertrekken, en fraije gaanderijen; veelen ontbrak het ook niet aan vermaaklijke lufthoven.

De

De rivier, welke deze ftad befpoelt, is voor kleine fchépen bevaarbaar; doch de grooten ankeren buiten dezelve, op de gewoone reede. Ondertusfchen kan men niet, dan gedurende de goede mouffon, hier komen; wijl in den régen- of wintertijd de mond der riviere door de onftuimige zee met welzand genoegzaam verftopt word, en het, wégens de hévige ftormen, op deze kuft voor de fchépen niet zeer veilig is.

Het malabaarfch *Cochin*, een weinig meer landwaard in liggende, is tamelijk groot en wél bevolkt. —— Van het koninglijk paleis alhier, als ook van de groote pagode, hebben wij in het Xde hoofdftuk gefproken. —— Het geheele land is zeer volkrijk. Langs de kuft, en verder landwaard, liggen veele fchoone vlekken, en kleine ftéden, die men *Aldeas* noemt; als ook verfcheidene tamelijk groote en van fteen gebouwde kerken der St. *Thomas*- en portugeefche Chriftenen. De landerijën zijn uitnémend vrugtbaar, en alöm vercierd met aangenaame bosfchen van kokos- en andere boomen, die het geheele jaar door vrugten dragen; en de altoosgroenende velden worden door verfcheidene ftroomen, tanken en vijvers bewaterd.

Ten zuiden, en naaft aan het koningrijk *Cochin*, grenft het koningrijk *Percatti*, of *Porca*; en landwaard in liggen ook nog twee of drie kleine koningrijken van minder belang. Met de vorften dezer rijken, die ons, in de eerfte belégering vóór *Cochin*, dagten vijändlijk aantevallen, werd naderhand, als de onzen de ftad ingenomen hadden, eenen nauwen vréde en een vaft verdrag gefloten; en zij werden onder de gehoorzaamheid van den koning van *Cochin* gebragt, die ons altoos zijne getrouwheid en beftendige vriendfchap had getoond. Dit koningrijk van *Porca* ftrekt zig van *Cochin*, zuidwaard, tot aan *Calicoulang*. Deszelfs koningen zijn altoos goede vrienden van de Portugeefen geweeft; doch, de onzen zig, in vervolg van tijd, door hunne wapenen, in deze gewesten ontzaglijk gemaakt hebbende, is de koning, die in onzen tijd regeerde, een vriend der Néderlanderen, en hun bondgenoot geworden; en zédert hebben de Néderlanders het, aangaande den handel, alhier, gelijk bij al de overige malabaarfche vorften, naar wenfch gekrégen. —— De Engelfchen hebben hier ook eenen geruimen tijd een kantoor aan den zeekant gehad, om den péperhandel. De meefte bewoners van dit rijk zijn malabaarfche Heidenen. Hunne krijgsmagt beftaat in een goed getal wélgewapende *Nairos*, en eene ménigte vlotgaande krijgsfregatten, zijnde eene foort van vaartuigen, waarméde zij, voornaamlijk in den régentijd, als de fterk aflopende vloeden de rijftäkkers overftromen, zeer ver noord- en zuidwaard, tot digt bij de kaap *Comorijn*, hunne nabuuren, met welken zij in oorlog zijn, ontrusten, en dikwils onverwagt komen overrompelen. De voortbrengzels van dit koningrijk zijn, rijft, waarvan hier groote overvloed gevonden word, als méde péper, veelerleie vrugten, en andere eetwaaren. Men heeft er ook veel vifch.

Calicoulang begint van *Porca*, en ftrekt zig zuidwaard tot aan het koningrijk *Coulang*. De koning van dit rijk is ook een Heiden, en heeft reeds een' geruimen tijd met de onzen in goede vriendfchap geleefd, en den Né-

Néderlanderen vergund, hunnen handel op zijn grondgebied te drijven. Dit rijk lévert inzonderheid eenen grooten overvloed van goede péper op. Voormaals hadden de Portugeefen, en wel voornaamlijk de Mooren en Sarafeenen, eene fterke vaart op dit geweft. De laatften voeren met péper en andere waaren van hier, op Aden, Mocha, en andere plaatzen aan de roode zee, waarméde zij groote winft déden; gelijk ook tégenwoordig dit *Calicoulang* voor de onzen eene voordélige handelplaats is. De néderlandfche fchépen varen met ladingen péper van hier, op Suratte, Perfië, en de roode zee; komende dan met rijke retoeren op *Batavia* terug.

Eindelijk heeft men het koningrijk *Coulang*, dat zig van het évengemelde *Calicoulang*, tot aan de kaap *Comorijn* uitftrekt, zijnde de uiterfte zuidhoek van het vafte land van Indiën, beweften de groote rivier de *Ganges* liggende. Dit koningrijk is omtrent vijftien mijlen lang. De zeeftad, door de onzen nu ten tweedenmaal veröverd, is niet ver van *Calicoulang*, en, gelijk wij in het VIIIfte hoofdftuk, IIde boek, gezegd hebben, op een' uitftékenden punt van de malabaarfche kuft gelégen. Zij word door de zee befpoeld. De weftzijde derzelve is door klippen en rotzen bewald. Zédert dat de onzen er meefters van zijn, is zij tégen de aanvallen van eenen vijänd behoorlijk verfterkt, en met eene bekwaame watergragt, wallen en punten voorzien. De overblijfzels en puinhopen van groote gebouwen, zijn nog blijken van de voormalige voortreflijkheid dezer ftad. === Landwaard ligt het malabaarfch *Coulang*, alwaar het paleis der koninginne was, die in onzen tijd regeerde, als ook de voornaamfte pagode; doch die door de néderlaag, welke de onzen den Malabaaren alhier toebragten, in een' flegten ftaat geraakt zijn. Veele onbemuurde fteedjes en vermaaklijke vlekken maken dit koningrijk aanzienlijk en zeer volkrijk. === De landerijën van *Coulang* zijn insgelijks zeer vrugtbaar en boomrijk. Het grootfte gedeelte des lands is laag en effen. Men vind er geen gebergte; alleen ontdekt men omtrent de kaap *Comorijn*, en langs verfcheidene plaatzen van de indifche kuft, zo ver men zien kan landwaard in, het hoog gebergte *Balaguatte*, hetwelk tévens, van het noorden naar het zuiden, tot een' fchéidsmuur der malabaarfche en coromandelfche kuften verftrekt. Al de hier voorgemelde landen en rijken worden ten weften door den grooten oceäan befpoeld. === Den lézer dusver eene korte befchrijving van de malabaarfche kuft en derzelver koningrijken médegedeeld hebbende, zullen wij overgaan tot die van de zéden en gewoonten der volken, die dezelve bewonen; welke het volgende hoofdftuk zal bevatten.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

De Heidenen der landſtreek' van Malabar. *Derzelver godsdienſt, afgoden, tempels, Braminen (:bedienaars der pagoden:). Kléding, gewoonten, zéden, agtbaarheid, en beeldendienſt dezer laatſten. Ongewoone wijs van opvolging, en erfniſſe bij de* Malabaren *in gebruik. Aart en onkuisheid der* Nairos. *Geringe ſtand der ambagtslieden, boeren en viſſers. De* Malabaren *in het algemeen, hunne huizen, huishouding, enz. Berigt van de* St. Thomas-Chriſtenen, *van hun gevoelen aangaande den apoſtel* THOMAS, *hunne leer, ſtellingen, zéden, enz.* Jooden *op* Malabar. *Aantékening wégens dezelven.*

HET grootſte gedeelte der Malabaaren, zo wel de regéring, en den adel, als de *Nairos*, akkerlieden, en handwerkers, zijn allen verblinde Heidenen en ongelukkige afgodendienaars, die nog in eene rampzalige duiſternis zitten. Schoon zommigen door den ijver der Mooren tot het mohammedaandom overgegaan, anderen St. *Thomas*-Chriſtenen geworden zijn, en veelen den roomſchen godsdienſt omhelsd hebben; zo is het egter te beklagen, dat onder dezen er nog zo veelen gevonden worden, die hun chriſtendom met zo veele afgoderijën en heidenſche bijgelovigheden vermengen, dat zij daar door den chriſtennaam genoegzaam geheel verduiſteren.

DE *Zamorijn*, zo als ook de andere heidenſche koningen en vorſten van Malabar, en de meeſte Heidenen dezer landſtreek, hebben wel eenigzins een gering denkbeeld van de hoogſte majeſteit GODS, maar ook verder niets. Zij komen in veelen opzigte met de ſecte der baniaanſche Heidenen, van dewelken wij naderhand ſpréken zullen, overëen: zij geloven wel dat er eene opperſte GODHEID is, die den hémel en de aarde met al wat op en in dezelven is, geſchapen heeft, doch door al hunne grove dwalingen, en rampzalige beuzelaarijën, tonen zij allerduidelijkſt geen kennis van den waaren GOD te hebben, maar dat zij veelëer den vorſt der duiſterniſſe éren. —— Zij zeggen, dat, indien GOD al de goede en kwaade werken van den menſch oordélen, en dezelven belonen of ſtraffen zou, HIJ nimmer ruſt noch luſt in zijne regéring zou vinden: maar dat HIJ zulks laat verrigten door andere goden, die naaſt HEM de opperheerſchappij voeren, welken dan ook te dien einde, als oppervorſten en gevolmagtigden, over het goede en kwaade oordélen, en de menſchen op deze waereld ſtraffen en belonen kunnen, naar dat het hun behaagt. —— Onder dezen ſtellen zij wéderöm verſcheidene mindere goden, die zij met verſchillende eernaamen, titels, enz. verëren, en van dewelken zij veelerleie verzierzelen hebben, gelijk men zulks omſtandiglijk vind aangetékend door de wéléerw: heeren predikanten A. ROGERIUS, en PHILIPPUS BALDEUS, en door meer andere ſchrijvers.

Deze opper- en onder-goden worden door de Heidenen van Malabar, meeſtendeels onder eene verſchriklijke gedaante afgebeeld, met monſterskoppen, groote vurige oogen, opgeſperde kaaken, en vervaarlijke klauwen. Zommigen hebben vergulde kroonen van klei, metaal, of andere ſtof gemaakt, op het hoofd; eenigen zitten of ſtaan in zulk eene geſtalte, dat zij de zielen der menſchen, die deze Heidenen door kleine beelden voorſtellen, met hunne afgrijslijke klauwen, lévende ſchijnen te verſcheuren, te vertrappen, en te vermorſelen; anderen wéderöm ſtéken deze beeldjes naar den ijslijk gapenden muil, die zomtijds naar dien van eenen aap, of van eenen hond gelijkt. Verſcheiden' derzelven hebben vier hoornen op het hoofd, en pronken met groote ézelsöoren. De meeſten dezer afgoden egter zitten, met de beenen kruislings onder het lijf geſlagen, gelijk de kleermakers, in een geſtoelte van klei of metaal, of ook wel op eene verhévenheid van aarde, omtrent van drie voet hoog. Zommigen zijn nog met andere afgoden verzeld; en allen met wélriekende kruiden en bloemenkranſſen vercierd.

Eenige tempels dezer afgoden zijn rond, anderen vierkant, meeſtendeels van dikke ongeſchikte muuren opgebouwd, of ook wel ſlegts van leemäarde en ligtere ſtof, met kleine vierkante gaten om licht te ſcheppen, en met ſpitstoelopende daken van riet of palmtakken. — Deze pagoden zijn egter niet allen eenerlei: zommigen zijn grooter en netter, anderen wéderöm kleiner en ſlordiger, hetwelk veeläl afhangt van de *Braminen*, of van de oppervorſten des lands. Ondertuſſchen is de fraaiſte pagode der Malabaaren ſlegts een donker en akelig hol, dat door het ſchriklijk monſter, wiens verblijfplaats het is, nog des te afgrijslijker gemaakt word. — Men vind deze pagoden of afgodstempels niet alleen in de ſtéden en négerijën der Malabaaren, maar ook hier en daar langs de gemeene- en wandelwégen. Vóór, of in de pagode, is gemeenlijk eene vierkante verhévenheid van ſteen of klei, midden op dewelke eene verhévene piramiedswijze ſpits ſtaat; en deze is het altaar, waaröp de *Braminen* hunne offerhanden aan den afgod doen.

Deze *Braminen* (:prieſters, en geeſtlijke bedienaars van de pagoden en beelden:) dragen om het hoofd een' katoenen doek, een- of tweemaal omgewonden. Hun hair laten zij ongebonden afhangen; en met het bovenlijf gaan zij naakt, hebbende ſlegts een lijnwaaten kleedje om het lijf, dat hun tot over de kniën hangt; doch zommigen, die wat meer deftigheid willen vertonen, laten het tot op de voeten hangen. Eenigen van hun dragen roode pantoffels, of ſchoenen met neêrgetrédene hielen. Zij dragen ook vercierſels in de ooren; en aan den hals, of om het lijf, een koordje, hetwelk het téken der orde is; want deze is verſchillende. Zommigen léven alléén van den tempeldienſt; anderen zijn daarënboven kooplieden of makelaars, of oefenen de geneeskunde, en eenigen trekken ook, als dappere helden, met hunnen koning te velde tégen den vijänd. — Den opperbramin van den koning van *Cochin* werd, in de verövering van het vorſtlijk paleis, door eenen der vijändlijke *Nairos* de rug zo trouwhartig overdwars gekloofd, dat ik wel tien of twaalf hegten moeſt leggen, om de wijdgapende wond, die om-

trent éénе en eene halve fpan lang was, en van den éénen tot den anderen fchouder ging, te zamen te voegen. — Hij gedroeg zig bij die gelégenheid, en ook vervolgens, als ik hem verbond, kloekmoedig en regt manhaftig, wijl hij in het hévigfte zijner fmerte geen het minfte blijk daarvan gaf. Hij kwam dagelijks uit zijne woning tot ons in 't hospitaal; en begon fraai te genézen toen wij met ons léger van vóór *Cochin* opbraken. Hoe het naderhand met hem afgelopen is, of hij van de zijnen voorts met kruiden en wortels, naar hunne wijs, genézen, of door de vijändlijke Malabaaren doodgeflagen is, weet ik niet; wijl ik hem zédert niet meer gezien heb.

De Malabaaren hebben de grootfte agting en eerbied voor hunne *Braminen*, wijl zij ze als de voornaamfte lieden, naaft den vorft, aanmerken. Zij hebben ook veel vermogen op den *Zamorijn*, en de overige malabaarfche vorften, die gemeenlijk overäl door éénen of meer van deze *Braminen* verzeld zijn. Hunne bijgelovige grillen, waarfchouwingen, en raadgévingen hebben bij eenen iederen veel ingang. Zij maken het volk, en zelfs den koningen en grooten veele wonderlijke vertellingen, rakende hunnen godsdienft, wijs, en hebben overäl vrijën toegang, zelfs tot de aanzienlijkfte vrouwen en vorftinnen. Men zegt zelfs, dat men het zig tot eene groote eer rékent, en er zig een geluk uit maakt, wanneer een onkuifche *Bramin* iemands huisvrouw beflaapt. — Voor het overige zijn deze lieden anders zeer godsdienftig omtrent den tempeldienft, betonénde eenen grooten eerbied voor den afgod. Als zij in de pagode tréden, doen zij eerft de fchoenen of pantoffels van de voeten, en laten die buiten ftaan. De ijverigften branden dag en nagt lampen ter eere van den afgod, dien zij, indien zij tévens voor de zindelijkheid zijn, dagelijks reinigen, beroken, en met bloemen en kruiden optoijen. — Vóór zulk een opgepronkt monfter ftorten deze heidenfche Malabaaren dan hunne gebéden uit, en doen er hunne offerhanden aan. Als zij hunne gebéden doen, werpen zij zig vóór den afgod ter aarde, met de handen boven het hoofd te zamen gevouwen, die zij onder het bidden telkens van malkanderen doen, en weêr te zamen voegen. De *Bramin* verrigt van zijnen kant zijne godsdienftige plegtigheden; hij bedient het altaar, flaat bij herhaling zijne handen boven het hoofd te zamen, buigt zig ook vóór den afgod néder, prévelt eenige woorden binnen 's monds, brand wierook en reukwerk, befprengt, befmeert, en zégent het volk, regtende veelerlei zonderlinge grillen aan; doch al deze plegtigheden zijn zomtijds zeer verfchillende, gelijk wij reeds hier voren daar van gewag gemaakt hebben, en, bij gelégenheid, in het vervolg van onze reisbefchrijving, nog verder aangetoond zal worden.

Men heeft mij berigt, dat de fpijs der koningen eerft den afgod, bij wijze van offering, word aangeboden, en daarna den vorft door de *Braminen* voorgezet. — Ten aanzien der opvolging en erfniffen heeft, in de landftreek van Malabar, ook eene zonderlinge gewoonte plaats: naamlijk, de oudfte zufter van den *Zamorijn*, of koning, word koningin genoemd; en de kinderen, die uit haar geboren worden, worden als de naaften van het bloed, en

en de tot de kroon geregtigde prinſen en prinſeſſen aangemerkt. Deze koningin voert gemeenlijk, naaſt den koning, den grootſten ſtaat, en verkrijgt de grootſte waerdigheid, daar de gemaalin en bijzitten des vorſten altoos van verſtoken zijn. Als dus de koning ſterft, komt de kroon, bij regt van erfnis, nooit aan zijne gemaalin, of kinderen, maar aan zijne zuſter, of aan den zoon of de dogter derzelve; en, bij gebrek van dezen, aan eenen der naaſte bloedvrienden; doch altoos heeft de vrouwlijke linie den voorrang (*). — Wanneer de oudſte, of ook, de eenigſte zuster van den overléden' koning, wijl zij geen kinderen heeft, haaren broeder als koningin in het rijksbeſtier opvolgt, en met één' der naburige koningen in huwlijk treed, hebben de kinderen, uit dit huwlijk geteeld, regt van troonsöpvolging. — Dus mogen de zoons geen erfgenaamen van hunnen vader zijn, en dat wel, gelijk men zegt, omdat, volgens de gewoonte des lands, de gemaalin des konings door den voornaamſten *Bramin* ontmaagd word, en deze dan voortaan ook gemeenſchap met haar heeft. — En deze wijs van erfnis en opvolging word ook bij den onderdaan in agt genomen, omdat, gelijk wij ſtrak zien zullen, de vrouwen onder hen, om zo te ſpréken, een gemeen goed zijn; weshalven de zoons, als zijnde van eene twijfelägtige afkomſt, geen erfgenaamen van hunne vaders, maar wel van hunne moeders en broeders zijn kunnen.

VERDERS worden de Malabaaren in tweederlei ſoorten afgedeeld, en onderſcheiden: naamlijk, in *Nairos*, die de wapens voeren; en in *Poliars*, of ambagtslieden, landlieden, en viſſers.

DE *Nairos* beroemen zig, naaſt den koning, van den eerſten adel te zijn, gelijk wij reeds in 't VIIIſte hoofdſtuk, IIde boek, gezegd hebben; en op dezen hunnen adel zijn zij zeer trots. Die van de rivier *Bergera*, van *Porca*, en meer andere plaatzen, waren weléer geweldige zeerovers, die niet alleen de indiſche, maar ook de portugeeſche ſchépen beſprongen; zodat de laatſten genoodzaakt waren eenige ſchépen langs deze kuſt te laten kruiſſen, om hunne ſchipvaart te beveiligen. Zij trouwen niet, maar behelpen zig, naar hun wélgevallen, met andere vrouwen, zonder dat de mans derzelven daar iet tégen hebben; maar intégendeel daarméde verëerd zijn. Deze *Nairos* voeren hunne wapenen altijd bij zig; en zij zullen dezelven nooit afleggen, noch verwiſſelen: want die de zijnen verlieſt, verlieſt ook tévens zijnen adeldom en al zijne agting. — Zij trekken ſoldij van den koning.

DE tweede ſoort, de handwerkers, akkerlieden, en viſſers, mogen geen wapens voeren, noch gemeenſchap met de *Nairos* maken, dien zij ge-

(*) Deze ſtaatkundige zetrégel bepaalt zig niet geheel alléén tot de malabaarſche kuſt. Bij zommige ethiopiſche natiën beklimt, bij het overlijden eens konings, volgens eene vaſtgeſtelde orde van opvolging, de zoon van deszelfs zuſter den troon, en ingeval de vrouwlijke tak der koninglijke familie uitgeſtorven is, kiezen zij den ſchoonſten en dapperſten onder hen tot hunnen koning. Zie GUTHRIE'S *hiſtorie der waereld*, V. deel, bl. 252.

dwongen zijn allen eerbied te bewijzen; en als zij ze ontmoeten, zijn zij gehouden zeer demoedigliјk voor dezelven uit den weg te gaan; zodat zij niet anders dan als ſlaaven van deze moedwillige *Nairos* aangemerkt worden, en de vrouwen en dogters dezer lieden zijn het voornaamlijk, die dezen *Nairos*, zonder tégenſpréken, moeten te wille zijn.

De Malabaaren zijn van lichaamsgeſtalte als de Europeërs. Zij gebruiken niet veel kléding; want zij gaan meeſt naakt, zo wel mannen als vrouwen, van geringen en van hoogen ſtand, hebbende alleenlijk een katoenen, of gebloemd zijden kleedje om de middel geſlagen, dat hun meeſtäl ſlegts tot op de kniën hangt. Voetſchoeizels noch hoofddekzels vind men bij deze natië zelden of in het geheel niet. De mansperſoonen ſtrijken hun lang zwart hair op, en binden het boven op den kruin te zamen met een' ſtrik. Zommigen binden het beknoptlijk op, doch anderen zó, dat zij zig met hun hairtooizel geheel vervaarlijk maken. De vrouwsperſoonen gebruiken geen hairſnoeren, maar leggen eenen knoop in het opgeſtréken hair, dat dan heel aartig langs het agterhoofd neêrwaard hangt, en aan de zijde met geestige lokjes het aangezigt vercierd. De mannen en vrouwen dragen ook gouden, zilveren, koperen, of ijvooren ringen om de boven-armen. Hunne lange oorlellen vercieren zij met juweelen of geringere vercierſels, naar dat zij vermogen hebben. Zommige vrouwsperſoonen dragen ook kleine gouden ringen en paerlen in den neus. De vermogende lieden dragen ook wel gouden kétens en paerelſnoeren om den hals. De mans en vrouwsperſoonen gaan zig dikwils baden en waſſchen in de tanken en ſtroomen. En dit doen zij in het openbaar, zonder de minſte ſchaamte te tonen voor degeenen, die er omtrent mogten zijn, of daar voorbij paſſéren. Als zij zig gewaſſchen hebben, beroken en beſméren zij zig met wélriekende dingen. —— De kinders worden reeds op hun agtſte jaar uitgehuwlijkt; doch zij komen niet eer te zamen, dan wanneer zij eenigzins tot de huwlijkspligten in ſtaat bevonden worden. De dogters krijgen niet anders ten huwlijk méde, dan oorcierſels, armbanden, en andere ſnuiſterijën van minder waerde. De trouw word door den *Bramin*, vóór den afgod, met weinig plegtigheid verrigt; en de getrouwde vrouw word dan omtrent aangemerkt, als elders, eene bijzit, die de man, met of zonder haare kinderen, verſtoten kan, wanneer het hem behaagt. De vrouw erft ook nooit van den man. —— Voor het overige zijn de Malabaaren zeer onkuis; want den jongen dogteren is de maagdom dikwils al ontroofd, eer zij wéten wat er van den maagdom is.

De meeſte huizen of woningen der Malabaaren zijn zeer laag, en weinigen zijn van ſteen gebouwd. Zij dekken ze met ſtroo, palmtakken, of kokosbladen. De wanden zijn met koedrek beſtréken, die bij de Indiäanen zeer geägt word; zo dat zelfs de vorſtlijke vertrekken daarmeê pronken. De koei- en buffel-hoeders vergaderen deze ſtof in het veld, die dan vervolgens gebézigd word. De deuren hunner woningen zijn nauw en laag, zo dat men bukkende door dezelven moet in- en uitgaan. Venſteren ziet men niet, ten minſten zelden: zij hebben in hunne huizen ſlegts kleine lugtgaten zonder

der glas. Sloten, grendels, fpijkers, noch eenig ijzerwerk vind men aan deze gebouwen ook niet; want voor dieven behoeven zij niet te vrézen, wijl er niet te ftélen valt. Men heeft er ook geen fchoorfteenen, of haerd-ftéden, wijl de Malabaaren buiten hunne huizen in de vrije lugt hun éten koken. Hun gantfche huisraaad beftaat, in indifche matten, die zij tégen den vloer neêrfpreiden, en hun tot eene légerftéde dienen, in potten om hunne fpijs te bereiden, houten fchotels, kruiken, drinkkroefen of fchaalen, en lépels van kokosnooten; en hierméde léven zij wél te vréden. Het éten word in houten fchotels, of op groote *pifang*-bladen, (: indifche vijgenbla-den :) opgedifcht, en zij zitten daarbij op de aarde néder, met de beenen onder het lijf geflagen. Hunne voornaamfte fpijzen zijn, rijft, hoenders, eijeren, melk, vrugten, wortelen, boonen, en gedroogde vifch. Zij gebrui-ken geen vorken noch meffen, maar éten met de vingers; doch die eenigzins befchaafder en hoflijker willen zijn, gebruiken een palmblad. De rijft, in water gezoden, word tot balletjes, ter groote eener okkernoote, gemaakt, en in plaats van brood gebruikt. Hun drank is water, of palmwijn, die uit de afgefnédene ftompen der kokosboomen zijpert. Het aangenaam vogt der kokosnooten, die men er in grooten overvloed heeft, dient hun ook voor drank. Zij éten geen koevleefch, wijl zij geloven, dat deze dieren hei-lig zijn; daaröm zullen zij ze ook geenzins befchadigen, veel min doden. ═══ De vrouwen krijgen veeltijds haare kinderen zonder iemands hulp. Zo-dra het tédere wigt ter waereld komt, wafcht de moeder het, en legt het tégen den grond op een vijgenblad, of anders, in het warme mullige zand. De moeder gaat aanftonds weêr aan haare bézigheid, en houd geen kraam-bed. Zij zogen de kinders flegts weinige maanden, en brengen ze dan ver-der op met koeijen-, geiten-, of buffelsmelk: nu en dan befméren zij ze ook met *borreborrij*, (: eene foort van faffraan :) en laten ze dan, zonder eenige kléding of dekking, zig-zelven wentelen in het zand, in de zon; weshal-ven het iemand niet vreemd moet fchijnen, dat deze natie voor het groot-fte gedeelte zo zwart is. Maar het geen vreemder fchijnt, is, dat zommi-gen zulk eenen hoogen ouderdom bereiken, wijl men er lieden vind, die 80 ja 90 jaaren oud worden; en zulke oude lieden hebben dan nog zelfs al hunne tanden. ═══ De Malabaaren zijn ook goede zwemmers, lérende dit van hunne vroegfte jeugd af. Dit maakt hen ook zo ftout ter zee; want zij begéven zig met hunne kleine *Cattamarous*, hetwelk flegts tezaamge-woelde balkjes zijn; of met hunne ligte *kanôs*, zijnde de uitgeholde ftam van een' boom, wel twee of drie mijlen ver in zee: gebeurt het nu dat de kano omtuimelt, zo zwemmen zij er uit, flingeren hun vaartuig weêr om, fpringen er in, en roeijen dan weêr voort. ═══ Hunne fchépen worden op verfcheidene wijzen en van verfchillende grootte gemaakt, en, hunne gereed-fchap aangemerkt, zijn zij ook kunftig gebouwd; doch zij komen in geen ver-gelijking met der Chriftenen fchépen. Zommigen hebben vlotgaande breede bodems, en een groot ruim, kunnende honderd en meer laften voeren; an-deren, en van eene kleinere foort, voeren zeilen en riemen, en zijn fnel in

het

het varen: die van *Porca*, *Bergera*, en andére plaatzen, gebruiken ze voor roof- en oorlogfchépen. Hunne *almadias* of fchuitjes worden gemeenlijk van den ftam eens booms gemaakt, dien zij uitholen. Zij ftoppen geen werk tusfchen de naadén in, on wéten egter de planken zeer digt te zamen te voegen. De zeilen worden van boomwol, of van baft van kokosnooten gemaakt; en hunne ankers zijn groote marmeren of andere fteenen.

De handwerkslieden op Malabar, moeten bij hun handwerk, beroep en néring blijven, en mogen geen verändering daarin maken. —— Wat de regtsöefening betreft, grove, moedwillige misdrijven, moorden, enz. worden met den dood geftraft; de misdaders worden gemeenlijk gefpietft. Andere misdaaden worden naar gelégenheid en bevind van zaaken geftraft: maar de *Nairos*, naar men mij berigt heeft, zijn aan geen regtbank onderworpen.

De Malabaaren hebben eene eigene taal; doch veelen, voornaamlijk van de aanzienlijken, fpréken wél portugeefch, wijl deze taal hun gemaklijker is dan de hollandfche.

Hunne dooden verbranden zij gemeenlijk in daartoe gemaakte groeven. Indien het lieden van aanzien zijn, word de afch door de vrienden verzameld en bewaard. De geringfte lieden worden ook wel omtrent hunne woningen in een' kuil begraven.

Behalven deze heidenfche Malabaaren, van dewelken wij tot dus ver gefproken hebben, vind men op deze vermaarde kuft van Indiën nog een groot aantal malabaarfche en europefche Chriftenen, als ook mohammedaanfche Malabaren, Mooren en Jooden. Buiten dezen ontmoet men hier ook veele vreemde kooplieden uit Malakke, Bengale, Coromandel, Ceilon, Cambaija, Perfië, en van verfcheidene plaatzen van de roode zee.

De malabaarfche Chriftenen verhalen nog veele bijzonderheden en merkwaerdige zaaken van den heiligen apoftel THOMAS. Hij was de eerfte, zeggen zij, die in deze landen het euängelie van JESUS CHRISTUS geprédikt heeft. Van deze *St. Thomas-* Chriftenen vind men nog héden ten dage een groot getal omftreeks en ook in *Cranganor*, *Cochin*, *Coulang*, en andere plaatzen van Malabar, insgelijks op de kuft van *Coromandel*; doch derzelver getal is hier niet zo aanmerklijk, als op Malabar. De portugeefche Jefuiten en anderen hunner geeftlijken, hebben door hunnen ijver veelen dezer Chriftenen tot den roomfchen godsdienft overgebragt.

De *St. Thomiften*, of *St. Thomas*-Chriftenen betreffende; dezen, gelijk ook de Portugeefen, geloven, dat de apoftel THOMAS, om zijne ongelovigheid, naar de indifche geweften gezonden zijnde, eerft aan het zuidlijkfte einde van de roode zee, op het eiland *Socotora* aanlandde, en van dáár, op *Cranganor* kwam, alwaar hij veele Heidenen bekeerde, waarna hij vervolgens naar *Coulang* vertrok, en van dáár verder over de hooge gebergten, tot dat hij op de kuft van *Coromandel* aankwam; vanwaar hij eene reis naar *China* deed, en ten laatften weêr op de coromandelfche kuft, te *Maliapour*, nu *St. Thomé* genoemd, aankwam; hebbende overäl, waar hij geweeft is, door

zijne wonderwerken, leer en léven, veele zielen van onder de magt des duivels, tot de fchoole van CHRISTUS overgebragt. Onder anderen verhaalt men van hem het volgende wonderwerk. — Dewijl de afgodifche *Braminen* hem overäl hinderlijk waren, en hem tégenftonden, verzogt hij van den koning, dat het hem mogt vergund zijn eene kapél te bouwen tot het oefenen van zijnen godsdienft; doch, dit hem geweigerd zijnde, gebeurde het, dat eerlang eene der voornaamfte havens geftopt werd door een' verbazenden zwaaren boom, die uit zee aldaar was aangefpoeld, en zo diep en vaft in het zand gewoeld, dat alle arbeid en kragten, met olifanten in 't werk gefteld, vergeefs waren. De koning, hierdoor in verlégenheid gebragt, ftond eindelijk aan St. THOMAS toe, eene kapél te bouwen, onder beding, dat hij dezen boom van vóór de haven zou weg arbeiden, en tot zijn voornémen gebruiken. St. THOMAS ging daaröp aan het werk, bond zijnen gordel aan eenen der ftruiken of takken van den boom, en, terwijl ieder hem vaft befpotte, fleepte hij den boom met weinig moeite op het ftrand. Hij rigtte aan deze plaats een fteenen kruis op, en voorzeide, dat, wanneer de zee dit kruis zou befpoelen, er blanke menfchen uit veräfgelégene geweften zouden komen, die het euängelie van JESUS CHRISTUS in deze landen en rijken van Afië verder zouden voortplanten; en deze voorzegging, zeggen de Portugeefen, is door hunne komft in deze gewesten vervuld. — Door dit wonderwerk, en meer anderen van dien aart, heeft de apoftel THOMAS, naar het voorgéven der St. *Thomisten*, niet alleen een groot getal Indiäanen, maar ook den koning en veele grooten, tot het chriften geloof bekeerd: maar, de heidenfche *Braminen*, den goeden opgang, welken de apoftel THOMAS maakte, niet kunnende verdragen, doorftaken hem van agter, als hij te *Maliapour*, in zijne kapél, op zijne kniën lag, en zijne aandagt tot GOD verrigtte; doch anderen, in tégendeel, zeggen, dat hij geftenigd is. De St. *Thomisten* verhalen nog veele wonderen, die men zegt te dézer plaatze, na den dood van dezen heiligen martelaar, gefchied te zijn, welken dan ook door de Portugeefen beveftigd worden; en die, naar hun voorgéven, niet weinig toegebragt hebben tot de uitbreiding en voortplanting van het chriften geloof, in deze gewesten van Indiën.

NADERHAND heeft een zékere MARTHOME, uit Sirië, het chriftendom in Indiën voortgeplant, die vervolgens leeraars en opzienders uit Sirië derwaard zond. Ten laatften hebben de Jefuiten hunnen ijver aangewend, trekkende niet alleen door gantfch Indiën, maar ook tot in het magtig *China*, *Japan*, enz. Onder dézen muntte boven al de anderen in ijver uit de beroemde FRANCISCUS XAVERIUS. Doch, niettégenftaande dit alles, hebben de St. *Thomas*-Chriftenen het roomfche geloof, in veele ftukken, niet willen omhelzen; en, fchoon men hun tot verfcheidene tijden biffchoppen uit Rome heeft toegezonden, hebben zij meer agting voor hunnen eigen' opziender en opperherder, welken, in mijn' tijd, een zwarte inlander was.

DE oude St. *Thomisten*, die in veele opzigten van het roomfche geloof

verfchillen, hangen de fchadelijke leer van NESTORIUS aan, die weleer een biffchop van Konftantinopel was, en de veréniging der twee natuuren in éénheid des perfoons, in JESUS CHRISTUS, lochende. Nog meer andere ftukken zijn er, omtrent dewelken hun gevoelen van de zuivere waarheid afwijkt; hoewel zij in zommigen ook met de gezonde leer overéénftemmen. Zij verwerpen den beeldendienft; ontkennen een vagevuur; en de transfubftantiatie: den geeftlijken ftaan zij het huwlijk toe; en het heilige avondmaal word bij hen onder de beide tékenen toegediend. Bij gebrek van den wijn némen zij iet anders, dat er het naaft bijkomt. Zij hebben telkens geweigerd zig der gehoorzaamheid van den paus, als het algemeen hoofd der kerke, te onderwerpen. Zij zijn zeer gezet op hunne oude gewoonten en plegtigheden, volgende daarin de griekfche Chriftenen. De andere St. *Thomiften* van Malabar zijn door de portugeefche geeftlijken aan den roomfchen ftoel onderworpen.

ONDER de Malabaaren vind men, zo wel onder de mans- als vrouwsperfoonen, zeer veelen, die van hunne jeugd, en, volgens het zeggen van zommigen, zelfs van de geboorte af, met een vreeslijk dik been gekweld zijn. De zwelling van hetzelve begint gemeenlijk onder de knie, en loopt voort tot in, of bij, den voet. Het gantfche deel des beens word daardoor traag en loom, en zwelt veeltijds tot eene verbazende dikte, zodat het niet kwalijk naar een olifants been gelijkt (*). Naar mijn gedagt, moet men de oorzaak daarvan toefchrijven aan de vogtigheid dezer landftreek, aan de koude nagten, en aan het veel gebruik van verkoelende vrugten; fchoon de St. *Thomas*-Chriftenen zeggen, dat de geenen, die met deze kwaal bezogt worden, allen afkomelingen zijn van die geenen, welken den heiligen apoftel THOMAS gedood hebben.

DE europefche Chriftenen alhier zijn Portugeefen, Néderlanders en Engelfchen. Wij wenfchen, dat de beide laatfte natiën, in eenen beftendigen vréde, ftille eendragt, en vast bondgenootfchap, de zuivere leer van het euängelie in de wijduitgeftrekte landen en rijken van Indiën, en voornaamlijk onder deze St. *Thomas*-Chriftenen, met hulp en zégen des ALLERHOOGSTEN, meer en meer mogen uitbreiden en vrugtbaar maken.

VERDERS is de geheele kuft van Indiën of Malabar door eene talrijke ménigte van uit- en inlandfche Mohammedaanen bevolkt, van welker handel, zéden en gewoonten in 't algemeen, wij náderhand bij gelégenheid zullen fpréken.

MEN vind op de malabaarfche kuft ook veele Jooden, en wel inzonderheid in het koningrijk van *Cochin*. De Portugeefen zijn dezelven fchier al-

(*) Die van *Cochin* zijn wel het meeft met deze kwaal behebt, daaröm noemt men zulk een been wel het *cochin*, en anders, het *olifantsbeen*. Zie IVES, *Reize naar Indië*, I. deel, bl. 277. MICHAELIS, *Vraagen aan een gezelfchap van geleerden*, enz. bladz. 59.

tijd, en misschien niet zonder réden, vijändig geweest. En, opdat zij zig in de portugeesche stéden van Indiën niet zouden onthouden, stelde men in *Goa* en andere plaatzen eene inquisitie (: geloofs-onderzoek:) in. Bij de koningen van *Cochin* zijn de Jooden reeds van ouds, om hunne schranderheid, in groote agting geweest. Zij bewoonden in dit rijk eenen aangenaamen oord, en hadden er eene synagoge, daar zij hunnen godsdienst in alle vrijheid oefenden. Wij gingen deze lieden zomtijds bezoeken. Zij zijn tamelijk blank, en de vrouwen behoeven in schoonheid niet voor de portugeesche te wijken. Zij betoonden zig zeer vriendlijk en beleefd; en de meesten waren inboorlingen van Malabar. In hunne godsdienst-oefening komen zij met de overige Jooden overëen. Waarschijnlijk dat zij uit *Palestina*, *Persië* en *Egipte* herwaard zijn gekomen. —— Het is opmerklijk, dat deze nakomelingen van het oudtijds gezégende zaad ISRAELS, tot héden toe, éven als ballingen en verdrévenen, over den geheelen aardbodem verspreid zijn, en nergens ééne éénige streeke lands in eigendom bezitten.

ZIE daar lézer, u de vermaarde kust van *Malabar*, de zéden, gewoonten, en godsdienst der verscheidene volken, die dezelve bewonen, kortlijk beschréven. Indien wij alles omstandig hadden willen aanhalen, zou er eene veel bréedvoerigere beschrijving toe vereischt zijn geweest; doch wij wilden alléén het hoofdzaaklijke, en hetgeen de meeste opmerking verdiende, ter néder stellen. Wij zullen dan ook met de volgende aanmerking hiervan afstappen: naamlijk, dat deze landstreek zeer goed voor de luiaards is, die gaern veele rust- en weinige werkdagen, en veel liever tijd willen hebben, om zig in weelde en wellust te dompelen, dan om te arbeiden; want hier kunnen zij het dan naar hunnen wensch hebben. —— Men heeft hier, uit hoofde van de verscheidenheid van volken, vier rustdagen in de week: te wéten; de Heidenen, voorál die men Baniänen noemt, vieren den donderdag; de Mooren houden den vrijdag tot het verrigten van hunnen plegtigen godsdienst; de saturdag is de sabbath der Jooden; en eindelijk heeft men den zondag, welken de Christenen tot eenen dag der ruste bestemd, en dien geheiligd hebben, om op denzelven het OPPERWÉZEN op eene bijzondere wijze te dienen en te verheerlijken.

ZÉVENTIENDE HOOFDSTUK.

Berigt, nopens de gedaante, kragten, en veelvuldige voordeelen der kokos-boomen, *en derzelver vrugten; den* wonderboom, droevigen boom, *en* gevoeligen boom; *van het kruid* dutroa, cardemom, lak, amber, *enz. Overvloed van* gevogelte, visch, *en* vee, *nabij de landstreeken van* Malabar. Kameelen, jakhalzen, vlédermuisen, slangen, *in derzelver aart, eigenschappen, verscheidene soorten, en grootte, beschréven.*

In dit hoofdstuk hebben wij voorgenomen eenige bijzonderheden aantemerken aangaande de boomen, planten, vrugten, en gewassen, welken de kust van Malabar oplévert; als méde van de verscheidene soorten van dieren, welken aldaar, en elders, gevonden worden.

De *kokos-*, *klappus-*, of *lagnes-*boomen overtreffen meest al de boomen en gewassen in Indiën. Dezelven groeijen in veele landen van Asië in grooten overvloed, maar voornaamlijk langs de gantsche kust van Malabar, alwaar men zeer groote vermaaklijke bosschen van dezelven vind. —— De boom groeit uit eene geplante kokosnoot zeer weeldrig en regt op, schietende in korten tijd zomtijds op, tot de hoogte van 50 of meer voeten. De stam heeft geen takken noch bladen, als slegts aan den top, alwaar men omtrent 18 of 20 takken ziet met lange smalle bladen, welken veerswijs rondöm den stam een weinig neêrwaard hangen. Onder dezen kruin komen dikke stompen te voorschijn, waaräan de klappus- of kokosnooten, bij bossen of trossen van twintig stuks, of meer, en ter grootte van een menschenhoofd, wassen; zelfs heeft men er die nog veel grooter worden. —— De boom heeft weinig wortel, en staat derhalven niet zeer vast. De stam is van boven tot benéden schier van eene évengelijke dikte, en is sappig, sponsägtig, en van eene aschgrauwe kleur. De Indiäanen wéten zeer behendig tégen denzelven opteklauteren, tot aan deszelfs opperstten kruin: zij maken hiertoe trapswijs kerven in den stam, en, gelijk de ondervinding bevestigt, hindert dit den boom gantschlijk niet. —— De rijpe kokosnooten zijn vrij zwaar en hard, van buiten groen, en van eene langwerpig ronde gedaante, van onder een weinig spits. Als men deze vrugt aan zijn beginzel opsnijd, ontdekt men een' voossen, doch, als zij wat ouder geworden is, een' hairigen bolster of bast; vervolgens komt men aan de noot, welke zomtijds ruim een pint zuiver zoet en aangenaam vogt bevat, hetwelk bijna alle dranken in lieflijkheid en aangenaamheid van smaak te boven gaat. Dit vogt, versch gedronken, is een zeer goed middel tot afzetting van het water, het verfrischt het bloed, is zeer dorstverdrijvend, en allernuttigst in veele brandende ziekten en heete koort-

koortzen; heet gemaakt, en ten bekwaamen tijde gedronken, ftopt en geneeft onfeilbaar den roodenloop, gelijk de ondervinding mij zulks ménigmaal geleerd heeft. Wanneer men de noot, na dat zij een dag of vijf geplukt is geweeft, van haar vogt ontlédigt, zo zal men bevinden, dat een aanmerklijk gedeelte van het vogt geftremd is, en zig tot een zeer wit vleefch van binnen rondöm de noot aangezet heeft; hetwelk, als de noot ouder word, in een hard pit verändert, ter dikte van een' kleinen vinger, dat zeer voedzaam en van een' goeden fmaak is, zeer na met dien der hazelnooten overeenkomende, doch lieflijker. Dit ftrekt veelen tot voedzel. Men eet het wel rauw, het zij alleen of met gekookte rijft: doch geraspt, met water en rijft gemengd, en er dus eene brij van gekookt, daar men wat fuiker en kaneel over doet, is een heerlijk geregt. —— Van het overige vogt word, door den tijd, een voofe appel, uit denwelken, als ook uit het pit, eene goede olie geperft word, welke niet alleen een goed geneesmiddel is; maar ook door geheel Afië voor eene gemeene olie gebruikt word, wijl men een' grooten overvloed van dezelve heeft. Ook groeit er uit den bovenften kruin van den kokosboom een zeer wit bolägtig merg, hetwelk in eenen koker befloten is. Dit merg noemt men *palmitas*, en is, rauw gegéten, zeer fmaaklijk; anders kookt men er een moes van; of men fnijd het klein, en gebruikt het als eene falaad: doch als men den boom van dit merg berooft, beneemt men hem dikwils den groei.

Als deze boom begint groot te worden, fnijden zommigen den ftomp, waaraan de nooten groeijen, af, en hangen er een' bamboes aan, om het vogt optevangen, dat uit den afgefnéden' ftomp druipt. Dit fap noemt men *fury toack*, of palmwijn, en word niet alleen op de kuft van Malabar en op Ceilon, maar ook omtrent Batavia, in overvloed gewonnen. Deze drank is zeer lieflijk en aangenaam, als hij verfch gedronken word, doch na eenige dagen word dezelve zuur; en, der heete zonne blootgefteld zijnde, bereid men er een' goeden azijn van. Van dit vogt difteleert men ook, met weinig kunft en geringe koften, zeer goeden arak of brandewijn.

Behalven de reeds gemelde voordeelen trekt men er nog veele anderen van deze boomen: want duizende van woningen en fchépen bouwen de Indiäanen van dezelven; van den bolfter der kokosnooten, en ook van den boom zelven, maken zij matten, fpreijen, behangzels, en fraije ftof tot kléding, ook kabels, touwen, en zeilen op de fchépen; de noot verfchaft fpijs en drank, wijn, brandewijn, azijn, olie en fuiker, en word in veele ziekten en kwaalen gebruikt; van de doppen der nooten worden lépels, kroefen, nappen, békers, en buffen gemaakt, welken zomtijds zeer fraai en kunftig met figuuren uitgefnéden zijn; de bladen, en de palmitas, als die nog onrijp is, worden bij de Indiäanen voor fchrijfpapier gebruikt; zodat een indiäanfch vaartuig, met al zijn toebehoren, en volle lading, dikwils geheel en al van deze kokosboomen beftaat.

Zo voortreflijk als de palm- of kokosboom is, om de voordeelen, welken men daarvan trekt, zo bewonderenswaerdig is de *wortel-* of *wonder-*

 boom,

boom (*), welke niet alleen op de kust van Indiën, maar ook in andere gewesten van Asië gevonden word. De stam groeit in het eerst gelijk die van andere boomen, doch vervolgens schieten uit deszelfs grootste takken veele kleinen néderwaard, welken, met derzelver vézelen in de aarde gevat zijnde, wéderöm tot nieuwe stammen en boomen opwassen, die dan insgelijks in vervolg van tijd weêr anderen, door hunne voortzetzels, doen opschieten; zodat deze boom, met al deszelfs neêrdalende takken en opschietende stammen, dikwils een goed stuk lands beslaat, en, gelijk zommigen bewéren, wel duizend man onder zijne schaduwe bevatten kan; makende tévens aangenaame wandeldréven en boogen. Deszelfs bladen hebben veel overëenkomst met die van den kweeboom, en de vrugten zijn van grootte als olijven, en hebben eenen zuurägtigen smaak.

Wij zagen te *Cranganor* eenen boom, dien men *arbore triste* (: droevigen boom:) noemt. Dezelve stond binnen den ringmuur van de kerk, die wij tot een hospitaal gebruikten. Hij was vrij groot, en stond den geheelen dag cierlijk groen, zijne bladerrijke takken waren vol geslotene knoppen, welken des avonds omtrent négen uuren zig allen openden, en hunne sneeuwwitte fraije wélriekende bloemen vertoonden; als dan was de gantsche kruin des booms als een laken geheel wit, tot dat de dageraad begon aantelichten, wanneer deze aangenaame geurgévende bloemen zig wéderöm in haare groene knoppen verscholen.

Men vind op *Malabar* ook eenen boom, de *gevoelige boom* genoemd, welke, wanneer men deszelfs vrugt aanraakt, begint te springen. —— Toen wij met ons léger vóór *Cochin* lagen, en ons eens in de groente onder de schaduw van dit geboomte neêrgezet hadden, verschrikten wij niet weinig, als deze vrugt, welke eerst een blad scheen te zijn, op ons aanraken, zigzelve begon te bewégen, en op en neêr te springen.

Het kruid *dutroa*, of *datura* genoemd, groeit op de malabaarsche kust ook in het wild (†). De plant wast tot een' hoogen struik, welke spitze gehakkelde bladen heeft, en een' witten bloesem, uit welken een bol te voorschijn komt vol zaadkorrels. Dit zaad heeft die uitwerking, dat, wanneer men het met water, wijn, of ander vogt mengt, en iemand ingeeft, het denzelven onzinnig maakt, zo dat hij, gedurende 12 of 16 uuren, gelijk een zot is, en uitgelaten van vreugd; in anderen verwekt het eenen diepen slaap, die wel 24 uuren duurt; zommigen wéderöm doen niet als hui-

(*) *Adansonia* LINN. ---- Eene halve mijl van de factorij te *Gambron*, zag de heer IVES een' dergelijken boom, dien hij den *banian*-boom noemt, die hem egter niet zo wijdütgebreid voorkwam, als een andere in *Trevandeparum*, vier mijlen van het fort St. *Davids*, van denwelken men hem verhaald had, dat onder deszelfs schaduw en takken 10,000 man konden geplaatst worden, 6 man op eene roede in het vierkant gerékend. Zie zijne *Reize naar Indië*, I. d. bl. 285 en 286.

(†) Dit kruid wast ook in *Amerika*. Deszelfs zaad gelijkt zeer naar meloenzaad.

len: — en, in eene groote hoeveelheid ingegéven, heeft zulk eene buitenmatige en onzinnige vreugd, of droefheid, den dood ten gevolge. — Veele snoode bedrijven voeren de onkuische portugeesche, indiäansche, en andere vrouwlieden, met dit schadelijk *dutroa* uit. Zij géven het haaren mannen in, om, gedurende de werking van hetzelve, vrijlijk haare geile lusten met anderen te kunnen boeten.

De *kardamom* (*) wast in deze gewesten van Indiën insgelijks in grooten overvloed. Aan zommige oorden ziet men geheele velden van dit gewas, hetwelk, als het hoog opgeschoten is, van verre niet kwalijk naar rijst gelijkt. Men houd de vrugt voor droog en heet tot in den derden graad, en merkt ze aan als een goed middel tégen de droppelpis, de zwakheid, en het graveel der nieren, en meer andere kwaalen; doch, naar mijn gedagt, alles volgens de temperamenten der lichaamen. De Indiäanen en de Portugeesen kauwen dezelve veeltijds, om eenen stinkenden adem te verdrijven. Men gebruikt ze in Indiën ook bij het vleesch, hetwelk er zeer aangenaam door gemaakt word.

Het *lak*, welk in Indiën zo gemeen is, en vandáár door de geheele waereld verzonden word, word in verscheidene landen van Asië, en wel inzonderheid in het koningrijk *Pegu* en op *Japan* gewonnen; doch de kust van Malabar lévert er weinig van op. Het word op de volgende wijs gezameld: — Geheele zwermen van gevleugelde mieren zetten zig, in het drooge jaargetij, rondöm de takken van zéker geboomte, welk rondägtige en wrange bladen heeft, en eene vrugt, naar de *jujuben* gelijkende: deze mieren zuigen de gom uit deze takken, en maken dan aan dezelven het lak, gelijk de bijën haaren honig maken. Vervolgens némen de eigenaars deze takken, laten dezelven drogen, en het lak, dat dan rosägtig, of van eene donkerbruine kleur is, tot poeder gestoten, gesmolten, en gezuiverd zijnde, mengen zij er eene verwe onder naar goedvinden, waarna zij het tot stokjes of pijpen maken, om het naar Holland, en elders, te verzenden. Eene ménigte fraai verlakte tafels, kistjes, kantooren, en duizend andere zaaken, worden uit Indiën, doch voornaamlijk uit *Japan*, naar andere waereldgewesten verzonden.

Het land van *Malabar* geeft ook overvloed van witte en zwarte rijst, ook *kitzery*, zijnde een klein, doch voedzaam zaad, als méde *catyang*, insgelijks eene soort van klein zaad, van grootte als de korrels van de *fenegriek*. Van dit laatste worden van zommige plaatzen geheele lasten door gantsch Indiën verzonden, en 't word zeer veel tot spijs gebruikt.

Verders geeft deze kust veel péper, ajuin, borreborry, bananas, manges, carambolas, ananassen, tamarijn, amphioen, en veele andere vrugten en gewassen, van dewelken wij bij gelégenheid spréken zullen. — Omtrent

(*) De *kardamom* is eene plant, welke eene soort van péper voortbrengt, welke men ook wel *paradijskoorn* noemt. Men heeft drie soorten van *kardamom*: groote, middelbaare, en kleine. De laatste word de beste geägt.

de zuidlijke kuft van *Malabar* worden zomtijds ook goede ftukken amber gevift. Doch omtrent de *Maldivifche* eilanden, welken ongeveer 60 of 70 mijlen weftwaard van de kaap *Comorijn* liggen, en zig van 7 graaden noorder-, tot op 3 graaden zuiderbreedte uitftrekken; als méde omtrent *Melinde*, *Madagasker*, en de kaap *Comorijn*, word wel de voornaamfte amber gevonden. De beste is van eene grauwägtige kleur, met witte aderen doortogen. —— Van den oorfprong der amber kan men tot héden toe nog niets met zékerheid zeggen. Zommigen ménen, dat het het zaad van walviffchen zij; doch de ondervinding leert, dat, waar men de amber vift, weinig of geen walviffchen befpeurd worden; en dat daar, waar men dezelven veel heeft, geen amber gevonden word.

Onder 't gevogelte dezer kuft vind men tamme en wilde eenden, ganzen, hoenders, patrijfen, pauwen, rijgers, tortelduiven, papegaijen, en parkieten; doch de papegaijen van *Tarnate* zijn béter. Men vind er vogels, die hunne nesten op eene zonderlinge wijs maken: zij hangen ze naamlijk met eenen tip aan de takken van boomen. Fraaizingende vogeltjes heeft men er ook, en onder anderen, eene foort veel met onze nagtegaalen overëenkomende.

De zee en rivieren verfchaffen hier ook allerhande goede viffchen in overvloed. In de zee heeft men hier cacab, fteenbraafem, goäfche kabeljauw, konings- en zeilvifch, corcuades, harder, tong, fchol, fcharren, en fpiering. De rivieren géven elft, kreeften, krabben, enz. Langs de kuft vangt men ook goede *peice zabel*, welke, gelijk de zalm, aan fchijven gefnéden, vervolgens gezouten, en alöm verzonden word. Zij verftrekt op veele plaatzen voor eene hartige fpijs, inzonderheid bij den zeeman, gelijk bij ons de pékelharing.

Viervoetige dieren: als, offen, koeijen, buffels, fchaapen, verkens, geiten, enz. worden, zo wel op de kuft van Malabar, als in andere landen van Indiën, overvloedig gevonden.

Men verzékerde mij ook, dat in de wilderniffen kameelen gevonden worden, doch ik zelve heb er op de kuft van Malabar geen gezien, maar wel in andere gewesten van Indiën. —— Deze zonderlinge dieren hebben gemeenlijk twee verëelde bulten op den rug, en zommigen ook eenen onder aan de borft, en daar zij, néderknielende, op leunen. Zij hebben in hunne beenen één lid meer dan andere viervoetige dieren. Zij zijn mager en rank, en zommigen zijn wel agt voet hoog. —— De karavanen, welken in Arabië naar Mekka reizen, beftaan dikwerf uit dertig of veertig duizend kameelen. Zij worden ook nergens in grootere ménigte gevonden, dan in Arabië, Egipte, en zulke landen, waar men groote woeftenijën heeft, en daar zij dan ook, wégens de groote hitte en droogte, den menfchen van den meeften dienft zijn; want deze dieren kunnen lang zonder drinken zijn. Dus men ook hierin de onbegrijplijke wijsheid, goedertierenheid, en wondere befchikking van de Oppermajesteit zigtbaarlijk ontdekt. —— Het gewoon voedzel dezer dieren is gerftenmeel tot bollen gekneed, insgelijks haver en gehakt ftroo. De kameeldrijvers flagten zomtijds de gewonde of befchadigde kameelen.

De

De gebradene bouten van eenen kameel, zeggen zommigen, ſmaken vrij wél; doch ik geloof, dat zij voor de maag ook vrij wat hard te vertéren zijn. Wanneer men eenen kameel zijne lading opleggen wil, gaat hij liggen, en, de lading bekomen hebbende, ſtaat hij weêr op; maar men moet hem niet meer opleggen dan hij gewoon is te dragen. Deze dieren houden in het gaan een' gelijken tred, en kunnen het veel langer dan een paerd uithouden: ook rijd men er veel gemaklijker op, wijl zij eenen ſtiller' gang hebben; maar men kan ze zomtijds niet wel verder krijgen, dan hunne gewoone dagreizen. Zij kunnen wel drie- of viermaal 24 uuren zonder drinken zijn, hetwelk in die heete en dorre gewesten van een groot gemak is (*). Een kameel word ook zeer oud, men zegt, wel 60 of 70 jaaren.

JAKHALZEN vind men op de kuſt van *Malabar* in ménigte. Ik heb dezelven ook in de boſſchen op *Ceilon* gezien. Zij gelijken den voſſen niet kwalijk. Als zij gerugt vernémen, verſchuilen zij zig in de boſſchen. Zij zijn zeer begérig naar menſchenvleeſch, gelijk wij hier op Malabar ménigmaal gezien hebben hoe zij de doode lijken van de onzen, die reeds begraven waren, weêr uit de aarde hadden opgewroet. Wij hoorden des nagts dikwils een verſchriklijk gehuil van deze dieren, éven als dat van eene ménigte honden, houdende in dit angſtvallig muziek een zonderling accoord. Het is niet raadzaam zig hier des nagts in de groente te ſlapen te leggen, wijl men gevaar zou lopen van door deze jakhalzen beſprongen te worden.

VLÉDERMUIZEN vind men in verſcheidene gewesten van Indiën van eene verbazende grootte. Zij hangen zig veeltijds met de punten haarer vleugelen aan de takken der boomen. Zij hebben geen veeren, maar lange vlerken, welken, over 't kruis geméten, omtrent eene vadem lengte hebben. Het lichaam is omtrent zo groot als dat van eene raaf. Zij doen veel ſchade aan de boomen en veldgewaſſen. Zommige Indiäanen houden de vlédermuizen voor eene lekkernij.

MEN vind op de malabarſche kuſt, en in de meeſte gewesten van Aſië,

(*) Men beweegt zig, zegt de heer NIEBUHR, op eenen kameel niet anders, dan in eene wieg, wijl dit dier langzaame en wijde ſchréden doet. ---- Op zijne reis van *Kahira*, naar *Sues*, had hij zig uit nieuwsgierigheid van eenen dromedaris bediend, terwijl zijne reisgenooten zig van paerden bedienden. Hij had zig bij deze keus zeer wél bevonden: want, daar zijne reisgenooten des avonds gemeenlijk afgemat waren, was hij niet meer vermoeid, dan of hij den gantſchen dag op een' ſtoel gezéten had. Op den zadel van het beeſt had hij zijne matras gelegd, en dus kon hij zig dan naar de ééne, dan naar de andere zijde, of voorwaard plaatzen, naar goedvinden, en om de heete zonneſtraalen te ontwijken. ---- Men behoeft, zegt deze reiziger, den dromedaris bij het opſtijgen niet eens ſtil te houden, wijl hij zó gewend is, dat hij al gaande den kop op een gegéven téken ter aarde houd, opdat de rijder zijnen voet op den hals zou kunnen zetten; en, als hij dan den kop omhoog heft, kan men, na een weinig oefening, gemaklijk op den zadel komen. *Reisbeſchr, naar Arabië*, I. D. bl. 208.

ook verfcheidene foorten van flangen, voor dewelken veele Indiäanen een' grooten eerbied hebben, érende dezelven als iet godlijks. Zommige flangen zijn zeer vergiftig, en doden met haar venijnig zwadder op de geringfte beet. Van de flang *porphyrus*, welke men aan zijnen grauwen kop en purper geftreepte huid kent, beweert men, dat hij iemand met zijn geblaas het léven kan benémen. De *cobres capellos* is méde zeer gevaarlijk, gelijk ook zékere gevlekte flangen, die men inzonderheid op *Malabar* en *Ceilon* vind. Daar zijn ook flangen, die iemand met haare ftaerten ftéken kunnen. Ook is er eene foort van zeer groote flangen, *polpogh* genoemd; van dezen heeft men er, die 16 tot 20 voet lang zijn, en de dikte van een' gemeenen lindeboom hebben. Dezen flingeren zig met den ftaert om den tak van eenen boom, en laten den kop op de aarde hangen; loerende dus op dieren of menfchen, die zij dan op het onverwagtfte overvallen, verworgen en opflokken. De kop dezer flangen gelijkt naar dien van een verken, en de rob gaat tot aan de borft open. —— Op *Banda* is eens zulk eene flang gevangen, welke bij de 26 voet lang was. Dezelve geöpend zijnde, vond men eene zwartin in haaren balg. —— Men zegt, dat deze flangen niet fenijnig zijn. De ondervinding fchijnt dit te bevestigen: want onze hongerige foldaaten, zomtijds zulke monfters, die aan het inzwelgen van een kalf of fchaap geftikt waren, gelijk zulks wel gebeurt, gevonden hebbende, haalden zulk een kalf of fchaap uit deszelfs kaaken; en, indien het dan nog niet door verrottinge aangedaan was, maakten zij er eenen goeden huspot van; waarvan wij in 't voorgaande reeds een voorbeeld aangehaald hebben.

Zékere flangen, bij de onzen, *rottenvangers* genoemd, houden zig veel in de huizen onder de daken op; doch dezen doen geen kwaad; want zij kruipen den flapenden wel over het lijf, zonder hem eenig leed te doen. Zij komen zomtijds in de vertrekken, en némen des huisheers légerftéde in. De matroofen brengen ze dikwils met het brandhout aan boord. Zij vangen rotten en muizen als de beste katten. In eenige ftreeken van Indiën vind men ook flangen ter dikte van een mans been, met kuiven. Dezen zijn zeer fenijnig.

Hoe de flangen-beeten dienen behandeld te worden, daarvan zullen wij in het derde boek fpréken.

Op *Malabar*, en in veele andere landen van Indiën, vind men onder de Indiäanen duivelskonftenaars en flangenbezweerders, die op eene zonderlinge wijs met deze dieren wéten omtegaan. Als op zommige plaatzen iemand befchuldigd word, moet hij zijne hand in eenen pot ftéken, in denwelken eene kleine, doch zeer fenijnige flang is. Word hij door dezelve befchadigd, zo houd men hem voor fchuldig: maar, indien hij zijne hand er weêr onbefchadigd uithaald, word hij onfchuldig verklaard.

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Aantékening over Kaap Comorijn, *het eilandje* Rammanakoijel, *en de droogte* Adamsbrugge *gehéten. Kort berigt der ſtéden en handelplaatzen op de kuſt van* Coromandel : *als* , Tondy, Negapatnam, Carcal, Tranquebar, Lauripatnam, Trinilivaes, Kolderon, Porta Nova, *en anderen. Ligging van* Paliacatte, Maſulipatnam, *enz. Verwoeſting op* Coromandel, *welëer aangeregt door het heir des konings van* Viſiapour. *Kléding, afgodiſche godsdienſt, pagoden, beelden, koophandel, en waaren der bewoners dezer landſtreek. Breedvoerig berigt nopens de twee jaargetijden: den zomer en den winter, en derzelver aanmerklijk verſchil op de kuſten van* Malabar, Coromandel, Ceilon, *en andere plaatzen van Indiën.*

DUS ver hebben wij eene beſchrijving der ooſterſche landen, van de roode zee af, langs de vaste kuſt ooſt- en zuidwaard, tot aan de kaap *Comorijn* gedaan; thans blijft ons nog over eene kleine reis te doen langs de coromandelſche kuſt, om, volgens onze beloften, hetgeen tot verklaring onzer reisbeſchrijving dient, den lézer voorteſtellen.

VAN de kaap *Comorijn* ſtrekt zig de kuſt wéder, ooſt- en noordöoſtwaard, tot aan het kleine eiland *Rammanakoijel.* Hier zagen wij, behalven *Tutocorijn*, en eenige kleine vlekken van weinig belang, niets dan hier en daar eene kleine kerk, of eene ſteenen pagode. De inwoners, die men *Paruas* noemt, zijn meeſt Chriſtenen van den roomſchen godsdienſt, en veelen derzelven zijn nog met veele bijgelovigheden van het heidendom beſmet, zodat zommigen weinig van de blinde Heidenen verſchillen. Van *Tutocorijn*, dat om deszelfs paerelviſſerij beroemd is, hebben wij in het agtſte hoofdſtuk van dit tweede boek breedvoerig geſproken.

OP het eilandje *Rammanakoïjel* is eene pragtige pagode, als méde eene ſterkte van den heidenſchen landheer. Men heeft er ook veel vee, doch weinige vrugten. — Men meent, en het is niet onwaarſchijnlijk, dat *Ceilon* voortijds met het vaſte land is verënigd geweeſt; doch dat de ſtroomen, die wij in deze gewesten zeer ſnel en ſterk bevonden te zijn, eene ſcheiding hebben gemaakt, waardoor dit *Rammanakoïjel*, *Ceilon*, *Manare*, en anderen, van de vaste kuſt zijn afgeſcheurd, en tot eilanden geworden.

EENE ſteenägtige zandbank belet de doorvaart door deze engte. Eertijds plagten de Portugeeſen met ligte vaartuigen, door hulpe der Indiäanen, die hen voor lootzen dienden, en het bekwaamſte getij wisten waartenémen, en wien ook tévens de diepſte killen bekend waren, dit rif te paſſéren. Dit geſchied ook nog dikwils door de onzen. Men noemt deze droogte *Adams-*

 brugge.

brugge. De Cingaleesen geloven, dat ADAM het eiland *Ceilon* bewandeld heeft.

VAN het eiland *Rammanakoijel* is het, dat de vermaarde kust van *Coromandel* haar begin neemt, en zig met eene groote vlakte noordwaard strekt. In deze schoone landstreek worden de volgende plaatzen gevonden.

TONDY, de zuidlijkste plaats, tot dewelke men van *Ceilon* in vier of vijf uuren overzeild. Het is een plaatsje van weinig belang; doch lévert veel vee aan de Néderlanders op *Ceilon*. Niet ver noordwaard van *Tondy* staat de oude stompe steenen pagode van *Kailymeer*, en die men ook wel de kanarijnsche pagode noemt. Wij zagen dezelve reeds ver in zee. De gronden zijn hier langs de kust naar het zuiden zeer ondiep; zodat dit vaarwater niet anders dan door vlotgaande schépen kan bevaren worden.

NEGAPATNAM, in het malabaarsch *Slangestad*, (: aldus genoemd om de veelheid van slangen, die de Portugeesen *Cobres Capelles* noemen, en die men hier voortijds in ménigte vond, wijl de Indiäanen dezelven niet doodden:) ligt zes of zéven mijlen van *Tondy*, aan den oever der zee. Men kan de beschrijving van deze stad in het zévende hoofdstuk dezes boeks vinden.

CARCAL, twee mijlen noordlijker gelégen, was, voor dat de onzen *Negapatnam* in bezit hadden, tamelijk néringrijk; doch thans is de handel grootstendeels naar deze laatste stad verplaatst. In onzen tijd was de néderlandsche logie, als ook het vlek zelve, van weinig belang. De logie werd door inboorlingen, die men daartoe gehuurd had, voor plondering, brand, enz. bewaard.

TRANQUEBAR, twee en eene halve mijl ten noorden van *Carcal*, heeft van den zeekant een voortreflijk aanzien door het deensch kasteel, hetwelk aan den oever der zee gebouwd is, en met witte muuren en vier bolwerken praalt. ═══ De Deenen hebben hier al van ouds hunne beste handelplaats gehad; doch op andere kusten van Indiën ziet men zelden van hunne schépen. Toen wij met ons schip, de *roode Leeuw*, dit *Tranquebar* passeerden, lagen hier twee schépen der Deenen. Zij kwamen van dezelven ons aan boord bezoeken, en bewézen ons veel vriendlijkheid, gelijk wij ook van onzen kant hun onze toegenégenheid betoonden. De deensche vastigheid word meer door inboorlingen dan wel door Deenen bewoond; doch in tijd van nood worden zij wel door de ed. maatschappije met volk ondersteund. De handel der Deenen in Indiën, en zelfs op deze plaats, is van weinig belang; en daarënboven nog eenigzins kommerlijk van wégens de Mooren, met dewelken zij reeds overlang, uit hoofde van eenen ouden wrok, in onrust hebben geleefd. De stad *Tranquebar* word door Toepassen, Jentijven en Mooren, die den Deenen cijnsbaar zijn, bewoond (*).

(*) Dit *Tranquebar* was, voor dat er de Deenen zig vestigden, slegts een klein vlek: zij hebben het van den koning van *Tanjour* gekogt, dien zij jaarlijks omtrent 2500 rijksdalers schatting moeten betalen. En zédert is dit vlek tot eene aan-

LAURYPATNAM, twee mijlen van *Tranquebar*, is eene kleine plaats, waar men de overblijfzels van zeer oude pagoden ziet.

TRINIVILAAS, dat méde van weinig belang is. De Néderlanders plagten hier eene logie te hebben; doch naderhand is de handel van daar, naar *Paliacatte* en andere kwartieren van de coromandelfche kuft verplaatft.

KOLDERON, ruim twee mijlen benoorden *Trinivilaas:* hier heeft men eene ondiepte, omtrent eene halve mijl noordöoftwaard, ftrekkende buiten den wal; en agter dezelve eene groote rivier, die zig in zee ftort.

PORTA NOVA, ook al van weinig belang. == De vier pagoden voorbij geraakt zijnde, komt men op

TEGEPATNAM, daar het jentijffche kafteel *Tierepopeliere*, als ook eene deftige logie der Néderlanderen ftaat. Het legt niet ver ten noorden van *Porta Nova.* Hier is een tamelijke handel met de Jentijven en Mooren, die het fteedje *Tegepatnam* bewonen, gelijk wij hiervoor, in het zévende hoofdftuk van dit boek, gezegd hebben.

VERDER noordwaard, *Poele Cere*, *Coelemoer*, *Alembury*, en het *lange Bofch*, gepaffeerd zijnde, komt men op

SATRISPATNAM, waarvan wij in het gemelde zévende hoofdftuk insgelijks gewag gemaakt hebben.

MALIAPOUR, tégenwoordig *Sant Thomé* genoemd, daar men gelooft, dat de apoftel THOMAS den marteldood geftorven is, ligt omtrent 8 mijlen noordwaard van *Satrispatnam*, en bijna zo ver ten zuiden van *Paliacatte.* Door den ijver en handel der Portugeefen, welken zij hier welëer dréven, is het tot eene bekwaame ftad en handelplaats aangegroeid; doch zédert eenige jaaren is zij in handen en onder de magt der Mooren, die ze den Portugeefen ontweldigd hebben. Men heeft er veelerhande coromandelfche gefchilderde kleeden, doeken, ftoffen, en witte katoenen lijnwaaten, welken in ménigte naar verfcheidene gewesten van Indiën verzonden worden: als, naar de *Molukkes*, *Amboina*, *Banda*, *Solor*, *Tijmor*, enz.

MADRESPATNAM, ook *Chinnepatnam*, en bij de Engelfchen St. *George* genoemd, naar hunne vastigheid, die zij aldaar bezitten, ligt tuffchen *Sant Thomé* en *Paliacatte.* De Engelfchen varen fterk op deze plaats; als zij hier op de reede komen, of, ook als zij er voor anker liggen, pronken hunne fchépen niet weinig met wimpels en vlaggen, zo dat het fchijnt, als wilden zij de onzen, die insgelijks fterk op deze kuft varen, de loef affték en. Deze natië heeft, zo veel mij bewuft is, tot nog toe geen ééne ftad in Oostïndiën, die zij in eigendom bezit; alleenlijk dit St. *George*, en *Bombay* op de malabaarfche kuft, pronken met britfche vlaggen op eigen' grond. En anders weet ik niet, dat de Engelfchen vastigheden in de Oost-

aanzienlijke ftad aangewasfen, die thans met goede wallen en gefchut voorzien is, en wel 30,000 inwoners bevat, behalven die van de deenfche kompagnie.

indiën bezitten, maar wel deftige logies in de landen van Perfië, Guferatte, Groot-Indiën, Coromandel, Bengale, Bantam, en andere plaatzen; doch op St. *George* hebben zij hunnen grootften handel.

PALIACATTE, het hoofdkantoor der Néderlanderen op de kuft van *Coromandel*, en 't welk met het deftig flot *Geldria* pronkt, ligt op 13 en eene halve graad noorderbreedte, in eene zandige, barre, en onvrugtbaare vlakte. De fchépen, welken hier ter reede komen, ankeren omtrent eene kleine halve mijl van land, op agt of négen vadem kleiägtigen grond. Men heeft hier veele ongelijke gronden en riffen, welken men zeer wel kennen moet. Het kafteel *Geldria*, door de Néderlanders alhier gebouwd, is tamelijk fterk, en in ftaat om de aanvallen der Mooren te weêrftaan. Het ligt omtrent een' kanonfchoot van de zee. De vier zeer net gebouwde fteenen bolwerken zijn met goed gefchut en breede gragten, die egter den meeften tijd droog zijn, voorzien. Uit hoofde der zandige welgronden heeft de fterkte in den régentijd zomtijds veel van de fneläflopende ftroomen te lijden. De gouverneur van wégens de Néderlanders, op de kuft van Coromandel, heeft in dit kafteel zijn verblijf. In mijn' tijd bekleedde de heer LAURENS PIT, en na hem de heer CORNELIS SPEELMAN, die zédert Makaffer bedwongen heeft, dezen poft.

EEN groot gedeelte der laage agterlanden worden in de régenmaanden ménigmaal geheel overftroomd, en dan fchijnt *Paliacatte* wel een eiland te zijn: doch deze plaffen verdwijnen welhaaft weêr door zig in zee te ftorten; en de kleine rivieren, fchoon door opgeworpen zand geftopt, worden eerlang weêr tot diepe killen, die de Mooren en Jentijven dan wéderöm met hunne vlotgaande vaartuigen bevaren.

DE ftad ligt open, en is rédelijk digt betimmerd, met laage woningen der Mooren en Jentijven. Zij ligt bezuiden het fort *Geldria*; om dezelve liggen ook nog eenige dorpen, die onder de gehoorzaamheid der Néderlanders ftaan. Omtrent zéven of agt mijlen landwaard in heeft men een hoog gebergte, van hetwelk in den régentijd eene ménigte water afftroomt, dat dan deze landen ondervloeit en als in eene zee verandert.

TUSSCHEN *Paliacatte* en *Mafulipatnam*, langs de zeekuft, zijn weinige plaatzen van belang: de voornaamften zijn *Armagon*, *Karere*, en *Petapoely*. De inwoners van deze, en andere fteedjes en vlekken, brengen hunne waaren en voortbrengfels meeft naar *Paliacatte* en *Mafulipatnam*. Van *Paliacatte* tot aan *Goedegam*, ftrekt zig de kuft ruim dertig mijlen meeft noordlijk, en voorts tot bij het rif van *Mafulipatnam* noordöoft ten ooften en ooft-noordöoft, zomtijds ook ooftlijker; wijl zij op zommige plaatzen zeer uit- en infchiet. Te landwaard ligt ook een hoog gebergte.

MASULIPATNAM, op 16 graaden 30 minuuten noorderbreedte liggende, is eene vermaarde koopftad, ftaande, gelijk ook *Petapoely*, en andere plaatzen, die hierömtrent gevonden worden, onder den koning van Golconda. De Engelfchen, Néderlanders, en Deenen, hebben hier reeds lang hunne factorijen gehad. — De ftad ligt aan eenen inham, op den oever der

zee;

zee; en van de landzijde word zij door eene rivier befpoeld, die egter in het drooge jaargetij zeer ondiep is, weshalven de *tonijs*, en andere ligte vaartuigen, het hooge water moeten waarnémen, om dezelve intelopen. Deze rivier ftrekt zig zeer ver tot in het rijk van *Bisnager*, en geeft overvloedig vifch; ook onthouden er zig veele krokodillen in. De landftreek om de ftad is zeer vermaaklijk en vlak; ten westen is dezelve zeer laag; ten ooften heeft men het *Surydorp*, en zeer veele *fury*-boomen. De fchépen zijn, wégens de ondiepe kleigronden, genoodzaakt omtrent eene halve mijl van den wal, op drie of vier vademen water, te ankeren. Voor het overige is de ftad tamelijk groot, en digt betimmerd. Zij word door Mooren en zeer veele Jentijven bewoond; doch de laatften worden hier weinig geägt; men vind er ook rijke Perzen. De fterke handel doet deze plaats zeer bloeijen; want niet alleen handelen de Chriftenen en Mooren hier fterk, maar ook veele vreemde kooplieden uit Arrakan, Pegu, Bengale, Suratte, en Perfië, komen herwaard toevloeijen, om handel te drijven. De moorfche gouverneur, welke jaarlijks aan den koning van Golconda eenige duizend *pagoden*, of moorfche dukaaten, moet opbrengen, houd hier eenen grooten ftaat; zo als ook de overige vermogende Mooren en Perzen, welken zeer op eene groote pragt gezet zijn, gelijk wij in het vervolg nader zien zullen, als wij van hunne zéden en gewoonten fpréken.

VAN *Mafulipatnam* tot *Goudewary*, ftrekt de kuft ruim 20 mijlen meeft ooftwaard, vanwaar dezelve dan, tot aan *Pannare*, weêr omtrent 8 mijlen noordlijk loopt. De voornaamfte plaatzen in dit beftek zijn, *Narfapoer*, *Goudewary*, en *Narfapelle*; doch zij zijn dan nog van weinig belang. In deze landftreek ziet men aan zommige oorden kleine bosfchaadjen en Jentijffche pagoden.

VAN *Pannare* tot *Vifiagapatnam*, ftrekt zig de kuft weêr noordöoftwaard. Het laatftgenoemde heeft eene redelijk diepe rivier, en eene moorfche *mosfchea* op eenen heuvel. Het land is hier hooger dan naar het zuiden.

BEMILIPATNAM ligt vier kleine mijlen van *Vifiagapatnam*, en 18 graaden benoorden de middelijn. Het is tamelijk néringrijk, vooräl zédert dat de Néderlanders hier ook eene factorij hebben, waardoor de inwoners zeer in vermogen hebben toegenomen.

WIJ zouden op deze wijs verder langs de kuft van *Oryxa* kunnen voortgaan; doch wij zullen dit uitftellen, tot dat wij dezelve op onzen togt naar Bengale zullen pasféren, waarvan wij in het derde boek gewag zullen maken.

VAN *Petapoely* tot *Bimilipatnam*, en verder nog eenige mijlen noordwaard, behoort deze landftreek grootftendeels onder den koning van Golconda, die zijne verblijfplaats en zétel landwaard in heeft. Zuidwaard, tusfchen de malabaarfche en coromandelfche kuften, ftrekt zig het rijk *Carnatica* zeer ver van het zuiden naar het noorden uit: zommigen fchatten deze lengte zelfs op 200 mijlen; doch ik twijfel of hetzelve wel van die lengte is. Dit rijk word nu zédert veele jaaren door *Nayken* geregeerd. ——— Men ver-

verhaalt, dat een koning van *Bisnager*, of *Narfinga*, welke een groot en magtig land bezat, in eenen oorlog tégen zijne nabuuren gefneuveld zijnde, zijne *Nayken*, hetwelk zo veel als kapiteinen waren, door ftaatzugt gedréven, zig van amptenaaren tot oppervorften, ieder over de landftreek, welke hij regeerde, opwierpen. —— De tégenwoordige *Nayken* zijn, die van *Tanyouwer*, *Chengier*, en *Mandure*, en voeren allen eene koninglijke pragt. Zo veel mij bewuft is, zijn dezelven afgodifche Jentijven, onder wier heerfchappij tégenwoordig nog behoren de plaatzen langs de kuften van *Parruas* en Coromandel, niet onder de europefche Chriftenen ftaande.

Eene gruwzaame verwoefting is voor eenige jaaren, door een magtig heirléger des konings van *Vifiapour*, in een groot gedeelte dezer landftreek van Coromandel aangeregt, welke voor de inwoners de rampzaligfte gevolgen gehad heeft; want, de akkers en rijftvelden door den oorlog verwoeft, en de vrugten vernield zijnde, vonden zij zig op eene ellendige wijs door het verfchriklijk zwaerd des hongers beftréden. —— Allertreurigft was het met deze arme lieden gefteld; overäl zag men eene ménigte van dezelven, door den honger uitgeteerd, ter neêrgeveld, zodat het land als met lijken bezaaid was. Daarbij kwam, dat de kinderpokken, roodenloop, en kwaadäartige koortzen, waaräan de Indiäanen in tijden van tégenfpoed zeer onderhévig zijn, allervreeslijkft onder deze reeds uitgehongerde menfchen begonnen te woeden, waardoor bij duizenden van dezelven weggefleept werden. Het was erbarmlijk om aantezien, hoe deze lieden zig-zelven gaern tot flaaven verkogten, om flegts hunnen buik met rijft te mogen vullen; agtende zig nog gelukkig, wanneer vreemde natiën hen, met vrouw en kinderen, naar andere landen voerden. Veele duizenden van dezelven werden van *Negapatnam* en andere plaatzen, door de Néderlanders, naar *Jaffanapatnam*, *Columbo*, en *Punto Gale*, als ook inzonderheid naar *Batavia* ingefcheept.

De inboorlingen op de kuft van *Coromandel* zijn meeftendeels Jentijven en Mooren: in het zuidlijk gedeelte ftaan de laatften onder de eerften; doch in het noordlijk gedeelte de eerften onder de laatften. Op *Paliacatte*, *Tranquebar*, *Negapatnam*, en andere plaatzen, vind men ook verfcheidene St. *Thomas*- en andere Chriftenen. De natuurlijke Coromandellers zijn meeft allen zwart. De kléding der Mooren en Jentijven is verfchillende. De Mooren dragen turbanden of tooken van eene gemengde ftof, zomtijds met gouden ftreepen doorwéven. Over het bovenlijf dragen zij een fijn lijfje, en over hetzelve eenen katoenen rok, of cabay, met enge mouwen, en die hun tot over de kniën komt. Hunne nauwe gefronfte broeken hangen tot op de voeten, en de fchoenen dragen zij van agteren neêrgetrapt, volgens hun gebruik. Om het lijf hebben zij ook eenen zijden gordel van gemengde ftof; gemeenlijk is dezelve van eene groene en geele kleur. —— De Jentijven hebben flegts eenen witten katoenen doek drie- of viermaal om het hoofd gewonden. Veelen gaan met het bovenlijf naakt, en met een kleed om de heupen geflagen, dat hun tot aan de kniën, of ook wel tot op de enkels hangt. De viffers en boeren hebben alleen een ftuk lijnwaat, of iet

dergelijks, vóór de fchaamte, en gaan verders naakt. In de ooren dragen zij gouden, vergulde, of ijvooren ringen. — De vrouwsperfoonen gaan voor het grootfte gedeelte met den boezem bloot, volgens het gemeen gebruik der indiaanfche vrouwlieden; en een fijn zijden gebloemd, of een katoenen kleedje, dat tot aan de kniën, of ook wel tot op de enkels afhangt, bedekt haar onderlijf. De aanzienlijkfte vrouwen en dogters dragen ook zomtijds een enkel floers, of gaas, over de fchouders en het bovenlijf. Zij gaan allen blootshoofds en blootsvoets, behalven dat zommigen kleine muilen dragen. Het hair, dat zij met olie fméren, om het te doen glimmen, binden zij op het agterhoofd te zamen, en laten het met loffe krullen hangen. De aanzienlijke Moorinnen pralen niet alleen ook met armringen en halscieraadjen, maar ook met gouden ringen en paerlen in de ooren en den neus.

De coromandelfche Jentijven zijn Heidenen, en zeer bijgelovig. Zij zullen geen dieren doden, vooräl geen koeijen of flangen. Hunne huizen bouwen zij onkoftelijk. Dezelven zijn klein en laag, van klei, en met koedrek beftréken; welke laatfte, naar hun gevoelen, de woningen heiligt. Hoe godsdienftiger iemand onder hen dan is, hoe meer de vloeren en wanden zijner woninge met koedrek pronken. — Van hunne tempels, pagoden, en afgodsbeelden, zal hier na gewag gemaakt worden, als wij van *Bengale* zullen fpréken, wijl zij met de Bengalers van hunne fecte overëenkomen. — Op zommige plaatzen van Coromandel, daar de Jentijven het regéringsbewind in handen hebben, en zelven heerfchen, fpringen de vrouwen, wanneer de man overléden is, en deszelfs lijk, volgens hun gebruik, verbrand word, méde in het vuur, en laten zig dus met hem verbranden; doch deze mode gaat zo fterk niet meer in zwang als weléer; en zédert eenige jaaren hebben de Mooren, op zulke plaatzen, daar zij meefter zijn, dit gruwlijk bedrijf ook fterk te keer gegaan. Ondertuffchen gebeurt het nog wel eens, dat men de moorfche regéring op zommige plaatzen met geld omkoopt, en het weeuwtje, onder het geraas van zangers, pijpen, trommen, en fchalmijën, bij het lijk van haar' overléden' man in het vuur laat fpringen, daar zij dan, névens het lijk, door de hévige vlam, die met olie en andere felbrandende ftof gevoed word, welhaaft tot afch verteert, van dewelke een ieder in doofen en kruiken wat médeneemt, om dezelve ter gedagtniffe der overlédenen als iet heiligs te bewaren en in eere te houden. De vrouwen, welken de kloekmoedigheid gehad hebben van zig dus te laten verbranden, worden onder de heiligen in den hémel geplaatft. Doch de zulken in tégendeel, die geen luft hebben op deze wijs de reis naar de andere waereld aantevangen, worden gevat, het hair afgefnéden, gefcholden, fmadelijk gehandeld, en vervolgens van vrienden en magen fchandlijk verftoten; wanneer zij dan genoodzaakt zijn haaren koft op eene oneerlijke wijs te winnen.

Op de kuft van Coromandel worden niet alleen offen, koeijen, geiten, enz. geteeld, maar ook, en wel inzonderheid, fchaapen; doch dezen zijn mager en flegt, en hebben geen wol, gelijk anderen, maar eene hairige huid. Rijft word hier, en voornaamlijk in de kwartieren van *Sadrispatnam*,

in grooten overvloed gebouwd; zij is egter niet zo wit als de bengaalfche of arrakanfche rijft. Zout word van hier ook uitgevoerd. Doch men heeft er weinig vrugten; de meeften worden van het hooge land naar de kuften gebragt. Maar hetgeen de kuft van Coromandel voornaamlijk beroemd maakt, is, dat aldaar de witte fijnfte en fraaifte katoenen lijnwaaten van gantfch Indiën worden gemaakt; dewelken dan ook naar alle andere waereldgeweften verzonden worden. Zij worden hier bij duizenden van ftukken gewéven. De gemeene ftukken katoen zijn gemeenlijk vijf ellen lang en zeer breed. Men maakt hier ook zijden en andere ftoffen. Om die réden vind men hier ook een groot getal wévers; op zommige plaatzen wonen wel vier of vijf duizend van deze handwerkers. Ik heb verfcheidene maalen in hunne akelige woningen geweeft, welken veeléer verkenskotten geléken, dan huizen van die konftenaars. —— Hun getouw was zeer klein, en van bamboefen en riet, zo ligt als kunftig, gemaakt. Zij werkten meeftendeels in laage vertrekjes, welken drie of vier voet diep in de aarde waren uitgegraven, en flegts door kleine gaten licht ontvongen. En niet alleen de mans-, maar ook de vrouwsperfoonen, wéten in deze landen zeer wél met het weefgetouw omtegaan, en daar den koft méde te winnen.

Op deze kuft worden veele europefche waaren begeerd; als ook nooten, foelij, péper, fandelhout, campher, benjoin, tin, koper, enz. en goud of zilver is hier, zo als meeft overäl, ook goede waar, en de inwoners verftaan zig zeer wél op de waerde daarvan. De Chriftenen, Mooren, Jentijven, en andere natiën, varen van hier, op *Bengale*, *Arrakan*, *Pegu*, *Tanaffery*, en *Malakke*: doch de Néderlanders drijven hier den voornaamften handel; en voeren de coromandelfche waaren naar *Batavia*, en van dáár, naar *Siam*, *Cambodia*, *Tonquin*, en verder om de noord; als ook naar de eilanden *Amboïna*, de *Molukken*, *Banda*, *Solor*, *Tijmor*, *Botton*, *Celebes*, *Borneo*, *Sumatra*, enz.

Ten befluite van dit hoofdftuk, en de befchrijving dezer landen, zullen wij van de verfchillende lugtsgefteldheden fpréken, welken in deze gewesten, in de verfcheidene jaargetijden, plaats hebben; en die de wijsheid en almagt van den grooten SCHEPPER van het heeläl, op eene bijzondere wijs aan het oog des ftervelings ten toon fpreiden, en hem in de bewondering van GODS werken moeten doen wegzinken: want men befpeurt niet alleen een groot onderfcheid op de verfcheidene kuften van Indiën, welken verre van malkanderen verwijderd zijn, maar ook zelfs op die, welken aanëengrenzen, en nabij elkander gelégen zijn.

Langs de kuft van Indiën of Malabar, begint de winter of régentijd gemeenlijk in de maand April, of uiterlijk in Maij, en duurt tot in de maand September, of ten langften tot in het begin van October. Gedurende dien tijd heeft men meeft onweeder en régenbuijen. —— Omtrent de kaap *Comorijn* heeft men dezen régenmouffon vroeger dan in de noordlijkere landen; zodat men het winterjaargetij eerder te *Coulang* en te *Cochin* dan te *Goa*, en in deze laatfte ftad weêr vroeger dan te *Suratte*, en zo voort, te

wag-

wagten heeft. —— Als deze tijd genaakt, voorzien zig de inwoners, elk naar zijn vermogen, van het geen ter keuken en tafel dienftig is. De fché-pen worden geloft, onttakeld, en op eene veilige plaats gelegd, daar men ze dan, tégen den régen, met matten bedekt. De anderen, die tot eene reis beftemd zijn, vertrekken, voor dat die ftorm- en onweêrstijd aankomt, naar andere plaatzen, waar men dan omtrent weêr zomer heeft: als bij voorbeeld, van *Malabar*, naar *Coromandel*, *Batavia*, *Bantam*, enz. Doch het is gantfch niet raadzaam der malabaarfche kuft in het kwaade jaargetij te naderen, wijl men gevaar zou lopen van ras fchipbreuk te lijden. Want alsdan heeft men hier fchier geftadig felle zuidwefte winden, die de zwaare wolken uit de zee, naar het hoog gebergte dringen, hetwelk zig, tuffchen de kuften van Coromandel en Malabar, zeer ver van het zuiden naar het noorden uitftrekt, alwaar zij, door de hooge kruinen van deze gebergten, en door tégenwinden geftuit, zig dan opéénpakken, en in geweldige ftortrégens néderdalen. De rivieren hierdoor dan veeltijds tot buiten haare oevers gedréven, overftromen geheele landen, en voeren door haaren fellen ftroom eene ménigte zand en flijk zeewaard, daar de omgeroerde oceäan het dan wéderöm uit zijne ingewanden lozende, door het ftorten zijner geweldige baaren, tégen den oever opwerpt, en dus de monden der rivieren en havens als met eenen dijk ftopt, hetwelk den ingang derzelven gevaarlijk, en, dikwils, onmogelijk maakt. Daarënboven heeft men dan meeftentijds, voornaamlijk omtrent de nieuwe maan, zeer donkere dagen en nagten; als ook ménigvuldige zwaare onweeders van donder, blikzem, en bulderende ftormwinden, die de zee zo verfchriklijk doen woeden, dat het land dreunt van het klotzen haarer golven tégen den fchorren oever. Dit alles maakt het hier öm dien tijd eenigzins treurig; hoewel dit jaargetij ook tévens deszelfs aangenaamheden médebrengt. De boomen en planten ftaan dan inzonderheid weelig en fchoon; in verfcheidene gewesten vallen om dien tijd de meefte vrugten; de uitgedroogde vijvers en tanken vloeijen over van zoet water; de dorre en verfchroeide landen prijken wéderöm met een aanminnig groen en met oogverrukkende wilde bloemen; de lugt is zuiverer, en vrij meer verkoelende en verfrifchende dan in het heete jaargetij: maar de wégen, vooräl daar een kleigrond is, zijn daarëntégen dan fchier onbruikbaar; en hoe de ongeplaveide ftraaten en de ftéden dan gefteld zijn, kan men gemaklijk nagaan. —— Deze régen- of wintertijd eindigt gemeenlijk met eenen verfchriklijken ftorm, en donder- en blikzem-weeder, waaröp dan goed weeder volgt. Ondertuffchen duren de fnelle ftroomen langs de kuft zomtijds nog eenige weeken na den kwaaden mouffon, dringende zelfs met eene zonderlinge fnelheid en kragt tégen de doorwaijende winden en het fchokken der baaren aan.

Het drooge jaargetij, of de zomer, begint op de kuft van Malabar in de maand September, of ten langften in October. De dikke wolken, die de zonne zo lang belet hebben haare ftraalen op het aardrijk te fchieten, drijven uit één; de lugt klaart weêr op, en word helder; de lévenwekkende zon verkwikt op nieuw het aardrijk met haare lieflijke koefterende ftraalen; de

menfchen beginnen, als ware het, te herléven; en de ftoute zeéman, tot daartoe zijns ondanks aan land gekluifterd, komt weêr uit zijnen fchuilhoek te voorfchijn, en takelt zijn vaartuig ten fpoedigften toe, om, als voren, de woefte golven met hetzelve te gaan klieven. De wateren, die te voren de velden en landen bedekten, vlieten nu ook wéderöm af; en de overigen blijven in de bedden der rivieren en ftroomen befloten; terwijl door derzelver fterk afvloeijen de opgeworpene zandbanken nu ook weêr weggefpoeld worden. —— Veele landen in Indiën, gedurende het régenfaifoen beploegd, en met tarw, rijft, of andere graanen bezaaid, verblijden den landman in den volgenden zomertijd met eenen milden oogft. In den zomer waijen de winden, niet alleen op de kuft van Indiën, maar ook op andere plaatzen, bij dag uit zee, en des nagts van land: omtrent tien uuren des morgens neemt de landwind af, en het word dood ftil. De hitte is alsdan ondraaglijk; doch eerlang begint het lugtje aantewakkeren, en omtrent den middag ftévig doorteblazen, waardoor menfchen en dieren dan weêr verkwikt worden. Deze wind houd dan eenige uuren aan, némende allengs af, tot tégen zonneöndergang, als wanneer hij landlijk loopt, en des nagts zo frifch uit het noordooften blaaft, dat niemand de hitte alsdan ligt zal vervélen: want in de maanden Januarij, Februarij en Maart, zijn de dagen op Malabar uittermaten heet, en de nagten ongemeen koud, gelijk ik zelve verfcheidene maalen ondervonden heb, wanneer ik genoodzaakt was mijne flaapplaats onder den blauwen hémel te némen. —— Schoon nu deze landwinden tot des morgens toe frifch doorwaijen, befpeurt men dezelven egter zeer zelden ver in zee; want 10 of 12 mijlen van de kuft, en dikwils veel nader bij dezelve, wordt zomtijds weinig of geen wind vernomen, gelijk men zulks inzonderheid ziet op de kuften van *Ceilon*, *Groot-Java*, *Sumatra*, en *Celebes*. De zeelieden wéten zig dit ook zeer wél ten nutte te maken, wanneer zij op hunne togten door tégenwinden gehinderd worden; want alsdan lopen zij des avonds zo digt mogelijk onder den wal, om, onder begunftiging van den landwind, hunne koers te vervorderen. Gedurende dezen zogenoemden goeden mousfon ontdekt men nauwlijks een wolkje aan de lugt, fchoon het wel eens gebeurt, dat men in het midden deszelven eenen hévigen ftorm heeft, gelijk de ondervinding ons vóór *Coulang* leerde: doch men merkt zulks dan als iet ongemeens aan, éven als wanneer men in Holland een aangenaam weeder in de maanden van December of Januarij heeft, of hagelbuijen om St. JAN in den zomer. —— Even dus is het ook in den régentijd: want dan komt er wel eens een aangenaam en lieflijk lugtje en helderen zonnefchijn tusfchen beide; doch dit is dan ook maar voor eenen korten tijd. —— De zuid- en noord-ftar ziet men beiden op de kuften van *Malabar* en *Coromandel*; doch zij rijzen niet hoog boven den horizont. De zon pafleert den inwoneren tweemaal in 't jaar boven het hoofd, eens in 't laatft van April, of in 't begin van Maij, wanneer zij van de middelijn naar den kreeftskeerkring gaat; en dan de tweedemaal, in het laatft van Julij, of in 't begin van Auguftus, wanneer zij weêr van het noorden naar 't zuiden keert. De hitte der zonneftraa-

ftraalen zou in deze, als ook in andere landen in de gezengde lugtftreek liggende, ondraaglijk zijn, indien door de onëindige wijsheid en goedheid des ALMAGTIGEN, hierin niet voorzien ware, door in het eene jaargetij de waterwolken, en in het andere de zee- en landwinden te gebieden, en tot afkoeling van de verzengde lugt, en verkwikking van menfchen en vee te doen dienen.

OUDTIJDS was men in Europa in verbeelding, dat de landen in de verzengde lugtftreek gelégen, uit hoofde der brandende hitte, onbewoond waren; doch men heeft zédert, door de zeevaart naar de onbekende waereld, het tégendeel bevonden.

DE wonderen van GODS almagt ftralen ook op eene bijzondere wijs door in de bepalingen dezer winter- en zomertijden: want als het van Suratte af, zuidwaard langs de geheele kuft van Malabar, tot aan de kaap *Comorijn* winter is, en de ftormwinden en onweérsbuijen in die ftreek heerfchen, heeft men beöoften de gemelde kaap, en langs de gantfche kuft van Coromandel eenen beftendigen zomer, fchoon deze op dezelfde hoogte als die van Malabar begint, zig desgelijks van het zuiden naar het noorden ftrekt, en de afftand dier beiden van malkanderen, ten noorden, flegts 60 of 65 mijlen bedraagt, en ten zuiden, niet boven de 30 mijlen. — De Portugeefen en Indiäanen hebben ook reeds in vroeger' tijden van *Cochin*, en andere ftéden van *Malabar*, de reis te land naar *Sant Thomé* gedaan; en die van *Coromandel* ook wéderöm naar *Malabar*, hetwelk gevoeglijk, en in weinig dagen kan gefchieden; doch de reizigers moeten als dan de groene kruinen van het hoog gebergte van *Bellaguatte* pafféren, hetwelk, gelijk wij reeds gezegd hebben, eene fcheiding tuffchen deze twee kuften maakt, en hetzelve dan gepaffeerd zijnde, komen zij op eens van den zomer in den winter, of van den winter in den zomer over: want aan de eene zijde van deze kéten van bergen zal het dikwils een allerijslijkft weeder zijn, van donder, blikzem, en ftormwinden; terwijl men aan de andere zijde een alleräangenaamft weeder heeft: de ontftelde zee zal dan de eene kuft op eene ontzaglijke wijs met haare bruifchende golven beftormen; terwijl zij zig op de andere glad en effen vertoont. En dit heeft niet alleen op deze kuften plaats, maar ook in verfcheidene geweften van Indiën. Omtrent de kaap *Rofalgate*, bij voorbeeld, liggen de fchépen aan de eene zijde zomtijds in alle ftilte, onder eenen bedaarden hémel en helderen zonnefchijn, wanneer het aan de andere zijde van de gemelde kaap, en langs de kuft van gelukkig Arabië, fchriklijk ftormt, en de zee hévig woed, enz. — Op de kuft van *Coromandel* begint de kwaade mouffon in het laaft van October, en dit is juift dezelfde tijd, dat de zomer op de kuften van *Malabar*, *Orijxa*, *Bengale* en *Arrakan* begint. Geen fchépen kunnen als dan vóór *Piliacatte*, en verder zuidwaard, veilige reede vinden, daar ondertusfchen op dezelfde plaats, noordwaard, de zee ftil en bedaard is. Op *Tutocorijn*, niet ver beöoften de kaap *Comorijn* gelégen, als ook bezuiden de gemelde kaap, zal men een aangenaam weeder, ftille zee en brandende hitte hebben, als het benoorden

dezelve, naar den kant van *Coulang*, gedurig ftormt en onweert. ═══ In het drooge jaargetij heerfchen op *Negapatnam*, en verder noordwaard, zulke heete landwinden, dat zij de menfchen bijna verftikken. Op *Petapoelij* en *Mafulipatnam*, heeft men in de maand Julij landwinden, die zeer heet en ongezond zijn; doch de OPPERSTE WIJSHEID doet daarëntégen de aangenaame zeewinden wéderöm tot verkwikking van menfchen en beeften dienen. ═══ Men heeft ook eene wondere verfcheidenheid in de mouffons op het eiland *Ceilon;* want als het omtrent de noordlijke deelen, naamlijk in de *Wannias*, op *Jaffanapatnam*, en deszelfs nabijliggende kleine eilanden winter is, die daar ook in October begint, zo heeft men in de zuider kwartieren zomer; en zo omgekeerd, als het in de kwartieren van *Jaffanapatnam* in het midden van den zomer is, en de ftraalen der zonn' het aardrijk fchroeijen, zo valt omtrent *Columbo*, *Caleture*, *Puntogale*, *Bellingam*, *Matra*, *Dondery*, en meer andere plaatzen, de fterkfte régen. Op die wijs gaat het in veele geweften van Indiën, zelfs op verfcheidene eilanden om de Ooft gelégen. Op *Ceram*, een langwerpig, bergägtig, en boomrijk eiland, heeft men langs de noordkuft winter; terwijl men op de flegts drie of vier mijlen daarvan verwijderde zuidkuft zomer heeft. ═══ Dus zien wij, hoe deze mousfons elkanderen op gezette tijden ordenlijk afwisfelen, en door deze beurtelingfe afwisfeling de landen, die zonder dezelve van geen nut en onbewoonbaar zouden zijn, aangenaam, vrugtbaar, en tot des menfchen gebruik bekwaam gemaakt worden. ═══ Wie ftaat niet, onder het befchouwen van alle deze wondervolle werken des ALLERHOOGSTEN, in verwondering opgetogen? ═══ Wie moet niet de goedertierenheid, wijsheid en almagt van den grooten MAKER, REGEERDER en ONDERHOUDER van het onäfmeetbaare heelál hieröver roemen en verheerlijken, en met den pfalmift DAVID, in den 104den pfalm, uitroepen: „ hoe groot zijn uwe „ werken, Ô HEER! gij hebt ze allen met wijsheid gemaakt?" ═══

NEGEN-

NÉGENTIENDE HOOFDSTUK.

De Zamorijn *bezoekt den veldheer voor het laatst aan boord in de oorlogsvloot. Des schrijvers vertrek van de kust van* Indiën *naar* Ceilon *en* Batavia, *en komst op* Coulang. *Drie overlopers worden opgehangen. Vréde met de oude vorstinn' van* Coulang *getroffen. Vertrek van daar. Aankomst in de baai van* Puntogale *op het eiland* Ceilon. *Raad en burgerij der stad ontvangen den heer* VAN GOENS *plegtig. Berigt van* Ceilon, Calcture, Columbo, Negumbo, Manere, *en* Jaffanapatnam, *en der wijze, op welke deze plaatzen in de handen der Néderlanderen gevallen zijn. Ligging van* Trinquenemale, Batacolo, *en* Puntogale.

HET merkwaerdigste der vaste landen van *Indiën*, bewesten de *Ganges*, dus kortlijk aangemerkt hebbende, kéren wij wéderöm tot onze verdere reisbeschrijving, ons weêr naar de reede van *Cranganor* begévende, van dewelke wij waren afgewéken; en waar wij ons tot de reis naar *Batavia* gereed maakten, waarna wij affcheid van de vrienden en goede bekenden namen. —— De *Zamorijn* kwam ook voor het laatst onzen veldheer aan boord bezoeken, en hem op het vriendlijkste, naar zijne wijs, bedanken voor alle bewézene vriendschap, wenschende hem tévens eene voorspoedige reis. Hierop vertrok de malabaarsche keizer met zijnen zwarten adel, onder het geluid der trommen, trompetten, schalmijen en fluiten, en het losbranden van eenige stukken geschut. De heeren admiraals, ADRIAAN ROOTHAAS, en IJSBRAND GODSKENS, benévens andere bevélhebbers der néderlandsche zee- en landmagt, namen insgelijks affcheid van den heer VAN GOENS, en bekwamen hunne nodige bevélen. Zij waren gelast, om nog eenige weeken met de overige schépen der vloote hier te blijven, tot versterking der nieuwe néderlandsche overwinningen, en om den vijand, zo veel mogelijk, binnen *Cochin* te benauwen. —— Wij vertrokken dan met het schip de *Muskaatboom*, des nagts van den 10den tot den 11den Maart 1662, van de reede van *Crangenor*, en zetten de koers zuidwaard langs den wal, met stilte. Des anderen dags ontmoetten wij het langverwagte krijgsvoorraad-schip de *Kabeljauw*. Hetzelve moest, op order van den veldheer, zijne reis naar *Crangenor* voortzetten; en wij, onze koers ook vervolgende, geraakten vóór de hollandsche vastigheid *Nieuw Oranje*, een weinig benoorden de stad *Cochin*, voor anker, daar de Néderlanders en Portugeesen nog steeds hévig op malkanderen kanonneerden. De heer VAN GOENS den braven kapitein-majoor PIERRE DU PON, als opperhoofd der vesting, de nodige bevélen gegéven hebbende, werden de ankers weêr geligt, en wij stévende voorbij de stad *Cochin* heen, waarna wij vervolgens het eiland en koningrijk *Parca* passeerden, daar

wij

wij van verre de engelfche logie zagen; en eerlang het koningrijk *Calicoulang* bereikt hebbende, kwamen wij den 25ſten Maart, voor de tweedemaal, op de reede vóór de ſtad *Coulang* voor anker.

De heer VAN GOENS, den volgenden dag aan land getréden zijnde, werd onder het gebulder van het grof gefchut, en een drievoudig falvo der musketterije, door den komandant KOKS, binnen de ſtad *Coulang* ontvangen en verwélkomd. Er werd aan een goed getal van onze matroofen laſt gegéven aan land te komen, om, tot voltoijing der verdere werken van de veröverde ſtad, de handen aan het werk te ſlaan. Maar deze arbeid viel eenigen luiäarden zo moeilijk en zo laſtig, dat zij des nagts de vlugt over de ſtadsmuuren zogten, en den weg naar *Cochin* kozen, om te zien of zij bij de Portugeefen een gemaklijker léven konden vinden. Doch drie van deze gaſten werden in hunne vlugt betrapt, en wéderöm binnen *Coulang* gebragt, daar zij, anderen ten voorbeelde, bij malkanderen aan de galg gehangen werden.

MIDDELERWIJL werd de vréde, met de onzen en de oude koning van Coulang, gemaakt en getékend. Twee zwarte koningen der naburige landen, doch die aan de gehoorzaamheid der oude koninginne van *Coulang* onderworpen waren, kwamen met hun zwart gevolg binnen *Coulang*, daar zij zig vóór de voeten van onzen veldheer neêrwierpen, die hen wél ontvong, en vriendlijk bejégende. De heer VAN GOENS liet hun het optrekken der foldaaten zien, welken hij een drievoudig falvo liet doen, waarna het kanon rondöm de ſtad losgebrand werd. Van het fchip de *Muskaatboom* werden ook vijf fchooten gedaan; en de beide vorſten, die hieröver niet weinig verwonderd fchénen te zijn, vertrokken met hun gevolg, zeer voldaan en verheugd over den gefloten' vréde, wéderöm naar hun land en tot de oude vorſtin. Zij werden op hun vertrek met verfcheidene fchooten uit het grof kanon veréerd.

IN het begin van April 1662, kwam de heer kommandeur IJSBRAND GODSKENS, met het fchip de *Beurs* en eene lading péper vóór *Coulang*. Het jagt de *Cabeljauw* kwam van *Cranganor* ook weêr bij ons; en bragt tijding, dat de *Nairos* van den *Zamorijn* vijfëntwintig Portugeefen en veertien Toepasfen, die eenen uitval déden, neêrgefabeld hadden. De fchepen *Tertolen* en de *Achilles* kwamen ook hier met ladingen rijſt van *Barſalor*.

DE heer VAN GOENS alhier de nodige zaaken ook verrigt hebbende, kwam onder het losbranden van het kanon en het gewoone muziek weêr aan boord; waaröp de ankers geligt werden, en wij onder zeil gingen naar *Ceilon*. Wij ſtévenden langs de vermaaklijke landsdouw van *Malabar* zuidwaard, tot dat wij ons eerlang bij de kaap *Comorijn* bevonden. Hier nam onze vriend, de wéléerwaarde heer PHILIPPUS BALDEUS, affcheid van ons, en vertrok met een klein vaartuig naar *Jaffanapatnam*, alwaar hij reeds eenige jaaren als predikant geſtaan had. Wij wendden het toen zuidöoſt, verloren de vaſte kuſt van Indiën uit het gezigt, en krégen, den 10den April, zijnde de tweede paafchdag, de kuſt van *Ceilon* in het oog. Wij vervielen on-

onder de ſterkte *Caletures*, welke wij met een aangenaam koeltje voorbij zeilden, en des anderendags kwamen wij in de baai, digt bij de ſtad *Puntogale*, voor anker.

HIER werd de heer admiraal VAN GOENS met alle tékenen van agting ontvangen. De gewapende burgerij haalde hem met veel vreugd plegtiglijk in. De heer gouverneur van *Columbo*, ADRIAAN VAN DER MEIJDEN, kwam over land tot hier in *Puntogale*, om den heer VAN GOENS te verwélkomen en vriendlijk te ontvangen. Men bedreef alöm veel vreugd, zo door het loſſen van het geſchut der néderlandſche zo wel als der moorſche ſchépen, als door ſalvo's uit het klein geweer, het waijen van vlaggen en wimpels, het ſlaan der trommen, ſtéken der trompetten, enz. over de gelukkige wéderkomſt van dien veldheer, en zijne behaalde overwinningen op drie voordélige plaatzen op de indiſche kuſt.

MIDDELERWIJL kwamen hier ook de ſchépen de *Beurs*, *Tertolen*, de *Rijzende Zon*, *Achilles*, en 't *Huis te Zwieten* van *Barſalor* en *Coulang* met rijſt geladen. Doch het ſchip *Tertolen* buiten de baai van verſch water verzorgd zijnde, werd door den veldheer aanſtonds naar *Batavia* gezonden. Ons ſchip werd ook van de krijgsbehoeften ontladen, en men maakte de nodige ruimte, om twee of drie honderd laſten rijſt en een gedeelte kaneel intenémen, gelijk geſchiedde. De rijſt werd uit de moorſche ſchépen overgeladen, en de kaneel krégen wij van land.

ONDERTUSSCHEN hadden wij dagelijks gelégenheid om de ſtad *Puntogale* en derzelver omliggende landen in oogenſchijn te némen, en het merkwaardige aantemerken; hetwelk wij, névens eene korte beſchrijving van het eiland, deszelfs ſtéden, kaſteelen, vlekken, enz. den lézer zullen médedélen.

DIT eiland *Ceilon*, bij den portugeeſchen ſchrijver JOHANNES BARRIUS, en bij meer anderen, voor het oude *Taprobana* gehouden, is één der voortreflijkſte en vermaardſte eilanden van Aſië, zo ten aanzien van deszelfs ſchoonheid, vrugtbaarheid, goeden ſtand en gelégenheid, als ook wégens de aangenaame gematigdheid der lugt. Het is, volgens het gevoelen van zommigen, eertijds aan het vaſte land gehegt geweeſt, ter plaatze waar men nog tégenwoordig de klipägtige droogte heeft, *Adams brugge* genoemd. Het ſtrekt zig van de 6de tot de 10de graad benoorden den évenaar; heeft ten noorden de kuſt van *Coromandel* en de golf van *Bengale*; en ten zuiden, ooſten en weſten word het door den ruſtloofen oceäan beſpoeld. Zommigen bepalen deszelfs omtrek op 400 mijlen; maar, naar mijn gedagt, moet men het op 240 mijlen in de rondte ſchatten, doch ik geloof tévens, dat de woedende zee van tijd tot tijd geen geringe gedeelten, inzonderheid naar het noorden, van dit eiland afgeſpoeld heeft, en het dus oudtijds in zijn begrip grooter was, dan het thans bevonden word.

VOOR dat de Portugeeſen met hunne ſchépen de Ooſtindiën bezogten, voeren de Saraſeenen, Turken en Ethiopiers ſterk op het eiland *Ceilon*, om den handel in paerlen, édel geſteente, en inzonderheid in kaneel. Vervol-

gens hebben de Portugeefen, en eindelijk de Néderlanders zig niet alleen van den koophandel meefters gemaakt, maar ook van de zeehavens, ftéden en fterkten.

Zommigen ménen dat de Chineefen de eerften waren, die dit eiland ontdekten; want met eene jonk door ftorm hier aangedréven zijnde, en vervolgens aan land gekomen, verhaalden zij, dat hun oppervorft de zoon der zonne was; hetwelk den Cingaleefen, die de zon aanbaden, zo wél behaagde, dat zij den hoofdman der chineefche jonk tot koning van het eiland verkozen, van wien men zegt, dat naderhand de keizers en koningen van dit eiland gefproten zijn.

Onder de Chriftenen zijn de Portugeefen, en wel Laurentius d'Almeida met de zijnen, de eerften geweeft, die *Ceilon* ontdekt hebben. Want deze Laurentius door zijnen vader Franciscus afgezonden zijnde, om de Sarafeenfche kooplieden, die van *Amboina*, *Banda*, en de *Molukken*, langs de *Maldiven*, naar Arabië keerden, optefpeuren, geraakte ook door ftorm aan dit eiland, waar een zékere Zoarius eerlang de fterkte Columbo bouwde. De Portugeefen wonnen toen verder voet, en krégen, ondanks het verzetten daartégen der inwoneren, alöm de voornaamfte havens en handelplaatzen in hun geweld, welken zij egter naderhand voor de Néderlanders hebben moeten inruimen. De Portugeefen hebben, gedurende hun verblijf op dit eiland, veele zwaare oorlogen met de inwoners gehad.

Doch ons voornémen is — niet van den voormaligen — maar van den tégenwoordigen toeftand van *Ceilon* te fpréken. Men vind er omtrent de zee de volgende ftéden, kafteelen, havens en handelplaatzen.

Caleture, of ook wel bij de onzen *Caltere* genoemd, is eene vermaaklijke plaats, omtrent 12 mijlen ten noorden van *Puntogale*, en 7 ten zuiden van *Columbo* gelégen, in eenen aangenaamen en vrugtbaaren oord, digt bij de zee, en aan den mond eener ruime riviere. De fterkte hebben de onzen, voor de verövering van *Columbo*, den Portugeefch, met weinig volk, kloekmoedig ontnomen. De inwoners daarömftreeks begaven zig aanftonds gewillig onder de gehoorzaamheid der éd. maatfchappijë.

Columbo, waarvan wij in het agtfte hoofdftuk van 't tweede boek hebben gefproken, is thans de hoofdftad der Néderlanderen op dit eiland, alwaar de gouverneur zijn verblijf houd. (:Want te voren was *Puntogale* der Néderlanderen hoofdplaats, daar, in onzen tijd, de heer kommandeur Adriaan Roothaas het opperbevél voerde:). De Portugeefen hadden de ftad *Columbo* ook tot hunne voornaamfte ftand- en woonplaats gekozen, en zij heeft dier natië veel bloeds gekoft, zo wégens de gedurige aanvallen der inwoneren, als naderhand, toen wij hun dezelve ontweldigden. Zij ligt aan den weftkant van het eiland, en heeft eene tamelijk bekwaame haven voor matig groote fchépen; doch de zwaarften blijven gemeenlijk op de reede éven buiten de baai. De landerijën hier omheen géven de fijnfte kaneel, en dat in eene goede ménigte.

Negumbo, aan een' waterrijken oord, aan den zeekant, en omtrent vijf

mijlen

mijlen ten noorden van *Columbo* gelégen, is eene aanmerklijke vefting, weleer om den kaneelhandel door de Portugeefen gebouwd; doch, den 9den Februarij 1640, door den heer directeur PHILIPPUS LUCASZ gewonnen; en, in Februarij 1643, door de Portugeefen den onzen weêr ontnomen; fchoon zij er toen niet lang meefter van bléven, wijl het in Februarij 1646, ten tweedenmaale, onder het beleid van den heer FRANÇOIS CARON, in der Néderlanderen handen viel, daar het zédert aan gebléven is.

VAN *Negumbo* trekken de onzen over de rivier *Chylau*, door de weinig bewoonde landftreek *Medampe*, daar geen kaneel waft, maar wel veele buffels gevonden worden; van dáár door de geweften van *Putelaon*, de *Wannias*, *Jaffanapatnam*, pafférende onderweg de eilanden *Calpentijn*, *Caredive*, *Manaar*, en anderen, die ten noorden der zogenoemde *Adamsbrugge* liggen. Tusfchen het dorre en fchraale *Calpentyn*, en *Manaar*, liggen de droogten, van ouds, de paerelbanken van *Manaar* genoemd. Maar zédert eenige Jaaren is de paerelvisferij meer weftwaard, naar de kwartieren van Tutecorijn, béter geweeft.

HET eiland *Manaar* is, gelijk men gelooft, weléer met het vaste land van Indiën verënigd geweeft; want tuffchen hetzelve, en Manaar, ligt *Adamsbrugge*, van dewelke wij hiervoor reeds gefproken hebben. —— Het is lange jaaren in de magt der Portugeefen geweeft; doch het moeft, in het jaar 1658, al méde onder de wapenen der éd. maatfchappijë bukken. —— De Portugeefen meenden, met eene kloeke magt van volk, en gemaakte loopgraven, den onzen het landen te beletten; maar de dappere heer RIJKLOF VAN GOENS, met négen fchépen en 1500 moedige helden, genaderd zijnde, kortte men al de fchépen, met hun eene boord vol grof gefchut geplant, naar den oever. Aanftonds begon men op malkanderen te kanonnéren, onder hetwelk de onzen, ondanks den dapperen tégenftand der Portugeefen, uit floepen en booten kloekmoedig aan land ftapten, dringende, als wakkere helden, tégen den vijand in. Het gevegt was allerhévigft en bloedig. ANTHONIO AMIRAL DE MENESES, portugeefch gouverneur, de kapitein ANTHONIO MENDES, en veele dappere mannen, werden aan des vijands zijde geveld, die eindelijk op de vlugt floeg; en, flegts eene kleine bezetting in het flot *Manaar* gelaten hebbende, met de grootfte magt naar *Jaffanapatnam* trok: waaröp aanftonds het flot hévig aangetaft werd, en den overften ANDREA VILLOSSA genoodzaakt, zig op geringe voorwaarde in onze handen te léveren. De bezetting werd naar *Goa* gevoerd. —— De Néderlanders hebben deze vastigheid, die de Portugeefen St. *George* noemden, met eene gragt en eenen wal omringd, en met punten verfterkt. Het fortje *Keis*, of *Hammenhiel*, op de vaart naar *Jaffanapatnam*, in de engte tuffchen de eilanden liggende, is om dien tijd den Portugeefch ook door de onzen ontnomen.

NA de verövering van *Manaar* trokken de onzen aanftonds naar *Jaffanapatnam* over, en zetten het ten eerften op de ftad en derzelver kafteel aan, welke in eene vermaaklijke en vrugtbaare landftreek, omtrent 48 mijlen van *Columbo*, ligt, dat reeds in Junij 1658, door den heer VAN GOENS, onder

de gehoorzaamheid der éd. maatſchappije gebragt was. Men verbood op ſtraf van den dood, de Cingaleeſen, of inwoneren des lands, van dewelken de onzen vriendlijk ontvangen werden, in het minſte te belédigen. ═══ De Portugeeſen, die hier als vorſten en groote *fidalgos* leefden, vlugtten, op de aankomſt der onzen, met hunne vrouwen, kinderen, en gereedſte goederen, ten eerſten in het kaſteel, dat zeer groot, en met watergragten en eenen driedubbelden muur omringd was; en ruimden de ſtad, die onbemuurd en geheel open lag, en waarin zij egter verſcheidene voortreflijke gebouwen hadden, aan de onzen in. Men oordeelde het niet raadzaam, zulk eene ſterkte met zo weinig volk te beſtormen; en van het kanonnéren op zulke muuren, ſcheen men zig ook niet veel vrugt te kunnen beloven. Er werd derhalven beſloten in allen ſpoed mortieren, bomben en handgranaaten aantebrengen; en met dezen beſtookte men den vijand zo hévig, dat hem eerlang de moed ontviel, en de luſt, om, als in het eerſt, uitvallen te doen, benomen werd. Na eene belégering van drie en eene halve maand, op den 21ſten Junij, ſtak de vijand de vrédevlag op, en verzogt in onderhandeling te tréden wégens de overgaaf. Hetwelk geſchiedde, en de volgende voorwaarden werden geſloten en ondertékend: ═══ „ Dat de opperhoofden en geeſtlijken niet belédigd, „ maar naar *Goa* of naar andere portugeeſche plaatzen overgevoerd zouden wor„ den; dat niemand eenige koſtbaarheden zou mogen némen; ook zou de be„ zetting de wapenen afleggen; en den getrouwden zou men vergunnen zig „ op *Batavia* of op *Malakka* nédertezetten, enz.” ═══ Hieröp trokken de Portugeeſen uit, waarméde twee dagen toegebragt werden. De Soldaaten gaven, volgens het verdrag, hunne wapens, vaandels, enz. over. In het kaſteel werden over de veertig geeſtlijken, van de orde der Jeſuiten en der Franciskaanen, gevonden. Gedurende de belégering waren tuſſchen de vijftien- en zestienhonderd menſchen binnen de vesting geſneuveld.

Het koningrijk *Jaffanapatnam* is een bijna-eiland, en ſlegts met eene ſmalle ſtrook lands, ten ooſten, aan het eiland *Ceilon* verbonden. Het word in verſcheidene landſchappen verdeeld: als, *Belligamme*, *Tenmarache*, *Waddemarache*, en *Patchiarapalle*. Het land is meeſt overäl laag, zeer vrugtbaar, volkrijk, en met veel geboomte bewaſſen. Ten noorden word het door de zee, en ten zuiden door eene rivier beſpoeld. Het beſlaat ruim 20 mijlen in de lengte; en, behalven *Punto Pedro*, eene veſting, welke weleer ook door de Portugeeſen is aangelegd, en ten westen ligt, bevat het meer dan honderd en vijftig dorpen.

Zédert dat de Néderlanders in bezit van *Jaffanapatnam* zijn, hebben zij het zeer veel verbéterd, en ook verſterkt. Zij hebben er ook verſcheidene kerken geſtigt, en het heeft GODE behaagd, den ijver en vlijt der onzen, in het voortplanten van den zuiveren godsdienſt, zó te zégenen, dat reeds veele duizenden tot het chriſten-geloof gebragt zijn.

Trinquenemale, op de ooſtkuſt van *Ceilon* gelégen, heeft de ſchoonſte en grootſte haven, die in dit eiland te vinden is; doch, zo veel ik weet, waſt hier geen kaneel. Niettemin wierp de heer ANTHONIE CAEN, in lé-

léven Raad van Indiën, in 1639, hier eene kleine vaſtigheid op, die zédert meer dan eens door de Néderlanders is verlaten. Toen wij, in 1661, deze vermaaklijke baai paſſeerden, zagen wij er geen ſterkte: maar naderhand, in den tweeden engelſchen oorlog, is er wéderöm eene ſterkte met vier punten gebouwd, om zig tégen alle vijändlijke ondernémingen te dekken.

BATACALO, van zommigen, doch verkeerdelijk, *Matacalo* genoemd, is reeds van ouds eene vermaarde plaats geweeſt. Om den kaneelhandel zetten hier de Néderlanders, den laatſten Maij 1602, onder het bevél van den generaal JORIS SPILBERGEN, voor de eerſtemaal voet aan land. De vesting, door de Portugeeſen gebouwd, werd hun, in 1638, door den heer ADAM WESTERWOLT ontnomen, en naderhand aan den keizer van *Ceilon* geſchonken.

LANGS den zeekant naar het zuiden, tot aan de *Galijettis*, worden weinig plaatzen van belang gevonden: egter ſtaat het hier alles, gelijk ook in de *Galijettis*, om *Dondery*, *Matura*, *Bellingamme*, en zo voort rondöm het eiland, den Néderlanderen ten dienſte, kunnende dezelven te lande veiliglijk van de eene naar de andere plaats reizen, gelijk wij méde in de kwartieren van de *Galijettis*, *Dondery* en *Matura* gedaan hebben, en in het zévende hoofdſtuk van dit tweede boek reeds gezegd is. Op *Matura* hebben de onzen eene kleine vastigheid: zij bezitten ook *Bellingamme*, anders de *Roode Baai* genoemd, vanwaar men in vier uuren tijds tot *Puntogale* kan wandelen.

DIT *Puntogale* is, in 1640, door het kloek beleid van den kommandeur WILLEM JAKOBZ KOSTER, in handen der Néderlanders gevallen. Want, den 8ſten Maart van het gemelde jaar, kwam deze met zijne kleine magt in de baai, en onder des vijands kanon, voor anker; waaröp hij met zijn volk ten eerſten aan land ſtapte, en *Puntogale* kloekmoedig aantaſtte. De bende, die van *Columbo* tot onderſteuning der bezettelingen kwam, werd door hem geſlagen, en eene verſterking van nog drie ſchépen, naamlijk *Haarlem*, *Middelburg*, en *Breda* bekomen hebbende, begon men zo hévig met het kanon op deze ſtad te ſpélen, dat men welhaaſt eene bres in het bolwerk *Sint Jago* ſchoot, en er zig, den 13den Maart, na eenen vinnigen ſtorm, meeſter van maakte.

DE ſtad ligt aan den mond van eene vermaaklijke baai. Zij is van de landzijde met eenen muur omgéven, en met wallen, gragten, bolwerken, enz. voorzien: egter werd dezelve, in mijn' tijd, nog merklijk verſterkt. Zij pronkt met treſlijke gebouwen, fraije kerken, luſthoven, en vermaaklijke woningen. —— De baai is ruim, en zeer bekwaam om een goed getal ſchépen te bevatten; doch in derzelver ingang liggen, midden in het vaarwater, eenige blinde klippen, die het inkomen gevaarlijk maken, gelijk het ſchip de *Hercules* ondervond, hetwelk op dezelven aan ſpaanderen vloog. Men heeft derhalven een' bekwaamen loots alhier geſteld, om de ſchépen

buiten en binnen te lootzen. Bij onftuimige weste winden fchiet de zee vrij hol in de baai, waardoor de fchépen zomtijds wel eens hévig geflingerd worden. Geen fchépen kunnen ook in deze baai voor anker komen, ten zij dezelven digt voorbij de fterke zeekafteelen pafféren, welken met veele metaalen ftukken voorzien zijn. Aan den zeekant is de ftad voor het grootfte gedeelte met hooge rotzen bewald, en op eene zeer hooge klip ftaat een wagthuis, met eenen hoogen maft, van denwelken men, even als op *Columbo*, de kompagnies vlag laat waijen, zodra men fchépen in zee ontdekt.

Agter de ftad, als ook om de baai en verder landwaard, ontdekt men voortreflijke landsdouwen, hooge bergen, luftige vlakten, en aangenaame wandelwégen, welken hier en daar tusfchen de heuvels, klippen en rotzen, door uitgravingen en affnijdingen, die men *gravettes* noemt, bekwaam gemaakt zijn. De landen en dorpen, onder Puntogale behorende, brengen der éd. maatfchappije geen gering voordeel aan. Dezelven hebben meermaals, alleen aan pagten, over de vijftien duizend rijksdaalers 's jaars opgebragt.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Keizers van Ceilon, *of koningen van* Kandij. *Derzelver opvolging, eertijtel, enz. Eerfte komft en verdere aanwas der Néderlanderen op* Ceilon. *Kléding, vreemde gewoonten, egtveréniging, huishouding, geflagten en* Braminen *der* Cingaleefen *of* Ceilonneefen. *Ceilonfche pagoden op* Adamsberg *en andere plaatzen, afgoden, huizen, en muntfpéciën. Vrugtbaarheid des eilands. De kaneelboom befchréven. Berigt aangaande de ceilonfche olijfanten, aapen, en baviäanen.*

Wij hebben dus kortlijk dit voortreflijk eiland in zijne buitenfte deelen befchouwd, en den ftand en gelégenheid van meeft al de zeeplaatzen aangemerkt, welken de Portugeefen weléer in bezit hadden, en waarïn zij hunne trotze magt en heerfchappij, als opperbeftierders van Afië, oefenden; terwijl zij er tévens hunne weelde, pragt en hoogmoed ten top dréven, waardoor zij dan ook in haat geraakten bij de meefte natiën dezer geweften, die, over hunne verwaandheid en trotsheid in nijd en wrével ontftoken, de eerfte gelégenheid, om zig van hun ontdraaglijk juk te ontdoen, grétiglijk omhelsden. En dit was ook de réden waaröm de meeften dezer volken, bij de aankomft der Néderlanderen in die geweften, zig te gereeder aan dezelven onderwierpen, en zig onder hunne befcherming begaven; waar door de Portugeefen zig te eer buiten ftaat zagen, om zig in hunne bezittingen te handha-

XXXI
d Stadt PUNCTO GALLE opt eylant CEILON

haven; gelijk dan ook de onzen van tijd tot tijd zig meesters van dezelven maakten, zo als uit het voorgaande gezien is; en wij wenschen dat zij steeds geruste en vreedzaame bezitters daarvan mogen blijven, en dat de OPPER-ZÉGENAAR, die hen in het bezit dezer gewesten gesteld heeft, en dezelven tot hier toe steeds aan hun doet onderworpen zijn, hunnen handel, die hoofdpilaar van den staat, meer en meer zal zégenen, en verder doen bloeijen.

DE Cingaleesen, of inwoners van *Ceilon*, léven in de zeeplaatzen rondöm het eiland, en derzelver onderhorige regtsgebieden, stil en vreedzaam onder de gehoorzaamheid der Néderlanderen. De anderen, naamlijk die in het binnenste van het eiland wonen, gehoorzaamen den keizer of koning van *Kandy*, die zijnen zétel in de stad *Kandy* heeft, welke midden op het eiland gelégen is; en léven nog ten deele in onlust met de Néderlanders. Doch rakende dezen onlust, en de omstandigheden daarvan, alsméde de gesteldheid van zaaken tusschen den koning van *Kandy*, en de onzen, daartoe zal het volgende ter nadere verklaringe kunnen dienen.

TOEN de Portugeesen de eerstemaal aan dit eiland voet aan land zetten, en hunne wapens daarïn overbragten, was hetzelve, door de inlandsche beroerten en oorlogen, reeds in verscheidene koningrijken verdeeld: doch behield de koning van *Kandy* den naam van keizer of oppervorst. Dezen, en den anderen koningen, werden, in den oorlog mét de Portugeesen, verscheidene maalen zwaare neêrlaagen toegebragt. Zelfs is *Kandy* eenen geruimen tijd in de magt der laatsten geweest.

DE heer JORIS VAN SPILBERGEN, uit ons vaderland, is de eerste geweest, die uit naam van hunne H. H. mogenden, de heeren staaten generaal der vérénigde Néderlanden, en van zijne doorlugtige hoogheid, den heer prins MAURITS VAN NASSAU, den keizer van *Kandy* met brieven en geschenken kwam begroeten. —— Hij kwam, in het begin van Junij 1602, met zijne schépen in *Batacalo* voor anker. Zijn optogt, onthaal, en verschijning vóór den keizer, prinsen, prinsesen, en verdere grooten van het rijk, zijn merkwaerdig, en omstandig beschréven in het dagboek, hetwelk men daar van uitgegéven heeft.

DE toenmalige keizer was VINNA LADERMA SORIA (verlosser des rijks), of ook, om zijnen vorigen ijver, bij de Portugeesen, *Don* JAN, genoemd. Hij was een zoon van VINNA LAMANCIA, die, van krijgsraad tot de keizerlijke waardigheid gestégen zijnde, en door den eerst regérenden keizer op eene listige wijze ten hove gelokt, lévende tot aan zijn middelijf in de aarde begraven, en vervolgens, door het werpen van houten schijven, om het leven gebragt werd, hetwelk de jonge prins VINNA LADERMA SORIA, door hulp der Portugeesen tot veldheer bevorderd zijnde, aan den moorder van zijnen vader tragtte te wréken. Onderwijlen maakten de Portugeesen, die zig meesters van *Kandy* gemaakt hadden, eenen prins van koninglijk bloed, die door hun toedoen in den roomschen godsdienst opgevoed, en bij den doop PHILIPPO genoemd was, tot koning van hun overwonnen gewest. Dit werd bij *Don* JAN, of VINNA LADERMA SORIA, zo

kwa-

kwalijk opgenomen, dat hij zédert dien tijd eenen onverzoenlijken haat tégen de Portugeefen opvatte, en flegts gelégenheid zogt, om zig over het aangedaan ongelijk aan hen te wréken. — Don PHILIPPO werd door zijn beleid vergéven; en hij wift de gunft van de voornaamfte grooten en van het volk zodanig tot zig te trekken, dat hij zig eerlang tot keizer gekroond zag.

AANSTONDS werd den Portugeefen alle vriendfchap ontzegd, en hun op ftraffe des doods belaft, de overwinningen, op 's keizers bodem gelégen, op ftaandevoet te ontruimen. Vervolgens een magtig heir op de been gebragt hebbende, verfloeg hij de légermagt des vorigen keizers RAIJA SINGA ADASKIJN, en verftrooide het ten eenemaale, hetwelk de oude dwingeland zig zo zoer ter harte trok, dat het hem eerlang den dood veroorzaakte.

NIET lang daarna wierp een JANIERE WANDAER, geheimfchrijver des overléden' keizers RAIJA SINGA, zig tot koning op. Deze, met de Portugeefen, die niets liever déden dan in troebel water te viffen, en met derzelver onderworpenen, de koningen van *Jaffanapatnam*, *Coia*, *Pannia*, *Batacalo*, en anderen, aangefpannen hebbende, kwamen zij gezamelijk met eene heirmagt van honderd en veertig duizend man, elfhonderd olijfanten, en vijf-en-veertig duizend laftdragende offen op *Kandy* aantrekken, en floegen de légermagt des keizers, die met weinigen van de zijnen het gevaar ontkwam, en zig in de wilderniffen onthield, daar hij en zijn gevolg zig met kruiden en wortelen moeften voeden.

THANS meenden de Portugeefen en de koning JANIERE het gewonnen te hebben. Doch nieuwe onluften. — De jonge vorftin *Dona* CATHARINE, dogter eens keizers en eene fchrandere prinfes, door de Portugeefen in den roomfchen godsdienft opgevoed, werd van *Manare*, werwaard men haar te voren gevoerd had, naar *Kandy* geleid, alwaar zij met veel luifter ingehaald, en tot keizerinne gekroond werd. De koning JANIERE deze vorftin van den portugeefchen generaal PEDRO LOPES ten huwlijk gevraagd hebbende, werd zij hem geweigerd. JANIERE, hieröver gebelgd, fpande aan met den verdréven' keizer; en die beiden namen het befluit, al de Portugeefen ten lande uittedrijven, om zig dus over den geléden' hoon aan deze natië te wréken. Doch de Portugeefen eerlang hiervan de lugt gekrégen hebbende, kwamen den koning JANEIRE voor, en déden hem verraderlijk van kant helpen.

MAAR de keizer *Don* JAN, uit zijnen fchuilhoek te voorfchijn komende, en de Lufitaanen als fnoode verraders affchilderende, kreeg alles ligtlijk weêr op zijne hand; en, met eene fchielijk te zaamgeraapte magt de Portugeefen op het lijf vallende, bragt hij hun eenen gevoeligen flag toe, nam den generaal PEDRO LOPES en de keizerin *Dona* CATHARINE gevangen: doch de eerfte overleed aan zijne bekomene wonden; en de keizerin trouwde met den keizer, die nu alles wéderöm onder zijne heerfchappij kreeg. Zédert zijn de Portugeefen verfcheidene maalen door des keizers légermagten geflagen, zodat hun eindelijk de luft verging om meer tégen *Kandy* optetrekken, en de kei-

keizer VINNA LADERMA SORIA, of *Don* JAN, regeerde het keizerrijk van *Ceilon* geruſtlijk, toen voorgemelde SPILBERGEN in *Kandy* verſcheen.

DEZE generaal was zeer wélkom bij den keizer. Overäl, waar hij doortrok, werd hij met veel pragt en luiſter ingehaald. Voor hem en zijn gevolg werden kostlijke *palankins* (: draagzétels :), en vorstlijk opgetooide olijfanten geſchikt, om daarméde naar *Kandy* optetrekken; en dezer ſtad tot op zékeren afſtand genaderd zijnde, zond de keizer hem alle uuren verſche lévensmiddelen, vrugten, en wijn: ook werd hem EMANUEL DIAS, weleer jongen van den generaal PEDRO LOPES, en nu, door bijzondere dienſten, tot groot-*Módeliar* van den keizer verhéven, met een groot getal dienaaren van den vorſt, en duizend gewapende mannen, die uit verſcheidene natiën, als, Turken, Mooren, en Cingaleeſen beſtonden, en in agt vaandelen verdeeld waren, te gemoet gezonden. Dezen haalden SPILBERGEN en zijn gevolg, onder het geluid der trommen, pijpen en ſchalmeijen, met veel vreugdebewijzen in, en geleidden hem naar de woning, welke men voor hem gereed gemaakt had, en daar alles — niet naar de heidenſche — maar naar de portugeeſche wijs toegeſteld was. Het leed niet lang, of de generaal werd ten hove genodigd, en men zond hem drie pragtig uitgedoste paerden. Hij verſcheen eerbiediglijk vóór den keizer, die geheel in 't wit gekleed was, en hem op het allervriendlijkſt ontving. De geſchenken werden toen den keizer aangeboden, die ze gunſtig aannam; en dezelven vervolgens den jongen prinſe en der jonge prinſeſſe getoond hebbende, trad hij met den generaal in geſprek; en hier méde eindigde de gehoorgéving. — Den volgenden dag verſcheen de heer SPILBERGEN andermaal vóór den keizer en den raad, als wanneer hij dien vorſt de vriendſchap van zijne heeren en meeſters aanbood, en hem van hunnen bijſtand tégen alle zijne vijanden verzékerde; waaröp de keizer den generaal omhelsde, en hem een geſchenk deed van al de péper en kaneel, die voorhanden was, hij gaf hem ook rondborſtig zijne goede genégenheid voor de Néderlanders te kennen. Na dit alles werd de heer SPILBERGEN en zijn gevolg door den keizer deftig ten maaltijde onthaald, op denwelken alles éven koſtbaar en pragtig was; en die, ten aanzien der ſpijzen, en der muziek, welke daar bij was, meer naar een europiſch, dan naar een heidenſch gaſtmaal geleek. SPILBERGEN werd ook door den keizer, ter betoninge van de grootſte eer, die hem aangedaan kon worden, der keizerinne *Dona* CATHARINA voorgeſteld. Deze vorſtin was, zo als de jonge prins en prinſes, op de europiſche wijs gekleed. Ook bood nu de keizer gulhartiglijk aan, dat, indien de heeren Staaten, en zijne Hoogheid de heer Prins van Oranje, ſlegts goedvonden eene vastigheid op *Ceilon* te bouwen, hij zelve, zo wel als zijne gemaalin en kinderen, de bouwſtoffen op hunne ſchouders wilden torſſen.

DIT was een goed begin: ook nam de vriendſchap dagelijks toe; en de heer SPILBERGEN vertrok wéderöm met rijke geſchenken, en overladen

met eer. —— Doch SEBALD DE WEERD, vice-admiraal op de vloot' van WIJBRAND VAN WAARWIJK, niet lang daarna een- en andermaal op *Ceilon* gekomen zijnde, gedroeg zig ten laatsten zo onvoorzigtig en onbescheiden bij den keizer en de grooten van het hof, dat hij en meest al zijn gevolg ter neêrgesabeld werden. En dit gaf der eerste vriendschap een' grooten knak.

KORT na dit geval overleed de keizer VINNA LADERMA SORIA, en werd door zijn' stiefbroeder CENUWIERAAT in het keizerlijk bewind opgevolgd, die zijne nagelatene weduwe, *Dona* CATHARINA, trouwde. Met dezen CENUWIERAAT, naderhand, als hij gekroond werd, CAMAPATI MAHADASCIJN genoemd, werd wéder eene nadere vriendschap en nieuw verbond, door den koopman MARCELIS BOSHOUWER, gesloten: doch de gruwlijke moord, door de Portugeesen aan de onzen in *Cotiar*, alwaar zij met 's keizers toestemming eene sterkte dagten te bouwen, gepleegd, was oorzaak, dat het gemaakte verdrag zijn volle beslag niet kreeg.

ONDERTUSSCHEN was de keizerin *Dona* CATHARINA in den jare 1613 overléden; doch de keizer CENUWIERAAT leefde tot in 1632, als wanneer hij door zijnen jongsten zoon, die den naam van RAIJA SINGA kreeg, opgevolgd werd. —— Deze jonge vorst, zig door de Portugeesen misleid en kwalijk behandeld ziende, nam zijne toevlugt tot de Néderlanders, die door het beleid van den heer admiraal ADAM WESTERWOLD, en den heer vice-kommandeur WILLEM JAKOBSZ. KOSTER, met den keizer van *Ceilon*, den 23sten Maij 1638, tot voortzetting van den handel, en afbreuk van den gemeenen vijand, den Portugees, een vast verdrag sloten. —— En zédert zijn de Portugeesen uit *Caleture*, *Puntogale*, *Columbo*, *Negumbo*, *Manare*, *Jaffanapatnam*, en *Trinquenemale* gedréven.

DE vriendschap tusschen de Néderlanders en dezen koning RAIJA SINGA duurde verscheidene jaaren; doch dezelve was zo bestendig niet, of er kwam nu en dan wel eens eene donkere wolk van onlust, die de onderlinge vriendschap dezer beide natiën voor een' tijd lang bedekte; als wanneer de ceilonsche vorst al te voorbarig de hand aan het moordgeweer sloeg, waarvan wij een voorbeeld hebben aan den hiervoor gemelden kommandeur KOSTER, die, niet lang na de kloekmoedige verövering der stad *Puntogale*, in het vrugtloos wéderkéren uit *Kandy*, daar hij iet billijks verzogt had, onderweg, met vier van zijne lijfschutters, door de lieden van RAIJA verraderlijk vermoord werd. De keizer gaf alzins ook blijken van zijne ongetrouwigheid en flauwe genégenheid tot de onzen; daar zij hem nogthans het veroverde *Trinquenemale* met het daarönder behorende, als méde de landen van het overwonnen *Gale*, en *Mature*, met al de inkomsten derzelven geschonken hadden. Zijne *Lascarijns* bestonden op de onzen te stropen, en hen te plunderen, betonende ons allerlei vijandlijkheden, terwijl zij den Portugeesch toegedaan waren. Deze onlusten duurden tot in het jaar 1649, als wanneer door eene kleine bezending, en eenige geschenken aan den keizer, de

de vriendſchap weêr een weinig begon te herléven. Naderhand is door het voorzigtig beleid van den heer GERARD HULFT, die de belégering der ſtad *Columbo* ondernam, de onderlinge vriendſchap wéderöm tot eenen hoogen trap geſtégen.

DOCH, deze heer in de belégering geſneuveld, en de ſtad, ten kosten van veel chriſtenbloed, in onze handen gevallen zijnde, eiſchte de keizer, hetgeen de onzen door hunne wapenen veröverd hadden, als het zijne, waarüit dan wéderöm nieuwe onlusten ontſtonden, die ook tot dadelijkheden uitbarſtten. Ondertuſſchen is deze zaak, naderhand, wijl noch de één noch de ander den oorlog zogt, dralende gebléven, en zij was ook nog in dien ſtaat, toen wij ons op Ceilon bevonden; ſchoon ieder zijne landen in ruſt en vréde bezat, en niemand der wéderzijdſche onderdaanen door de anderen belédigd werd.

DE keizer RAIJA SINGA was in onzen tijd al vrij hoog bejaard. Hij ſchreef zomtijds aan onze bevélhebbers om eenige zeldzaamheden van klein belang, welken de heer gouverneur ADRIAAN VAN DER MEYDEN, als ook de heer VAN GOENS, hem bezorgden. —— Zijn titel was: RAIJA SINGA, *Keizer van het eiland* Ceilon, *Koning van* Kandy, Zaitavaca, Cota, Danbadaon, Amoraijapore, Jaffanapatnam, *Prins van* Ove, Mature, Dinavaca, *de vier* Landſchappen, *Groot-hertog van de zéven* Landſchappen, *Graaf van* Cotiar, Batacalo, Vitana, Panoa, Putelaon, Bellingamma, Gale, *Marquis van* Duranura, Ratemira, Tinipana, *Heer der havens van* Ceilon, *der* Paerlviſſerij, *en van de* gulden Zon.

SCHOON de keizer zijn verblijf wel eens elders, dan in *Kandy*, heeft, heeft hij doch voornaamlijk in deze ſtad zijnen zétel geveſtigd, daar hij zijn hof met veel pragt en luiſter houd. Hij heeft verſcheidene hooge beämptenaaren, die *Apahamij*, en landdrosten, welken *Diſſaves* genoemd worden; zijne kapiteins, of hoofdlieden, worden *Modeliars*; de ſerjanten *Hataties*; en de ſoldaaten *Lascarijns*, genoemd. —— De Cingaleeſen, of Ceilonneeſen, zijn meeſt allen zwart van huid, klein van geſtalte, en vriendlijk van gelaat. Zij gaan doorgaans wél gekleed. De vermogende lieden dragen roode rouäanſche mutzen, of andere ſoorten, doch van die zelfde kleur. De eerſten egter, naamlijk de rouäanſche, worden bij hen in groote waerde gehouden: zij noemen die in hunne taal *toppi honday*, en ſtéken op hunne molblanke huid zeer wél af. —— De mannen dragen hun hair doorgaans kort afgeſnéden. De aanzienlijkſten kléden zig met eene witte cabaij, of, eenen zijden of katoenen gebloemden rok, en ſlaan een kleed om de middel, hetwelk zij tuſſchen de beenen doordoen, en als eenen broek vaſtmaken. Aan hunne zijden hebben zij eene krits of dolk, met goud, ijvoor, of andere ſtof gemonteerd, naar dat zij van meer of minder vermogen zijn. Doch lieden van gemeenen ſtande lopen meeſt naakt, hebbende ſlegts een katoenen lijnwaaten kleedje vóór de ſchaamte; zommigen dragen ook wel een klein wambuis, met korte ſchootjes, naar de europeſche wijs. —— De vrouwsperſoo-

nen gaan met het bovenlijf naakt, en, éven als andere indiäanfche vrouwen, flegts met een kleedje om het onderlijf gewonden. Zij dragen niets op het hoofd; hebbende flegts haar lang pikzwart hair huifswijs om het agterhoofd geflingerd. Zommigen toijen het hoofd op met fraije ongedwongene lokken, volgende daarïn de portugeefche vrouwen. Zij dragen ook veeltijds gouden, of andere halsbanden, en ringen in de ooren en aan de handen, zomtijds zelfs om de toonen der voeten.

De Cingaleefen zijn doorgaans fchrander en groote kunftenaars, gelijk zulks blijkt uit hunne zonderlinge bekwaamheid in het kunftig bewerken van veelerhande wapens, als, fpieffen, kritzen, enz. en van veele andere fraijigheden. Zij zijn ook vaerdig en ftout in den krijg, wreed omtrent de overwonnelingen en in de minfte moeilijkheid niet veel te betrouwen. Zij beminnen de lédigheid en den wélluft, en zijn groote liefhebbers van de fchoone fexe, hebbende gaern veele vrouwen, die zij malkanderen wel eens lénen; voornaamlijk als de man van huis moet. —— Alsdan verzoekt hij gemeenlijk eenen goeden vriend, zijnen pligt bij zijne vrouwen, tot op zijne wéderkomft, waartenémen. — Wanneer de man ook een bezoek van een' vriend of goed' kennis krijgt, en dat hij dezen, naar hunne wijs, regt hoflijk en vriendlijk onthalen wil, geeft hij hem, gedurende zijn verblijf, eene van zijne vrouwen, om met dezelve naar wélgevallen te léven. —— Dit fchandlijk misbruik geeft onder deze Heidenen aanleiding tot veelerleie ongerégeldheden en gruwlijke zonden.

Zij trouwen zeer vroeg. De jonge dogters zijn gemeenlijk reeds ontmaagd, eer zij tot het kindertélen bekwaam zijn; want de man is gaern van den maagdom der vrouwe, die hij trouwt, verzékerd, en daaröm zijn zij er liefft bijtijds bij. Eene dogter is op haar tiende of elfde jaar gemeenlijk reeds getrouwd. De plegtigheden, die daarbij waargenomen worden, zijn van weinig belang; de trouw gefchied flegts door eenen *Bramin*, ten overftaan der naafte vrienden, vóór den afgod. Die het vermogen hebben, houden gedurende drie of vier dagen heerlijke gafterijën, waaröp allerhande vermaaklijkheden, van danffen als anderzins, plaats hebben. —— Maar voor de arme dogters is het bezwaarlijk aan den man te komen, ten zij eenigen van de vrienden en goede bekenden een huwlijksgiftje, dat de meisjes hier, zo als op de meefte plaatzen in de waereld, gangbaar doet zijn, uitgemaakt word. En gevolglijk gaat het hier, zo als het al meê elders gaat, naamlijk, dat de rijken veel voorüit hebben, en het geld een groot vermogen heeft. —— De vrouwen, vooräl dezulken, die met de Portugeefen verkeerd hebben, verftaan zig zeer wél op het toebereiden van fmaaklijke fpijzen: voornaamlijk wéten zij de hoenders, waarvan men er op zommige plaatzen 25 voor eenen rijksdaaler koopt, zeer lekker, op verfcheidenerleie wijzen toetemaken. Rijft, in water gezoden, dient hun voor brood. Hunne tafel is de grond, en de fchotels en borden zijn bladen van indifche vijgenboomen, waaröp de fpijze opgedifcht word, en bij dewelke zij op matten, met de

bee-

beenen kruislings onder het lijf geslagen, néderzitten. Zij drinken geen sterken drank, zelfs niet bij hunne grootste maaltijden: maar hun drank is slegt water, dat zij in *gorgelets* hebben, zijnde eene soort van aarden kannen met een' tuit, waaruit zij drinken, door het water uit denzelven, in den mond te gieten, zonder het drinkvat aan den mond te brengen. Deze drinkkannen hebben die eigenschap, dat het water er zeer frisch en koel in blijft (*).

De Ceilonneesen staan zeer op hun geslagt, handwerk, enz. Niemand onder hen mag van het eene handwerk tot een ander overgaan. De zoons moeten bij het beroep van hunne vaders blijven, al was hetzelve nog zo slegt en verägt. Is, bij voorbeeld, de vader een wéver, een kleermaker, enz. de zoon word het ook; is de vader een smid, zo moet de zoon zijn léven ook bij het aambeeld slijten.

De boeren en landlieden *Bellali* genoemd, volgen naast de *Braminen*, wijl men dezelven boven alle andere handwerkslieden agt. —— Dezen dragen een fijn kleed om de middel, en voor het overige gaan zij geheel naakt. Veelen van dezelven zijn Christenen, en bezitten heerlijke landerijën en bouwhoven. —— Het koorn dorschen zij door middel van ossen, die zij, gelijk het oudtijds der Israëlleren wet was, ongemuilband laten. De boter maken zij in een vat, door middel van twee kruishouten, die zij gestadig daar in sterk omdraijen. De melk brengen zij in lédere zakken te koop. Veelen onder deze lieden gaan de andere inwoners in hoflijkheid verre te boven.

De houthakkers, water- en palankijndragers, en dergelijk slag van lieden, worden gemeenlijk *Chavias* genoemd. De palankijndragers zijn zeer rad ter been, en brengen iemand in korten tijd wel twintig of dertig mijlen ver. Zij torssen den draagzétel op hunne schouders aan groote bamboezen. Deze lieden zijn nogthans ook zo laatdunkend, dat zij niet gaern iemand in het dragen ten dienste staan, ten zij hij eenigzins van rang of staat is.

Men vind hier bekwaame regtsgeleerden, als ook genees- en heelmeesters; doch de beide laatsten hebben weinig kundigheid van de ontleedkunde, en van natuurlijke en tégennatuurlijke zaaken, hetwelk nogthans hun voornaamste grondsteun moest zijn: in de ondervinding alléén bestaat hunne kundigheid. Hunne geneesmiddelen zijn kruiden en bloemen, waarvan zij dranken, stovingen, pappen, en dergelijken bereiden.

(*) De heer NIEBUHR, in zijne *Beschr. van Arabië*, bl. 6. een berigt gévende van de werking der winden, zegt van den droogen noordwesten wind, dat hij alle vaste lichaamen, als, hout, ijzer, enz. schoon dezelven in de schaduw staan, zo heet maakt, als of zij den zonnestraalen waren blootgesteld, en dat zelfs het water, in metaalen of glazen potten, daardoor warm word; maar dat intégendeel het water, dat in *gorgolets*, of *bardaks*, dat is in losse potäarden potten, in de opene lugt gesteld was, door dien wind kouder werd, dan door den zuidöosten wind, die vogtig is. In het algemeen, zegt hij verder, word het water, in steenen onverglaasde potten, der vrije lugt blootgesteld, kouder, en dus aangenaamer.

De *Chittijs* zijn die, welken in katoenen lijnwaaten en andere waaren handelen. De *Carreas*, en *Mockuas*, of viſſers, zijn weêr een ander geſlagt of klaſſe van lieden. En de *Nallovas*, ſlaaven en boerenknegts, zijn nog eene mindere ſoort; dezen doen al het verägtlijk werk. Eindelijk de *Parreas*, zijn de verägtlijkſten van allen. —— De mindere geſlagten, of klasſen van lieden, zijn verſchuldigd den meerderen, het zij van beroep, of van afkomſt, alle eerbiedigheid en agting te betonen. Allen trouwen zij met dezulken, die tot hunne klaſſen behoren. —— Onder de Cingaleeſen vind men er ook veelen, die met allerhande geſpeel, op trommen, bekkens, hoorns, ſchalmijën, en fluiten, als ook met danſſen en andere kunſtſtukken den koſt winnen. Onder de vrouwsperſoonen vind men insgelijks veele danſſereſſen en dergelijken, die op deze wijs, als ook, naar men zegt, nog wel op eene andere, haar brood zoeken te winnen; en wier minnetergingen, en dartele gebaerden, met haare weinig gedekte léden, dan ook vóór een eerbaar oog geheel niet betaamlijk zijn. Veelen tonen méde haare kunſt in 't vaerdig omdraijen.

Voor het overige zijn de heidenſche Cingaleeſen groote afgodendienaars, die zig aan de ſchandlijke leer der *Braminen*, of *Bragmans* (: prieſters :), vergapen. Deze hunne prieſters zijn voor het uiterlijke zeer zédig en beſchaafd, onthouden zig ook van ſterken drank, en waſſchen zig dikwils. De meeſten onder dezelven zijn van de ſecte van PYTAGORAS, en worden voor de weetgierigſte en verſtandigſte gehouden; ondertuſſchen zijn zij ook allen zeer onkuiſch. —— Al deze Heidenen zijn zeer bijgelovig: als zij iet willen ondernémen, géven zij op allerleie tékens agt, uit dewelken zij den goeden of kwaaden uitſlag der zaake voorſpellen. Buffels, koeijen, of oſſen zullen zij niet doden, niet alleen omdat zij voor deze beeſten veel agting hebben, wijl zij hun boter en melk verſchaffen, en voor hen dorſchen; maar voornaamlijk, wijl zij vaſtlijk geloven, dat de zielen hunner overléden' naaſtbeſtaanden in die dieren overgegaan zijn, welken zij derhalven niet willen ſtoren, noch eenige ongelégenheid aandoen. De afgod, voor denwelken zij den meeſten eerbied hebben, word *Jacka* genoemd, dien zij met hoornen en zeer affchuwlijk afbeelden. Zommigen bidden ook eenen houten of aarden olijfantskop aan, in hoop van daardoor verſtand en wijsheid te bekomen. —— Onder de ménigvuldige pagoden, welken op *Ceilon* gevonden worden, zijn er verſcheidenen, die in bijzondere eere gehouden worden, en naar dewelken bédevaarten geſchieden. Veele inwoners, en zelfs van de aanzienlijkſten, gaan ook te bédevaart naar eenen der hoogſte bergen van het eiland, dien ik van verre gezien heb, en die de inwoners *Pico d'Adam* (: den berg van Adam :) noemen, wijl, naar hun gevoelen, ADAM denzelven bewandeld heeft, en, naar de méning van zommigen, het paradijs aldaar geweeſt is. Op de ſpits van dezen berg ſtaat eene pagode, in dewelke altoos lampen branden. Men toont daar ook eenen ſteen, daar ADAM een' zijner verbazend groote voeten op gezet hebbende, den indruk van denzelven tot héden toe daar in overgebléven is. Van de grootte van ADAM's voeten, zegt men, heeft

heeft de keizer nog een model in zijn kabinet te *Kandy*. Men heeft mij ook verhaald, dat in de pagode op dezen berg, welëer eene tand van eenen witten aap te zien was, welke het grootste heiligdom der Cingaleesen was. Men deed groote geschenken aan deze pagode, om zig deze aapetand gunstig te doen zijn, die duizenden van mirakelen deed. Doch de Portugeesen, die hier onnoemlijke schatten meenden te vinden, plunderden deze pagode, waarna zij ze verbrandde, en, met dezelve, deze gewaande heilige aapetand, niettégenstaande de heidensche inwoners eene groote somme boden, om die te behouden. ═══ In *Vintane* ziet men ook nog eene pragtige pagode, welke al vrij hoog, piramiedswijs, gebouwd, en geheel verguld is. Insgelijks vind men tusschen de *Galijettis* en *Batacalo*, op *Trinquenemale*, en verscheidene andere plaatzen, fraai gebouwde pagoden; in zommigen van dewelken men overeindstaande afgoden ziet, met een zwaerd in de hand, en eenen opgehéven' arm; doch anderen zijn zittende, en op eene afgrijslijke wijs afgebeeld. Als zij hunne gebéden vóór deze wangedrogten doen, werpen zij zig in 't gemeen ter aarde, en houden de handen boven het hoofd te zamen gevoegd. Hier en daar vind men ook kloosters der Cingaleesen. De munniken, of geestlijken, in die kloosters, gaan in 't geel gekleed, met kaalgeschorene hoofden, die zij met eene soort van zonnescherm dekken. Zij doen zomtijds processiën (: omgangen :). Alsdan word de abt op eenen fraai opgetooiden olijfant, met eenen grooten trein van danssers, dansseressen, en muzikanten omgevoerd, die dan elk om het eerst hunne behendigheid en bekwaamheid in hunne kunst tonen. ═══ Ondertusschen leeft ieder, in het stuk van godsdienst, naar zijn eigen gevoelen en wélgevallen; waaröm ook door den ijver der Portugeesen veele duizenden tot den roomschen, en, naderhand, door de onzen, ook veelen tot den hervormden godsdienst bekeerd zijn.

Onder de Ceilonneesen worden ook veelen gevonden, die de Mooren en Turken, van welken er veelen op *Ceilon* zijn, tot den mohammedaanschen godsdienst overgebragt hebben.

De huizen der Cingaleesen zijn wel van ligte bouwstoffen, als riet, enz. doch zij zijn tévens kunstig en fraai gebouwd, met bijzondere vertrekken, deuren en vensters. In de huishouding zijn deze lieden zindelijk: en zij bereiken ook een' hoogen ouderdom; wijl men er vind, die 80, 90, en meer jaaren léven. Hunne doden worden door oude wijven, die men daartoe huurt, beweend. De aanzienlijke onder hen verbranden hunne doden; doch die van minderen stand begraven ze slegts.

De voornaamste muntspéciën zijn, zilveren *larijns*, ter waerde van tien stuivers, zilveren en gouden *fanums*, doch de gouden zijn het meest in zwang; en, doordien zij niet meer dan vijf stuivers doen, zijn zij zo klein, dat zij schier onhandelbaar zijn. Deze *larijns* en *fanums*, als méde de gouden pagoden of moorsche dukaaten, zijn op de kusten van *Malabar* en *Coromandel*, en op het eiland *Ceilon* het voornaamste gangbaar geld: egter zijn de spaan-

ſpaanſche kluiten, *paternoſters* genoemd, de kopſtukken, en meer ander hollandſch geld, op *Ceilon*, *Coromandel*, en elders, rédelijk wél gewild.

WAT verder het eiland *Ceilon* betreft, hetzelve lévert overvloed van allerlei noodwendigheden voor den menſch. Harten, zwijnen, oſſen, koeijen, buffels, ſchaapen, hoenders, duiven, enz. vind men er in ménigte. Het is ook met verſcheidene rivieren doorſnéden, welken veel viſch géven. Vrugten en gewaſſen heeft men er ook rijklijk: als, meloenen, pompoenen, waterlimoenen, komkommers, ananaſſen, oranje- en granaatäppelen, limoenen, citroenen, bananas, kokosnooten, manges, kajouwen, druiven, patatten, ſuikerriet, bétel, areek, lange péper, ajuin, gengber, kardemom, tabak, rijſt, enz. Honig, melk en boter, kan men er ook overvloedig bekomen. Men wint er ook zijde, katoen, en meer andere ſtof, tot kléding. Ook verzékert men, dat in de bergen, omtrent *Kandy* liggende, mijnen van goud, zilver, metaal, en dergelijken te vinden zijn. Edele geſteenten worden er insgelijks gevonden; doch inzonderheid robijnen. Men heeft er ook kriſtal. —— Maar, hetgeen *Ceilon* voornaamlijk door de geheele waereld vermaard maakt, is, dat men aldaar in de wilderniſſen geheele boſſchen van kaneelboomen vind. Deze boomen hebben veel gelijkheid met de oranjeboomen; doch derzelver regte ſtammen en takken zijn fijner en minder knobbelig; en de bladen zijn die der lauwrierboomen niet ongelijk. De bloezem is wit en van eenen aangenaamen en lieflijken reuk, en de vrugt heeft de grootte eener olijve, van dewelke de inwoners eene olie perſſen, die zeer heelzaam is. Deze vrugt ſtrekt den vogelen en aapen ook tot voedzel, en dezelve op de aarde vallende, groeijen er weêr jonge boomen van; als dezen dan bekwaam geworden zijn, velt men de ouden, om den jongen lugt te géven. De boom heeft een' dubbelen baſt: de buitenſte deszelven is dun, en dezen ſchilt men af; de binnenſte, zijnde de kaneel, word aan geheele ſtrooken van den boom afgeſchild, en in de zon gedroogd; als wanneer zij van eene rosverwige kleur word, en zig inéén rolt. —— Wij ſchilden zomtijds de groene kaneelſchil van den boom, en bevonden dezelve zeer glad en vettig, doch zonder, ten minſten weinig, reuk of ſmaak. De geſchilde en van zijnen baſt ontblootte boom heeft zomtijds wel twee of drie jaaren tijds nodig, eer hij weêr eene nieuwe ſchil van kaneel krijgt; en in dien tijd ſchijnt hij te treuren, maar vervolgens krijgt hij wéderöm zijne vorige eigenſchappen. —— Tuſſchen *Puntogale* en *Negumbo* valt de zuiverſte en fijnſte kaneel; ook vind men hieromſtreeks bij duizenden van boomen in het wild waſſen. —— Er is drieerlei ſoort van kaneel: te wéten, de fijne, die van middelſlag, en de grovere, welke men van oude boomen haalt; eindelijk heeft men nog de wilde, welke men ook op de kuſt van *Malabar* vind. De inwoners gebruiken het hout van den kaneelboom om hunne huizen te timmeren; ook gebruiken zij 't tot brand, en het is gantſch niet onäangenaam bij zulk een vuur te zijn. En, ſchoon de kaneel heet is tot in den derden graad, komt nogthans uit den ſappigen wortel niet alleen een wélriekend water, maar ook eene

ſoort

ſoort van kampher. De Ceilonneeſen maken ook kistjes, koffertjes, enz. die zij zeer fraai en konſtig met den groenen kaneelſchors inleggen; ook maken zij rottingen op dergelijke wijs, kaneelrottingen genoemd, en waarvan men er mij op *Ceilon* eenen verëerde, die zeer fraai bekleed was.

ONDER de dieren, die men in de wildernisſen van *Ceilon* vind, zijn de olijfanten de voornaamſten; en die ook voor de ſchoonſte en verſtandigſte van de geheele waereld gehouden worden. —— Op *Mature*, in de *Galijettis*, als ook in *Puntogale*, heb ik ze gezien, die ongemeen groot waren, en met eene bewonderingwaerdige behendigheid, gelijk de paerden in Holland, en elders, allerlei moeilijken en zwaaren arbeid déden. —— De olijfanten uit andere landen knielen, zegt men, uit eerbiedigheid voor de ceilonſche néder. De koningen van *Ceilon*, *Arrakan*, *Pegu*, en andere landen hebben reeds van ouds de olijfanten in den krijg gebruikt. Men maakte een groot zwaerd vaſt aan den ſnuit dezer dieren, en op den rug derzelven, eene ſoort van torens of kasteelen, waarïn vijf of zes gewapende krijgsknegten konden ſtaan; en, met zulk eene toeruſting op den vijänd indringende, bragten zij denzelven dikwils in de uiterſte verwarring: doch zij ſchrikken ligtlijk voor het vuur. Zommigen dezer beeſten zijn 9 of 10 voet hoog. Derzelver huid is ſchrompelig, hard, en van eene vaale kleur. Zij hebben zeer groote oorlappen, en behalven de twee groote uitwaardſtékende tanden, hebben zij er vier om te kauwen. Van de twee groote tanden maakt men allerlei fraai ijvooren werk. —— Aan het einde van hunn' langen ſnuit, dien zij als eene hand gebruiken kunnen, is eene opening, die inwendig glad en glibberig is. Met dezen ſnuit wéten zij niet alleen hun voedzel, dat in gezodene rijſt tot klompen gemaakt, en in het groen der palmeer- en piſangboomen beſtaat, zeer behendig aan den mond te brengen, maar ook water of ander vogt. Ook dragen zij er pakken en goederen méde; of némen, op bevél van hunne meesters, iemand behendig daarméde van de aarde op, en zetten hem néder, waar het hun belaſt word. Als ook iemand ten doode veröordeeld word, en zijne ſtraf van den olijfant zal ontvangen, bind men den misdader aan een lang touw, en de olijfant neemt hem, op het bevél van zijnen beſtierder, van der aarde op, en werpt hem in de hoogte, waarna hij hem met de voeten verpletterd. Hunne beſchimpers werpen zij met een vuil en ſtinkend water, dat zij, met den ſnuit in den mond te ſtéken, ophalen. Men verzékert, dat zij nooit in iemands tégenwoordigheid zullen paren, dat zij twee jaaren, of wel langer, dragen, dat zij honderd en vijftig jaaren léven kunnen, en dat de wijfjes, den maandſtonden onderworpen zijn. De olijfant is ook zeer leerzaam en eergierig, en bezit een groot verſtand; zo dat in deze dieren de wonderen van den SCHEPPER zig op eene zonderlinge en luiſterrijke wijs vertonen. —— De op *Ceilon* in het wild lopende olijfanten doen veel ſchade aan boomen en planten, en doden ook ménig menſch. De reizigers maken des nagts groote vuuren, of ſlaan op trommen en bekkens, om deze vreeslijke dieren afteſchrikken en te verjagen. Zédert eeni-

ge jaaren hebben de Néderlanders de olijfants-vangſt ook bij de hand genomen. —— Deze geſchied op de volgende wijs. Eenige honderd mannen begéven zig met eenige tamme olijfanten, en met touwen, houweelen, ſpaden, en andere gereedſchap, voorzien, naar eene beſtemde plaats in de wildernis, waarvan zij een groot gedeelte bezetten met paalwerk en ſchéringen, welke betuining allengs nauwer toeloopt, en met valdeuren voorzien is. Binnen deze omheining worden de wilde olijfanten gedréven, door het geraas van trommen en bekkens, waarna men ze met ſtrikken en koorden, en met behulp der tammen, onder zijn geweld brengt, en ze door den tijd tam maakt. —— Dit geſchied dan wéderom op deze wijs. Men leid den olijfant dagelijks, tuſſchen twee tamme olijfanten ingaande, naar de waſchplaats; en op het minſte geweld, dat hij maakt, of als hij zig niet wil laten regéren, géven de tammen hem met hunne tanden zulke trouwhartige neepen in de huid, dat hij wel eerlang gedwongen word te gehoorzamen. De Néderlanders doen groot gewin met deze dieren: niet alleen dat zij ze zelven gebruiken tot den arbeid, maar zij verkopen dezelven ook aan de Mooren en Perzen. —— Het is zeer bezwaarlijk deze dieren aan boord van een ſchip te krijgen. De bruggen, *Sijampans*, en barken moeten met groen beſtrooid, en met takken van den palmeerboom belegd worden, wijl men ze anders niet ligt op dezelven krijgen zou. Als men ze aan het ſchip heeft, worden zij geblind, en met touwen en takels in het ſchip gehijsd. Zij kunnen zeer wél zwemmen, want zij houden den ſnuit dan boven het water. Zij waſſchen zig zeer gaern; en als zij eens tam gemaakt zijn, laten zij zig zeer gemaklijk, zelfs van een kind beſtieren. De voerman zet zig ſchrijlings op den nek des beeſts, en regeert het met een haakje, waarméde hij het agter de ooren prikkelt: men moet ondertuſſchen met deze dieren niet ſpotten, indien men niet, en dat wel op eene ongemaklijke wijs, ter aarde wil geploft zijn. Zij leggen zig néder, gelijk andere dieren, en wentelen zig zomtijds wel op den rug om.

Aapen en meerkatten worden in de boſchen van *Ceilon* ook in groote ménigte gevonden. Als wij zomtijds eene wandeling déden, verſchaften ons deze dieren veel vermaak door hunne koddige bedrijven. Wij zagen ze dikwils, met hunne jongen op den rug, van den éénen boom op den anderen ſpringen: doch zij doen groote ſchade aan boomen en vrugten. De kokosnooten wéten zij behendig van haar ſap en pit te beroven, en werpen zomtijds den voorbijgaande met den dop. Dikwils lédigen zij ook de bamboeſen, die men tot het opvangen van de *Zury* aan de boomen hangt. —— Zij worden in ménigte gevangen, en de zwarten verkopen ze den onzen zomtijds voor twee ſtuivers het ſtuk.

Men vind op *Ceilon* ook zeer groote ſaters of baviäanen, bij de inwoners *Orang Oetangs* of wilde boſchmannen genoemd. Dezen hebben veel overeenkomſt met den menſch, zo ten aanzien van derzelver geſtalte, als van hun buitengemeen verſtand. De rug en lendenen dezer dieren zijn hairig, doch

doch van voren zijn zij kaal; en de wijfjes hebben twee mammen omtrent de borſt. Het aangezigt is ruig; en zij hebben een' platten ingedrukten neus, en ooren, als die van een' menſch. Zij zijn ſterk van ſpieren en zeer rad: ook zullen zij zig ligt tégen iemand, ſchoon die gewapend is, te weêr ſtellen. De vrouwsperſoonen zijn voor deze dieren niet zéker, en durven zig niet wel in bosſchaadjen wagen, uit vrees van door deze *Orang Oetangs* overvallen en verkragt te worden. ═══ Men vangt deze baviäanen, en maakt ze tam, lérende hun dan op de agterpooten lopen, en de voorſten, die als handen zijn, gebruiken tot het doen van veelerlei huiswerk. In de keukens gebruikt men ze veel om het ſpit te draijen: doch men moet op hen paſſen; want zij zullen niet ligt de kans laten voorbijgaan, om insgelijks aan een lekker kluifje hunne poos te roer te ſtaan.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers vertrek van het eiland Ceilon. *Zijne vijfde aankomſt op* Batavia. *Droevige tijding der retourvloot'. Het ſchip* Arnhem *met veele menſchen gezonken. Een groot getal van dezelven red het léven met het boot, doch worſtelt met de dringendſte gevaaren ter zee. Men werpt dertien lévende zielen over boord. De overigen komen op het eiland* Mauritius *aan. De ſchépen het* wapen van Holland, *de* gekroonde Leeuw, *en* Prins Willem, *verönʒelukken met al derzelver manſchap. De ſchrijver ziet bij de egtveréniging van eenen gegoeden* Moor *op* Batavia, *zonderlinge plegtigheden in agt némen.*

ZODRA wij met ons ſchip de *Muskaatboom* gereed waren, om onder zeil te gaan, kwam de burgerij en de bezetting van *Puntogale* weêr in de wapens, om onzen veldheer, als hij naar boord zou gaan, een treflijk uitgeleide te doen. Deze heer, onder het loſſen van het grof geſchut en eene ſalvo met het klein geweer, aan boord gekomen zijnde, nam affcheid van de bevélhebbers en officieren van *Columbo* en *Puntogale*, die hem tot hier hadden begeleid, en zij wenſchten ons allen eene voorſpoedige reis naar *Batavia*. ═══ Ik nam hier ook affcheid van den meergemelden chirurgijnmajor van het léger, die, volgens bevél van den veldheer VAN GOENS, tot den aanſtaanden veldtogt, op *Puntogale*, of op *Columbo* blijven zou. Deze heer ſcheen mij zeer genégen. Hij wenſchte, dat ik eerlang weêr op *Ceilon* zou komen, om den naaſtkomenden veldtogt méde bijtewonen; en bood mij aan, mij in alles behulpzaam te zijn, waar zig ſlegts gelégenheid, om mij dienſt te doen, zou aanbieden: doch wij hebben elkander nooit weêr gezien; dewijl hij, gelijk ik naderhand op *Batavia* verſtond,

ftond, met nog twee chirurgijns van mijne kennisfen, in het overftéken met een klein fchip van *Columbo*, naar *Malabar*, veröngelukt en verdronken is. En dus was, naar het fchijnt, mijne reis naar *Batavia* tévens mijne behoudenis, wijl ik anders, ongetwijfeld, met hen mijn graf in de ruime zee zou gevonden hebben. ═══

De ankers geligt en onder zeil geraakt zijnde, kwamen wij fpoedig buiten de baai van *Puntogale* in de volle zee, en ftévenden toen ooftzuidöoft, met lieflijk weeder, goeden wind, en aangenaamen zonnefchijn, doch flegt water. Den 29ften April 1662, verloren wij de kuft van *Ceilon* uit het gezigt, en pafleerden, den 10den Maij, den évenaar, doch toen dréven wij, tot den 21ften, meeft in ftilte; en moeften niet alleen eene groote hitte uitftaan, maar ook honger en dorft lijden. ═══ Door de veelheid van volk op ons fchip hadden wij fchier aan alles gebrek. Als wij aan tafel zaten, bliezen zes trompetters, ter eere van den maaltijd, helder op; terwijl wij zwarte paerdeboontjes uit het water, met een ftukje fpek, zo geel als ducaaten goud, aten: afgefloofd van de gelédene ongemakken, was ik van deze fpijs zo afkérig, dat ik, aan tafel zittende, fchier niets kon éten, fchoon mijne maag vrij fterk door den honger geprikkeld werd. Met de overige tafelgaften was het niet béter gefteld, zelfs onze veldheer genoot een fober onthaal; want men wift niet hoe lang de ftilte nog kon duren. Van de verkens, die wij van *Ceilon* voor het volk hadden médegebragt, werden veelen ziek en over boord geworpen. Wij verlangden derhalven allen naar een' gunftigen wind, dien wij eindelijk, GODE zij dank, den 22ften Maij krégen, als wanneer hij uit het noordöoften begon te blazen, zodat wij eerlang de eilanden *Nasfou* ontdekten, en dezelven digt voorbij pafleerden; als ook vervolgens het *droevig* eiland, bij de Portugeefen *Triftefe* genoemd. Hetzelve was geheel eenzaam en onbewoond. Den 28ften Maij, zijnde de eerfte pinkfterdag, kwamen wij, op 5 graaden 10 minuuten zuiderbreedte, onder de hooge bergen van *Sumatra's* weftkuft: hier laveerden wij, uit hoofde der tégenwinden, en kwamen den 1ften Junij in de ftraat van *Sunda*, daar ons fchip, wégens ftilte en tégenwind, zo weinig fchot maakte, dat wij eerft den 15den Junij, onder het geluid der trommen en trompetten, op de reede van *Batavia* voor anker kwamen.

Wij vernamen hier het droevig nieuws van het overgaan van *Taïjowan*, het treflijk kafteel *Zelandia*, en het gantfche eiland *Formofa* aan de Chineefen, gelijk wij in het zesde hoofdftuk van het IIde boek omftandig hebben verhaald. De overige Néderlanders, dewelken een hardnekkig beleg uitgeftaan hadden, waren, weinige dagen voor ons, alhier op *Batavia* aangekomen. ═══ Wij verftonden ook, dat de gewézen gouverneur FREDRIK COIJET, en eenige anderen, op *Batavia* waren gevangen gezet. De heer COIJET werd naderhand, na eene driejarige gevangnis, ten doode veröordeeld: hij kreeg egter zo ver pardon, dat hem het zwaerd over het hoofd gehaald, en hij voor eeuwig op het eiland *Rofagein* gebannen werd.

GANTSCH

Gantsch *Batavia* was, over het verlies van *Tayowan*, in de uiterſte verſlagenheid. Veele braave Néderlanders waren er geſneuveld, die door hunne nagelatene wéduwen en weezen betreurd werden. ═══ De éd. maatſchappij leed ook geen gering verlies hierbij, zo aan goederen en ſchépen, als door het miſſen van den voordéligen handel op dit eiland.

Dit onheil werd den 14den Julij nog verzwaard, door de droevige tijding, welke het ſchip de *Eraſmus*, komende van *Ceilon*, op *Batavia* bragt, en die, niet minder dan die van *Formoſa*, groot en klein verſchrikte, en in de grootſte droefheid dompelde. ═══ Wij zullen dit rampzalig ongeval onzen lézer kortlijk mėdedélen.

De retoervloot was, den 23ſten December 1661, van *Batavia*, naar het vaderland vertrokken, dezelve beſtond uit zéven der kloekſte ſchépen, met welken ooit de Néderlanders de zee beploegden: als, het *Wapen van Holland*, waaröp de heer ARNOUD DE VLAMING VAN OUDSHOORN, als admiraal, de vlag en het opperbevél voerde; verders, de *Prins Willem*, de *Princes Roijale*, de *Gekroonde Leeuw*, de *Fenix*, *Arnhem* en *Maarſeveen*. ═══ Deze vloot, niet alleen met eenen onnoemlijken ſchat geladen, maar ook zo veele lévende zielen torſſende, de ſtraat van *Sunda* gepaſſeerd, en eenige honderd mijlen weſtwaard geſtévend zijnde, kreeg den 9den Februarij een' ſtoker uit het ooſten, die twee dagen daarna door eenen verſchriklijken ſtorm gevolgd werd, welke hen allen noodzaakte, de meeſte zeilen intenémen, en, voor den wind heen, met eene gezwigte fok, onſtuimige zee, en een vreeslijk ſlingeren, verder de weſt te zoeken. ═══ Het ſchip *Arnhem* werd het eerſt door het rampſpoedig noodlot getroffen. Deszelfs fok ſcheurde aan flarden; weshalven het genoodzaakt was, om, in duizend gevaren, bij den wind te ſtéken, en geraakte dus dwers zees; waaröp het door de invliegende zee zo veel water kreeg, dat pompen en baliën ſcheen vrugtloos te zijn. ═══ Ondertuſſchen in de konſtapels kamer, een hoek met omtrent twaalf laſten rijſt en boonen losgeraakt zijnde, ſtortten dezelven, door het geweldig ſlingeren, naar de lij. Men tragtte aanſtonds het roer naar het andere boord te krijgen; maar de roerpen door het ſchriklijk bonzen der woedende baaren gaande geraakt, en eindelijk midden doorgebroken zijnde, veroorzaakte zulks, dat, door het ſlaan van het roer, de agterſtéven ſcheurde, waardoor het water zo ſterk indrong, dat men welhaaſt beſpeurde, dat het ſchip begon te zinken.

Alle bedenklijke middelen nu vrugtloos, de vloot verſtrooid, en ſlegts het ſchip de *Gekroonde Leeuw* in het gezigt zijnde, dat zij egter tégen den avond ook niet meer zagen, deed hun allen de moed en hoop ontvallen, van het ſchip en het léven te behouden. ═══ Men beſloot vaerdig tot het uiterſte. De ſchuit en het boot werden in zee gezet, om, ware het mogelijk, met dezelven land of ſchépen te gaan opzoeken. ═══ Dertien man vielen ten eerſten in de ſchuit, en ſtaken ſchielijk van boord, eer zij meer gezélſchap kregen, roeijende een endwegs voort. De overigen zogten zig in

het boot te redden; ook geraakten er, zo met zwemmen als anderzins, tot honderd en vijf perſoonen in: de anderen, die nog in het ſchip waren, of omheen op de woeſte golven lagen te dobberen en tégen den dood te worſtelen, waren welhaaſt, alzo het ſchoone ſchip voor ieders oogen onderzonk, door de alvernielende zee verſlonden. —— De ſchuit, om meer volk overtenémen, het boot genaderd zijnde, hoorde men daar roepen: *wij zinken, wij zinken!* derhalven weêr ſchielijk afdeinzende, verliet men het boot, en roeide voort; dan men heeft nooit gehoord waar de ſchuit beland is.

De nagt begon nu te genaken, en de felle winden aftenémen. Men had twee rollen doek, een kompas, kaarten, een' graadboog, vatduigen, ſpijkers, en een weinig voorraad van brandewijn in het boot geborgen, welk alles nu zeer wél te pas kwam. De duigen werden langs het boord geſpijkerd, en met zeildoek bekleed; en, den maſt, het roer, en zeiltuig klaar gekrégen hebbende, dagt men, met GODS hulp, het eiland *Mauritius* op te zoeken, hetwelk het naaſte land was, en waarvan men nog honderd en twintig mijlen giſte af te zijn. —— Maar de nood kwam nu ook tévens aan den man; want door de veelheid van volk dreigde het boot elk oogenblik te zinken. Tot verligting en behoudenis van hetzelve nam men het rampzalig beſluit, om veertig menſchen over boord te zetten, om, gelijk men riep, de overigen bij het léven te behouden. —— Heilloos beſluit, hetwelk door geen tégenſpréken aftewenden was! Want dertien lévende zielen werden heel ſchielijk onder de ménigte uitgekozen, en de één voor, de andere na, in volle zee geworpen, zonder dezen ongelukkigen zo veel tijds te gunnen, dat zij het *Onze Vader* konden bidden. Onder deze dertien rampzaligen bevond zig een MR. JOANNES STOFFIANIS, een bekwaam chirurgijn, die weléer langen tijd als ſlaaf in Turkijen was geweeſt, en veel geweſten doorreisd hebbende, zig eindelijk in dienſt der éd. maatſchappije had begéven. Wij hadden beiden op éénen dag onze examen gedaan, op het ooſtindiſch huis te *Amſteldam*, en wij voeren ook te gelijk, doch elk op een bijzonder ſchip, uit het vaderland: wij waren ook te zamen in de ooſterſche deelen van Aſië geweeſt, en hadden malkanderen ménigmaal ontmoet. Verſcheidene maalen hadden wij beſloten, om te zamen de reis naar het vaderland weêr aantenémen; doch ik had mij zédert bedagt, en hem eene gelukkige reis gewenſcht: en nu hoorde ik met ontroering, hoe rampſpoedig de reis, met hem, naar het vaderland, was uitgevallen. Hij verzogt, gelijk de anderen, als hij zig nu reeds op den kant van het boot zag, en gereed, om in den grondloofen oceäan geſtort te worden, dat het hem mogt vergund zijn, nog een kort gebed tot zijnen GOD te doen; maar zulks hem door het geſchreeuw des ſchippers en van zommige bootsgezellen geweigerd zijnde, hief hij zijne oogen en handen hémelwaard, terwijl men hem van het boot af in zee ſtiet, daar hij eerlang door de alvernielende baaren verſlonden was. ——

HIERBIJ zou het toen nog niet gebléven zijn, indien niet eenigen van de

de soldaaten en bootslieden zig hier tégen hadden beginnen te verzetten, met te zeggen: „ dat, zo de vermindering des volks dus noodzaaklijk en „ onvermijdlijk was, er dan geen uitzondering van persoonen plaats moest „ hebben: maar dat men dan het lot moest werpen, om dus een' iederen „ dood en léven éven schoon te zetten." —— Dit werd door de overmagt van stemmen goedgekeurd en vastgesteld. Men maakte zo veele briefjes als er menschen in het vaartuig werden geteld; de helft der briefjes liet men geheel, en van de anderen werden hoekjes uitgesnéden. Vervolgens rolde men ze allen te zamen, en mengde ze onder malkanderen, met voornémen, om, zo dra de nood zou beginnen toetenémen, een' iederen te laten trekken; de geen, die dan een briefje met een' uitgesnéden' hoek zou treffen, zou, zonder verschoning, of aanzien van persoon, op staandevoet over boord geworpen worden. —— Maar dit besluit matigde den schipper en zijne stuurlieden zodanig in hunne versoeilijke handelwijs, dat zij niet meer zo ligtvaerdig met eens anders léven speelden.

Zij krégen ook welhaast den wind naar wensch, en kwamen, na veel ellenden uitgestaan te hebben, den 20sten Februarij, op het eiland *Mauritius* aan. Zij vonden, hier aan land komende, eene schoone rivier met versch water tot hunne verkwikking, als ook krabben en schelpvisschen: doch zij krégen hier, den tweeden nagt na hunne aankomst, zulk eenen verschriklijken orkaan, dat zij zig nauwlijks in de bosschen huns lévens zéker agtten. Hier zagen zij nu de allerduidelijkste blijken van GODS oneindige goedertierenheid; want hadden zij zig bij dit weeder nog in zee bevonden, zo zouden zij gewislijk hebben moeten vergaan. —— Zodra het onweeder bedaarde, ging elk zijnen weg, en het eiland door, daar zij veele palmboomen vonden; ook krégen zij eenige schildpadden en oesters. De nood deed hun ook allerhande middelen beproeven, waarin zij zo wél slaagden, dat zij vervolgens overvloed van goede visch vongen, en ook vee krégen; zo dat zij zig eerlang genoegzaam van lévensmiddelen konden verzorgen.

De schipper wilde egter hier niet blijven; maar stak met nog dertien waaghalzen in zee, en verliet het eiland *Mauritius*, met voornémen om de kust van *Malabar* te gaan opzoeken, welke omtrent 650 mijlen van het eiland *Mauritius* afgelégen is. Hij kwam met zijne dertien mannen gelukkig op het eiland *Ceilon*, alwaar hij stierf. De anderen kwamen met het schip *Erasmus* op *Batavia*, en bragten er deze droevige tijding.

Belangende de overigen, op het eiland *Mauritius*, zommigen zijn daar gebléven; doch de meesten zijn met engelsche schépen, (die dit eiland veel bezoeken,) van daar, naar Oostindiën, of naar het vaderland vertrokken.

Van de andere zes schépen zijn de *Phenix*, de *Princes Roijale*, en *Maarseveen*, behouden in het vaderland aangekomen. Maar de *Gekroonde Leeuw*, de *Prins Willem*, en het *Wapen van Holland*, welken wel de drie schoonsten en grootsten van de vloot waren, zijn, naar alle gedagten, met man

en

en muis vergaan; wijl van dezelven, noch van zo veele honderd zielen; niets te regt gekomen is.

Deze tijding werd bevestigd door fchépen van de *Kaap de goede Hoop*, hetwelk de verflagenheid algemeen maakte, en niet weinig de vrees en fchrik ontftak in de geenen, die voornémens waren naar het vaderland te kéren. Mij aangaande, ik dankte GOD voor zijne beftiering, dat ik, gelijk ik befloten had, met die vloot de reis naar 't vaderland niet had ondernomen; alzo mij dan gemaklijk het rampzalig noodlot had kunnen treffen, van met de anderen omtekomen.

Het eerfte boek met de gefchiednis van den makafferfchen oorlog geflooten hebbende, zullen wij dit tweede eindigen met een verhaal van de zonderlinge plegtigheden, die wij bij de egtveréniging van eenen gegoeden Moor, op *Batavia* hebben zien in agt némen.

Wij bevonden ons op eenen avond, in de maand Julij, aan land, als men ons zeide, dat een rijke Moor, niet ver van ons kwartier wonende, de bruidegom was, en dezen nagt zig in den egt zou begéven, waarbij veele zonderlinge plegtigheden zouden plaats hebben. — De nieuwsgierigheid pordo ons, om aanfchouwers daarvan te wézen, en te dien einde de nagtruft er aan te wagen. Nauwlijks hadden wij onzen avondmaaltijd gehouden, en ons op ftraat begéven, of wij zagen eene ménigte van volk met brandende fakkels, toortzen, en lantaerns aan ftokken gebonden, tot ons naderen. Vooräf gingen veele danffers en danffereffen, muzikanten met trommen, pijpen, fchalmijën, en bekkens, als ook eene ménigte van allerhande tijdverdrijvers, doende allerleie kleine kunften. Agter dezen volgden twee moorfche priefters in het wit gekleed, welken onmiddelijk gevolgd werden door de bloedverwanten van den bruidegom en de bruid; waarna men den bruidegom zelve zag volgen, zijnde op een fraai perfifch paerd gezéten, doch zonder door zijne bruid verzeld te zijn. Hij zag fteeds met een ftemmig gelaad vóór zig néder. Boven hem werd een koftbaar zonnefcherm, rondöm met zijden franjes vercierd, gedragen. Te wéderzijden van den bruidegom gingen twee Mooren, die het paerd bij den toom leidden; terwijl twee andere Mooren den bruidegom geftadig met roozenwater befproeiden, en met fijne katoenen kleeden, die met wierook en allerhande wélriekende fpécerijën berookt waren, de lugt vóór hem heen aangenaam maakten. Agter den bruidegom volgden twee moorfche fpeelknegts te paerd, welken, als ferjanten van cupido's ftrijd, den trein floten, die door eene talloofe fchaar, van allerlei volk, verzeld werd.

Deze proceffie had nu al veertien avonden geduurd. De trein kwam nu van het huis des bruidegoms, trekkende voorbij de woning der bruid, en verder door de voornaamfte ftraaten en wijken van *Batavia*, tot dat dezelve wéder vóór het huis der bruid kwam. Hier werd de bruidegom door zijne twee fpeelgenooten van het paerd geholpen, en door de Mooren in eene groo-

groote tent geleid, welke vóór de woning der bruid was opgeſlagen, en van binnen op het pragtigſt opgepronkt. —— Hier zetten zig de bruidegom, zijne beide ſpeelknegts, als méde de overige vrienden, in de beſte orde, op alcatijven, of perſiſche kleeden néder; en het huwlijksfeeſt nam een begin. Veelerhande geregten werden er opgediſcht, en in houten ſchotels, door in het wit gekleede Moorinnen, den bruiloftsgasten voorgezet. Het eerſte was pinang en bétel, waarvan elk zig voorzag, na dat de bruidegom en zijne ſpeelgenooten daarvan verzorgd waren. Hieröp volgde ten eerſten andere ſpijs, welke meeſt in *karty*, daar de Mooren veel werk van maken, en in gebradene hoenders beſtond. Gedurende den maaltijd werd er weinig geſproken; maar elk was met het lédigen van ſchotels ijverig bézig, welken dan ook in korten tijd ſchoongeveegd waren. —— De bruidegom behoefde hier zijne bruid, noch niemand der gasten zijne beminde, voortedienen; want de vrouwsperſoonen déden haar maal bijzonder in het voorhuis. Onder den maaltijd werd er lustig op trommen, fluiten, en bekkens geſpeeld. Na dat men met éten gedaan had, werd er een' helderen teug water toegedronken, en de geheele maaltijd geſloten met een banket van bétel en areek; en op deze wijs werd de halve nagt doorgebragt.

De ſpijs afgenomen zijnde, werd de nodige toeſtel gemaakt, om bruid en bruidegom met de behoorlijke plegtigheden in den egt te verbinden. Te dien einde ſtelde men een bankje, van zes voet lang en één voet hoog, in het midden der tente, op hetwelk de bruidegom trad, met zijne beide ſpeelgenooten, de één ter regter, en de ander ter linker zijde, wagtende dus met geduld naar de plegtigheden van den trouw.

Ondertusschen zullen wij de kléding van den bruidegom aanmerken. —— Deze was zonderling, en niet ſlegts naar de wijze der Mooren, maar ook tévens van het allerfijnſte witte katoenen lijnwaat. Op zijn hoofd pronkte hij met een' zijden turban, die van boven, en vóór het voorhoofd, met eene plaat van klatergoud gedekt, en in het vierkant met eenen rand van bloemen vercierd was, waaräan te weêrszijden twee lange ſlippen hongen. Om den hals had hij eene gouden kéten, en aan de handen en in de ooren gouden ringen. —— Hij was, naar giſſing, omtrent 36 jaar oud. Zijne ſpeelgenooten, zijnde twee jonge Mooren, waren éven als de bruidegom vercierd. —— Wij komen tot de verdere plegtigheden.

Nauwlijks had men een doek, dat door twee perſoonen gehouden werd, als tot een afſchutzel, vóór den bruidegom en zijne ſpeelgenooten opgehéven; of de vader der bruid kwam uit het huis getréden, torſende zijne dogter op zijne armen, en ſtelde zig vóór den bruidegom aan de andere zijde van het opgehéven kleed. Hij hield zijne dogter, de bruid, ſteeds op zijne armen, welke zeer digt met eenen zijden ſluijer ingehuld was, zo dat men niets van haar zien kon; doch men kon aan de bewéging van den ſluijer zien, dat zij bitter ſchreide. —— Ondertuſſchen begon het geprével der moorſche prieſters, welken met gedekten hoofde, volgens het moorſch gebruik, een

kort gebed voor den bruidegom en de bruid déden. Waaröp zij den bruidegom vraagden: „ of hij zijne bruid, alhier tégenwoordig, gezind was „ voor zijne wettige huisvrouw aantenémen?" De bruidegom hieröp *ja* geäntwoord hebbende, werd der wénende bruid dezelfde vraag gedaan. —— Maar eilaas! de arme Moorin, waarfchijnlijk de benauwde lugt, onder den fluijer, niet kunnende verdragen, kreeg eene flauwte, hetwelk eenige verlégenheid veröorzaakte: doch men bragt fchielijk wat water, waarvan zij eenen goeden dronk deed, waarna zij ten eerften weêr tot haar zelve kwam. —— Deze flauwte der bange bruid gaf gelégenheid om haare fchoonheden te zien. Zij was met gouden ringen in de ooren, in den neus, en aan de vingers vercierd; en pronkte, éven gelijk den bruidegom, met een voorhoofdcierfel van klatergoud en bloemen. Zij was fraai zwart, en omtrent vijfentwintig jaaren oud.

De priefters déden haar nu andermaal de vorige vraagen; en zij daaröp insgelijks *ja* geäntwoord hebbende, gaf het geheele gezelfchap, door een algemeen gejuich, zijne vreugde en blijdfchap te kennen. De fpeelvriendinnen der bruid verhieven aanftonds haare ftemmen, op eenen vrolijken toon. Dit gezang behelsde waarfchijnlijk eenen zégenwenfch aan de nieuwgetrouwden. Als hetzelve geëindigd was, werd het kleed, dat tot eene affcheiding tusfchen den bruidegom en de bruid diende, neêrgelaten, en de bruidegom wierp eene witte bloem naar de bruid. Hieröp werd wéderöm gezongen, en het befchutzel andermaal neêrgelaten zijnde, wierp de bruidegom wéder eene witte bloem naar zijne bruid. Dit gefchiedde tot vier reizen, als wanneer de bruid hetzelfde van haar' kant deed, met dit onderfcheid nogthans, dat, zo dikwils de bruid eene bloem wierp, de fpeelknegtjes een groot, doch ftatig gejuich maakten. Dit werpen der bloemen, zeide men ons, waren zo veele verzékeringen van wéderzijdfche liefde, die zij malkanderen déden. —— Vervolgens de bruidegom eenen fraijen diämanten ring van zijnen vinger trekkende, ftak dien aan den vinger der bruid; en, na een kort gezang der fpeelgenooten, nam de bruid eenen gouden ring van haare hand, en ftak dien den bruidegom aan den vinger, waarna wéderöm een gezang gehoord werd. Toen nam de bruidegom eenen witten bloemenkrans van zijnen hals, en hong dien om den hals zijner bruid, die ook wéderöm, na eene kleine tusfchenpozing, gedurende dewelke gezongen werd, den bloemenkrans van haaren hals om dien des bruidegoms hong. Bij al deze bijzondere plegtigheden werd het kleed telkens neêrgelaten en weêr opgehéven. Doch nu werd het geheel weggenomen, en de bruidegom plaatfte zig op eene fraaije zitplaats, daar hij de bruid, uit haars vaders armen, in de zijnen, en op zijnen fchoot ontving. Hieröp bragt men een' kop met melk, waarvan hij en zijne bruid, beurtlings, elk viermaal dronken, en toen elk zo veele reizen den mond met een weinig water fpoelden; en hierméde was de trouw verrigt. De bruidegom begaf zig daaröp, met zijne beminde in de armen, uit de tent; en, te paerd geklommen zijnde, reed de gantfche ftaatfie naar het huis

des bruidegoms, alwaar de fpeelvrienden en vriendinnen, als ook het overige gezelfchap, zig van de nieuwgetrouwden affcheidden, en een ieder zig naar huis begaf.

Dusver was alles, tot onze verwondering, met de uiterfte zédig- en ftatigheid verrigt. Want bij al deze plegtigheden hadden wij geen enkel glimlachje, noch door den bruidegom, noch door iemand der aanwézenden zien géven: ook hadden wij niet het minfte iedel gefnap uit iemands mond gehoord.

Wij, névens eenige hollandfche vrouwen en jonge dogters, werden door des bruidegoms moeder genodigd in huis te komen, alwaar wij de nieuwgetrouwden naaft malkanderen op een alcatijf, of perfifch kleed, vonden zitten. De moeder des bruidegoms bereidde ten eerften bétel en pijnang, en gaf die haaren zoone, die dezelve een' tijd lang kauwde; waarna de moeder hem deze gekauwde bétel en pijnang weêr uit den mond nam, en ze zo der jonge vrouwe gaf, welke ze zo lang kauwde tot dat ze verteerd was; waarna de jonge lui den mond wéderöm fpoelden. — Vervolgens nam de moeder eene brandende lamp, en lichte de jong getrouwden, beurtelings, elk viermaal in het aangezigt, en gaf hun, met eenige woorden binnen's monds te mompelen, haaren zégen, waaröp zij des bruidegoms opperkleed nam, en dat aan het boezemkleed der bruid vaftknoopte. De bruidegom ftond toen op, en, zonder één éénig woord, nu zo min als bij de gantfche plegtigheid, tot zijne beminde te fpréken, nam hij haar met een zédig gelaat op zijne armen, en droeg de nu niet meer fchreijende bruid in een ander vertrek, daar hij haar te bed hielp, en, waarfchijnlijk, haare nog overige droefheid verdreef.

EINDE VAN HET TWEEDE BOEK, EN VAN 'T EERSTE DEEL.

TE UTRECHT,

TER BOEKDRUKKERIJE VAN J. F. ROSART.

KAART van't EYLAND AMBOINA
Het Casteel Victoria met de Ring-Muur.
Schaal van 40 Roeden Rynlandsche Maat.
De Drie Gebroeders
H I T O E
L E Y T I M O R
den Berg Wawani
Den Berg van Capaha
Larike
Wacasihoe
Tapi
Hoek van Alang
Alang
Liliboy
Hatoe
Laha
Sand Baai
Riv. van de Laha
Portugese bank
Hoek van Noessanivel
Oenepoeti
Weynitoe
Oud Casteels klip van Noesanivel
't Casteel Victoria
Hoek Soeselang
Tetoen
Oud Halong
Soya
Hatallae
Nako
Kilang
Ema
Hoekoerila
Leahari
Roeton
Hoetoemoeri
Bogt van Nako en Kilang
Bogt van Ema
R. Wey Liha
Witte Klip
Hoek van Thiel
Soeli
Thiel
Tolehoe
Passir Poeteh
Tengah Tengah
R. Way Roeton
Pas Baguala
Oud Baguala
Lien
Drie Huyzen
R. Way Ela
R. Way Ama
Twee Duitsche Mylen
J. W. Marmé Del.
C. Lindeman sculp. 1773.

KAART van 't EYLAND CEYLON
Duitsche Mylen 15 in een Graad
t Ryk van Madura
I. Manaar
Adams Brugh
I. Dolfe of Pongaruiva
I. Chagodina
I. Enkhuyzen
I. Hoorn
Jaffanapatnam
'T LAND DER WANNYS
'T LAND der BEDDAS
Bank President
Tricoenmale
Baay van Tricoenmale
HOURLY
LEEG LAND
NOURE CALAVA
COTJAAR
BINTAN
MANGOL
Calpentin
PALAVI
TAMMAGUOD
VINTANE
MAUTALY
T RYK VAN KANDY
VELLAS
Kandy
PONCIPOT
VILACEN
BATECALO
WALLARO
NAHOY
OF MATECALO
DE SEVEN KORLE
OVE of OUVAH
Colombo
PANAO OF PANUA
CADDUATTA KORLE
Adams Pick
MENDE KORLE
Attagalan Korle
YALA OF YALE
DE TWEE KORLE
T RYK van DINAVATA
KORNA KORLE
NAUDUM KORLE
PASDUN KORLE
KOEKELLE KORLE
'T LAND MATURE
De Gerreweys of Olifants Jacht
Gale Korle
Biligam K.
Mature
O. Lindeman in Amelo sculp. 1775.

WOUTER SCHOUTEN'S

REISTOGT

NAAR EN DOOR

OOSTÏNDIËN.

TWEEDE DEEL.

REISTOGT

NAAR EN DOOR

OOSTÏNDIËN,

WAAR IN

DE VOORNAAMSTE LANDEN, STÉDEN, EILANDEN, BERGEN, RIVIEREN, ENZ.; DE GODSDIENST, WETTEN, ZÉDEN, GEWOONTEN, EN KLÉDING DER BIJZONDERE VOLKEN; EN HET MERKWAERDIGE IN DE DIEREN, PLANTEN EN GEWASSEN DER INDISCHE GEWESTEN, NAUWKEURIG WORDEN BESCHRÉVEN.

DOORMENGD

Met veele ongewoone voorvallen, zonderlinge geſchiedverhaalen, getrouwe berigten van bloedige zee- en veldſlagen met de PORTUGEESEN, MAKASSERS en anderen.

DOOR

WOUTER SCHOUTEN.

Vercierd met koperen plaaten.

Vierde druk; in eenen verbéterden ſtijl en cierlijk Neêrduitſch gebragt, en met aantékeningen verrijkt.

TWEEDE DEEL.

Te AMSTELDAM,

Bij M. SCHALEKAMP,

MDCCLXXX.

PLAATEN EN KAARTEN.

De Kaart van de *geheele Waereld* en die van het eiland *Amboina* en van *Ceilon* moeten, bij het inbinden, agter het Eerste Deel geplaatst worden.

Plaat XXXIII. Afbeelding van de wreedheden, door de wilden gepleegd aan de Nederlanders, op het eiland *Adamaons*. . . bl. 8.
XXXIV. Afbeelding van het verkopen der slaaven op *Pipely*. . 14.
XXXV. Afbeelding der vestinge en krijgstoerustinge aldaar. . . 14.
XXXVI. Gezigt van de stad *Malakka*. 36.
XXXVII. Afbeelding van de wasschingen en gebéden der Bengalers, in den vloed de *Ganges*. 62.
XXXVIII. Afbeelding van de hofhouding des Opperbevelhebbers te *Bengale*. 70.
XXXIX. Afbeelding van de wijze, op welke de Mooren van *Bengale* het feest van HASSAN en HOSSEIN vieren. . . 84.
XL. Afbeelding van de huwlijksplegtigheden, bij de Mooren in gebruik. 84.
XLI. Afbeelding van de wijze van omdraging der afgoden bij de Bengalers. 104.
XLII. Afbeelding van de zonderlinge tijdkortingen der Bengalers. 104.
XLIII. Gezigt van de stad *Bantam*. 126.
XLIV. Afbeelding van de schriklijke moorden, door de javasche Opervorsten gepleegd. 132.
XLV. Afbeelding van het koninglijk tournooispel op *Java*. . 132.
XLVI. Gezigt van de stad *Batavia*. 145.
XLVII. Gezigt van *Bergen in Noorwegen*. 182.

De Kaart van *Java*. 210.

NB. Men heeft gevoeglijk geoordeeld, de Plaaten agter de Hoofdstukken, in de welken zij behoren, te plaatzen, om dat het geen, waartoe eene Plaat betreklijk is, dikwils verscheidene bladzijden beloopt, dus het op deze wijs voor den Lézer gemaklijker is; om welke réden men de Plaaten ook heeft doen uitslaan.

Ook moeten Plaat I. en II., III. en IV., als ook X. en XIII. aan malkanderen gelaten worden, en geplaatst volgens het Berigt aan het eind van de Lijst der Intékenaaren voor het Eerste Deel.

TWEEDE LIJST
DER
INTEEKENAAREN.

ALBARDA (H. J.), J. U. Dr.
ANDRÉ (H.), J. U. Dr.
ANEMAAT (SEBASTIAAN), Baillu, Schout en Secretaris te Nieuwe Tonge.
ARRENBERG (R.), Boekverkoper te Rotterdam.
BELLART (NICOLAAS), Boekverkoper te Gouda.
BENTINK (G.), te Utrecht.
BERKHOUT (W. H. TÉDING VAN), te Delft.
BOSCH (JACOBUS), Boekverkoper te Rotterdam.
BRAND VAN SOMEREN (S.) *Fil.*, Predikant te Vuuren en Dalem.
BROUWER (R.), R. P. te Edam.
BUIS (Mejuffr. JACOBA), te Amſteldam.
BURGVLIET (J.), Boekverkoper te Rotterdam.
CERTON (JACOB PAUL), te Amſteldam.
CHALMOT (H. A. DE), Boekverkoper te Leeuwarden.
CLIFFORD KOCQ (PIETER), Hendriksz., Vroedſchap en Oud-Schepen der ſtad Delft.
DARET (J.), Raad en Burgemeeſter te Weesp.
DECKER (P.), Poſtmeeſter te Drunen.
DOORN (Mr. GIJSB. VAN), Schout en Gadermeeſter van den Uithoorn.
DOUDE (HENDRIK), te Amſteldam.
DREVES (JAN), Kasſier te Amſteldam.
DRONSBERG (H. W.), Boekverkoper te Amſteldam.
EMANTS (Mr. GUILIAM BALTHAZAR), Penſionaris der ſtad Delft.
ESVELDT (S. VAN), Boekverkoper te Amſteldam.
FRANKEN (HENDRIK), te Amſteldam.
HANEBRINK (P.), Boekverkoper te Utrecht.
HOCTIN (J.), Med. Doct. te Boxmeer.
HOPPESTEYN (WILLEM), Koopman te Rotterdam.
J. P., te Utrecht.
KANTER en Zoon (JACOBUS DE), Boekverkoopers te Zierikzee, 2 Exempl.
KEIZER (H.), Boekverkoper te Amſteldam.
KOK (ROELOF), te Amſteldam.
Leescollegie (het) te Utrecht
— — — — — te Cuilenburg.
LEUR (J. C. VAN), Burgemeeſter en Secretaris te Steenbergen.
LOTEN (JOHAN GIDEON), Lid van de Koninglijke Societeit te Londen en van die der Antiquarii, voortijds Gouverneur te Ceilon en op Makaſſer, beſt papier.
LUBELEY (HENDRIK), te Amſteldam.
MEERTE (LEONARDUS VAN), Predikant te Arkel.
MOELEMAN (J. H.), Boekverkoper te Arnhem.
MULLER (JOHAN HERMAN), S. S. Miniſt. Candidatus, Rector en Gymnaſiarcha der Latijnſche Schoolen te Dokkum.
MUNNICK (BETTENHAM VAN).
NIEUWENRODE (P. VAN), Boekverkoper te Utrecht.
OMMEREN (J. E. VAN), geboren EVERS VIEREVANT, te Arnhem.

Panneboeter, Professor in de H. Godgeleerdheid te Harderwijk.
Punt (J.), te Rotterdam.
Putte (Dirk van), te Rotterdam.
Putte (Jacob van), te Rotterdam.
Raket (Henrick), Koopman in Papieren te Amste'dam.
Rosart (J. F.), Mr. Boekdrukker te Utrecht
Rossum (Gijsbertus van), te Rotterdam.
Schalker (Jan).
Schomaker (Mr. Herman), Secretaris der stad en Advokaat Fiskaal van de Financiën des Graafschaps Zutphen.
Smit (Gerrit), te Amsteldam.
Soetebier (J.), te Midde'burg.
Specht (de Heer), te Curacao.
Spies (A.), te Amsteldam.
Testart (C. A.), Secretaris der stad Haarlem.
Thiel (Gerardus van), Apothecar te Utrecht.
Togt Willem van der).
Valkenburg (Anthonij), in 's Hage.
Vlacq (P.), te Gouda.
Wiselius (Iperus), Koopman te Amsteldam.
Wolfsen (H.), Boekverkoper te Nijmegen.
Yvoy (M. L.), Lieutenant onder het Regiment Hollandsche Gardes te voet.
Zeeman (Abraham), te Amsteldam.

In de Lijst der Intekenaaren voor 't Eerste Deel staat:

Jan Goesché van Oudshoorn, *moet zijn*, Jan Gosché van Oudshoorn.

Jacob Rouwenhof, *moet zijn*, Jan Jacob Rouwenhoff.

J. Stanhoffius Andriesz., te Amsteldam, twee Exemplaaren, *moet zijn*, één Exemplaar.

H. J. Vreem, Makelaar te Utrecht, *moet zijn*, A. J. Vreem, Makelaar te Utrecht.

PLAA-

REISTOGT
NAAR EN DOOR
OOSTINDIËN.

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Der Néderlanderen sterke zeevaart op de Indiën. *Aftogt der oorlogsvlooten naar het noorden, en het westen. De schrijver vertrekt ten vijfdenmaale van* Batavia, *en onderneemt eene reis naar* Bengale. *Zijne komst, door de* Straat *van* Sunda, *in volle zee, onder de middelijn, en voorbij der* Nicobaaren *eilanden. Berigt aangaande de onmenschlijke wreedheden van derzelver bewoneren, aan de overgeblévene manschap van het veröngelukte schip* Weesp *gepleegd. Komst op de kust van* Oryxa, *en ter reede van* Pipely. *Schipbreuk van het schip* Avenhorn. *Onheilen op dat des schrijvers gebeurd. Een jong bootsgezél, zijn' makker van het léven beroofd hebbende, word op* Ouglij *doorschoten.*

Onder al de vermaaken van den mensch is het bezigtigen van vreemde landen en gewesten geenzins een van de geringsten. Men heeft daardoor te meer gelégenheid de wondervolle werken van den almagtigen SCHEPPER gadeteslaan, en de vreemde zéden en gewoonten van uitheemsche volken onderscheidenlijk te léren kennen. — Zonderlinge gevallen en vreemdigheden waren ons te voor

gekomen; en wij hadden ons, op onze reizen, ook reeds ménigmaal in oogenfchijnlijke gevaaren bevonden, uit dewelken het egter der VOORZIENIGHEID behaagde ons telkens te verlosfen. Dit deed dan ook weêr op nieuw in mij den luft ontvonken, om meer landen van Afië te bezien. Te dien einde wagtte ik dan nu wéderom naar bekwaame gelégenheid, om in dezen mijn oogmerk te bereiken, en mijnen dringenden reisluft te voldoen. —— Ondertusfchen dat ik mij hier in het voortreflijk *Batavia* ophield, kwamen veele néderlandfche fchépen uit de verfcheidene kwartieren van Indiën, op de reede van *Batavia* aan; zodat derzelver getal ten laatften tot bij de zeftig aangroeide, waardoor deze ftad en derzelver reede buitengemeen lévendig en vermaaklijk waren: ook zag men hier ménigvuldige mindere fchépen en vaartuigen, die uit verfcheidene geweften van Afië alhier aankwamen, of derwaard onder zeil gingen. —— Onder anderen vertrok er eene vloot van dertien wélbezeilde oorlogfchépen, onder het bevél van den heer JAN VAN DER LAAN, van *Batavia*, naar het noorden, om, langs de kuften van *China*, en *Formofa*, de Chineefen in hunne fnoode ftroperijën tégen te gaan, en, ware het mogelijk, hunne fchipvaart met geweld te ftuiten. Ook vertrokken er veele andere fchépen naar onderfcheidene oorden: als, naar *Japan*, *Tonquin*, *Siam*, *Sumatra*, *Bengale*, *Coromandel*, *Ceilon*, *Suratte*, *Perfië*, de *Roode zee*, en meer andere geweften van Indiën. Men maakte insgelijks wéderöm groote toeruftingen ten oorloge tégen de Portugeefen op de kuft van Indiën: want het jagt het *Kalf* uit het vaderland komende, had de tijding gebragt, dat de oorlog tusfchen de Néderlanders, en de Portugeefen nog aanhield, fchoon men reeds zédert eenige maanden de tijding van den vréde, tusfchen de beide natiën, had te gemoet gezien; waaröm dan ook de uitrufting nu des te fpoediger voortgezet werd, om, eer de tijding van den vréde mogt komen, den Portugeefen nog eene der fchoonfte oofterfche paerlen uit de kroon' te rukken. Te dien einde werden drie der kloekfte fchépen op *Batavia's* reede uitgekozen: te wéten, de *Beurs*, *Vlieland*, en de *Maiboom*. En dezen werden, onder het bevél van den heer IJSBRAND GODSKENS, van hier voorüit, naar *Ceilon* gezonden, om, daar alles bijéén gerukt hebbende, andermaal de ftad *Cochin* aantetaften; terwijl ondertusfchen de heer VAN GOENS gereedheid zou maken, om eerlang met de geheele oorlogsvloot derwaard te volgen.

MIJ betreffende, ik had in den voorléden' togt, gedurende tien maanden, mijn deel zo wél gehad, zo ten aanzien van veelerleie gevaaren, moeilijkheden, en ongemakken, als met het oppasfen en bedienen van zieken en gekwetften, dat voor het tégenwoordige de begeerte, om weêr ten eerften derwaard te gaan, in mij niet groot was. Maar wijl zig thans juift de gelégenheid aanbood, verzogt ik om eene reis naar *Bengale* te mogen doen; en dit verzoek mij ingewilligd zijnde, ftapte ik van het fchip de *Muskaatboom*, op het fchip *Venenburg* over, om op hetzelve mijnen poft waartenémen. Er waren reeds vijf fchépen, naamlijk, *Brouwershaven*, *ter Veer*, het *Hert*, de *Péperbaal*, en *Pipely*, van *Batavia* voorüit, naar *Bengale* gefté-

vend,

vend, werwaard wij dan nu ook binnen weinige dagen ftonden te volgen.

ONDERTUSSCHEN vertrok de oorlogsvloot, onder de vlag van den heer JACOB HUTSERT, den 26ften Auguftus 1662, van de reede van *Batavia*, naar *Ceilon* en *Malabar*. Deze vloot beftond uit de volgende dertien fchépen: als, het *Huis te Zwieten*, als admiraal; de *Muskaatboom*, de *Nagelboom*, *Dort*, de *Louifa*, de *Mars*, *Erasmus*, *Malakke*, *Tertolen*, *Vlisfingen*, de *Goudsbloem*, en de fregatten *Columbo*, en *Taijowan*. De heer VAN GOENS was ziek geworden, en bleef als nog op *Batavia*, om, indien hij fpoedig béterde, met de eerfte gelégenheid de oorlogsmagt te volgen.

EINDELIJK met onze vloot ook gereed geraakt zijnde, namen wij affcheid van de vrienden, en vertrokken, in het begin der maand September, van *Batavia*, met deze zes fchépen: naamlijk *Venendaal*, waaröp wij ons bevonden; verders *Amftelland*, en *Avenhorn*, naar *Bengale*; de *Rijzende Zon*, *Haffelt*, en *Enkhuizen*, naar het koningrijk *Arrakan* gedeftineerd. —— Onder zeil gegaan zijnde, paffeerden wij, tégen den avond, de eilanden *Onruft*, *Hoorn*, *Haarlem*, *Amfteldam*, en andere hier omheen liggende; zettende koers, om de ftraat of engte van *Sunda* doortelopen. Wij hadden lieflijk weeder, ftille zee, en voor de wind; en paffeerden eerlang de bogt, en het koningrijk *Bantam*, tuffchen welk rijk en de Néderlanders het vuur des oorlogs thans weêr fmeulde; want het gerugt ging, dat de Bantammers met eene ménigte volks en fchépen omtrent *Prijaman* zouden komen, onder fchijn van aldaar eene groote vifferij aanteftellen. Men geloofde egter, dat zij wel wat anders in den zin hadden; weshalven er ook reeds, toen wij ons nog op *Onruft* bevonden, van *Batavia*, daar dit eilandje flegts drie mijlen afgelégen is, bevel kwam, dat men niet alleen het grof gefchut van de vastigheid, maar ook het nodig klein geweer, kruit, lood, enz. in gereedheid moeft houden, en tévens de eilanden en de fchépen, voorål des nagts, van goede wagten voorzien, om niet in den duifter en onverwagt door de Javaanen of Bantammers overrompeld en vermoord te worden, en dus de fchépen, rijke pakhuizen, enz. der kompagnie, welke aldaar zijn, in 't uiterfte gevaar te ftellen van vernield en geroofd te worden. Deze tijdige voorzorgen fchénen der Bantammeren voornémen verijdeld te hebben. —— Wij paffeerden vervolgens *Toppershoedje*, zijnde eene klip, welke de gedaante eener klapmuts' heeft, zeer digt met geboomte bewaffen is, en rondöm in het water ligt; verder kwamen wij voorbij het boomrijk eiland *Dwers in den weg*, waarna wij eerlang het *Prinfen eiland* in het gezigt krégen; hetwelk wij egter, uit hoofde der gedurige tégenwinden, eerft twee dagen daarna voorbij geraakten; en dus krégen wij, den 9den September, de volle zee, daar wij donkere wolken, felle winden, hol water, en hévige régenbuijen ontmoetten. Doch, den ftéven zuidwaard wendende, krégen wij de gewenfchte paffaat der geftadige zuidöoftlijke winden, die, buiten de ftraat, meeft het geheele jaar door, naar het zuiden waijen, en waarméde wij nu ook weftwaard ftévenden. —— Ondertuffchen waren, behalven *Amftelland*, al de

schépen uit ons gezigt geraakt; doch het was, gelijk de schipskundigen zeggen, elk zijn best, en derhalven zeilden wij voort tot dat wij dagten omtrent 180 mijlen naar het westen gevorderd te zijn; wanneer wij, de koers veränderende, noordwest staken, en naderhand noordwaard, waarna wij, de noordweste passaatwinden krijgende, veele schielijke stormen, *travados* genoemd, en régenbuijen hadden; weshalven wij, wégens het donker en névelägtig weeder, de zonnehoogte niet konden waarnémen: wij gisten egter op den 28sten September de middelijn te passéren. Hier omtrent vier of vijf dagen in stilte gedréven hebbende, met deizig weeder, krégen wij de koelte, met veel stormen, donkere lugt, en régenvlaagen uit het westnoordwesten, en staken toen met eene holgaande zee verder naar het noorden. —— Wij, en onze makker *Amstelland*, vuurden alle nagten, om bij malkanderen te blijven. Wij zagen dagelijks veel hout, bamboesen, en riet op het water drijven, hetwelk ons deed vermoeden niet ver van de eilanden der *Nicobaaren* aftezijn, gelijk wij dan ook, den 6den October, dezelven ten noorden van ons ontdekten: wij meenden reeds ver bewesten of boven deze eilanden gevorderd te wézen, doch thans vonden wij ons in onze gissing bedrogen; weshalven wij genoodzaakt waren verder heen, zo veel mogelijk, de west te zoeken, om ons van deze gevaarlijke eilanden te verwijderen. Dit gelukte ons naar wensch, dewijl de wind zuidlijk begon te schieten, en wij dezelven vrij voorspoedig voorbij geraakten.

De eilanden der *Nicobaaren*, naar het zuiden, en die van *Andamanon*, naar het noorden in de golf van *Bengale* gelégen, worden meer slegts in het voorbijpasséren gezien, dan dat zij bezogt worden om eenig gewin of voordeel. Het is voor schépen en volk gevaarlijk, wanneer men, door storm en onweeder, nével of mist, op een van derzelver banken of stranden vervalt; want de schipbreuken zijn al ménigmaal dodelijk geweest voor de schipbreuklingen, die, het gevaar der zee ontkomen, hier lijfsberging dagten te vinden. —— Deze eilanden worden door woeste wilde menschen bewoond, welken van eene reuzengestalte zijn. Zij zijn niet alleen doodvijänden der Christenen, maar ook van alle natiën der waereld; zodat de geenen, die hier schipbreuk lijden, en zig aan land bergen, schielijk door deze wreede volken besprongen, en om het léven gebragt worden. Zij zijn ook menscheneters. Nog het voorléden jaar heeft men een voorbeeld van de wreedheid dezer natië gezien: want de schépen, *Weesp* en *Brouwershaven*, op de reis van *Batavia*, naar *Bengale*, digt bij het zuidlijkste der eilanden van de *Andamanons* genaderd, en het schip *Weesp* door onweeder, nével, en de donkerheid van den nagt, daar op vast gezeild, en aan stukken geslagen zijnde, geraakte het volk ten deele te land, alwaar het aanstonds door de wilden, die, met pijlen, spatten, en assagaijen gewapend, met een vervaarlijk geschreeuw kwamen toeschieten, besprongen werd: zommigen der schipbreuklingen namen de vlugt in de bosschaadjen, anderen werden vermoord, en van deze woeste menschen, als een heerlijk wildbraad, opgegéten. —— Mijn gewézene schipper JACOB HEIJNSE MOOKER, van *Munnikendam*, met denwelken ik twee

jaa-

jaaren in de kwartieren van *Amboina*, *Boero*, *Ceram*, *Goram*, *Solor*, *Makaſſer*, enz. gevaren had, en met denwelken ik ook in het koningrijk *Arrakan* geweeſt was, moeſt hier méde, in den ouderdom van omtrent 60 jaaren, zijn léven aan deze menſcheneters overgéven. Hij was ſchipper op het ſchip *Brouwershaven*, en zijns makkers droevige ſchipbreuk gewaar wordende, kwam hij, niet tégenſtaande het zwaare weeder, met zijn ſchip tot aan den binnenkant van het eiland, en op de bekwaamſte plaats, voor anker. Hieröp ten eerſten met een wélbemand boot naar den wal ſtékende, en met zijn volk kloekmoedig aan land geſtapt zijnde, verloſten zij den ſchipper en de meeſten van het volk, die nog in léven waren. Dezen werden gelukkig méde naar boord gevoerd; doch de oude ſchipper MOOKER werd in deze ſchermutzeling zodanig met eene pijl getroffen, dat hij ter néderſtortte, en dood aan boord werd gebragt, aan hetwelk de ſchipper van het veröngelukte ſchip de plaats van den overléden' bekleedde, en de reis naar *Bengale* voortzette.

WIJ tragten derhalven deze eilanden te vermijden, vorderende zo veel mogelijk weſtwaard; en zetten toen eerlang de koers verder noordlijk, met een' fellen ſtoker uit het weſten, die, den 11den October, onze fok en marszeilen aan flarden ſcheurde: doch onze dappere zeehelden hadden vaerdig weêr andere zeilen gereed en naar den wind geſteld. ═══ Zéventien graaden, of 255 mijlen benoorden den évenaar komende, krégen wij béter weeder met veränderlijke winden, en ontdekten eerlang het vaſte land van het koningrijk *Oryxa*, hetwelk met zijne azuuren bergen en groene voorlanden, een aangenaam gezigt aan ons vertoonde. Wij laveerden langs deszelfs vermaaklijke landſtreek heen; doch, wégens tégenſtroomen, moeſten wij hier zomtijds ankeren. Behalven onzen makker, zagen wij nog een ander ſchip agter ons; dan wij wagtten hetzelve niet in, tragtende ſlegts zo veel wij konden onze koers langs het bekoorlijk *Oryxa* te vervorderen, welks landsdouwen met lustige vlakten, grazige gebergten, en aangenaame valijen prijkten. Wij naderden zomtijds zo nabij het land, dat wij de lieden op hetzelve konden zien; paſſérende *Viſiagapatnam*, *Bimilipatnam*, *Connare*, *Sicocol*, *Pondy*, *Sonnewaron*, en het fort des konings van *Golconde*, *Manſarkate* genoemd. ═══ Ondertusſchen kwamen er ſterke ſtroomen uit de bogt van *Bengale* en de rivier de *Ganges*, waardoor onze reis niet weinig vertraagd werd. Door het bréken van het kabeltouw verloren wij den 21ſten October een onzer ankers. Des anderendags weêr onder zeil geraakt zijnde, kwamen wij, met fraai weeder en gunſtigen wind, voorbij eenen hoogen ſtompen, geheel witten ſteenen toren, de pagode van *Jagernate* genoemd, die, op eene hoogte ſtaande, en uit eene digtbegroeide laage boſchaadje rijzende, zeer ver in zee kon gezien worden. ═══ Deze plaats, zeide men, werd bij de Jentijven voor zeer heilig gehouden, komende dezelven van *Coromandel*, *Oryxa*, *Golconde*, *Bengale*, en meer andere plaatzen, derwaard ter bédevaart' en verrigting' van hunn' bijgelovigen godsdienſt. Den boetvaerdigen van de jentijſſche ſecte, welken men genade bewijſt, word door de *Braminen* deze pagode *Jagernate*

aanbevolen, om daar, door berouw te tonen, en boete te doen, de verdere vergifnis van hunne zonden bij dien afgod te erlangen.

Deze afgodifche plaats der verblinde jentijven voorbij geraakt zijnde, bevonden wij ons nog 30 mijlen, ongeveer, van de reede van *Pipely* af te wézen. Wij zeilden nu met eene frifche koelte en voordéligen wind zeewaard in, om buitenöm den uitftékenden hoek en de ondiepte van *Palmeris* te komen, pasférende de pagode van *Connercon*, de kleine pagode, *Arcfepour*, *Cafigere*, en andere plaatzen. —— Het fchip, welk wij agterüit gezien hadden, en de oude fluit *Pegu* bevonden te zijn, kwam nu bij ons. Hetzelve was den 8sten September van *Paliacatte*, naar *Bengale* onder zeil gegaan, hebbende, uit hoofde der tégenwinden en ftroomen, zo langs de kuften van *Coromandel* en *Oryxa* gezukkeld; hoopten nu egter welhaaft met ons in *Bengale* te komen. —— Wij krégen eerlang het hooge land van *Bellefoor* in het gezigt, daar wij een groot engelfch fchip ontmoetten, dat ons met zijne vlaggen en wimpels niet weinig de loef afftak. Wij zagen ook van verre de engelfche logie op *Bellefoor*; en kwamen eindelijk, den 28sten October, behouden op de reede van *Pipely*, daar wij, uit hoofde der ondiepten, twee mijlen van de rivier en het land, en dus als in volle zee, ons anker wierpen, en ons behoorlijk tégen ftormen en onweeders verzékerden.

Wij vernamen hier aanftonds de fchipbreuk van onzen makker, het fchip *Avenhorn*, hetwelk een béter zeilder zijnde, voorüitgeftévend, en eenige dagen voor ons op de hoogte van *Bellefoor* gekomen was: doch, den 22sten October, den ftorm, den olijfant genoemd, die jaarlijks omtrent deze gewesten van Indiën komt, krijgende, werd het welhaaft door het geweld der onftuimige waterbaaren van ankers en touwen gefméten, en op laager' wal gebonft, alwaar het eerlang in de vreeslijke branding aan duizend fpaand'ren ftiet. Twee menfchen waren er bij omgekomen; doch de overigen waren, zommigen met het boot, anderen met ftukken van het verbrijzelde fchip, aan land geraakt, en in een' jammerlijken ftaat op *Bellefoor*, en vervolgens langs het ftrand tot *Pipely* gekomen, vanwaar zij naar het hoofdkantoor *Ougly* waren gebragt, om den heere directeur MATTHEUS VAN DEN BROEK, die wégens den néderlandfchen handel aldaar zijn verblijf had, kennis van hun rampfpoedig ongeval te géven. Van de lading had men weinig of niets geborgen. —— Ik moeft mij nu wéderöm gelukkig agten, en had op nieuw ftof om GOD te danken, dat ik niet op het fchip *Avenhorn* was gekomen, op hetwelk ik, nog te *Batavia* zijnde, eerft beftemd was.

Zodra wij ter reede van *Pipely* waren aangekomen, voeren de fchipsopperhoofden naar land, om laft en bevél, als méde ververfchingen te bekomen. Het laatfte krégen wij in overvloed, en ontvongen tévens bevél, dat wij ons, door hulp der lootzen, met de fchépen agter *Ilie de Gale* zouden begéven, om daar onze lading intenémen. Dit *Ilie de Gale* is een eiland, vooräan in den mond der groote riviere de *Ganges* liggende. —— De lootzen egter vonden zulks, wégens de grootte onzer fchépen, de ondiepte en fnelheid der ftroomen, niet geraden; weshalven er befloten werd, dat wij met

met onze beide schépen, *Venenburg* en *Amstelland*, hier zouden blijven liggen: te meer, vermids de jaarlijks komende storm, de *Olijfant*, reeds voorbij was, en men zig gedurende eenige maanden een gematigd jaargetij van fraai en stil weeder scheen te kunnen beloven. — Middelerwijl vertrok de fluit *Pegu* naar de rivier de *Ganges*, en verscheidenen kwamen hier van *Ougly* en andere plaatzen aan, om naar *Batavia*, en elders, de reis voortte zetten. Onder die van *Ougly* was het *Rood Hert*, hetwelk ten spoedigste naar *Batavia* vertrok, en vandáár, naar het vaderland bestemd was. Wij gaven met hetzelve onze brieven méde.

HIER gebeurden kort na malkanderen drie ongelukken. — Onze konstapel het kabeltouw willende vieren, terwijl het anker viel, kwam zijne hand tusschen hetzelve, zodat een gedeelte van zijne vingers in den loop bleef: een ander, méde bézig zijnde om een der zwaarste ankers, buiten op den boeg steunende, wat te verhijssen, en, tégen tijd van nood, gereed te maken, schoot het anker onverhoeds uit, en viel met een zijner punten of tanden, door den voet van dezen armen matroos, tot in het berkhout; zodat deze ellendige dus vast genageld was, en erbarmlijk stond te schreeuwen; na dat men hem losgemaakt had, bevond men teenen, beenderen, peesen, alles genoegzaam vermorzeld: een derde brak het been in't ruim, en ik kreeg hier dus werk. Zij werden egter alle drie spoedig en gelukkig genézen.

WIJ bléven dan hier op de reede van *Pipely* voor anker liggen, omtrent twee mijlen van den wal, hetwelk eene laage vlakke landstreek was. Van hier nog omtrent drie mijlen de rivier op varende, kwam men eerst aan *Pipely*. Wij hadden het hier geruster en vermaaklijker dan in den oorlog op de kust van Malabar, of op Makasser. Wij déden verscheidene landtogten, om hier omstreeks de gewesten van *Oryxa*, waarönder de Mooren ook *Pipely* rékenen, in oogenschijn te némen. — Men bragt onderwijlen hier ook een' jong' bootsgezél van agttien jaar', BOUDEWIJN JANSZ genoemd, van *Pipely*, bij ons gevangen aan boord. Hij was mijn land- en stadgenoot; doch hij had zig niet hupsch gedragen: want, dronken zijnde, had hij zijn' makker, die op schildwagt stond, met een' steek in de borst, die tot in 't hart was doorgegaan, vermoord. Hij werd, op bevél van het neêrlandsch opperhoofd van *Pipely*, op ons schip in de boeijen geslagen; doch kort daarna kreeg hij, wijl hij groot berouw en leedwézen over zijne begaane misdaad betoonde, de vrijheid van slegts met een klein ijzer aan de beenen, onder en boven door het schip te mogen gaan; zodat hij het gemaklijk, met hulp der matroosen, had kunnen ontvlugten, en zig naar *Bellesoor* bergen, vanwaar hij dan verder met de engelsche schépen had kunnen wegkomen: maar hij verwierp den raad der matroosen, en het scheen dus, dat hij liever zijne wélverdiende straf wilde ontvangen, en sterven, dan langer de wroegingen van zijn knagend gewéten ondergaan. — Hij bereidde zig zeer christlijk tot den dood, en verzogt mij, dat, wanneer ik weer in het vaderland en te Haarlem kwam, ik zijne oude moeder wilde bezoeken, om haar van zijnen wége de laatste groete te doen, hetwelk ik hem beloofde te

zul-

zullen volbrengen, bijäldien ik haar nog in léven vond; waaröp hij mij, en andere zijne bekenden, na ons vaarwél gezegd te hebben, verliet, alzo hij van ons ſchip, naar het hoofdkantoor van *Ougly* werd overgebragt, daar men hem, volgens uitſpraak van den heer directeur MATTHEUS VAN DEN BROEK, en zijne Raaden, anderen ten voorbeelde, den kogel ſchonk.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Hévige ſtorm vóór Pipely. *Nijpende koude. Komſt van tien vijändlijke* jeliaſſen (roofgalijën), *uit het koningrijk* Arrakan, *tot op de rivier van* Pipely, *voorzien van een groot aantal van geroofde ſlaaven, en eenen koſtbaaren buit. Ellendige toeſtand der ſlaaven. Maakzel der* jeliaſſen, *en wijs, op welke men dezelven regeert, beſchréven. De rovers dreigen* Pipely *af te lopen en te plunderen. Der bewoneren ontſteldnis en weêrloosheid. Derzelver belachlijke vesting en krijgstoerusting. De gezaghebber in zijne bedrijven beſchouwd. Men komt tot eene onderhandeling, en ſluit een verdrag.* Pipely *verheugt zig hier over, en drijft handel met zijne gewézene vijänden. De* jeliaſſen *kéren wéder naar de* Ganges *en* Arrakan. *De ſchrijver vertrekt uit* Bengale, *en komt voor de zesde maal te* Batavia *aan.*

HET jaar 1662, door GODS oneindige goedheid ten einde gebragt hebbende, déden wij des morgens vroeg, den 1ſten Januarij 1663, eenige ſchooten uit het grof geſchut, en lieten met het aanlichten van den dageraad onze vlaggen en wimpels waijen.

ONDERWIJLEN begon men de lading ſalpéter intenémen; dan werden hierïn onverwagt door eenen hévigen ſtorm verhinderd, welke tweemaal 24 uuren aanhield, en ons in de uiterſte verlégenheid bragt. —— Want, den 4den Januarij, krégen wij eene donkere lugt met ſtofrégen en ſtijve koelte uit het noord-noordöoſten, welke tégen den avond aanwakkerende, in den duiſteren nagt, in een' zwaaren ſtorm veränderde, die ons van onze ankers ſloeg; doch wij lieten aanſtonds twee andere zwaare ankers vallen, en ſtrékken de ſtengen en raa's. Wij hadden nog rédelijk ſlegt water, alzo het een landwind was: wij vreesden egter, dat, zo wanneer hij omliep en bleef aanhouden, eene ſchipbreuk onvermijdlijk zou zijn. Deze noorderſtorm verwekte tévens zulk eene nijpende koude, dat de zeeman ſtond te klappertanden en in de handen te blazen, als of wij in eenen hollandſchen winter waren geweeſt; de oliën in de medicijnkiſten waren zelfs bevrozen. De wollen kléderen kwamen hier dus wél te pas; doch men was er zo ſlegt van voorzien, dat de matroos zig rijk oordeelde, die nog met eene oude gelapte pij op den overloop kon verſchijnen. Wat mij betreft, en anderen van ons, wij hadden

den ons bij tijds van fraije bengaalsche rokken voorzien, welken de Mooren van allerhande stoffen maken, en met zagt en zuiver *kapok* voederen. ═══ Onze oude onderkoopman, CORNELIS VAN DER MANDEN, welke eerst onlangs van eene ziekte hersteld was, stortte nu wéderöm door deze ongewoone koude zo schielijk in, dat hij binnen weinige dagen overleed: wij lieten daaröm, volgens schipsgebruik, de vlag ter halve stenge van de kompanje waijen, en déden drie kanonschooten. Men begroef hem in den tuin der éd. maatschappij op *Pipely*, alwaar men fraije grafstéden en tomben zag, zowel van Mooren als ook van Néderlanders.

TOEN deze storm geëindigd was, vertrokken verscheidene schépen, die bij ons uit de *Ganges* kwamen, naar verschillende gewesten: *Nieuwenhoven*, het *Raadhuis*, en de *Péperbaal* stévenden naar *Batavia*; *Brouwershaven*, *Terveer*, en *Pegu*, naar Persië; het schip *Pipely*, en een moorsch scheepje naar *Masulipatnam* en andere plaatzen van Coromandel. ═══ Maar den 22sten Januarij, des morgens vroeg, kwamen er tien arrakansche *jeliassen* of roofgalijën, uit de *Ganges* en van het koningrijk *Arrakan*, tot in de rivier van *Pipely*, die hier alles, hoewel op geen aangenaame wijs, buitengemeen lévendig maakten. Deze vaartuigen waren sterk bemand met wélgewapende en moedige manschap, en hadden eene ménigte van slaaven en slavinnen van beide sexen aan boord, zijnde allen Bengaalders, die zij in 't herwaard komen langs de binnenlandsche rivieren en de *Ganges*, door het aflopen der dorpen, vlekken, enz. met geweld hadden weggesleept. Zij hadden ook een' grooten buit van goud, zilver, enz. bij zig, welk alles zij dezen armen lieden ontweldigd hadden, en nu hier en elders zogten te verhandelen. Hunne gevangenen wilden zij insgelijks verkopen, of verruilen, tégen zulke waaren, als hun het best zouden aanstaan. Te dien einde voeren zij in goede orde de rivier van *Pipely* een end wegs op. ═══ Zij veilden hunne slaaven en slavinnen ook aan de onzen, die hen onderweg ontmoetten, hun vragende, of zij ook genégenheid hadden om fraije bengaalsche slaaven en slavinnen te kopen; dat zij dan slegts vrijmoediglijk bij hen aan boord mogten komen. Onder het *Dieven*-eiland gekomen zijnde, hetwelk omtrent half weg *Pipely* ligt, ankerden zij aldaar met al de jeliassen, welker komst eene groote verslagenheid onder de inwoners alhier verwekte.

DEZE arrakansche jeliassen komen gemeenlijk om dezen tijd van het jaar met eenige smaldeelen uit het koningrijk *Arrakan*. Verscheidene rivieren en binnenlandsche stroomen, welken de rijken van *Arrakan*, *Pegu*, *Bengale*, en anderen doorsnijden, en zig met de *Ganges* verënigen, géven hun daartoe goede gelégenheid; en zij wéten zig hiervan zeer wél in hunne oorlogen te bedienen: zij roeijen met deze hunne vaartuigen alöm heen door de binnenrivieren tot in de *Ganges*, en door andere gewesten van *Bengale*, om te zien waar zig gelégenheid opdoet om wat te roven en te plunderen, vallende dan aan land, daar zij de dorpen en onweerbaare vlekken aflopen, de inwoners bij nagt heel schielijk overvallen, en alles wegnémen, wat zij krijgen kunnen: de mannen, vrouwen, jongelingen, jonge dogters, en al de

geenen, die zij tot het juk der flaaffche dienftbaarheid bekwaam oordélen, voeren zij méde in flavernij naar hun land, of verhandelen dezelven elders. Deze ongelukkigen worden, wél gekluifterd en geknéveld, zo dat zij zig nauwlijks verroeren kunnen, onder de roeibanken der galeijen geplaatft, daar zij dan als de ellendigfte fchepzels moeten blijven liggen, in een' allererbarmlijkften ftaat, die fchier een' fteenen hart met mededogen te hunwaard zou aandoen: doch alle gevoel en meêgaandheid is in deze onbarmhartige rovers uitgedoofd; geen bitter gefchrei der onnozele jeugd, geen hartbrékende traanen der bange moeders, die zig van haar téder krooft zien afgefcheurd, zijn in ftaat deze roofzugtigen te bewégen tot verfchoning, die zij niet anders plaats géven dan omtrent ftoköuden, zieklijken, gebreklijken, en kleine kinkeren.

Deze roofgaleijen of jeliasfen zijn lange fmalle vaartuigen, die voornaamlijk fchijnen ingerigt te zijn, om vaerdig het water te kunnen klieven, en er fnellijk meê voort te komen; en zijn dus zeer bekwaam tot gebruik dier rovers op de binnenwateren en rivieren. Zij voeren geen zeilen; maar elke galei legt wel 38 of 40 riemen te boord. De roeijers, hetwelk arrakanfche heidenen zijn, flaan de riemen niet te gelijk in het water, maar heel ordenlijk en vaerdig naar vervolg, fchier op dezelfde wijs, als men het omgaan der raderen van eenen watermolen ziet, hetwelk om de gerégeldheid en den fnellen voortgang waerdig is om te zien. Een portugeefch kapitein voert gemeenlijk het bevél over eene *Jelias*, op dewelke hij dan ook eene tent tot zijn bijzonder en eigen verblijf heeft. Deze portugeefche overften of kapiteins zijn in dienft en bezolding van den koning van *Arrakan*, bij wien zij om hunne dapperheid in bijzondere agting zijn, gelijk wij in het vijfde hoofdftuk van het tweede boek reeds gemeld hebben. De koning trekt zijn voordeel van deze jeliasfen, wijl elke kapitein denzelven een zeker gedeelte van den buit moet géven. De geldgierigheid, agteloosheid en te geringe befcherming der bengaalfche gouverneurs, is voornaamlijk oorzaak, dat de Bengaalders zo veel van deze rovers te lijden hebben, en geftadig in vrees voor dezelven moeten léven, wijl zij buiten ftaat zijn zig te verdédigen, en hunn' vijänd met geweld te keer te gaan; en het is derhalven niet te verwonderen, dat hier thans alles in rep en roer, en gantfch *Pipely* in de uiterfte verflagenheid was.

De Arrakanners voeren middelerwijl over en weêr, en lieten de bloedvlaggen van hunne galeijen waijen, dreigende *Pipely* af te lopen, en alles te verdelgen. De moorfche gouverneur fcheen hieröver in de grootfte verlégenheid te zijn. Men vond egter geraden, zig tot de Portugeefen op *Pipely*, en voornaamlijk tot derzelven priefter te wenden, om met dezen te raadplégen, wat in deze omftandigheid het befte diende befloten te worden. Men kwam overëen, dat de priefter een' beleefden en vriendlijken brief aan den admiraal der jeliasfen zou fchrijven, gelijk dan ook gefchiedde: — maar nu kwam de nood weêr aan den man; want niemand der bengaalfche helden durfde beftaan, de brenger van den brief te zijn. Men verzogt derhalven de Néder-

derlanders, die met het boot op *Pipely* waren, en weêr naar ons boord ſtonden te kéren, om denzelven méde te némen en den admiraal der jeliasſen ter hand te ſtellen. Deze den brief gelézen hebbende, begon geweldig te ſtampvoeten, en zijne knévels opteſtrijken, zeggende, dat hij gantſch *Pipely* wilde verwoeſten. Doch eindelijk riep deze dappere held zijnen krijgsraad bijéén, en de eerſte drift wat bedaard zijnde, beſloot men ſpoedig antwoord aan die van *Pipely* af te vaerdigen. Men ſchreef hun eenen brief vol bedreigingen in trotze en verwaande bewoordingen, welke de verſlagenheid bij die van *Pipely* nog vermeerderde.

Den volgenden dag ging het ſchrijven over en weêr, en het zenden van gezanten nog ſteeds voort. Ondertuſſchen verkogten de Arrakanners eenigen van de geroofde Bengaalders aan de Nederlanders, die voor elken ſlaaf 20 *ropijen*, of 10 rijksdalers, gaven. De meeſten waren vrouwen, of jonge dogters: waarſchijnlijk dat de mansperſoonen wat radder ter been waren geweeſt, en zig béter met de vlugt hadden kunnen bergen. — De blijdſchap dezer arme ſlaaven en ſlavinnen was ongemeen, als zij bij ons aan boord werden gebragt, en zig dus uit de handen hunner roveren zagen verloſt.

Hoe vriendlijk ondertusſchen die van *Pipely* aan de Arrakanners ſchréven, het was vrugtloos; wijl de rovers tot geen verdrag wilden verſtaan, dan op zulke voorwaarden, die te hard waren voor die van *Pipely*, om ze toeteſtaan. De Arrakanners kwamen derhalven met hunne jeliasſen verder de rivier opgeroeid, onder het ſlaan op hunne trommen en een verbaasd geſchreeuw, als of zij alles wilden verdelgen, en plaatſten zig met hunne vloot digt bij het moorſch kaſteel van *Pipely*; waaröp zij aanſtonds één' uit hun naar den moorſchen gouverneur zonden, om denzelven aantezeggen: dat zij als nog gezind waren zig met die van *Pipely* in het vriendlijke te verdragen, mids dat zij hunne bij zig hebbende ſlaaven, rijkdommen en buit alhier mogten verhandelen, tégen geld, fijn lijnwaat, zijden ſtoffen, en verdere waaren, die hun zouden aanſtaan; doch dat zij bij weigering hiervan gereed waren, het onbemuurde en weêrlooſe *Pipely* te overrompelen, te plunderen, en in brand te ſtéken, begérende hieröp kort beraad en bondig antwoord. — En indedaad, het zou dezen roveren niet moeilijk geweeſt zijn, het gedreigde ten uitvoer te brengen: want *Pipely* was langs de rivier gelégen en geheel open; de gebouwen waren wel groot, doch meeſtendeels ſlegts van klei, koemiſt en riet gebouwd, en ſtonden wijd en zijd; hoewel onder dezelven veele rijke pakhuizen gevonden werden met koſtbaare waaren en koopmanſchappen. Daarënboven waren de inwoners van *Pipely* dappere ſoldaaten als het op een lopen aankwam, om elk dan de voorſte te zijn; zij waren ook ſlegt van wapens en krijgstuig voorzien; en daarbij komt, dat deze natië van een' vreesägtigen en vertzaagden aart is: dus was het voor deze rovers geen werk geweeſt een volk, ontbloot van alles, wat tot zijner verdédiging nodig was, te overmeeſteren. — Ondertuſſchen ſchénen die van *Pipely* reeds eenigen tijd de lugt van der Arrakanneren komſt gehad, en te dien einde eenigzins zig daar op gewapend te hebben; want zij

hadden onlangs eene ſterkte, een weinig benéden *Pipely*, aan de rivier, opgeworpen, om dus den vijänd te kunnen beletten verder, dan tot hier, op te komen. Maar de jeliaſſen waren nu reeds tot aan dit fort genaderd, en ſehénen weinig het geweld van deze vesting te vrézen, ſchoon, volgens het gevoel, dat de inwoners er van hadden, dezelve genoegzaam in ſtaat was, om er eenen magtigen vijänd het hoofd tégen te doen ſtoten, wijl zij ze voor onwinbaar hielden. ═══ Doch, om den lézer eenig denkbeeld van der Bengaalderen krijgskunde te géven, zullen wij dit kaſteel kortlijk beſchrijven.

De wallen en bolwerken van hetzelve waren bij de twee voet dik, en vijf voet hoog, van klei gebouwd; de bolwerken beſloegen eenen grond van twee vadem in den omtrek; de ſchietgaten vertoonden van buiten, in plaats van geſchut, verſchriklijke mooten van kokosboomen; en, om den vijand dapper te begroeten, en ſchielijk naar een goed heenkomen te doen omzien, had men al het geſchut van *Pipely* in dit kaſteel te zaam gebragt. Op een van deszelfs bolwerken lagen twee oude ijzeren ſtukken kanon, vierponders, en daarbij tien kogels, zijnde vier derzelven van ſteen, en de anderen van ijzer, doch deze laatſten waren wat te groot voor de ſtukken; verders ſtond er een pot met omtrent tien pond grof buskruit: maar men had geen gragt om het fort gemaakt; ook vond men er geen deuren noch valbruggen aan, waarſchijnlijk, om dat men het buiten dien ſterk genoeg oordeelde; en dit was dus gemaklijker, om, in tijd van nood, te béter van alle zijden daarüit te kunnen komen. ═══ De bezetting betoonde zig in deze vastigheid ongemeen dapper; de ſoldaaten, met boogen, pijlen, ſchilden, en zwaerden gewapend, ſchénen allen onvertzaagde helden te zijn, die, met eenen onverſchrokken moed, ſlegts de komſt van den vijand afwagtten, om hem manhaftig zijne ſtoutheid te verléren.

Eindelijk kwam ook de moorſche gouverneur van *Pipely*, als een held des vrédes, geheel in 't wit gekleed, aangeréden, met een aanzienlijk gevolg van Mooren en Bengaalders, met pijlen en boogen gewapend, en allen te paerde, trekkende dus langs de rivier, tot digt bij des vijands oorlogsvloot; en, dezelve nauwkeurig bezigtigd hebbende, keerde hij met al zijn gevolg weêr naar de hier voor beſchrévene vesting, alwaar hij met de voornaamſten van zijnen raad in eene rieten tent trad, om daar te overwégen het geen te doen ſtond. Men beſloot, den prieſter der Portugeeſen, op *Pipely*, andermaal tot dienſt van den ſtaat te gebruiken; en hem te verzoeken, dat hij nog eens zijne vlijt tot wélwézen van *Pipely* en deszelfs inwoners wilde aanwenden, en met een vaartuig en witte vrédevlag, als gezant, den admiraal der vijändlijke jeliaſſen aan boord varen, om denzelven op het vriendlijkſte te verzoeken, een' bekwaam' perſoon, met behoorlijke volmagt voorzien, aftezenden, om met den heer gouverneur van *Pipely* en zijne raaden in der minne te verdragen. Dit werd in 't werk geſteld; en heeröom, die een zwaarlijvig en ſchrander man was, en tévens van eenen vrolijken aart, vertrok met zijne kommisſie naar boord van den admiraal der jeliaſſen, daar hij vriendlijk ontvangen en heerlijk onthaald werd. Hij bragt egter zijne

zaaken, om dewelken hij gekomen was, te berde, en werkte uit, dat een der kapiteins van de jeliaſſen met volmagt aan den gouverneur werd gezonden; doch middelerwijl bleef de prieſter, in ſchijn als gijzelaar, zig met den admiraal vrolijk maken. Na eenige reizen over en wéder gevaren te hebben, werden alle verſchillen bijgelegd, alles gemiddeld, en de vréde werd op de volgende voorwaarden geſloten: naamlijk, dat, gedurende het verblijf der jeliaſſen ter dezer plaatze, niet de minſte vijändlijkheid noch van de eene, noch van de andere zijde zoude gepleegd worden; dat het dien van de galeijën zou vrijſtaan eenen bepaalden tijd vrijlijk hunnen handel op *Pipely* te drijven; dat de gouverneur van *Pipely* van alle verkogte goederen en ſlaaven den tienden penning zou genieten, welken de kopers, niemand uitgezonderd, van hunne gekogte waaren, ſlaaven, enz. zouden moeten betalen. Daarëntégen zouden die van *Pipely* fijne lijnwaaten, zijde ſtoffen, en verdere voorhanden zijnde bengaalſche waaren, aan die van de jeliaſſen verkopen. En de Arrakanners zouden gehouden zijn, alle avonden voor zonneöndergang de rivier aftezakken, tot aan het *Dieven*-eiland, en voor het overige geen de minſte vijändlijkheid noch roverij op deze rivier plégen, enz. — Zie daar zulk een verſchriklijke oorlog heel ſchielijk in eenen vréde veranderd. De witte vrédevlaggen werden van weêrskanten opgeſtoken, en de vreugd en blijdſchap was nu weêr algemeen onder die van *Pipely*; de toevloed van nieuwsgierigen, om deze vreeslijke oorlogsgaleijen te zien, was nu ook ongemeen ſterk, en elk roemde het wijs beſtier en voorzigtig gedrag des gouverneurs van *Pipely*. — De wéderzijdſche handel werd nu gedréven. De Bengaalders kogten hunne landsgenooten voor eenen matigen prijs, of ruilden dezelven tégen andere waaren. Zommigen dezer arme ſlaaven, die het geluk hadden mékedogende meeſters aantetreffen, krégen hunne vrijheid wéder; doch anderen, die zo gelukkig niet waren, moeſten zig met eene rampzalige ſlavernij trooſten. Dit duurde dus eenige dagen, tot dat de begeerde goederen aan den man waren; waaröp de Arrakanners wéderöm met hunne jeliaſſen van dáár, en naar de *Ganges* vertrokken, om dien oord heen op nieuw roverijen te plégen, en vervolgens met den gemaakten buit naar 't koningrijk *Arrakan* te kéren. —

Wij paſſeerden middelerwijl den tijd, in denwelken wij onze lading aan boord krégen, die ons door de ligte vlotgaande bodems, *Lindenburg*, de *wakende Boei*, het *Nagtglas*, en anderen, van het hoofdkantoor *Ougly*, uit de *Ganges*, werd aangebragt. Deze lading beſtond in ſalpéter en zijde. — Onze makker, de fluit *Amſtelland*, vertrok van hier, naar de reede van *Kinnica*, liggende 4 of 5 mijlen bezuiden *Jagernaat*, om rijſt te laden, en alwaar men bézig was met het oprigten eener nieuwe logie. In Februarij kwam bij ons ter reede van *Pipely*, het fluitſchip *Loosduinen*, over *Malakka*, uit *Japan*, met tijding, dat zij, met nog agt néderlandſche ſchépen, den 2den December 1662, van de reede van *Nangeſaky*, in *Japan*, vertrekkende, niet ver van *Formoſa* de néderlandſche oorlogsvloot ontmoet hadden, welke toen reeds 13 of 14 *jonken*, of ſchépen der Chineeſen, welken meeſtendeels

rijk geladen waren, veröverd hadden; dat zij, na dat zij van de vloot waren afgescheiden, een' gevaarlijken storm hadden uitgestaan, waardoor het fluitschip *Leerdam* genoodzaakt was geworden zijn' grooten mast te kappen, zijnde toen van hen af, naar *Siam* gezeild, om zig daar van de gelédene schade te herstellen. Van de overige schépen, welken ook allen rijke ladingen in hadden, waren zommigen naar *Batavia*, anderen, over *Malakka*, naar *Coromandel*, de *Roode Zee*, en *Persië* vertrokken.

Terwijl wij hier voor anker lagen, waren wij verscheidene maalen te *Pipely* aan land geweest, om hetzelve en de omliggende kwartieren in oogenschijn te némen, en de zéden en gewoonten dezer volken aantemerken; waarvan wij voorgenomen hebben in onze tweede bengaalsche reis omstandiglijk te spréken. Wij genoten hier veel vermaak in den omgang met de Mooren, Baniänen, Jentijven, Braminen, enz. als méde in het bezigtigen van verscheidene oorden en voortreflijke landerijen, welker beschrijving wij insgelijks hierna médedélen zullen.

Nadat wij alhier vijftien weeken doorgebragt hadden, waren wij gereed tot ons vertrek naar *Batavia*. Wij ligtten, den 17den Februarij 1663, onze ankers, en verlieten de reede van *Pipely*, zeilende met een noordlijk lugtje zuidwaard, zodat wij eerlang de laage zeekust uit het gezigt verloren. Wij krégen naderhand veränderlijke koelten, en dikwils stilte. Den 4den Maart hadden wij een zwaar onweeder van donder en blikzem. Wij dobberden dus op het ongestadig élement tot den 15den Maart, als wanneer wij de linie passeerden. Wij wendden toen den stéven oost-zuidöost, en vernamen den 25sten Maart, zijnde de eerste Paaschdag, veel gevogelte, en stukken van boomen in zee drijvende, waarüit wij gisten niet verre meer van *Sumatra's* westkust te zijn; doch wij zukkelden hier eenige dagen, wégens stilte en ook zomtijds door tégenwinden: de wind ons egter ten laatsten gunstig wordende, krégen wij het eiland *Engano* in 't gezigt, hetwelk wij aan stuurboord lieten liggen. Den volgenden dag ontdekten wij de hooge boschrijke bergen van *Sumatra*, en krégen toen donker en buijig weeder. Wij passeerden eerlang met eenen snellen voortgang den vlakken hoek en het eilandje de *kleine Fortuin*, waarna wij in de straat van *Sunda* kwamen, alwaar wij aanstonds zulk eenen fellen storm en stoker van agteren krégen, dat wij, alléén met de fok de straat inzeilende, in eenen dag, niet alleen het *Keizers* eiland, maar ook de eilanden *Kraketou*, *Zibbezee*, en *Poele besje* passeerden, en bij het eiland *Dwers in den weg* kwamen; zo dat wij des avonds, toen de wind hand over hand afnam, onder het land van *Java* ten anker kwamen, hebbende in veertien uuren tijds omtrent dertig mijlen afgelegd.

Den 6den April, des morgens, geraakten wij weêr onder zeil; maar, wégens tégenwinden, moesten wij lavéren; doch wij hadden den stroom tebaat, passérende eerlang *Dwers in den weg*, waarna de javasche vissers bij ons aan boord kwamen, en ons voor eenen matigen prijs van hunne vangst overdéden. Tégen den avond van dien dag krégen wij stilte, en in den voornagt,

nagt, die verfchriklijk donker was, ontftond ér een ijslijk zwaar onweeder. —— De blikzem, die alles als in vuur en vlam deed fchijnen, was niet van den hémel, en de fchaterende flagen van den rollenden donder, vielen, als ware het, rondöm ons néder, en déden alles zidderen: daarbij was de bulderende wind zo fel, dat wij, enkel met de fok, regt vóór den wind, in flegt water, eenen ongelooflijken voortgang maakten. In deze buitengemeene duifterheid, welke wij gedurende het onweeder hadden, bedienden wij ons van het licht des blikzems. —— Het onweeder hield egter niet lang aan, maar dreef van het westen naar het ooften over, waarna wij weêr ftilte krégen, en dus genoodzaakt waren voor anker te gaan liggen. Des morgens bevonden wij, dat wij gedurende dit onweeder omtrent vijf mijlen gevorderd waren. Wij gingen toen weêr onder zeil, pafleerden *Bantam*, en kwamen eerlang, naamlijk den 8ften April, behouden op de reede van *Batavia*; hebbende op deze bengaalfche reis ruim zéven maanden toegebragt, en vonden nu ook weêr overvloedig ftof om GOD voor zijne genadige behoeding te danken.

DERDE HOOFDSTUK.

De Néderlanders winnen de ftéden Cochin *en* Cananor. *Vréde met* Portugal. *Dood en begraving van Mevrouwe* Generaals. *Schipbreuk der fchépen, de* Walvifch, *en de* Dolfijn *genoemd. De fchrijver word genoodzaakt zijne reis naar* Japan *te ftaken. Eene aanzienlijke vloot van fchépen ftévent naar het noorden. Korte befchrijving van* Japan. *Deszelfs ligging; rijkdom, heerlijkheid, en pragt des keizers. Aart, inborft, kléding, woningen, huwlijks-plegtigheden, trouwfchending, huishouding, enz. der* Japanners. *Wreedheden, kindermoord, wapenhandel, en ftrenge regtspléging, bij dezelven uitgeöefend, en in gebruik. Hunne wreede wijs van zig-zelven te doden, en den buik open te fnijden. Berigt van de duivelstempels en pagoden dezer volken. Kléding en lévenswijs der* Bonzy *(:priefters:). Aanvang, opkomft, en ondergang der roomfche Chriftenheid in* Japan. *Verfchriklijk woeden tégen dezelven. Men vergunt den Néderlanderen flegts ééne handelplaats in* Japan. *Orde der* Japanners *vóór* Nangafaky, *betreklijk tot de komft, den handel, en het vertrek der Néderlanderen met derzelver fchépen.*

AANSTONDS na onze aankomft alhier verftonden wij, dat de dappere heer RIJKLOF VAN GOENS, op nieuw de fterke ftad *Cochin* belégerd, en dezelve hévig aangetaft hebbende, eindelijk ftormenderhand ingenomen had; hetwelk op de volgende wijs was toegegaan.

DE heer JAKOB HUTSERT, die weléer gouverneur van *Amboina* was geweest,

weeſt, en de heer kommandeur IJSBRAND GODSKENS, van *Batavia*, op de kust van *Malabar*, met de reeds hiervoor gemelde ſchépen aangeland zijnde, werden eerlang gevolgd door den heer van GOENS. ═══ Men landde omtrent de kerk van *Sant Jago*, hoewel met meer moeite dan wij het voorléden jaar gehad hadden, alzo de Portugeeſen, en de vijandlijke *Nairos*, loopgraven langs het ſtrand gemaakt hadden, en den onzen de landing zogten te beletten: doch, na eenige hévige ſchermutzelingen genoodzaakt geweeſt zijnde te wijken, en naar de ſtad *Cochin* te trekken, begon men, in 't begin van November, de belégering. De loopgraven en batterijen werden nu op nieuw gemaakt, en de ſtad werd hévig beſchoten. De Portugeeſen déden verſcheidene uitvallen, en de onzen herhaalde ſtormen; zo dat er in korten tijd, van weêrszijden, veele dappere mannen waren geſneuveld. Het *Péper-pakhuis*, op een klein eiland, in de rivier, digt bij de ſtad gelégen, deed dapperen weêrſtand, zodat de beſtormers de eerſtemaal mannelijk werden afgeſlagen; doch bij den tweeden ſtorm moeſt het voor de onzen bukken: men beſloot ook van de landzijde, ter plaatze, daar de ſtads gragt het ondiepſte ſcheen, eenen ſtorm op de ſtad te doen, om, waar het mogelijk, dezelve te bemagtigen. Te dien einde werden eenige honderd zakken met zand en aarde gevuld, die men in de gragt wierp, en men drong daarop met een hévig geweld aan; dan de onzen werden door den manmoedigen tégenſtand der Portugeeſen genoodzaakt aftewijken, met geen klein verlies van volk. Ondertuſſchen werd de ſtad hévig beſchoten, en men wierp eene ménigte bomben in dezelve; tot dat men eindelijk, eenige breſſen geſchoten hebbende, den 6den Januarij, beſloot, de ſtad op drie verſcheidene plaatzen tévens aantetasten en te beſtormen. ═══ De dappere kapitein-major, PIERRE DU PONT, viel met zes vaandels ſoldaaten, met eenen mannenmoed, op het zuidereind van de ſtad aan, drong ſtoutmoedig tégen den vijand in, en veröverde het bolwerk, waarvan zij onlangs afgeſlagen waren; hieröp nog eene verſterking van zes vaandels gekrégen hebbende, hield hij, ondanks het ſterk ſchieten der Portugeeſen, uit torens, huizen, en halve maanen, waardoor veelen van zijn volk ſneuvelden, zo wél ſtand, en verſterkte zig zo wél, dat den Portugeeſen welhaaſt de moed ontzonk. Zij zonden eenige mannen met eene vrédevaan tot den veldheer uit, aan wien zij de ſterke ſtad *Cochin*, op zulke voordélige voorwaarden, als hun mogelijk was te bedingen, overgaven. ═══ Over deze gewenſchte tijding had men alhier, vier dagen voor onze aankomſt, op *Batavia* gezégevuurd, en allerlei vreugde bedréven.

Den 11den April kwam ook de heer ADRIAAN VAN DER MEIJDEN, gewézen gouverneur op *Columbo*, op *Batavia*, en bragt de tijding, dat ook de oude ſterkte *Cananor* in onze handen gevallen was: zo dat nu de voornaamſte koningrijken en ſtéden op de kuſt van *Malabar* zig der gehoorzaamheid van de éd. maatſchappij onderworpen hadden, hetwelk dan ook alle waare en wélgezinde vaderlanders noopte, den ALMAGTIGE niet alleen hunne verſchuldigde dankzeggingen toetebrengen voor zo veele zégeningen, maar

maar denzelven ook te ſméken, zijnen goeden zégen verder over onze overwinningen uitteſtorten, tot zijner eere en ter verdere uitbreidinge van zijnen heiligen naam. Er werd derhalven, den 12^{den} April, een plegtige dankdag, wégens deze verövering, op *Batavia* gehouden. == Wij verſtonden ook, dat de néderlandſche oorlogsvloot in den voorleden' jaare naar *Taïjowan* en de kuſt van *China* vertrokken was, en verſcheidene plaatzen, doch wel inzonderheid eene voortreflijke ſtad, op de chineeſche kuſt gelégen, den Chineeſen ontrukt, geplunderd, in den brand geſtoken, en daardoor eenen grooten ſchrik onder deze heidenen verwekt had.

Wij losten een groot gedeelte van onze lading op de reede van *Batavia*, en vertrokken naar het eiland *Onruſt*, daar wij de overige ſalpéter losten; waarna wij den nodigen ballaſt innamen, en wéderöm naar de reede van *Batavia* keerden, alwaar wij tijding uit Holland ontvongen, dat de vréde tusſchen de Néderlanders, en de Portugeeſen eindelijk getroffen was; zodat de nu onlangs genomene plaatzen te regten tijd in onze handen gevallen waren.

Wij bléven hier vervolgens eenige weeken op de vermaaklijke reede van *Batavia* ten anker; terwijl wij dikwils aan land gingen, om de vrienden te bezoeken. == In dien tijd, den 3^{den} Junij, overleed de gemaalin van den weléd. heer JOHAN MAATSUIKER, gouverneur-generaal van Indiën. Den volgenden dag, tégen den avond, werd dezelve met veel pragt, onder het luiden der klokken, in de kruiskerk der ſtad *Batavia*, ter aarde beſteld. Na eene drievoudige ſlaking van het klein geweer, omtrent het graf, werd ook al het geſchut van 't kaſteel *Batavia* geloſt, en vervolgens van de ter reede liggende ſchépen; terwijl de lijkſtaatſie, welke zeer groot was, ordenlijk naar het kaſteel terug keerde. Er waren bij de lijkſtaatſie ook eenige rijke Mooren, Chineeſen, en eene ménigte *Miſticen*. De eerſten hadden weinig onderſcheid in de kléding; de tweeden, naamlijk de Chineeſen, waren met blauwe lange lijnwaaten rokken; en de *Miſticen* op de néderlandſche wijs gekleed.

Niet lang hierna bragt de fluit *Buijenskerke*, die van Banda kwam, op Batavia de tijding, dat het groote ſchip de *Walviſch*, op zijne reis naar *Amboina*, bij het eiland *Salijer* veröngelukt was; dat van de lading, beſtaande in lévensmiddelen voor de bezettingen in de forten, op de kantooren, enz. niets geborgen was; en dat veertien of vijftien man van hetzelve geſneuveld waren: veel ſchipsgereedſchap, kanon, kontanten, en andere goederen, hadden de roofgierige Makaſſers naar zig genomen; hetwelk zij egter naderhand, toen zij door de wapens der Néderlanderen bedwongen werden, genoodzaakt waren aan de éd. maatſchappij terug te géven, en te vergoeden.

De ſchépen de *Erasmus* en de *Goudsbloem* kwamen, over Ceilon, van Suratte, op de reede van Batavia ten anker. Van dezen vernam men, dat ook het ſchip de *Dolfijn*, komende van Perſië, bij de baai van *Puntogale* gezonken was. Het had verſcheidene ſeinſchooten gedaan, en geſtadig geſjouwd; doch niemand was te hulp gekomen: het pompen en baliën vergeefs zijnde,

door het ſterk invlieten van 't water, was het volk genoodzaakt het ſchip te verlaten, en zig met de ſchuit en 't boot te bergen. Van de geheele lading was niets, en van agtënveertig kisten zilvergeld, waren er niet meer dan vijf geborgen.

MEN had ook onlangs, van wégens de éd. maatſchappij, een koſtbaar geſchenk aan den koning van *Kandy*, op *Ceilon*, gezonden. Hetzelve beſtond in eenige pakken rood ſcharlaken, waarvan de Cingaleeſen veel werk maken, in fijne venétiäanſche ſpiegels, drie paarden, een vat ſpaanſche wijn, en meer andere koſtlijke waaren.

ONDERTUSSCHEN werd ons ſchip, en eenige anderen, naar *Japan* aangelegd. — Dit was juiſt eene reis regt naar mijn' zin; doch er kwamen aanſtonds zo veele aanzoekers, om deze voordélige reis méde te mogen doen, dat ik mij welhaaſt in mijne verwagting bedrogen vond; wijl zig onder dezelven verſcheidenen bevonden, die op Batavia getrouwd en woonägtig waren, welken men dus den voorrang gaf, en voor welken anderen moeſten terug ſtaan. Ik kreunde er mij egter te minder om, wijl ik eenigzins ongeſteld, en voor eene zwaardere ziekte bevreesd was, weshalven ik dan ook geen ſterk aanzoek doen wilde. Men verplaatſte mij derhalven op het ſchip de *Henriette Louiſe*, om daar, tot nadere order, de opperchirurgijnsplaats op waartenémen; en, na dat ik aan twee onderchirurgijns op hetzelve het nodige aanbevolen had, begaf ik mij aan land, om daar te blijven tot dat ik mij van mijne onpaslijkheid herſteld zou vinden.

HET uitruſten ging middelerwijl wakker voort, en men hield binnen Batavia eenen algemeenen vaſt- en bédendag; alzo eene vloot van 21 ſchépen naar het Noorden zou vertrekken, om, zo veel mogelijk, de Chineeſen te beteugelen, en den japanſchen handel voorttezetten. — Deze oorlogsvloot, onder de vlag van den heer kommandeur BORTH, beſtond in de volgende wéltoegeruste ſchépen: de *Muskaatboom*, als admiraal; *Mars*, als onderädmiraal; het *Wapen van Zeeland*, *Tertolen*, *Zierikzee*, de *Zeehond*, *Buikſloot*, de *Jonker*, *Nieuwendam*, *Koge*, *Naarden*, *Meliskerken*, *Vlaardingen*, *Overveen*, *Vlisſingen*, en het fluitſchip de *Vink*; verders de vier groote ſchépen *Vénenburg*, *Amſtelland*, de *Péperbaal*, en 's *Gravenland*, allen naar *Japan*, werwaard het fluitſchip *Vollenhove*, over Siam, voorüitgezeild was. — Veelen ondernamen deze voordélige reis met groote vreugd; doch van veelen was het ook de laatſte, wijl zij tévens naar hunnen dood reisden, gelijk hierna gemeld zal worden.

IK verloor derhalven de gelégenheid om *Japan* te zien, en tévens die, om eene beſchrijving der merkwaerdigſte zaaken van dit afgezonderd waereldgeweſt te doen. Doordien ik egter met verſcheidenen mijner landsgenooten, wien dit landſchap en deszelfs inwoners vrij wél bekend waren, veel omgang en bijzondere kennis gehad, en van dezelven de voornaamſte merkwaerdigheden, betreffende dit magtig rijk, verſtaan heb, zullen wij het geen ons daar van bekend is, onzen lézeren médedélen.

JA-

JAPAN, zijnde voornaamlijk een groot eiland, met verſcheidene daar omheen liggende mindere eilanden, en voor een gedeelte naar het noorden nog onbekend, ſtrekt zig van de 30 tot de 38 graaden ten noorden den évenaar uit. Het word door den grooten oceáan, die Afië van Amerika ſcheid, beſpoeld, en heeft ten noorden de ſtraat of engte van *Aniän*, als méde de weſterdeelen van Amerika; ten ooſten worden de landen van *Nova Hiſpania*, en naar het ooſt-zuidöoſten die van *Peru* en *Chyly* door eenen plas van meer dan duizend mijlen van hetzelve afgeſcheiden; naar het zuiden liggen de eilanden *Philippine*, *Mindanoa*, de *Molukken*, en anderen; weſtwaard heeft men de kusten van *Corea* en *China*. —— Weléer was *Japan* in verſcheidene koningrijken verdeeld; doch in vervolg van tijd is het tot een keizerrijk verhéven, welks oppervorſt zijnen zétel in de hoofdſtad *Jedo* heeft.

IN de noordlijke deelen van *Japan* is het, inzonderheid in de wintermaanden December, Januarij en Februarij, vrij koud, en valt er dan zomtijds veel ſneeuw. Omtrent 27 dagreizen ten noorden van *Jedo* komt men uit *Japan*, over eene zeeëngte van omtrent 11 mijlen breed, in het woeſt, bergagtig, en weinig bewoonde land *Jeſſò* (*), hetwelk de Japanners verſcheidene maalen ver landwaard in bezogt hebben; doch, door gebrek van den nodigen voorraad, moeſten zij telkens weêr te rug kéren. Zij getuigden, dat zij aldaar ruige langhairige menſchen gevonden hadden. Wat *Japan* eigenlijk betreft, hetzelve is een aangenaam, ſchoon en vrugtbaar land, hetwelk rijklijk het nodige tot onderhoud van deszelfs inwoners oplévert. Men vind hier en daar ook veele bergen, waarvan zommigen hunne kruinen tot boven het zwerk verheffen, en ſchriklijke vuurvlammen uitbraken. Ook heeft men in *Japan* rijke zilver- en andere mijnen.

MEN vind in dit land ook verſcheidene magtige en néringrijke ſtéden, waarvan, behalven de keizerlijke hoofdſtad *Jedo*, de volgenden geenzins de minſten zijn: als, *Miaco*, *Saccay*, *Oſacca*, *Occoſaky*, en *Nangaſaky*; doch de meeſten egter zijn onbemuurd en zonder wallen; daarëntégen vind men alöm veele deftige ſloten en ſterkten. —— Wij zullen ſlegts van *Nangaſaky*, alwaar het den Néderlanderen vergund is hunn' handel te drijven, iets meer zeggen.

(*) Het land *Jeſſo*, ook *Jedſo*, of *Eſo* genoemd, werd, in den jaare 1643, ontdekt, door het néderlandſch ſchip *Kaſtricum*. ---- Zommigen ménen, dat dit land zig uitſtrekt tot aan het groote eiland *Californio*. Anderen ſtellen, dat het ten westen met *Tartarië* verënigd is. Voor het naaſt kan men ſtellen, dat *Jeſſo* een eiland is, ten noorden van *Japan*, en ten ooſten van *Tartarië* gelégen, van beiden door groote zeeëngten afgeſcheiden. Het is aan den keizer van *Japan* onderworpen, die in de ſtad en zeehaven *Matsmay* eenen gouverneur heeft. ---- De inwoners zijn klein van geſtalte en geel van kleur. ---- Ten ooſten word het door de ſtraat *Pico* van het *Staaten Eiland* afgeſcheiden, dat insgelijks, in 1643, door het ſchip *Kaſtricum* ontdekt is.

Nangasaky, liggende op een der japanſche eilanden, *Bungo*, of ook *Cykoko* genoemd, is op 33 graaden poolshoogte, en zeer wél voor de néderlandſche ſchépen gelégen. Het vertoont zig, door deszelfs hooge en aanzienlijke gebouwen van tempels, torens, enz. zeer fraai in zee. Rondöm de ſtad heeft men fraije luſthoven en vermaaklijke landerijen; en de ſterke handel, welke alhier gedréven word, maakt de inwoners rijk en vermogende. De ſtad heeft 88 ſtraaten, welken meeſt lijnregt, doch ſmal, omtrent 200 ellen lang, en ongeplaveid zijn. De ſtad is vrij digt betimmerd, en in verſcheidene wijken afgedeeld. Alle nagten worden, niet alleen in dit *Nangeſaky*, maar ook in alle ſtéden van dit rijk, de ſtraaten en wijken met ſtaketzels afgeſloten, en met wagten bezet, om oproer, overrompeling, enz. te verhoeden. Men brand er des nagts ook lantaerns; en niemand komt voorbij deze wagten, ten zij hij verlof van den gouverneur, en een blijkſchrift van denzelven hebbe. —— Wanneer er brand in eene wijk ontſtaat, moeten die daar in zijn zig-zelven helpen, wijl niemand, al was de nood nog zo dringende, en het gevaar zo groot, dat zelfs vrouwen en kinderen zouden moeten verbranden, doorgang vergund word, onder wat voorwendzel het ook zij.

De keizer houd, gelijk wij reeds gezegd hebben, zijn verblijf in de volkrijke ſtad *Jedo* (*), en overtreft al de europeſche vorſten in pragt en heerlijkheid. De verſcheidene koningen, hertogen, prinſen, landvoogden, enz. trekken van hunne bedieningen ook onnoemlijke ſchatten, en genieten groote voorregten, doch ſtaan allen onder de ſouvereine magt des keizers, die dikwils, om kleine misdrijven, deze koningen van kroon en ſcepter berooft, ten lande uitdrijft, of met den dood ſtraft, en weêr anderen in hunne plaats ſtelt.

Men meent, dat de Japanners van de Chineeſen afkomſtig zijn, die voor eenige eeuwen uit *China* verjaagd werden. Het is waar, dat zij in veele opzigten in hunne zéden en gewoonten met de Chineeſen overëenkomen, gelijk wij in 't vervolg zien zullen. —— Zij worden in *Tony* (: landbeſtierders:), *Bonzy* (: geeſtlijken:), in krijgs- en handwerkslieden verdeeld, en zijn in 't algemeen ſchrander, ſcherpzinnig, vaerdig van oordeel, eergierig, ſtandvaſtig, en zeer geduldig in tégenſpoeden; in hunne woorden en handelingen zédig en beſchaafd; maar daarbij ook onmédogende en wreed, niet ſlegts omtrent vreemdelingen, maar ook tégens hunne landgenooten en zigzelven: hunnen belédiger zullen zij zeer ligt op eene verraderlijke wijs vermoorden. Omtrent arme, zieke, en kwalijkgeſtelde menſchen zijn zij onbarmhartig; zij laten dezelven veeltijds ellendiglijk omkomen, zonder eenig médelijden jégens hen te oefenen, werpende derzelver doode lijken hier of daar op den meſthoop néder. De misdaders worden doorgaans ſtrenglijk ge-

(*) Bij eene zwaare aardbéving en geweldigen brand, welken deze ſtad, in het jaar 1730, onderging, zijn er over de 200,000 menſchen in dezelve omgekomen.

geftraft, en op de verfchriklijkfte wijs, met veelerleie pijnigingen, van het léven beroofd.

De aanzienlijke lieden dragen zijden rokken onder hunne opperklêderen, welken zij des winters voederen, en die hun tot op de beenen neêrhangen. Om de middel zijn zij met eenen ftrik toegebonden. Over deze lange rokken dragen zij veeltijds nog eenen korteren, met mouwen, die omtrent de elleboogen komen. De broeken zijn zeer lang en wijd, en hangen tot op de voeten, zodat zij hun in het gaan zeer hinderlijk zijn. De meeften hebben het opperhoofd kaal gefchoren, en het hair van 't agterhoofd, omtrent een vinger lengte, in den nek opgebonden. Den baard laten zij insgelijks fchêren, of plukken dien uit. Zwart hair houden zij, gelijk de meefte Indiäanen, voor eene groote fchoonheid. Als zij op ftraat verfchijnen, laten zij konftig gewerkte zonnefchermen boven hun hoofd dragen, en in de hand houden zij zelven, éven gelijk de Chineefen, fraai geborduurde waijers. Doch de gemeene man is zo koftlijk niet uitgedoft; deze gaat gewoonlijk, in hitte en koude, bloothoofds. —— De dragt der vrouwen is, wat het bovenlijf betreft, weinig van die der mannen verfchillende. De groote mevrouwen, voornaamlijk die van adel zijn, dragen het hair, éven als andere oofterfche vrouwen, gevlogten; haare zijden, gebloemde, en zomtijds met goud geborduurde ruime rokken zijn, om den hals en naar voren, met eenen breeden omflag voorzien, die op de borft over malkander geflagen is, en om de middel met eenen koftlijken gordel toegebonden. Onder dit opperkleed dragen zij verfcheidene rokken van ligte ftoffen en verfchillende kleuren, die, de eene langer dan de andere zijnde, allen met eenen rand onder uit komen; de onderfte hangt tot op de voeten af, en van agteren zijn zij langer, zodat zij een' grooten fleep maken. Zij dragen insgelijks koftbaare waijers in de hand. Op deze wijs verfchijnen zij dikwils, des avonds, met haare mans op de ftraat, om eene wandeling te doen: anders worden zij in palankins gedragen. Men ziet ze ook wel in fraije tentfchuitjes fpélevaren. —— De vrouwen vertonen zig anders zelden op de ftraat; en, als het al gebeurd, gefchied het niet dan met veel luifter en ftaatfie, met een groot gevolg van ftaatdames, volgjuffers, en dienareffen, die de zonnefchermen, waijers, bloemen, enz. dragen.

De meefte gebouwen der Japanners, zo wel hunne huizen, als hunne afgodentempels en kloofters, zijn van hout, doch konftig en net getimmerd: men vind hier en daar wel fteenen gebouwen, doch dezen worden door de aardbévingen, welken op *Japan* zeer ménigvuldig en fterk zijn, dikwils omgeworpen; en om die réden zijn de meefte woningen laag. De fchuinfe daken fpringen eenige voeten over de wanden heen, hetwelk tévens fraije gaanderijen aan hunne huizen maakt. De gemeene lieden vlegten hunne woningen van rijswerk en riet, hetwelk zij dan met klei befméren. De aanzienlijke lieden bezitten meeftendeels fraije lufthoven agter hunne huizen, welken wel niet hoog, nogthans breed en met verfcheidene vertrekken zijn. Doordien deze gebouwen van zulke ligte ftoffen zijn, zijn zij zeer ligt aan

brand onderhévig. Den 2den April des jaars 1658, werd de keizerlijke ſtad *Jedo* haaſt geheel in koolen gelegd, over de 100, 000 huizen en gebouwen werden door de vlammen vernield, en een nog grooter getal van menſchen kwamen bij dezen brand om 't léven.

De egtverënigingen van de vermogende Japanners geſchieden op de volgende wijs. — De bruidegom en bruid worden in *Norimons* (: eene ſoort van koetzen :), die door paerden of oſſen getrokken worden, en met een gevolg van de naaſte vrienden en bloedverwanten, naar eene daartoe beſtemde hoogte gevoerd, tot dewelke men langs trappen opgaat, en alwaar zij door een' *Bonzy* (: japanſche prieſter :), vóór den afgod in den egt verbonden worden; terwijl eerſt de bruid, en vervolgens de bruidegom, aan de brandende lampen eene toorts ontſteeken: op dit oogenblik wenſchen hun al de aanwézenden geluk, en de *Bonzy* geeft hun den zégen; daaröp worden de trouwgeſchenken, waarvoor de bruid den bruidegom word geſchonken, overgeléverd, het kinder- en ſpeelgoed van bruidegom en bruid word in het vuur geworpen en verbrand, eenige oſſen worden geſlagt, en den afgod opgeofferd, daarna worden de nieuwgetrouwden in de *Norimons* naar het huis des bruidegoms gevoerd, hetwelk met vlaggen, wimpels, enz. vercierd is, en alwaar zij, onder het geſpeel van allerlei japanſche muziek-inſtrumenten, worden ontvangen. Vervolgens ſtrooijen de jonge lieden bloemen, en de bruiloft duurt dikwils eene geheele week.

De getrouwde Japanners hebben vrijheid om eene bijzit te houden, wanneer zij het goedvinden; doch de vrouwen worden zeer kort gehouden, en hebben weinig of niets te zeggen. De man mag, ongeſtraft, zijne vrouw om het minſte misdrijf doden, of van zig laten gaan met een matig uitzet. Maar overſpel tuſſchen twee getrouwden word ſtrenglijk geſtraft; en, om dit voortekomen, worden openbaare hoeren en hoerenhuizen toegelaten. — De ouders trouwen hunne kinderen vroeg uit, dikwils als zij nog niet lang in de waereld geweeſt zijn.

Wat hunne huishouding en huisraad betreft; zij beleggen hunne vloeren met fraije matten, welken zij zomtijds als matraſſen opvullen: als zij éten, zitten zij op dezelven néder met de beenen onder het lijf geſlagen, en gebruiken twee ſtokjes, die zij tuſſchen de vingers houden, éven als de Chineeſen. Bij de vermogenden worden verſcheidene geregten opgediſt, die in ſchotels piramiedswijs opgedragen worden. Bij elk nieuw geregt némen zij andere borden, die van céder- of ander hout gemaakt zijn. Zij gebruiken geen tafelkleeden noch ſervetten, houden ook niet van lekkernijen noch reukwerken, en zijn zeer ſtipt en geſchikt in hunne tafelörde. Zij bakken van hunne tarw, die hier zeer ſchoon waſt, geen brood; maar maken er eene ſoort van brij van. Schaapen, verkens, ganzen, noch hoenderen télen zij weinig; maar houden meer van wildbraad: als, van wilde zwijnen, herten, konijnen, en ook van oſſen; en van het pluimgedierte, éten zij de faiſanten, veldhoenders, kwakkels, en wilde duiven. Zij drinken geen wijn, maar eenen drank van rijſt. De thee is bij een' ieder' gemeen, en word zeer ge-

agt,

agt. Zij hebben ook eenen drank, *zakje* genoemd, welke van de beste tarw gemaakt word, en dien ik in Bengale, en elders, alwaar dezelve uit Japan gebragt werd, ménigmaal heb gedronken. Hij is ſterk als ſpaanſche wijn; maar deszelfs reuk is omtrent gelijk als die der wandluizen, en dus gantſch niet aangenaam. —— Hun huisraad beſtaat meeſt al in verlakt werk, het-welk zij zeer fraai maken, gelijk bekend is. Hunne kasten, kisten, ja zelfs hunne theepotten en drinkkoppen zijn van verlakt werk. —— De Japanners zijn doorgaans beleefd, vriendelijk, en ganſch niet karig in 't onthalen van goede vrienden; zij zijn ook ongemeen hard van natuur in het uitſtaan van honger, dorſt, hitte, koude, en andere moeilijkheden. Als iemand ziek is, geeft men hem koud water, en hunne dranken, die zij uit kruiden en wortels perſſen, gebruiken zij insgelijks koud en zonder gekookt te zijn; daar zij anders al hunne dranken warmen, zo wel des zomers als 's winters; zij géven den kranken ook in alles hunnen luſt. —— De zwangere vrouwen zwagtelen den buik ſterk; daarëntégen gaan de zulken, die niet zwanger zijn, met het lijf los. Zommigen, die tégen haaren zin zwanger worden, of die behoeftig zijn, maken geen zwarigheid de vrugt door middelen aftedrijven, of het téder wigt, als het ter waereld gekomen is, te verſtikken, te verdrinken, of op eene andere wijs om 't léven te brengen; want het kindermoorden, voornaamlijk omtrent de jonge dogters, ſtaat den zulken, die arm en onvermogende zijn om dezelven optevoeden, volkomen vrij. De knegtjes egter kunnen zij aan daartoe geſtelde lieden géven, die dezelven dan, op 's keizers kosten, tot den krijgsdienſt opbrengen. De jeugd leert bij de *Bonzy's* lézen en ſchrijven; vervolgens worden zij in allerhande kunſten en wétenſchappen, of in de krijgskunde onderwézen. —— De wapenen der Japanners zijn, handbuſſen, pieken, ſabels, boogen en pijlen; ook zijn de dégens en kritzen bij hen zeer geägt, en op hun twaalfde jaar is het hun geoorlofd geweer te dragen. Op hunne regte zijde, in den gordel, hebben zij eenen korten en eenen langen ſabel. De ruiters hebben ſtormhoeden op, en zijn insgelijks met ſabels, lanciën, boogen en pijlen gewapend. En dezen, zo wel als de ſoldaaten, zijn dappere krijgshelden, en houden eene goede orde zo in het voorttrekken, als anderzins. Zij zullen niet ligt wijken, of op de vlugt ſlaan, wijl zij zig liever doodvegten. Het krijgsvolk is, in *Japan*, ook in groot aanzien. In *Nangaſaky* trekt de burgerij jaarlijks op, en verrigt de wapenöefening.

De Japanners zijn ook in het algemeen liefhebbers van toneelſpellen en andere vertoningen, als méde van het ſpélen op inſtrumenten; doch het europiſch ſnarenſpel en het geſchal der trompetten is voor hen een onäangenaam geluid. In vreugdetijden kléden zij zig in 't zwart; daarëntégen is de witte kléding bij hen het rouwgewaad. Als zij uitgaan, leggen zij den mantel, of het opperkleed af; en als zij iemand groeten, buigen zij zig met het hoofd ſchier ter aarde, en die dan in hoflijkheid wil uitmunten, trekt onder dit buigen zijne ſchoenen van de voeten. Openbaare drinkhuizen, of herbergen, worden in gantſch *Japan* niet gevonden: doch een reiziger kan over-

al

al goede huisvesting en het nodige bekomen. Waarzeggers, toveraars, en dergelijk fchuim van volk vind men op *Japan* zo wel als elders.

AL wie eenig bewind heeft, een ampt bekleed, of de wapens draagt, heeft de vrijheid een regt te oefenen over de geenen, die onder hem ftaan; men vind niettemin in alle ftéden aangeftelde uitvoerders van het regt, die, van wégens den keizer, de misdaaden moeten ftraffen. Eenen doodfchuldigen édelman, of eenen foldaat, gefchied de eer, dat hij zig-zelven, door zig den buik optefnijden, het léven mag benémen: maar de kooplieden, handwerkers en akkerlieden, voor dewelken men weinig agting heeft, moeten door handen van het gerigt fterven, wanneer zij iet, des doods fchuldig, bedréven hebben. Doodflagen, moorden, fpélen om geld, leugens, en dieverijen, hoe gering ook, worden met den dood geftraft (*). —— Tot het buikfnijden word niet alleen diegeen veröordeeld, welke de misdaad bedréven heeft, maar ook al wat manlijk is onder zijn geflagt, wie en waar zij zijn: wanneer iemand, of eenigen, van des misdaders geflagt, ergens elders, en ver afwézend is, rékent men, hoe veel tijd verëifcht word om dengeenen, die het verft verwijderd is, de bekendmaking daarvan te laten doen; en dien dag word dan beftemd. Zodra het uur verfchénen is, kleed zig de veröordeelde met zijne beste kléderen, zet zig met eenen japanfchen mannenmoed op der aarde néder, met de beenen onder het lijf geflagen, en houd met de anderen van zijn geflagt, over welken hetzelfde vonnis uitgefproken is, het affcheidsmaal, waarna zij zig vaerdiglijk, met eene kruisfnéde, den buik openen, dat de ingewanden over hunnen fchoot, en ter aarde ftorten. Zommigen, wier kloekmoedigheid nog wat grooter is, géven zig nog eene veeg in de keel toe. —— Dit buikfnijden gefchied ook op verfchillende wijzen, en die de grootfte beul omtrent zig-zelven is, behaalt de grootfte eer.

DE Japanners zijn ook gruwlijke afgodendienaars en verëerders van den duivel, welken zij godsdienftige eer bewijzen, om door denzelven niet befchadigd of belédigd te worden. Hun *Dayro*, welke zo veel als het hoofd der geeftlijkheid is, de geloofsverfchillen moet befliffen, en bij hen als een god geëerd word, houd zijn verblijf en pragtig hof in de ftad *Myaco*. De eertitels en geeftlijke bedieningen ftaan ter benoeminge van dezen *Dayro*. —— Men heeft er veelerhande *Bonzy's*, of priefters, volgens de verfchillende fecten, waartoe zij behoren: doch de voornaamften zijn die van de fecten van AMYDA, en PACA, welken zij voor de grootfte heiligen houden, en die zij, in hunne tempels, zo zonderling als verfchriklijk afbeelden, aanbidden, en offerhanden doen. Zij fchéren het hoofd kaal, en dragen op het hoofd eene foort van hoeden van teenen gevlogten, en lange rokken om het lijf, die tot op de voeten hangen. Zij ftaan onder eenen opperften *Bonzy*.

(*) Indien deze misdaaden hier op het ftrengfte geftraft, en de dieven en leugenaars fcherplijk agtervolgd worden, is het te verwonderen, dat er nog zo veele menfchen op *Japan* worden gevonden, of het ftélen en liegen moet er zo gemeen niet zijn. --

Zommigen préken, anderen leiden een eenzaam en ingetogen léven, doen boete, bedienen de tempels, verbranden en begraven de lijken, en dienen ook tot begeleiders bij de lijkſtatiën, als wanneer zij op koperen bekkens ſlaan, waarvoor zij van de bloedverwanten of nabeſtaanden des overlédenen rijklijk beloond worden. —— Tempels vind men op *Japan* in groote ménigte. De meeſten zijn van hout, en niet groot; maar zommigen pronken met vergulde torens, welker ſpitzen, als ook de tempels zelven, vercierd zijn met allerhande beeldwerk. Men heeft er veelerlei van deze tempels: als, tempels der duivelen, der aapen, van den afgod *Canon*, die het gebied over de wateren en over de viſſchen heeft, van den afgod *Paca*, van *Amyda*, van *Chamis*, en den tempel met zo veele beelden als er dagen in het jaar zijn, névens nog veele anderen. ——

Zo wonderbaarlijk als weleer het chriſtendom op *Japan* voet kreeg, en eenen gezégenden voortgang maakte, wijl hetzelve zig in weinig tijds alöm uitbreidde, zo ſchielijk is het, eilaas! naderhand, weêr in dit land te ondergebragt. —— De beroemde Jeſuit, FRANCISCUS XAVERIUS, geſterkt door JOHANNES FERDINANDUS en COSMUS TURENSIS, die, van de Chriſten natiën, de eerſten waren, welken op *Japan* aan land ſtapten, kwamen aldaar aan den 15den Auguſtus 1549, en bragten, door hunne prédikingen, veele Japanners tot het chriſten geloof, hetwelk daaröp door de aankomſt van eene ménigte Jeſuiten alöm verder uitgebreid wordende, zag men eerlang eene tallooſe ménigte van het heidendom tot het chriſtendom gebragt. Verſcheidene koningen omhelsden den chriſtelijken godsdienſt; er ging zelfs een gezantſchap van Japan naar den paus van Rome, die ook, gelijk de koning van Spanje, gezanten met brieven en groote geſchenken naar Japan zond. Doch bij deze geſchenken is het zédert gebléven; want het verraad, bij de Jeſuiten geſmeed, om naamlijk gantſch Japan in handen der Portugeeſen te léveren, uitgelekt zijnde viel de gezégende arbeid van de voortplanting des chriſtendoms geheel in duigen. —— De Portugeeſen hadden reeds verſcheidene koningen, en veele duizend Japanners, die den roomſchen godsdienſt toegedaan waren, op hunne zijde, welken ligtlijk den keizer en de zijnen zouden hebben kunnen van kant maken; maar hun voornémen ontdekt zijnde geworden, moeſten al de Portugeeſen zig vaerdig uit Japan begéven, en de ingeborene Chriſtenen werden allen wreedlijk omgebragt. —— Allerijslijkst was de vervolging; niemand werd verſchoond; van den rijkſten tot den armſten, van den ſtoköuden grijsaard, tot het onnozele zuigelingje, alles werd aan de gruwzaamſte woede opgeöfferd; geheele huisgezinnen, ja gantſche geſlagten, onder dewelken men ſlegts éénen of weinige Chriſtenen vond, werden op de jammerlijkſte wijs vermoord: zommigen werden onthoofd, neêrgeſabeld, geſpietſt, anderen gerooſt, verbrand, geſmoord, gewipt, gekruiſt; met één woord, men bedagt en oefende de ſchriklijkſte wreedheden aan deze ongelukkigen, en ſlagtöffers van der Jeſuiten geſméden aanſlag. —— Dit moorden had voornaamlijk plaats tuſſchen de jaaren 1613 en 1626, en duurde zo lang, tot dat er geen uit- noch inlandſche Chriſtenen

in Japan meer gevonden werden. En men deed zédert nog al fcherp onderzoek. Zodra men iemand verdagt hield, werd hij wreedlijk gepijnigd, om hem te doen belijden, als wanneer zulk een, en zijn geflagt niet alleen, maar ook te weêrszijde de drie naaftwonende buuren, met derzelver geheele huisgezin, uitgeroeid werden. —— Schoon in dezen vreeslijken moord, onder zo veele duizenden, veelen tot aan hunnen dood volftandig bléven, keerden er egter ook zeer veelen weêr tot het heidendom, die dan, voor dat zij verfchoning erlangden, den chriften godsdienft moeften afzwéren, en een gruwlijk fchrift ondertékenen.

En dus is *Japan* wéderöm geheel en al van Chriftenen ontbloot, en ten eenemaale heidenfch geworden. Den Portugeefen is, op ftraffe des doods, het land ontzegd; en den Néderlanderen is het, onder de chriften natiën, alléén vergund, den japanfchen handel te drijven; doch men bepaalt hen zodanig, en houd zo nauw op hen het oog, dat er geen middel zou zijn, om iet tot voortplanting van de leere des euangelies te ondernémen. Eertijds had men den onzen *Firando* tot eene handelplaats aangewézen; doch thans is het *Nangafaky*. Hier komen onze fchépen op de reede, in de bogt vóór deze ftad, en het kleine eiland *Disma*, ten anker. Op dit eiland, hetwelk rondöm zeer fraai uit het water is opgehaald, ftaat de hollandfche logie, névens verfcheidene rijke pakhuizen, en woningen voor de opperhoofden en dienaaren der éd. maatfchappije. De fchépen loffen hier de waaren, die zij aanbrengen, om vervolgens te gelégen' tijd aan de Japanners verkogt te worden, en némen te zelfden tijde weêr andere waaren van hier méde terug.

Zodra de fchépen hier ter reede komen, word het gefchut driemaal gelofT, en aanftonds komen dan japanfche barken aan boord: de naamen, ouderdom, bedieningen, en qualiteiten der Néderlanders worden opgefchréven, hetwelk dan bij het vertrek der fchépen, wanneer andermaal onderzoek gedaan word, nauwkeurig moet overëenkomen, of de geen, aan wien het fcheelt, loopt groot gevaar, en het veröorzaakt groote ongelégenheid: vervolgens worden de vlaggen geftréken, en de Japanners némen de fchuit en het boot méde naar land, en bergen dezelven tot op het vertrek der fchépen. Den volgenden dag komen de *Bonioifen* aan boord, en plaatzen zig op 't halfverdek, op hetwelk de onzen te dien einde een tapijt moeten neêrfpreiden. Dezen doen onderzoek naar de lading; al de pakken, baalen, enz. der kompagnie moeten geöpend worden, hetwelk gefchied door japanfche *Coeltjes*, (: zékere dienaars:) welken de onzen daarvoor moeten betalen: de fchipsbevélhebbers en opperhoofden mogen wel aanfchouwers zijn, maar geen bevél voeren. De lading van al de fchépen dus opgenomen zijnde, word van alles aan den keizer verflag gedaan. Bijbels, pfalmboeken, en zulken, waarin zij kruifen, beeldjes van heiligen, of andere roomfche kerkcieraadjen vinden, als ook rozenkranfen, en hollandfch geld, worden in een vat gekuipt, en aanftonds, volgens gebruik, den Japanneren ter hand gefteld, die het méde naar land némen, en in bewaring houden, tot dat de fchépen zullen vertrek-

trekken; allerhande geweer, kruit, enz. word insgelijks uit de ſchépen en naar land gevoerd; het grof kanon word ook nauwkeurig bezien, en elk ſchip word door twee japanſche barken, ééne vóór, en ééne agter het ſchip, bewaakt. De opzienders hebben order van den keizer, om de japanſche verſtékelingen, in onze ſchépen, te doden, en, bijäldien er van wégens de onzen iet onbehoorlijks mogt geſchieden, de ſchépen met krijgsvolk te bezetten. — De lading word vervolgens door de hiervoor gemelde *Coeltjes* aan wal gebragt, en daaröp aanſtonds de luiken verzégeld met het keizerlijk wapen, en die dit zégel verbrak, zou zonder genade moeten ſterven. Wanneer men middelerwijl aan boord iet nodig heeft, het zij van water, of anderzins, zo moet er een ſein gedaan worden, en, door Japanners, aan den gouverneur van *Nangaſaky* verzogt, om hetgeen men nodig heeft, op wiens bevél dan ook aanſtonds het verzogte bezorgd word. — Zodra de beſtemde tijd tot het verkopen der waaren daar is, komen de kooplieden van alle oorden naar *Nangaſaky*, en zelfs tot op het eiland *Disma* toevloeijen. Deze handel geſchied gemeenlijk in de maand October. De monſters der waaren worden den kooplieden ordenlijk getoond, en de verkoping gaat zeer ſchielijk voort; en ondertuſſchen worden de opzienders door het hollandſch opperhoofd heerlijk onthaald. *Disma*, waaröp men alsdan eene verbazende ménigte van tenten en kraamen ziet, praalt met de koſtbaarſte japanſche koopwaaren, beſtaande in zilverwerk, porceleinen, koper, rokken, *china*-wortel, thee, kamfer, kamferhout, en, inzonderheid, in keurig verlakt werk, van koffers, kantooren, enz. welk alles aan de onzen wéderöm geveild en verkogt word, welken dan hunne lading bekomen hebbende, bevél krijgen om te vertrekken, en, ſchoon het dan mogt gebeuren, dat de ſchépen van bekomene ſchade nog niet gantſch herſteld waren, zij moeten egter onder zeil en zeewaard in; men noodzaakt ze zelfs wel bij ſtorm of tégenwind onder zeil te gaan, en indien men wat traag is, om dit bevél uittevoeren, zo komen aanſtonds de japanſche barken, kappen de ankers, en boegzéren het ſchip een end wegs naar het ruime ſop; waarna afſcheid némende, laten zij den onzen de zorg verder aanbevolen.

Dit is hetgeen ons van geloofwaerdige lieden, ten opzigte van *Japan*, berigt is; en voor zo ver délen wij het onzen lézer méde. — Ondertuſſchen zullen wij ons nu wéderöm naar *Batavia* begéven.

VIERDE HOOFDSTUK.

Eene groote chineesche Jonk *verbrand op de reede van* Batavia. *Geschenk uit* Suratte. *Des schrijvers zesde vertrek van* Batavia, *en komst door de engte, of straat, van* Sunda, *in volle zee. Koershouding. Men houd dezelve te vroeg naar het noorden, vervalt daar door in den noordwesten passaatwind, onder het eiland* Poelo Naijas, *en geraakt in het uiterste gevaar. Het schip word één en andermaal bijna geheel omgeworpen. Wéderkering naar de straat van* Sunda. *Komst in dezelve. Nadering aan* Batavia. *Men zet het langs de binnekust van* Sumatra, *naar het noorden, zeilt voorbij de straat van* Bancka, *de stéden* Palimban, Jambay, *en andere indische gewesten en eilanden. Armoedige gesteldheid, en woningen der Indiäanen van* Dryons *beschréven. Bedrijf des stuurmans. Komst vóór de stad* Malakka.

Ik werd in de weinige dagen, die ik op *Batavia* was, door GODS goedheid, weêr volkomen hersteld, en keerde derhalven wéderöm naar boord, daar wij des nagts welhaast uit den slaap gewekt werden, doordien eene groote chineesche *Jonk* (: zéker vaartuig :), het welk digt vóór ons voor anker lag, in den brand was geraakt, en ook eerlang, niettégenstaande alle aangewende vlijt, door de hévige vlamme verteerd werd. Wij vreesden, dat dit wrak, zijne touwen afgebrand zijnde, ons tégen den boeg zou komen drijven; weshalven wij, en andere nabijliggende schépen, het zeiltuig losmaakten, om op onze hoede te zijn: doch de *Jonk* brandde tot op het water af, zonder dat het ankertouw verbrandde; zodat niemand door den brand beschadigd werd, dan de eigenaars der *Jonk*.

Het jagt de *Goudsbloem*, onlangs uit *Suratte*, op de reede van *Batavia* aangeland, bragt van dáár een kostbaar geschenk, hetwelk door gecommitteerden van boord gehaald, ten toon gedragen, en met veel staatsie binnen het kasteel van *Batavia* ontvangen werd. —— Dit geschenk bestond in een klein doch kostbaar koffer, waarïn zommigen dagten dat juweelen waren. Ondertusschen brandde men van het kasteel, en van het jagt de *Goudsbloem*, het geschut los; de soldaaten déden een drievoudig salvo, en men bedreef verdere vreugdetékenen, zo met het blazen der trompetten, en het opstéken van vlaggen en wimpels, als anderzins.

Onderwijl kwamen verscheidene schépen van alle oorden, op de reede van *Batavia* aan, terwijl veele anderen naar verscheidene kwartieren van Indiën vertrokken; en dus liepen de maanden Junij, Julij, en een groot gedeelte van Augustus voorbij, en genaakte de tijd, dat de schépen naar het vaderland zouden aangelegd worden. Ik begon nu ook zomtijds eens wéderöm

aan

aan mijne maagschap en vaderland te denken, werwaard mijne begeerte hoe langer hoe sterker strekte, en ik stond zelfs in beraad, of ik nog een jaar in Indiën blijven, dan of ik weêr naar het vaderland kéren zou: want, schoon ik nog voor ruim een jaar verbonden was, vond ik egter thans bekwaame gelégenheid, om met de eerste retourvloot naar Néderland te vertrekken. Intusschen op een ander schip overgescheept zijnde, dat aangelegd was, om eene reis naar *Bengale*, en, misschien, gelijk men geloofde, van dáár, naar *Coromandel*, *Ceilon*, de roode zee, en Persië te doen, en dan van dáár, met retoeren naar *Batavia* te kéren; zo besloot ik méde tot deze reis, te meer, dewijl ik wel genégenheid had, om uit Persië, of langs de roode zee, met de karavanen, door Turkijën, Egipte, of andere landen, naar het vaderland te vertrekken; en, schoon mij dit mogt mislukken, dagt ik, kon ik thans in het aanstaande jaar bijtijds op *Batavia* zijn, om de terugreis naar Holland alsdan met de retourvloot aantenémen.

De vrienden en bekenden vaarwél gezegd hebbende, krégen wij eenen opperkoopman, met zijne vrouw, slaaven en slavinnen aan boord, welke, op de reis, als admiraal, het oppergezag, en, in *Bengale*, het opperdirecteurschap over al de kantooren der ed. maatschappije stond te bekléden, en wij maakten gereedheid tot ons vertrek.

Den 20sten September, des morgens vroeg met het aanlichten van den dageraad, staken wij met drie schépen in zee, en stévenden naar de straat van *Sunda*, zijnde alle drie naar het noorden bestemd: naamlijk, wij naar het vermaaklijk *Bengale*, en de andere twee naar het koningrijk *Arrakan*. Wij zetten de koers met eenen gewenschten wind naar de straat van *Sunda*, en ontmoetten een hollandsch schip, het welk wij preiden, en bevonden het schip het *Raadhuis van Amsteldam* te zijn, dat van de kust van *Coromandel* kwam en naar *Batavia* zeilde. Wij moesten, wégens stilte, des nagts bij het *Moordenaars* eiland ankeren; en des morgens weêr onder zeil gegaan zijnde, moesten wij andermaal, uit hoofde der stilte, omtrent de baai van *Bantam*, voor anker gaan liggen: wij krégen egter eerlang voordéligen wind, zodat wij spoedig door de straat van *Sunda*, en in volle zee kwamen. Wij bevonden, dat ons schip, om rédenen, die wij strak melden zullen, als het vóór den wind ging, zo vaerdig in het zeilen was, dat de andere schépen, onze makkers, ons bezwaarlijk volgen konden; en onze schipper en opperstuurman, welken vrolijke gasten waren, gelijk in het vervolg gezien zal worden, begeerden niet naar iemand te wagten, maar wilden, als brave zeelieden, de reis vervorderen, en onzen reisgenooten den agterstéven laten zien, agtende zig-zelven wijs genoeg om den weg te vinden; weshalven zij het des nagts, als wanneer het zelfs zeer duister was, lieten voortstaan, zodat wij des morgens de andere schépen uit het gezigt verloren hadden, en ons dus alléén bevonden, wanneer wij nog slegts een etmaal naar het westen zeilden, tot dat wij, naar gissing, omtrent vijféndertig mijlen bewesten de straat van *Sunda* dagten te zijn; wij hadden ook reeds de gewenschte passaat van de gewoone zuidóoste winden aangetroffen, om daarméde, gelijk het behoorde,

de, de koers verder naar het weſten voorttezetten. —— Om egter den lézer een nader denkbeeld hiervan te géven, zullen wij de veiligſte reizen van *Batavia*, naar de landen van *Pegu*, *Arrakan*, en voornaamlijk naar *Bengale*, die buitenöm *Sumatra* geſchieden, kortlijk opgéven.

De néderlandſche ſchépen, die jaarlijks, in het laatſt van Auguſtus, of in September, de reis van *Batavia* naar *Bengale*, of naar *Arrakan* ondernémen, door de ſtraat van *Sunda*, en in volle zee gekomen zijnde, ontmoeten aldaar gemeenlijk de gewoone pasſaat, of het beſtand der aanhoudende zuidöoſte winden; en te ſpoediger en zékerer, wanneer zij van 6 tot 7 graaden, of meer, het zuiden zoeken. Dezen beſtendigen wind, doorgaans met goed en lieflijk weeder, bekomen hebbende, vorderen dezulken, die voorzigtig en zéker zoeken te gaan, daarméde wel honderdënzeſtig of zéventig mijlen naar het weſten, omdat zij anders, als zij eerder noordlijk ſtévenen, in de onſtuimige noordweſte pasſaatwinden lopen, werwaard men noodzaaklijk moeſt ſtévenen, en dus geen koers kunnen zeilen, maar onfeilbaar, door de ſterk aandringende ſtroomen, en holle baaren, naar het ooſten geſlingerd moeten worden, en met veel kommer en gevaar op de zorglijke weſtkuſt van *Sumatra* vervallen, vanwaar het onmogelijk is de reis naar *Bengale*, of naar *Arrakan* voorttezetten, of te volvoeren, ten zij men wéderöm naar de ſtraat van *Sunda* kére, om alsdan van dáár, wijl de tijd verlopen is, binnen *Sumatra* door, voorbij *Malakka*, de reis noordwaard, met vrij meer gevaar en moeite, naar *Bengale* te vervorderen; daar anders de reis, in het eerſt wél aangelegd zijnde, zeer wél gelukt, wanneer naamlijk de ſchépen ver genoeg naar het weſten gezeild zijnde, naar het noorden ſtéken, ſchoon zij den aanhoudenden noordweſten pasſaatwind krijgen, wijl alsdan nog gevoeglijk met eenen noordöoſten gang, de bengaalſche zee kan bezeild worden, naardien de noordweſte pasſaat gemeenlijk op de zuiderbreedte van vier, en minder graaden aangetroffen word; en, ſchoon men verder heen naar het westen gezeild is, zullen de ſterke ſtroomen den zeeman genoegzaam naar het oosten dringen, en er is kans, om, op deze wijs, boven de eilanden van *Andamanon* en *Nycobar* te komen, als wanneer de reis, met Gods hulp, genoegzaam gewonnen is, welke langs dezen weg meermaalen in 30 of 35 dagen gedaan word, en zomtijds in korter' tijd geſchied is.

Misschien krijg ik hier de ſchippers en zeekundigen aan den hals, om dat ik mij zo ver in hunne kunſt heb ingelaten; doch het zij zo. Hunne berigten dienäangaande, als ook de eigen ondervinding in de voorgaande reizen naar de landen van *Arrakan* en *Bengale*, zijn oorzaak, dat ik hierïn een weinig uitweide; ook zal het hier verhaalde in het volgende geſtaafd worden: want wij hebben zulks op deze reis met veel ſchade, ongemak, armoede, en ménigvuldige gevaaren, tot ons leedwézen, ondervonden. —— Wij komen dan nu wéderöm tot onze langdurige en kommerlijke reis naar *Bengale*, werwaard wij, gelijk gezegd is, nog maar omtrent 35 mijlen bewesten of buiten de ſtraat van *Sunda* gekomen waren, daar wij den gewenſchten zuidöoſten paſſaatwind aantroffen, en aanſtonds de koers noord-

weſt-

westlijk begonnen te wenden; want onze ſchipper en ſtuurman, welken eerſt uit *Zeeland*, in *Indiën* gekomen, en dus nog rijklijk, en meer dan dienſtig was, van vaderlandſchen drank voorzien waren, leefden meer raad met de mom, tabak, en brandewijn, dan met het kompas, de boeken of kaarten; en meenden met deze koers, zo regt door, gemaklijk in *Bengale* aantelanden: doch wij, de onderſtuurman en anderen, waren van een geheel ander gevoelen, en gaven onze gedagten te kennen, dat wij met deze te vroeg begonnene koers, welhaaſt den onſtuimigen noordwesten paſſaatwind in den mond zouden lopen, waardoor, als ook door de holle zee en ſterke tégenſtroomen, wij zonder twijfel eerlang op de weſtkuſt van *Sumatra* moeſten vervallen.

Doch wij hadden niets te zeggen, en onze voorſtellingen hadden geen ingang. De koers ging dan voort, met fraai weeder, en eene beſtendige koelte uit het zuidöoſten, regt vóór den wind heen, vorderende ondertuſſchen met volle zeilen en eenen goeden voortgang naar het noordwesten, waaröm zommigen zig verbeeldden binnen korten tijd in het vermaaklijk *Bengale* te zullen belanden; doch dezen maakten verkeerde rékening: want nog maar twee dagen dus voortgezeild hebbende, werd de zuidöoſte wind hoe langer hoe ſtiller, liep zuidlijker, en draaide vervolgens naar het noordweſten, daar hij ſtaan bleef, waaröp wij donker, onſtuimig, en ſtormägtig weeder, ſtofrégens, en holle zee krégen. Naar onze gisſing waren wij toen op drie graaden zuiderbreedte; gedurende het laatſte helder weeder hadden wij geen hoogte kunnen bekomen, nademaal de zon in 't toppunt was, en gevolglijk geen ſchaduw gaf. Onze gewaande voorſpoed viel dan geheel verkeerd uit, en hier was goede raad nu duur. Wij ſtévenden egter, wijl wij niet anders konden, naar het noordöoſten; doch, wégens de holle zee en ſterke tégenſtroomen, konden wij geen noordooſt houden. In tégendeel ging het regt op de voorgemelde westkuſt van *Sumatra* aan, zo lang, tot dat wij, naar gisſing, onder de middelijn waren gekomen, en, den 4den October, het eiland *Naijas* in 't gezigt krégen, hetwelk ſlegts eenige mijlen van *Sumatra's* weſtkuſt is afgelégen. Thans vond men het ſpreekwoord bewaarheid; „ dat de „ misſlagen nooit béter gezien worden, dan wanneer zij gedaan zijn." — De ſchips-opperhoofden ſtonden nu met de handen in het hair, en zagen malkanderen radeloos aan. Men vond egter geraden, alzo wij het eiland *Poelo Naijas* reeds digt genaderd waren, het wéderom zeewaard over een' anderen boeg te wenden; en wij ſtévenden derhalven weſt-zuidweſtwaard, doch wij konden, naar gisſing, niet boven zuidweſt behouden. Hier kwam nog eene zwarigheid bij: de noordweſte ſtormvlaagen en régenbuijen ſtaken hoe langer hoe feller op, met eene deizige lugt, donkere wolken, en zeer holgaande waterbaaren; zodat wij ten laatſten nauwlijks marszeilen durfden voeren, uit vrees van het onderſte boven te zullen geworpen worden, doordien ons ſchip zeer rank, genoegzaam lédig, en op geen 50 laſten na genoeg geballaſt was, hetwelk niemand anders, dan den onvoorzigtigen ſchipper en opperſtuurman te wijten was, wijl zij op de reede van *Batavia*, of

el-

elders, genoegzaamen ballaft hadden kunnen bekomen: doch hetzelve verwaarloosd zijnde, zworven wij dus dag op dag met ons wankelbaar fchip, waarin omtrent honderd lévende zielen waren, op GODS genade, in het uiterfte lévensgevaar. In deze ongelégenheid werd goedgevonden, dat men al het grof gefchut, en andere boven ftaande zwaarte, bij gebrek van ballaft, in het ruim zou laten zakken, om, zo veel mogelijk, te verhoeden, dat het fchip door de felle winden en onftuimige zee omgeflagen wierde. Men ging hier méde ten eerften aan het werk, niet zonder groote moeite en gevaar wégens het geweldig over en weêr flingeren van het fchip. Schoon het fchip nu eenigzins ftijver, en béter in ftaat was, om de golven te klieven, hielp het egter nog niet genoeg, doordien de bulderende ftormwinden uit het noordwesten hoe langer hoe meer de overhand namen. Wij zukkelden dus in het dringendfte gevaar, en wendden het zomtijds eens weêr naar het noordooften; doch, over welken boeg wij zeilden, wij werden door de onftuimige winden en woedende golven telkens geweldig neêrgefméten. Wij konden ook, uit hoofde van het deizige weeder, en de donkere wolken, nog geen hoogte aan de zon bekomen; wij merkten egter, dat wij langs hoe meer verägterden. —— Dit zukkelen duurde tot den 8ften October, als wanneer wij noord-noordooft, of liever noordöoft, zeilende, van zulk eene holle zee beftormd werden, dat het fchip fcheen uit malkanderen te zullen gefchokt worden, en dien namiddag, als ook den volgenden nagt, ftonden wij vreeslijke rukwinden uit.

MAAR dit alles was nog niets, in vergelijking van het geen daar op volgde; want des anderen dags, den 9den October, geraakten wij in den hoogften nood, alzo wij tégen den middag zulk een' fellen ftoker krégen, als wij te voren nog niet gehad hadden. De rankheid van het fchip, en de traagheid in het ftrijken van het marszeil waren oorzaak, dat wij door den geweldigen ftorm eensklaps omgeworpen werden, zo dat wij met de zeilen op het water lagen, hetwelk ons allen in de akeligfte omftandigheden bragt, wijl wij niet anders dagten, of het fchip zou verder omgetuimeld hebben: doch, in deze algemeene verbaasdheid, gelukte het den fchrijver, den grooten fchoot van het fchoverzeil los te krijgen, hetwelk, naaft GOD, het vaerdigfte middel onzer behoudenisf' was. Ondertuffchen geraakte alles gaande, wat los ftond, en men hoorde het droevigfte gefchreeuw en gekerm der geenen, die, in dit overftorten, naar lij, en onder de voet geraakt zijnde, zig onder, of tuffchen de fchipsbeflommering in, befchadigd hadden. —— De fchoot dan uitgevierd, en de groote hals van het fchoverzeil, welke los geraakt was, weêr toegezet zijnde, begon het fchip allengs weêr te rijzen, en, de wind te met wat ftillende, zetten wij wéderom alles bij, wat gevoerd kon worden.

DEN volgenden dag, den 10den October, bevonden wij, dat wij andermaal onder *Poelo Naijas* vervallen waren. Wij hadden nu eindelijk ook eene heldere lugt en aangenaamen zonnefchijn, zodat wij des middags de hoogte konden némen, en ons toen op 0 graaden 30 minuuten noorderbreedte be-

bevonden; de wind was ons egter geftadig tégen, en op den avond krégen wij wéderom zwaare ftormwinden, donkere wolken, en geweldige régenbuijen uit het noordweften. Wij laveerden over en wéder, naar dat de wind fchaveelde, tot in den nagt, wanneer wij, door de gevaarlijke valwinden en buijen, op nieuw in groote verlégenheid geraakten, en in vrees van met het fchip het onderfte boven gefméten te worden, gelijk ook weinig fcheelde; doch door GODS goedheid liep alles nog gelukkig af.

OP deze wijs fpeelde men met ons léven. Den 12den October waren wij nog al omtrent de boomrijke ftranden van het laag en wild eiland *Poele Naijas*, alwaar de hévige ftormwinden ons dikwils noodzaakten de marszeilen in te némen, en dan maakten wij den krabben gang. De onftuimige noordweste winden en hoog opzwellende baaren beftormden ons bij aanhoudendheid op de fchriklijkfte wijs, en drongen ons fteeds naar het onbewoonde *Poele Naijas*: ook verliep de tijd, en de noordlijke winden hadden wij hoe langer hoe meer te wagten; ons water en brandhout begon te minderen, en er was geen kans om op die wijs ooit in *Bengale* aan te landen; maar wel zag men het droevig noodlot als onvermijdlijk te gemoet, van eerlang met het kompagnies fchip, en zo veele lévende zielen, naar het onpeilbaar diep te verhuizen.

IN deze akelige gefchapenheid van zaaken werd de fchipsraad bij malkanderen geroepen, en, alles overwogen hebbende, befloten, naar de ftraat van *Sunda* te kéren, dezelve doorgezeild zijnde, aanftonds de reis weêr op nieuw te beginnen, en nu binnen *Sumatra*, door de engten van *Banka*, *Dryons* en *Malakka*, en zo vervolgens langs de kuft van *Queda* en *Perach*, de koers naar *Bengale* te wenden, hetwelk ook in de omftandigheid, waarin wij ons bevonden, de beste raad was, en het eenigfte middel, om nog dit jaar in *Bengale* te komen, waartoe anders, daar wij buiten *Sumatra* om, en zo ver van de koers afgeraakt waren, geen mogelijkheid was.

DIT befluit werd den 11den October genomen, en wij keerden aanftonds, volvrolijk, weêr naar de ftraat van *Sunda*. Wij ftévenden vóór den wind en zuidooft met een' fnellen voortgang, verloren eerlang het bofchrijk *Poele Naijas* uit het gezigt, dat wij twee of drie mijlen gisten in den omtrek te zijn, pafleerden voor de vierdemaal, op deze bengaalfche reis, de middelijn, en vervolgens de eilanden de *Goede Fortuin* en *Naffau*, waarna wij de hooge toppen van *Sumatra's* weftkuft, als ook den grooten berg van *Sillebar*, in 't gezigt krégen; en, hier béter beftand van weeder bekomende, hadden wij veränderlijke winden, zomtijds ftilte, vorderden niettemin, en kwamen voorbij het droevig eilandje, als ook het eiland *Engano*; pafleerden vervolgens de *Kleine Fortuin*, en den vlakken hoek van *Sumatra*, komende dus wéderom in de ftraat van *Sunda*, daar onze opperftuurman, wat te veel voor de kwaade lugt genomen hebbende, de wolken, die op den horizont lagen, voor het *Prinfen* eiland peilde, fchoon agter ons niets dan lugt en zee, en het gemelde eiland nog genoegzaam vóór ons uit te ftuurboord lag. Wij zeilden ondertuffchen met die dronken fnaaken voort, pafleerden

zeer fpoedig de ftraat van *Sunda*, en kwamen dus, na zo veel zukkelen en zwerven, wéderom honderd en zestig mijlen terug gezeild, en tot digt bij de ftad *Batavia*, van daar wij vertrokken waren, hebbende reeds vierëndertig dagen op reis geweeft, en zeer veele gevaaren en kommer uitgeftaan; daar intégendeel de twee andere fchépen, onze makkers, die met ons van *Batavia* vertrokken waren, doch voorzigtiger geweeft, en, voor dat zij het naar het noorden hadden gewend, zo ver naar het weften gezeild waren, dat de noordwefte winden hen niet konden hinderen, hunne reis tot *Bengale* voorfpoedig volbragt hadden, gelijk wij naderhand vernamen.

Wij ondernamen, met onzen nimmer nugteren fchipper, en zijnen maar al te getrouwen médemakker, den opperftuurman, op nieuw de reis naar *Bengale*, zonder dat men eens op *Batavia* durfde aanzeilen, om fchip en volk eerft van het nodige te voorzien; want men mijdde nu deze ftad, als ware het eene vijändlijke geweeft. Wij zetten het ooftwaard, langs de laage landsdouwen van het groote en magtige eiland *Sumatra*, naar de ftraat, of engte van *Banka*, doch wij waren hier genoodzaakt, door tégenwind, met eenen gunftigen ftroom te lavéren. Wij pafféerden het kleine eiland *Lucipare*, en kwamen in de ftraat van *Banka*. Langs de kuft van *Sumatra* hadden wij nu en dan ook vreeslijke ftormvlaagen, régen, blikzem, en geweldige donderflagen, die hémel en aarde fchénen vanéén te zullen fcheuren, en met een ijslijk gefchater rondöm ons neerfloegen. Ondertusfchen waren de fterke ftroomen, in deze ftraat, ons gunftig, want zij gingen van het zuiden naar het noorden, en wij pafféerden dus tuffchen de altoosgroene vermaaklijke landsdouwen van *Sumatra* en het eiland *Banka* door. —— Wij ontmoetten verfcheidene indiäanfche fchépen, zo *jonken*, *tynangs*, als *kanôs*, der Maleijers, Chineefen, Achinders, Siämmers, en andere natiën, welken, van *Palimban*, *Jambay*, *Achin*, *Malakka*, *Siäm*, *Tonquin*, *Cambodia*, en van meer andere plaatzen komende, naar *Groot-Java*, *Bantam*, *Batavia*, en omliggende gewesten ftévenden: zommigen vervolgden hunne reis ook met ons naar het noorden.

Den 28ften October, des zondags, zagen wij vóór ons uit een fchip, hetwelk wij onderhaalden, en bevonden het *Raadhuis van Amfteldam* te zijn, dat wij, in het begin van onze eerfte rampfpoedige bengaalfche reis, in de ftraat van *Sunda* hadden ontmoet. Het kwam nu van *Batavia*, vanwaar het voor agt dagen vertrokken was, en beftemd om, over *Malakka*, naar *Coromandel* te ftévenen. —— Zij verwonderden zig zeer, ons thans op deze hoogte te vinden, daar zij meenden, dat wij al in *Bengale* waren. Wij verhaalden hun ons wédervaren, en zeilden nu met malkanderen voort langs de wildernisfen van *Sumatra's* ooftkuft, welks ftranden men, uit hoofde van de digte bosfchaadje, niet bekennen kon; want de boomen ftonden op dezen laagen oever zo nabij de zee, dat derzelver overbuigende takken tot in het zilte water neêrhongen. Wij vernamen egter hier, noch op het eiland *Banka*, geen dorpen noch bewoonde landftreeken: al deze geweften fchénen langs den zeekant geheel woeft en onbewoond te zijn. Hier en

daar

daar zagen wij geheele boomen, waarſchijnlijk door het water uit den grond geſpoeld, met wortels en takken drijven, welken wij in 't eerſt, van verre, voor maleitſche ſchépen, of *jonken*, aanzagen, die op ons afkwamen. Wij paſſeerden vervolgens de rivier der ſtad *Palimban*, welke ſtad voor weinig jaaren door de Néderlanders afgelopen was, en in koolen gelegd, wijl derzelver inwoners twee ſchépen der onzen op eene verraderlijke wijs vermeeſterd hebbende, het volk derzelven hadden vermoord, gelijk wij in dit deel, bladz. 18, reeds gemeld hebben: thans leefden zij wéder geruſt en vreedzaam met de Néderlanders.

Het eiland *Banka* was laag en vol wildernis; egter kwam het mij als eene wélgelégene en vrugtbaare landsdouwe voor; waaröm ik mij verwonderde, dat zulk een ſchoone oord onbewoond en geheel wild was: ik geloof, indien dit eiland tamelijk van goed zoet water voorzien was, hetzelve reeds voor lang door de Hollanders of Portugeeſen zou zijn bewoond geworden, om deszelfs wélgelégenheid, aangezien de ſterke doorvaart, welke hier geſchied van ſchier allerhande volken van het Ooſten. — Wij hetzelve, als ook de eerſte, tweede, en derde engte van de ſtraat *Banka* paſſérende, kwamen wéder in ruimer zee, en ſcheidden toen van 't ſchip het *Raadhuis van Amſteldam* af, wijl hetzelve, als zwaarder geladen zijnde, trager in 't zeilen was. De ſchipskundigen van hetzelve hadden ons eenig onderrigt aangaande de malakſche vaart gegéven, en wij ſtévenden nu met een' veränderlijken wind noordwestlijk heen. Den 1ſten November 1663, zagen wij ten ooſten de zéven eilanden, doch hielden het naar de kuſt van *Sumatra*, kwamen vóór de bogt, en niet ver van *Jambay*, daar wij twee hollandſche ſchépen op de reede voor anker zagen liggen. De inwoners kwamen met hunne kanôs uit de ſtad, en bragten ons allerhande goéde viſch, die zij ons voor een weinig lijnwaat verkogten. Wégens ſtilte moeſten wij tweemaal ankeren; doch, de koelte bekomen hebbende, geraakten wij voorbij het kleine eiland *Varelle*, en andere omliggenden. Wij hadden nog donker weeder, en dagelijks zwaaren donder en blikzem; paſſeerden het ſchoone ſumatraſche geweſt van *Taniong Boero*, en wéderöm den évenaar, waarna wij helder weeder krégen, en den hoogen bultigen berg op het eiland *Lingen* ontdekten. Wij zagen hier ook van verre een hollandſch ſchip, zijnde, gelijk wij naderhand op *Malakka* verſtonden, het jagt *Brouwershaven*, dat van *Perſië*, *Coromandel*, en *Malakka* kwam, en de reis naar *Batavia* voortzette. Wij krégen eerlang de voorſte eilanden van de ſtraat *Dryons* in 't gezigt, werwaard wij, met een' gunſtigen ſtroom, doch ſlappe koelte, zagtlijk voortdréven, tot dat wij in de ſtraat, of engte van *Dryons* kwamen, daar wij eene brandende hitte hadden, en des nagts, uit hoofde van de veelheid der eilanden, moeſten ankeren.

Den volgenden morgen, den 7den November, telden wij wel vijftig eilanden rondöm ons heen, tuſſchen veelen van dewelken wij het doorzetten, om in de engte van *Dryons* te komen; doch wij moeſten hier verſcheidene maalen ankeren, wijl wij de voordélige ſtroomen en vloeden genoodzaakt

ren waartenémen. Tégen den avond weêr onder zeil geraakt zijnde, dréven wij, met eenen gunſtigen ſtroom, bij het licht der zilveren maane, de ſtraat in, en met het ondergaan der maane ankerden wij bij twee kleine hooge eilanden, die, gelijk al de hier omheenliggenden, met eene digte bosſchaadje bezet waren, daar wij het aangenaame licht van den dageraad afwagtten.

Des morgens vroeg, den 8ſten November, gingen wij, met eene régenbui, weêr onder zeil, lavérende met eenen gunſtigen en ſnelvliegenden ſtroom verder de ſtraat in, welke wij voorſpoedig doorgeraakten. — De zwarte Maleiers, of Indiäanen, woonden op deze eilanden zeer armoediglijk. Wij bewonderden hunne zonderlinge en armhartige hutten en kluizen, welken, langs den oever, op klippen en rotzen, in wilderniſſen, en angſtvallige plaatzen, van riet en kokosbladen waren gebouwd, zijnde vijf of zes voet hoog verhéven, en op paalen geveſt. Deze lieden kwamen met hunne kanôs bij ons aan boord, en bragten ons eenige klappusnooten, wat pinang, zes hoenders, en eene civetkat te koop, hetwelk zij voor een weinig oud ijzer en lijnwaat gewilliglijk overgaven. Zij begeerden geen geld, ſchoon wij het hun aanboden. Zij liepen genoegzaam geheel naakt, hebbende ſlegts een' lap lijnwaat vóór de ſchaamte.

Deze eilanden waren allen zo vol geboomte en digte boſſchaadjen, van derzelver oevers af, tot op de hoogſte toppen der bergen, dat zij ſchénen ondoorganglijk te zijn: men kon ook noch ſtranden noch oevers onderkennen, vermids het geboomte tot in 't water ſtond. — Wij visten in deze gewesten zeer fraije ſteenägtige planten van koraal, welken volkomen de gedaante van boomtjes hadden: zommigen waren rood, doch de meeſten van eene grauwe kleur, met zeer fijne takjes.

Des namiddags geraakten wij buiten de ſtraat van *Dryons*, krégen toen, met een' gunſtigen ſtroom, de vaste kust van het péperrijk land van *Maleijen* in het gezigt, en des nagts paſſeerden wij het eiland *Corman*; doch kort daaröp moeſten wij, door tégenwind en ſtroom, het anker werpen.

Langs deze gewesten, en in de ſtraat van *Dryons*, beſpeurt men ſterke vloeden en ſtroomen, die, door geweldige zeeën, van het ooſten, noorden, en weſten voortgeſtouwd wordende, hunn' doortogt hier, en door de ſtraat van *Malakka* zoeken. — Zommigen ménen, dat dit de oorzaak is, waarom in deze gewesten van Aſië zo veele eilanden gevonden worden, welken weléer met malkanderen, of met de vaste kust verënigd geweeſt, maar naderhand van tijd tot tijd tot zo veele eilanden aangeſpoeld mogen zijn: doch wij willen dit, liefſt, aan de natuur-onderzoekers overlaten. — Wij hadden hier weêr eene nieuwe klugt met onzen dronken opperſtuurman. In de ſtraat van *Sunda* had hij met een bedwelmd brein de wolken in de lugt gepeild; doch hier peilde hij nu de vaste gronden onder 't water. Wij lagen voor anker, en het zeiltuig was in den band; doch, de ſtroom met eene buitengemeene ſnelheid voorbij het ſchip heen vliegende, meende dit beſchonken hoofd, als hij des nagts, bij den maaneſchijn, uit zijne hut

te

XXXVI
de Stadt MALACCA

te voorſchijn kwam, dat wij zeilden, en zulk eenen ſnellen voortgang maakten; weshalven hij, willende zijne voorzigtigheid betonen, de matrooſen kommandeerde, naar voren in het galioen malkanderen aantemannen, om, éven gelijk men bij eenen goeden voortgang doet, daar het dieplood te werpen, roepende luidkeels: *voor is hij voor;* hetwelk geſchied, opdat de ſtuurman, op dit roepen, vaerdig in het peilen der diepte zou zijn; want, door den voortgang, dien het ſchip maakt, word anders lood en lijn aanſtonds agterüit bevonden. Onze bootsgezéllen met hem den ſpot ſtékende, gehoorzaamden aan zijn bevél, en wierpen uit het galioen het dieplood, roepende geſtadig: *voor is hij voor*, daar het ook telkens in den grond néderviel en liggen bleef, tot dat men het weêr oppalmde. Met dit klugtig bedrijf werd een' geruimen tijd aangehouden; tot dat eindelijk deze nauwkeurige ſtuurman merkte, dat wij voor anker lagen, als wanneer hij weêr naar zijne hut keerde, wordende ondertuſſchen dapper uitgelachen. Dergelijke klugtige bedrijven hadden wij, op deze reis, al verſcheidene maalen.

Den 9^den^ November, des morgens, gingen wij wéder onder zeil, ſtévenden noordweſtlijk langs de vaſte kuſt. Den volgenden dag kwamen wij voorbij den hoek van *Rio Formoſa*, en krégen des avonds de *Ilia d'Aguades*, of de *Watereïlanden*, in 't gezigt; doch, wégens tégenwind en onſtuimig weeder, moeſten wij ankeren. Den 11^den^ November gingen wij weêr onder zeil, en ontmoetten het hollandſch ſchip de *Nagelboom*, dat van *Malakka* kwam, en met eene lading péper naar *Batavia* ſtévende, om nog dit jaar naar het vaderland te vertrekken. Wij hadden zeer gaern onze brieven, naar *Batavia*, en *Holland*, aan hetzelve médegegéven; doch wij konden malkanderen, zonder merklijke vertraging van de reis, niet aantreffen. Des middags kwamen wij onder de *Watereïlanden*, en ontdekten de ſtad *Malakka*: de lugt was egter zeer ongeſteld, en wij hadden felle tégenwinden, verzeld van zwaare régenbuijen; zodat wij hier, met ankeren en lavéren, nog twee dagen moeſten zukkelen, tot dat wij eindelijk, den 13^den^ November, GODE zij dank, behouden op de reede vóór het beroemde *Malakka* voor anker kwamen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Korte beſchrijving der ſtad Malakka , *haare opkomſt*, *en aangroei tot een handeldrijvend koningrijk. Zij word eerſt door de Portugeeſen*, *en naderhand door de Néderlanders gewonnen. Derzelver tégenwoordige ſtaat. Aart en inborſt der inwoners. Koningrijken en ſtéden der* Maleijers, *in den lande van* Malakka. *Ligging van het koningrijk van* Siäm , *en deszelfs hof- en hoofdſtad* Judia. *Des konings gezag*, *pragt*, *en vermogen. Godsdienſt*, *kléding*, *koophandel*, *zeevaart*, *en rouwplegtigheden der* Siämmers. *Beſchrijving van het groot en magtig eiland van* Sumatra, *deszelfs ligging*, *vrugtbaarheid*, *koningrijken*, *ſtéden*, *en handelplaatzen.* Achin, *het magtigſte rijk op* Sumatra. *Aart*, *inborſt*, *en kloekmoedigheid van deszelfs bewoners. Geſtalte*, *kléding*, *en verdere gewoonten der Indiäanen van* Sumatra. *Eilanden*, *buiten de weſtkuſt van dit rijk gelégen.*

ZODRA wij hier aangekomen waren, begaf zig de opperkoopman naar land, om den heere RIETBEEK, kommandant van *Malakka*, van onzen toeſtand kennis te géven, en hem te verzoeken in onze behoefte te willen voorzien, en ons het nodigſte te verzorgen. Deze heer verſtond met geen kleine verwondering ons rampſpoedig omzwerven, en beval ons omtrent dertig laſt tin intenémen voor ballaſt, om die naar *Bengale* te voeren, hetwelk gedaan hebbende, vonden wij ons ſchip vrij béter in ſtaat, om de zee te bouwen, dan te voren. ═ Onze goede opperſtuurman, die zig op de reis zo treflijk gedragen had, werd ook op een ander ſchip geördonneerd, en wij krégen een' anderen in zijne plaats. Aan water, brandhout, en eenige lévensmiddelen hadden wij ook gebrek; doch wij bevonden ons hier in een ſober geweſt, daar niet veel te bekomen was: weshalven wij geduld moeſten hebben, tot dat wij aan het eiland *Dingding*, hetwelk wij paſſéren moeſten, zouden gekomen zijn, daar overvloedig brandhout en water te krijgen was, en zelfs béter en gemaklijker dan op *Malakka*. Wij maakten derhalven gereedheid, om, zo ſpoedig mogelijk, derwaard, en verder naar het noorden te komen.

WIJ vonden alhier, op de reede van *Malakka*, de ſchépen de *Kabeljau*, *Hoorn*, *Alkmaar*, *Jaarloos*, en nog twee moorſche ſcheepjes, voor anker liggen; ook kwam, den 21ſten November, het ſchip het *Raadhuis van Amſteldam* behouden bij ons aan. ═ Ondertuſſchen dat wij hier vertoefden, hadden wij gelégenheid de beroemde ſtad *Malakka* nauwkeurig in oogenſchijn te némen. Wij zullen den lézer van dezelve, als ook van de omliggende oorden, het volgende mededélen.

De ſtad *Malakka*, omtrent honderd en vijftig duitſche mijlen ten noorden van *Batavia*, op 2 graaden, 28 minuuten noorderbreedte, en op de vaſte kuſt van *Maleijen* gelégen, is van een klein beginzel opgekomen, en, gelijk de inwoners verhalen, ſlegts een gering vlekje geweeſt van eenige weinige viſſers hutjes, die zig, alzo het land den koning van *Siäm* toebehoorde, aan deszelfs gehoorzaamheid onderwierpen, tot dat, naar men zegt, zéker java's vorſt, met hulp van eenige viſſers en zeeſchuimers, zig van dit viſſers-gehugt meeſter maakte, en er de ſtad *Malakka* ſtigtte. — Zédert hebben de Arabiers, Mooren, en Perzen, niet alleen aldaar den handel gevestigd, maar ook den mohammedaanſchen godsdienſt onder de inwoners voortgeplant, en is dit *Malakka* langs hoe meer in handel en volkrijkheid toegenomen, zodat reeds ten tijde van den koning EMMANUEL van Portugal, als de beroemde ALPHONSUS D' ALBUQUERQUE in de Indiën kwam, hetzelve, met zijne omliggende landen, een aanzienlijk koningrijkwas geworden, waaröver toen, naar men zegt, een MAMUD, geboortig van Arabië, als koning, heerſchte.

De afgezondenen van den generaal ALBUQUERQUE maakten met dezen Arabier een vaſt verbond van handel en vriendſchap: doch MAMUD nog een' aangeboren' wrok tégen de Portugeeſen voedende, overviel dezelven, en wierp degeenen, die hij in zijne magt bekomen kon, in de gevangenis. Zodra dit den kloekmoedigen ALBUQUERQUE ter ooren gekomen was, ruſtte hij zig toe, om hieröver wraak te némen, en ſtévende met eenige wélbemande kielen naar *Malakka*, daar hij, ter reede ten anker gekomen zijnde, aanſtonds aan land viel, en een groot gedeelte van de ſtad verbrandde. — Men bedreef toen juiſt groote vreugde in *Malakka*, wijl de dogter van MAMUD getrouwd was: egter verſcheen MAMUD met de zijnen heel vaerdig in de wapens, en bood den Portugees eenen dapperen tégenſtand, wierp in haaſt beſchansſingen op, en ſloeg dit klein heir der Portugeeſen verſcheidene maalen af. Doch dezen, vol ijver en vuur, gaven het daarom niet op; maar eenën andermaal den aanval hervattende, drongen zij ſtoutmoedig tot des vijands olijfanten en beſchansſingen in, wordende nu eens geſlagen, en dan weêr de overhand krijgende, tot dat zij zig eindelijk, in weinig dagen, van *Malakka* meeſters maakten, en MAMUD met zijnen aanhang in de wildernisſen dréven, daar hij van hartzeer ſtierf.

De Portugeeſen verſterkten zig ten eerſten in *Malakka*, bouwden het deftig ſlot, en hebben vervolgens deze ſtad gedurende eene geheele eeuw bezéten. Verſcheidene kerken, kloofters, kapellen, enz. hebben zij er geſtigt. Zij hadden er ook eenen biſſchop, éven als te *Cochin*, die, gelijk al de anderen, onder den aardsbisſchop van *Goa* ſtond. De Portugeeſen dréven hier hunnen handel, en leefden er in grooten voorſpoed; tot dat zij, door de toenémende magt der Néderlanderen en Engelſchen, in de Oostïndiën, nu en dan ontruſt, en in hunne vreedzaame bezittingen geſtoord werden. Er kwam jaarlijks, tot voortzetting van den koophandel, eene rijkgeladene kraak van *St. Thomé*, met coromandelſche lijnwaaten, goederen, en paſſagiers, ter

reede

reede van Malakka. Deze werd, den 14^{den} October 1602, door den engelschen generaal LANCESTER, en de onzen, den Portugeesen ontnomen. ═══ De hollandsche admiraal, CORNELIS MATELIEF, deed, in 1605, ook eenen hévigen torn op de stad *Malakka*, en vernielde, digt onder het slot, een gedeelte van der Portugeesen oorlogsvloot': egter bleef de stad onder de magt der kroone van Portugal, tot in het jaar 1641, toen de Portugeesen genoodzaakt werden, dit beroemde Malakka, na eene hardnekkige belégering van vijf maanden, aan de Néderlanders overtegéven, die het zédert in alle rust en vréde bezéten hebben.

DEZE oude stad is aan den zeekant, aan eenen inham, op de vaste kust van *Maleijen*, en met haare voornaamste muraadjen, vastigheden, en zwaarste gebouwen, op eene bergägtige hoogte gebouwd. Het slot is vrij sterk, hebbende vaste wallen, muuren en punten, die van geschut en oorlogstuig, naar der Batavieren wijze, zo wél voorzien zijn, dat men in staat is, om eenen magtigen, zo wel europeschen als oosterschen, vijänd hier het hoofd te doen stoten. ═══ Binnen deze aanmerklijke vesting zagen wij veele oude deftige steenen gebouwen, kloosters en kerken, welken de Portugeesen in vorige tijden gestigt hadden. Men heeft er bekwaame straaten, pleinen, en wandelwégen. Wij klommen ook tot in het opperste van den malakschen toorn, die op eene hoogte gebouwd is, en van verre eene aanzienlijke vertoning maakt; doch wij vonden denzelven, door ouderdom, zo ontramponeerd, en de hoogste zoldering zo zwak, dat wij er vreesden doorheen te vallen. ═══ In deze vesting hadden de néderlandsche kommandant, RIETBEEK, en zijne raaden, hunne woning; ook woonden hier de dienaaren der édele maatschappije; zommigen waren met hollandsche, anderen met indiäansche, vrouwen getrouwd; eenigen wagtten ook slegts dat hun tijd uit was, om dan weêr naar 't vaderland te kéren.

LANGS deze vesting komt eene zagtvlietende rivier, van ouds de rivier *Crysorant* genoemd, zeewaard rollen, en tusschen de stad en de vesting doorstromen. De stad, welke verscheidene ruime straaten heeft, die egter, naar de oostersche wijze, ongeplaveid zijn, is tamelijk sterk bevolkt. De meeste inwoners zijn Maleijers; voorts Mooren, Chineesen, en andere indische natiën; men vind er ook eenige Néderlanders, meest tappers en vrije lieden. Zij léven hier allen gerust onder de bestiering en bescherming der Néderlanders. De vesting heeft met de stad gemeenschap door eene ophaalbrug over de rivier, die tusschen beiden doorloopt.

DE stad is zeer wél tot den koophandel en zeevaart gelégen, waardoor dezelve reeds van ouds volk- en néringrijk is geweest. Men heeft er eene sterke vaart van *China*, *Japan*, *Cambodia*, *Tonquin*, *Patane*, *Siäm*, *Sumatra*, *Java*, en van veele andere omliggende gewesten. Inzonderheid is dit *Malakka* zeer gelégen voor onze schépen, die de reis van *Japan*, door de straat van *Sincapura*, over *Malakka*, naar *Bengale*, *Coromandel*, *Suratte*, en *Persië* doen willen; of, die vandáár, naar *Batavia*, binnen *Sumatra* door stévenen: en dit nodigt veele oostersche volken uit hunne landen en rijken der-

derwaard. De baai, welke zeer bekwaam is, pronkt dikwils met een groot aantal rijkgeladene schépen, en de mond der riviere krielt zomtijds van allerlei zonderling slag van vaartuigen. — De inwoners, *Maleijers* genoemd, zijn zwart, doch rédelijk vernuftig, en groote liefhebbers van de dichtkunst. De vloeijende maleitsche taal schijnt uit deze gewesten oorsprongelijk, en van dáár door meest al de oosterfche deelen verspreid te zijn, gelijk dezelve schier overál, éven als op Batavia, gemeenzaam gesproken word, wijl zij voor den vreemdling zeer gemaklijk te léren is. De meeste Maleijers zijn, door toedoen der Mooren, tot het mohammedaandom overgegaan, en zij hebben, wat hunne zéden, aart en inborst betreft, veel overeenkomst met de Javaanen. Hunne kléding is gering, want zo wel de mans- als de vrouwspersoonen gaan met het geheele bovenlijf naakt, en hebben slegts een kleed om het onderlijf geslagen. Op hun lang zwart hair, dat zij met klapperölij sméren, om het te doen glimmen, zijn zij zeer moedig; en zommigen dragen ook armringen en oorcierzels.

De landerijen omstreeks *Malakka* waren zeer schraal, en vrugten, ooft, en aardgewassen waren er schaars te bekomen; en in het algemeen was het er slegt met de lévensmiddelen gesteld. In eene der voornaamste herbergen, in de stad, moesten wij ons eens met een sober onthaal, en eenen dronk water uit de rivier, over tafel vrolijk maken, en men verbeeldde zig zelfs nog, dat men ons, voor ons geld, wel deftig onthaald had. De landen, bosschaadjen, enz. staan egter het geheele jaar door groen; maar de velden zijn meest moerassig, en zomtijds door zilt water bedekt, zodat het vee hier weinig zuivel gaf, en zeer mager was. De lévensmiddelen moeten van de omliggende gewesten, en door onze schépen, aldaar aangebragt worden, wijl Malakka zig-zelve onmogelijk spijzen kan; wanneer men derhalven op het land bij een goed vriend te gast wil gaan, dient men spijs en drank voor het geheele gezelschap méde te brengen.

Het land van *Malakka* is, ten noorden, omtrent op 11 graaden, ter plaatze waar de van ouds vermaarde koopstad *Tanassery* ligt, door eene smalle landtong met het koningrijk van *Siäm* verënigd, en strekt zig tot aan de kaap *Sincapura* zuidwaard, tot bijna aan den évenaar. — Nergens schieten de vaste landen van Oostïndiën meer zuidlijk dan hier deze landstreek, welken zommigen in het geheel *Malakka*, of het land der Maleijers, hebben genoemd. Men heeft hier de rijken en stéden *Padang*, *Pahan*, *Johor*, of *Jor*, *Pera*, *Quedo*, *Bordelon*, *Juncalaon*, *Lygor*, en verder noordwaard de stad en het koningrijk van *Tanassery*, alwaar de Portugeesen welëer een sterke handel dréven. Dit *Tanassery* was eertijds een koningrijk op zig-zelve; doch thans staat het onder de gehoorzaamheid van den koning van Siäm. *Lygor*, eene stad op de oost- of binnekust van Malakka, en op 8 graaden en 30 minuuten poolshoogte gelégen, behoort aan den koning van Siäm: de onzen hebben er eene logie, en men heeft hier veel tin en péper. Hier ligt ook het eiland *Tycos*, en ten zuiden het koningrijk *Patany*, daar ten tijde

van den heer admiraal JACOB VAN NEK, eene zwarte koningin regeerde, die de Néderlanders zeer toegedaan fcheen te zijn. — De ftad, insgelijks *Patany* genoemd, is al in vroege tijden eene volk- en néringrijke plaats geweeft, wégens den péperhandel, welke hier niet alleen met de Chriftenen, maar ook met de Siämmers, Chineefen, Achinders, Javaanen, Molukkers, en andere volken gedréven word. Zij ligt op 6 graaden, 46 minuuten noorderbreedte, word ten ooften door de Cambodifche zee befpoeld, en van den anderen kant door eene moeras en veel geboomte omvangen. Zij behoort aan den koning van Siäm, wien zij jaarlijks eene fchatting moet betalen.

PAHAN en *Johor* zijn kleine rijken, ooftwaard, niet verre van de ftad Malakka gelégen. Wijl dezelven in voorgaande oorlogen tégen de Portugeefen van Malakka veel geléden hadden, en dus te zwak waren zig-zelven te befchermen, hebben zij verfcheidene maalen hunne toevlugt tot de éd. maatfchappije willen némen.

IN de befchrijving van *Groot-Java* zullen wij de zéden en gewoonten der inwoners van Queda, Pera, Malakka, Johor, Pahan, Patany, Lygor, enz. welken allen Maleijers genoemd worden, nader befchrijven, en thans de befchrijving dezer geweften vervolgen.

SIAM, een der magtigfte koningrijken van Indiën, ligt ten ooften van de zee van Bengale, waardoor het ten deele befpoeld word; ten noorden grenft het aan 't koningrijk Pegu; ten ooften paalt het aan de rijken van Cambodia en Laos; en ten zuiden, daar het zig met het fchierëiland Malakka verenigt, maakt de zee eenen grooten inham, de *golf van Siäm* genoemd. Zommigen bepalen den omtrek van *Siäm* op ruim 400 mijlen.

MEN vind in dit land veele groote boffchaadjen en vlakten; ook hier en daar aangenaame lommerrijke gebergten. De grond is kleiägtig, en men heeft er goud-, zilver-, tin-, falpéter- en zwavelmijnen. Verfcheidene vifchrijke rivieren flingeren door het land, en rollen zagtlijk zeewaard, alwaar verfcheidene handelftéden aan bekwaame baijen gelégen zijn. De groote rivier, de *Menam* genoemd, komt uit de binnenzee *Chiammay*, ruim twee honderd mijlen van het noorden, en doorfnijd het koningrijk naar het zuiden, daar zij zig in de golf van Siäm ftort. In den régentijd overftroomt dezelve de laage landen; waardoor de rijftvelden en grazige weiden vrugtbaar gemaakt worden, éven als *Egipte* door de overvloeijingen van den *Nijl*. De meefte fchépen komen vóór, of in deze rivier aan. De grooten ankeren benéden dezelve; doch kleine fchépen zetten het 5 of 6 mijlen den vloed op, tot digt bij het fteedje *Bankok*. — Omtrent nog 18 mijlen hooger op ligt de hoofdftad *Judia*, alwaar de koning zijnen zétel heeft. Deze ftad is zeer groot, en praalt met een treflijk en prägtig vorftlijk paleis, welks torens en daken allen verguld zijn, en bij helderen zonnefchijn, éven als die in Arrakan, eenen fchitterenden glans géven. Men ziet in de ftad, als ook in derzelver volkrijke voorftéden, eene ménigte van tempels en afgodsbeelden: doch de meefte huizen der ingezétenen zijn flegt, en onkoftbaar gebouwd, makende,

van

van buiten zo wel als van binnen, eene geringe vertoning. Een gedeelte van deze ſtad word jaarlijks overſtroomd, en alsdan varen de ingezétenen met ſchuitjes door de ſtraaten.

De koning regeert oppermagtig, en voert een volſtrekt gezag over al zijne onderdaanen. Wanneer iemand vóór hem verſchijnt, knielt zulk een néder, met te zaamgevouwene handen vóór het hoofd, hetwelk hij ter aarde néder-gebogen houd. In pragt en heerlijkheid wijkt hij ook voor geen ooſterſche vorſten, en zijne titels zijn niet min godslasterlijk dan verfoeilijk. — Hij noemt zig: *Heilige lidmaat* GODS; *de doorlugtigſte, magtigſte, en onverwinlijkſte onder al de vorſten; heer van honderd en eene koninglijke kroonen; opper-gebieder van het édelſte en grootſte rijk van Siäm; glans van de ſchoone ſtad Judia, die van menſchen krielt, en de hoofdſtad der waereld is; heer van de gouden troonen, wiens huis van goud en édelgeſteente is; heer van den witten, rooden, en rondgeſtaerten olyfant, die niemand dan hem van* GOD *geſchonken is; een godlijk vorſt*, enz. — Behalven de koningin heeft de koning nog een groot getal bijzitten, welken uit de édelſte en ſchoonſte maagden worden gekozen. De koning vertoont zig ook eens in 't jaar aan het volk, waarbij omtrent dezelfde ſtaatſie en pragt in agt genomen worden, als bij de vijfjarige verſchijning des konings van Arrakan, waarvan wij in 't vierde hoofdſtuk van het tweede boek gewaagd hebben. In korten tijd kan deze vorſt eene groote krijgsmagt te velde brengen. De wapenen zijn boogen, pijlen, lanciën, ſchilden en zwaerden. Te water bedienen zij zig van galeijen en fuſten, waarvan zommigen zeer groot zijn, en wel 60 of 70 riemen te boord leggen. De koninglijke galeijen en vaartuigen zijn zeer pragtig, met vergulde tenten en gaanderijen. — De koningen van *Siäm* hebben al veelmaal zwaare oorlogen gevoerd tégen de rijken van *Arrakan*, *Pegu*, *Ava*, *Jangoma*, *Cambodia*, en anderen, in dewelken zij dikwils zégevierden: hetwelk men egter eer moet toeſchrijven aan de talrijkheid hunner krijgsbenden, waarin zij hunne vijanden altijd overtroffen, dan aan hunne dapperheid; wijl de Siämmers doorgaans lafhartig, en ſlegte krijgslieden zijn.

De Siämmers zijn afgodiſche heidenen, en, wat het godsdienſtige betreft, als ook ten aanzien hunner geeſtlijken, hierin komen zij veelzins met de Arrakanners overéén. Van geſtalte zijn zij doorgaans vrij wél geëvenrédigd. Hunne huid is zwart, doch een weinig naar het vaale trekkende. En in kléding, zéden en gewoonten verſchillen zij niet van de overige indiſche heidenen. Hunne huizen bouwen zij meestal van riet en kokosbladen. — De mans mogen, behalven hunne vrouwen, zo veele bijzitten hebben als zij goedvinden; doch de eerſte vrouw heeft gemeenlijk het bewind over de huislijke zaaken, en ook, indien het vermogende lieden zijn, het erfregt van den man: de overigen worden met kleine portien afgezet, of, indien het geringe lieden zijn, délen zij gelijklijk met malkanderen. De Siämmers zijn over het algemeen wellustig, onkuiſch, en lui: hunne vrouwen en ſlaaven moeten het werk doen; doch zommigen genéren zig met de zeevaart, koophandel,

vifchvangft; anderen léggen zig ook wel toe op konften en wétenfchappen. De handel beftaat in allerhande coromandelfche, bengaalfche, en furatfche klédéren, ftoffen, katoenen lijnwaaten, en fpécerijën; chineefche, japanfche, en europefche waaren; ook goud en édelgefteente. *Siäm* lévert daaréntégen hertenvellen, die de onzen van dáár, naar Japan overvoeren; gomlak, tin, lood, ager- en fapanhout, honig, wafch, fuiker, veel vee, enz.; inzonderheid waft hier groote overvloed van rijft. De bergen, die geheele boffchaadjen van zwaar geboomte torffen, léveren ook veel timmerhout, hetwelk de Néderlanders van dáár, naar Batavia overvoeren. De Siämmers varen ook zelven op verfcheidene gewesten van Indiën, om hunn' handel te doen, drijvende dien ook voor den koning.

Als de koning of de koningin fterft, blijft het lijk eenige maanden boven aarde ftaan, alëer de verbranding gefchied; en de beftemde tijd dáár zijnde, word het in 't openbaar, in een daar toe vervaerdigd pragtig gebouw, verbrand, en het gebeente, met de afch, zorgvuldig verzameld. Zo lang het lijk boven aarde ftaat moeten al de onderdaanen hun hoofd kaal gefchoren houden; doch de plegtigheid der verbranding verrigt zijnde, laten zij het hair weêr wasfen. Witte kléding, het afleggen der juweelen, en het kaalfchéren der hoofden zijn hier de tékenen van rouw.

Dusver hebben wij kortlijk het merkwaerdigfte van het koningrijk *Siäm* aangemerkt, waarönder, gelijk wij reeds gezegd hebben, een groot gedeelte van Malakka behoort, fchoon nogthans de rijken van Pera en Queda onder de gehoorzaamheid van het koningrijk Achin ftaan, hetwelk op het groot en magtig eiland *Sumatra* gelégen is, tot welks befchrijving wij thans overgaan.

Sumatra, een der grootfte eilanden van de geheele waereld, ftrekt zig zuidóóft en noordweft uit, tot omtrent op 5 graaden, 30 minuuten noorderbreedte, en 6 graaden zuiderbreedte. Na mijne rékening, is het zelve 195 mijlen lang, en, op het breedfte, ruim 50 mijlen breed: dienvolgens zoude dit eiland omtrent 480 mijlen in den omtrek zijn, en dus Engeland en Schotland in grootte évenaren. —— Veele geleerden hebben beweerd, dat dit *Sumatra* het *Ophir* zij, waarvan in de heilige fchrift gewaagd word, fchoon anderen *Malakka* daarvoor houden: doch met meer waarfchijnlijkheid houd men *Zofale*, eene ftad op de ooftkuft van Afrika, voor de plaats, vanwaar Salomo's rijkgeladene kielen, door de roode zee, te *Efiongeber* aanlandden. —— Dit eiland, hetwelk door eene zeeëngte, die op zommige plaatzen flegts zes of zéven mijlen breedte heeft, van de kuft van Malakka gefcheiden is, pronkt met hémelhooge bergen, altoosgroene boffchaadjen, aangenaame valijën, vrugtbaare vlakten, vifchrijke baijen en rivieren; maar de lugt is er zeer ongezond, wégens de brandende hitte, inzonderheid in den régentijd; wanneer men meeft dagelijks, tégen den avond, een' fchielijken ftorm heeft, verzeld van régen, donder en blikzem, waaröp veeltijds op eens weêr ftilte volgt. De veelvuldige moeraffen, door de hitte der branden-

de

de zonneſtraalen, veele kwaade ſtinkende dampen opgévende, word de ongematigde lugt, die dan heet, dan koud is, daar door beſmet, hetwelk veelerleie rotkoortzen en kwijnende ziekten veröorzaakt: voornaamlijk is het op Sumatra's weſtkuſt, omſtreeks *Tycou* en *Pryaman*, ongezond, zo wel voor de inboorlingen als voor de vreemdelingen; het was egter opmerklijk, en iet zonderlings, dat de meeſten onzer zieken, toen wij, op onze reis naar Indiën, in *Sillebar* aanlandden, weêr gezond werden.

Het noordergedeelte van dit eiland is wel het meeſt bevolkt, en verſchaft den inwoneren al het nodige in overvloed. In de gebergten worden goud-, zilver-, metaal-, tin-, koper-, ijzer- en zwavelmijnen gevonden. De landen léveren geen tarw noch rogge, maar overvloedig rijſt en gierſt; er valt ook veel honig, waſch, gengber, ſuiker, enz. Men heeft er veele en heerlijke vrugten; en péper word er in zulk eene groote ménigte gezameld, dat geheele ſchipsladingen van daar uitgevoerd worden. De wilderniſſen zijn wél voorzien van olijfanten, herten, tijgers, rinoceroſſen, wilde zwijnen, geiten en aapen; de beemden en weiden zijn vervuld met buffels, osſen, en ander vee; ook teelen de landlieden veel hoenders, eenden, en ander pluimgedierte. De rivieren, waarïn men ook krokodillen of kaimannen vind, verſchaffen overvloed van viſch. De voornaamſte vloeden zijn, die van *Achin*, *Pedir*, *Andregiri*, *Jambay*, *Palimban*, *Menancabo*, en *Sillebar*, welken door verſcheidene aſiätiſche volken, om den péperhandel, bevaren worden.

Dit magtig eiland word in verſcheidene koningrijken verdeeld. *Achin*, het magtigſte, zwaait niet alleen den koninglijken ſcepter over de rijken en ſtéden van *Pedir*, *Pacem Daija*, *Barros*, *Paſſamau*, *Tycou*, *Pryaman*, en *Padang*, maar ook over *Queda* en *Pera* op het vaste land, en over het grootſte gedeelte van *Sumatra*: doch het zuidergedeelte, als *Sillebar*, *Dampin*, *Liampon*, *Palimban*, *Jambay*, en anderen behoren gedeeltelijk onder het koningrijk Bantam, en eenigen hebben den javaſchen *Mataram* tot beſchermheer aangenomen. —— Wij zullen van de voornaamſte ſtéden ſlegts kortlijk het volgende melden.

Pedir, 9 of 10 mijlen ooſtwaard van Achin gelégen, en weleër een koningrijk op zig-zelve, ſtaat onder Achin: in het gebergte tuſſchen beide liggende, als ook op het eiland Poelo Way, vóór Achin gelégen, word zeer veel zwavel gevonden. De landerijen zijn rédelijk vrugtbaar, en géven veel rijſt en allerhande vrugten. Van *Pacem*, *Dely*, *Aru*, *Camper*, *Andregiri*, *Jambay*, en *Palimban*, ooſtwaard langs de binnenkuſt van Sumatra gelégen, en waarvan tégenwoordig Andregiri, Jambay, en Palimban de voornaamſte handelplaatzen zijn, halen de Néderlanders veel péper. Omſtreeks *Andripouro*, omtrent op 3 graaden zuiderbreedte liggende, waſt ook zeer veel péper. Op zommige plaatzen word ook benjoin en campher gevonden, inzonderheid omtrent *Padang*, hetwelk aan eene bekwaame rivier gelégen is, alwaar de ſchépen en vaartuigen veilig liggen.

Sillebar, op de weftkuft, op 4 graaden zuiderbreedte liggende, en behorende onder het koningrijk Bantam, ligt in eene bogt, aan eene ruime rivier, en is met hoog gebergte en digte wilderniffen omgéven. Hier waft ook veel péper. *Manicabo* is insgelijks in deze ftreek gelégen, alwaar ook goede kritzen, of javâfche pooken gemaakt worden.

Pryaman, daar ook veel péper groeit, is tamelijk volkrijk; doch *Tycou*, dat onder Achin behoort, en flegts weinig minuuten bezuiden den évenaar gelégen is, is flordig gebouwd. Eenige mijlen noordwaard van *Tycou*, en eene kleine mijl landwaard in, ligt *Paffamau* aan eenen grooten vloed, en aan den voet van het hooge gebergte *Barros*, tuffchen Paffamau en Achin. Hetzelve brengt péper, campher, en benjoin voort. Verders behoren *Sinkel*, *Labo* en *Daija* nog onder Achin.

Dit koningrijk *Achin*, op het noordlijk eind van Sumatra gelégen, is tamelijk volkrijk. De hoofdftad, insgelijks *Achin* genoemd, is, naar de indifche wijs, rédelijk wél gebouwd. Zij ligt aan eene vermaaklijke rivier, in eene vlakte, omtrent eene halve mijl van de zee. De lugt is hier vrij gezonder en gematigder, dan naar het zuiden. Te linkehand, aan den rivierkant, ligt een kafteel, om den vijändlijken fchépen het aannaderen te beletten. Het konings paleis is een groot langwerpig gebouw, met eene watergragt omringd; het is niet zeer fterk, fchoon het met eenig zwaar gefchut voorzien is, en er op zommige plaatzen, omtrent Achin, tot verzékering van het koninglijk hof, andere kleine fterkten gevonden worden. ═══ De koning bezit zeer groote rijkdommen, van goud, zilver, juweelen, en olijfanten. Deszelfs eertitels zijn niet minder verwaand en verfoeilijk, dan die van den koning van Siäm. Zijne bijwijven gebruikt hij gemeenlijk zowel tot binnewagten in de zaalen en vertrekken van zijn paleis, als tot zijn vermaak: ook heeft hij gefnédenen aan zijn hof. De *Sabandaaren* en édelen regéren naaft den koning het rijk. In onzen tijd regeerde te Achin eene koningin, welke, gelijk men zeide, met eenen Hollander wilde trouwen; doch hunne éd. op Batavia konden, om goede rédenen, hunne toeftemming daartoe niet géven.

De Achinders zijn dappere krijgslieden, overtreffende daarïn al hunne nabuuren; zij zijn ook reeds van ouds beroemd geweeft, wégens hunne magt zo te water als te land. De Portugeefen hebben zij eertijds, omtrent Malakka, verfcheidene maalen benauwd; doordien zij, met hunne fchépen en vaartuigen in de ftraat van Malakka kruiffende, de zeevaart en handel dier natië, in die gewesten, belemmerden; ook hebben de Portugeefen nooit voet op Sumatra kunnen krijgen: en niet alleen hebben de Achinders op Sumatra, maar ook op de kuft van Malakka zelf dikwils ftéden en plaatzen vermeefterd. Van Achin word eene fterke vaart op verfcheidene geweften gedaan, en die der Chriftenen, Mooren, Maleijers, Chineefen, en andere natiën, op dit rijk, is niet minder. Goud, metaal, tin, benjoin, campher, en inzonderheid péper, worden hier tégen coromandelfche, bengaalfche, en fu-

furatfche katoenen lijnwaaten, en andere ftoffen in ménigte verhandeld.

De Sumatraanen fpréken allen de maleitfche taal, en reeds voor langen tijd hebben zij den mohammedaanfchen godsdienft omhelsd; doch landwaard in vind men nog Heidenen. Zij zijn in 't algemeen zwart, gelijk de javaanen, en vermaard voor een boosäartig, trots, hoogmoedig, ftout, loos en bedrieglijk volk. Ménigmaal hebben zij blijken van hunnen verraderlijken inborft, trouwloosheid, en moordzugt gegéven; makende in het minfte geen zwarigheid in 't verbréken van hunne beloften en gemaakte verbonden. Van zig-zelven hebben zij een zeer hoog gevoelen; maar alle vreemde natiën befchouwen zij met minägting, en zijn groote vijänden van den chriftlijken godsdienft. — Voor hunne koningen hebben zij eenen grooten eerbied, doch meer uit eene flaaffche vrees, dan wel uit verfchuldigde genégenheid en agting; want de koningen, vorften en overheden zijn ftreng in het regéren, en wreed in het oefenen van regt. Om geringe misdrijven worden den dader handen en voeten afgekapt; en halszaaken worden, op eene verfchriklijke wijs, met eenen wreeden dood geftraft. — De kléding der Sumatraanen is lugtig van zijde, katoenen lijnwaat, of andere uitlandfche ftoffen. De meeften gaan flegts met een kleedje van lijnwaat om het lijf geflagen, en voor het overige geheel naakt; doch, die wat pragtig in kléding willen zijn, dragen eene lugtige *cabay*, of rok van zijde, of katoen, naar der Mooren wijs; en een' doek twee- of driemaal om het hoofd gewikkeld. — Hunne huizen en tempels ftaan veeläl op ftijlen, en zijn van eene ligte ftof gebouwd. Zij mogen ook zo veele vrouwen némen als zij goedvinden; doch gemeenlijk word ééne als de opperfte of voornaamfte aangemerkt. De aanzienlijke vrouwen worden zelden op de ftraat gezien. — Hunne fpijs is rijft, vifch, kokosnooten, plantgewaffen, en vrugten. Geen overdaad of pragt heerfcht op hunne tafel; maar zij wéten, naar der Indiäanen wijs, fober huis te houden, en zig met weinig te vergenoegen, lévende met dit alles geruft en wéltevréden.

De Sumatraanen zijn ondertusfchen ook goede werkmeefters, zo in het bouwen van huizen, fchépen, galeijen, fuften, en andere vaartuigen; als ook in het maken van allerhande geweer: als, kritzen, pooken, meffen, fpieffen, en affagaijen. Zij verftaan ook het gefchutgieten; en maken allerlei metaalen, koperen, en ander vaatwerk, tot het gebruik in de huishouding.

Langs de weftkuft van *Sumàtra*, van het noordweften naar het zuidooften, liggen verfcheidene groote en kleine eilanden, waarvan de meeften omtrent op den afftand van 10 of 12 mijlen van de kuft afgelégen zijn. Zommigen derzelven zijn 20, en meer mijlen in den omtrek, zeer boomrijk, en aan eenige oorden bewoond. Ten noorden heeft men, als de voornaamften, *Ilhe dos Kokos*, *Ilhe dos Porcas*, *Poelo Baby*, en anderen; onder den évenaar ligt het eiland *Poelo Nayas*. Ten zuiden worden gevonden, *Poelo Mintaon*, de *Goede Fortuin*, hetwelk het grootfte van allen is; verders

de

de *Nassousche*, als ook *Engano*, of het bedrieglijke eiland, en de *Kleine Fortuin*, névens verscheidene anderen.

ALLE welke eilanden zo veel als tot eene borstweer van dit groote dienen, en deszelfs westkust eenigermaten beschutten tégen het slaan der bulderende golven van den woedenden oceäan, waardoor het aankomen der schépen aan dezeive te veiliger gemaakt word. —— Wie moet dus ook hier in niet wéderöm de wijsheid en goedheid van den grooten ALBESTIERDER bewonderen; als men bedenkt, dat dit magtig eiland *Sumatra* zig meest zuidoost en noordwest uitstrekkende, en de winden langs deszelfs westkust, welke door den grooten oceäan bespoeld word, schier het geheele jaar door uit het noordwesten met onstuimig, of uit het zuidöosten met lieflijk weeder waijende, en zelden uit het zuidwesten vlak naar den wal, de hémelhooge golven hierdoor met een schriklijk geweld voortgestuwd worden; zodat het den schépen dus onmogelijk zou zijn, bij zulke stormen, deze kust aantedoen, zonder het uiterste gevaar van op laager' wal gebonst te worden; indien niet de wijze SCHEPPER door zijne almagt hierïn op zulk eene wijs voorzien had, en daardoor het gevaar minder gemaakt.

ZESDE HOOFDSTUK.

Vertrek van Malakka. *Het verlies der ankers veröorzaakt de terugkéring naar, en eene tweede aankomst vóór deze stad. Men vertrekt andermaal naar het noorden, en komt op de reede vóór het eiland* Dingding. *Ligging der koningrijken van* Perach, Queda, *en het évengenoemd eiland. De boomen aldaar brengen een goed aantal van oesters voort. De schrijver vertrekt naar* Bengale, *en geeft berigt van den hongersnood, verdere moeilijkheden, enz. gedurende de reis, uitgestaan. Men ziet, en zeilt voorbij de eilanden van* Seijer, *het zuidlijkste der* Andamaons; *nadert onder het vaste land van* Oryxa, *en komt ten tweedemaale ter reede van* Pipely.

NADAT wij alhier op Malakka 10 dagen vertoefd hadden, vertrokken wij, den 23sten November 1663, wéderöm van daar, zeilende met een' landwind zeewaard in, tot dat wij des middags, wégens tégenwind en holle baaren, genoodzaakt waren omtrent twee mijlen van Malakka te ankeren. Wij geraakten egter tégen den avond weêr onder zeil, maar, wégens de hévige buijen uit het noordwesten, konden wij niet vorderen.

DEN volgenden dag, des morgens, namen de noordweste stormwinden en régenbuijen hand over hand toe, met zulk eene holle zee en vliegenden storm naar het zuiden, dat wij genoodzaakt waren voor anker te blijven lig-

liggen. Doch ons dagelijks ankertouw brak door het geftadig fchuren van hetzelve op de klippen onder water; zodat wij ons befte anker verloren, en door de geweldige golven en fterken ftroom terug en over ftuur' geworpen werden, drijvende in groot gevaar naar de *Water*-eilanden, die wij niet ver agter ons hadden. Ondertusfchen floeg men aanftonds de handen aan 't werk, om ons ander anker gereed te maken, hetwelk men dan ook ten eerften liet vallen; doch dit gefchiedde met zulk een' ijver en haaft, wégens het groot gefchreeuw van den fchipper, dat men vergat het eind van het kabeltouw behoorlijk te verzékeren, zodat, het anker vallende, het kabeltouw insgelijks geheel tot de kluis uitliep, met zulk eene fnelheid, dat het den matroofen onmogelijk was hetzelve te ftuiten.

Er bléven hier dus twee van onze beste ankers in den loop, en het derde, hetwelk ons laatfte was, werd nog zeer ontredderd bevonden; terwijl wij middelerwijl vaft naar de *Water*-eilanden dréven. Men nam egter in dit dringend gevaar een kort beraad, wordende al het zeiltuig bij den wind gezet, en de koers wéderöm naar Malakka gewend, daar wij ten tweedemaale, tégen den avond, met ons laatfte anker ter reede kwamen.

Wij werden hier weêr van een ander anker voorzien; en toen het weeder wat bedaarde, werden volk en vaartuig uitgezonden, om, ware het mogelijk, de anderen weêr opteviffen; doch alle arbeid was vergeefs, wijl men dezelven niet kon vinden, en dus onverrigter zaake terug moeft komen.

Den 25ften November, in den voornagt, gingen wij andermaal van Malakka onder zeil, en vorderden met den landwind vier mijlen, wierpen toen onze ankers, en wagtten het daglicht af; waarna wij, met een aanminnig weeder, gematigde lugt, en eene friffche koelte, onder zeil geraakt zijnde, eerlang de groene bergen van de kaap *de Reffados* in het gezigt krégen, welke wij pafféerden, houdende de koers eenige uuren zuidweft, en toen noordlijk, om boven het gevaarlijk rif *Poelo Paffelar* te geraken. Wij kwamen onder de groene kuft van het koningrijk *Pera*, en krégen *Poelo Sambilan*, of de négen eilanden in het gezigt, dewelken voorbij geraakt zijnde, bezeilden wij het eiland *Dingding*, daar wij, den 29ften November, op deszelfs reede, tusfchen de vaste kuft van *Pera*, digt bij de waterplaats, voor anker kwamen.

Wij vonden hier het fchip *Cabo Diascus* voor anker liggen, wagtende op den koopman ADRIAAN LUCASZ., opperhoofd van de logie der kompagnie in het koningrijk Pera; welke, uit hoofde der onluften en verfchillen, tusfchen de onzen en de inwoners van Pera gerézen, door de Néderlanders verlaten zijnde, was de handel in tin, voor een' tijd geftaakt, en het jagt *Alkmaar* reeds van Malakka herwaard op weg, om de rivier van Pera te bezetten: doch de gezanten van het koningrijk Pera waren reeds aan boord van het fchip *Cabo Diascus*, om met de onzen, tot bevordering van den vréde, naar Malakka te vertrekken.

Deze gewesten van Pera, of Perach, ftonden onder de gehoorzaamheid

der koninginn' van Achin. De ſtad ligt op 4 graaden, 30 minuuten noorderbreedte. Hier valt zeer veel tin; en niet alleen dat het uit de mijnen word gehaald, maar men vergadert ook veel van hetzelve uit het zand, hetwelk door de rivieren voortgevoerd word. Het land is alöm met hooge gebergten, digte boſſchaadjen, en angſtvallige wilderniſſen bezet, waarin veele rinoceroſſen, olijfanten, buffels, tijgers, ſlangen, en andere gedierten gevonden worden.

Verder noordwaard, omtrent op 6 graaden, 30 minuuten, ligt *Queda*, hetwelk weleer, éven als Pera, zeer volk- en néringrijk was, en werwaard de kooplieden uit Bengale, Arrakan, Pegu, Martaban, Coromandel, Malakka, en andere plaatzen, tot het drijven van hunnen koophandel, toevloeiden: dan in den oorlog tégen de Achinders heeft hetzelve veele rampen en verwoeſtingen ondergaan, tot dat het eindelijk onder derzelver gehoorzaamheid gebragt werd. —— De landen van *Pera* en *Queda* zouden tamelijk vrugtbaar zijn, doch het wild gedierte, dat zig in de gebergten, boſſchen en wilderniſſen onthoud, ſchrikt de inwoners af, zodat niemand aan 't werk wil, om zo veele ſchoone en wélgelégene vlakten en valijën te bebouwen: men verhandelt hier nogthans ſchoone péper, welke tégen coromandelſche lijnwaaten en tégen rijſt verruild word. De kléding dezer volken is, éven als die der meeſte Indiäanen, gering. Ten aanzien van hunne ſpijs, wéten zij zig ook ſoberlijk te genéren.

Eenigen onzer matrooſen voeren hier ten eerſten van *Dingding*, naar de kuſt van *Pera*, om ons van het nodige brandhout tot de verdere reis naar Bengale te voorzien. Anderen voeren op *Poelo Dingding* aan land, om verſch water; en wij, om ook niet lédig te zijn, begaven ons insgelijks aan land, en gingen met eene zégen van 80 vadem aan het viſſen in de bogten en baijen van *Dingding*, kérende des avonds met eene goede vangſt van allerhande wélſmakende viſch naar boord. —— En den volgenden dag, zijnde den 30ſten November, ons volk nog ſteeds bézig zijnde met brandhout en water te halen, gingen wij weêr naar land, kruiſſende alöm door dit woeſte en onbewoonde eiland, en vongen ook weêr veel viſch; doch wij bléven nu, met onzen onderkoopman, Abraham de Wijs, en verſcheidene anderen, den nagt over op het eiland, om ons met de viſchvangſt te vermaken. Ons volk had in het lommerrijk boſch, niet ver van ſtrand, eene bekwaame hut opgeſlagen, daar wij met malkanderen den maaltijd hielden, en vrolijk waren. Wij vergaten hier al onze uitgeſtaane ellenden, en ons droevig zukkelen op de tot dus ver gedaane bengaalſche reis, drinkende nu eens een glaasje rond op de gezondheid der vrienden; en, om van het wild gedierte bevrijd te zijn, hadden wij een goed vuur gemaakt, brengende dus den nagt in aangenaame vrolijkheid door.

Dit eiland, omtrent 30 mijlen noordweſtwaard van Malakka gelégen, is geheel onbewoond, vol hooge bergen, ſchier ondoorkoomlijke boſſchaadjen en wilderniſſen. De oever is hier en daar met zeer groote klippen en overhellende rotzen als bewald, welken, dat zonderling is, met kreupelboſch,

en eenigen zelfs met hoog geboomte begroeid zijn; zodat men het eiland, langs den zeekant, niet wel rondöm bewandelen kan. — Wij zagen er eene rots op het ſtrand, zo groot als een tamelijk huis, welke geheel hol was, en, van de eene zijde intrédende, kwamen wij aan de andere weêr uit. Dezelve was door de natuur van binnen met veele ſpelonken, als zo veele vertrekken, gemaakt. Verſcheidene aangenaame beekjes ruiſchten van het hooge boſchrijke gebergte, en door groote valijën zeewaard; het water uit dezelven was zeer klaar en lieflijk: men zegt ook, dat op Amboina en Dingding het beste verſch water van gantſch Oostïndiën word gevonden, en ik zelve heb ook nergens, in deze ooſterſche gewesten, béter water gedronken, dan op deze beide plaatzen. — Wij hoorden in de wilderniſſen veele ratelſlangen, doch konden geen derzelven te zien krijgen, ſchoon wij er veel moeite toe déden. Men zegt, dat deze ſlangen aan den ſtaert een langwerpig blaasje hebben, hetwelk uit eenige leedjes beſtaat, waarméde zij zulk een ratelend geluid, gelijk de krékels en huisſtapels, maken; dat zij met ſcherpe tanden voorzien, en derzelver beeten meeſt dodelijk zijn. Zy ſchijnen zeer ſchuuw te zijn, en houden zig meeſtendeels in het digtſte der bosſchen, in het hangen der bergen, en ook wel in de toppen der boomen op; zomtijds ſcheen derzelver geluid vrij ver van ons af te wézen.

Wij plukten hier op dit eiland de oeſters van de boomen. Dit zou zommigen ongelooflijk kunnen voorkomen. Maar men moet wéten, dat de ſtranden en oevers van dit eiland, als ook van de tégenöverliggende kuſt van Pera, ſchier overäl, tot ver in het water, met boomen bewaſſen zijn, welker takken tot in het water afhangen, en zommigen rondöm geheel ſteenägtig zijn: aan deze takken groeijen de oeſters, welken wel niet groot, maar egter zeer goed en aangenaam van ſmaak waren.

De viſch, die wij hier vongen, en ook zeer goed was, waren ſnoek, zeebraasſem, harder, bot, ſcharren, en zeeſchildpadden. Ondertuſſchen vertrokken de gezanten van Pera, met het néderlandſch opperhoofd, naar Malakka: en wij, eindelijk ook gereed zijnde, verlieten, den 3den December, het eiland Dingding, om onze reis naar Bengale voorttezetten; doch nauwlijks waren wij buiten de engte van Pera en in zee geraakt, of wij krégen zulke felle ſtormwinden uit het noorden, met eene holle zee, dat het weinig ſcheelde, of wij waren onze marszeilen kwijt, wijl dezelven aan ſtukken ſcheurden: de fokkeraa midden doorgebroken zijnde, kwam van boven néder; en wij bevonden ons door het een en ander zodanig ontredderd, dat wij genoodzaakt waren naar het eiland Dingding terug te kéren, om er eene andere fokkeraa te maken, en tévens dezen ſtorm te ontwijken. Wij kwamen tégen den avond wéderöm tuſſchen dit eiland en de kuſt van Pera ten anker. Wij begonnen het nu reeds gewoon te worden, van naamlijk naar eene plaats, vandáár wij kwamen, nog eens weêr terug te kéren. Gedurende den nagt hadden wij nog een woeſt onſtuimig weeder; doch wij lagen nu veilig, en voor harde winden en eene holle zee bevrijd.

Des morgens vroeg voeren onze matroofen naar land, kapten een' der zwaarfte boomen, waarvan men wéderöm eene nieuwe raa toeftelde; en tévens andere zeilen bijgezet hebbende, ligtten wij de ankers, en kozen weêr zee, ftévenende met eene bekwaame koelte naar het noorden. Wij pasfeerden eerlang *Poelo Pinang*, *Perach* en *Lada*, daar wij eene maleitfche *jonk* ontmoetten, welke van Queda kwam, en haare koers digt agter ons om naar *Achin* voortzette: wij voortzeilende, geraakten het bofchrijk eiland *Button* voorbij, en verloren het vaste land van Queda uit het gezigt, waarna wij eenige dagen in ftilte dréven, zomtijds met een noordlijk lugtje; zodat wij weinig konden vorderen. Naderhand krégen wij geweldig heet weeder, en ftonden veel ongemak, honger en kommer uit; zukkelende dus voort tot den 19den December, als wanneer de hoogbootsman, fchieman, konftapel, en eenigen der mindere officieren van het fchip zig naar de kajuit begaven, en, uit naam van al het volk, zeer beleefdlijk aan het opperhoofd en den fchipper verzogten; dat men wat meer lévensmiddelen zou uitdélen, dewijl de hongersnood te fcherp werd, om dien langer uitteftaan, en elk billijk klaagde, dat het fcheepsbrood, hetwelk nog fober uitgedeeld werd, genoegzaam ten eenemaale onbruikbaar was, alzo het geheel muf, en door de mijt verteerd was; zodat het volk pas de helft van de week toekomen kon met de portie, die voor de geheele week uitgegéven werd; dat men ook flegts tweemaal ter week vleefch gaf, en dat nog wel in geringere hoeveelheid dan naar gewoonte; dat men daarënboven noch rijft noch anderen mondkoft kreeg, zo als op de andere fchépen der kompagnie, en dus het volk den meeften tijd honger moeft lijden. Weshalven men befloten had, zig tot de opperhoofden te kéren, met verzoek van den nodigen onderftand, wijl men verzékerd was, dat men geen gebrek aan rijft had, en er aan boord nog eenige tonnen gezouten vleefch waren, als ook fpek, door de opperhoofden van Batavia aan het volk vergund, behalven hetgeen nog op het fchip, dat eerft pas uit het vaderland was gekomen, overgebléven was; zodat, al duurde de reis nog vier of vijf maanden, er évenwel voorraad genoeg gevonden werd, om niet te kort te komen; daarbij, dat men naar een land ging, daar van alles in overvloed te bekomen was, om het fchip tot de terugreis naar Batavia te voorzien; maar, dat het dus flegts fcheen, dat men alles wilde agter de hand houden, en daaröm zo kariglijk in de uitdéling was, enz. == Op dit rédelijk verzoek, deed ons opperhoofd, dat een regte jorden was, aanftonds den raad vergaderen, daar hij groote zwarigheid maakte, om op zulk eene lange reis, zo als de goede man zeide, de portie van vleefch en brood te vermeerderen. Men befloot egter ten laatften, dat men een' ieder', ter week, twee pond brood en een half pond vleefch meer zou toedélen; doch het fpek en de rijft, névens den anderen voorraad zou men nog wat fparen, tot dat de nood wat meer aan den man zou komen.

Nu werd de fchraapzugt van het opperhoofd, als ook de onverftandigheid van den natgierigen fchipper wel duizendmaal gevloekt; doch dit kon altemaal

maal niet helpen, men moeft geduld hebben, en op een' goeden wind wagten, in hoop van eerlang van zulke opperhoofden verloft te worden. Wat ons betreft, te wéten den boekhouder, krankbezoeker, fchrijver, onderftuurman, en mij, wij hadden het nog wel een weinig béter dan de arme bootsgezellen; want men diende ons zomtijds ook nog met een weinig rijft: maar dat was het ook al. Wij aten des middags en des avonds op het halfverdek, opdat ons opperhoofd met zijne vrouw, en de fchipper meer vrijheid in de kajuit zouden hebben, en te béter goed cier kunnen maken. Maar ten laatften begon men ons éven eens als de arme matroofen te handelen, en ons allen over eenen kam te fchéren; zodat wij ook al veele vastendagen krégen, hetwelk ons gantfch niet wél aanftond. Met dit flegte brood, in water geweekt, en vervolgens in olij en azijn gedoopt, moeften wij ons, des middags zo wel als des avonds, vrolijk maken. Aan zulk eenen koft waren wij in 't geheel niet gewoon, en nogthans durfde of wilde niemand zig tégen het fchips-opperhoofd en den fchipper verzetten; maar men leefde fteeds op hoop van eerlang een' gunftigen wind te krijgen, en fpoedig in Bengale te komen. Eindelijk geraakte ik op het onverwagtfte met onzen fchipper, die, gelijk dagelijks gebeurde, ook nu vrij wat te veel gedronken had, en mij wat te na kwam, in een' hévigen woordenftrijd, welke, zelfs in tégenwoordigheid van ons opperhoofd, zo over de flegte behandeling, die men ons deed, als over het gevaar, dat wij door zijn toedoen uitgeftaan hadden, zeer hoog rees, en, terwijl de anderen zig er over verheugden, zo ver liep, dat het opperhoofd zelve zig ook door mijne woorden gebelgd voelde, en aanftonds den Raad, beftaande uit hem zelve, den fchipper, den onderkoopman, en opperftuurman, (: welken twee laatften mijne goede vrienden waren:) in de kajuit deed te zamen komen. —— Ik werd ten eerften vóór deze hooge vierfchaar geroepen, en men begon, op eenen hoogdravenden toon, in harde woorden tégen mij uittevaren, en zonderlinge zaaken voor den dag te brengen; want het opperhoofd dreigde, dat men zulk eenen, die zig tégen het opperhoofd en den fchipper verzette, wel eens zeer fchielijk, met kielhalen, of dergelijke ftraffen, op een' zagter' toon zou kunnen léren zingen: doch de goede man begreep niet, geloof ik, dat zijne magt hiertoe nog wat te klein was. Eindelijk werd het mijne beurt om te fpréken, en ik gaf te kennen, dat ik mij nooit tégen mijne opperhoofden zogt te verzetten; doch, dat ik tévens ook niet van zin was, de fchimpende lastertong van eenen dronkaard te verdragen; maar dat ik mij bevoegd oordeelde, en genoodzaakt vond, mij zelven te verwéren; en, dat ik niet van gedagten was de zaak te verzwijgen; maar, dat ik in het eerfte land, daar wij hoopten aantekomen, er kennis van géven zou, hoe men op de reis met ons en al het volk geleefd had, en welke rampen, gebrek en tégenfpoeden wij al geléden hadden. —— Dit gezeg deed ons opperhoofd wat inbinden, en zagtere taal voeren: hij zeide, dat, zo wanneer ons iets mogt ontbréken, wij zulks vrijlijk aan hem te kennen zouden géven, en dat hij niet zou nalaten daarin, zo het

mogelijk was, te voorzien. Met één woord, deze oorlog liep ten besten af, de roemers met spaanschen wijn gingen er rond, en men belóofde een béter onthaal; ook nodigde men ons, die op het halfverdek de tafel hielden, naderhand in de kajuit te gast, daar men ons aan eene wélöpgedischte tafel treflijk onthaalde, en vrij meer vriendschap betoonde. Al het volk werd voortaan ook béter en naar behoren met leeftogt verzorgd.

Het verschil, dat ik dus met onzen dronken schipper kreeg, had zijne goede uitwerking; en het kan daaröm geen kwaad, dat men op zijn' tijd spreekt, en zulken schips-bevélhebberen, die zig zo onbetaamlijk gedragen, en anderen braaven schips-bestierderen tot schande verstrekken, op eene behoorlijke wijs hunne misslagen en kwaade gedraging vóór oogen stelt. Want indedaad het gaat op zommige schépen dikwils wonderlijk toe. — Ik heb eens op een schip gevaren, waarvan de schipper ook een groot meester in het zuipen was, en zig op het lédigen der glaasjes niet minder wél verstond dan op zijne kunst. Wij aten altijd in de kajuit; doch de avondmaaltijd werd gemeenlijk na middennagt gehouden, wanneer wij reeds een' geruimen tijd, met eene lédige maag, te kooi waren geweest, en onzen eersten slaap gedaan hadden; want eer kwam het dezen bachusbroeder niet gelégen, ten minsten dan niet, wanneer wij op de eene of andere plaats, en wel inzonderheid als wij ter reede van Batavia lagen, daar het hem aan geen getrouwe médemakkers ontbrak: en in zijne afwézendheid, of buiten zijne orders wilde hij niet geschaft hebben. —

Wij krégen nog dien zelfden nagt een' gunstigen wind, en ontdekten den 20sten December de eilanden van *Seijer*, van welker bewoners men ons verhaalde, dat zij dikwils met hunne kanôs op het vaste land van Queda vallende, de naastbijgelégene dorpen overrompelen en plunderen; zomtijds zelfs de inwoners, die zij in hun geweld bekomen kunnen, médevoerende, om die tot slaaven te gebruiken, of er een' goeden maaltijd méde te doen. Hunne krijgswapens zijn, pijlen, boogen, spatten, assagaijen, en slingers. Zij zijn van eene groote gestalte, en, op hunne wijs, goede soldaaten.

Dezen eilanden genaderd zijnde, krégen wij de koelte noordöost, en zetten de koers toen noord-noordwestlijk. Des middags was onze poolshoogte 7 graaden en 54 minuuten. Den 22sten December passeerden wij eenige kleine eilanden, welken in de kaart niet getékend zijn. Met den noordöosten wind steeds vorderende, kwamen wij op 10 graaden, 38 minuuten, en zeilden toen westwaard, om tusschen de eilanden der *Nycobaaren* en *Andamanon* door te lopen. Den eersten kersdag krégen wij het zuidlijkste eiland der laatstgenoemden in het gezigt; maar die der Nycobaaren krégen wij niet te zien. Te veel noordlijk geraakt zijnde, stévenden wij zuidwestlijk, langs de laage landsdouwen en vermaaklijke groene bosschaadjen van het zuidlijkste der eilanden van Andamanon. Wij zagen op verscheidene plaatzen vuuren, en rook opgaan, passeerden, des middags, dat gedeelte des eilands, daar voor twee jaaren het schip *Weesp* veröngelukte, en waar van het volk, dat aan land geraakt was,

was, door de wilde bewoners van dit eiland overvallen werden, gelijk wij in het eerſte hoofdſtuk van het derde boek gemeld hebben. Het eiland is weinig bergägtig, maar laag en vlak, vol geboomte, en doet zig zeer vermaaklijk op. Men zegt, dat deszelfs bewoners van eene meer dan gemeene groote geſtalte zijn, zo dat de kleinſte lieden onder hen de kloekſten van ons overtreffen. Zij zijn menſchenëters, en leven veeläl van den buit der geſtrande ſchépen.

Wij kwamen voorbij dit eiland, krégen tégen den avond zwaar weeder van donder en blikzem, en zetten toen de koers weêr noordlijk, met eenen tamelijk voorſpoedigen gang, ooſte- en noordöoſte winden, veel buijig weeder, en eene ſtijve koelte, waarméde wij, zo veel mogelijk, noordwaard ſtévenden. Wij zagen veel vliegende, en ook andere viſch. Den laatſten December, bevonden wij ons op 19 graaden, 25 minuuten noorderbreedte. Wij eindigden hier het jaar 1663, en hadden dus nieuwe ſtof om den algoeden GOD te danken, die ons tot hiertoe in zijne godlijke bewaring genomen, en uit zo veele gevaaren en rampſpoeden genadiglijk gered had.

Den 4den Januarij 1664, op 20 graaden, 40 minuuten poolshoogte, ontdekten wij het laage land der kuſt van *Oryxa*, en bevonden ons in het nader komen, omtrent de gewesten van *Arſapoero* vervallen te zijn. Hier zukkelden wij, door ſtilte, zomtijds ook wégens tégenwinden en ſtroomen, die ſterk uit de bengaalſche bogt en de rivier de *Ganges* vielen, eenige dagen langs de kuſt. Den 11den Januarij, ontmoetten wij een engelſch ſchip, hetwelk wij aan boord voeren, doch verſtonden egter geen bijzonder nieuws van hetzelve; weshalven een ieder zijne reis weêr vervorderde, wij naar Pipely, en het engelſch ſchip naar Suratte.

Den volgenden dag, den 12den Januarij, paſſeerden wij *Bellaſoor*, daar wij wel vijf of zes engelſche ſchépen voor anker zagen liggen, en kwamen, des middags, ten tweedemaale, GODE zij dank, behouden op de reede van *Pipely*.

ZÉVENDE

ZÉVENDE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers vertrek van Pipely. *Komſt in de groote rivier de* Ganges. *Bengaalſche woeſtenijën. Ontmoeting met de arrakanſche rovers. Men zeilt voorbij het woud van* Sandry. *Het ſchip geraakt op eene zandplaat; doch ook wéder vlot. Bijgelovige badingen en gebéden der bengaalſche Heidenen in den vloed de* Ganges. *Wijs, op welke zij hunne dooden verbranden. Hunne afgoden en beeldendienſt. Des ſchrijvers komſt op* Ougly. *Berigt van hetgeen hem aldaar is wédervaren.*

AANSTONDS bij onze aankomſt verſtonden wij, dat de heer ROGIER VAN HEININGEN, reeds in October 1663, van Batavia op Bengale was aangeland, om den heer MATTHEUS VAN DEN BROEK, op Ougly, af te loſſen. Wij vonden hier ook het fluitſchip den *Oijevaar*, hetwelk reeds gereed lag, om met zijne lading bengaalſche ſuiker naar Perſië te vertrekken, welke reis ik gaern méde gedaan zou hebben; doch ik kwam nu te laat. Men had ons al voor lang verwagt, en reeds geloofd, dat wij veröngelukt waren. Des nagts krégen wij eenen loots aan boord, om ons, de rivier de *Ganges* op, naar het hoofdkantoor van *Ougly* te geleiden; zo dat wij dan ook den volgenden dag van de reede van *Pipely* vertrokken. Wij ontmoetten twee hollandſche ſchépen, naamlijk, het ſchip *Zuilen*, en het jagt de *Hen*, welken met ſuiker geladen, en naar de kuſt van Coromandel beſtemd waren. Er kwam ook een boeijer bij ons, waarïn wij een gedeelte tin losten, om te béter over de banken, die vóór de rivier de *Ganges* liggen, te kunnen geraken. Wij zagen de laage landsdouwen van *Ilie de Gale* en *Zagor*, als ook het vaste land van het vermaaklijk *Bengale;* en kwamen in den mond der vermaarde riviere de *Ganges*, welke wij met den ſterköpdringenden vloed opwaard laveerden, latende telkens bij de ſneläflopende ebb' het anker vallen, in een' zagten kleigrond. Den 16den Januarij paſſeerden wij, ter linkehand, de groote rivier *Jilliſar :* de oevers der *Ganges* waren, te weêrzijde, met vlakke landsdouwen, ruigten en kreupelboſch bezet, waarïn zig veele wilde dieren, inzonderheid tijgers, ophouden; om welke réden dan ook de Bengaalders deze ſtreeken niet durven bewonen. Wij zagen egter eene kleine vesting van klei gebouwd, waarïn de zwarten zeer armhartig in eenige ſlegte hutjes leefden.

TERWIJL wij ſteeds met den vloed oplaveerden, kwamen wij aan eene groote rivier, ter regtehand van ons, welke, na zig met eenige minderen verënigd te hebben, binnen 's lands door, haaren loop naar het koningrijk Arrakan neemt, al-

alwaar wij twee arrakanſche *jeliasſen* of roofgaleijen gewaar werden, die hier op buit loerden. — Wij krégen ook twee roeigaleijen of barken der Bengaalders bij ons, welken de twee hiervoor gemelde ſchépen naar benéden geboegzeerd hadden. Zij waren, uit vrees van deze arrakanſche *jeliasſen*, die de Ganges zeer onveilig maakten, verblijd ons ſchip alhier aantetreffen, wijl zij nu niet alleen onder onze beſcherming opwaard konden komen, maar ook tévens ons ſchip de Ganges opboegzéren, en dus te gelijken tijde een ſtuivertje verdienen. Wij zagen in het voorbijzeilen zeer veele zoutpannen, waarïn de Bengaalders wakker met den arbeid bézig waren. Wij paſſeerden ook de groote rivier *Calcula*, welke insgelijks van het ooſten uit het koningrijk Arrakan komt, en hier begon de vermaarde vloed de Ganges zeer nauw te worden, hebbende nu te weêrszijden aangenaame groene landsdouwen. Den 17[den] Januarij, tégen den avond, wéderöm de ebb' bekomende, lieten wij het anker vallen.

Zodra de nagt het aardrijk met zijnen zwarten ſluijer bedekt had, gingen onze Bengaalders, uit het eene vaartuig, een weinig agter ons ſchip aan land, om aldaar wat rijſt te koken en hunne ſpijs te bereiden: want, volgens de jentijſſche wet, mogen zij in geen néderlandſche ſchépen, noch zelfs in hunne barken, geen ſpijs koken noch bereiden, ten zij op lange reizen, bij ſtorm, of dergelijke dringende omſtandigheden, wijl zij zulks, voorāl op de Ganges, die zij voor zeer heilig houden, als eene groote misdaad aanzien. — Maar terwijl zij hier met koken bézig waren, kwamen op het onverwagtſte de Arrakanners, die hen beſpied hadden, vaerdig en in alle ſtilte voorbij ons ſchip, met zéven of agt *jeliasſen*, en zetten het op deze aan land getrédene Bengaalders aan, ménende dus deze arme lieden hier te beſpringen en te overweldigen, om ze méde naar Arrakan in ſlavernij te voeren. Doch de Bengaalders van de andere bark, die bij ons ſchip geblévcn waren, als ook ons volk, werden ze nog in tijds gewaar. Aanſtonds maakten deze Bengaalders een groot geſchreeuw, om de anderen, die aan land gegaan waren, van de komſt dezer arrakanſche rovers te verwittigen. Ons volk riep den Arrakanneren ook toe: wat volk zij waren; en kreeg tot antwoord: dat zij 's konings volk en onze vrienden waren; ſtékende tévens naar de bark toe. Maar de aan land zijnde Bengaalders op het gerugt en geſchreeuw der anderen in hunne bark geſprongen zijnde, en de riemen vaerdig te boord gebragt hebbende, roeiden uit alle magt voort, en ontkwamen nog te nauwernood het gevaar. Wij ſtonden reeds gereed, om met het grof geſchut op deze rovers lostebranden; doch lieten het daarbij, en waren te vréden, deze arme menſchen uit de klauwen dezer geweldenaars verloſt te zien. — De Arrakanners dus in hunne ondernéming niet hebbende kunnen ſlagen, zakten de rivier verder af, om te zien of zij elders béter te regt zouden kunnen komen.

Onze arme Bengaalders hadden in deze hunne ontſteldnis hunne potten met éten aan land in den loop gelaten; en hunne verbaasdheid en vrees was

zo groot, dat zij niet wéder naar land wilden, om hunne ſpijs te halen, maar bléven zonder éten aan boord, en hielden goede wagt.

Des morgens gingen wij weêr onder zeil, en paſſeerden het woud *Sandry*, dus genoemd, om dat, gelijk men ons zeide, ALEXANDER *de groote*, zig, met zijn magtig heirléger, omtrent deze plaats, door de ſterke op- en aflopende ſtroomen geſtuit ziende, naar Macedonië was terug gekeerd; na dat hij niet alleen het koningrijk Perſië, maar ook Groot-Indië, tot alhier aan de rivier de Ganges, onder zijne gehoorzaamheid gebragt had.

Dit woud van Sandry voorbij geraakt zijnde, werden wij, omtrent eene kleine mijl verder, door den ſterken ſtroom en het onvoorzigtig zeilen, op eene zandplaat, welke omtrent midden in de rivier de Ganges lag, gezet, daar ons ſchip met den voorſtéven op vaſt geraakte. Men bragt aanſtonds de ankers agterüit, om het ſchip dus weêr van de zandbank aftewinden: maar al onze arbeid was vergeefs, doordien wij de ebb', en, gevolglijk, hoe langer hoe minder water krégen, zodat wij omtrent den middag, voor dat de vloed begon, een goed end wegs om ons ſchip droogvoets op deze bank konden gaan wandelen. Deze plaat was van welzand, en ſtrekte zig nog ruim vier ſchipslengten van ons ſchip voorwaard uit: doch agter ons was het diep, werwaard dan ook het ſchip, met hulp van ankers en ſterke parellijnen, moeſt gewonden worden, waartoe wij nu den vloed moeſten afwagten. — Ons opperhoofd was reeds te voren met zijn huisgezin de Ganges op, en naar Ougly vertrokken. En onze ſchipper, die zig, zedert dat wij verſchil met malkanderen gehad hadden, nog al tamelijk wél gedragen had, ſpeelde nu weêr wakker de beeſt, ſchreeuwende en vloekende tégen de arme bootsgezellen zodanig, dat zij van verbaasdheid ménigmaal niet wisten wat zij déden. Des nademiddags, als de vloed begon te rijzen, gaf hij bevél, het ſchip agterüit te winden; hetwelk met eene goede vordering geſchiedde: doch de parellijnen ſchoten los, en, als men dezelve weêr wilde te zamen woelen, om het begonnen werk voorttezetten, wilde de ſchipper, die, in zijne dronkenſchap, niet eens ter deege op de gelégenheid der zandplaat gelet had, toen het water laag was, zulks niet toelaten; maar bevool, dat men, door middel van uitgebragte werpänkers, het ſchip naar voren zou winden. Schoon men hem nu voorſtelde, dat wij dan nog verder op de zandplaat vaſt zouden raken, mogt zulks niet baten; men moeſt zijnen wil doen, en aan het werk gaan. Het ſchip werd dan tégen de zandplaat aan, en meer en meer op dezelve gewonden. Wijl dit egter zeer bezwaarlijk, en niet dan met grooten arbeid ging, moeſten de Bengaalders uit de barken, en het volk uit den boeijer, als ook die van het galjoot *Nagtglas*, dat hier op de Ganges voer, den onzen behulpzaam zijn; en men ging nu met zo veel geweld en kragt te werk, dat wij zelfs des avonds met het agterſchip geheel en al op de zandplaat zaten, en met de kiel zo diep in den welgrond raakten, dat wij voor het omſlaan bevrijd waren. Middelerwijl ging men ook aan 't losſen van het tin, dat nog aan boord was, ook arbeidde men het geſchut en

an-

andere zwaarten van het ſchip, om hetzelve daardoor zo veel mogelijk te ligten.

Des morgens, den 19^{den} Januarij, met de wéderkomſt van den vloed, ging de arbeid weêr aan; het ſchip werd al verder voorwaard gewonden, en, na den middag, als het laag water was, lagen wij nu rondöm droog. Wij waren deze reis omtrent de lengte van ons ſchip gevorderd, zittende ongeveer midden op de zandplaat, en ligtten toen andermaal het ſchip door het losſen van eenige ſpijkervaten, ballaſt, enz.

Terwijl wij hier, met ons ſchip over de zandplaat te ſlépen, lagen te worſtelen, werd een Bengaalder, die in een kreupelboſch, niet ver van ons aan land, brandhout zogt, op klaaren dag, door eenen tijger verſcheurd. —— Niet ver van ons was ook eene kleine ſterkte der Bengaalders, de *Buitenwagt*, of de *Vastigheid van Sancrale* genoemd. De inwoners bragten ons hier veel goede ververſching en allerhande eetwaaren aan boord te koop, wordende bij laag water de marktplaats op de drooge zandplaat gehouden.

Ondertusschen ging men telkens bij het aankomen van den vloed weêr aan het werk, om het ſchip over deze droogte heen te ſlépen; geſchiedende dit met zo veel geweld, dat het ſchip, ſchoon hetzelve genoegzaam nog nieuw was, verſcheidene naaden kreeg, en zeer beſchadigd werd. —— Doch eindelijk, den 24^{ſten} Januarij, geraakten wij, na bijna zéven etmalen met dit werk doorgebragt te hebben, eerſt met het voor-, en eerlang ook met het agterſchip vlot, en kwamen toen weêr in de diepte.

Wij dréven nu met den vloed de Ganges hooger op, paſſérende eenige dorpen, welken langs den oever lagen, als ook twee groote moorſche ſchépen, welken met hunne lading naar Perſië vertrokken. Wij ontmoetten ook het jagt de *Haan*, naar Ceilon, en het ſchip de *rijzende Zon*, naar Batavia beſtemd, zakkende beiden af naar de reede van Pipely; terwijl wij nog eenige mijlen met den vloed opdréven, en éven voorbij de vastigheid *Tanna* de ankers lieten vallen, om alhier onze lading in te némen; hebbende op deze reis van Batavia, tot aan deze plaats, vier maanden en eenige dagen doorgebragt.

Wij verſtonden, dat wij alhier niet lang zouden blijven, gingen derhalven des anderendags van het ſchip, en voeren met eene bengaalſche bark de Ganges hooger op, om het néringrijk *Ougly* te bezigtigen. Des namiddags kwamen wij in een groot dorp, bij de Néderlanders *Santvoort* genoemd, hetwelk voor het grootſte gedeelte door jentijfſche Heidenen bewoond was. Nadat wij ons alhier ververſcht, en het dorp doorgewandeld hadden, voeren wij in den nagt, met de wéderkomſt van den vloed, de rivier weêr verder op.

Des morgens, met het aanlichten van den dag, kwamen wij bij het dorp *Barnagor*. Hier zagen wij eene ménigte Jentijven, zo mans- als vrouwsperſoonen, die zig allen geheel naakt ontkleedden, behalven dat alleen zommigen een kleedje vóór de ſchaamte hadden, en zig daaröp, niettégen-

ſtaande het vrij koud was, in de rivier begaven, zonder de krokodillen te ontzien, waarvan men er dagelijks veelen in de Ganges verneemt, en door dewelken dikwils menſchen verſlonden worden. —— Deze Heidenen zig gebaad en gewaſſchen hebbende, keerden zig met het aangezigt naar den opgang der zonne, welke zij met veele zonderlinge plegtigheden aanbaden. Zommigen déden hun gebed met luider ſtemme, ſlaande de handen ménigmaal te zamen en vóór het voorhoofd, hetwelk zij telkens al biddende met water beſproeiden. Anderen dompelden het hoofd tot verſcheidene reizen onder het water, en eenigen bléven dus bijna een half uur, tot aan het middenlijf in 't water, in hunne gebéden en plegtigheden volharden; zodat zij van koude ſtonden te klappertanden. Ten laatſten doopten, of wieſſchen, zij ook hunne kléderen, welken van lijnwaat waren, in de rivier, ſlaande dezelven dan zo nat om het lijf, waarna zij uit de rivier op, en hunnen weg gingen.

Hier aan land gegaan zijnde, zagen wij ook hoe deze Jentijven hunne dooden verbrandden. Dit geſchiedde met weinig plegtigheid. Zij leiden de lijken, omtrent den oever van de Ganges, onder eenig ſtroo, hetwelk men zo lang liet ſmeulen tot dat het geheel verbrand was. —— Wij vonden hier ook veelen hunner tempels en afgodsbeelden, welke laatſten van klei gebakken, zwart geſchilderd, en van eene afſchuwlijke gedaante waren. De meeſten hadden vier armen en handen, in dewelken zij kleine beelden hielden, verbeeldende de zielen der menſchen, welken zij naar den mond ſtaken, en lévende ſchénen te willen verſlinden. Onder de voeten hadden zij ook blanke beelden liggen, die zij met groote verägting ſchénen te vertréden. Aan deze afgoden offerden deze Heidenen, met veele zonderlinge gebaerden, gezangen en gebéden, van hunne goederen, als, katoen, zijde, enz. ook bloemen en andere ſnuiſterijën.

Wij keerden wéderöm naar onze bark, en vervolgden onzen weg de Ganges op, landende onderweg nog op verſcheidene plaatzen, daar wij veele vermaaklijke dorpen en ſchoone landerijën zagen, ook hier en daar eenige fraije bengaalſche gebouwen; komende eindelijk aan op *Ougly*, en aldaar in de voortreflijke néderlandſche logie, daar wij vriendlijk ontvangen en verwélkomd werden.

Ons voornémen was, hier eenige dagen te blijven, zo lang als de tijd en gelégenheid het ons zouden toelaten, om dit *Ougly*, en deszelfs omliggende vlekken, dorpen, en landerijën in oogenſchijn te némen; als ook, om het een en ander aangaande de zéden, gewoonten, en gebruiken der Bengaalders, zo Mooren, Baniaanen, als anderen aantemerken. —— Wij genoten bij onze landsgenooten, op *Ougly*, veel vermaak en genoegen. Wij huurden hier eene woning voor eenige dagen, waarin wij onzen intrek namen; als ook elk een' moorſchen *Dwerry* of dienaar, om ons optepaſſen. Ik trof gevallig denzelfden *Dwerry* aan, die mij, het jaar te voren, op *Pipely* gediend had. Wij kwamen overëen met onzen huiswaerd, of eigenlijk on-

onzen huisheer, welke een Misties was, en zig beroemde een Christen en goed roomsch te zijn; dat hij des morgens, des middags, en des avonds het éten voor ons zou gereed maken, en ons dienäangaande van alles verzorgen; gelijk hij dan ook deed, handelende in alles met zo veel eerlijkheid en onbaatzugtigheid, dat wij zo min over hem, als over zijne slaaven en slavinnen, die ons bedienden, te klagen hadden. —— Deze Misties bezat op *Ougly* verscheidene naar de bengaalsche wijs gebouwde huizen, als méde een groot aantal slaaven en slavinnen. Wij gingen dagelijks werwaard het ons gelustte, en bezigtigden hier omstreeks het merkwaerdige, of bezogten de voornaamste kooplieden en handelaars onder de Mooren en Baniäanen, welken ons vriendlijk ontvongen, en, naar het indische gebruik, op *betel* en *arecka* onthaalden. —— Zomtijds woonden wij de godsdienstplegtigheden bij van deze blinde Heidenen, die indedaad beklagenswaerdig zijn; aangezien deze ongelukkigen tot dus ver beroofd zijn van dat zuivere euängelie, dien onwaerdeerbaaren schat, welken GOD door zijne onëindige genade en goedheid ons heeft believen te schenken, en waarvoor wij HEM onze dankzeggingen nooit genoeg kunnen toebrengen. —— Mogt het den ALMAGTIGE ook eens behagen, dit zelfde heilig euängelie-licht in vollen glans bij dit rampzalige heidendom te doen schijnen, opdat zo veele millioenen van ellendelingen, die nog in de duisternis gezéten zijn, den weg der zaligheid mogten léren kennen, en tot het koningrijke van CHRISTUS toegebragt worden! —— Mogten daar toe de Néderlanders, in deze gewesten, het hunne, zo veel in hun vermogen is, toebrengen, door dezen Heidenen, met eenen opregten wandel, en een voorbeeldig zédig christlijk léven, ten voorbeelde te strekken, en dus tot bevordering van derzelver en hun eigen eeuwig heil arbeiden! Dit ware eene gewenschte zaak! —— Dan zou de goede naam der Christenen op der Mooren en Heidenen tongen zwéven, en wij zouden mogen hopen en vertrouwen, dat GOD, zijne goedkeuring hierāan gévende, ook zijnen zégen over onze zeevaart en handel zou uitstorten, en dezelven meer en meer tot wélstand van ons lieve vaderland doen uitbreiden. Maar, eilaas! het is er nog zo ver af, dat zelfs de grootste ongebondenheden en godloosheden, ook bij dezulken, die den naam van Christenen dragen, in veele oosterschen gewesten gepleegd worden! —— De verfoeilijke zonde van hoererij is in Arrakan, Bengale, en op meer andere plaatzen, alwaar men openbaare hoeren in ménigte vind, zo gemeen, en word door de inwoners zo ongestraft gepleegd, dat zij geen zonde schijnt te zijn. En hierin misgaan zig ook zommigen van onze Néderlanders zo ver, dat zij dikwils deze Heidenen in vuile ongebondenheid overtreffen: want veelen voorzien zig, zodra zij hier in de indische gewesten aankomen, van eene bijzit, die zij dan gedurende hun verblijf houden, haar eenige kléding, geld, of andere snuisterijën gévende; doch gebeurt het dan, dat zulk een zig met zijne gekozene bijzit niet vergenoegt, maar ook wel eens bij eene andere gaat, en dat zijne bijzit zulks gewaar word, zo zal zij de eerste gelégenheid waarnémen, om zig over het haar aan-

gedaan ongelijk aan hem te wréken, en hem door *pinang*, of iet anders, eenig vergift ingéven, waarvan hij eerst lang daarna de rampzalige gevolgen zal ondervinden. —— In het koningrijk *Arrakan* waren al de Néderlanders, van het hollandsche opperhoofd af, tot den minsten matroos toe, van eene inlandsche bijzit voorzien.

Door de dronkenschap, die voorâl bij de Mooren een gruwel is, maken zig veelen van onze ongebondene bootsgezellen, die zig dikwils op eene schandelijke wijs daarïn te buiten gaan, bij deze volken van Indiën verfoeilijk; en niet minder zijn zij denzelven eene ergernis, met hun godloos vloeken, zwéren, vegten, en dergelijke onbetaamlijke gedragingen; waaröm het dan ook niet zo zeer te verwonderen is, dat deze Heidenen, die men in ons vaderland als woeste barbaaren en wilde menschen aanmerkt, zulk eene schandelijke lévenswijs van zodanigen der onzen verfoeijen, en daardoor eenen afkeer van de Christenen en derzelver godsdienst krijgen. Het is te wenschen, dat alöm de hooge overheid, zo veel mogelijk, met ijver hier tégen waken, en zulke ongebondenheden meer en meer beteugelen moge; opdat God niet zo schriklijk door ons getergd, en zijn heilige naam ontëerd worde, tot schande van het christendom, en deszelfs belijderen.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Korte beschrijving van Bengale. *Deszelfs stéden, handelplaatzen, en vrugtbaarheid. Ligging van* Ougly, Pipely, Bellasoor, *en de groote rivier de* Ganges. *Oorsprong, en heiligheid van dezen vloed, volgens de méning der Indiaanen. Gezag en tijtels van den* Grooten Mogol. *Deszelfs hof en hoofdstad* Agra, *koninglijk slot, schatten, hofhouding, pragt, en oppergezag. Men viert zijnen geboortedag, en doet aanzienlijke geschenken, enz. De bengaalsche regéring, hofhouding, en staat der moorsche gezaghebbers.*

Wij zullen den lézeren thans eene korte beschrijving van *Bengale*, als ook van deszelfs inwoners, dieren, planten, enz. mėdedélen; en daarvan niet alleen datgeen aanmerken, hetwelk wij bij eigene ondervinding hebben, maar ook hetgeen ons dienäangaande uit geloofwaerdige schrijvers is bekend geworden.

Bengale, of *Bengala*, is een groot en magtig land, hetwelk weleer een koningrijk op zig-zelve was; doch tégenwoordig onder de heerschappij van den *Mogol*, of opperkoning van Groot-Indiën, staat. Het ligt onder den kreefts- of noorder-keerkring, en paalt ten oosten aan de koningrijken van Arrakan en Ava; ten noorden aan de landschappen Mevat, Patna, en Nar-

Narvat, welken allen onder Groot-Indiën behoren; ten westen heeft men de gebergten van *Ratipore*, die, met derzelver groote wildernissen, zig van Bengle, tot Guseratte uitstrekken; ook liggen ten westen van Bengale de landen *Oryxa*, *Golconde*, enz.; ten zuiden word het door de zee, de *Golf van Bengale* genoemd, bespoeld; en van het noorden naar het zuiden word het door de vermaarde rivier de *Ganges* doorsnéden, welke de eindpaal van ALEXANDER *den grooten* was, die, zijne gloririjke overwinningen tot aan dezen vloed uitgebreid hebbende, van dáár, naar Macedonië keerde.

DIT *Bengale* is een der schoonste en aanzienlijkste landen van Indiën, zijnde zeer aangenaam om de bijzondere gematigdheid der lugt, als ook om den grooten overvloed van lévensmiddelen, die het oplévert; inzonderheid wast hier zo veel gierst, dat het grootste gedeelte van Indostan daarvan voorzien word. Het land is laag en weinig bergägtig; doch ten zuiden, langs de zeekusten, ligt nog een groot gedeelte woest en onbewoond, hetwelk men aan de traagheid der Bengaalders moet toeschrijven, als ook aan hunne vrees vóor de arrakansche rovers. Men vind daar ook veel wild gedierte; als, tijgers, luipaarden, rinocerosfen, slangen, krokodillen, en anderen.

MEN vind hier veele stéden en beroemde handelplaatzen. De voornaamsten schijnen geweest te zijn, de hoofdstad *Bengale*, als ook *Catigam*, *Satigam*, en meer anderen. In onzen tijd waren *Cassamabasar*, *Ougly*, *Pipely*, en *Bellasoor* de voortreflijkste handelplaatzen, welken door de Engelschen, Néderlanders, Mooren, en andere natiën werden bezogt. Al deze plaatzen waren open en onbemuurd, gelijk meest al de stéden van Bengale; zodat zij eer dorpen gelijken, welken men hier overäl in ménigte ziet. Hier en daar vind men wel eene bengaalsche vastigheid, die egter allen van weinig belang zijn: ten minsten die, welken wij gezien hebben, waren niet bekwaam om veel tégenweer te bieden; op zijn best konden zij dienen, om eenen aanloop van slegt gewapende Indiäanen aftekéren. Het néringrijk *Pipely*, als ook *Bellasoor*, staan onder de opperregéring van *Oryxa*, het welk névens *Sinde*, *Dely*, *Patan*, enz. onder de gehoorzaamheid van den *Mogol*, of opperkoning van Groot-Indiën, staat.

WIJ zullen van al de stéden en plaatzen, welken wij bezogt hebben, geen gewag maken; maar ons slegts tot *Ougly*, *Pipely*, en *Bellasoor* bepalen, en van derzelver ligging en gesteldheid het volgende aanmerken.

OUGLY is tamelijk groot, en zeer vermaaklijk aan den zoom der Ganges gelégen, hebbende ruime doch ongeplaveide straaten, en zeer fraije wandelwégen, ook hier en daar treflijke naar de bengaalsche wijs ingerigte gebouwen, rijke pakhuizen en winkels, die van allerhande waaren en koopmanschappen, en wel voornaamlijk van schoone lijnwaaten, zijden, en andere oostersche stoffen wél voorzien waren. Behalven de Mooren, vind men op *Ougly* veele Baniäanen en jentijfsche Heidenen, welken hier onder de moorsche regéring gerustlijk léven, en hunnen eigenen godsdienst vrijlijk oefenen, heb-

hebbende hunne bijzondere pagoden, volgens de verfcheidene fecten, waartoe zij behoren: wij zagen op de markt van *Ougly* vijf zulke pagoden, voor de verfchillende fecten der Heidenen, die alhier wonen, of hunnen handel komen drijven, voegende die van elke bijzondere fecte zig met hunne kraamen en koopmanfchappen bij en om hunne pagode, om daar den meeften toeloop van hunne geloofsgenooten te hebben: wij zagen ook dikwils, dat zo wel mannen als vrouwen, in het voorbijgaan, in de pagode traden, zig vóór den afgod néderwierpen, een kort gebed déden, en, vervolgens den marktgang gedaan hebbende, hunnen weg gingen.

Doch het pragtigfte gebouw, dat wij op *Ougly* zagen, was de néderlandfche logie, ftaande op een groot aanzienlijk plein, omtrent een' musketfchoot van de rivier, en gelijkende eer naar een treflijk kafteel, dan naar eene logie. Zij was met hooge muuren en punten zeer cierlijk van fteen gebouwd, en met grof gefchut voorzien. Rondöm dezelve was eene watergragt, en van binnen pronkte zij met bekwaame woningen voor den hollandfchen directeur, voor zijne raaden, en voor de verdere dienaaren der éd. maatfchappijë, als ook met fteenen pakhuizen, welken opgepropt waren met in- en uitlandfche waaren en koopmanfchappen.

Buiten *Ougly* treft men de vermaaklijkfte landsdouwen aan, vrugtbaare akkervelden, lufthoven, fpeelwoningen, tanken, wafchplaatzen, en alöm heen de aangenaamfte wandelwégen; ook lagen in deze ftreek verfcheidene fraije dorpen, van dewelken wij er eenigen bezogten. — De Engelfchen waren hier bézig met het bouwen eener nieuwe logie, naardien een groot gedeelte van de oude, door het fterk inbréken van den ftroom der Ganges, alreede weggefpoeld was.

Pipely, hetwelk wij, in het voorléden jaar, ménigmaal bezogt, en doorgewandeld hadden, ligt ook zeer aangenaam in eene vrugtbaare en vlakke landftreek, en omtrent vier mijlen landwaard in, aan eene fnelvlietende rivier, welke egter, wégens haare ondiepte, door de groote fchépen niet kan bevaren worden; waaröm dezelven dan ook omtrent twee mijlen van den wal, genoegzaam in volle zee, moeten ankeren, alwaar zij dus niet zeer veilig voor de zwaare winden liggen, inzonderheid als dezelven uit het zuiden waijen: doch, in de maanden November, December, Januarij, en Februarij, wanneer men gemeenlijk noordöofte winden heeft, en er het jaargetij het gematigfte is, is het hier de bekwaamfte reede voor de groote fchépen: de kleineren zetten het doorgaans naar de *Ganges*, of leggen zig agter *Ilie de Gale.* Vlotgaande jagten en ligte fchépen varen, met hoog water, de rivier van Pipely ook wel op; egter kunnen zij, zomtijds, bezwaarlijk over de banken of ondiepten, die vóór den gemelden vloed gelégen zijn, heen geraken. Wij hadden dikwils moeite genoeg, om met het boot, voornaamlijk als de zee wat hol aandringende, eene fterkere barning veröorzaakte, van buiten in te komen, wijl wij de voornaamfte diepten of killen niet zo wél konden vinden; zodat wij ménigmaal in gevaar waren om om-

ge-

geworpen te worden: egter pasfeerden wij des nagts verfcheidene maalen deze plaats met het boot.

DIT *Pipely* is tamelijk groot en volkrijk. De voornaamfte gebouwen, huizen en pagoden waren grootftendeels met gaanderijen, tuinen, bleekvelden, of boomgaarden voorzien. De huizen der Mooren waren hier, éven als op Ougly, béter dan die der Baniäanen en Jentijven, wier woningen meeftendeels van koemift, met klei gemengd, gebouwd, en met riet, bamboezen en kokosbladen gedekt waren. Al de woningen, inzonderheid op Pipely, ftonden op hoogten gebouwd, om de hooge watervloeden, welken, in den régentijd, zomtijds geen klein gedeelte dezer landen overftromen; zodat dikwils veele beeften en menfchen omkomen. —— Deze régen- of wintermaanden zijn, in Bengale, April, Maij, Junij, Julij, Auguftus, en September, als wanneer het den meeften tijd régent, onweert en ftormt, en de opperwateren uit de Ganges, en uit de andere rivieren zomtijds zo fterk néderwaard komen, dat dezelven onmogelijk al het water verzwelgen kunnen, waardoor de omliggende landen ondervloeijen, en dikwils geheele ftukken lands weggefpoeld worden; gelijk dan ook de Néderlanders, in onzen tijd, bézig waren met het bouwen eener nieuwe logie, dewijl de oude reeds ten deele weggefpoeld was; —— maar in de andere zes maanden heeft men gemeenlijk een droog jaargetij, en den meeften tijd aangenaam en helder weeder, met eenen doorwaijenden frisfchen noordöoften wind, die het in December, Januarij en Februarij al vrij koud maakt: ook is het dan des morgens gemeenlijk névelig en miftig. —— In December, wanneer de dagen hier het kortfte zijn, en de zon des morgens te half zéven uuren op-, en des avonds te half zes uuren ondergaat, worden de meefte vrugten en graanen ingezameld.

BELLASOOR, vijf mijlen weftwaard van de rivier van Pipely gelégen, word veel van de Engelfchen bezogt, die er ook eene fraije logie hebben; en bij helder weeder kan men van de reede van Pipely de engelfche fchépen ter reede van *Bellafoor* zien liggen, welke laatfte eenigermate door de punt *Palmeris* voor de harde winden en holle waterbaaren befchut word. Aan de landzijde van *Bellafoor* heeft men tamelijk hooge gebergten; en de plaats word door Mooren, onder dewelken men er vind, die zeer rijk zijn, bewoond; ook zijn er veele Baniäanen en Jentijven.

WIJ hebben reeds gezegd, dat de rivier de *Ganges*, van het noorden naar het zuiden, midden door Bengale loopt. Het zal, vertrouwen wij, den lézer niet onäangenaam zijn, dat wij nog het een en ander van dezen vermaarden vloed aanmerken. —— Deze rivier, welke Indiën in twee deelen deelt, waarvan het éene Indiën *binnen* of bewesten, en het andere Indiën *buiten* of beöoften de *Ganges* genoemd word, word bij veele uitleggers der heilige fchrift voor de riviere *Pifon* gehouden, welke, uit *Eden* komende, het gantfche land Havila (: *India* :), daar men het goud vond, omliep, volgens 1. boek van MOSES, II. 11. Wat den oorfprong der *Ganges* betreft; daarömtrent is men het ook niet eens. Voor het naaft weet men, dat zij uit het gebergte der

noordelijkſte deelen van Indiën ſpruit; zommigen zeggen uit den berg *Caucaſes*; anderen, dat zij uit het met eeuwige ſneeuw bedekte gebergte *Thebet* voortkomt. VAN TWIST verhaalt, dat, volgens het gevoelen van M. EDUARD TERRIJNS, de *Ganges* haar begin neemt in het landſchap *Siba*, daar zij uit eene rots ontſpringt, welke, gelijk de inwoners zeggen, de gedaante van eenen oſſekop heeft, waardoor zij deze rivier ook te heiliger houden, die dus van het noorden langs de bergägtige landſchappen *Mevat* en *Nahrachut*, zijnde de uiterſte noorder grenzen van Groot-Indiën, naar het zuiden voortſtromende, en verſcheidene rivieren, onder anderen die van *Serſely*, *Sanbal*, en *Jemini*, welke laatſte haar begin boven *Agra* neemt, en, van het weſten naar het ooſten lopende, zig bij de ſtad *Halebasſe* in de *Ganges* ſtort, ontvangende, haar water, door verſcheidene groote takken, in de zee van Bengale loost. —— Dagelijks vloeit de *Ganges*, bij ebb' en vloed, wel drie of 4 vadem op en af. De bodem derzelve is meeſt een zagte witägtige kleigrond. Het water dezer riviere word bij de inwoners voor heilig gehouden, en zij ſchrijven er veele eigenſchappen aan toe: zommigen onder de Heidenen hebben dezen vloed de hémelſche rivier genoemd, als hebbende haaren oorſprong uit den hémel. —— Veele duizend Heidenen komen van verſcheidene oorden in bédevaart naar deze rivier, om zig daarïn te baden en te waſſchen. Zij geloven, dat, als zij zig in dezelve gewaſſchen hebben, zij dan van al hunne zonden gereinigd zijn; en dat de hémel voor dezulken, die zig in het water der *Ganges* gereinigd hebben, open ſtaat. Men ziet daaröm dagelijks eene ménigte van mannen en vrouwen, die zig in dezen vloed komen baden, en hunne kléderen daar in dompelen, roepende dikwils, onder het doen van hunne gebéden, en het begieten van het hoofd: *Ganga, waſch mij! Ganga, zuiver mij!* De zieken en gebreklijken worden ook derwaard gevoerd, en met dit water beſproeid, of begoten; ook legt men ze wel gedeeltelijk in het water, opdat zij dus hunne gezondheid mogten wéder bekomen. Die dan desniettégenſtaande ſterven, zijn, ménen zij, onfeilbaar gelukzalig. —— Het water der *Ganges* word ook, uit dezelfde godsdienſtigheid, in kruiken en potten, (als een voortreflijk ſpawater) voor zieken en kranken, naar vergelégene oorden vervoerd. De Mooren zelfs houden dit water voor zeer gezond, en drinken het gaern. Wij ſchepten er dagelijks met tonnen vol van, en bevonden het aangenaam om te drinken: doch het water op Amboina en Dingding kwam mij béter voor, ten minſten was het klaarder en zoeter van ſmaak.

WIJ zullen thans tragten onze in het voorgaande gedaane belofte geſtand te doen, met den lézer eene korte beſchrijving médetedélen van deze landen, en van het merkwaerdigſte in dezelven, als ook van de zéden, gewoonten en aart van derzelver inwoneren.

GROOT-INDIEN, of anders *Indoſtan* genoemd, grenſt ten weſten aan het rijk van Perſië, naar den kant, daar de rivier de *Indus* haare ſtreek maakt, (: die aan dit gehcele land den naam van *Indiën* of *Indoſtan* geeft:) ten noorden aan Groot-

Tar-

Tartarië, daar het *imasche* gebergte de grenzen bepaalt, ten oosten aan China, en ten zuiden aan de indische zee.

De heer of vorst dezes lands word *Mogol* genoemd, en beroemt zig afkomstig te zijn van den grooten *Tamerlan*, keizer der Tartaren, die, schoon hij kreupel was, met een ontzaglijk heirléger van Tartaren en andere volken, in dit rijk viel, en alles onder zijne gehoorzaamheid bragt. De *Mogol* is een oppermagtig vorst, en regeert over zévenendertig landschappen, welken weléer koningrijken op zig-zelven waren (*), en waarvan wel de voornaamsten zijn, *Agra*, *Guseratte*, *Bengale*, *Patan*, *Candahar*, *Cabul*, *Chitor*, *Cassemier*, *Pang-ab*, *Balochy*, *Dely*, *Candisch*, *Patna*, enz. De titels van den *Mogol* zijn onder anderen: *de magtigste des aardrijks*, *de groote monarch*, *de gebieder der waereld*, *de hoogste majesteit*, enz.

Agra (†), de hoofdstad van het geheele land, aan de rivier *Jemini*, op omtrent 28 graaden noorderbreedte gelégen, is eene der grootste stéden van het Oosten, en, gedurende den zomer, de zétel des *Mogols*. Zij ligt in eene aangenaame en vrugtbaare landsdouw, en is zeer volkrijk, wordende door Mooren, Perzen en Heidenen bewoond. Van *Amadabat* (§) en andere plaatzen komen jaarlijks verscheidene *kafles* of karavanen van Engelschen, Néderlanders, Mooren, Turken, Perzen, Arabiers, enz. naar Agra, om er hunnen handel te drijven. — Tusschen deze twee vermaarde stéden, *Agra* en *Amadabat*, liggen veele hooge bergen en angstvallige wildernissen, alwaar zig een bijzonder volk onthoud, *Rasbuten* genoemd, die hunne eigene *Radiâs* of koningjes hebben, en zig den grooten *Mogol* niet willen onderwerpen. De *Radia* van *Rana* bezat reeds van oudsher eene vastigheid boven op het hooge gebergte gebouwd, welks toegangen dit koningje wel vast gesloten hield. Deze *Rasbuten* overvallen dikwils deze reizende *kafles*, en plunderen dezelven. Hunne wapenen zijn, spiessen, boogen, pijlen, en sommigen hebben ook schietgeweer. Maar men reist veel veiliger en ver-

(*) Deze landschappen worden door *Nabobs* (gouverneurs of onderkoningen) geregeerd. Dewijl in het rijk van den *Mogol* zo veele koningrijken gevonden worden, past hem de titel van *keizer* zeer wél, schoon dezelve anders in de oosterschen landen onbekend is; want wij Europeërs géven den titel van *keizer* aan zulke vorsten, die verscheidene koningrijken te zamen onder hun gebied hebben.

(†) In het jaar 1739, maakte THAMAS KOULIKAN zig meester van deze stad, en deed eenen ongelooflijken schat uit dezelve naar Ispahan voeren.

(§) *Amadabat*, de hoofdstad van Guseratte, is, zédert dat de handel van Cambaja meestendeels derwaard overgebragt is, eene vermaarde koopstad geworden: zij brengt jaarlijks zes millioenen gouds aan den *Mogol* op.

maaklijker tusschen *Agra* en *Lahor* (*), wijl het hier niet zo woest en onbewoond is. ═ De stad *Agra* is, met haare vestingen, omtrent drie en eene halve mijl in den omtrek groot; zij is met eene watergragt en met eenen sterken muur van rooden steen omringd, en heeft vier poorten: als, eene aan de noordzijde, welke de Mooren met eenige vaste werken versterkt hebben; de tweede naar het westen, alwaar men de markt en des vorsten vierschaar heeft; de derde naar het zuiden, die met kétens afgesloten is, opdat niemand, als de vorst en die van zijn huis, daar door zou inrijden; de vierde naar den rivierkant, daar de gevegten der olijfanten, buffels, leeuwen, tijgers, en andere dieren geschieden, en waardoor de *Mogol* uitgaat, om de zon te aanbidden. ═ Boven alle andere gebouwen in deze stad, muntten uit die van het vorstlijk slot, het welk met twee hooge pragtige torens pronkt, als eenen op het vrouwenhuis, en eenen op het gebouw der vorstlijke schatten; zij zijn beiden met gouden plaaten gedekt.

In dit paleis worden onnoemlijke schatten gevonden, welken die van alle oostersche vorsten overtreffen. Want de rijkdommen van den *Mogol*, bestaande in diämanten, paerlen, édelgesteenten, konstig gewerkte gouden beelden, vaten, békers, schotels, in allerhande zeldzaamheden, in tuigen der paerden en olijfanten, enz. zijn ongelooflijk. De wanden der zaalen en vertrekken van het paleis schitteren van de ménigte van goud. De troon van dezen vorst is van massif goud met diämanten, paerlen, en édelgesteente bezet; en al deze schatten worden jaarlijks nog vermeerderd door de onschatbaare geschenken en inkomsten, die hij van de uit- en inlandsche rijken trekt. De inkomsten van *Agra*, *Guseratte*, *Bengale*, *Cassemier*, *Sinde*, *Oryxa*, *Dely*, enz. worden op honderd en vijftig millioenen, jaarlijks, geschat (†).

De staat- en hofhouding van den *Mogol* overtreft die van den *Sophy* van Persië in pragt en heerlijkheid zeer verre. Hij heeft zeer veele vrouwen en bijzitten, welken door gesnédene kamerlingen bewaard en opgepast worden. CHORAN SCHACH, de vader des tégenwoordigen *Mogols*, had, volgens het geen ADAM OLEARIUS getuigt, duizend vrouwen onder het opzigt van zeshonderd *Capados*. Als de *Mogol* op de jagt gaat, heeft hij gemeenlijk een gevolg bij zig van eenige honderd olijfanten, en tien of twaalf duizend man, névens eene ménigte van kameelen, en wagens met bagagie, tenten, en voorraad, voor zijne majesteit, de princen, édelen, en grooten van

(*) Dit *Lahor* is ook eene groote vermaarde stad met een pragtig kasteel, alwaar de *Mogols* weléer hun verblijf hielden: zij ligt in het vrugtbaare en wélgezégende landschap Pang-ab, omtrent zéventig mijlen noordnoordwestwaard van Agra. De Perzen hebben hier in den laatsten oorlog groote verwoestingen aangeregd.

(†) Zommigen begroten de jaarlijksche inkomsten van den *Mogol* op meer dan 1800 tonnen gouds.

zijn gevolg. De vorst zelve zit op eenen cierlijk en kostbaar opgetooiden olijfant, zomtijds ook op een fraai persisch paerd, of in eenen pragtigen wagen, die door witte bengaalsche ossen getrokken word.

Hij regeert met eene volstrekte magt, en men kent genoegzaam geen andere wetten, dan de zijnen, die onwédersprecklijk gehoorzaamd moeten worden, wijl men hem als eenen god eerbiedigt. Hij verheft tot den hoogsten staat wien hij wil, en verstoot denzelven ook wéderöm, of beneemt hem het léven naar wélgevallen, en dat zomtijds op den minsten schijn van misdrijf; dikwils laat hij eenen, die bij hem het léven verbeurd heeft, in zijne tégenwoordigheid neêrsabelen. Hij vertoont zig gemeenlijk driemaal dags aan het volk; maar niemand word tot den troon toegelaten, om iet te verzoeken, dan door het géven van geschenken; en, als deze geschenken zomtijds wat te gering zijn, word zulk een wel eens weêr terug gezonden. —— Over de verscheidene landschappen, stéden en landen stelt hij hertogen, gouverneurs, en kommandanten aan, die elk wéten hoe veele duizend paerden en volk zij, in tijd van nood, den *Mogol* moeten léveren. Deze onderkoningen en gouverneurs genieten al de inkomsten der tollen, schattingen, enz. van het land, hetwelk zij regéren: doch wanneer een hunner sterft, komen al de schatten, die zij nalaten, aan den *Mogol*, behalven dat deze dan wel een gedeelte aan de vrouwen en kinderen des overlédenen geeft; doch dit staat aan zijne beleefdheid. De mohammedaansche godsdienst word door den *Mogol* en de grooten beléden; zodat deze de heerschende godsdienst is. En de persische taal is de spraak van het hof.

De geboorte-dag van den *Mogol* word met veel luister gevierd, waarbij onder anderen deze zonderlinge plegtigheid in gebruik is. De vorst word alsdan, op het heerlijkste met onschatbaare rijkdommen van goud, juweelen, enz. opgepronkt zijnde, in eene gouden schaal, tégen goud, zilver, édelgesteenten, kostbaare stoffen, lijnwaaten, rijst, boter en groenten opgewogen; waarna de kléding en de eetwaren den *Braminen*, en de rijkdommen aan het volk gegéven worden. De *Mogol* zig dan vervolgens op den troon geplaatst hebbende, strooit onder de vorsten en édelen eene ménigte van gouden nooten, amandelen, en andere vrugten, welken zo fijn gemaakt zijn van doorlugtig werk, dat, volgens hetgeen ons Sr. THOMAS ROUWS verhaalt, de duizend stuks nauwlijks dertig rijksdaalers bedragen. Dit alles verrigt zijnde, word het overige van den dag, als ook de volgende nagt, met gasterijën doorgebragt. Dezelfde plegtigheid heeft omtrent plaats op den geboorte-dag van eenen prins, dien men dan ook, als mede aan zijne moeder, indien zij dan nog leeft, groote geschenken geeft.

Op nieuwjaarsdag word de vorst door zijnen adel en de grooten des rijks met kostbaare geschenken begiftigd. De *Mogol* zit alsdan op zijnen troon, en het paleis praalt met pragtige tenten van de voornaamste rijksgrooten, die in dezelven de schatten en zeldzaamheden, ten geschenke voor zijne majesteit geschikt, vertonen. —— De koninginnen zijn van al deze heerlijk-

heid aanschouwsters, van eene daartoe opgeregte stellaadje, zonder dat zij gezien kunnen worden. Op dezen dag ontvangt de *Mogol* ook de geschenken van zijne mindere onderdaanen, en begeeft de ampten, gouvernementen, enz.

Bengale word door eenen *Chan* (hertog) geregeerd, die, als gouverneur generaal, over de andere gouverneurs van dit rijk gebied. *Sultan* Chasausa, broeder van den *Mogol*, die in den tijd, dat wij in Bengale waren, regeerde, was prins of *Chan* van Bengale; doch hij werd, in 1661, toen wij ons in Arrakan bevonden, uit zijn gouvernement verjaagd, en, om zijne rijkdommen, door de onderdaanen van den koning van Arrakan, bij wien hij zijne toevlugt genomen had, trouwlooslijk vermoord, gelijk wij in het vierde hoofdstuk van het tweede boek omstandig verhaald hebben.

De gouverneur-generaal houd ook eenen koninglijken staat, en voert, in naam van den *Mogol*, eene volstrekte magt over de andere land- en stadvoogden van Bengale, die, bij voorvallende gelégenheden, wel tot Raaden te zamen geroepen worden, doch alsdan weinig te zeggen hebben; zij moeten zig slegts naar den gouverneur-generaal voegen. Al deze gouverneurs zijn doorgaans zeer trots, pragtig, wellustig, en baatzugtig; hebbende meestendeels hunne eigene belangen in 't oog, en zijnde niet dan groote onderdrukkers der onderdaanen, vooräl van de Jentijven, welken gemeenlijk landbouwers, wévers, handwerkers, enz. zijn, en niet anders dan ellendige slaaven der Mooren; want de meeste inkomsten van het land, zo van den akkerbouw als anderzins, zijn voor de gouverneurs; behoudende de werkman voor zig slegts een gering gedeelte. En, wijl de gouverneurs zomtijds niet lang in hun bewind blijven, maar dikwils eerlang weêr verplaatst worden, zo knévelen zij den onderdaan te meer, om zig door dien weg groote schatten te verzamelen. De gouverneur van *Pipely*, van wien wij in het tweede hoofdstuk van 't derde boek gesproken hebben, werd, om zijne knévelarijén, kort na ons vertrek, naar elders verplaatst. —— Thans gaan wij over tot het beschrijven van den godsdienst, de zéden, kléding, gewoonten, huishouding, enz. der Mooren en Heidenen van *Bengale*.

NÉGENDE

NÉGENDE HOOFDSTUK.

Moorſche godsdienſt. MOHAMMED'S *opkomſt, liſt, en koran. Feeſten der Mooren. Mohammedaanſche tempels en godsdienſt. Hun ijver in 't vasten en bidden, hunne zéden, ſchoolen, huwlijks-plegtigheden, ongebondenheid, veelwijverij, kléding, enz. Dragt, en vercierſels der Moorïnnen. Gebouwen en woningen dezes volks. Derzelver huiscieraad, huishouding, koophandel, nieuwsgierig-, heusch- en minzaamheid, gastmaalen, dartelheden, met dans-hoeren en ſpélers; ſtaathouding, vermaaklijke togten in* Palankijns *(: draagzétels :), regtspléging, wapenhandel, krijgsörde; geween bij de dooden, uitvaart, en begraving der afgeſtorvenen onder hen.*

NIET alleen de *Mogol*, prinſen, édelen, en grooten van Groot-Indiën, behoren tot den moorſchen godsdienſt; maar ook de gouverneurs, ſtadvoogden, en andere regeerders van Bengale belijden dien; zodat dezelve hier ook de heerſchende, en de regéring geheellijk in de handen der Mooren is, door of onder dewelken de koophandel en ſchipvaart ook gedaan worden.

HET moorſch geloof is voornaamlijk op den *koran* of het wetboek van MOHAMMED gegrond. Deze bedrieger werd, naar men zegt, te *Mekka*, in Arabië, van geringe ouders geboren. Hij diende eerſt onder de krijgsbenden van den keizer HIRACLIUS; doch naderhand geraakte hij, als kameeldrijver, in dienſt bij een' koopman uit Afrika, ABDIMONEPLIS genoemd. Deze overléden zijnde, trouwde hij, door zijne ſchranderheid en listig bedrijf, deszelfs weduwe, en wierp zig tot een' valſch' profeet op. Dit was omtrent den jaare 600 na CHRISTUS geboorte. Hij had, zegt men, de vallende ziekte; en, om dit te bedekken, gaf hij voor, dat hij alsdan in verrukkinge van zinnen was, en hémelſche openbaringen ontvong. Zijn medgezél was een SERGIUS, een looſe arriaanſche munnik, uit Conſtantinopel gebannen: deze hielp hem in het ſméden eener nieuwe ſecte, en in het opſtellen van den *koran* (*), welke een zamenmengzel is van leerſtellingen, zo uit den godsdienſt der Jooden, als uit dien der Chriſtenen, en der Heidenen. Na den dood zijner vrouwe, welke zonder kinderen natelaten overleed, zig in 't bezit van groote rijk-

(*) *Koran* of *Alkoran*, zegt zo veel als: *de verzameling der geboden.* MOHAMMED noemde dit boek *El forkan*, dat is; *het welk het goede van het kwaade onderſcheid.*

dommen gesteld ziende, nam hij de gelégenheid, die zig tot het uitvoeren van zijn voornémen aanbood, waar. ═══ Deze was het misnoegen, en het gemor der Sarraseenen, die door de bevélhebbers van den griekschen keizer niet wél betaald werden. Hij wist dezen, door list en geld, op zijne zijde te trekken, om op de landen van het keizerrijk te stropen. En dat gelukte hem altemaal zeer wél; zodat zijn aanhang dagelijks toenam. Door zijne bedriegerijën, wijl hij zig voor een profeet uitgaf, van GOD, en den engel GABRIEL gezonden; en door het toestaan der vleeschlijke wellusten omtrent de *poligamie* (: veelwijverij:) lokte hij zeer veel volk tot zig; zodat hij zig eerlang aan het hoofd zag van een magtig heirléger. ═══ Doch, na dat hij veele verwoestingen aangeregt, en zijne secte reeds alöm door het zwaerd had zoeken uittebreiden, werd hij door de Arabiers, op dewelken hij verscheidene overwinningen behaald had, uit Mekka, naar Medina verdréven; alwaar hij door de hoofden van zijne steeds aangroeijende magt, ABUBEKR, ALI, OMAR, en OTMAN, tot eersten *Amitas*, koning, of opperhoofd, van den nieuwen godsdienst werd gemaakt. Zijne voornaamste gunstelingen maakte hij tot *Califen*, of hoofden van den godsdienst, welke van tijd tot tijd toenam; doordien hij veele landen en volken door het zwaerd aan zig onderwierp. Hij overleed omtrent het jaar 632 van der Christenen tijdrékening.

De *koran*, welke bij de Mohammedaanen in groote waerde gehouden word, is vol verdigte beuzelingen en dwalingen: lérende onder anderen, dat GOD lichaamlijk zijnde, door de engelen in een' draagzétel gedragen word; dat CHRISTUS wel een groot profeet, doch slegts een bloot mensch was; dat ADAM een *hermaphrodiet* (: man-wijf:) geweest is; dat de engelen en duivelen lichaamen hebben; dat de eersten zondigen, en de laatsten zig bekéren kunnen; dat buiten GOD en MOHAMMED geen zaligheid is; dat de *koran* door GOD uit den hémel aan MOHAMMED gezonden is; dat dezelve onwéderspreeklijk en onfeilbaar is, en de verklaring van denzelven alleen aan GOD toekomt, en aan zulke wijzen, die dit boek volkomen geloven; dat de verägters van den *koran* voor eeuwig zullen verstoten zijn, en gepijnigd worden; dat hij, MOHAMMED, van GOD gezonden is, om aan de menschen den zékersten weg der zaligheid te wijzen, tévens met magt, om verlof te géven van zo veele vrouwen te trouwen als iemand wil; dat hij de trooster was, van wien JOAN. XIV: 16. geschréven staat; dat de woorden, in 't V. boek MOSES, XVIII: 15. „ Een profeet als mij zal de HEER uw „ GOD u verwekken, dien zult gij horen," van hem moeten verstaan worden; en meer andere godslasteringen. De Mohammedaanen hebben ook een verkeerd gevoelen omtrent de schepping, den val van ADAM, de wet, het euängelie, de regtvaerdigmaking, het geloof, de goede werken, den dag des oordeels, het eeuwige léven, den hémel, en de hel. Zij hebben ook de besnijdenis, en mogen geen wijn drinken, noch zwijnen-vleesch éten. Zij hebben

ben ook verſcheidene vaſten (*). Zij mogen geen vrouwen trouwen, die van eenen anderen godsdienſt zijn, noch hunne dogters aan andere gezinten uittrouwen, ten zij dezulken eerſt tot het mohammedaandom overgaan; zij zijn ook dikwils tot wasſchingen en reinigingen verpligt, en tot het doen van bédevaarten (†). —— Verders behelſt de *koran* veele beuzelingen: als, van MOHAMMED's reis naar den hémel; van de verſchijningen, gezigten, en openbaringen, die hij gehad heeft: ook word in denzelven den waaren gelovigen een paradijs van allerlei vermaak en welluſt beloofd, daar zij in weelde en vreugde zullen léven, en de ſchoonſte vrouwen bezitten.

DE Mooren of Mohammedaanen noemen zig *Muſelmannen*, dat is, *waare gelovigen*, en houden Chriſtenen, Jooden, Heidenen, en allen, die buiten hun geloof zijn, voor ongelovigen en ketters. Zij geloven, dat er één GOD is, ſchepper des hémels en der aarde, en zijn profeet MOHAMMED; doch zij lochenen, dat er drie perſoonen in de Godheid zijn. CHRISTUS, zeggen zij, is wel een groot profeet geweeſt, en geboren uit eene maagd, maar is niet GODS zoon. Insgelijks houden zij ook MOZES voor een' groot' profeet. Zij geloven ook eene opſtandinge der dooden, en een laatſt oordeel; doch omtrent den hémel en de hel hebben zij veele verdigtzelen. In het paradijs zal, naar hunne méning, heerlijk opgediſcht worden; hetzelve zal van goud, zilver, paerlen, en édele geſteenten zijn; en alle vermaaklijkheden en wellusten zullen er door de navolgers van MOHAMMED genoten worden.

DOCH er zijn verſcheidene ſecten in den godsdienſt der Mohammedaanen (§): en wel voornaamlijk vier; want ABUBEKR, ALI, OMAR, en OTMAN déden ieder bijzondere uitleggingen van den *koran*. ABUBEKR,

(*) De Mohammedaanen hebben maar twee groote feeſtdagen. 1) Het offerfeeſt, *Arafa*, *Kurban*, of den kleinen *Beiram*. 2) Den grooten *Beiram*. De *Ramadân* is hunne vaſtemaand. De Mohammedaanen vaſten van het aanbréken van den dageraad, tot aan den ondergang der zonne, en in dien tijd mogen zij niets nuttigen. Gelukkig zijn de noordſche volken, dat de mohammedaanſche godsdienſt zig niet tot hunne gewesten uitgebreid heeft! want, wanneer de *Ramadân* in den zomer viel, als de dagen zo lang zijn, zouden zij zig moeten doodhongeren, indien zij den godsdienſt ſtipt wilden houden.

(†) Volgens der Mohammedaanen wet, moet elk, die dezen godsdienſt belijd, en het vermogen heeft om de rieskosten te doen, ééns in zijn léven ter bédevaart naar *Mekka* reizen. Maar voor de geenen, die, wégens hunne bézigheden, of andere gewigtige oorzaaken, zulk eene bezwaarlijke reis niet hebben kunnen ondernémen, is het vergund, na derzelver dood, eenen anderen, in hunn' naam, te zenden. Zie NIEBUHR's *Beſchr. van Arabië*, bl. 343.

(§) Zie de aantékening op bladz. 123 van het eerſte deel.

veldöverste van MOHAMMED, overwon de Perzen, die hem en zijnen aanhang nog tot op dezen dag vloeken, maar ALI voor hunnen heilig en profeet houden, en zijne uitleggingen over den *koran* volgen. —— De Turken in tégendeel zijn van het gevoelen van OMAR, OTMAN, en ABUBEKR, die zij voor hunne voornaamste heiligen houden. De Turken en Perzen hebben dikwils zwaare oorlogen om deze geloofsverschillen tégen malkanderen gevoerd. —— ALI was MOHAMMED's bijzondere vriend, en, volgens dezes uitersten wille, ook zijn opvolger; maar hij werd door de drie anderen benijd en verägtlijk gehandeld: ondertusschen werd hij in Persië aangenomen, alwaar hij ook overléden, en niet ver van *Bagdat*, of *Babilon*, begraven is, wordende zijn graf bij de Perzen nog in groote eere gehouden.

De Mooren houden HASSAN en HOSSEIN, de beide zoonen van ALI, voor hunne grootste heiligen, dezelven niet minder dan MOHAMMED verërende, en jaarlijks hun feest vierende. Zij hebben névens de Mohammedaanen ook nog andere feesten: als, het nieuwejaars-feest, zijnde op den eersten dag der nieuwe maane, in de maand Maart. Dit duurt gemeenlijk négen dagen; en het feest van ABRAHAM's offerhande, in de maand Junij, als wanneer in de mohammedaansche landen eene groote ménigte van vee geslagt word. —— De Perzen offeren op dit feest eenen kameel, dien zij met bloemen vercieren.

De Mooren in *Bengale* vieren, op den 10den dag der nieuwe maane, in de maand Julij, met veel plegtigheid, het feest der twee gebroeders, HASSAN en HOSSEIN, die, uit godsdienstigheid naar *Coromandel* gereisd zijnde, aldaar door de ongelovige Jentijven en Baniäanen overvallen en gedood werden. —— Alsdan worden twee doodbaaren, met boogen, pijlen, sabels, turbanden, en andere cieraaden behangen, langs de straat omgedragen; eenige Mooren volgen daar agter, zingende klaagliederen; anderen springen en danssen rondöm de doodbaaren; zommigen zijn alsdan, waarschijnlijk door het gebruik van den *opium*, als onzinnig, snijdende, kervende, en kwetzende zig-zelven met priemen en messen: en dezen worden bij de Mooren voor de grootste ijveraars geägt. Deze omgang geschied, in de stéden, door de voornaamste straaten. Des avonds worden eenige figuuren van mannen, van stroo en andere ligte stoffen gemaakt, en die de moordenaars van deze twee heilige martelaars, HASSAN en HOSSEIN, verbeelden, op de groote *Meidan*, of markt, ten toon gesteld, en vervolgens doorschoten en verbrand, onder een groot gejuig van de aanschouwende ménigte. 't Is op dien tijd gevaarlijk voor de Jentijven, Baniäanen, of andere Heidenen, zig op de straat te vertonen, en nauwlijks durven zij, uit vrees voor de wraakzugt der Mooren, het hoofd buiten hunne woningen stéken. —— De Perzen vieren het feest van ALI's dood in de maand *Ramadân*, en het feest der broeders op den 25sten November. Zij vergéven malkanderen dan alle misdrijf.

DE

De *Moskeën* (: tempels:) der Mooren, in *Bengale*, zijn doorgaans laag, doch op eene hoogte gebouwd van ſteen en ſlegte bouwſtoffen. De meeſten zijn vierkant en van boven plat; ten minſten heb ik er geen anderen gezien: maar op *Tarnate*, *Makaſſer*, *Japare* en *Bantam*, pronkten de meeſte *Moskeën* met hooge *Minarés* (: torens:). Rondöm dezelven waren ook veelál vijvers of gragten van zuiver water: anders hebben de Mooren en Mohammedaanen eenen grooten waterbak aan den ingang der *Moské*, om zig daar in te wasſchen voor dat zij binnen tréden. Geen beeld- noch ſchilderwerk word in de tempels der Mooren gezien. In ieder ſtad hebben de Mooren, behalven eenige kleine moskeën, ook nog eene hoofd-moské, waarïn zij des vrijdags en op bijzondere feeſtdagen verſchijnen. Zij hebben geen klokken, maar het volk word van het plat des tempels, of van de omgangen der *Minarés*, tot het gebed geroepen. De roeper keert zig met het aangezigt naar de zonne. In de moskeën vind men niet dan eenige tapijten, ſtroomatten, en, naar de ooſtzijde eenen leerſtoel van drie of vier trappen hoog, daar de *Mullâs* (: leeraars:) de gebéden en voorlézingen uit den *koran* voor de vergadering doen, en de léringen van MOHAMMED verklaren.

De tempels hebben geen andere inkomſten dan van de woningen, die onder dezelven behoren, en van de milde gaven, of van de erfgiften, welken door de godvrugtigſten bij uiterſten wille daaräan gemaakt worden. Hunne *Mullâs* trekken geen loon, maar léven van de geſchenken, die hun uit milddadigheid gegéven worden; en van hetgeen zij met het onderwijzen van de jeugd in 't lézen en ſchrijven verdienen. Zommigen dezer *Mullâs* ſtudéren ook naerſtig in hunne godgeleerdheid en wijsbegeerte. Zij wonen gemeenlijk in eene woning aan den tempel, en eenigen leiden een zeer geſtreng léven in afgezonderde plaatzen. Deze laatſten zijn bij de Mooren in groote agting.

De Mohammedaanen vieren hunnen *ſabbath* des vrijdags. In de maand *Ramadan*, welke omtrent met de maand Februarij overëenkomt, hebben zij de groote vaste; dezelve begint met de nieuwe maan, en duurt dertig dagen. Zij mogen dan niets gebruiken voor zonneöndergang; doch zommigen ſmullen en bankettéren dan den gantſchen nagt (*). Geen ſpijze, door de Chriſtenen toebereid, zullen zij gebruiken, ten ware biſcuit, konfituuren, of iet dergelijks. Zij zullen niemand dwingen tot hun geloof overtegaan (†). —— Dagelijks zijn zij tot het doen van vijf gebéden verpligt: te wéten, bij zonneöpgang, des middags, des namiddags, bij zonneöndergang,

(*) Zie ook NIEBUHR, *Beſchr. van Arab.* bl. 105.

(†) Volgens de wet van den *koran* zijn zij verpligt, degeenen, die hunnen godsdienſt willen aannémen, te beſchermen. *Ibid.* bl. 22.

en des avonds laat: zij werpen zig dan, met te zaamgevouwene handen, op hunne aangezigten ter aarde. Wij vonden ze dikwils in hunne voorhuizen, of elders, op een tapijt, ter aarde neêrgebogen liggen, om hunne gebéden tot GOD en MOHAMMED te verrigten. Zij lieten zig in deze hunne aandagt geenzins door onze komſt ſtoren; maar bléven met veel ijver volherden, tot dat het gebed geëindigd was, waarna zij ons dan met veel heuſchheid ontvongen.

Voor het overige zijn de bengaalſche Mooren deftig en hoflijk in hunne woorden en houdingen, beleefd en vriendlijk in den omgang; verägtende de ijdelheid, losheid, en ongebondenheid der Néderlanders. Schoon de veelwijverij en hoererij bij hen gemeen zijn, verfoeijen zij nogthans de bloedſchande: zij houden ook niet van twist- en vegterijën.

De geenen die het vermogen hebben, laten hunne kinderen vlijtig in het lézen, ſchrijven, en in de voornaamſte leerſtukken van den *koran* onderwijzen, als ook in de andere wétenſchappen, als, de wijsgeerte, redeneer-, genees-, dicht-, ſterren- en natuurkunde. De ſchoolen zijn gemeenlijk bij de moskeën, en de *Mullâs* onderwijzen in dezelven. De kinderen zitten rondöm langs de wanden; en den geenen die ſtraf verdiend hebben, worden de voeten met een touw gebonden, en door twee hunner ſchoolmakkers omhoog gehouden, terwijl de meeſter den leerling met een riet eenige ſlagen tégen de voetzoolen geeft. De zulken, die geen middelen hebben, brengen de kinderen tot *Dwerrys* (: dienaars :), en ook wel tot den krijgsdienſt op, of zij laten hun een ambagt léren.

Zij géven de kinderen al vroeg, zelfs op hun zesde of agtſte jaar, ten huwlijk: doch zij komen niet te zamen, voor dat de ouders het goedkeuren, en hen bekwaam oordélen, om het huwlijk te voltrekken. De dogters, vrijſters geworden zijnde, worden met groote ſtaatſie naar de *Ganges*, of naar de naaſtbijliggende rivier gebragt, en met wélriekende kruiden en bloemen beſtrooid; wordende alsdan een' iederen bekend gemaakt, dat deze dogter bekwaam geworden is om bijteſlapen; en deze bekendmaking geſchied met groote tékenen van blijdſchap. De ouders, of naaſte bloedverwanten, ſluiten de huwlijken. Als de dag tot het trouwen nadert, word de bruidegom, indien hij van aanzien is, eenige avonden na malkanderen, doch inzonderheid op den laatſten, wanneer hij trouwen zal, op een paerd, hetwelk met fraije kléden behangen, en kostlijk opgepronkt is, door de voornaamſte ſtraaten der ſtad geleid, tot voor de woning der bruid; en deze ſtaatſie word door eene ménigte ſpeellieden verzeld, enz. Bij den trouw is ook een moorſch overſte als getuige tégenwoordig; want de bruidegom moet beloven, dat, bijäldien hij zijne vrouw te eenigen tijd verſtoot, hij gehouden zal zijn de bruidſchat wéderöm uittekéren. Voor het overige zijn de plegtigheden bij den trouw, zelfs bij de Mooren, onderſcheiden. Wij hebben, in het eenëntwintigſte hoofdſtuk van het tweede boek, den lézer de pleg-

plegtigheden bij eene egtveréniging van een' rijken Moor, die wij zelve bijgewoond hebben, médegedeeld (*).

Wanneer de bruid, als haar door den bruidegom de maagdom ontnomen word, luide fchreeuwt, verftrekt haar zulks tot geen kleine eer. De moeder, of eene der nabeftaande vrouwen van de bruid, komt gemeenlijk des morgens het bedlaken der nieuwgetrouwden bezigtigen: vind men dan de gewoonlijke tékenen van den maagdom der bruid (dat wel eens miffen kan), zo is er groote vreugd. De moeder des bruidegoms voegt er zig ook bij, en aanftonds word verbreid, dat er eene maagd ten huwlijk is befteed. Doch, in tégendeel, is het laken niet met deze tékenen gemerkt, zo word de bruidegom befpot, en de bruid heeft niet dan fmaad en fchimp te wagten.

De egte ftaat word bij de Mooren ligtlijk gebroken, of gefchonden; want, wijl hij bij de eerfte nog vier, of meer, andere vrouwen mag trouwen, mids hij dezelven flegts onderhouden kan, laat hij zig dikwils aan het eerfte verdrag weinig gelégen zijn. De vrouwen brengen zelden iet anders ten huwlijk, dan haare kléderen en juweelen; en de aanzienlijke ook haare eigene volgjuffers, dienftboden, flavinnen, enz. Iemand zijne vrouw verftotende, moet haar zo veel geld en goederen uitkéren, als bij het huwlijks-verdrag bepaald is, en daar méde moet zij heen gaan. —— Een Moor mag zijne vrouw om hoererij doden; doch de vrouw, haaren man bij eene andere vindende, moet zulks geduldiglijk verdragen; maar, wanneer zij door haaren man kwalijk gehandeld word, heeft zij regt om bij den regter over hem te klagen, en te verzoeken van hem gefcheiden te worden; als wanneer zij de dogters met haar neemt, en de zoons den manne laat. —— En dus zijn de moorfche vrouwen meeftendeels als flavinnen geägt. Zo veele vrouwen kosten ondertusfchen den aanzienlijken Mooren veel van onderhoud, zo van kléding, juweelen, vercierfels, oppasfers, enz. wijl elke haarer zig daaröp toelegt om den mann' te behagen, en, door vlijën en liefkozen, zig in zijne gunft te dringen, en hem tot het géven van eenige fraaijigheden te bewégen. Zomtijds vermaken de vrouwen haaren heer met allerhande fpellen, met zingen, dansfen, enz. of onthalen hem met allerlei lekkernijën: als, vrugten, konfituuren, balletjes van wélriekende fpécerijën, en dergelijken.

Zommige rijke moorfche kooplieden, en anderen, die het vermogen

(*) Schoon de fchrijver hier omftandiger van de huwlijksplegtigheden, die bij de Mooren gebruiklijk zijn, fpreekt, hebben wij egter maar kort daar over heen gelopen, en het overige daarvan overgeflagen, wijl men dezelven ruim zo omftandig vind aan het eind van 't eerfte deel, en wij dus onnodig oordeelden den lézer met eene lastige herhaling te vervélen; gelijk wij reeds meermaalen zulks vermijd hebben.

hebben, hebben dikwils bijzitten op verſcheidene plaatzen, om dus overal, waar zij komen, daar van voorzien te zijn (*). De vrouwen worden zeer ſtrikt bewaard, en door *Capados* en ſlavinnen opgepaſt. Zij verſchijnen weinig op de ſtraat, maar zijn den meeſten tijd als ware het opgeſloten, zodat zelfs haare nabeſtaande haar zelden mogen zien. Wanneer een man bij eens anders vrouwe gevonden word, in overſpel, word zulks met den dood geſtraft.

De kléding der Mooren is deftig en ſtaatig. De manlieden dragen lange rokken, bij de onzen gemeenlijk *moorſche cabaijen* genoemd, van zeer fijn katoenen lijnwaat, zijden, zilveren, gouden, of andere koſtbaare ſtoffen, welken tot over de knién hangen en om het lijf ſluiten, wordende van voren, naar de eene zijde, met linten toegeſtrikt. Onder deze rokken dragen zij een onderkleed van zijde, of katoenen lijnwaat over het bloote lijf. De broeken zijn zeer lang, en gemeenlijk langer dan de geenen, die ze dragen. Zij zijn van roodgeſtreept ſtof, van boven tamelijk wijd, doch naar onder worden zij nauwer, en hangen, met ménigvuldige vouwen of ploijen, tot op de voeten. Voor het overige hebben zij geen kléding aan de beenen. Hunne groote *Seripons* (: ſchoenen :) zijn doorgaans van rood léder. Zij trekken dezelven van agter niet op, maar tréden ze ſlegts néder, als eene ſlof, om dezelven te gemaklijker te kunnen uitdoen, als zij in huis tréden; want zij laten dezelven altijd aan de deur ſtaan, om de matten en vloerkléden, in hunne vertrekken, niet vuil te maken. Op het hoofd, hetwelk kaal geſchoren is, dragen zij eenen *took* of turban, gelijk de Turken, van fijn wit katoenen lijnwaat met goud, roode zijde, of andere ſtof doorwéven. Deze turbanden, waartoe zomtijds wel 30 of 40 ellen ſtof gebruikt word, némen zij niet af als zij groeten, noch ook niet als zij hunne gebé-

(*) De heer NIEBUHR verhaalt van een' koopman te *Dsjidda*, dien hij en zijne reisgenooten dikwils bezogten, dat deze, die, naar 't ſcheen, tuſſchen de 50 en 60 jaaren oud was, te Mekka een huis had, hetwelk hij jaarlijks eenige maanden bewoonde, en er twee jonge fraije ſlavinnen hield, die alles aanwendden, om zijne liefde te winnen, en het verdroot hem, dat zij hem altijd beſchaamden. Hij bood den heere CRAMER (den artz van 't gezelſchap) honderd ſpéciedaalers, indien hij hem ſlegts voor ééne eenige reis bekwaam kon maken, om met deze ſlavinnetjes zijn doel te bereiken: maar zijne kragten waren uitgeput. ---- Een ander, te *Loheia*, die, naar aanzien, omtrent 80 jaaren bereikt had, en nooit getrouwd was geweeſt, beroemde zig, dat hij een groot aantal jonge ſlavinnen (voor zo veel de heer NIEBUHR zig herïnnerde, 88) ontmaagd, en dezelven naderhand verkogt, uitgetrouwd, of haar haare vrijheid geſchonken had. Hij verhaalde, dat hij zédert eenige jaaren nog twee jonge ſlavinnen had; en ſlegts wenſchte, dat hij dezen hetzelfde doen konde, en dan gaern wilde ſterven. Hij bood den artz, den heere CRAMER, een aanzienlijk geſchenk, indien hij hem door zijne artzenijën de nodige kragten tot het uitvoeren van zijn oogmerk kon verſchaffen. *Reisbeſchr. naar Arabië*, I. D. bl. 291 en 292.

den doen; wijl het afnémen der hoeden, en het ontbloten van het hoofd, bij zulke gelégenheden, bij hen befpotlijk is. Om het lijf dragen zij eenen gordel, bij hen *commerband* genoemd. Deze is meeftendeels van roode zijde met gouden ftreepen doorwéven, en te regtezijde hangen fraije kwasten en franjen. Op dezen gordel hebben zij veeltijds nog eenen anderen van wit katoen; doch deze is kleiner en te zaamgerold. In den gordel dragen zij eene gevlamde of effene *Syimber* (: pook :), welker handvat veeltijds met goud, agaatfteen, of ander koftlijk gefteente ingelegd is, Als zij uitgaan, hangen zij, voor den régen, een opperkleed of foort van fluijer over den fchouder, in plaats van eenen mántel. —— De *Mullâs* (: leeraars :) zijn zeer deftig geheel in 't wit gekleed. En deze dragt is bij de Mooren onveränderlijk, hebbende geen andere mode daarömtrent bij hen plaats.

De moorfche vrouwen flaan gemeenlijk een' fijnen witten katoenen doek drie- of viermaal om het middelijf. Dit kleed is zo breed, dat het haar tot op de voeten hangt. Daar onder dragen eenigen broeken van lugtige ftof. In huis gaan zij meeftendeels met het bovenlijf bloot; doch als zij uitgaan flaan zij eenen fluijer om, die haar genoegzaam geheel bedekt; behalven dat zommigen, op eene fchaamteloofe wijs, den naakten boezem vertonen. De aanzienlijke vrouwsperfoonen dragen gouden of anderen ringen aan de vingers en om de armen; die de hovaerdigften fchijnen te zijn, hebben ze zomtijds tot boven den elleboog; insgelijks vercieren veelen de beenen met dergelijke ringen. Zij dragen ook gouden ringen met kleine paerlen door het onderfte van den neus, als ook in de ooren, welken ook nog met andere vercierfels pronken. Zommige vrouwen hebben verfcheidene groote ringen, door dewelken men wel een' vuift kan ftéken, in de ooren; hangende zulke kétens dan tot op den boezem. Om den hals dragen zij veeltijds ook koftlijke cieraadjen. Het hair dragen zij op eene loffe bevallige wijs agterwaard op den rug.

Wanneer de vrouwen op ftraat verfchijnen, het zij te voet, of in *palankins* (: draagzétels :), bedekken zij zig ten eenemaale het aangezigt: doch dit gefchied waarfchijnlijk meer uit verwaandheid en een hoog gevoelen, dat zij van zig-zelven hebben, en uit hoofde van de ijverzugt der mannen, dan wel uit eene zédige fchaamte en eerbaarheid; agtende het voor eene al te gemeene zaak het aangezigt voor een' ieder' te ontdekken, fchoon veelen van dezelven de kuifchten niet zijn; maar zeer gaerne met een' ander' een fnoepreisje wagen.

De huizen der aanzienlijke Mooren zijn ruim en groot, met fraije vertrekken voorzien. Van boven zijn dezelven plat, daar men dus een aangenaam avondlugtje op kan gaan fcheppen. Zommigen hebben agter hunne woningen, of elders, vermaaklijke lufthoven en tuinen, met fraai geboomte, aangenaame kruiden en bloemen beplant, en met gaanderijën, fpeelhuisjes en priëelen vercierd. In eenigen derzelven vind men ook fraije tanken, vijvers, en wafchplaatzen, die met trappen opgaan, en waarïn de Mooren

en

en Moorïnnen zig dagelijks waſſchen en reinigen. In zulk een' hof bouwen zommigen ook wel eene pragtige graftombe, waaräan veelen groot geld verſpillen. De wanden der huizen zijn meeſtendeels ſlegts van leemäarde, met koedrek en kalk bepleiſterd, en daaröver een mengzel van tras, melk, ſuiker en gom geſtréken, dat dezelven glad en glimmende maakt: maar de huizen der gemeene lieden zijn alleen van met ſtroo gemengde leemäarde, en zeer laag, van boven met riet, en de vloéren en wanden insgelijks met koemiſt gedekt. Men ziet er geen ſchoorſteenen noch bedſtéden in: bovenvertrekken en glasvenſters vind men er ook niet: ook zijn de deuren zonder ſloten of grendels; want men vreeſt hier geen dieven, wijl er gemeenlijk weinig te ſtélen valt. —— De vertrekken der voornaame lieden, in tégendeel, pralen met koſtbaare perſiſche tapijten, of wel fraije matten. Hun ſlaap- en beddegoed zijn ſlegts matraſſen en *kadels*. De vrouwen hebben haare bijzondere verblijfplaats, daar zij éten, ſlapen, en haar werk verrigten. De verdere huisraad beſtaat ſlegts in potten, ſchotels, koppen en ſchaalen. Zommigen hebben ook gouden en zilveren vaten.

Stoelen of banken hebben de Mooren niet; zij zetten zig op de alcatijven, of matten, met de beenen kruislings onder het lijf geſlagen, néder. Op *Pipely* en *Ougly* zagen wij bij de voornaame kooplieden, in de winkels, eenige ſlegte armſtoelen tot gebruik voor de Néderlanders. Zommigen dezer kooplieden bezitten groote ſchatten, beſtaande in allerhande koſtlijke bengaalſche ſtoffen, en fijne lijnwaaten. Zij zijn niet talmagtig, maar verkopen heel vaerdig, dikwils voor duizenden tévens met weinige woorden. Wij bevonden ze ook trouw en opregt in hunnen handel; en de geenen, die wij bezogten, bejégenden ons altijd met veel heuſch- en vriendlijkheid. —— Twee moorſche kooplieden, de ééne Hassan, en de andere Mohammed genoemd, die met ons van Batavia overgekomen waren, en beiden een weinig neêrduitſch ſpraken, doch gebrekkig, ontvongen ons meeſt alle dagen zeer gulhartig in hunne woningen op Ougly, en verzogten mij dikwils hun het merkwaerdige van ons land te verhalen, waarïn ik hun dan gaern te wille was: maar niets ſcheen hun zonderlinger voortekomen, dan dat men in Holland, des winters, met ſléden en paerden over het bevrozen water reed, en op die wijs zomtijds zeer ver reisde. Zij gaven hunne begeerte te kennen, dat zij wel eens een reisje van 3600 mijlen zouden willen doen, om hetgeen ik hun verhaalde, en inzonderheid het rijden van paerden en ſléden op het ijs, te zien. —— Als ik hun zeide, dat het mij moeide, dat zulke braave Mooren geen Chriſtenen waren, antwoordden zij mij omtrent op dezelfde wijze, dat het hun jammerde, dat ik geen Muſelman, dat is, een waare gelovige, was; dat de leer van Mohammed alléén de zuivere leer der zaligheid was, enz. —— Wij werden dikwils door de rijke Mooren tot in de pronkzaal of binnenkamer geleid, daar men ons nodigde op de koſtlijke tapijten, of matten, plaats te némen. Wij zetten ons wel, gelijk de Mooren, met de beenen kruislings onder het lijf geſlagen,

néder,

néder; doch ieder wagtte zig van het onderfte zijner voeten te laten zien, wijl dit als eene lompheid word aangemerkt. De *bétel* en *pinang* is het eerfte, dat aangeboden word, en men dient een' ieder' der aanwézenden in eene fchaale daarvan voor, hetwelk alles met eene groote zédigheid en deftigheid gefchied; gelijk de Mooren in al hunne gefprekken ook eene groote bedaardheid betonen, makendo in het fpréken geen geraas of fterke gebaerden. Als zij iemand iet inluifteren, houden zij hun kleed, of de hand, voor den mond, opdat de adem den anderen niet hinderlijk zou zijn.

ALS de Mooren malkanderen groeten, hetwelk zij *falamma* noemen, brengen zij de hand vóór aan den turban, tévens het hoofd een weinig voorwaard buigende, en zeggen dan *falamma*, welk woord zij des morgens, des middags, des avonds, en bij veele gelégenheden gebruiken (*).

OP hunne gaftmaalen vertonen zij groote pragt, verkwistende daarméde veel geld. Ieder' word zijne portie van de fpijze door een' bediende voorgefteld. Rijft, in water gezoden, dient hun voor brood, en dit heeft overäl in gantfch Indiën plaats. Er waft wel goede tarw in Bengale; doch brood word er weinig begeerd. Men maakt er egter eene foort van witte befchuit, welke de Mooren zomtijds nog wel gebruiken. Hoenders en ander klein gebeent worden bij hen op verfchillende wijzen tot eene fmaaklijke fpijs bereid. Spek mogen zij niet éten, wijl het door de wet van MOHAMMED als onrein verboden is. Tafellakens, fervetten, lépels, vorken, mesfen, enz. zijn bij hen niet in gebruik (†). —— De vrouwen houden haar gaftmaal in een an-

(*) De gewoone groet der Arabieren beftaat in de woorden: *Salâm aleikum*, dat is, *vréde zij met u.* Zij leggen daarbij de regte hand op de linke borft. Het antwoord daaröp is, *aleikum esfalâm*, dat is, *met u zij vréde.* Oude lieden voegen er zomtijds nog bij: *en de barmhartigheid en zégen* GODS. De Mohammedaanen in Egipte en Sirië groeten eenen Chriften nooit op die wijs; maar zeggen alleen: *Sebachh elchair*, *goeden morgen*, of *fahheb falamât*, *vriend*, *hoe vaart gij?* ---- Wanneer bekende Arabiers malkanderen in de woeftijne van den berg Sinaï, of op den weg in Egipte, ontmoeten, géven zij malkanderen wel agt- of tienmaal de hand. Elk kuft zijne eigene hand, en herhaalt telkens de vraag: *Hoe vaart gij?* enz. NIEBUHR *Befchr. van Arab.* bl. 46, 47.

(†) De Oofterlingen, zegt de heer NIEBUHR, rigten hunne tafel in naar hunne lévenswijs: dewijl zij op den grond zitten, fpreiden zij een groot kleed, midden in 't vertrek, op den vloer néder, opdat de afvallende brokken niet zouden verloren gaan, en de tapijten bevlekt worden. Op dit kleed zetten zij een bankje, waarop eene groote ronde koperen fterk vertinde plaat ligt, op welke het éten, in kleine koperen van binnen en van buiten wélvertinde fchotels, aangedragen word. Bij de aanzienlijke Arabiers vind men, in plaats van fervetten, eenen langen doek, welken allen, die om de tafel zitten, op den fchoot leggen. ---- Bij den franfchen konful, aan de Dardanellen, ontmoette de heer NIEBUHR eens, des avonds, ee-

der bijzonder vertrek, en mogen bij de mannen op het gaſtmaal niet verſchijnen. — Wanneer de Mooren ſpeellieden en dansſereſſen op hunne vreugdemaalen willen hebben, ontbieden zij dezelven vrijelijk: en dit is bij hen geen ſchande; zelfs ménen de Mooren, zo wel als de Baniäanen, op hunne gaſterijën niet regt vrolijk geweeſt te zijn, indien zij geen dansſeresſen op dezelven gehad hebben. En deze vrouwlieden zijn gemeenlijk hoeren; want in Bengale, en in meer andere landen van Indiën, worden, tot voorkoming van overſpel, den openbaaren hoeren volkomene vrijheid gegéven in bijzondere ſtraaten te wonen. Dezen worden bij Mooren, Baniäanen, en andere natiën openbaarlijk ontboden, om ze een ſtuivertje te laten verdienen, ook bezoeken de mansperſoonen dezelven onbeſchroomd in haare woningen. Zij zijn meeſt niet lélijk, en op haare wijze van dansſen wél afgeregt. Zij dragen meeſt allen kleine gouden ringen door den neus, in de ooren, aan de vingers en armen. Als deze danshoeren op een gaſtmaal komen, ſpringen en dansſen zij met wonderlijke ſprongen in de rondte, terwijl eenige tijdverdrijvers, die haar verzellen, op koperen bekkens ſlaan. Krijgt ondertuſſchen een van de gasten behagen in eene dezer venusnimfen, zo ſtaat hij van den maaltijd op, en treed met haar in een bijzonder vertrek; en, zijne zaaken verrigt hebbende, komt hij wéder binnen, en zet zig ook weêr aan tafel, en de dansſeres danſt als voren zonder ſchaamte. — Op Pipely zijn deze hoeren in groote agting, hebbende aldaar een bijzonder kwartier, alwaar haare huizen in verſcheidene kamertjes afgedeeld zijn. Zij zijn verpligt weeklijks zékere ſchatting-gelden aan den *Coutewal* of ſchout optebrengen, en daar voor genieten zij dan de bevoorregting, dat niemand deze handtéring drijven mag, of moet eerſt in dit gild aangenomen zijn; wordende zulk eene, die beunhaaſt, en daaröp bevonden word, wel dégelijk met eene geldboete, of anderzins, geſtraft. De kinderen, op deze wijs geteeld, worden, als het meisjes zijn, zo dra zij bekwaam geworden zijn, in dezelfde néring onderwézen; de jongens léren kunſtſtukjes, ſpringen, enz. en worden dan door den tijd hoerenwaerden.

De rijke Mooren voeren ook een' grooten ſtaat, houdende veele dienaars, ſlaaven, geſnédenen, enz. en laten zig niet alleen binnen, maar ook buiten's huis ſtiptlijk bedienen. De geſnédenen worden tot oppaſſers van de vrouwen gehouden, die nauwlijks tégen een' ander' mansperſoon durven ſpréken. Het is ons verſcheidene maalen gebeurd, dat wij, ten huize van eenen Moor komende, eene of meer Moorinnen in het voorhuis ontmoetten, welken wij naar den man van het huis vraagden; doch zij liepen alsdan ijlings, zonder ons te antwoorden, naar haare binnenvertrekken, latende ons dus, zonder

eenen voornaamen Mohammedaan, zijnde een tollenaar bij de Dardanellen, aan tafel. Deze verſcheurde het vleeſch met de handen, gebruikte zijn ſervet om zijn' neus te ſnuiten, enz. *Beſchr. van Arab.* bl. 50.

ons eenig befcheid te laten toekomen, in het voorhuis ftaan; zodat het ons dikwils verveelde, en wij dus onverrigter zaake terugkeerden. Eenigen der aanzienlijkfte Mooren houden ook lopers. Dezen hebben twee bellen op de borft hangen, op welker geluid zij lopen: zommigen derzelven zijn zeer rad ter been, kunnende verfcheidene mijlen in éénen dag afleggen. Anderen houden ook indifche wagens, of koetzen, welken door offen getrokken worden; doch de paerden en draagzétels zijn meer in gebruik. Zulke draagzétels, of *palankins* zijn zeer gemaklijk, en meeftendeels zó gemaakt, dat men er eene foort van bed of matras in plaatzen kan; van boven zijn zij overdekt, en het behangzel om dezelven kan opgehaald en neêrgelaten worden, naar dat men het goedvind. Een lange bamboes, of fterke rietftok, welke, in de lengte, over den draagzétel heen gaat, dient om denzelven te dragen; en men kan er in zitten of liggen, naar wélgevallen. Een Moor, op reis gaande, neemt gemeenlijk zijne vrouw, of eene zijner bijzitten méde. Zes, agt, of meer palankindragers, naar dat de reis ver is, vervangen malkanderen; twee hunner dragen vóór, en twee agter, gaande agter malkanderen. Een groot getal dienaars, flaaven, en fpeelders met trommen en fluiten, wapens en vaandels, verzellen den heer op reis; méde voerende voorraad, tenten, en hetgeen verder tot de reis dient, en op deze wijs reift een Moor gemaklijk en met groot vermaak. —— Men kan zulke palankindragers voor een' matigen prijs bekomen, wijl hun dagloon zeer gering is, zo wel als die der dwerris, arbeiders, en ambagtslieden; want die omtrent zo veel 's dags wint, als vier of vijf ftuivers hollandfch bedragen, wint al veel: doorgaans beloopt de winft dezer lieden omtrent op twee ftuivers dags, tégen hollandfch geld gerékend, daar zij voorzéker geen vette keuken van kunnen houden.

In het algemeen leeft de gemeene man hier foberlijk: zijn voedzel is gewoonlijk *kitzery*, *catian*, en rijft in water gezoden. Binnen 's huis word niet gekookt, maar men heeft daar toe een lootsje ter zijden of agter de woning. —— De ambagtslieden, als wévers, kleêr- en fchoenmakers, en dergelijken, zijn in weinig agting, en worden zelden of nooit tot eenig ampt of bediening bevorderd. De kinderen léren gemeenlijk het handwerk hunner ouderen.

De Mooren zijn doorgaans kloek van geftalte, en zelden vind men gebrekkigen of kwalijkgemaakten onder hen. De meeften zijn vrij zwart van huid, en hebben zwart ongekruld hair, hetwelk de geenen, die wat net op hun lijf zijn, om de veertien dagen laten affchéren; dus men de lieden van aanzien hier meeftendeels met kaale hoofden en groote baarden ziet.

Wat de regtbanken betreft; over alle zwaare misdaaden word dóór de gouverneurs gevonnisd, en de *Coutewals* of fchouten voeren de executie uit; door welke laatften ook alle civile zaaken afgedaan worden. Die van vermogen zijn, worden gemeenlijk in de beurs geftraft, en zelden aan het lijf. Arme kleine dieven worden met de *Siambok* geftraft, dat is, met de

zweep gegeesseld. Huisbraaken, grove diefstallen, rovers, afzetters, en dergelijken, worden, indien de misdaader geen geld heeft, met zwaarder straffen, als het afkappen van handen en voeten, onthoofden, nedersabelen, enz. gestraft.

De krijgswapenen der bengaalsche Mooren zijn boogen, pijlen, en ook lontroers. De ruiterij is met boogen, pijlen, een schild, eene kleine piek of lancie, en eenen sabel of pook gewapend; zommigen hebben ook malienrokken. De soldaaten te voet hebben insgelijks boogen en pijlen, en eene lange spies: zij wéten van geen gerégelde veldslagen, voor- noch agtertogten; maar, den vijand genakende, vallen zij, zonder in afgedeelde geléderen te blijven, geheel onördelijk op denzelven in, hetwelk dikwils oorzaak is, dat er groote verwarringen in hunne gevegten ontstaan. Zij gebruiken in den strijd ook olijfanten, op welker ruggen kleine kasteelen of torens vastgemaakt zijn, en in dewelken vier of wel meer mannen zijn, met boogen en pijlen gewapend; zomtijds hebben zij er ook kamerstukjes op. Deze dieren worden op het vijandlijk léger afgezonden, om dus hetzelve in wanorde te brengen; doch de olijfanten laten zig door vuurwerken, daar de Indiäanen zig tégenwoordig zeer wél van wéten te bedienen, ligt verschrikken, als wanneer zij zig schielijk omkéren, en als woedende worden, zodat zij niet meer te bestieren zijn, lopende met geweld op hun eigen volk in, en vernielende alles wat hun voorkomt, waardoor zij dikwils oorzaak zijn van eene schriklijke néderlaag van hunne eigene meesters, om welke réden zij ook niet meer zo veel gebruikt worden: maar om geschut te trekken zijn zij dienstiger; doch dit wéten de Mooren niet zo wél te gebruiken als de Europeërs. De Mooren in Bengale maken ook buskruit; doch het is zo goed niet als wij het in Europa hebben. Hun veldmuziekinstrumenten zijn trompetten, schalmijen en koperen trommen. De *Nabob*, of opperveldheer, met zijn léger te velde trekkende, beslaat daarméde een groot stuk lands; de tenten staan in straaten en wijken rédelijk wél in orde afgedeeld, en des veldheers tent staat in 't midden van de anderen afgezonderd, makende dus rondöm als een plein. Zelden komt het bij hen tot een hoofdtreffen; maar hun oorlogen bestaat meest in het aflopen en vernielen van elkanders landen, stéden en dorpen.

Wanneer er iemand bij de Mooren sterft, hoort men aanstonds bij de vrouwen, gebuuren, en nabestaanden een groot gehuil, hetwelk tot den derden dag duurt; alsdan houd men een gastmaal ter gedagtenisf' van den overlédenen, de vrienden en goede bekenden verschijnen ter uitvaart, het lijk word gewasschen, en in een wit kleed genaaid, met wélriekende kruiden en spécerijën bestrooid, buiten het huis gebragt, en op eene doodbaar, die zeer naar eene *kadel* gelijkt, gelegd. —— Onderwijlen hoort men onder de vrouwspersoonen, in het sterfhuis bij malkanderen vergaderd, een erbarmlijk gehuil maken, en men begint de lijkstaatsie: twee of drie priesters gaan, al prévelende binnen's monds, rondöm het lijk; agt of tien Mooren, geheel in 't wit gekleed, dragen de doodbaar, waaröp het lijk ligt, zeer statig naar de

be-

begraafplaats; de naaste vrienden en goede bekenden, ook allen met witte kléderen, volgen het lijk twee en twee; en de lijkstaatsie gaat ordenlijk, stil en zédiglijk voort: ik heb egter niet gehoord, dat er bij gezongen word, gelijk zommigen berigt hebben. Met het lijk op de begraafplaats gekomen zijnde, word het in een gemetzeld graf gelegd, op de regte zijde, met de voeten naar het zuiden, en het aangezigt naar het westen gekeerd; waarna het met planken, en vervolgens aarde daaröver, gedekt word. Daarop begeeft zig de geheele trein in eene wafchplaats, aldaar te dien einde bezorgd, en ieder wascht er de handen; waarna de priesters, névens de geheele ménigte in de rondte staande, met gedekte hoofden, te zaamgevouwene handen, en de aangezigten hémelwaard, een kort gebed voor de ziel des overlédenen doen; en ieder zig weêr in vorige orde geschikt hebbende, geleid men de vrienden des verstorvenen wéderom naar huis, en elk keert naar zijne eigene woning, zonder dat men hier, gelijk bij de Christenen veeltijds op eene onbetaamlijke en verfoeijingwaerdige wijs geschied, *Bacchus* dient.

TIENDE HOOFDSTUK.

Aart, inborst, en zéden der baniäansche Heidenen. Derzelver opvoeding, kléding, huwlijks-plegtigheden, lévenswijs, en vroege uitbestéding van hun kroost ten huwlijk. Zéden en inborst der Jentijven. *Naerstigheid der vrouwen. Vadzigheid der mannen. Jentijffche woningen. Wijs, op welke dezelven door hun geheiligd worden.* Braminen. *Hunne agting bij het volk, hunne dragt en kléding, en die der vrouwen. Groot aantal van gezindheden onder de indische Heidenen. Berigt van derzelver vier hoofdsecten:* Cenrawag, Bisnow, Zamarath, *en* Goegi. Pythagoras, *noch zijne navolgers, doden noch éten iets, dat léven ontvangen heeft. De vrouwen der* Brachmannen *springen lévende in het vuur, en verbranden zig bij hunn' afgestorven' egtgenoot.* Goegis *en* Afchepuisters. *Hunne voorgewende heiligheid, afschuwlijkheid, gestrenge lévenswijs, en rampzalige toestand.*

De zéden, aart, en gewoonten der baniäansche en jentijffche Heidenen, zal ieder' niet minder vreemd en zonderling voorkomen, dan die der Mooren. Wij zullen ons met dezelven, wijl zij niet alleen het rijk van Bengale, maar ook veele andere landen van Indiën bewonen, in dit hoofddeel bézig houden.

De *Baniäanen* overtreffen zeer ver de overige Heidenen, in heuschheid, bekwaamheid, schranderheid, en beschaafdheid; komende het naast met de Mooren overëen: doch uit dien zelfden hoofde zijn zij te minder, ten aanzien

van hunne gruwlijke afgoderij, te verfchonen. Zij zijn vriendlijk en beleefd jégens de vreemdelingen, en in 't algemeen zédig, opregt, zagtzinnig, en goedhartig. Men vind onder hen bekwaame makelaars, wiffelaars, juweliers, fchrijvers, en groote rékenkundigen; als ook veele groote kooplieden in graanen, lijnwaaten, zijden, en andere ftoffen, uit- en inlandfche waaren. — Veelen hebben ook wélgeftoffeerde winkels van allerhande ftoffen, drogerijën, artzenijën, en eetwaaren, doch niet van iet, dat léven ontvangen heeft, als vleefch of vifch. Zommigen drijven ook handel op zee. Men heeft er, die zeer rijk zijn, en dezen ftaan niet minder dan de Mooren op hunne eer, voerende zomtijds insgelijks een' grooten ftaat, voornaamlijk als zij in Bengale van de ééne plaats naar de andere reizen: ondertuffchen ftaan zij allen onder de Mooren, dien zij groote tollen en fchattingen moeten opbrengen; en dikwils ondervinden zij de wrekheid en hebzugt der moorfche gouverneurs, die wel eens onder het een of ander voorwendzel, op valfche befchuldigingen, hunne goederen aanhalen, om hun op die wijs eenig geld afteknévelen.

De kinderen der Baniäanen worden van hunne eerfte jeugd af aan in de fchrijf- en rékenkunde onderwézen, en vervolgens in den koophandel opgebragt. Weinige ambagtslieden worden onder hen gevonden; en zij veränderen ook zelden van beroep, blijvende bij de néring, die zij eens gekozen hebben. Zij léven meeft ftil en eenvoudig, zonder zig veel aan waereldfche pragt, eerämpten, en grootsheden des lévens te ftoren. — De rijke Baniaanen gaan in Bengale fchier éven gelijk de Mooren gekleed, hoewel meeft in het wit, met cabaijen van fijn katoenen lijnwaat, en een' doek om het hoofd, op de wijs als een' turban, doch wat kleiner dan de Mooren dien dragen; de broeken zijn ook een weinig korter, en de fchoenen tréden zij insgelijks van agter néder. — De aanzienlijke vrouwsperfoonen dragen flegts lijfjes van dun doorfchijnend katoenen lijnwaat, op geen onbevallige wijs losjes over den naakten boezem; gaande voor het overige tot op de heupen geheel naakt, om dewelken zij eenen doek winden, die op de enkels afhangt. Vrouwen en dogters gaan ook met ongedekten aangezigte over ftraat; haar lang gitzwart hair dragen zij in den nek geftrikt; en die het vermogen hebben, dragen ook gouden of andere ringen in den neus, de ooren, aan de vingers, armen, beenen, en aan de teenen. Men vind er onder dezelven, die, hoewel wat zwartägtig, egter gantfch niet lélijk zijn. Zij zijn in 't algemeen wél befnéden van aangezigt, fraai van lijf en léden, en rad ter gang. — Zommige Baniäanen bewonen deftige huizen, met fraije lusthoven, wafchplaatzen of watertanken voorzien.

Zij beftéden de kinderen zeer vroeg ten huwlijk, zomtijds al op het vierde, vijfde, en op het langft op 't négende of tiende jaar; ten minften worden zij dan reeds verloofd, en komen dikwils dan ook al bij malkanderen, eer zij ter deege bekwaam zijn tot de huwlijks-pligten. Men agt het hier dus voor niets vreemds, getrouwde vrouwen te vinden, die pas tien of

twaalf

twaalf jaar' oud zijn: zelfs de geenen, die in dien ouderdom nog niet uitbeſteed zijn, krijgen ligtlijk eenen kwaaden naam omtrent haaren maagdom; of men denkt, dat iets op haar geſlagt te zeggen valt.

De huwlijks-plegtigheden worden, naar de verſcheidene landen en ſtéden, bij de Baniäanen op verſchillende wijzen verrigt: op zommige plaatzen word de jonge dogter voor eene ſomme gelds, of voor iet anders, den jongman toegezeid. De tijd tot het voltrekken des huwlijks genaderd zijnde, word ook eenige dagen te voren, met zingen, ſpélen, danſſen, enz. allerlei vreugd bedréven, en een omgang door de voornaamſte ſtraaten en wijken der ſtad gedaan. Op den trouwdag komen de wéderzijdſche vrienden en nabeſtaanden te zamen, en zetten zig rondöm een groot vuur, op matten of tapijten néder. De bruidegom en bruid worden driemaal rondöm het vuur geleid; terwijl de *Bramin* eenige woorden, behelzende het huwlijks-verbond, prévelt. ═══ Op zommige plaatzen verwiſſelen de bruidegom en de bruid twee kokosnooten met malkanderen, terwijl ondertuſſchen de prieſter den trouw voorleeſt. De bruiloft duurt eenige dagen.

Schoon de bruid rijk is, brengt zij zelden iet anders ten huwlijk méde, dan haare neus-, oor- en arm-vercierſels, haare kléderen, kadel, beddegoed, potten en pannen. Indien de Baniäan bij de eerſte vrouw geen kinderen krijgt, mag hij er eene tweede, en zelfs wel eene derde bij némen; doch de eerſte blijft den hoogſten rang houden. In de huishouding zijn de Baniäanen de zindelijkſten onder de heidenſche natiën van Indiën. In hunne woningen vind men noch ſtoelen noch banken, maar de vloeren zijn met tapijten of matten belegd, op dewelken zij néderzitten met ondergeſlagene beenen, éven als de Mooren; en, als zij in huis tréden, laten zij de ſchoenen ook aan de deur ſtaan. ═══ Hunne ſpijs is, rijst, boter, melk, en allerhande moeskruiden en vrugten: want de Baniäanen doden noch éten niets dat léven ontvangen heeft; zelfs zullen zij geen mug of ander ongedierte doden: en dit is ook de réden waaröm zij zig niet in den oorlog laten gebruiken. ═══ De kinderen worden, tot bewaringe van hunne gezondheid, met ſandel, ſaffraan, borreborrij, en andere zaaken, met olij gemengd, beſtréken, zomtijds van het hoofd tot de voeten. De zoons erven de nalatenſchap des vaders; doch zij onderhouden dan ook de moeder zo lang zij leeft, en de zusters, tot dat zij trouwen.

De *Jentijven*, die niet alleen het koningrijk *Golconda*, waarüit zij ſchijnen oorſpronglijk te zijn, maar ook in groote ménigte in *Bengale*, op *Suratte*, en in andere landen, doch wel inzönderheid op *Coromandel* gevonden worden, zijn doorgaans een ſlaafägtig volk, ſlegt en eenvoudig, zo wel ten aanzien van hun geloof, als met opzigt tot de waereldlijke regéring. Dit moet verſtaan worden van die, welken in Bengale, Groot-Indiën, en andere ooſterſche landen wonen; en niet van de geenen, die de zuidlijke deelen van Coromandel bezitten, daar zij de regéring in handen hebben. Maar allen laten zij zig door hunne *Braminen* jammerlijk verleiden; zig,

éven

éven gelijk de Baniäanen, geheel en al blindlings aan derzelver leere onderwerpende; gévende tot réden van dezen hunn' rampzaligen godsdienst, dat dezelve dus ook van hunne voorôuders is beléden geweest. —— Wij zullen in 't vervolg nader daar van spréken.

In *Bengale* genéren zij zig grootstendeels met den akkerbouw, het wéven, en ander werk: de voornaamsten léven van den arbeid hunner handen; sommigen doen ook wel koopmanschap. Men vind onder hen kunstige wévers, die op verscheidene plaatzen geheele stéden en dorpen bewonen. De fraaiste en fijnste katoenen lijnwaaten, zijden en andere stoffen, dékens, spreijen, enz. die uit Indiën komen, worden hier gemaakt. Het is vermaaklijk de zwarte en meest naakt lopende vrouwen en dogters aan haaren arbeid te zien, inzonderheid als zij, onder een vrolijk gezang, met het blékenvan het lijnwaat bézig zijn. Wij gingen ons dikwils vermaken met haar te zien werken; en zij schénen met onze nieuwsgierigheid in haaren schik te zijn. —— De mannen zijn in tégendeel vadzig en lui; want de vrouwen moeten voor het grootste gedeelte den zwaarsten arbeid verrigten, zelfs omtrent den landbouw, het inzamelen der vrugten, enz. moetende dus voor de mannen den kost winnen, en daarënboven de kinderen en het huishouden waarnémen; terwijl de mannen hunnen tijd in lédigheid doorbrengen. Ménigmaal hebben wij de vrouwen, met de tédere zuigelingen om den hals en aan de borst, met den akkerbouw, het zuiveren der rijst, en anderen arbeid, bézig gezien. De rijst word meestendeels over 't vuur of in de zon gedroogd, vervolgens in een' grooten houten of steenen mortier gestampt, en zo gezuiverd. Men vind onder de Jentijven ook wel andere handtéringen en beroepen: als palankindragers, lopers, houthakkers, waterdragers, enz. doch zij zijn meest allen arme en behoeftige lieden, dewijl zij door de moorsche gouverneurs te veel uitgeput worden, die hen op allerleie wijzen knévelen.

Hunne huizen en woningen zijn slegts van leemäarde gebouwd, en van boven met palmbladen gedekt; de vloeren zijn omtrent drie of vier voet verhéven, en, gelijk de wanden, met koedrek bestréken, het welk, naar hunne méning, hunne woningen heilig maakt. Zij hebben geen anderen huisraad, dan het geen zij om op te slapen, tot het koken, en om uit te éten nodig hebben. Hun voedzel is rijst en vrugten, en hun drank is water en melk, ook wel arak. In plaats van tafellakens en servetten, gebruiken zij indische vijgebladen. Zij zullen niet drinken uit eenig vat, waaräan wij den mond gezet hebben, wijl zij ons onrein agten; brékende het liever aan stukken, al was het nog zo kostbaar, opdat toch niemand zig daarméde mogte veröntreinigen. —— Wij zullen van der Baniäanen en Jentijven godsdienst, wijl zij daarïn hoofdzaaklijk met elkander overëenkomen, kortlijk het volgende melden, beginnende met de *Braminen.*

De *Braminen*, hetwelk de leeraars of geestlijken, en bedienaars der tempelen zijn, zijn bij hun volk in groote agting en aanzien; hunne woorden, léringen, en raadgévingen worden van hun volk als godlijke orakelen aange-

nómen; zelfs de koningen zullen niets ondernémen, zonder alvorens met de *Braminen* geraadpleegd te hebben. — De *Braminen* der Baniäanen zijn de geschiktsten, en worden in hunne grove dwalingen voor de verstandigsten gehouden: over den schouder op het naakte lijf, dragen zij drie of vier koordjes, die zij nooit afleggen, wijl dezelven het téken hunner priesterlijke waerdigheid zijn; gaande voor het overige geheel naakt, uitgezonderd dat zij een kleed om het onderlijf slaan, dat hunne schaamte dekt. Doch in Bengale dragen de heidensche priesters, als zij uitgaan, veeltijds een' rok, of cabay, van katoenen lijnwaat, dien zij los om het lijf hangen; een doek, vier- of vijfmaal om het hoofd gewonden, is hun hoofddragt; het hair dragen zij ongeschoren, en tuitswijs op het agterhoofd te zaam gevlogten; en hunne lange oorlellen pronken met gouden of andere ringen. — Hunne vrouwen zijn doorgaans dertel en hovaerdig; zij bestrijken zig met sandel en wélriekende spécerijën, en dragen ringen in den neus, in de ooren, om de armen en beenen; ook vercieren zij zig met halsbanden, en gaan voor het overige, gelijk de meeste oostersche vrouwen, lugtig, met fijn lijnwaat, gekleed. —

Daar zijn verscheidene gezindheden onder de Heidenen van Indiën. Zommigen hebben er drie-entachtig opgeteld. Doch wijl dezelven voornaamlijk in vier hoofdsecten bestaan, zullen wij van dezen alleen gewag maken. — De eerste secte word *Cenrawag* genoemd. De aanhangers van deze geloven niet, dat er een GOD, hémel, of hel zij, maar dat alles uit zig zelve bestaat; dat de lugt als een behangzel het aardrijk dekt, (want zij lochenen, dat de waereld rond is) dat de geenen, die wéldoen, eene goede beloning, maar die kwaad doen, eene heilloose vergelding te wagten hebben; dat de ziel na den dood van het éénelichaam, het zij van een mensch of beest, in het andere overgaat, en dat in een voortreflijker of verägtlijker lichaam, naar dat zij bij hun léven goed of kwaad geweest zijn. Zommigen, zegt men, bidden des dags dat geen aan, welk hun des morgens het eerst ontmoet. De *Braminen* dezer secte gaan blootshoofds en blootsvoets, met een wit of zwart stokje in de hand, waaräan men ze kennen kan: zij hebben ook een bézemtje bij zig, om de plaats, die zij betréden, of daar zij gaan zitten, eerst te végen, opdat zij niet onvoorziens eenig lévend diertje mogten verpletteren; zij zijn ook zeer voorzigtig in het éten en drinken, uit vrees van eenig wormtje, vliegje, of iet dergelijks doortezwelgen, en op die wijs te doden. Om die réden zullen zommigen ook geen koud water gebruiken, noch in het duister éten of drinken. In hunne pagoden hebben zij ook beelden, ter eere van heilige mannen, die onder hen geleefd hebben, opgerigt; en branden des nagts ook lampen ter eere dezer beelden. In de maand, met die van Augustus overëenkomende, hebben zij hunne vasten. Ieder een word tot het priesterämpt toegelaten; zelfs zijn er de vrouwen niet van uitgesloten. — Deze secte word bij de andere Heidenen verfoeid, die elk' hunner vermanen zig voor dezelve te wagten, en hun verbieden, in het huis van eenen dezer secte den

nagt overtebrengen, ook met zulk eenen te éten of te drinken, dewijl zij, de GODHEID verlochenende, *Ixorette*, dat is, geheel onrein zijn.

De tweede secte word *Bisnow* genoemd. Tot deze bekennen zig de meeste Baniäanen. Zij geloven, dat er eene opperste godheid is, die alles geschapen heeft, en ook nog regeert. Deze godheid noemen zij *Bramma*, *Ram*, of *Ramo*. Anderen noemen den oppersten god *Wistnow*; verzierende duizenderleie verdigtzelen van deze goden, wijl zij niet anders dan een flauw schémerlicht van de OPPERMAJESTEIT, den waren GOD, hebben. Zij geloven ook, dat hun opperste god, tot zijne hulp, nog eenigen van de heiligsten onder het menschdom tot zig genomen heeft. Alle hunnen goden bouwen zij tempels, en rigten ter eere van dezelven allerhande afschuwlijke afgodsbeelden op. Zij geloven insgelijks de onsterflijkheid der zielen; doch dat dezelven, volgens de leer van PYTHAGORAS, van het éene schepzel in het andere overgaan.

De secte van dezen heidenschen wijsgeer van *Samos* is door veele landen en rijken der waereld verspreid geworden. Het schijnt zelfs, dat de joodsche farifeen niet vreemd van dit gevoelen geweest zijn, gelijk blijkt uit MATTH. XIV: 2, en MARC. VIII: 27, 28. PLATO en PYTHAGORAS hebben dit zeldzaam gevoelen, van de zielverhuizing, van de Egiptenaars ontleend; en het is niet alleen door hun onder de Grieken en Latijnen verspreid, maar 't is zelfs tot in Vrankrijk en Duitschland doorgedrongen: dan nergens schoot hetzelve dieper wortelen dan in de Oostindiën, daar het nog onder de Heidenen stand houd, zelfs ook bij de Japanners, Chineesen, Siämmers, en andere volken in het Oosten; schoon men meent, dat PYTHAGORAS nooit in Indiën, maar wel in Egipte geweest is. Deze *Pythagoristen* zijn ook van gevoelen, dat de zielen der boose menschen in duivelen verwandelen. De heidensche *Braminen* zeggen ook, dat PYTHAGORAS, volgens zijne eigene leer, reeds van te voren in verscheidene lichaamen van menschen had gehuisvest, tot dat hij eindelijk die PYTHAGORAS was geworden.

Dit gevoelen der zielverwandeling heeft zo vast stand gegrépen bij de Heidenen van de secte *Bisnow*, dat, wanneer zij iemand zien, die eenigzins gelijkt naar een ander, die voormaals daar te lande geweest is, of naar iemand, die gestorven is, zij zig vastlijk verbeelden, dat de ziel van zulk eenen in 't lichaam van dezen is overgegaan. —— Op de kust van *Malabar* geloofde men, dat de *Zamorijn* eertijds, hoewel in een ander lichaam, een arme wasscher geweest was. Dit is ook de réden waaröm zij eenen vreemdeling altijd wél handelen, wijl zij niet kunnen wéten, of niet misschien de ziel van een' hunner voorvaderen in zulk een' vreemdeling huist. En dus moeten de zielen, naar hun gevoelen, tot verscheidemaalen, door den dood, van het éene lichaam in het andere overgaan, tot dat zij, genoeg gezuiverd zijnde, in den hémel, of, telkens uitgespat hebbende, in de plaats der verdoemelingen belanden; want zij geloven, dat er een paradijs is, daar die geenen komen zullen, die in verscheidene schepzels heilig geleefd

leefd hebben. Hun afgod *Wiſtnow* is, naar hun zeggen, wel tienmaal geboren. ═ De geenen, wier zielen in olijfanten, kameelen, buffels, tijgers, bokken, ézels, varkens, kaimans, ſlangen, ravens, kraijen, enz. overgaan, houden zij voor rampzalig, en voornaamlijk die in eenigen der laatſten verhuizen, welken zij vrézen den ſtaat der duivelen en der verdoemenis het allernaaſt te zijn. Die in de koeijen overſtappen, worden voor de heiligſten en gelukzaligſten op aarde geägt, wijl zij geloven, dat die eerlang, na zo veel zwerven, in de eeuwige ruſt zullen aanlanden.

Het is voor deze lieden eene groote kwelling, als de onzen eenig dier in hunne tégenwoordigheid doden. Zij baden dikwils onze lieden, als zij gingen om vogels te ſchieten, dat zij toch de zielen dier onnozele ſchepzelen wilden verſchonen. De nabeſtaanden van iemand, die, naar hun oordeel, ſlegt geleefd heeft, ſpijzigen ook wel gedurende eenige dagen na deszelfs overlijden de bontekraijen, waarvan men er zeer veelen in deze landen heeft, opdat, indien de ziel van zulk eenen in een dezer verdoemlijke ſchepzels, gelijk zij zeggen, mogt gevaren zijn, op die wijs mogt verzadigd worden.

De aanhangers dezer ſecte hebben ook hunne gezette vasten. Zij verëren hunnen grootſten afgod, en ook wel de mindere afgoden, met beuzelägtige lofzangen en zonderlinge dansſen, ſpélen vóór dezelven op trommen, fluiten en koperen bekkens, en vercieren ze met wélriekende kruiden en bloemen. Zommigen, die de zindelijkſten willen zijn, wasſchen zig gemeenlijk, van het hoofd tot de voeten, voor dat zij gaan éten. Zij branden ook niet gaern hout, of zij moeten wél verzékerd zijn, dat zig geen lévend gedierte daarïn onthoud: maar hunne ſpijs word gewoonlijk over een vuur van koemiſt gekookt, daar zij platte koeken van vormen, en die in de zon laten drogen; en dit is hun voornaamſte brand. Onder deze ſecte worden de grootſte kooplieden, makelaars, wiſſelaars en factoors gevonden. Zij ſtaan niet ligt toe, dat hunne vrouwen zig met haaren man laten verbranden, gelijk bij de andere ſecten geſchied: nogthans mag de vrouw, al was zij maar twaalf jaaren oud, en nooit beſlapen geweeſt, niet weêr trouwen; maar zij moet haare overige lévensdagen in den wéduwlijken ſtand ſlijten. Men vind onder dezen ook *Brachmannen*, die Baniäanen zijn, en zig beroemen, van koninglijke afkomſt, en dus de édelſten te zijn. Derzelver prieſters zijn ſchrander en in groot aanzien; ook zijn zij zeer ijverig in het onderwijzen in den baniäanſchen godsdienſt. Dezen worden ook, in moeilijke omſtandigheden, tot raadslieden gebruikt.

De Heidenen van de derde ſecte, *Zamaraeth* genoemd, doden noch éten insgelijks niet dat léven ontvangen heeft; doch de gemeene lieden onder hen: als, handwerksluiden, akkerlieden en ſoldaaten, ſchijnen juiſt zo nauw niet te zien, en geen groote gewétenszaak er uit te maken, dat zij deze wet zo ſtipt niet houden. Onder deze Heidenen vind men allerhande ambagtslieden, wevers, timmerlieden, metzelaars, ſmédén, enz. Zij geloven

ook, dat er een god is, die alles gefchapen heeft, en hetzelve nog onderhoud. Zij houden den afgod *Viftnum* voor den opperften, en naaft hem *Ixora* en *Bramma*; doch behalven dezen hebben zij nog veele mindere goden, van welken zij belachlijke verdigtzelen en beuzelarijën vertellen. De onfterflijkheid der zielen, en de verhuizing derzelven in andere lichaamen word bij hen, éven als bij die van de fecte *Bisnow*, geloofd: maar hunne vrouwen werpen zig, bij het overlijden van haare mans, lévende bij het lijk in 't vuur; gelijk in het voorléden jaar, als wij op *Pipely* waren, tweemaal gebeurde; doch wij waren er niet bij tégenwoordig, doordien men ons te laat daarvan verwittigd had.

DEZE verfoeilijke gewoonte, van de vrouwen zo wreed en onmenfchlijk te handelen, plagt eertijds méer in zwang te gaan. Men zegt, dat een heidenfch koning dezelve in gebruik gebragt, en tot eene wet gemaakt heeft, doordien de vrouwen zo ligtlijk haare mans, door vergift als anderzins, naar de andere waereld zonden, en dit, dagt hem, was het beste middel, om den vrouwen zulke fnoode handelingen te verléren. —— Dit zelfmoorden onder de vrouwen, ter liefde van haare mannen, word thans voor eene daad van édelmoedigheid gehouden. Maar in Bengale, en op andere plaatzen, daar de Mooren gezag voeren, word dezen Heidenen, op hoog gezag van den *Mogol*, dit verfchriklijk en gruwlijk gebruik, van de vrouwsperfoonen te verbranden, verboden; doch, door het géven van gefchenken aan de gouverneurs, word het nog wel nu en dan, onder oogluiking, toegelaten, na dat de moorfche plaatsvoogd de vrouw, voor den fchijn, onderzogt heeft, of het haar vrije wil is. —— Dit verbranden gefchied ondertusfchen op onderfcheidene wijzen. Want, fterft een *Bramin* van deze fecte; zo komen de vrienden en nabeftaanden, en graven een' grooten kuil, die met hout en wélriekende brandftoffen vullende: zommigen, die het vermogen hebben, doen er ook wel tarw, rijft, en andere zaaken bij, en begieten het hout met kokos-olij, om het te feller te doen branden. Op dien houtftapel word het lijk van den overleden' *Bramin* gelegd. Daaröp komt de vrouw, die door haare vrienden en nabeftaanden tot aan den kuil geleid word, daar zij affcheid van dezelven neemt; vervolgens plaatft zij zig op den houtftapel, neemt het hoofd van haaren man in haaren fchoot, kuft het, giet er olij op, als ook over haar eigen lichaam, en, is zij kloekmoedig, zo fpreekt zij nog wel eenige zielroerende woorden, en fteekt dan den brand in het hout. Strak vliegt de vlam, welke geftadig door de andere *Braminen* met olij gevoed word, hémelwaard, en alles is eerlang tot afch verteerd. —— In *Bengale* gefchied dit verbranden op de volgende wijs. Als de man fterft, overweegt de vrouw, zo zij nog jong is, wat haar te doen ftaat, of zij in verägting wil blijven léven, dan of zij op eene édelmoedige wijs den man in het ander léven wil gezelfchap gaan houden, (: want zij geloven, dat, wanneer zij zig met den overléden' man laten verbranden, zij, in het andere léven, wél zévenmaal zo lang alle weelde, vreugde

en

en heerlijkheid met hem genieten zullen :). De naaste vrienden, en zelfs de *Braminen* raden haar het laatste sterk aan, zeggende; dat zij daardoor haar gantsche geslagt eene groote eer aandoet, en haaren man verheerlijkt; dat zij door de goden ten hémel gevoerd, bij elk geroemd, en voor heilig gehouden zal worden. Is zij dan kleinmoedig, men moedigt haar aan, door haar te verzékeren, dat zij haaren man aanstonds in het ander léven zal wédervinden, en aldaar met hem een groot getal van wellustige en vrolijke dagen genieten. Maar, blijft zij niettemin weigeren, zig te laten verbranden; zo heeft zij het afsnijden van het hair, de schimp des volks, den smaad der nabestaanden, en andere verägtingen, onvermijdlijk te wagten. — Het gebeurt egter ook wel, dat de vrienden en naastbestaanden zelven van deze wreedheid eenen afkeer hebben; zelfs vind men ouders, die, eer dat zij hunne dogter ten huwlijk uitbestéden, bedingen, dat zij, na des mans dood, niet zal verpligt zijn, zig dus lévende te laten verbranden. De Mooren beginnen het thans ook sterker tégen te gaan. Maar, besluit de vrouw tot het verbranden, en word er verlof toe gegéven, zo word de dag en het uur bepaald, alles gereed gemaakt, en de godsdienstigen komende vrouw bezoeken, en als eene heilige matroone verëren; ieder verzoekt haare gunst en voorbidding bij de goden, en ondertusschen word de brandkuil gereed gemaakt, en zomtijds een klein afdak van palmloof, op vier pijlaaren rustende, over denzelven. Als het bestemde uur daar is, word het lijk, onder een groot gehuil en misbaar der vrouwen, naar den brandkuil gebragt; de weduwe volgt met haare ouders en naaste vrienden; en de zangers, tamboeren, en spélers gaan voorüit met hunne gomgommen, schalmijën, horens en fluiten; terwijl eenige wijven, onder een gestadig handgeklap, al zingende de vroomheid des overlédenen, en de kloekmoedigheid, liefde en heiligheid der wéduwe roemen. Zommige vrouwen, naar den brandstapel gaande, némen een toebereidzel van betel, opium, en andere dingen in, waardoor zij dronken en bedwelmd worden. Doch anderen stellen zig dan heel vrolijk aan, némende zeer kloekmoedig, en dikwils al lachende, éven als of zij naar eene bruiloft gingen, vriendlijk afscheid van haare naaste bloedverwanten, een' iederen tévens eene gedagtnis, van juweelen of iet anders, verërende. Een der *Braminen* doet een gebed, en de vrouw zig gewasschen, gereinigd, en met olij begoten hebbende, springt met eenen frisschen moed in den brandenden vuurstapel; waaröp ten eersten eene ménigte olij gegoten word, terwijl eenige ijveraars, met lange stokken, rondöm den brandkuil staan, om op te stoken, en te beletten, dat de vrouw, wégens de hévige smerten, er niet uit worstele. Onderwijlen maken de vrienden en speellieden zulk een schriklijk geschreeuw en geraas, dat men het kermen der rampzalige lijderes niet kan horen. Alles tot asch verteerd zijnde, word dezelve in de naaste rivier gestrooid; en de vrienden, névens allen, die deze gruwzaame plegtigheid bijgewoond hebben, kéren een ieder naar zijn huis, wélvoldaan over de eer-

eer, die aan hun geslagt geschied is. De kinderen, welken overblijven, worden door de nabestaanden bezorgd. ——

De vierde secte, *Gioghi*, *Joeghi*, of gemeenlijk *Goegis* genoemd, is nog wel de zonderlingste van allen. Zij geloven egter ook, dat er een god en onderhouder van alles is, dien zij onderscheidene naamen géven; onder anderen dien van *Bruin*, en beschrijven deszelfs glans en heerlijkheid zo groot, dat geen schepzel hem kan aanschouwen; ook zeggen zij, dat hij almagtig is, en der zonne, maane, en den sterren kragt en schijnzel geeft: die in dit geloof heiliglijk sterft, komt aanstonds tot *Bruin*, en vaart onmiddelijk in heilige schepzels over; ten minsten geloven zij, dat der zulker zielen, na hunn' dood, in goede beesten zullen belanden. —— Men vind in deze secte veele tovenaars en waarzeggers, als ook kluizenaars, eene soort van bédelmunniken, assepuisters, zwervers, en dergelijk slag. Deze geestlijken zijn in groote agting, en worden voor zeer heilig gehouden: zij zullen geen spijs gebruiken, die niet over een vuur van bij hen voor heilig gehoudene koemist toegemaakt is; zij mogen ook, volgens hunne wet, geen tempels, huizen noch woningen in eigendom bezitten, verägtende alle waereldsche goederen en vermaaken, alle beroepen, handwerken, wétenschappen en kunsten; de heiligsten onder hen trouwen niet, ja zullen geen vrouwen aanraken, vermijdende zelfs allen omgang met menschen, zig in oude vervallene gebouwen, in akelige holen, of in de bosschen onthoudende, daar zij, als kluizenaars, bij groene kruiden en wilde wortelen léven. Eene andere soort, de assepuisters naamlijk, lopen langs de straaten en wégen genoegzaam geheel naakt, bedekkende slegts hunne schaamte, en schéren nooit het hair noch den baard, latende dezelven, zonder ze te reinigen of te kammen, in het wild groeijen. Deze lieden onthouden zig nagt en dag op de vulnishoopen, of op de allerverägtlijkste plaatzen, in allerlei drek en vuiligheid, stroijende zelfs asch en andere onreinigheden op hun hoofd, en wrijven die door de hairen en den baard; zo dat zij eene alleräffchuwlijkste vertoning maken. Zij léven van het geen hun uit liefdadigheid en godsdienstigheid toegereikt word, zonder dat zij er om zullen vragen. Deze soort van heiligen zijn bij het volk in groote agting; zelfs houden die der baniäansche secte hen in groote waarde. —— Zommigen dezer gewaande heiligen dragen altoos iet zwaars in de handen, of gaan zitten, liggen, of staan, met de handen omhoog gehéven, en in verscheidene andere postuuren, in welken zij blijven, tot dat de lédemaaten, door langdurigheid van tijd daaraan gewend, niet wéder tot hunne vorige gestalte kunnen gebragt worden. Dezen worden door godsdienstige lieden gespijsd, die hun het éten in den mond stéken.

Anderen wéderöm schuwen de menschen, vlieden derzelver gezelschap, en zitten hier en daar aan de wégen, in holen en kuilen, ook wel op de hoeken der straaten, onder de portaalen der tempels, enz. wijl zij geen woningen

ningen hebben; doch zommigen hebben hier of daar, aan afgezonderde plaatzen, een klein afdak op vier ftijlen tot hunne fchuilplaats. Dezen zullen niet ligt tégen iemand fpréken, al vraagt men hun iets, nademaal zij zig zelven te heilig houden. Zij leiden een zeer geftreng léven, ftaan veel ongemak, van koude, hitte, honger, dorft, pijn, fmerten, ziekten, en andere ellenden uit, welken zij met het grootfte geduld ondergaan; zij trouwen ook nooit, en bezitten niets, lévende flegts van het geen men hun geeft; dewijl zij eenen iederen tot voorbeelden van kuisheid, en van eene armoedige en geftrenge lévenswijs willen zijn; ook befméren zij hun lichaam insgelijks met afch en vuiligheid, en hun lang ongehavend hair met fandel, faffraan en koemift. —— Wij zagen dagelijks op Pipely, Ougly, en andere plaatzen van Bengale, zulke affchuwlijke monfters, die in ftaat waren, om iemand een' fchrik op 't lijf te jagen. Behoeftige lieden géven zomtijds hunne zoontjes aan deze hunne morsfige heiligen, om dezelven van jongs af tot allerleie ongemakken te gewennen, en tot dien gewaanden heiligen ftaat bekwaam te maken.

Deze geeftlijke perfonaadjen der fecte *Goegi* zijn allen ongeleerde en onkundige lieden, doordien de meeften uit het flegtfte foort van volk zijn. Zij trekken zomtijds met geheele benden van de éénc plaats naar de andere, hebbende dan eenen opperfte aan hun hoofd, die er al zo zindelijk uitziet als de reft, en denwelken zij eenen bijzonderen eerbied bewijzen. —— Niemand uit eene andere fecte word in deze broederfchap aangenomen, ten zij hij een' geruimen tijd, onder zijne fpijs, koemift genuttigd hebbe, welken zij de kragt toefchrijven, dat hij de zondaars reinigt. De geen, die zig in hoererij, of anderzins te buiten gegaan heeft, moet insgelijks, tot betoning van boetvaerdigheid, eenige dagen koemift in zijne fpijs gebruiken. —— Dus worden deze ongelukkige *Goegis*, die men waarlijk als de rampzaligfte ftervelingen mag befchouwen, en veeléer het ellendigfte uitvaagzel der waereld fchijnen te zijn, bij de indifche Heidenen in de grootfte agting gehouden, en, om hunne geftrenge lévenswijs, dodinge van het vleefch, en veragtinge der waereld, als de heiligfte en gelukzaligfte menfchen aangemerkt. Gave GOD, dat de verkeerde en GODE mishagende ijver en ingebeelde godvrugt dezer blinde Heidenen, die, door eenen laatdunkenden geeft gedréven, zig op een' bedrieglijken grond verbeelden, dat niemand hun in heiligheid évenäart, daar zij ondertusfchen, beide naar ziel en lichaam, rampzalige ellendelingen en fchepzelen, het grootfte médelijden waerdig zijn, in eene waarägtige op den chriftlijken godsdienft fteunende GODE welgevallende boetvaerdigheid mogt' verkéren; dan zou GOD door hen verheerlijkt, en veele duizenden zielen uit de klauwen van den duivel verloft worden. —— Maar hoe groot is ook niet onze verpligting tot dankbaarheid aan het OPPERWEZEN, dien het uit enkele goedheid behaagd heeft, ons genadiglijk uit het blinde heidendom te trekken, ons tot de kennis van zijne heilige openbaring te brengen, en het zuivere euängelielicht onder ons in vol-

len glans te doen schijnen! Dat het HEM ook eens behaagde, die ongelukkige Heidenen te verlichten, en hen tot de kennis van den zuiveren christlijken godsdienst te brengen; opdat zijn heilige naam dus in alle gewesten grootgemaakt en verheerlijkt mogt' worden!

ELFDE HOOFDSTUK.

Heidensche tempels en afgoden. Kort berigt nopens de afgoden Ixora, Quenavadi, Siri, Hanuman, Superbennia, *de godin* Petragali, Ixora's *paradijs, enz. De afgoden* Vistnum, Bramma, *en anderen beschréven. Verfoeilijke afgoderij der bengaalsche Heidenen. Hunne beuzelägtige leeringen, godsdienst, gebéden, waschingen, zalvingen, werken van barmhartigheid aan 't gevogelte, feesten, en ongewoone omgangen. Dansfingen, en zonderlinge plegtigheden der* Braminen. *Hun bespotlijk wangevoelen, hunne trouwrégels, en heidensche groeten. Gewoonten ten opzigte van reizigers, enz. Konsten, oefeningen, en tijdverdrijvers: bijzondere verrigtingen der laatsten. Plegtigheden bij het verbranden der dooden, te* Bengale *in agt genomen.*

THANS zullen wij ook iets van der Heidenen afgoden, tempels, en verdere godsdienst-verrigtingen, als méde van eenige andere bijzonderheden melding maken. Al de heidensche tempels en pagoden, ten minsten zo veelen wij er gezien hebben, waren donkere en akelige gebouwen, zommigen van steenen en leemäarde, anderen van hout gemaakt; scheppende dezelven geen licht dan alleen door de opening van den ingang. Eenigen waren tamelijk hoog, van buiten met eene of meer gaanderijën, welken op pilaaren rustten. Doch wij zagen ook hier en daar kleine vierkante pagoden. De meesten waren pieramiedswijs gebouwd. Deze tempels waren ook de eene heiliger dan de andere, naar de waardigheid van den afgod; en in de meesten branden dag en nagt lampen. De Heidenen dulden wel, dat men in hunne pagoden en tempels komt, en alles in oogenschijn neemt; maar zij zouden niet verdragen, dat men hen daarömtrent bespotte.

DE afgoden zijn, volgens het zeggen der Braminen, voortreflijke en heilige menschen geweest, die hier op de waereld geleefd hebben, en om hunne verdiensten en goede werken in den hémel geplaatst zijn, daar zij als voorspraaken bij hunnen oppergod *Ram* of *Vistnum* zijn, dien zij, zo wel als al de anderen, onder eene verschriklijke gedaante afbeelden; en van welken allen de Braminen in hun *Vedam* of wetboek veele verdigtzelen, belachlijke dwalingen en beuzelarijën geschréven hebben.

DEN

Den afgod *Ixora*, of *Mahadew*, beelden zij niet overäl op dezelfde wijs af. Doch gemeenlijk word hij, in eene vervaarlijk groote gedaante, geheel wit of verguld afgebeeld, met een menfchenhoofd; hebbende midden in het voorhoofd een derde oog, wijl men hem voor een' alziende houd, en zestien armen en handen, welken verfcheidene dingen vatten. Om den hals heeft hij kranffen van bloemen; en verfcheidene flangen zijn verbeeld over zijnen fchoot te kruipen. Zijn rok is van tijgervellen, en zijn mantel van de huid eens olijfants. Hij is zittende verbeeld. —— *Viftnum* en *Bramma*, twee andere oppergoden der Heidenen, moeften, volgens het verhaal der navolgeren van *Ixora*, om zijne wonderlijke grootte, voor hem buigen; want, zijn begin en einde willende wéten, konden zij in de lugt geen einde van zijn hoofd, noch in de aarde het uiterfte zijner voeten vinden. Zij léren van al hunne goden, dat zij lichaamlijk zijn; en van dezen *Ixora* zeggen zij, dat hij zijne huisvrouw, de godin *Paramefcery* genoemd, uitermaten bemind, en bij dezelve vier kinderen geteeld heeft, naamlijk drie goden en éène godin.

Het paradijs van *Ixora* verdigten de Heidenen op eenen hoogen berg, die met de fchoonfte lieflijkriekende bloemen en cierlijk geboomte prijkt; alwaar het oor geftreeld word met het bekoorlijk gezang van allerlei zoetzingend gevogelte, en het oog verrukt door de heerlijkfte gezigten, zuivere watervijvers en konftige tanken.

Den afgod *Quenavadi*, den oudften zoon van *Ixora*, die het beftier over de vermaarde fuikerzee heeft, beelden zij af met een menfchlijk lichaam en vier handen, doch met het hoofd, den fnuit, en de tanden van eenen olijfant. —— De afgod *Siri Hanuman*, de tweede zoon van *Ixora*, is die zeldzame aap, welke niet alleen door gantfch Indiën, en voornaamlijk op Ceilon, maar ook in China en in Japan, geëerd en aangebéden word. Veele tempels en pagoden worden ter eere van dezen geftigt. —— Den derden zoon van *Ixora*, *Superbennia*, beelden de Heidenen af met zes aangezigten en twaalf handen. —— Eindelijk hebben zij ook de dogter van *Ixora*, de godin *Patragali*, aan welke zij agt aangezigten en zestien handen gêven, en welker ooren met twee groote olijfantstanden pronken. Men plaatft haar in het koningrijk Cranganor, daar zij in de pagode, ter haarer eere geftigt, van veele godsdienftige Heidenen, die in bédevaart derwaard trekken, met veel eerbied bezogt en aangebéden word.

Vistnum, insgelijks een der voornaame heidenfche goden, beelden zij zwart af, hoewel onder verfcheidene gedaanten; hij is, naar hun zeggen, een listig en magtig god, die veele zonderlinge daaden bedréven, en, om dezelven uittevoeren, zig in onderfcheidene lichaamen veränderd heeft. —— Om in de aarde *Ixora's* voeten natefpeuren, nam hij de geftalte van een wild zwijn aan, om alles omtevroeten, en dus zijn oogmerk te bereiken; waarom hij van zommigen met een' verkensmuil en verfchriklijke flagtanden; van anderen, als half menfch en half leeuw; of ook wel als eene fchildpad word

afgebeeld. Men ftelt hem ook wel voor als een' heidenfchen *Bramin*, wijl men voorgeeft, dat hij in die hoedanigheid op aarde geboren zijnde, zeer arm en behoeftig was, en veele wonderwerken verrigt heeft. Zomtijds word hij met het aangezigt van eenen fchoonen jongeling, en met vier handen verbeeld. Zijne woonplaats is in de vermaarde fuikerzee, daar hij door twee fchoone vrouwen geliefkoosd word, en de waereld al flapende beftierd.

BRAMMA, ook een oppergod der Heidenen, en bij hen voor den fchepper en onderhouder der waereld geägt, word doorgaans met vier hoofden en menfchen-aangezigten afgebeeld. Zij zeggen, dat deze *Bramma* den menfche op aarde zijnen tijd gefteld heeft, dien hij niet overléven zal; dat voor- en tégenfpoed, rijkdom en armoede, zégen en vloek, enz. onmiddelijk van hem voortkomen; en dat hij eenige ondergoden heeft, welken hij de mindere zaaken, aangaande de beftiering over het menfchdom, aanbeveelt.

NOG veele andere voornaame goden worden onder het heidendom gevonden: onder anderen, *Ram*, of *Ramo*, dien zelfs de fchranderfte Baniäanen eene godsdienftige eer bewijzen. Deze had zijne weggevoerde vrouw *Sitha* door veele wonderdaaden wéten weêrtekrijgen. De geleerdfte Heidenen verhalen veele zonderlinge en befpotlijke verdigtzelen van hem, welken men bij anderen omftandig te boek geflagen vind. *Kisna*, *Inderfiet*, *Rawan*, *Camdaga*, *de witte Koe van overvloed*, de godinnen *Droepeti*, en *Derfiende*, zijn ook nog afgoden der Heidenen. —— Van den fchandelijken zaadgod, of den god der voorttélinge, *Quevilinga*, hebben wij, bladz. 258 van het eerfte deel, gefproken. Zij hebben ook duivelen, welken zij onder verfcheidene naamen verëren, en van dewelken zij geloven, dat zij weleer booze menfchen op deze waereld geweeft, en op de aarde verwézen zijn, om, als verftotelingen, in duizenderleie ellendigheden en rampzaligheden omtezwerven.

AAN deze afgoden doen de blinde Heidenen hunne offerhanden, van zijde, katoen, rijft, bloemen, tarw, olij, en melk; waarfchijnlijk naar dat de zégeningen zijn, om dewelken zij hunnen afgod fméken. Maar bloedftortingen hebben bij hen geen plaats; want dewijl zij niets doden, dat léven ontvangen heeft, zijn de offeringen van bloed hen, als *Pythagoriften*, een gruwel. De offerhanden vervallen ten voordeele van de *Braminen*, die er zomtijds de arme *Goegis* ook van bedenken. —— Het wetboek (*Vedam*) der *Braminen* behelft veele bijgelovigheden, en dwaafe vertellingen van den hémel, de aarde, de hel, enz.: lérende onder anderen; hoe in de eerfte eeuwen, toen het geloof als uit de waereld gebannen was, en het menfchdom in ondeugden gedompeld lag, de duizendhoofdige flang, die den aardbodem torftte, onder dien zondigen laft bezweek, en de menfchen, met al wat op aarde leefde, liet néderftorten in het grondeloofe diep der zee, waarin al de lévende zielen verfmoorden; hoe *Viftnum*, met zijn' verkenskop en vervaar-

lijke

lijke flagtanden, de waereld toen wéderöm uit de diepte rukte, en dezelve, met hulp van *Bramma*, weêr bevolkte. Het fchijnt, dat dit zijn oorfprong van den zondvloed heeft. — De *Braminen* léren ook; dat de waereld nu op den kop van eenen vreeslijk grooten os ruft, en dat, zo dikwils als deze os zijnen kop begint te fchudden, er eene aardbéving door veröorzaakt word; dat deze waereld uit een ei is voortgekomen, en nu reeds veele honderd duizend jaaren aanwézig is geweeft, enz. Zij verzieren ook eene melk- en eene fuikerzee, en fpréken van eene hel, waarüit de zielen, na een' geruimen tijd daarïn gepijnigd te zijn geworden, wéderöm in de waereld verfchijnen zullen. Ook maken zij van nog eene andere hel gewag, zijnde, naar hun zeggen, een zeer duiftere doornput, waarïn eene ménigte van kraijen met ijzeren bekken, boofe honden, en felftékende muggen zijn, die de zielen onëindig zullen pijnigen en kwellen. De zielen der menfchen en beeften befchrijven zij als van eenderlei natuur, de ééne niet édeler dan de andere.

De *Braminen*, zo min als de overige Heidenen, fchamen zig hunner gebéden en godsdienftplegtigheden niet; maar ieder verrigt dezelven in het openbaar, zelfs zomtijds luidkeels. Zij bidden veeltijds ftaande; zommigen vallen ook wel vóór den afgod néder, met het aangezigt ter aarde; anderen buigen zig eens néder, zó, dat hun voorhoofd éven de aarde raakt, en dan de regtehand over het aangezigt ftrijkende, ftaan zij wéderöm op. — Zij wasfchen zig ook dagelijks, en wel voornaamlijk bij zonneöpgang. De Ganges is bij hen de heiligfte wafchplaats, gelijk wij reeds hier voor aangemerkt hebben: anders verkiezen zij de naaftbijliggende beek, of eene water-tank. Zij ontkléden zig geheel naakt, en dompelen zig verfcheidene maalen onder water, hoe koud het ook wézen moge, terwijl zij eenige gebéden doen, en zig geftadig met het aangezigt naar de zon gekeerd houden. Die van eenig aanzien of vermogen zijn, hebben ook wel hunne bijzondere tanken of wafchplaatzen omtrent hunne woningen: terwijl zommigen zig ook water uit de Ganges laten brengen, om zig daarméde in hunne huizen te waffchen en te reinigen. Na dat zij dus gereinigd zijn, ontvangen zij dikwils van de *Braminen*, of van de *Goegis*, eene foort van zalving, beftaande in eene geelverwige regt op- en neêrgaande ftreep, die zij hun met den vinger vóór het voorhoofd maken.

De bijgelovigheden der Heidenen zijn ook ménigvuldig. Het is bij hen een werk van barmhartigheid, op afgelégene plaatzen bakken met water en fpijzen voor het gevogelte en voor ander gedierte neêrtezetten; als ook om hetzelve uit eenig gevaar te redden, of van den dood te bevrijden. Zij géven ook op allerhande tékenen agt. Wanneer zij uitgaan, en hen een kwaad voortéken, als bij voorbeeld een ongeladen voertuig, een paerd of ézel, een baardfcheerder, enz. ontmoet, zullen zij gemeenlijk weêr terug kéren; doch is het voertuig, het paerd of de ézel geladen, dan is zulks bij hen een goed téken.

Zij hebben ook hunne gezette vast- en feestdagen, die de *Braminen* ingesteld hebben: als, het feest van *Sitha's* verlossing; dat van *Vistnum's* geboorte, hetwelk in de maand Augustus valt, wanneer zij hunne woningen met groente oppronken; het feest van *Kina*, anderen zeggen *Vistnum*, wégens de verlossing, die hij aan duizend maagden betoonde, en welken hij allen tot vrouwen aannam; eindelijk hebben zij ook een feest ter eere van de zonne. Hun nieuwjaar begint met de nieuwe maan, in onze maand April.

Hunne voornaamste afgoden voeren zij op de feestdagen in procesfie om, bedrijvende alsdan groote buitensporigheden. Zij hebben daartoe groote en zonderlinge voertuigen, waarvan ik er een op Pipely zag. Hetzelve was vierkant, van zwaare stijlen en balken, met verscheidene verdiepingen, of zolderingen, welken tot zittingen der heidensche priesters dienden, en op de bovenste werd de afgod geplaatst. Het was omtrent 24 of 28 voet hoog, en stont op vier dikke zwaare raderen, die egter, ten aanzien van het gebouw, klein van omtrek waren. Een groot getal mannen en vrouwen trekken dan, met een groot geschreeuw, dit zwaar gebouw door de voornaamste straaten en wijken, zoekende elk om strijd de handen aan de touwen te slaan; en eene ménigte van zangers, spélers en dansfers lopen rondöm hetzelve. Veele ijveraars, door het gebruik van den amfioen onzinnig geworden, snijden en kerven zig ter eere van den afgod; en dezulken, die zig vrijwillig onder de raderen laten verpletteren, worden bij hen voor heilige martelaars gehouden.

De *Braminen* der Baniäanen vergaderen ook alle drie maanen bij malkanderen, in eene der voornaamste straaten of wijken, alwaar eene tent voor den afgod, en eene soort van altaar vóór denzelven opgeregt is. Het altaar dekken zij met een wit kleed, en pronken den afgod op met kransfen van bloemen, enz. vóór denwelken zij dan in hun oud gewaad verschijnen, en in eenen ronden kring om denzelven dansfen, terwijl men op trommen en bekkens speelt. Vervolgens komt er een met eene brandende toorts, en allen een weinig ter zijde gewéken zijnde, tréden twee *Braminen* uit den troep uit, en naderen tot den afgod, vóór denwelken zij eerbiediglijk buigen, en zonderlinge gebaerden maken, waarna zij al hunne kléderen afleggen, en aanstonds weêr nieuwen aandoen; terwijl hun tévens een' bloemenkrans om den hals gehangen word, blijvende dus staan, tot dat de anderen wéderöm eenen rondendans gemaakt hebben, welke geëindigd zijnde, maken zij eene diepe buiging, en al deze *Braminen* omhelzen malkanderen. Voorts tréden weêr twee anderen voor, waarbij dezelfde plegtigheden worden in agt genomen; gaande dit rond, tot dat allen van nieuwe kléderen voorzien zijn. Een van ons vraagden aan eenen van hun naar de oorzaak dezer plegtigheid, welke antwoordde: dat deze priesters thans op nieuw waren geheiligd, en dat zij malkanderen alle kwaad vergéven hadden.

De bengaalsche Heidenen trouwen alleen met dezulken, die van hunne secte zijn. Den man is het geöorlofd meer dan eene vrouw te némen; doch zij

zij vergenoegen zig meeftendeels met ééne, ten ware de vrouw geen kinderen kreeg; want dan némen zij zomtijds wel eene tweede. Het overfpel word in de vrouwen geftraft; maar de man mag wel eens bij eene andere gaan: te dien einde zijn hier ook openbaare hoeren, *Bagawara* genoemd, in overvloed. Wanneer de man fterft, mag de vrouw niet hertrouwen; doch de man mag, telkens, als hij zijne vrouw verlieft, eene andere némen.

In Bengale, zo als in de meefte landen van Indiën, zijn geen herbergen, daar een reiziger inkéren kan; maar men vind op veele plaatzen, aan den weg, *Sarais* (hutten), die door godsdienftigen geftigt zijn, tot gemak der reizenden: doch ieder, die in zulk eene herberg vertoeven wil, dient zijn éten, en het geen hij er verder nodig mogt hebben, méde te brengen; want men kan hier zelden of nooit brood of eenige toebereide fpijze kopen. Als men in eene plaats komt, moet men zig van eene gehuurde woning voorzien, al ware het ook flegts voor eenige weinige dagen; men kan egter voor een' geringen prijs eene woning bekomen, als ook eene flaavin huren, om zig te laten bedienen.

De Mooren en Heidenen zijn ook groote liefhebbers van tabak. Zij roken denzelven uit lange pijpen, die gemeenlijk beftaan uit eene kokosnoot, welke zij omtrent half vol water doen, en boven op dewelke de kétel of kop, waarïn de tabak gedaan word, geplaatft is, [met eene pijp, die tot in het water, doch niet tot op den bodem der kokosnoot gaat. De pijp, door welke men den rook met den mond trekt, gaat in de kokosnoot boven het water; wanneer dus, door deze pijp, de lugt boven het water weggenomen word, drijft de buitenlugt den rook door de pijp van den kétel en door het water, om de lédige ruimte weêr aantevullen (*).] Zij plaatzen de pijp op den vloer.

Konsten en wétenfchappen worden bij de Mooren en Heidenen in Bengale ook geöefend. Men vind er geneesheeren en wondheelers; maar geen advokaaten noch prokureurs. Een hollandfch geneesheer of wondheeler komt egter bij hen in grooter aanmerking; gelijk dan ook, in mijn tijd, mijn vriend JOHANNES THADEMA, op Ougly, bij de Mooren en Heidenen, om zijne kunft, in groot aanzien was.

Hunne geneesheeren zijn in de ontleedkunde niet ervaren; maar hunne wétenfchap fteunt alleen op ondervindingen, die zij van tijd tot tijd hebben aangetékend. Zij maken weinig onderfcheid in mannen, vrouwen, of kinderen, en zwakke of fterke lichaamsgeftellen; maar behandelen ze allen omtrent op dezelfde wijs. Hunne geneesmiddelen zijn dranken van groene kruiden; of zij bevélen den kranken het *ramaffen* aan, hetwelk in wrijvingen en bewégingen der léden beftaat, en bij de Mooren zeer in gebruik is. Zij heb-

(*) Zie NIEBUHR, *Reisbefchr. naar Arabië*, I. D. bl. 168.

ben ook fméringen van fandel, faffraan, enz. daar de Heidenen afch van koemift bijdoen. — Een zonderling middel hebben de Jentijven. Zij géven naamlijk, den koeijen *Padije*, zijnde rijft, die nog in den baft is, te éten, en naderhand doorzoeken zij den mift dier koeijen, om er de geheele korrels uittehalen, dewelken gedroogd zijnde, zij den kranken niet alleen als een treflijk geneesmiddel, maar ook als eene uitnémende hartfterking géven.

De chirurgijns hebben weinig of geen kundigheid, om eene behoorlijke handkunft omtrent eenen lijder te verrigten. Waaröm de Mooren ook, wanneer het léger van den Mogol tégen den vijand te velde trekt, gemeenlijk bij de onzen om chirurgijns verzoeken, die dan, met goedkeuring der édele maatfchappij, met het léger optrekken.

Baardscheerders worden in Bengale, als ook op de kuft van Coromandel, en in andere plaatzen van Groot-Indiën, in groote ménigte gevonden. Zij hebben geen winkels, maar lopen flegts langs de ftraat, en bieden niet alleen den Mooren en Heidenen, maar ook den Néderlanderen en andere natiën hunnen dienft aan. Zelfs vragen zij wel iemand, die zij op ftraat ontmoeten, of hij belieft gefchoren te zijn? antwoord hij dan ja, zo gaat zulk een flegts hier of daar op den grond, of op eenen fteen néderzitten, en de baardfcheerder verrigt zijn werk, waarvoor men hem twintig of dertig *kouris* (hoorntjes) geeft. — Hunne gereedfchap is flegt en eenvoudig: zij dragen dezelve in den gordel, dien zij om het lijf hebben, en beftaat in een mes, een flijpfteentje, een kopje tot een fcheerbekken, en een fpiegeltje.

Men vind in dit land veele foorten van handwerkslieden, voornaamlijk veele wévers, fpinders, fpoelders, doekfchilders of katoendrukkers, als méde goud-, zilver-, koper- en ijzer-fméden; fraije kunftenaars in kriftal, ijvoor, en verlakte werken; voorts kleermakers, timmerlieden, enz. — De vrouwen bemoeijen zig meeft met den landbouw; ondertuffchen vind men er ook, die zeer fraai kunnen naijen en borduren, waarïn zij de néderlandfche vrouwen overtreffen; doch deze arbeid word haar flegt betaald. Die omtrent zo veel dags winnen wil, als twee hollandfche ftuivers bedragen, moet al wat handig zijn. Maar daarëntégen is hier ook alles goedkoop.

Tovenaars, waarzeggers, wichelaars, poetzemakers, en andere tijdverdrijvers worden in deze landen zeer veel gevonden. — Wij lieten eens eenigen van deze laatften komen, om ons eens wat te vermaken. Onder verfcheidene wonderlijke vertoningen, welkén zij voor ons maakten, nam een hunner een' bamboes van omtrent twintig voet lengte, en ftelde dien in zijnen gordel, voor op den buik; waarna een bengaalfch meisje, van omtrent agttien jaaren, den bamboesdrager op den fchouder fprong, en, met een zonderlinge vaerdigheid, bij den ftok, als de bekwaamfte matroos bij den maft, opklom, tot op deszelfs uiterften top, op denwelken zij met ondergeflagene beenen ging zitten, zig met het bovenlijf en de armen geftadig in évenwigt hou-

houdende; waarna de bamboesdrager met groote fchréden fteeds heen en wéderliep, zonder den ftok met zijne handen aanteraken, alleenlijk eenige bewégingen met zijn lichaam makende, om denzelven met het vrouwsperfoon in évenwigt te houden: vervolgens kwam zij met dezelfde vaerdigheid naar benéden, en klom, na eenige andere kunftftukjes verrigt te hebben, andermaal naar boven, leggende zig nu met den buik boven op de fpits van den bamboes, met de handen en beenen uitgeftrekt, makende dus omtrent eene vertoning als de vliegende cupido's; in deze houding werd zij insgelijks door den bamboesdrager rondgevoerd, zonder dat hij eens zijne handen aan den bamboes floeg (*).

DIT meisje, met nog een ander van omtrent 15 jaar', maakten ook veelerlei wonderlijke poftuuren, het zij met op het hoofd te ftaan, op de handen, of op de elleboogen te lopen enz.; ook met het hoofd agter op den rug te leggen, en hetzelve, door buiging van het lichaam, tot op den grond te brengen, zo dat het agterhoofd tégen de hielen ruftte; waarna drie mesfen en twee dégens, met de punt tégen het aangezigt gekeerd, in de aarde vaftgezet werden, zó, dat het fchier onmogelijk was, dat zij zig in het minfte konden bewégen, zonder zig deerlijk te kwetzen; en desniettégenftaande liepen zij wel vijfentwintig maal in de rondte, latende het hoofd fteeds tusfchen de fcherpe mesfen en dégens in ftaan. —— Dit kwam zommigen onder ons onbegrijplijk voor; doch het fcheen mij toe, dat zulks zeer natuurlijk kon gefchieden: want deze vrouwsperfoonen, die ongemeen vaerdig en zwak van léden waren, op haare handen fteunende, wisten het draijende lichaam elke reis met de voeten omtewenden, zodat het hoofd dus onbeweeglijk op zijne plaats en onbefchadigd kon blijven.

VERVOLGENS zette dezelfde, die het vrouwsperfoon op den bamboes gedragen had, eenen ftok op zijn hoofd, en de meisjes gingen, de eene na de

(*) Te *Basra* zag de heer NIEBUHR, op het feeft van MOHAMMED's geboorte, verfcheidene dergelijke kunften, door de *Derwifchen* van de orde *Bedr eddîn*, in den voorhof eener moské, verrigten. Deze derwifchen maakten allerlei wonderlijke fprongen, en liepen verwardelijk door malkanderen, en elk wierp zig een fcherp ijzer, waaräan een groote knoop was, met veel geweld in één zijner oogen, en ook in de borft, trekkende het er vervolgens wêer uit, zonder dat één hunner daardoor gewond was. Eenigen leiden zig op den grond, en lieten zig eenige ijzers, door een' ander', met een' grooten hamer, in het lijf flaan; en meer andere gochelarijën zag hij door deze lieden verrigten. Maar ten laatften kwam het hoofdperfoonadje voor den dag, en deze doorboorde zig voor elks oogen met eene ménigte ijzers, van denwelken eenigen een houten handvat hadden. En eindelijk klom hij op een dak van een laag gebouw, tégen het welk men een' langen, van boven met ijzer beflagen' ftok gefteld had. Met dit fcherp ijzer doorboorde hij zig ook nog, zo het fcheen, het gantfche lichaam van onder tot boven, tot dat het tusfchen de fchouderen weêr uitkwam, en hij het met de hand vatten kon, en zo liet hij zig op de plaats omdragen. Zie zijne *Befchrijving van Arabië*, bladz. 116, en volg.

andere, met ondergeslagene beenen, boven op denzelven zitten, en het mansperfoon maakte, zonder den stok vasttehouden, verscheidene bewégingen met het buigen van zijn lichaam, en door voor- en agterwaard te lopen.

Eindelijk leide de jongste zig in een kleedje, met het hoofd agterwaard tusschen de beenen overgebogen, en de armen en beenen zo digt in malkanderen gevoegd, dat de anderen, haar in dit kleedje windende, er een driekantig pakje van maakten, en het malkanderen toekaatsten, waarna men ons dit lévend pakje aanbood, vragende of wij het wilden kopen. Het meisje riep uit het pakje, dat zij zelve makelaar wilde zijn, en vraagde, hoe veel zij zou mogen gelden; hetwelk ons nog meer dan al het andere vermaakte. Zij kwam toen met een' lugtigen sprong al lachende uit haar pakje te voorschijn, en bedankte de aanschouwers.

Deze vrouwsperfoonen verrigtten nog veele andere gochelarijën, doch welken wij niet waerdig oordélen, dat wij den lézer daar méde zouden ophouden. Zij droegen gouden ringen in den neus en de ooren, en koperen om de onderärmen, vingers en beenen; zij hadden ook katoenen broeken aan. —— Wij betaalden ze rijklijk, en gaven ze wijn te drinken, waarna zij wélvergenoegd vertrokken. Deze tijdverdrijvers trekken het geheele land door, om een stuivertje te verdienen.

Danssers en danssereffen worden in Bengale ook in ménigte gevonden. De eersten maken allerlei wonderlijke sprongen; doch alles zonder orde. Maar de vrouwsperfoonen beginnen eerst met eene kleine beweging, welke allengs sterker word, en eindelijk in een groot gedruis verändert. Ondertusschen maken zij ook slegts allerhande sprongen in de rondte, met de eene hand vóór het voorhoofd, en de andere in de zijde, draijende zig onder het dansfen dikwils om, zomtijds zig tot op de aarde bukkende, en dan weêr schielijk oprijzende, om dus haare vaardigheid te tonen.

De bengaalsche Heidenen verbranden meest altijd hunne dooden; doch de kleine kinderen worden begraven. Wanneer er iemand van vermogen sterft, word het gevogelte, omtrent deszelfs woning, gedurende eenige dagen of weeken gespijst met zoete melk, rijst, tarw, enz. wijl zij zig verbeelden, dat de ziel des overlédenen zig daar omstreeks blijft ophouden, om haar voedzel te zoeken. De zulken worden ook met kostbaar en wélriekend hout verbrand; en dit geschied, met weinig pragt en staatsie, des morgens vroeg, binnen de 24 uuren na het overlijden. Men wind het lijk in een wit kleed, hetwelk zij veeltijds aan een' arm' mensch géven; doch den armen lieden dekt men slegts de schaamte. Zommigen wrijven de handen en voeten van het lijk met olij, en stéken ook wel eene koole vuurs in den mond van hetzelve. De asch der verbrande lijken word gemeenlijk in de rivier gestrooid. De *Goegis* of *Asschepuisters* zamelen veeltijds zorgvuldig de overgeblévene op, die zij dan met andere dingen mengen, om zig daar méde te sméren.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Koophandel der Bengalers. *De ouders verkopen hunne kinderen tot ſlaaven. Geval van den ſchrijver met een' Heiden. Vrugtbaarheid van* Bengale. *De* katoenboom, *de* zijde, *de* indigo, *de* ſalpéter, *de* tamarinde, *en de* rijſt *beſchréven. Berigt nopens de bengaalſche* dieren, *de* zeeſchildpadden, *en de behendige vogelvangſt der* Bengalers. *De loosheid der* ravens *en* kraijen, *de* inkhoorntjes, *de* ſprinkhaanen, *de* mieren, *de* rinoceros, *de* tijgers, *en de* krokodillen *beſchréven.*

De handel, welke in Bengale gedréven word, is vrij aanmerklijk; wijl dit rijk niet alleen door Engelſchen, Néderlanders, en Portugeeſen, maar ook door Arabiers, Perzen, Guſeratters, Mogollers, Coromandellers, en andere ooſterſche volken bezogt word. De ooſtindiſche maatſchappij verhandelt hier japans zilver, koper, allerlei verlakt werk, tin van Malakka, chineeſch en japans porcelein, vermilioen, pinsbek, kwikzilver, lood, ſcharlaken, ſpiegels, en andere néderlandſche waaren, péper, kruidnagels, muskaatnooten, foelij, kaneel, areeka, en olijfantstanden; men brengt er ook olijfanten van het eiland Ceilon, welken zomtijds tot zéven of agt honderd guldens verkogt worden: de paradijsvogels en tarnataanſche papegaijen worden in Bengale ook veel gezogt, en de Mooren betalen er, wanneer zij wat fraai zijn, dikwils 30 tot 40 rijksdalers voor.

Daarentégen word uit Bengale veel ſuiker gevoerd, waarvan de Néderlanders en Mooren geheele ſchipsladingen naar Perſië en elders vervoeren. Insgelijks veele honderd lasten ſalpéter, welke te Batavia, als ook in het Vaderland tot het maken van buskruit gebézigd word; zeer veel bengaalſche zijde, allerhande ſoorten van katoenen lijnwaaten, fraije ſpreijen, behangzels, ſtoffen, enz. die niet alleen naar China, Japan, Cambodia, Tonquin, en andere landen van Indiën, maar ook naar Holland worden verzonden. Ook lévert dit land indigo, borax, hing, amfioen, lak, veelerhande zaaden, gommen en wortels tot geneesmiddelen; als méde edele geſteenten, als: diämanten, granaden, ſpinellen, esmarauden, agaaten, hiacinten, katöogen, enz. Eetwaaren vind men hier ook in overvloed, als: tarwe, rijst, katjang (: eene ſoort van boontjes :), kitſerij (: eene ſoort van gierſt :), boter, die egter zeer ſlegt is, en in léderen zakken van buffels-huiden naar andere landen word verzonden. Honig, waſch, en heerlijke konfituuren, kan men in Bengale tot eenen matigen prijs bekomen. ——

Veele Bengalers worden ook tot flaaven gemaakt, en uit het land gevoerd, eensdeels door de arrakanfche rovers; anderdeels, doordien veele ouders, voornaamlijk onder de jentijffche Heidenen, hunne kinderen of aan de *Goegis* géven, of aan de Mooren, Baniäanen, en Chriftenen verkopen, om zig er van te ontlasten, en dus béter aan den koft te kunnen komen. —— Een arme Heiden kwam eens bij mij, en bood mij zijnen zoon, die fchier geheel naakt, en flegts twaalf jaar' oud was, aan, om hem te kopen. Ik vraagde hem: waaröm hij zijn' zoon verkopen wilde; en hij antwoordde mij: dat hij zo arm was, dat hij hem den koft niet géven kon, en dat hij zig ook verzékerd hield, dat de jonge bétere dagen bij mij zou hebben. Mijn moorfche *Dwerry*, of dienaar, vraagde den Heiden naar den prijs, en verzogt mij, dat ik den jongen wilde kopen. Om den *Dwerry* te vergenoegen, en mij van den Heiden te ontflaan, bood ik hem 28 ropijen, of 14 rijksdalers, mij niet verbeeldende, daarvoor koopman te zullen zijn: doch de vader floeg den koop toe, nam het geld aan, en tévens affcheid van zijnen zoon, dien hij met een geruft gelaat aan mijne befcheidenheid aanbevool, gaande vrolijk en wéltevréden heen.

Ik was in 't eerft met de zaak verlégen; doch, overwégende de opzetlijkheid en het vaft befluit van den Bengaler, om zig van zijnen zoon te ontlasten; en dat hij hem anders zeer ligt aan eenen Moor, of aan eenen *Goegi* zou overgegéven hebben, ftelde ik mij in het gebeurde te vréden. —— Ik befloot dezen jongen Bengaler méde naar Batavia te némen, en hem uit het rampzalig heidendom tot den chriftlijken godsdienft te doen overgaan. Ik noemde hem Antonie, en kleedde hem op de néderlandfche wijs. Hij leerde vrij fpoedig het neêrduitfch fpréken, en betuigde zeer vergenoegd te zijn, dat hij dus ver gekomen, en, hoewel dienftbaar, uit zijn vaderland gevoerd was. Toen ik op mijn vertrek naar Holland ftond, deed ik hem over aan een' deftig' neêrlandfch burger, op Batavia, zijnde een knoopenmaker, die mij vaftlijk beloofde, hem zijn handwerk te léren, en ook, als hij behoorlijk in de gronden van den hervormden godsdienft zou onderwézen zijn, te laten dopen.

Bengale is ook zeer vrugtbaar. Er waft zeer veel tarw, overvloed van rijft, katjang, kitzerij, gierft, en andere graanen; ook veelerlei boom- en aardgewaffen. Insgelijks lévert het veel boter, melk, kaas, en olie. Vee word er ook in ménigte gevonden: als, osfen, koeijen, fchaapen, geiten, buffels, hoenders, eenden, ganzen, duiven, en ander pluimgedierte. —— De beste tarw geld in Bengale 50 ropijen (: 25 rijksdalers:) het laft; en andere lévensmiddelen zijn er goedkoop naar évenrédigheid. Wij zullen van eenige der voornaamfte planten, dieren, en gewasfen van Bengale, kortlijk het volgende aanmerken.

Het katoen-gewas fchiet met eenen houtägtigen fteel, die eene ruwe ros-

agtige

agtige schors heeft, tot de hoogte van ruim twee voet op, en verdeelt zig in verscheidene takjes: het loof is bijna als dat van den wijngaard, doch wat kleiner; de bloesfem is geelägtig, en in het midden een weinig rood; de vrugt, daar uit voortkomende, heeft omtrent de grootte van eenen matigen appel. Deze vrugt opent zig ten eersten in de gedaante van eene ster; en rijp geworden zijnde, vertoont zij het bewonderingwaerdig gewas, de wol naamlijk, welke vervolgens gezameld, gezuiverd en bereid word.

De bladen van den katoenboom hebben bijna dezelfde gedaante, doch zij zijn gemeenlijk gladder en zagter; egter is dit katoen niet zo fijn, als dat, welk van de katoenplant gewonnen word.

De bengaalsche zijde komt alle van de zijwormen voort, welken, naar men mij berigt heeft, zo hier, als elders, met veel zorg moeten opgepast worden. Er groeijen in Bengale ook meer andere soorten van boomen, van welken zommigen de vrugten en bladen, anderen de bolsters en schorssen, stoffe tot het maken van kléding uitléveren.

De indigo, welke ook wel in Bengale, doch voornaamlijk in het koningrijk Suratte groeit, word gemeenlijk in de maand Junij gezaaid. Het loof daarvan gelijkt eenigzins naar het geele wortelen-loof, hoewel het wat fijner is, en wast aan houtägtige takjes, wassende zomtijds ter hoogte van eene manslengte. De bladjes zijn eerst groen, doch worden vervolgens van een fijn violetblauw. De bloesfem gelijkt naar dien der distelen, en het zaad, naar het *Semini fenegreci.* In de maand November, of uiterlijk in December word de indigo gesnéden. De bladen van derzelver steeltjes afgescheiden, en in de zonne gedroogd zijnde, worden in daartoe geschikte steenen kuipen, of gemetzelde tanken, met brak, doch schoon water, te wéken gezet, dikwils omgeroerd, en geklenst, tot dat de kragt van den indigo uit de bladen getrokken is: alsdan hetzelve in eene nabijliggende kuip afgetapt, en het eenen nagt hebbende laten zinken, schept men er het dikste uit, klenst het door doeken, en laat het dan in de zonne drogen: en dit is de beste indigo.

Ondertusschen word dezelve veeltijds door de Indiäanen vervalscht met eene soort van aarde, welke zeer naar indigo gelijkt; of ook wel met olie, opdat hij te ligter op het water zou drijven; en alléén een nauwkeurig kenner kan dit bedrog ontdekken.

De indigo van de eerste snêe, in het eerste, en die van de tweede snêe, in het tweede jaar, word de beste geägt; en daarëntégen is die van het derde jaar de slegtste, en minst kragtige: om die réden word de laatste meestendeels door de inwoners zelven gebruikt, zo tot het verwen van katoenen lijnwaaten als anderzins; wijl de uitlanders dien niet zoeken.

Om het zaad van den indigo te winnen, laat men, in het tweede jaar, de opgeschotene struiken op het veld genoegzaam drogen, en snijd dan dezelven af, om het zaad uittedoen. De akkers, daar men indigo op zaait, moeten het vierde jaar stil liggen, waarna men ze weêr bezaijen kan.

De ſalpéter valt voor het grootſte gedeelte in de noorderdeelen van Groot-Indiën en Bengale. Men maakt dezelve uit eene zwarte, vale, en ook wel uit eene witägtige aarde. Uit de laatſte word de beste gemaakt, en wel op deze wijs. —— Men graaft een' put of kuil als eene zoutpanne, die men met ſalpéteräarde en ſchoon water vult; dit roert en kneed men ſterk door malkander, tot dat dit water en de aarde als eene pap geworden is. Het grofſte alsdan gezakt zijnde, word het dunne in een' anderen kuil gedaan, daarïn men het wéderöm laat bezinken: dan neemt men dit water, dat nu al de kragt der ſalpéter naar zig getrokken heeft, en kookt het in eene ijzeren panne, terwijl men het door ſchuimen van de overgeblévene vuiligheid zuivert, tot dat alles de zelfſtandigheid van ſalpéter gekrégen heeft (*).

De tamarinde, die in veele landen van Indiën groeit, waſt ook overvloedig en zeer weeldrig in Bengale. De tamarindeboomen zijn doorgaans groot en fraai van ſtam, met veele takken en bladen. Zij groeijen zeer ligt, en hebben niet veel zorg van noden. Wij vonden deze boomen meeſt in 't wild ſtaan; en veeltijds ook op de kruiswégen, marktplaatzen, ruime ſtraaten en pleinen, gelijk bij ons de lindeboomen, geplant. Zij géven eene aangenaame ſchaduwe, en derzelver bloesſem gelijkt zeer wél naar perſiken- of amandelen-bloeſſen; doch hij word naderhand witter. Van dezen bloesſem komt eene peulvrugt voort, gelijkende naar de groote of turkſche boonen, en zijnde omtrent een vinger lang, in 't eerſt van eene groene kleur, welke vervolgens naar 't grauwe trekt. Als de zon ondergaat, krimpt de vrugt onder de bladen weg, doch komt met zonneöpgang weêr te voorſchijn. In elke peul zijn drie of vier kleine boonen, van eene bruinägtige kleur, en rondöm met een lijmägtig merg bedekt, hetwelk eigenlijk de tamarinde is. Deze vrugt is wrang en zeer zuur van ſmaak. De Indiäanen en de Portugeeſen wéten hunne ſpijs zeer aangenaam met de tamarinde toetebereiden. Men legt ze ook op verſcheidene wijzen in; maar de geſuikerde is de beste om te gebruiken. Deze word op de volgende wijs toegemaakt: men doet de tamarinde uit den bolſter, kneed dezelve met de lijmägtige zelfſtandigheid tot geheele klompen, en doet ze vervolgens met ſuiker in potten, om verzonden te worden. Zij heeft een wélſmakend en aangenaam zuur, en is zeer verkoelend en bloedzuiverend.

In de landen van Arrakan, Siäm, Pegu, Bengale, Suratte, en Coromandel waſt de rijſt in grooten overvloed; en word niet alleen in groote ménigte verzonden, maar ook de volken der zuiderdeelen van Indiën worden rijklijk daarméde voorzien, welken daarëntégen die der noorderdeelen hunne ſpécerijën, die daar weêr overvloedig vallen, verzorgen: en zo heeft ieder

(*) De ſalpéter, welke van *Patna* komt, word tégenwoordig voor de beste gehouden. ---- In het jaar 1760 hebben de Engelſchen eenige ſalpéterziederijën bij de rivier den *Indus* aangelegd, en zédert is de ſalpéter van *Sciudi* ook béter dan te voren.

land zijne bijzondere voortbrengzels, waarméde het den wijzen SCHEPPER behaagd heeft dezelven te zégenen. — De rijst wast zeer digt, ter hoogte van omtrent twee voet. Zij groeit in airen als het koorn, en de halmen gelijken niet kwalijk naar bieslook. In het drooge jaargetij word dezelve gesnéden, en men heeft verscheidene wijzen van ze te dorschen. Maar men heeft in Oostïndiën geen molens om graan tot meel te malen (*); dus hier weinig brood op de europesche wijze gebakken word, en in verscheidene landen in het geheel niet: doch op veele plaatzen kneed men de rijst, als zij gekookt is, tot ballen, en roost dezelve, hetwelk dan *avela* genoemd word. Men heeft ook geen kundigheid, om er olie, maar wel, om er eenen sterken brandewijn of arak van te disteléren.

De bengaalsche ossen zijn zeer vet; zij hebben op den rug een bultig gewas, en hun vleesch is goed en smaaklijk. Uit geheele troepen kan men de besten uitzoeken tégen twee rijksdalers het stuk. In Suratte worden deze ossen van jongs op, éven als in Europa de paerden, gewend in karren te lopen, en men kan gemeenlijk négen of tien mijlen in eenen dag met dezelven afleggen. Maar in Bengale gebruikt men dezelven maar tot den akkerbouw. — De Mooren verkopen en slagten ook de koeijen zo wel als ander vée; doch bij de Heidenen, die dezelven heilig houden, is dit een gruwel.

MEN vind in Bengale ook zeer veele buffels; doch zij zijn zo kwaadaartig niet als die in Arrakan. Zij géven goede melk en boter, en hun vleesch is ook rédelijk goed van smaak, vooräl als zij nog jong zijn, maar het is veel wreeder en harder dan ossenvleesch. Men gebruikt ze ook veel tot den landbouw.

PAERDEN vind men hier weinig: zij worden meest alleen voor den staat gehouden; waaröm men dezelven ook niet dan bij vermogende lieden ziet.

DE verkens zijn in Bengale allen zwart van hair, en zeer vleesig en lekker van smaak. Een verken van omtrent honderd pond koopt men er té-

(*) Op het schip, waarméde de heer NIEBUHR van Dsjidda naar Loheia voer, zag hij de bootsgezellen alle namiddagen zo veel *durra* (: eene soort van gierst :) wrijven, als voor eenen dag nodig was. Zij gebruikten daartoe eenen langwerpig breeden, en van boven eenigzins ingebogen steen, waaröp zij de *durra* met eenen anderen langen ronden steen tot meel wréven, waarvan zij vervolgens platte koeken maakten. Ondertusschen werd de oven geheet. Deze was een omgekeerde groote pot, omtrent drie voet hoog, zonder bodem, en rondöm dik met leemäarde bestréken. Als deze oven heet genoeg was, werd de deeg, of liever de koeken, van binnen tégen de zijden van den oven aangelegd, zonder dat de koolen er uit gedaan werden, en de oven werd toegedekt.

gen eenen halven rijksdaler. De Mooren hebben een' grooten afkeer van deze dieren; zij zullen dezelven niet aanraken, veel min éten.

De schaapen zijn hier slegt; zij hebben geen wol, maar een roodägtig hair, en zijn hoog van pooten; hun vleesch is slijmägtig, mager, en word voor een ongezond voedzel gehouden. Maar persische schaapen, met groote zwaare staarten, heb ik in Bengale niet gezien. —— Doch men heeft hier schoone kabriten en geiten, die zeer lekker zijn te éten, voorál wanneer zij nog jong zijn. De Mooren wéten derzelver vleesch met rosijnen, amandelen, rijst, boter en spécerijën zeer smaaklijk toetebereiden.

Allerhande wélsmakende zee- en riviervisch heeft men in Bengale ook in overvloed. —— Ook worden in de bogt, en inzonderheid naar den kant van Bellesoor, en omtrent de punt Palmeris, zeer groote zeeschildpadden gevangen. Wij vongen ze dikwils daar omstreeks met een klein vaartuig. Bij stil weeder vonden wij ze in ménigte boven water drijven, en in de zon spélen; zij waren zo loom en traag, dat zij zig met de hand lieten vangen, door ze schielijk op haare andere zijde te werpen, waarna men ze gemaklijk krijgen kan. Wij vongen er, die zeer groot waren; eens eene van twee en eene halve voet breed, en deze kon met een kloek mansperfoon op haaren rug voortkruipen. Zij zijn aangenaam van smaak, en haar vleesch is omtrent als kalfsvleesch. De wijfjes leggen haare eijeren op het strand, daar zij ze omtrent een voet diep in 't zand begraven. Deze eijeren, die omtrent zo groot als hoender-eijeren, en goed om te éten zijn, hebben geen harde schaalen, maar slegts een vlies, waarïn de dooir met het wit besloten is. Dat men van de schilden doosen en veele andere fraije dingen maakt, is bekend.

Gevogelte heeft men in Bengale van allerlei soort, en zeer overvloedig. De Mooren zijn zeer behendig in het schieten van vogels met boogen; doch zij hebben ook nog eene zonderlinge wijs van eenden en andere watervogels te vangen: zij némen naamlijk een' vogel van dezelfde soort als die zij willen vangen, dien zij het ingewand uitdoen, en met het een of ander opvullen. Dezen laten zij op het water drijven, en werpen bij en omtrent denzelven eenig voedzel, waaröp de vogels dan zomtijds met geheele troppen neêrvallen. De vogelvanger stulpt dan een' pot, waarïn gaten zijn, om door te zien, over zijn hoofd, begeeft zig daarmeê te water, tot bij de vogels, die niets kwaads van den pot vrézen, en grijpt dezelven dan bij de beenen (*).

(*) Deze wijs van eenden te vangen, zag de heer NIEBUHR tweemaal: maar in plaats van een' pot, leide de vogelvanger zeegras op zijn hoofd. *Reisbeschr. naar Arabië*, I. D. bl. 268. POCOCK had in Opper-Egipte ook van deze wijs van eenden te vangen gehoord, doch hem kwam het fabelägtig voor. Insgelijks schrijft een Engelsman, dat de Chineesen op deze wijs watervogels vangen.

KRAIJEN en dergelijke roofvogels onthouden zig bij duizenden in Bengale, wijl de Heidenen dezelven, uit médogendheid, als verdoemelingen, zorgvuldig fpijzigen; zij zijn ongemeen loos en ftout, komende dikwils in de huizen de fpijs van de tafel weghalen; en zelfs, wijl de Indiäanen hunne fpijs buiten het huis, op hun erf, toebereiden, némen deze vogels zomtijds het gebraad, of het geen hun gading is, weg, zodra de kok, of de geen, die er op paft, zig maar eens daarvan gewend heeft; zij zetten zig ook wel op den fchoft der buffels, welken zij dikwils geheele gaten in den rug vréten, zonder zig aan het woeden van het dier te ftoren; gelijk wij verfcheidene maalen in Bengale en Arrakan gezien hebben.

IN Bengale en in meer andere plaatzen van Indiën vind men een zéker flag van inkhoorntjes, van welken zommigen graauw gefpikkeld zijn, doch de meeften zijn roodhairig. Zij doen groote fchade aan planten en vrugten.

ROTTEN zijn in Bengale ook in groote ménigte; zij zijn zeer groot, en doen insgelijks veel kwaad aan vrugten en gewasfen, ook doorgraven zij de aarde onder de huizen dikwils zodanig, dat dezelven inftorten.

DE landen van Indiën worden ook zomtijds door geheele heirlégers van fpringhaanen bezogt, die alles opéten wat op het veld ftaat, waardoor dikwils groote duurte veröorzaakt word.

IN gantfch Indiën, en voornaamlijk in Bengale, is het zo vol mieren, dat zij de wanden en gévels van leemäarde geheel doorvréten, en de huizen daar door vernielen. Dit ongedierte verménigvuldigt hier te meer, doordien de Heidenen van Bengale, Pythagoriften zijnde, dezelven niet doden. De fchépen zelfs zijn van dit gedierte niet vrij; wij ftelden daaröm onze tafel, in de kajuit, met de ftijlen in waterbakken, om ze dus te beletten op ons éten te komen. Van dit middel bedienen zig ook de Mooren en Chriftenen aan land, omtrent kiften, tafels, kléderkasfen, enz. wijl dit fchadelijk gedierte anders alles verderft. Op zommige plaatzen vind men eene foort van mieren, die zeer groot en wel de lengte van een' vinger hebben; dezen bijten zeer fcherp, en doen veel nadeel aan boomen, planten en kruiden. —— Doch wij komen tot eene andere foort van dieren.

NIET alleen in de rijken Patane, Queda, Perach, op Groot-Java, en andere landen van Indiën, maar wel voornaamlijk in Bengale, word het dier *Rhinoceros* in 't grieks, bij de Portugeefen *Abada*, en bij ons *Neushoorn* genoemd, gevonden; ik heb dezelven egter nooit lévend gezien, en, wégens derzelver fterkte en geweld, kan men ze ook niet wel lévend bekomen. Het fchijnt zijnen naam te hebben ontleend van den hoorn, dien het op den neus heeft; en zommigen hebben geloofd, dat dit de eigenlijke éénhoorn zij, naar denwelken de natuurkundigen zo veel vrugtloos onderzoek gedaan hebben, doch men heeft mij een' hoorn getoond, welke men zeide van den éénhoorn te zijn, die veel grooter en van een geheel ander maakzel was, dan die van den rinoceros. —— Dit dier komt den olijfant, in grootte en fterkte zeer nabij; maar deszelfs beenen zijn korter; de muil

is als die van een verken, doch een weinig fpitzer; boven den neus ftaat de hoorn, die vanönder vrij dik en van boven zeer fcherp is, zijnde gemeenlijk bruingroen van kleur, en niet geheel zwart, gelijk zommigen, aangetékend hebben: men vind er ook die grauw zijn, trekkende naar het witte; en dezen worden het duurfte verkogt. De neushoorn heeft ook nog een' kleiner' hoorn op den fchoft, boven de voorpooten. Zijne huid is geheel kaal, van eene afchverwige kleur, fchrompelig, en als met fchilden gedekt; zij is zo hard, dat men er nauwlijks met eenen fabel doorhouwen kan. Men zegt, dat de hoorn, klauwen, tanden, huid, het vleefch, bloed, ja zelfs de drek voortreflijke tégengiften zijn. Hij is een groot vijänd van den olijfant; en men getuigt van hem, dat hij zijnen hoorn weet te fcherpen tégen de fteenen, om den olijfant daar méde den buik optehalen, tragtende daaröm altijd den olijfant met eenen ren tusfchen de beenen door te fchieten; maar mislukt hem dit, zo flaat de olijfant hem met den fnuit ter aarde, vertrapt hem, en verfcheurd hem met zijne tanden. De Bengalers vrézen den rinoceros minder dan den tijger, wijl hij niet ligt iemand zal aanranden, ten zij hij eerft aangetaft worde. Als hij boos word, maakt hij een geluid omtrent als de verkens. De laage woefte landen zijn zijne meeft geliefde fchuilplaatzen.

TIJGERS en luipaarden onthouden zig ménigvuldig in de bosfchen en wildernisfen van Indiën, zo ook in de woefte benédenlanden van Bengale, waaröm zelfs de Bengalers niet dan met groote vrees deze angftvallige wildernisfen doorgaan. Deze dieren zijn zeer wreed en verflindende; zij loeren op hunnen roof gelijk de katten, en vallen er met eenen fprong op; zo dat ménigmaal iemand eer van den tijger overvallen is, dan hij hem befpeurd heeft. —— Ik herïnner mij bij deze gelégenheid een geval, dat ons in 't eerft niet weinig verfchrikte, doch daarna ftof gaf om ons te vermaken. Op een' avond, dat het aangenaam weeder en helder maanlicht was, waren wij, vijf of fes perfoonen fterk, in een heidenfch dorp geweeft, en moeften door eene bosfchaadje, om de veelheid der tijgers, die er zig gemeenlijk in onthouden, het tijgersbofch genoemd, terug. De Indiäanen waarfchouwden ons, dat wij op onze hoede moeften zijn, wijl het allergevaarlijkft was die plaats te pasféren, doordien er zo veele tijgers waren, dat zij, zelfs in het dorp, zig niet veilig voor dezelven agtten. Wij begaven ons op weg, en, wijl het flegts een nauw pad was, moeften wij agter malkander gaan. Onze kwartiermeefter niet wél ter gang zijnde, was de agterfte; en, waarfchijnlijk uit vrees, telkens omziende, vernam hij digt agter ons een' zeer grooten hond, die ons al hijgende volgde. Toen was het dat de fchrik en vrees hem voeten maakten. In een oogenblik was hij voorbij ons heen, fchreeuwende luidkeels; een tijger, een tijger; en wij waren in den eerften opflag wel verfchrikt, doch ziende welk een tijger het was, veröorzaakte dit een groot gelach. De hond bleef bij ons, tot dat wij door de bosfchaadje waren.

De tijgers zijn de wreedſte en boosäartigſte dieren; en niet alleen dat zij de menſchen beſpringen en verſlinden, maar zij ſchromen zelfs niet de buffels aantevallen en te verſcheuren, gelijk ménigmaal gebeurd is terwijl wij in Bengale waren; egter heeft men bij dag minder van dezelven te vrézen dan des nagts. Hunne fraije geplekte glimmende huid word in veel waerde gehouden, en duur verkogt. De Bengalers en andere Indiäanen gaan zomtijds op de tijgerjagt, met eene groote ménigte van volk, zo van tamboers, ſpeellieden, bezwérers en anderen, makende dan een ſchriklijk léven. —— Men zegt, dat de tijger en rinoceros malkanderen gunſtig zijn: ook leert de ondervinding, dat zij in de bengaalſche bosſchaadjen zeer vreedzaam te zamen léven. De Indiäanen géven er deze réden van: dat den tijger het gulzig menſchen- en dierenvleeſch éten dikwils kwalijk bekomt, en dat hij dan den drek van den rinoceros opzoekt, die hem tot een geneesmiddel verſtrekt. Dezen drek houden de Indiäanen zelven voor gezond, wijl de rinoceros niet dan groene kruiden eet.

In de gewesten van Indiën, en, inzonderheid, in de Ganges en andere groote rivieren, onthouden zig de krokodillen, bij de Indiäanen *kaimans*, en bij de Portugeeſen *legarto* genoemd, in groote ménigte. Zij léven zo wel op het land als in het water; zijn groot, ſterk, ſtout, en ongemeen listig; télen ook ſterk voort; en, als zij paren, werpt het mannetje het wijfje op den rug. Uit de eijeren, waarvan zij er zomtijds wel 40, 50, of 60 leggen, en die de grootte van een ganzeëi hebben, komen binnen de 50 of 60 dagen jongen voort. —— Schoon deze dieren zulk een klein beginzel hebben, groeijen zij egter tot eene verbazende grootte. Aan den oever der Ganges en der riviere van Pipely heb ik ze dikwils gezien van 20, 25, en meer voet lengte, hebbende de dikte van een okshoofd. De kop is breed, en voor ſpits toelopende gelijk een verkenskop; de mond, dien zij vreeslijk wijd kunnen openen, is met vaste rijën van groote, ſterke tanden gewapend; doch, naar men zegt, heeft hij geen tong. Zij hebben groote ronde zwarte oogen, en kunnen alleen het bovenkakebeen bewégen. Als zij zig willen omwenden, moeten zij eenen omweg némen, om zig allengs omtedraijen, doordien zij den rugſtreng niet wél kunnen buigen; doch regtüit lopen zij tamelijk ſnel, zo dat men ze niet kan ontlopen: maar wanneer men zig in 't lopen dikwils links en regts wend, kan men ze wel ontkomen. Zij hebben vier ſterke met klauwen gewapende pooten; en derzelver ſpits toelopende ſtaert is omtrent zo lang als het overige van het lichaam. De huid is hard, ongelijk, en met ſterke ſchubben bezet, waaröp een ſnaphaankogel afſtuit: wanneer men ze dus ſchieten wil, moet men tragten haar onder den buik te treffen, daar zij het weekſte zijn. Haare kleur is grauw, zo dat zij, in den modder liggende, nauwlijks daarvan te onderſcheiden zijn, waardoor men ze dikwils, voor dat men het weet, zo nabij gekomen is, dat men in groot gevaar is van door dezelven verſlonden te worden.

Wij zagen ze dikwils aan de oevers der rivieren liggen, en zig, in den

warmen zonneſchijn, in het ſlijk wentelen, zonder in het minſte voor ons bevreesd te ſchijnen, als wij met een vaartuig daar voorbij kwamen. Zij liggen veeltijds met opgeſperde kaaken, als wanneer een vogeltje het vleeſch en de wormtjes van tuſſchen de tanden dezer dieren eet. Haar voedzel is vleeſch en viſch; doch op menſchenvleeſch zijn zij inzonderheid zeer verſlingerd. Zij zijn ook zeer listig; want zij liggen geheel ſtil zonder zig te bewégen, en de prooi nabij genoeg ziende, ſpringen zij vaerdig op; en op deze wijs verraſſen zij ménigmaal verkens, kalvers, ſchaapen, en honden. In de bogt van Caijelle, aan het eiland Boero, werd de hond van een' kapitein onzer ſchépen door eene krokodil verſlonden. Als zij haaren prooi vervolgen, maken zij ſlegts een krakend geluid met de tanden; en zij zijn zo ſtout, dat zij dikwils de viſſers uit hunne kleine vaartuigen rukken: om deze réden ziet men ook weinig kanôs op de Ganges en andere vloeden van Bengale. — De onzen hebben de krokodillen wel gevangen, door middel van eenen haak aan een ſterk touw, of aan eene kéten, waaräan zij een ſtuk vleeſch déden. De Chineeſen éten het vleeſch der krokodillen wel, voornaamlijk als zij nog jong zijn; zij houden het dan zelfs voor een lekker beetje. Het is zeer wit als hoendervleeſch, en heeft, zegt men, omtrent denzelfden ſmaak.

Dusver de gelégenheid van Bengale, deszelfs inwoners in hunnen aart, zéden en gewoonten, en het aanmerklijke in de planten, dieren, enz. beſchréven hebbende, zullen wij, in het volgende hoofdſtuk, wéderöm tot onze reis komen.

DER-

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Berigt van eene maanverduistering in Bengale. *Gedrag des volks aldaar, staande dit tijdstip. Men krijgt tijding aangaande het veröngelukken van drie nederlandsche Japanvaarders met al derzelver manschap. De schrijver vertrekt uit de* Ganges, *en komt, voor de zévende maal, op* Batavia. *Zijn voornémen om de reis naar 't vaderland te ondernémen. Sterke zeevaart der Néderlanders naar de* Indiën. *Eene staertster vertoont zig boven* Batavia. *De retourvloot bereid zig om naar het vaderland onder zeil te gaan. Korte beschrijving van* Groot-Java; *deszelfs vrugtbaarheid, koningrijken en stéden. Ligging der javasche hof- en hoofdstad* Mataran. *Berigt van* Bantam.

Ons schip was nu haast gereed om de terugreis naar *Batavia* aantenémen. —— Terwijl ik ondertusschen dagelijks op *Ougly* was, kreeg ik eens berigt, dat onze schipper, waarschijnlijk om dat hij te veel brandewijn of anderen drank geproefd had, door de luiken in het ruim gevallen was, en, zo als men zeide, zijn been gebroken had; derhalven moest ik spoedig naar boord kéren.

Den 11den Februarij 1664, des avonds te zéven uuren, hadden wij, met helder weeder, eene groote maanverduistering, zijnde de maan gedurende omtrent een en een half uur bijna geheel verduisterd; doch te tien uuren was dezelve geheel geëindigd. —— Onze vaderlandsche almanakken berigtten, dat deze maan-eclips omtrent den middag, en dus in *Holland* onzigtbaar zou zijn: maar dat men dezelve zou kunnen zien in de oosterdeelen van Asie, naamlijk, in de landen van *China*, *Japan*, *Groot-Indiën*, *Arrakan*, *Pegu*, *Siäm*, op *Sumatra*, *Java*, in de *Molukken*, enz. En dit kwam overeen; want deze gewesten zo veel oostlijker liggende dan *Holland*, bedraagt het verschil van den opgang der zonne en der maane juist zo veel; zodat het in *Bengale* ruim zes uuren des avonds is, als het in *Holland* twaalf uuren op den middag is.

De bengaalsche Heidenen, en inzonderheid de Jentijven, de maanezwijming gewaar wordende, liepen, zo mannen als vrouwen, naar de rivier de Ganges, om hunne bijgelovige wasschingen en reinigingen te verrigten, hetwelk gedaan hebbende, begonnen zij hunne gebéden luidkeels aan den oever der riviere, houdende, onder een vreeslijk geschreeuw, daarméde aan, tot dat, de taning geëindigd zijnde, de maan zig weêr in vollen glans vertoonde; als wanneer zij hun geroep verdubbelden, en tévens met een zon-

derling accoord aanhieven te zingen, onder een geſtadig handgeklap, en verwardlijk dansſen en ſpringen.

Doch, den 13^{den} Februarij, werd ons door het jagt 't *Kalf*, dat, uit Japan, over Malakka, op de Ganges kwam, eene tijding gebragt, die elk in de uiterſte verſlagenheid dompelde: naamlijk, dat de ſchépen, de *Péperbaal* en *Vollenhoven*, die, gelijk wij hier voor gemeld hebben, in het voorlédene jaar, van Batavia naar het noorden waren vertrokken, op de heenreis, digt bij Japan, door een' hévigen ſtorm, met al de manſchap vergaan waren; dat van de overige Japanvaarders, als *Amſtelland*, *'s Gravelande*, *Hogelande*, *Klaverkerke*, en *Venenburg* zeer beſchadigd waren geworden; zijnde het laatſte geheel mastloos in Japan aangekomen, alwaar men ook zulk een' zwaaren ſtorm had gehad, dat het de Japanners niet heugden zulk een' geweldig onweeder te hebben beleefd.

Deze laatſte ſchépen hunne lading bekomen hebbende, en van Japan vertrokken zijnde, waren op de terugreis andermaal door een' verſchriklijken ſtorm belopen, zodat zelfs het ſchip *'s Gravelande*, welk een der rijkſtgeladene was, vergaan, en niemand der manſchap geborgen was. Ieder was door deze tijding getroffen: want niet alleen dat het verlies van drie zulke koſtlijk geladene ſchépen aanmerklijk was; maar ook hadden zig op dezelven verſcheidene officieren bevonden, welken onze goede vrienden en bekenden waren geweeſt, en in wier gezelſchap wij lang gevaren hadden. —— Onder anderen had zig op het ſchip *Vollenhoven* een chirurgijn bevonden, die met het ſchip *Arnhem* ſchipbreuk geléden, doch gered zijnde geworden, nu op de japanſche reis zijn léven daarbij had moeten inſchieten. Voornaamlijk verwekte deze droevige tijding eene verſlagenheid op Batavia, alwaar zig veele vrouwen, door dit rampzalig ongeval, van hunne egtgenooten, en veele kinderen van hunne vaders beroofd zagen.

In de maand Maart des jaars 1662, zeilden wij de vermaarde rivier de Ganges af, pasſeerden de vastigheid van *Groot-Tanna*, en de boſſchaadje van *Alexandrie*, daar wij, uit hoofde van den dikken miſt, eenige uuren moeſten toeven; zeilende vervolgens met de ebb' en eenen noordwesten wind verder af; doch bij den opkomenden vloed moeſten wij telkens ankeren. Wij kwamen eindelijk voorbij de uitwatering van de rivier Caleula, en wierpen bij de rivier Jilliſaar het anker, daar ons volk nog eenig brandhout in de bosſchaadje haalde. Zij bragten ook eene ſlang aan boord, die zij gevangen hadden, en welke tien voet lang was. Van daar kwamen wij voorbij *Ilia de Gale* en het land *Sagor*; en de rivier de Ganges uitgeraakt zijnde, kwamen wij op de reede van Pipely, bij het ſchip de *rijzende Zon*, ten anker.

Hier kwam de heer directeur MATTHEUS VAN DEN BROEK, van Ougly, met het jagt *Pipely*, twee boeijers, en twee ſloepen, ook bij ons, om met het ſchip de *rijzende Zon*, van hier, méde naar Batavia te vertrekken; hebbende het directeurſchap van Bengale overhandigd aan den heer ROGIER VAN HEININGEN. Wij namen de ladingen dezer twee boeijers, beſtaande

de in ſalpéter en zijde, nog over in ons ſchip, en voorzagen ons nog van eenige lévensmiddelen en van verſch water; waarna wij met onze beide ſchépen, onder de vlag van den heer VAN DEN BROEK, van de reede van *Pipely*, naar *Batavia* vertrokken. — Met eenen gewenſchten noordooſtlijken wind zetten wij de koers naar het zuiden, pasſeerden, den 25ſten Maart, de middelijn. Den 12den April, ontdekten wij het eiland *Engano*, en den volgenden dag *Sumatra's* weſtkuſt, waarvan wij giſten ruim 12 mijlen af te zijn: maar hier krégen wij de wind zuidooſtlijk, en dus moeſten wij, onder het gebergte van *Sumatra* komende, met eene ſlegte vordering over en weêr lavéren. Den 14den April vierden wij het paaſchfeeſt binnen ſchipsboord; en den 21ſten naderden wij aan de ſtraat *Sunda*, welke voorſpoedig doorgeraakt zijnde, kwamen wij, den 26ſten April, GODE zij dank, met beide de ſchépen behouden op de reede van *Batavia* voor anker.

WIJ verſtonden hier weinig nieuws, wijl zédert lang geen ſchépen uit het vaderland waren aangekomen, naar welker komſt men zeer verlangde. Het jagt *Bleiswijk* werd naar de ſtraat van *Sunda* gezonden, om aldaar op de vaderlandſche ſchépen te kruisſen. Hetzelve kwam eerlang hier op de reede terug, met het fluitſchip 't *Wapen van Hoorn*, het welk uit het vaderland kwam, en twaalf maanden op de reis had toegebragt, hebbende veele rampſpoeden geléden.

WIJ loſten een groot gedeelde van onze lading op de reede van Batavia, en vertrokken toen naar het eiland *Onruſt*, daar wij onze overige ſalpéter loſten; vervolgens aan het eiland *Rotterdam*, genoegzaam ballaſt ingenomen hebbende, kwamen wij wéderom op de reede van *Batavia*.

ONDERWIJLEN kwamen bij ons ter reede de jagten de *Erasmus*, *Nieuwenhoven* en *Geldria* van Ceilon; het *Raadhuis* van de kuſt van Coromandel; het fluitſchip *Leerdam* van Guſeratte; de *Cabeljauw* van Perſië; de ſchépen *Nieuw-Enkhuizen*, *Brouwershaven*, de *Muskaatboom*, *Naarden*, de *Vogelzang*, en de *Prinſes Royale* van Japare; *Weſtfriesland*, en de *Louiſe* van Amboina; *Durkerdam* van Makaſſer; en het jagt *Meliskerken* van Jambay. Insgelijks kwamen, uit het vaderland, alhier aan, de ſchépen *Oudshoorn*, de *Paerl*, de *Wasſende Maan*, het *Hof van Zeeland*, en de fluit *Kattenburg*, brengende allerhande lévensmiddelen: als, ſpek, vleeſch, kaas, boter, enz. welken op Batavia vrij ſchaars begonnen te worden. — Daarëntégen vertrokken van *Batavia*, de ſchépen *Sparendam*, *Alfen*, *Haſenburg*, *Buyenskerke* naar *Japan*, wordende eerlang gevolgd door de fluiten *Elburg* en *Veenenburg*, en het ſchip *Zierikzee* naar Siäm. De oorlogsvloot, naar het noorden beſtemd, werd ook gereed gemaakt, onder deze ſchépen werd ook het onze geteld, waaröp ik nu eenige maanden gevaren had; doch wijl ik nu vaſtlijk voorgenomen had weêr naar het vaderland kéren, had ik geen luſt om deze reis naar *China* méde te doen. Ik zogt dan gelégenheid, om op een ander ſchip, dat naar Holland beſtemd was, te geraken; en ik kwam op het voortreflijk ſchip *Oudshoorn*, het welk eerſt uit het vaderland kwam, en men meende, dat

het eerlang, névens eenige andere fchépen, weêr derwaard zou aangelegd worden. Ondertusfchen vertrok de gemelde oorlogsvloot naar het noorden, onder de vlag van den heer kommandeur BORTH. De vloot beftond uit de volgende twaalf fchépen: *Durkerdam*, als admiraal, en *Vlaardingen*, als onderädmiraal; verders de *Meerman*, *Rammekens*, *Nieuwendam*, *Nieuwenhoven*, de *Jonker*, de *Kaneelboom*, *Bleiswijk*, *Overveen*, *Wilgenberg*, en het fluitfchip *Tergoude*, zijnde allen vlotgaande kielen en ligt in het zeilen, en dus bekwaam geöordeeld, om omtrent Formofa, en op de kuft van China, de rivieren, bogten en baijen aantedoen, de zeevaart der Chineefen te ftremmen, en den nieuwen koophandel met de Tartaren voorttezetten.

DEN 30^ften^ Julij was de dag, dat de burgerij, volgens eene jaarlijkfche gewoonte, in de wapenen verfcheen, en optrok. — In Auguftus trad de heer gouverneur generaal, JOHAN MAATSUIKER, in een tweede huwlijk met de dogter eens predikants, en wéduwe van den heer SIMON KORS, gewézen gouverneur van Tarnate. De pragt bij deze gelégenheid was niet groot, alleenlijk werden des avonds vóór het hof, in het kafteel van Batavia, eenige vuurwerken afgeftoken. — De heer VAN GOENS kwam nu ook op de reede, om voor zig-zelven een der fchoonfte fchépen uittezoeken, om daarméde naar Ceilon en Malabar te ftévenen. Hij kwam eindelijk ook bij ons aan boord, en ons fchip bezigtigd hebbende, verkoos hij hetzelve; zijnde dit fchip nog nieuw, en daarbij fterk en fraai gebouwd. Ik moeft derhalven naar een ander fchip omzien, dat naar het vaderland aangelegd werd; derhalven verzogt ik, op het fchip de *Muskaatboom* geplaatft te worden, met hetwelk ik te voren tien maanden gevaren had, en dat ook reeds tot een retoerfchip aangelegd was: maar dit mislukte mij, hetwelk mij eenigzins moeide. Het was egter, gelijk van agter bleek, tot mijn geluk, alzo dit fchip, op zijne reis naar 't vaderland, gezonken, en niemand van de manfchap er afgekomen is. Men plaatfte mij dan op het fchip de *rijzende Zon*, hetwelk wel een kloek fchip was, doch tévens zwak. Ik fcheepte derhalven met mijne goederen op hetzelve over, om er de opperchirurgijns plaats te bekléden. — Onderwijlen kwamen nog verfcheidene rijkgeladene fchépen van onderfcheidene gewesten van Afië, op de reede van Batavia: als: de *Fenix*, *Domburg*, de *Oijevaar*, *Pegu*, en het *Raadhuis*, van Coromandel; de *Mars*, de *Hen*, de *Schelvifch*, en *Hilverfum*, van Ceilon; *Klaverkerken*, *Diemermeer*, *Muiden*, en *Ter Veer*, van Perfië; *Amftelland* en de *Spreeuw*, van Suratte; *Zierikzee*, van Siäm; het *Kalf*, van Bengale; de *Zeeridder*, van Tonquin; *Landsmeer*, van Bantem; de *Leeuwin*, van Jambay en Palimban; het jagt *Hoorn*, van Malakka; de *Nagtegaal*, *Ulpendam* en *Purmerland*, van Solor en Tymor; *Malakka* en *Breukel*, van Banda; de *Postillon*, de *Sagouboom*, en de *Ulysfes*, van Amboina; *Armuiden*, van Makasfer; en verfcheidene andere fchépen déden over- en weêrtogten op Japan. — Uit het Vaderland kwamen van tijd tot tijd nog aan de fchépen, de *jonge Prins*, voor de kamer van Hoorn; *Walcheren*, voor de kamer van Zeeland; het

het *Slot Honingen*, voor de kamer van Rotterdam; en *Brederode*, als ook de *Maiboom*, voor de kamer van Amfteldam. Veelen van de gemelde fchépen, en verfcheidene anderen vertrokken ook weêr van Batavia, naar onderfcheidene gewesten van Indiën. *Buikfloot*, de *Schelvifch* en de *Vlieg* ftévenden naar de kuft van Coromandel; de *Koge*, *Kattenburg*, *Goeree*, *Landsmeer*, de *Vink* en *Ulpendam* naar Bengale; *Naarden*, *Vlisfingen*, de *wasfende Maan* en *Leerdam* naar Perfië; *Hasfelt* en *Ter Veer* naar Arrakan; de *Prinfes Royale* naar Siam; de *Zeehond* naar Cambodia; de *Vogelzang* en *Amerongen* naar Japan; *Hoog Karfpel* en *Elfenburg* naar Sumatra's Westkust; welke laatften eerlang gevolgd werden door 't *Hof van Zeeland*, *Meliskerken*, de *wakende Boei* en de *Kabeljauw*, onder de vlag van den heer kommandeur CAUW; de fluiten, *Bunfchoten* en de *Zeeridder*, gingen naar Tonquin onder zeil; de *Nagtegaal* en de *Ulysfes* naar Makasfer en Banda; *Tertolen* en de *Leeuwin* naar Amboina; en eenige anderen déden nog kleine togten naar Endrigery, Jambay en Palimban, om péper, ten einde die nog, met de retoervloot, naar het vaderland overtezenden.

EINDELIJK vertrok ook de heer VAN GOENS met vijf fchépen: als, *Oudshoorn*, de *Mars*, *Erasmus*, *Domburg* en *Brouwershaven*, naar Ceilon, om van daar verder naar Malabar te ftévenen. En, ons betreffende, wij zeilden, in het begin van de maand October 1664, naar het eiland Onruft, daar het fchip gekielhaald, en van nieuwe masten voorzien werd, waarna wij wéderöm naar de reede van Batavia keerden; en wij krégen nu dagelijks onze lading retoeren naar het vaderland in. Dezelve beftond in japans koper tot ballaft, verders in fiampanhout, falpéter, zijden en andere ftoffen, katoenen lijnwaaten, indigo, nooten, nagelen, foely, kaneel, péper, en andere koftbaare waaren. —— Onderwijlen dat wij met het laden bézig waren, werd digt bij ons, op de reede, een fchip van nieuwe masten verzorgd. Deze arbeid, fchoon er geen haaft bij was, gefchiedde, op bevél der fchips-opperhoofden, op eenen zondag. Twee bootsgezellen van hetzelve vielen, kort na malkanderen, uit de mars, op den overloop, beiden dood; waarna men évenwel het werk dien dag ftaakte. —— Het fchip de *Muskaatboom*, welk zijne lading reeds bekomen had, geraakte bij ongeluk, door het affchieten van het kanon, in den brand; doch dezelve werd nog gelukkig geblufcht. Zwaarhoofdigen zagen dit toeval aan als een voortéken van een' aanftaanden ramp. —— Op den 11den en den 12den November, des morgens omtrent drie uuren, ontdekte men eene ftaertftar, die uit den oofterhorizont opkomende, zig ieder etmaal eenige minuuten vroeger vertoonde, en hoe langer hoe helderer te voorfchijn kwam. Dezelve ging regt over Batavia naar het westen, en ftrekte haare roede, die tamelijk lang was, naar het ooftnoordöoften uit.

IN December bragt eene hollandfche jonk op Batavia de tijding, dat de Néderlanders in Oxu, op de kuft van China, een vaft verbond van handel, vriendfchap en onderftand met den Tartaar gefloten hadden; en dat het

fchip

schip *Nieuwenhoven* bereids met chineesche waaren en koopmanschappen op de terugreis was, gelijk hetzelve dan ook eerlang op de reede van Batavia aangeland zijnde, deze tijding indedaad bevestigde.

De retoervloot geraakte eindelijk ook zeilvaerdig, en het verlangen om de reis naar het vaderland aantevangen, was algemeen. En de dag tot ons vertrek bestemd, genaakte dan ook tot onze groote blijdschap; doch de fluit het *Hert* kwam voorspoedig uit het vaderland, en bragt tijding, dat er nieuwe onlusten tusschen den koning van Grootbritannien, en de staaten der verënigde Néderlanden ontstaan waren, dan men hoopte, dat dezelven eerlang weêr uit den weg zouden geruimd zijn. — Dit klonk ons indedaad niet aangenaam in de ooren. Men hoopte egter het beste. Er werd ook, volgens eene lofwaerdige gewoonte, een vast- en bédedag binnen Batavia en op de reede gehouden, om den ALLERHOOGSTE zijne genadige bescherming over deze rijke vloot aftesméken.

Voor dat wij deze landen verlaten, zullen wij eene korte beschrijving van *Groot-Java* géven, van deszelfs gelégenheid, vrugtbaarheid, koningrijken, enz. en tévens den aart en inborst der bewoneren, als méde de dieren, planten, en gewasfen beschrijven.

Onder de verscheidene eilanden van *Oostindiën*, waarvan *Sumatra*, *Celebes*, *Borneo*, *Gilolo*, *Mindanao*, de grootsten; de *Molukken*, *Amboina*, *Banda*, de rijksten in spécerijën zijn; is ook het eiland *Groot-Java* niet minder voortreflijk en vermaard, wijl het niet alleen van alles, wat tot onderhoud van den mensch dienen kan, gezégend is, maar ook wijl het in grootte, wélgelégenheid, en gematigdheid der lugt voor weinige eilanden, die onder de gezengde lugtstreek gelégen zijn, behoeft te wijken. — Dit eiland strekt zig, van de straat Sunda, tot aan de engte van Balambuam, omtrent honderd en dertig mijlen uit. Deszelfs breedte is ongelijk: men schat het egter op 300 mijlen zeilens in den omtrek. Ten westen is het door de straat Sunda omtrent vier of vijf mijlen van het eiland Sumatra afgescheiden. Ten noorden, alwaar de kust met veele schoone bogten, baijen, zeehavens, en koopstéden pronkt, ligt het groot en kamferrijk eiland Borneo. Ten oosten word het door de straat van Balambuam van het vrugtbaar eiland Baly, of Java-Minor genoemd, afgescheiden. En ten zuiden word het door de groote waereldzee bespoeld.

Dit eiland heeft van verre een zeer fraai aanzien. Verscheidene bergen verheffen hunne trotse kruinen boven het wolkgevaarte, en verbeelden door de altoos groenende bosschen en boomen, welken zij torschen, eenen altijddurenden aangenaamen zomer. — Zuidwaard is de javasche kust, voor het grootste gedeelte, nog ten eenemaale woest en onbewoond, zijnde met hooge gebergten, wilde bosschaadjen, en barre steenrotzen bezet, ook heeft men er veele moerasfen; maar landwaard in, als ook van het westen naar het oosten, langs de geheele noorder of binnenkust, is dit eiland zeer volkrijk,

rijk, en pronkt met de ſchoonſte rijſtvelden, akkers en boomgaarden. Ook ziet men aan den zeekant de vermaaklijkſte valeijen, beemden, bogten en baijen.

De landerijen zijn uitnémend vrugtbaar in allerlei boom- en aardgewasſen. Men vind er een' grooten overvloed van ſchoone en heelzaame kruiden, ſpécerijën en gommen; ook kokosnooten, oranjeäppelen, limoenen, citroenen, pompoenen, komkommers, waterlimoenen, mangas, mangas-tangas, durions, jacas, bananas, gulde appelen, pompelmoes, en veele andere voortreflijke vrugten en heerlijke fruiten. ═══. De rijſt wil er ook zeer wel ſlagen; doch de vadzigheid en luiheid der inwoners, als ook de volkrijkheid des lands zijn oorzaak, dat dezelve op verſcheidene plaatzen somtijds vrij ſchaars is. In vrugtbaare jaaren egter, worden van de ſtad *Japare* geheele ſchipsladingen uitgevoerd. Péper, gengber, ajuin worden er ook in aanmerklijke hoeveelheid gewonnen; maar inzonderheid heeft men hier tamme en wilde gedierten in ménigte: als, osſen, ſchaapen, geiten, paerden, hoenders, eenden, ganſen, veldhoenders, duiven, pauwen, papegaijen, en meer anderen. In de ſtad *Japare* konden wij twintig en ook wel vierëntwintig hoenders, die zeer vet en jong waren, voor een ſtuk van agten kopen. Onder dezen waren er, die eene geheel zwarte huid hadden, doch niettemin ongemeen blank van vleeſch waren, en aangenaam van ſmaak. ═══ In de wildernisſen vind men ook veele verſlindende tijgers, als méde rinocerosſen, buffels, wilde zwijnen, herten, rheën, meir- en civetkatten, wézels, kamelions, ſlangen, enz. In de rivieren houden zig ook veele krokodillen op.

Men telde voormaals zeer veele koningrijken op Groot-Java; nademaal ſchier elke zee- en koopſtad, ja zelfs mindere ſtéden, haare eigene koningen en vorſten hadden: doch, eenigen nu en dan te ondergebragt, en anderen aan de gehoorzaamheid van den *Mataran* onderworpen zijnde, heeft deze javaſche oppervorſt zijnen rijksſtaf en koninglijke heerſchappij over het grootſte gedeelte des eilands, naar het ooſten, uitgebreid. ═══ Het kleiner en weſtlijk gedeelte, ſtaat onder den koning van *Bantam*: dus deze beiden de magtigſte vorſten van *Java* zijn, wijl de andere koningen aan dezen, en voornaamlijk aan den eerſten onderworpen zijn.

De voornaamſte ſtéden op *Groot-Java* zijn, de hoofdſtad *Mataran*, daar de keizer zijnen zétel heeft, en *Bantam*, daar deszelfs koning zijn hof houd. Onder de zee- en handelſtéden munt de ſtad *Japare* uit. ═══ Wij zullen de voornaamſte ſtéden optellen, en van het ooſten beginnen, gaande voort langs de binnenkuſt naar het weſten, daar wij, met eene korte beſchrijving van *Bantam*, dit hoofdſtuk zullen eindigen.

Balambuam, eene zeeſtad, ligt in eene groote bogt, aan het ooſtëinde van Java, tégenöver het eiland Baly. Deze ſtad is al van ouds beroemd geweeſt, wégens derzelver goede gelégenheid, handel en zeevaart der ooſterſche volken zo wel, als wégens de kloekmoedigheid der inwoneren. Hier

word veel touwwerk, matten en ftoffen tot zeilen gemaakt, ook heeft men er veel olij en kokosnooten. De ftad had weleër haaren eigen' koning, doch zij heeft zig naderhand aan den *Mataran* onderworpen, en dien voor haaren oppervorft erkend.

PANARUCAN, tien mijlen noordweftlijker, en ook aan de zee gelégen, heeft insgelijks voortijds zijn' eigen' koning gehad, en lag ook wél in zijne bemuurde veftingwerken. Er plagt ook eene fterke vaart te zijn, inzonderheid door de Portugeefen; doch zédert de komft der Néderlanderen in Indiën, is dezelve merklijk afgenomen. —— Agter deze ftad ligt een hooge zwavelberg, die gedurig rookt en brand, en zomtijds veel vuur, afch en fteenen over de landerijen van *Panarucan* uitwerpt.

PASSARVAN, 5 of 6 mijlen ten weften van Panarucan, en Daya zijn twee kleine ftéden, liggende tégenöver het vermaaklijk en boomrijk eiland *Madura*.

JOARTAN, omtrent 10 mijlen weftwaard van Pasfarvan. De ftad heeft eene goede haven, fchoone rivier, en ftille reede, en is zeer wél ter fchipvaart gelégen, waaröm dezelve ook nog dagelijks door verfcheidene indiäanfche volken bezogt word.

SURABAIJA, *Brandaon*, en *Sydayo*, drie fteedjes weftwaard van Joartan, en omtrent de zee gelégen. *Sydayo* werd weleër bij de Javaanen voor eene fterke ftad en fraije handelplaats gehouden; doch zédert den aanwas der zeevaart en van den handel der Néderlanderen op Japare, is de koophandel van *Sydayo* zeer verminderd.

TUBAON was weleër ook een koningrijk op zig-zelve; maar naderhand is het al névens de anderen den grooten *Mataran* onderworpen geworden. De inwoners worden voor ftoute zeelieden gehouden, gelijk zij de zee ook zeer wél met kleine vaartuigen wéten te bebouwen, en te doorkruisfen.

CAJAON, vijf mijlen van *Tubaon* naar het weften liggende, heeft geen fterke zeevaart. Hier digt bij ligt ook *Mandalicaon*, dat voor het grootfte gedeelte door arme visfers word bewoond.

JAPARE, welks gelégenheid wij in het vijfde hoofdftuk van het eerfte boek kortlijk befchréven hebben, is tégenwoordig zeer bloeijende, en word niet alleen door Javaanen, Makasfers, en andere natiën van het ooften, maar ook door de Néderlanders fterk bezogt, die verfcheidene fchipsladingen balken en ander hout, rijft, vee, vrugten en veelerhande lévensmiddelen van daar, naar Batavia, Amboina, Tarnate, Banda, en andere plaatzen brengen.

PARI en *Dauma*, niet ver van Japare liggende, zijn van weinig belang; de voortbrengzels der landen omftreeks dezelven worden meeftendeels naar Japare gebragt.

SAMARANG, hetwelk omtrent 7 mijlen van Japare ligt, is eene volkrijke ftad; zij is egter onbemuurd, en derzelver inwoners, gelijk ook die der nabijliggende ftéden en vlekken, genéren zig met den akkerbouw, de vifchvangft,

vangſt, het kappen van balken en ander timmerhout in de bosſchen van Java, hetwelk zij dan naar den zeekant, en verders naar Japare overbrengen. Zédert eenige jaaren komen de uitheemſche gezanten, aan den *Mataran*, in deze ſtad aan, om dan hunne reis verder te land naar de keizerlijke hoofdplaats, welke ook *Mataran* genoemd word, te doen. Men reiſt alsdan door de vermaaklijkſte landerijen, rijſtvelden, bosſchaadjen, weiden, valeijen en vlakten, die men met oogen zien kan, en langs de zeer hooge bergen *Ongaran*, *Marbabou*, en *Belirang*, welker altijd groenende toppen tot in den hémel ſchijnen te reiken. Den gezanten, voornaamlijk den onzen, word door de inwoners der dorpen *Ongaran*, *Chiandi*, *Salatiga*, *Silimby*, en anderen een ſlaafſche eerbied bewézen. Zij moeten hun van lévensmiddelen, huisvesting, en al het nodige verzorgen, zonder dat zij, op ſtraf des doods, iets daar voor van de gezanten mogen ontvangen. —— Tusſchen Samarang, en de javaſche hoofdſtad Mataran, vind men eene groote ménigte van groote en kleine, meeſtendeels volkrijke, dorpen. Er ſtromen ook verſcheidene rivieren, waarvan de rivier *Damak* wel de voornaamſte is, ſtortende met veel geweld van de gebergten af.

Mataran, de koninglijke hoofdſtad en zétel van den oppervorſt of keizer van Java, dien men ook *Mataran* noemt, ligt rondöm in het hoog, hoewel aangenaam, groen en vrugtbaar gebergte als beſloten, en in eene ſchoone en vermaaklijke vlakte, daar de natuur een proefſtuk van vermaak en welluſt voor den menſch ſchijnt gevormd te hebben. Het gebergte *Ongaran*, en dat van *Marbabou* omvangen de bergen naar de weſtzijde van Mataran; en ten noorden heeft men de hémelhooggekruinde boſchrijke bergen van *Bilerang*, welker wildernisſen op de meeſte plaatzen ondoorkomelijk zijn. Men kan dit gebergte van Bilerang zeer ver, bij helder weeder, wel dertig mijlen, in zee zien. Zo dat Mataran rondöm in zulk eenen kring van bergen, en ongenaakbaare bosſchaadjen, als ware het beſloten liggende, daardoor uit de natuur zeer ſterk is.

De ſtad heeft vier poorten, en ook zo veele engten of nauwe doortogten tusſchen de bergen, langs dewelken men naar en van de ſtad gaat. De eerſte engte, *Silimby* genoemd, is, wégens de ménigvuldige ſlingeringen tusſchen het gebergte, wel 18 of 20 mijlen lang, en ſtrekt zig tot *Samarang*. Dezelve word nauwkeurig bewaakt, en met veel krijgsvolk bezet, die om de maand afgeloſt worden. Aan dezelve ligt ook een dorp, dat insgelijks *Silimby* genoemd word. Niemand mag deze engte pasſéren zonder toelating van den hoofdman dezer wagt, die de ſtrikſte orders heeft. Dus is het ook met de drie andère doortogten, als die van *Tadie*, *Oupak*, en *Caliadier*. De poorten der ſtad zijn ſlegts van hout, lomp en zwaar gemaakt, en te weerszijde met paalwerk, als met muuren, tégen het gebergte verzékerd. Niemand zal onderſtaan zig buiten om deze engten, door ruigten en wildernisſen, te begéven, wijl hij in het grootſte gevaar zou zijn van gevat, en als een doodſchuldige geſtraft te worden. Rondöm de ſtad heeft men ee-

ne verbazende ménigte van dorpen, welken als zo veele buiten- of voorſtéden van Mataran zijn. Zommigen begroten derzelver getal op meer dan drie duizend, die zig niet alleen in de vlakte, maar zelfs hier en daar tot op het gebergte uitgebreid hebben. Men heeft overäl tuſſchen en om dezelven de ſchoonſte waranden, boomgaarden, rijſtvelden, en landerijen.

VAN de poort *Caliadier*, tot aan het keizerlijk paleis, heeft de ſtad eene lengte van twee mijlen; en derzelver breedte is weinig minder. Aan de weſtzijde heeft zij eenen hoogen ſterken muur, van groote vierkante ſteenen, die, zonder metzelwerk, ſlegts op elkander gelegd zijn. Het paleis ligt ten zuiden. De ſtraaten zijn ſlordig en zeer ongerégeld. Alléén de hofſtraat, welke van het noorden naar het zuiden, niet regt, maar bogtig, het voornaamſte gedeelte der ſtad doorſnijd, is nog al ordenlijk ingerigt. De ſtad is zeer volkrijk, zodat men dikwils de hofſtraat nauwlijks paſſéren kan, wégens het groot gedrang van menſchen. ——

AAN het eind dezer hofſtraat ſtaat des vorſten paleis op een groot plein. Dit paleis, ſchoon het in der Javaanen oog heerlijk en pragtig is, heeft niets aanzienlijks noch deftigs, dan alleen het plein, dat met fraai geboomte beplant is. Ook ziet men vermaaklijke luſthoven en ſchoone plantaadjen agter het paleis, en afgetuinde jagtbosſchaadjen, waarïn eene groote ménigte van allerlei wild gedierte is, en daar de keizer en zijne grooten zig dikwils met de jagt gaan verluſtigen.

VERDER heeft men aan de zeekuſt nog de plaatzen *Taggel*, *Charabaon*, *Dermaya*, *Monucaon*, en *Cravaon*; welken tégenwoordig egter van weinig belang zijn. Derzelver inwoners genéren zig voor 't grootſte gedeelte met de viſchvangſt.

OP dezen volgt *Batavia*, eertijds, bij de Javaanen, *Jacatra* genoemd, van welke ſtad, als zijnde de hoofdſtad van Neêrlands-Indiën, wij hierna het merkwaerdige kortlijk zullen mĕdedélen.

BANTAM, 10 of 12 mijlen ten weſten van Batavia, en tégen over Sumatra gelégen, is de voornaamſte zee- en koopſtad, die de inwoners op dit eiland hebben. Zij ligt in eene groote baai, aan den voet van een gebergte, van hetwelk drie rivieren afkomen, die de ſtad bewateren, en waarvan de voornaamſte tot eene haven voor allerhande vaartuigen dient; de tweede loopt aan de andere zijde om de ſtad; en de derde door dezelve, makende dus eene fraije binnengragt. Langs den zeekant heeft Bantam eenen hoogen, dikken en ſterken muur, die hier en daar met ongemeen zwaar geſchut voorzien is, doch voor het grootſte gedeelte onbruikbaar, naardien de Javaanen niet wél daarméde wéten omtegaan. Toen wij, in Julij 1661, Bantam doorwandelden, bevonden wij, dat de meeſte ſtukken van metaal waren. De ſtads poorten waren zonder ſloten of ijzerwerk; ſchoon zij anders met ſterke wagten bezet waren. De ſtad is zeer ſlordig en onördenlijk gebouwd. De ſtraaten zijn ook ongeplaveid, en de meeſten geléken naar geen ſtraaten, doordien de huizen ſchier allen ongerégeld ſtonden. Alleenlijk drie derzelven wa-

waren vrij lugtig, en liepen ook op het paleis des konings uit, hetwelk in het beste der ftad ftond, en rondöm met weelig geboomte beplant was. In éénc dezer ftraaten, nabij het koninglijk hof, ftaat de hooge toren van Bantam, welke tot een tuighuis dient, als méde de trom van 8 voet hoog, waarvan wij reeds in het zévende hoofdftuk van het II^de^ boek gefproken hebben. De groote moské of moorfche tempel was van 't zelfde maakzel als die van Japare, waarvan wij in het 5de hoofdftuk van het eerfte boek gewag maakten. Voor 't overige zagen wij hier en daar nog eenige uitftékende gebouwen, welken van de voornaamfte lieden van Bantam fchénen te zijn.

De ftad is in verfcheidene kwartieren verdeeld, in elke derwelken bijzondere wagten zijn. Deze wijken, zo wel als de rivieren en havens, worden met boomen of zwaare bamboezen afgefloten. De *Paceham* of het koninglijk flot word insgelijks door fterke wagten bezet.

In de ruime baai, aan welke de ftad ligt, kunnen de fchépen, zelfs bij zwaar weeder, veilig voor anker liggen; zodat deze ftad, om haaren ftand en gelégenheid, ongemeen ter fchipvaart dient: zij was daaröm al van ouds eene der néringrijkfte ftéden van gantfch Indiën, aangezien de fterke vaart der Portugeefen, Arabiers, Turken, Mooren, en andere volken, die Bantam déden bloeijen: doch zédert den aanwas en bloei van Batavia, is de handel en zeevaart op Bantam zeer afgenomen.

Niettemin word Bantam nog door allerlei natiën bezogt. De Engelfchen hebben er eene deftige logie, zo wel als de Néderlanders; ondertusfchen brengen de Engelfchen den Bantammeren meer voordeel aan dan de Néderlanders, doordien de eerften eenen fterkeren handel doen. Er worden dagelijks nog op verfcheidene plaatzen van de ftad markten gehouden, alwaar men dan allerhande waaren vind. De eerfte is, des morgens vroeg, aan de ooftzijde van Bantam, daar het dan niet alleen van Javaanen en Chineefen krielt, maar ook van andere oofterfche volken: als, Arabiers, Perzen, Guferatters, Mooren, Indoftanners, Bengaalders, Peguaanen, Sumatraanen, Maleijers, Siammers, Molukken, Makasfers, enz. Deze eerfte markt duurt omtrent twee of drie uuren, waarna op het groote plein, in het koninglijk hof, en digt bij de moské, eene tweede gehouden word, op dewelke de landlieden allerhande ooft, graanen, gewasfen, en andere lévensmiddelen te koop brengen. De derde markt word, des namiddags, in het kwartier der Chineefen gehouden, hetwelk aan den westkant ligt, daar ook de Portugeezen, Engelfchen, en Néderlanders hunne kantooren hebben. Dit kwartier is eenigzins van de ftad afgefcheiden, en door eene affnijding van palisfaden en eene moeras afgefloten; dus fchijnen de Javaanen den vreemdeling niet te betrouwen, mogelijk, omdat zij zelven de ontrouwfte natie der waereld zijn. —— Bantam heeft ook groote voorftéden, en ooftwaard, aan den zeekant, ziet men eene ménigte van arme hutten, die door uit- en inlanders bewoond worden, en onder dewelken veele visfers en zeelieden gevonden worden. Hier is ook eene fchoone fchipstimmerwerf, waar allerhande java-

ſche vaartuigen, als, jonken, tinangs, fusten en prauwen gebouwd worden.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Javaſche oppervorſten. Des Souſouhounan's *voormalig verſchriklijk woeden en moorden, zijne tégenwoordige vreedzame regéring en deszelfs verſchijning in den grooten raad beſchréven. Order op de regtszaaken, en agtbaarheid des* Matarans. *Berigt aangaande de javaſche* Pangorans, Tommogons, Orankaijen, Sabandaars, *krijgs-overſten, fiskaals, en koninglijke beſpieders; de tournooiſpellen in het hof van den* Souſouhounan; *de wagterinnen op zijne binnenplaats; derzelver orde en krijgstugt. Vrouwen des konings, en zijne dansmaagden, welken hem tot lijfwagten dienen, en zijn vermaak bevorderen; zijne gaſtmaalen; en de vrolijke houding dezer dansmaagden. De magt en 't gezag des konings van* Bantam.

De gelégenheid van Groot-Java dus kortlijk beſchréven hebbende, gaan wij over tot eenige bijzonderheden aangaande den aart en de gewoonten der inwoners van dit magtig eiland; terwijl wij van den *Mataran* of keizer van Java het volgende zullen aanmerken.

De groote *Mataran* of oppervorſt, die in onzen tijd het ooſtlijk gedeelte van Java beheerſchte, werd *Souſouhounan* INGELAGA genoemd, zijnde een zoon van *Sultan* MOHAMMED, die voor hem het eiland Java als koning regeerde. Deze jonge vorſt, na het overlijden zijns vaders den troon beklommen hebbende, ſtelde in het begin zijner regéring alles naar zijne hand, al de geenen uitroeijende, die hem te voren, het zij openbaarlijk of heimlijk, tégen geweeſt waren. —— De oude *Tommagon* WIERA GOUNA, koninglijke ſtédehouder der hoofdſtad *Mataran*, werd, om zijne vijandigheid, den vorſt voormaals betoond, op eene listige wijs, naar de kwartieren van Balambuam gezonden, om daar de vijändlijkheden der Indiaanen van het eiland Baly te keer te gaan; doch, omdat hij de bevélen des konings juiſt niet zo ſtipt naar de letter had uitgevoerd, werd hij, eer hij nog weêr terugkwam, door den grootſten gunſteling, *Quey Nebey* WIERA PATRA, van den *Souſouhounan*, op eene verraderlijke wijs om 't léven gebragt; en vervolgens, onder dien zelfden ſchijn van misdaad, zijn gantſche geſlagt binnen Mataran, zover men hetzelve konde berékenen: gelijk ook al de geenen, die het te voren met dezen *Tommagon* gehouden hadden, met hunne vrouwen en kinderen omgebragt werden.

On-

XLIII
De Stadt BANTAM

ONDERTUSSCHEN hield de koning zig, als of het hem onbewuft wa-re, dat zijn broeder *Radia* AGONG méde tot zijne tégenpartij behoord had; hij toonden hem derhalven alle vriendfchap en toegenégenheid. Doch deze van zijne goede vrienden en gunftelingen beroofd, en geen vertrouwen op het fchoon-voorkomend gelaat zijns broeders ftellende, fmeedde nieuwe von-den, en fpande met eenige mohammedaanfche geeftlijken aan, welken hij bewoog, om zommigen zijner overige gunftgenooten optezoeken, om, naar men zegt, met derzelver hulp, zijn boos opzet, om den *Mataran* in een tournooifpel te vermoorden, uittevoeren: maar de koning hier van kennis krijgende, zond zijnen oom, den ouden *Pangoran*, tot hem, en eifchte, dat *Radia* AGONG de naamen opgéven zou dergeenen, die aan dit fchelm-ftuk fchuldig waren; doch AGONG weigerde zulks, en ontkende het ftout-lijk: waaröp de koning hem van zijn prinslijk regt beroofde, en hem flegts 300 man tot zijnen dienft vergunde, met bevel, zig onder de tugt van den ouden *Tommagon*, te begéven, om dus, wijl die weleer hun beider leer-meefter was geweeft, verftand en wijsheid te léren betragten; belaftende hem verders, zig niet, tégen zijne koninglijke order, van daar te begéven. Voorts werden eenigen der voornaamfte ftaathouders en aanhangers van AGONG, met hunne vrouwen en kinderen omgebragt, wordende alleen ee-nige zuigelingen verfchoond, wier vaders eenige mohammedaanfche geeftlij-ken beklapt hadden.

HET was *Radia* AGONG onmogelijk zulk eene ftrenge wraaknéming en bitte-re fmert te verdragen. Hij nam dus het wanhopend befluit van met de wapens in de vuift te fterven; en koos te dien einde, uit zijne 300 mannen, omtrent vijftig der ftoutfte waaghalzen uit, die hij tot uitvoering van zijn befluit overhaalde; en hen allen aangemoedigd en tot wraak aangezet hebbende, trokken zij, allen gewapend en te paerde, naar het paleis, juift op den tijd dat de vorft met zijne édelen en rijksgrooten in den raad gezéten was. *Radia* AGONG drong met zijne bende door de wagten heen, vellende alles wat hem voorkwam en tégenftand bood. Aanftonds was alles in rep en roer; de koning bevool zijnen édelen en hovelingen deze geweldenaars te keer te gaan en hen allen te doden, behalven zijnen broeder, welken hij wilde, dat men zou verfchonen. Dit was zo dra niet belaft, of men viel op dezen woedenden hoop in, die, voor de overmagt moetende zwigten, allen ter néder gemaakt werden. —— De woedende en onftuimige broeder ziende, dat men hem verfchoonde, en den dood zoekende, vloog wanhopen-de in het heetfte gevegt in, ftotende veele hovelingen ter néder, en dwin-gende fchier elk ruimte te maken. Eindelijk riep de koning zijnen broeder toe, dat, indien hij nog wilde aflaten, en zig ftil houden, hem, op koning-lijk woord, het léven zou gefchonken zijn. Doch het was vergeefs. De moorder ging voort, en tragtte, onder het moorden, tot den koning door te dringen; en dit zou hem ook gemaklijk gelukt hebben, dewijl zig niemand, zonder bevél des konings, ter deeg durfde verwéren; en men hem ook niet durf-

de

de vatten, zijnde het eene aangenomene wet bij de Javaanen, dat niemand zijnen meerderen lévende grijpen mag, om hem gevangen te némen, op ſtraffe des doods. Ten laatſten werd een oud raadsheer en boezemvriend des konings door AGONG doorſtoken, hetwelk den koning zeer ter harte ging, die daaröp vertrok, en verklaarde, dat hij onſchuldig was aan het bloed zijns broeders, gévende toen bevél, dat elk zig mogt verwéren: en daaröp was het ook ſchielijk met *Radia* AGONG gedaan, wijl hij ten eerſten gedood werd.

DE koning liet zijnen broeder heerlijk begraven, en beweende eenige dagen zijnen dood, latende zelfs, ten téken van rouwe, zijn hair afſchéren. Hij beſloot ondertusſchen zig over het bedrijf der mohammedaanſche geeſtlijken te wréken. Te dien einde verkoos hij vier van zijne grootſte gunstelingen, die, door hem tot groote ampten verhéven zijnde, reeds een magtig volk onder zig hadden. Deze vier heeren waren, *Pangeran* ARIA, *Tommagon* NATA AIR NAWA, *Tommagon* SOURA NATA, en *Quey Nebey* WIERA PATRA. Zij namen dit werk op zig, belovende den koning getrouw te zijn, en zig ooſt, weſt, zuid en noord door de provincie *Mataran* verdeeld hebbende, hielden zij, zonder de minſte ergwaan te verwekken, eene nauwkeurige optékening van al de mohammedaanſche geeſtlijken en van hunne vrouwen en kinderen, beleggende hunne zaak zo wel, en némende zulke goede maatrégelen, tot uitvoering van dezelve, dat, op het losſen van eenen kanonſchoot, allen, die zij opgetékend hadden, omgebragt werden. Men ſchatte het getal der omgebragten op 5, of 6000 menſchen, zo mannen als vrouwen en kinderen.

DEN volgenden dag werden nog eenigen van de voornaamſte rijksgrooten in de raadsvergadering gevat, en met hunne vrouwen en kinderen om het léven gebragt. Dit ſchriklijk moorden verwekte nogthans eenige onluſten tuſſchen den koning, en zijnen oom, den ouden *Pangoran* PORBAYA, welken egter, door het wijs en voorzigtig beleid van des konings moeder, geſtild werden; en zédert dien tijd heeft men eene vreedzaame en geruſte regéring gehad, wijl de koning zig voortaan vriendlijk gedragen, en, door zijne zagtzinnigheid, bij alle zijne onderdaanen bemind gemaakt heeft.

DE *Souſouhounan* verſchijnt driemaal ter week' in de raadsvergadering, en des maandags of des ſaturdags woont hij het tournooiſpel bij. Alle morgen van omtrent 9 tot 12 uuren, behalven des vrijdags, moeten zijne amptenaaren zig vóór het paleis op het plein laten vinden, om gereed te zijn, ingeval de vorſt hen nodig mogt hebben, tot het uitvoeren zijner bevélen.

NIEMAND, dan alleen de keizer, heeft regt over dood en léven van eenen misdader. De gouverneurs, enz. eenen misdader in hun regtsgebied hebbende, moeten denzelven, geboeid, den keizer toezenden, die over denzelven vonnis wijſt. De fiskaalen zijn tévens de uitvoerers van het vonnis.

IN deze javaſche vergaderingen word veeltijds op gomgommen, trommen

en

en bekkens een groot geraas gemaakt; doch zodra als de koning ſtaat te komen, word hierméde opgehouden, en de vorſt, omringd van een groot getal lijfwagten, zet zig op zijne plaats; waaröp men ten eerſten tot het afdoen der zaaken overgaat. —— Groote misdaders worden op den afſtand van veertig of vijftig ſchréden van den koning voorgeſteld. Dezen zijn op eene vreeslijke wijs gekluiſterd, hebbende om den hals een blok dat nog te weêrszijde met een hout langs de armen nédergaat: zommigen hebben dan ook nog een blok aan de beenen; zo dat zij nauwlijks den eenen voet voor den anderen zetten kunnen: daarënboven word het blok aan den hals zomtijds vaſtgemaakt aan dat van de beenen, zodat de misdader zig niet overeind kan rigten, maar ſteeds in eene gebogene geſtalte moet blijven.

Op de aanklagt van den fiskaal, geſchied er, op bevél des konings, door twee der voornaamſte heeren uit den raad, omtrent den delinquant, en bij onpartijdige getuigen, daar te dien einde gecompareerd, een ſcherp onderzoek. Men dreigt den beſchuldigde en voornaamlijk de getuigen met de uitroeijing van hun en hun gantſche geſlagt, indien zij durven onderſtaan, vóór den raad, bezijden de waarheid te ſpréken. —— Vervolgens alles nauwkeuriglijk onderzogt zijnde, wat ter zaake dient, en de misdader klaarlijk ſchuldig bevonden zijnde en des doods waerdig, word hij ten doode veröordeeld, en het doodvonnis, het zij door kritzen, of anders, aan hem uitgevoerd. —— Huisbraaken, overſpel tusſchen getrouwden, dieverijen, en lasteraars worden van den koning met den dood geſtraft; doch hoererij van ongetrouwden word meer beſpotting- dan ſtrafwaerdig geägt.

De koning houd zijnen raad met de eerſte ſtaatsdienaars in den voorhof van het koninglijk paleis; maar op het buitenplein vergaderen de mindere ſtaatsdienaaren, die aldaar vertoeven moeten, tot zij geroepen worden, om van hunne zaaken verſlag te doen, of, om nieuwe bevélen te ontvangen. Wanneer de koning in den raad zit, heerſcht er, zelfs bij de grootſte en eerſte miniſters een diep ontzag en eerbied, zittende allen met ondergeſlagene beenen, en het lijf voorwaard naar de aarde gebogen, zonder dat zij hunne oogen durven naar de koninglijke majeſteit wenden, noch, zonder gevraagd te zijn, één woord ſpréken. —— Die nog wel de meeſte gemeenzaamheid met den vorſt hebben, en de meeſte vrijheid mogen gebruiken, zijn de *Pangorans* en *Tommagons*, welken zo veel als onderkoningen en ſtédehouders zijn.

Deze Pangorans en Tommagons regéren ieder over een bijzonder diſtrict. De *Tommagon Mataran* is de eerſte in bediening, wijl hij als koninglijke ſtédehouder over de provincie *Mataran* gebied, en, wijl hij den vorſt van alles dagelijks verſlag moet doen, is het tévens het zwaarſte ampt; doch het ſtaat hem vrij, de bekwaamſte mannen des rijks tot zijne médeſtanders te kiezen. —— Voor 't overige hebben de ſtéden, vlekken en dorpen bijzondere gouverneurs; die der dorpen en vlekken worden orankaijen genoemd.

Dezen moeten wéderöm telkens verslag doen aan de *Pangorans* van de bijzondere provinciën.

Voorts is op elke plaats nog een *Sabandaar*, of tolmeester, die aan twee ten hove daar toe benoemde grooten nauwkeurig rékening moeten doen. Behalven alle dezen heeft men onder de javasche regéring nog veelerlei andere mindere amptenaaren, zo wel in het burgerlijke als in het krijgswézen. — Ieder *Tommagon*, *Pangoran*, of gouverneur weet hoe veel volk hij altoos in gereedheid houden moet; zo dat in weinig tijds de koning eene légermagt van eenige honderd duizend man te velde kan brengen. De soldaaten zijn gewapend met musketten, pieken, kritzen en assagaijen; en over dezelven zijn, behalven de opperbevélhebbers, *Mantris*, hoofdlieden over duizend, en *Loeras*, hoofdlieden over honderd gesteld. — Verstonden deze lieden de europische krijgskunde; zij zouden, wégens hunne groote magt en onvertzaagdheid, ontzaglijk voor hunne tégenpartij zijn. Doch men ziet dikwils, dat hunne groote ménigte hun veeltijds schadelijker dan voordélig is.

Veele mindere amptenaaren: als, fiskaals en onderschouten doorlopen het geheele land, om ieders doen en laten gadeteslaan; zij staan onder vier bijzondere hoofden, of opperschouten, die hun verblijf aan het hof hebben, en aan dewelken zij van alles verslag moeten doen. Ook heeft de koning alöm zijne verspieders, die op de gouverneurs enz. agtgéven, en aan den *Tommagon Mataran* verslag doen.

Alle weeken, des maandags, of ook wel des saturdags, word op het plein vóór het paleis des konings een tournooispel gehouden, op hetwelk doorgaans wel 5 of 600 van de grootste heeren verschijnen, allen te paerd gezéten, en op de javasche wijs opgetooid, zo als ook hunne paerden. De kléding dezer heeren is een wit lijnwaaten of gebloemd zijden kleed om het middelijf geslagen, zijnde het bovenlijf naakt: op het hoofd hebben zij een wit javaasch mutsje, of eene soort van turban van zijde, van beide welke hoofddragten zij zig op dien tijd voorzien, om de eene of andere te kunnen némen, naar dat de hoofddragt des konings is, waarméde hij dien dag verschijnt, waaröm dan ook elk zijn oog op de komst des konings vestigt, om te zien of hij eene javasche muts of eenen turban op heeft. Ondertusschen word er lustig op trommen, bekkens, en gomgommen gespeeld. Zodra de koning, verzeld door eenige honderd gewapende lijfwagten, binnen het renperk getréden is, word het afgesloten, terwijl het rondöm door eenige duizend krijgslieden bezet is. De koning rijd dan het perk eens rond, wordende daarïn gevolgd door al de édellieden: wanneer de koning dan lust heeft zelve eenen ren in dit tournooispel te doen, zo kiest hij een' der grooten uit, die daardoor als uitgedaagd word, en de koning rent voorüit, gewapend met eene lancie, aan welker einde een groote knop is, wordende overäl door zijne lijfwagten, die dan uit alle magt lopen moeten, gevolgd.

De

De uitgedaagde zoekt ondertusſchen den *Souſouhounan* te onderhalen, en binnen het bereik zijner lancie, waarméde hij insgelijks voorzien is, te krijgen, om dus den koning te tonen, dat hij hem zou kunnen treffen; terwijl de koning tévens met zijne lancie de ſtooten van zijnen vervolger zoekt afteweéren. Ten einde van het renperk gekomen zijnde, wenden zij beiden ſchielijk om, en word nu de vervolger vervolgd: dit duurt dus dikwils over en weêr eenen geruimen tijd, zelfs worden zomtijds verſche paerden genomen, tot dat een van beiden een merklijk voordeel op zijne tégenpartij behaald heeft; doch de mindere weet zig bij deze gelégenheid tégen zijnen meerderen verſtandig te gedragen, niet opgeblazen of hoogmoedig, maar met eene geeſtige vaerdigheid zijn verkrégen voordeel op hem betoende.

Dit tournooiſpel duurt gemeenlijk van 's middags omtrent vier uuren tot 's avonds. Zij zitten daarbij zonderling te paerd op een' kleinen zadel, en met korte ſtijgbeugels. Het paerd regéren zij door middel van een' korten toom met een haakje, waaräan een touw is, dat zij om het lijf doen; op deze wijze wéten zij, zelfs in het volle rennen, het beeſt met hun lichaam te beſtieren, terwijl zij met beide handen de lancie behandelen, en hunne tégenpartij daarméde uit den zadel tragten te ligten; hetwelk egter zelden gebeurd, wijl zij zig, door hunne ongemeene vaerdigheid, daar voor ook wéten te hoeden, en de lancie van hunne tégenpartijen aftekéren. Zulke tournooiſpellen worden, gelijk men mij verzékerd heeft, ook in Bantam, Japare, Tubaon, en andere plaatzen gehouden.

Het paleis der *Souſouhounans* word van binnen, niet alleen over dag, maar ook des nagts, door zijne gewapende vrouwen bewaard. Geen mansperſoon, behalven den koning, mag daar binnen vernagten. Het getal dezer vrouwen begroten de Javaanen op tienduizend, welken wéderöm ook haare gebiedſters hebben, naar welker bevélen zij moeten luiſteren; deze vrouwen zijn tot wagterinnen en dienaareſſen van den koning en van zijne vrouwen en bijzitten. —— Dagelijks komen eenigen dezer vrouwen, volgens haare beurt-ordeningen, uit het koninglijk hof te voorſchijn, om het huis- en keukenwerk te verrigten; anderen om de wagten waartenémen aan de poorten, ingangen, enz. om zorg te dragen, dat niemand, dien het niet geoorlofd is, binnen, noch geen der vrouwen, zonder oorlof of bevél, naar buiten tréde. Hier toe worden gemeenlijk de oudſten gebruikt; terwijl de jongeren gebruikt worden om den koning en deszelfs vrouwen en bijwijven te dienen. Deze vrouwsperſoonen mogen ieder op haare vrije beurt uit het paleis gaan, doch niet zonder het geleide van haare meeſtereſſe, die het opzigt over haar heeft.

De koning heeft gemeenlijk vier getrouwde vrouwen, die uit de édelſte en doorlugtigſte geſlagten zijn; en benévens dezen nog vierhonderd van de ſchoonſte jonge maagden, die den koning altijd ten dienſte ſtaan, en zijne lijfwagterinnen zijn. Van dezen moeten zommigen den vorſt dagelijks

overäl verzellen. Zij zijn gewapend met lanciën en ligt fchietgeweer; eenige anderen moeten allerhande noodwendigheden dragen : als, pinang, firibo, bétel, tabak, en een klein matje om op te zitten; eene derzelven draagt het zonnefcherm, eene andere de waijer, enz. ===

SCHOON de koning nu behalven zijne vrouwen een goed aantal bijzitten heeft, zo gebeurt het dan egter nog wel, dat hij er eene uit de wagterinnen kieft tot zijnen dienft; doch men agt dezulken gelukkiger, die hij aan zijne heeren en grooten ten hove geeft; ook tragt elk dezer hovelingen die gunft van den koning te verwerven, dat hij hem eene dezer maagden fchenkt. De koning komende te overlijden, mogen deze bijwijven nooit weêr aan eenen anderen man gegéven worden.

ZOMTIJDS laat de koning, na het tournooifpel, of bij andere gelégenheden, voor zijne grooten en hooge amptenaaren eén gaftmaal aanregten; wordende te dien einde in den voorhof verfcheidene kleine lootzen, in eene halve maans wijze gedaante, tégen over de koninglijke loots of tent opgeflagen. Onder elke loots of tent kunnen zig twintig of vierentwintig perfoonen plaatzen; maar die des konings is grooter en munt uit boven de anderen. Uit deze kan de koning zijne gasten allen overzien, en hij kan insgelijks door allen gezien worden. De *Tommagons* en *Pangorans*, als ook de nabeftaanden des konings, éten bij zijne majefteit in de tent; en er word alsdan in zulken overvloed van allerlei lekkernijen opgedifcht, dat eene groote ménigte van dienaaren, als ook de lijffchutten; welken het overfchot gegéven word, meer dan hun maal daar meê kunnen doen.

GEDURENDE, doch voornaamlijk na den maaltijd, word er door eenige jonge dansmaagden, die allen op het pragtigfte uitgedoft zijn, gedanft. Een kleed van eene blauwe, zwarte, of andere kleur, met fraije bloemen, en zilveren en gouden fterren bezaaid, bedekt haar onderlijf; den boezem bedekken zij met een' fraai gekleurden zijden doek, welks beide tippen, onder de armen, in het kleed, dat zij om de middel geflagen hebben, ingeftoken zijn, gaande voor het overige naakt; haar hair is fraai gekruld en met bloemen vercierd; om de armen en beenen dragen zij verfcheidene gouden banden en ringen. Voor het overige zijn deze dansmaagden, fchoon zij wat zwart zijn, egter de lélijkften niet. === Elke doet haar beft, om zig door haare bevalligheid, en behendigheid in het dansfen, aangenaam te maken. Haar dansfen beftaat ondertusfchen flegts in allerhande lugtige fprongen, op het geluid der gomgommen, fluiten en van fnarenfpel. De koning verëert de bekwaamften dezer danfferesfen eenige gefchenken van gouden ringen en andere vercierfelen. Zomtijds begeert de koning, dat eenige heeren ook hunne dansferesfen zullen doen ten hove komen, om tégen die des konings om prijs te dansfen, waarméde dan veeltijds den gantfchen nagt word doorgebragt.

BEHALVEN deze vermaaklijkheden heeft men er nog verfcheidene anderen: als, van fchermers, klugtfpélers, gochelaars, enz. De *Soufouhounan* neemt

neemt zomtijds ook het vermaak van de jagt, of flijt zijnen tijd bij zijne vrouwen en bijzitten.

De koning van Bantam, die, gelijk wij reeds gezegd hebben, over het westlijk gedeelte van Java regeert, voert geen zo grooten ſtaat, en aan zijn hof heerſcht zo veel luiſter niet, hoewel hij voor het overige ook eene volſtrekte magt over zijne onderdaanen gebruikt. —— Hij kan insgelijks in weinig tijds eene kloeke land- en zeemagt te zamen brengen; doch nooit zijn de Bantammers tégen ons op Batavia beſtand geweeſt, hoe dikwils zij pogingen in 't werk geſteld hebben: maar zij hebben meestäl met ſchade en ſchande van hunne ondernémingen moeten afzien; waaröm zij zig dan ook zédert eenigen tijd meer ſtil gehouden hebben, voornaamlijk na dat men hun reeds meer dan eens heeft doen ondervinden, dat wij, in tijd van oorlog, ſlegts met twee of drie wélgewapende ſchépen, de ſtad Bantam zodanig konden inſluiten en bezetten, dat hunne geheele zeevaart daardoor belet was, en zij dikwils uit dien hoofde genoodzaakt waren den vréde te zoeken.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Afkomſt, geſtàlte, aart, en wreedheid der Javaanen. *De* Amokſpélers, *derzelver woede, en heilloofe aanregtingen. Ondeugden, krijgs-orde, waakzaamheid, en wapenen der eerſtgemelden. Hunne kléding, godsdienſt, wijs van trouwen, opvoeding, eedzwéring, woningen, en gebouwen. Staathouding der grooten. Groetingen, gaſtmaalen, en vreugdebedrijven derzelven. Slaaven, ſlavinnen, ambagtslieden, handelaars, en koopmanſchappen op* Groot-Java. *Javaſche markten, zeevaart, ſchépen, enz.*

Dus ver dit weinige van het javaſche regérings-wezen gezegd hebbende, zullen wij nog iets van de zéden, den aart, en inborſt der Javaanen zeggen. —— Deze volken beroemen zig van de Chineeſen afkomſtig te zijn, van welke natie eenigen, door den Tartaar uit hun vaderland verdréven, zig op het eiland Groot-Java neërgezet hebbende, in vervolg van tijd tot zulk een magtig volk zijn verménigvuldigd; hebbende zig vervolgens, naar het eiland, *Javaanen* genoemd.

Zij zijn doorgaans van eene middelmaatige geſtalte, ſterk en grof van léden en ſpieren, vrij gezet, en breed van aangezigt, met verhévene kaaken, platte neuſen, groote ooglédén, en kleine oogen, hunne huid is zwart, ten minſten van eene ſterke taankleur. Zij willen voor de be-

ſchaafdſte en zédigſte volken van het ooſten geägt zijn; doch over 't algemeen bevind men, dat zij trots, ſtout, trouwloos, bedrieglijk, liſtig, wreed van aart, tuk op moord, en onverzoenlijk zijn, wanneer zij zig belédigd agten; en als zij in den oorlog de overhand krijgen, word niets bij hen geſpaard, waarïn zij zeer wél met de Sumatraanen over ëenkomen. —— Wanneer zij eenen tweestrijd beginnen, ſcheiden zij niet ligt uit, voor dat één van beiden van het léven beroofd is. Maar, de overwinnaar, wétende dat hij nu ook moet geſtraft worden, loopt dan als woedende, door het onmatig gebruik van de amfioen, langs de ſtraaten en wégen, roepende *amok*, *amok*, vermoordende alles wat hem ontmoet, zelfs geen vrouwen noch kinderen ſparende, zo lang tot dat deze dolle *amok*roeper zelve geveld of gevangen genomen word; dit laatſte gebeurt egter het minſt, doordien elk ſchroomt hem nábij te komen.

Zij komen dikwils om kleine beuzelarijën of een gering ongelijk, dat zij ménen van iemand ontvangen te hebben, tot zulk eene dolle razernij. Gemeenlijk zullen zij zig eerſt zien te wréken aan dengeenen, door welken zij denken belédigd te zijn, waarna ook anderen het ſlagtöffer hunner heilloose woede moeten worden.

Niet alleen dat deze dolheid in de javaſche ſtéden plaats heeft, maar zelfs in de ſtad Batavia heeft men dikwils zulke rampzalige *amok*roepers onder de Javaanen, die aldaar wonen, gehad; waaröm de hooge regéring op Batavia genoodzaakt is geworden, zulke *amok*ſpélers, wanneer zij ze gevangen kunnen bekomen, met een' verſchriklijken dood te ſtraffen, gelijk zulks meer dan eens bij mijn' tijd gebeurd is. —— Men bind zulk eenen op een kruis, waarna men hem met gloeijende tangen de borſten afnijpt, en vervolgens van onder op radbraakt. Deze lieden géven bij dit alles geen blijk van vrees of verſlagenheid, als zij ter ſtrafplaats geleid worden, zelfs hoort men hen, onder de uitvoering van het vonnis aan hun, niet eens ſchreeuwen, ja men ziet kwalijk dat zij eene traan laten. Ik heb verſcheidene maalen zulken misdaderen op Batavia zien regt geſchieden.

In 't algemeen bezitten de Javaanen zo weinige deugden, en daarëntégen zo veele haatlijke ondeugden, dat men de eerſten zelden in hun ziet doorſtralen. Zij wéten hun kwaad en hunne boosheid zo behendig te bedekken en zig zo geveinsd te gedragen, dat, indien men niet wél toeziet, men, eer men het haaſt weet, door hunne loosheid verſtrikt is. Zij zijn ook heerſch- en ſtaatzugtig, wellustig, gierig, hebzugtig, zo dat men veelen onder hen vind, die, zo als men zegt, niets kunnen laten liggen, dan dat te heet of te zwaar is. Als zij in den ſtrijd zijn, is hun lieffte werk op buit te gaan, te roven en te plunderen, ſchoon zij anders hunne krijgsoverſten niet ligt verlaten, en, door hunne vijänden in het nauw gebragt zijnde, vegten zij als leeuwen en met de uiterſte verwoedheid, zig niet ontziende, om tégen het heetſte vuur intelopen, om met hunne kritſen te vellen al wat zij kunnen bereiken. In de behandeling van geſchut zijn zij

zeer

zeer onërvaren. In tijd van oorlog worden zij gepreſt tot den krijg; doch men verzorgd hen dan van klédingen, wapenen, rijſt en gedroogde viſch tot hunn' mondkoſt.

De voornaamſte ſtéden der Javaanen zijn in verſcheidene kwartieren verdeeld; en over elk kwartier of wijk is een *Orankay* of heer, die daarïn het gebied voert, en van alle voorvallende zaaken verſlag moet doen, het zij onmiddelijk aan den vorſt zelven, of aan dezulken, die door den vorſt daartoe geſteld zijn. = Wanneer er eenig ongemak in eene plaats is, het zij van brand, oproer, of anderzins, ook wanneer men den vijänd vreeſt, word er op eene groote trom, dergelijke wij in Bantam zagen, geſlagen, om de lieden daarömheen te zaam te trekken; en, wijl men het geluid van zulk eene trom al eenige mijlen in den omtrek horen kan, ziet men in korten tijd eene talloofe ſchaar naar die plaats zig vergaderen. = Voor het overige word in alle plaatzen ook eene ſtrikte wagt gehouden, alle doortogten, pleinen, hoeken van ſtraaten, wallen, poorten, enz. worden ſterk bewaakt; en het is zelfs gevaarlijk des nagts de ſtraaten eener javaſche ſtad te gebruiken, wijl men zeer ligt door deze lieden zou kunnen neêrgemaakt worden.

Hunne wapenen zijn, kritzen of dolken, ſpiesſen, ſabels, ſchilden, asſagaijen, en ſpatten. Deze laatſten zijn eene ſoort van lanciën of pieken van hout, waarvan de ſcherpe punten een weinig gebrand zijn, en vervolgens met ſnood vergif beſtréken; wanneer zij iemand daarméde kwetzen, blijven er eenige deeltjes van de gebrande punten in de wonden ſtéken, waardoör zwaare toevallen en dikwils zeer ſchielijk de dood veröorzaakt word. = De Makasſers hebben deze ſpatten ook, waardoor veelen van de onzen in den oorlog tégen deze wrévelzugtige natië geſneuveld zijn. Toen wij, in het jaar 1660, eenen togt naar dit koningrijk déden, vreesden veele oude ſoldaaten meer van deze vergifte ſpatten, dan van eenig ander wapen der Makasſeren: doch de uitkomſt leerde toen, dat zij zo dodelijk niet waren gelijk men meende, wijl de geenen, die er méde gekwetſt werden, weêr ſpoedig genézen waren.

Der Javaanen kléding is gantſch niet pragtig. Zij hebben ſlegts een kleed van katoenen lijnwaat, of, indien zij van eenigen rang of aanzien zijn, van zijde of andere ſtof, drie of viermaal om het lijf geſlagen, het welk hun van de heupen tot éven over de kniën komt; om het hoofd hebben zij eenen doek turbanswijs omgewonden; doch de kruin des hoofds blijft ongedekt, wijl de doek ſlegts als een rand rondöm het hoofd gaat: maar de aanzienlijkſte en ook oude lieden dragen nog een katoenen mutsje op het hoofd. De gemeene man loopt genoegzaam geheel naakt, hebbende ſlegts een' doek, die om de heup geſlagen is, en tusſchen de beenen doorgaät, om de ſchaamte te dekken. Zo wel onder de voornaame als onder de gemeene lieden vind men weinigen, die ſchoenen of pantoffels dragen. Hun

hair,

hair, dat zij niet laten groeijen, fméren zij met klapperolij; en den baard trekken zij uit, gelijk de Amboineefen.

De kléding der aanzienlijke vrouwen is weinig of niet onderfcheiden van die der gemeenen, uitgezonderd, dat de rijkften wel een zijden of gebloemd kleed om het onderlijf flaan. Doch, in plaats van hetzelve om de heup te doen, gelijk andere vrouwen in Indiën, doen zij het boven de borften onder de armen, het welk haar dan éven tot op de kniën hangt, gaande voor het overige geheel naakt. Deze kléding ftaat haar niet zeer aanvallig. Zij wéten van weinig vercierzelen; het hair binden zij op het agterhoofd te zamen en laten het dan op den rug afhangen. Haar ganfche lichaam fméren zij met een fmeerfel van *borreborry*, hetwelk eene foort van faffraan is, van fandelhout, en andere inmengzels, waardoor zij zig in de oogen van eenen Europeër juift niet te behaaglijker maken. — Zij houden egter veel van zig te baden en te wasfchen; en men ziet ze daaröm ook dagelijks in de rivieren zig baden, de mans- met de vrouwsperfoonen, zonder eenige fchaamte. Zij kunnen zeer wél zwemmen, oefenende zig daarïn van jongs af: doch zij doen het op eene geheel andere wijs; want zij flaan met de armen niet van zig uit, maar zwemmen er omtrent meê als de honden met de voorfte pooten, en op deze wijs zwemmen de meefte Indiäanen; niettemin kunnen zij op die wijs zeer fpoedig voortfchieten, gelijk ik zulks ménigmaal met verwondering gezien heb.

Men zal zelden eenen Javaan zien, of hij is met eene krits gewapend, zelfs dragen kleine jongens en de vrouwsperfoonen dezelven. Het is eene foort van dolk, die agter omtrent drie vinger breed is, en voor fpits toeloopt, zijnde meéftendeels gevlamd, met een yvooren hegt. Zommigen hebben ze van zilver, en met fraije fteenen ingelegd. Op deze wapens vertrouwen zij zig meer dan op eenige anderen.

De godsdienft der Javaanen is de mohammedaanfche: zij waren eertijds Heidenen, doch de Mooren hebben zo veel uitgewerkt, dat zij zédert het jaar 1560 het mohammedaandom hebben beginnen te omhelzen; en van dien tijd af is de mohammedaanfche leer door gantfch Ooften verfpreid geworden. Hunne priefters of geeftlijken zijn meeftendeels Arabiers van *Mocha* en andere plaatzen. Men vind ondertusfchen, landwaard in, op zommige plaatzen nog Heidenen, navolgers der leere van PYTHAGORAS.

De Javaanen trouwen zo veele vrouwen als zij willen, en houden, behalven dezelven, ook nog flavinnen tot bijzitten. De plegtigheden des huwlijks worden op de moorfche wijs verrigt. De meisjes, die, zo wel als de jongens, tot haar agtfte of tiende jaar naakt lopen, worden met haar dertiende of veertiende jaar reeds ten huwlijk gegéven.

Hunne wijs van eedzwéren is zonderling. Zij ftéken naamlijk de punt hunner krits in het water, en laten hetzelve op de tong druipen, bevestigende dan, door te wenfchen, dat zij niet ongeftraft mogen blijven, dat zij

het

het beloofde in alle deelen zullen houden en nakomen. Doch men kan hen op hunne eeden nogthans weinig vertrouwen.

De huizen en gebouwen der Javaanen, zelfs in de voornaamste koopsté-den, zijn niet ordenlijk en in eene gerégelde schikking gebouwd; maar staan hier en daar en ginds en weêr door malkanderen. Zommigen derzelven zijn wel groot en ruim, doch niet hoog; van onder veeltijds van steen, of van leemäarde, en van boven met bamboezen en palmbladen gedekt, hebbende geen cieraad ter waereld. Doch in de woningen der aanzienlijke lieden vind men nog wel bengaalsche matten, spreijen en behangzels; en dezen staan ook veeltijds een weinig boven den grond verhéven, hebben ook meest al-len verscheidene vertrekken, aangenaame lommerrijke lusthoven en gaande-rijen. Zolders of bovenvertrekken vind men in hunne huizen niet, ook geen glazen vensters, noch sloten aan de deuren. In plaats van glasvensters hebben zij rieten tralievensters; zommigen hebben er ook schuiven voor, om dezelven open en toe te kunnen doen. De kooplieden bouwen ook brandvrije pakhuizen van steen. Zommigen der voornaamste Javaanen heb-ben agter hunne woning een klein gebédehuis, met eenen waterbak, om zig te wasschen. Doch de geenen, die nabij eene rivier wonen, hebben hunne overdekte waschplaatzen aan dezèlven. ═══

De grooten van Java houden een' aanzienlijken staat. Zij hebben ge-meenlijk, als zij over straat gaan, een groot gevolg van slaaven, zo om hunne wapens en zonneschermen, als pinangbekkens, wélriekende spéce-rijen, konfituuren, enz. te dragen. Voor deze heeren moet een ieder uit den weg gaan; de geringe lieden hurken zelfs néder, tot dat de heer met zijn gevolg voorbij gepasseerd is. Zij zijn anders voor het uiterlijke beleefd, doch tévens zeer geveinsd. Als zij malkanderen ontmoeten, groeten zij met de regte hand aan den linken voet te brengen, en vervolgens over het aange-zigt en het hoofd te strijken. Zij zijn ook groote liefhebbers van gaste-rijen, waarïn de een boven den anderen tragt uittemunten. Hunne vrou-wen en bijzitten vermaken de gasten met haar danssen en spélen. ═══ Zij éten, éven als andere indische volken, van de aarde, en gebruiken geen lé-pels noch vorken, maar éten met de vingers. Hun drank word van rijst gemaakt, en zij zijn ook groote liefhebbers van tabak, bétel en aréka. ═══ Het word bij de Javaanen en alle andere indische natiën, doch voornaamlijk bij de Mooren en Baniaanen voor schandelijk gehouden, zijn water staande te maken; zij hurken te dien einde néder, gelijk de vrouwen.

De vaerdigheid der Javaanen is ongemeen. Ik heb mij ménigmaal ver-wonderd over hunne behendigheid in het kaatsspel, wijl zij met het onder-ste van den voet, met de kniën of met de elleboogen malkanderen den bal toekaatzen.

Men vind onder de Javaanen allerhande handwerkslieden; doch voor-naamlijk zijn zij kunstig in het maken hunner wapens, als kritsen, assagai-jen, enz. die zij zeer fraai beärbeiden. De slaaven en slavinnen gebruiken

zij tot den akkerbouw, en laten hun de landerijen, indien zij ze niet aan de boeren verpagten, beärbeiden, en de vrugten inzamelen, hetwelk zelfs zeer veel door de grootste édellieden in 't werk gesteld word. Zommigen houden hunne slavinnen ook om te spinnen, te wéven, te borduuren, enz. of laten ze hier en daar op de markten met de voortbrengzels hunner landerijen zitten, om die te verkopen.

De handel der Javaanen is ook aanmerklijk. Zij varen met hunne schépen niet alleen op de voornaamste zeeplaatzen van Groot- en Klein-Java, maar ook op andere landen en rijken: als, op Sumatra, Siam, Malakke, Borneo, Celebes, Botton, de Moluksche eilanden, Amboina, Banda, Solor, Tymor, Byma, en andere oorden. —— De bewoners dezer laatsten varen ook, met goedkeuring der Nederlanderen, sterk op Batavia, daar zij met Christenen, Mooren en Chineesen hunnen handel vrijlijk mogen drijven; gelijk men dan ook schier altijd zeer veelen van deze volken op de reede van Batavia en in de stad vind. ——

De javasche kooplieden zijn zeer schrander in den handel, en daar zij iemand, voornaamlijk als het een Christen is, bedriegen kunnen, zullen zij er zig niet lang op bedenken. Zij wéten de péper zeer wél te vervalschen, en iemand, die er niet zeer kundig op is, daar méde te bedriegen. Zij schrijven met karacters op chineesch papier, dat zeer dun, grauwägtig en doorschijnende is, of ook wel met een ijzeren of staalen stift op bladen van palmboomen, die zij daartoe bereiden, gebruikende, éven als de Chineesen, weinig letters of tékens om hunne gedagten ter néder te stellen. Waaröm zij ons dikwils belachen, dat wij zo veel moeten schrijven, om het geen op 't papier te zetten, dat zij met weinig moeite en weinige tékens uitdrukken. De algemeene spraak op Java is de maleitsche, die zeer vloeijende en ligt om te léren is. Deze spraak word in meest al de gewesten, tusschen Groot-Java en Nova-Guinéa gelégen, gesproken.

De voornaamste handel van Java bestaat in het uit- en invoeren van rijst, péper, kokosnooten, klapper-olij, zout, en veelerlei andere waaren. Groot-Java lévert ook suiker, doch meest bruine, veel gengber, borreborry, péper, arak, en overvloed van allerhande lévensmiddelen. Men handelt er ook sterk in alle soorten van bengaalsche, coromandelsche en suratsche stoffen, katoenen lijnwaaten, sprijën, matten, fotas, zijnde kleeden, die de vrouwen dragen; voorts lak, benjoin, schildpad, spiegelharst, tin, lood, porcelijn, thee, sandelhout, nooten, nagelen, foely, kaneel, olijfantstanden, enz. In de javasche koopstéden, voornaamlijk in Bantam en Japare, vind men, zo op de markten als elders, genoegzaam alles te koop, wat men in deze gewesten zou kunnen begéren. Het is vermaaklijk de koopplaatzen of markten te doorwandelen, daar men de Javaanen, zo mans- als vrouws-persoonen, zelfs kleine jongens en meisjes, in de kraamen ziet, en hunne waaren aan de voorbijgaanden veilen, ieder om het meest de zijnen aanprijzende. Hier ziet men kraamen met wapentuig: als, fraije kritzen,

zen, ſpieſſen, mesſen, aſſagaijen, enz. daar heeft men kraamen met allerhande fraije ſtoffen en katoenen; op zommige plaatzen heeft men kraamen met chineeſch en japanſch porcelein, juweelen, en vercierſels; aan eenen anderen oord vind men drogerijen, kruiden, gommen, enz. Allerleie lévensmiddelen, zo van ooft als veelerlei vrugten, het zij verſchen of ingemaakte; ook rijſt, katjang, kitzery, en andere graanen; van gevogelte: als, ganzen, eenden, hoenders, duiven; insgelijks viſch: als, kacop, ſteenbraaſſem, peci pampis, krabben, kreeften, oeſters, enz. en gedroogde viſch kan men overäl in ménigte bekomen. Men heeft er ook geen gebrek aan oſſen-, buffels-, ſchaapen-, en hertenvleeſch.

Doch zédert de opkomſt en bloei van Batavia is de handel en zeevaart der Javaanen merklijk afgenomen, en zijn derzelver ſtéden niet meer zo bloeijende als eertijds. Evenwel, ſchoon hunne zeevaart niet meer zo ſterk is, overtreft Groot-Java nogthans daarïn alle andere ooſterſche landen. —— Hunne koopvaardijſchépen, *jonken* genoemd, zijn omtrent van twee- of driehonderd lasten, en voeren boegſpriet, grooten-, fokken-, en bezaans-maſt, doch geen ſteng-, mars-, of top-zeilen, maar zij hebben groote vierkante onderzeilen op, van ſtroo of bast van kokosnooten gemaakt. Het bovenſte verdek dezer jonken is zeer hoog, het ruim beſtaat uit verſcheidene afdeelinlingen, en het agterſchip ſteekt zeer ver uit, daar ook de kajuit of kapiteins-kamer is. Als zij zig in zee begéven, neemt ieder zijne vrouwen en kinderen méde op het ſchip, voornaamlijk als de reis wat ver is. —— Zij bouwen ook eene ſoort van galeijen, *fuſten* genoemd, die zij voornaamlijk in den oorlog gebruiken. Zij hebben ook galjooten, die veel overëenkomſt hebben met de europiſche galeijen. Dezen gebruiken zij ook tégen hunne vijanden. —— De Javaanen hebben ook nog andere ſoorten van vaartuigen: als, tinangs, prauwen en vliegers, die zij van allerlei grootte en vorm maken; doch gemeenlijk zijn dezelven voor en agter ſpits, en van onder plat; waaröm zij met deze vaartuigen, het zij door middel van riemen, of met een zeil, zeer ſnel kunnen voortkomen. Zommigen zijn met fraije voor- en agterſtévens, verdekken en tenten voorzien, en dienen uit dien hoofde inzonderheid tot vermaak der javaſche heeren en dames. De tinangs der visſers, en derzulken, die eetwaaren, ooft en vrugten te koop brengen, van de eene naar de andere plaats, worden, om hunne ſnelle vaart, bij de Néderlanders gemeenlijk *vliegers* genoemd; en indedaad zij zijn zo ſnelzeilende, dat zij eer ſchijnen te vliegen, wijl zij tot op vier ſtreeken bij den wind voortzeilen. Het zeil van deze vaartuigen is meeſtendeels aan twee, zomtijds aan meer maſten vaſt, naar dat de grootte van het vaartuig het verëiſcht; het is niet vierkant, maar bezaanswijs; het roer beſtaat uit een' bamboes, waaräan van onder een houten bred is vaſtgemaakt; hetzelve hangt ter zijden aan den agterſtéven. Doch de kleinſte ſoorten dezer vaartuigen worden door eenen *Pangayer* geſtierd. —— De kanôs zijn uitgehoolde ſtammen van boomen, voor en agter ſpits toelopende, en te weers-

zijde met een' zwaaren bamboes, die in het water ruft, voorzien, omdat zij niet zouden omvallen; fchoon deze volken van Indiën er anders niet veel zwarigheid in ftellen of zij met eene kano omflaan, doorzien zij zig zo wél op het zwemmen verftaan, dat zij niet ligt gevaar lopen van daaröm te verdrinken, maar hun ongetuimeld vaartuig heel fchielijk wéten weer omtekéren.

Dit agten wij van de zéden en gewoonten der Javaanen genoeg gezegd, weshalven wij het daar bij zullen laten: doch, voor dat wij ons tòt onze terugreis van Batavia naar het vaderland begéven, zullen wij nog eenige bijzonderheden van Groot-Java, betreffende de dieren, planten, en gewasfen aanmerken, en daartoe het volgende hoofdftuk fchikken, hetwelk wij dan ook met eene befchrijving van den tégenwoordigen ftaat van Batavia zullen fluiten.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Gedierte van Java. *Het gevegt der haanen. De vogel* Cafuaris. *Eigenfchappen der camelions, kakkerlakken, duizendbeenen, fchorpioenen, fpinnen, muggen, en andere ongedierten, in de* Ooftindiën, *befchréven.* Javafche *planten, en fruiten, ronde, witte, en lange péper, pompelmoes, druiven, gulden appelen, jaca, durions, ananas, bananas, mangas, en mangaftangas. Tégenwoordige ftaat en gefteldheid van* Batavia.

Men vind op *Java* veelerlei gedierte: als, paerden, osfen, fchaapen, geiten, buffels, verkens; ook veele rinocerosfen, tijgers, krokodillen, flangen, en ander ongedierte. De wilde zwijnen worden hier door de Néderlanders veel gefchoten, en verftrekken hier tot een aangenaam wildbraad.

Onder het pluimgedierte zijn de haanen inzonderheid bij de Javaanen geägt; en worden dezelven hier zeer veel door hen gefokt, niet om ze tot fpijs te gebruiken; maar om zig daarméde te vermaken. Zij laten dezelven, op daartoe beftemde plaatzen, voor eene ménigte aanfchouwers, vegten, wordende dikwils groote weddenfchappen bij deze gelégenheid gedaan.

Onder de zeldzaame vogels mag te regt de *Cafuaris* geteld worden. Dit dier, hetwelk omtrent de grootte van eenen kalkoenfchen haan heeft, heeft eenen hoogen bultrug, en zwarte véderen; doch hij heeft geen vleugels noch ftaert, ook is hij zonder tong; zijne uitftékende borft is zeer hard, en als met een fchild gewapend; over zijnen kop heeft hij eenige harde kwabben hangen; zijne klauwen en véderen hebben veel gelijkheid met die

van den ftruisvogel; en hij is ook hoog en fterk van pooten; hij flokt ook, éven als dezelve, lood, ijzer, fteenen, en dergelijken op. Men vind deze vogels zeer veel op de eilanden van Banda. — Het geen wel het zonderlingfte van dezen vogel is, is zijn gang; als hij gaat naamlijk, fchopt hij altijd agterüit, en loopt dus eenigzins fpringende voort. Toen ik, in 1658, en in het begin van 1659, mijn verblijf in het kafteel van Batavia had, zagen wij dagelijks deze dieren voor onze woning, en wij vermaakten er ons dikwils meê.

Op het eiland *Java* woont ook de *Camelion*, een dier van grootte als een kleine wézel, doch op verre na zo fraai niet. Men zegt, dat hij geen voedzel gebruikt, maar alleen van de lugt en den wind leeft. De huid is met een donker vaal hair bezet, hetwelk zeer glad en glimmende zijnde, maakt, dat dezelve als doorfchijnende is. Dit fchijnt aanleiding gegéven te hebben tot het zeggen, dat de *Camelion* zig in allerlei kleuren verändert, naar dat die zijn, waaröp men hem plaatft. Wij hebben dit egter nooit bevonden; want, wijl dit dier zeer mak is, hebben wij dikwils de proef daarvan genomen, en het op dingen van onderfcheidene kleuren geplaatft; doch nooit eenige verändering daaräan befpeurd. Het zou ondertusfchen kunnen wézen, gelijk zommigen ménen, dat dit dier zig flegts op zommige tijden van 't jaar verändert, naar dat het heeter of kouder is.

Hagedissen worden hier op *Java*, zo als op de meefte plaatzen van Indiën, in groote ménigte gevonden. Men vind ze in de meefte huizen, daar zij zig in fcheuren en reeten der wanden ophouden; zij doen egter geen kwaad, maar zijn zeer vrijpostig, wijl zij niet fchromen tot op de tafel te komen, of den flapenden over het lijf en aangezigt te kruipen, gelijk mij ménigmaal in het kafteel van Batavia gebeurd is. Ik vond dezelven zeer koud.

Veel laftiger zijn de *Kakkerlakken*, bij de Portugeefen *Barattes* genoemd. Het is een vliegend dier en eene foort van groote tor van eene roodägtige kleur. Men vind dezelven in de huizen en op de fchépen, voornaamlijk als die wat oud beginnen te worden, bij duizenden. Zij doen veel fchade aan klédеren, boeken, papieren, enz. doordien zij àlles aan ftukken knagen; en men kan nauwlijks voorzorg genoeg gebruiken, om alles voor dezelven wegtefluiten. Zij beletten iemand dikwils, door hun bijten, het flapen; en als men dezelven behandelt, géven de handen nog lang daarna eenen lélijken ftinkenden reuk van zig.

De *Duizendbeenen*, bij de Portugeefen *Centipes* genoemd, zijn zeer venijnig, wijl derzelver fteeken, indien men niet vaerdig de nodige middelen aanwend, zeer pijnlijk zijn en zwaare toevallen verwekken. Zij onthouden zig gaern in vogtige plaatzen. Wij vonden er dikwils in de fchépen, die de lengte van 6 of 7 duim en de dikte van een' kleinen vinger hadden. De matroofen wel de gewoonte hebbende, bij gebrek van een drinkvat, door middel van eene houten pijp uit een watervat te drinken, is het wel ge-

beurd dat een duizendbeen, in zulk eene pijp gekropen zijnde, door het zuigen in den mond van den zulken kwam, en door zijne fenijnige beeten denzelven in het vervolg leerde voorzigtiger zijn. Ik weet egter niet, dat ooit iemand, eenig ander ongemak, dan de hévige pijn, die de beeten veröorzaken, er van gehad heeft, wanneer hij zig tijdiglijk van goede middelen bediende.

Schorpioenen zijn in de Indiën ook zeer gemeen. Deze dieren doen veel kwaad, en derzelver fteeken zijn ook zeer fenijnig, fchoon zij fchier onmerkbaar zijn; doch wanneer men er ten eerften middelen tégen aanwend, hinderen deze beeten niet.

Ik heb ook verfcheidene maalen eene zeer lélijke foort van fpinnekoppen gezien, die omtrent de grootte van eene dukaton hadden, en, wat de geftalte betreft, niet kwalijk naar krabben geléken.

Men word in Indiën ook zeer gekweld door eene foort van muggen, die men *musfchieten* noemt, en zeer fenijnig zijn. Derzelver fteeken verwekken lélijke puiften, en dikwils kwaadäartige zweeren, indien men zig ook niet bijtijds van middelen bedient, die het kwaad verhoeden. Zij onthouden zig meeft aan fompige oorden, fchoon men ze ook in de huizen, fchépen, en fchier overäl vind. Door het maken van rook kan men ze beft verdrijven. —— Ook heeft men in Indiën eene andere foort van vliegen, *vuurvliegjes* genoemd. Dezen hebben op den rug een zwart blaasje, waarïn een vogt befloten is, het welk des nagts een flikkerend lichtje geeft.

Veele drogerijen, gommen, kruiden, enz. in de geneeskunde gebruiklijk, worden ook op *Java* gevonden; als méde veelerlei hout, gefteente, en fpécerijën. Doch wij zullen van deze laatften alleen de péper kortlijk befchrijven. Men heeft daarvan drieërlei foorten: als ronde, lange, en witte. De ronde péper, die gelijk de anderen gepoot of gezaaid word, waft als de turkfche boonen langs ftaaken, boomen enz. op; niet hooger kunnende klimmen, daalt zij, éven als de hop, weêr neêrwaard, en verfpreid zig langs den grond, tot dat zij weêr het een of ander ontmoet om bij op te klimmen. De bladen gelijken naar die van het klimöp, en zijn fpits toelopende. De vrugt waft troswijs als de aalbéfién, doch de korrels hebben geen bijzondere fteeltjes, maar zitten allen aan den zelfden fteel vaft. Deze péperkorrels zijn eerft groen, maar rijp wordende, worden zij zwart, als wanneer men ze plukt en in de zonne droogt.

De witte péper is fcherper, béter en aangenaamer, zij word ook tot een' hoogeren prijs verkogt. Als deze rijp is, word ze ook zwart, maar men doet ze ten eerften uit haare zwarte fchil, waarïn de witte péperkorrel legt, die dan insgelijks in de zonne word gedroogd.

Op Malabar en in Bengale waft ook veel lange péper: doch deze word meeft in de geneeskunde gebruikt. Zij waft omtrent als de ronde péper; en men plukt de vrugt eer zij tot volle rijpheid gekomen is, en laat ze vervolgens ook in de zonne drogen.

Groot-Java is ook rijklijk gezégend met allerlei voortreflijke fruiten, en geheele bosſchen van kokosboomen léveren eenen grooten overvloed van veelerhande behoeftigheden voor den menſch: doch, dewijl wij van dezelven als ook van veele andere gewasſen elders geſproken hebben, zullen wij die voorbijgaan, en alleen de navolgende met een woord aanroeren.

De vrugt, bij de Néderlanders, *Pompelmoes*, en bij de Portugeeſen, *Jamboa* genoemd, groeit om Batavia zeer veel. De boom gelijkt zeer naar den limoenboom, doch hij is doorgaans grooter; ook zijn de vrugten grooter als de limoenen; want zij hebben gemeenlijk de grootte van een matig kinderhoofd. Als de vrugt rijp word, krijgt de ſchil, die anders groen is en zeer dik, eene geele kleur, en bevat omtrent zo veel merg of vleeſch, dat twee perſoonen hun genoegen daar van éten kunnen. Dit merg is van eenen lieflijken rinszoetägtigen ſmaak, doorgaans rood van kleur, als de granaatäppelen, (doch dezen overtreffen de pompelmoeſen ver in aangenaamheid van ſmaak). Men kan ze wel vier of vijf maanden houden, mids men ze ſlegts ophange en voor kneuzen beware, gelijk wij op onze terugreis naar het vaderland ook zelven ondervonden. Zij zijn op zulke lange reizen eene aangenaame ververſching.

Omtrent, en ook binnen Batavia heeft men driemaal in 't jaar goede en ſmaaklijke druiven.

De gulde appelen, welken de china-appelen, die in Europa groeijen, verre overtreffen, worden nergens béter en overvloediger gevonden, dan op Java, zijnde zeer ſappig en dun van ſchil. Deze vrugt is niet alleen aangenaam te éten, maar ook zo gezond, dat er geen gewas bekend is, dat dezelven daarïn te boven gaat: men kan ze ook lang bewaren, en op verre reizen méde némen.

De vrugt *Jaca* bij de Indiaanen, en *Soorſak* bij de Néderlanders genoemd, waſt in veele geweſten van Indiën, maar inzonderheid op Java, aan zeer hooge boomen, die vol kleine bladen zijn, en eene aangenaame digte ſchaduwe géven. De vrugt groeit digt aan den ſtam des booms, en overtreft veeltijds de europiſche meloenen in grootte; zij heeft eene harde ſtékelige ſchil, die men zomtijds met een ſcherp inſtrument moet open hakken; van binnen in dezelve zijn ontelbaare huisjes, welken gevuld zijn met een zoet, geel, doch ſlijmerig vogt, en harde pitten, die, gebraden zijnde, omtrent eenen ſmaak hebben als de kaſtaniën.

De *Durions*, bij de Néderlanders met den verbaſterden naam *Dryoens* genoemd, ruiken omtrent als gebradene ajuin, of als knoflook, waaröm zij ook wel *ſtinkers* genoemd worden; doch zij hebben niettemin eenen zeer lieflijken en aangenaamen ſmaak. Als zij rijp zijn, zijn zij omtrent zo groot als de pompelmoeſen: zij hebben ook eene dikke ſtékelagtige ſchil, die zig egter gemaklijk laat openen, wanneer men er ſlegts met den voet op trapt; de holligheden van binnen, van welken zij er gemeenlijk vier of vijf hebben, zijn met een aangenaam zoet merg, en gemeenlijk met drie pitten,

als

als kaſtaniën, gevuld. Deze vrugt is ook zeer gezond, vooräl voor dezulken, die wat koud en vogtig van geſteldheid zijn, en het merg ſmaakt zo voortreflijk, dat men zig nauwlijks genoeg daarvan verzadigen kan.

De *Ananas* groeit aan eenen groenen ſtruik van omtrent twee voet hoog. De vrugt is langwerpig rond, van boven een weinig ſpits toelopende, ſchubägtig en een weinig ſtékelägtig van ſchil; als zij rijp is, heeft zij eene geele, een weinig naar het roode trekkende kleur, en eenen aangenaamen reuk; wanneer men dezelve, na ze geſchild te hebben, in ſchijven ſnijd, en, om de wrangheid wat te benémen, in wat wijn of water legt, is het een aangenaam éten: die er egter wat te veel van at, zou ligt gevaar kunnen lopen van zijne gezondheid door een kolijk of roodenloop te benadélen.

De *Bananas*, of indiſche vijgen, doch thans bij de Néderlanders meeſt onder den naam van *Piſang* bekend, groeijen troswijs aan eenen tamelijk dikken vooſen ſtruik, die zeer ſappig is, en den olijfanten tot voedzel dient. De bladen van dit gewas zijn zeer groot, hebbende doorgaans de breedte van twee, en de lengte van vijf of zes voet. ═══ Men zegt, dat dit de vijgeboom is, van welks bladen ADAM en EVA zig ſchorten maakten. ═══ Elke ſtruik of ſtam brengt zomtijds wel honderd en meer vijgen of bananas voort, welken eerſt groen zijn, vervolgens geel worden, en eenen aangenaamen ſmaak hebben.

De *Mangas* groeit aan eenen boom, zeer gelijk aan dien, welke de *Jaça* voortbrengt, en heeft omtrent de grootte eener perzik, doch is langwerpig; als men dezelven ſchilt, vind men eene ſappige zelfſtandigheid, die van een zeer aangenaam zuur is, en een' ſteen bevat als de perziken. De Ooſterlingen konfijten deze vrugt; ook word zij wel gezouten, en voor *Aetcha* op tafel gediend. Zij is dan goed tégen de heete koortzen.

Men heeft omſtreeks Batavia ook *Mangastangas*, doch dezen waſſen niet zeer overvloedig. Het is anders eene allervoortreflijkſte vrugt, die ronder en kleiner is dan de mangas, en veele kleine witte korrels heeft.

Veele andere ſoorten van ooft- en andere gewaſſen worden op Groot-Java, als ook in andere gewesten van Indiën gevonden: als, pompoenen, waterlimoenen, granaatäppelen, kalabasſen, papaijos, carambolas, en batattes; als méde meloenen, komkommers, kool, radijs, ſalaad, turkſche boonen, en meer andere vrugten en moeskruiden, welken de Néderlanders alhier aangekweekt hebben.

Eer wij nu dit magtig eiland *Java* verlaten, en ons tot onze terugreis begéven, zullen wij nog in 't voorbijgaan het een en ander van de vermaarde ſtad *Batavia* aanmerken, en daarméde dit hoofdſtuk ſluiten.

Batavia, eertijds *Jacatra* genoemd, thans der Néderlanderen hoofdſtad van Oostïndiën, ligt op de vermaaklijke binnenkuſt van Java, op 5 graaden, 50 minuuten zuiderbreedte: ten westen ligt het koningrijk en de ſtad Bantam;

XLVI
de stadt
BATAVIA

tam; ten ooften de landfchappen van den *Mataran;* en ten zuiden ziet men de fchoonfte en bekoorlijkfte landerijen, vermaaklijke lufthoven, en altoosgroenende bosfchaadjen. Eene groote rivier maakt eene fcheiding tusfchen de ftad en het flot, welk laatfte aan den oever der zee ligt, en met vier punten, naamlijk de *diamant*, de *robijn*, de *faphier*, en de *paerel*, praalt; het heeft ook zwaare muuren, diepe gragten, en fraaije poorten met valbruggen, en is ook van allerlei krijgsbehoeften rijklijk voorzien. De gouverneur-generaal heeft in 't zelve zijn verblijf; ook ziet men er veele treflijke gebouwen, welken door de raaden van Indiën en andere hooge amptenaaren bewoond worden. De rivier *Jacatra*, welke door de ftad vloeit, maakt aan den zeekant eene fchoone ruime haven voor allerhande flag van vaartuigen, zelfs kunnen kloeke chineefche jonken dezelve inkomen. —— De ftad zelve is tamelijk groot en zeer volkrijk; want, behalven zeer veele Néderlanders, vind men hier allerlei natiën van Indiën, Mooren, Chineefen, Baniaanen, Javaanen en Maleijers: doch de regéring is, gelijk men weet, alleen in handen der Néderlanders. Deze ftad pronkt met veele treflijke gebouwen, ftraaten, pleinen, markten en gragten, over dewelken fraaije bruggen liggen. De fraaije kruiskerk ftaat in het beste der ftad gebouwd, en behalven deze heeft men er nog eene, in dewelke in de maleitfche taal geprédikt word; ook word des zondags, binnen het kafteel, voor den heer gouverneur-generaal en de anderen, die daar binnen hun verblijf hebben; geprédikt. Men heeft er een deftig raadhuis, een gasthuis of hospitaal voor de zieken, als ook een tugt- en een weeshuis. De ftad heeft ook fterke muuren, bolwerken en punten, en is met eene breede watergragt omgéven; buiten om, aan de landzijde, liggen fraaije werken en vastigheden, met hollandfche bezetting voorzien, en bekwaam genoeg om eenen aanloop der Javaanen te ftuiten. Buiten de nieuwe poort ziet men verfcheidene papier-, fuiker-, kruit-, zaag- en koornmolens, welken allen door het water van de rivier *Jacatra* gedréven worden. —— Zie daar, lézer, het weinige, dat wij u van deze voortreflijke ftad wilden zeggen; al de bijzonderheden van dezelve aantemerken zou ons te wijdluftig hebben doen worden, hetwelk wij altoos in deze reisbefchrijving hebben getragt te vermijden, wijl ons oogmerk alleen geweeft is, het merkwaerdigfte dezer oofterfche gewesten, en van het geen ons, gedurende ons verblijf in dezelven, bejégend is, ter néder te ftellen. Thans komen wij tot onze terugreis naar 't vaderland.

ZÉVENTIENDE HOOFDSTUK.

Des ſchrijvers vertrek van Batavia *, naar het vaderland. Komſt met de retourvloot, in en door de ſtraat van* Sunda *, in volle zee. Men word nabij* Mauritius *en* Madagaskar *van een' hévigen en langdurigen ſtorm overvallen, die de geheele vloot van elkander verſtrooit. Het agterſchip des ſchrijvers word door eene geweldige zeegolf ingeſlagen. Men bevind zig, op dit tijdpunt, in de kommerlijkſte omſtandigheden, die door een' zwaaren zeenood nog merklijk beklagenswaerdiger worden. Schielijke verloſſing. De retourvloot vergadert weêr te zamen, en komt aan de* Kaap de Goede Hoop. *Het ſchip de* Muskaatboom *veröngelukt met al de manſchap op hetzelve.*

De geheele retourvloot, die nu tot haar vertrek naar het vaderland gereed lag, beſtond uit de volgende elf ſchépen: als, het ſchip *Walcheren*, waaröp de heer kommandeur PIETER DE BITTER, als admiraal der vloot', het bevél voerde; de fluitſchépen de *Oijevaar* en *Diemermeer*, alle drie voor de kamer Zeeland; het ſchip de *Fenix*, waaröp de koopman JAKOB BURKHORST, als onderädmiraal, de vlag van de voorſteng liet waijen, de *Muskaatboom*, de *rijzende Zon*, het *Wapen van Hoorn*, *Bréderode*, en *Amſtelland*, voor de kamer Amſteldam; het ſchip het *Slot Honingen*, waaröp zig de zeeheld HARMAN DE RUITER, als ſchout-bij-nagt der vloot', bevond, voor de kamers Rotterdam en Delft; en de *jonge Prins*, voor de kamers Hoorn en Enkhuizen. — Deze ſchépen, die allen rijkgeladen waren, zo dat de lading op 60 tonnen gouds geſchat werd, waren van geſchut, kruit, kogels, en van het geen verder in eenen vijändlijken aanval tot verwéring dienen kon, wél verzorgd, en met dappere zeehelden bemand, die, gelijk men hierna zien zal, blijken van hunne kloekmoedigheid gaven.

Wij namen afſcheid van onze goede vrienden en kenniſſen op *Batavia*, en begaven ons aan boord. Den dag voor dien tot het vertrek beſtemd, zakten wij, volgens het gewoon gebruik, met de vloot een weinig van de reede en buiten de andere ſchépen af, daar wij tot den volgenden dag bléven liggen. — Den 24ſten December 1664, ligtten wij de ankers, en gingen onder zeil met de geheele vloot, in gezelſchap van nog drie andere ſchépen, die ons ter geleide door de ſtraat van Sunda zouden dienen, en op één van dewelken zig de heer Fiskaal van Indiën bevond, om de vloot te doorzoeken, of er zig ook verſtékelingen of zulken op bevonden, wier

jaaren

jaaren van verbindnis in dienſt der éd. maatſchappije nog niet voleindigd waren.

Des namiddags verloren wij Batavia uit het gezigt, en, den 25ſten December, moeſten wij, wégens ſtilte, bij het *Moordenaars Eiland* ankeren; doch eerlang geraakten wij weêr onder zeil, en pasſeerden *Bantam*, daar wij drie engelſche ſchépen ter reede zagen liggen, en welken, gelijk wij verſtonden, ook eerſtdags de reis naar Engeland meenden aantenémen.

Den 28ſten December kwamen wij, met de geheele vloot, in de *St. Nikolaas Baai*, daar men het nog nodige verſch water innam, en waar ook de monſtering geſchiedde over de vloot, waarna onze geleiders affcheid van ons namen, ons eene gelukkige reis wenſchten, en wéderöm naar Batavia keerden.

Van hier weêr onder zeil geraakt zijnde, pasſeerden wij, den laatſten December, het boomrijk eiland *Dwers in den weg*; en krégen, den eerſten Januarij 1665, veele hévige ſtormwinden en *travados* uit het westen, met zulk eenen vliegenden ſtroom van voren, dat wij het nauwlijks, inzonderheid in den naaſtvolgenden nagt, met de vloot voor anker konden houden.

Den 2den Januarij poogden wij weêr tégen de onſtuimige winden voorwaard te lavéren, doch tégen den avond waren wij eerſt onder het hoog gebergte *Anijer*, daar wij met de vloot wéderöm voor anker moeſten gaan liggen; maar nu noordweſtwaard overſtékende, kwamen wij den volgenden dag zo ver, dat wij met vier ſchépen tot digt onder het eiland *Cracatou* ten anker kwamen. De heer admiraal was, in het overſtéken, des nagts, met de andere ſchépen van ons afgeraakt. —— Wij bléven aan dit eiland liggen tot den 5den Januarij, dewijl de wind ſteeds tégen was. Onze matrooſen haalden hier weêr verſch water. Wij vonden geen menſchen op dit eiland; maar het was, van zijne oevers af tot op de toppen der bergen, niet anders dan eene angſtvallige wildernis. De wind begon ondertusſchen allengs te bedaren, en wij krégen helder en aangenaam weeder; ook vertoonde zig de ſtaertſtar, welke wij op Batavia reeds gezien hadden, alle avonden boven ons. Haar ſtaert ſtrekte zig nu noordöoſtwaard.

Den 5den Januarij gingen wij weêr van *Cracatou* onder zeil, en ſtaken, met eenen noordweſten wind, weſtzuidweſtwaard over, komende dus tégen den avond onder het *Prinſen* eiland, daar wij met de geheele vloot in de engte tusſchen dit eiland en de javaſche kuſt ten anker kwamen. Hier voorzagen wij ons nog van eenige ſchipsbehoeften; en de heer admiraal den raad vergaderd hebbende, werd er beſloten, den volgenden dag de ruime zee te kiezen. —— Den 8ſten Januarij vertrokken wij van het *Prinſen* eiland, laveerden met de vloot, langs het hooge land Java, door de engte, met eenen gunſtigen ſtroom, en kwamen in volle zee, daar wij het, wégens ſtilte, lieten drijven, hetwelk een dag of vier duurde; doch toen, eene voordélige koelte uit het zuidöoſten bekomen hebbende, zetten wij de koers ge-

gelijkerhand zuidweſtwaard, en maakten zulken goeden voortgang, dat wij, naar gisſing, den 24ſten Januarij, de *Kokos*-eilanden pasſeerden. De ſtaertſtar ging nu reeds zo vroeg onder, dat wij dezelve niet meer konden waarnémen. Wij vervorderden onze koers tot op 15 graaden, 15 minuten zuiderbreedte; wendden het toen weſtzuidweſtwaard, met eene ſtijve koelte uit het zuidöoſten, en kwamen onder den évenaar. Den 4den Februarij bevonden wij ons op 19 graaden, 50 minuuten zuiderbreedte, en den 8ſten dier maand, op 24 graaden zuiderbreedte. Wij maakten zulk eene ſnelle vaart, dat wij ménigmaal 40 mijlen in een etmaal afleiden. De wind was nu ooſt met eene ſtijve koelte, donker weeder, en zulk eene holle zee van agteren, dat wij voor een' ſchriklijken ſtorm, die hier omſtreeks, in dit jaargetij, gewoonlijk heerſcht, begonnen te vrézen. —— Wij waren nu met onze elf ſchépen nog bij malkander, en ieder zogt, zo veel mogelijk, zig tégen eenen opkomenden ſtorm te verzékeren. De wind verhief zig, den 11den en 12den Februarij, ſteeds meer en meer, en de zee begon reeds zo hol te gaan, dat zij ménigmaal ſchip en volk bedekte. Maar den 13den begon de wind, die uit het ooſtzuidöoſten blies, zig met eene deizige lugt, zo geweldig te verheffen, en het vloeiend element zodanig te roeren, dat zijne bulderende golven zig met het zwarte zwerk verënigden. —— Wij waren nu, naar gisſing, op 26 graaden zuiderbreedte, en, volgens de gegiſte lengte, tusſchen de eilanden *Mauritius* en *Madagaskar*. Wij namen, behalven de fok, al het zeiltuig in en verzékerden het behoorlijk. Onze ſchipper liet ook het roer van buiten het ſchip, langs den agterſtéven, met talien verzorgen, om niet in de zelfde ongelégenheid te komen, die het ſchip *Arnhem* overgekomen was, en die de oorzaak van het veröngelukken van dit ſchoone ſchip was. Men verzorgde ook zo veel men kon de rijſt- en proviant-hokken in de konſtapels kamer, opdat, door het ſlingeren van her ſchip, het een en ander niet mogt gaande raken; het grof geſchut, kruit- en kogelkiſten werden insgeliijks tégen het ſlingeren verzékerd. Dus alle menſchlijke voorzorg daarömtrent genomen, en de fok vóór den wind geſteld, behoorlijk gezwigt, en met ſterke talien zo wél voorzien hebbende, dat wij hoopten, dat zij ons niet zou begéven, gaven wij het ſchip, op GODS genade, der woedende zee over.

ONDERTUSSCHEN verhieven de bruiſchende golven zig tot den hémel, en de donkere wolken maakten het zo duiſter, dat wij nauwlijks elkanders ſchépen zien konden; évenwel waren wij tégen den avond nog allen bij elkander, houdende elk, zo veel hij kon, de koers vóór wind en zee naar het weſten; en als het donker werd, maakten wij licht in de lantaerns agter op de kompanje, om, was het mogelijk, bij malkander te blijven. Des nagts nam de ſtorm al meer toe, en begon eerlang zo hévig te bulderen, dat wij allen den moed opgaven, en geen andere rékening maakten, dan hier in de onpeilbaare diepte ons graf te vinden.

IN zulke akelige omſtandigheden bragten wij den nagt door, en des morgens

gens de dageraad aanlichtende, zagen wij flegts nog zéven fchépen, die egter ook welhaaft uit ons gezigt verdwénen, wijl de lugt en zee, zig, als ware het, te zamen verënigden en als geheel in elkander floten, zo dat wij geen van de andere fchépen meer zien konden, hetwelk onzen toeftand nog akeliger maakte. Wij zworven dan nu als alléén op dezen onftuimigen plas, hooploos en in een fchrikverwekkend vooruïtzigt; en in dien benauwden ftaat konden wij évenwel niet anders doen, dan het met onze fok regt vóór wind en golven houden. Des namiddags poogde men raa's en ftengen te ftrijken, om alle windvang te ruimen, doch de touwen verfcheidenemalen brékende, en het fchip te geweldig flingerende en op- en neer vliegende, was alle arbeid vrugtloos, en men moeit er ten laatften van afzien. Wij leefden nog in hoop, dat de wind tégen den aannaderenden avond wat zou bedaren; doch wij bevonden het tégendeel, wijl het in dezen nagt, die fchriklijk duifter was, zo vreeslijk waaide, dat men malkanderen boven op het fchip niet verftaan kon, hoe luide men riep. Het fchip werd door de verbazend hoog rijzende baaren van den toomloozen oceäan beurtelings in het diepfte van den afgrond geworpen, en tot boven het donker zwerk opgehéven.

Den 15den Februarij konden wij nog geen fchépen zien, zelfs konden wij, wégens den dikken mift en nével, geen zee en wolken onderfcheiden. Ondertusfchen fcheen de wind een weinig aftenémen, des de hoop bij veelen ook weêr een weinig begon te herléven: maar, eilaas! het was flegts eene flauwe flikkering; want omtrent 8 uuren begon de wind op nieuw, en nog vreeslijker dan te voren te bulderen, hetwelk de zee hoe langer hoe meer ontroerde, die ftaag aan het fchip door ijslijke ftortingen overdekte; ook floegen de golven zo geweldig tégen het agterfchip aan, dat alles fcheen te zullen aan fpaanderen geflagen worden,

Maar des middags fcheen het oogenblik van onzen ondergang daar te zijn: want door een' fchriklijken flag van eene geweldige waterbaar werd ons agterfchip geheel verbrijzeld; de gaanderijen, het beeld- en rinkelwerk, de venfters en glazen der kajuit, tafels en banken in dezelve, het geheele befchot tot benéden in de konftapels kamer, alles werd aan ftukken geflagen; zo dat de zee met zulk een geweld door deze opening invloog, dat beide de overloopen in eens onder water ftonden, en alles over dezelven heen dreef. De fchrik en verflagenheid troffen in deze treurige omftandigheid ook den ftoutften, de anders onverfchrokkenften wanhoopten thans ook aan hun léven; waartoe niet weinig bijbragt de herïnnering van het veröngelukken van vier kloeke fchépen op deze hoogte, in het jaar 1662, van dewelken flegts weinige menfchen, van het fchip *Arnhem*, het léven afgebragt hadden. === Hoe hooploos het er nogthans in dezen uiterften nood uitzag, men begon egter fchielijk alles, wat nog tot behoudenis van fchip en volk zou kunnen dienen, in het werk te ftellen; men viel aan het pompen en uitmannen van het water, en de timmerlieden floegen

ook vaerdig handen aan 't werk, om met ſtukken van ſtengen, raa's en met planken het agterſchip weêr eenigzins digt te krijgen; waarin men zo ver ſlaagde, dat men weêr een weinig hoop begon te krijgen. Men tragtte ook het agterſchip nog meêr te verzékeren, door een zeil agter om den ſpiegel te ſpannen, om de golven te béter daaröp te doen bréken; doch dit gelukte niet, alzo het zeil in een oogenblik aan flarden was en de ſtukken met den wind daar heen vlogen. —— Des agtermiddags gelukte het ons nog, na veel moeite, de groote ſteng neêr te krijgen: en tégen den avond ſcheen de wind aftenémen; doch het was alweêr ſlegts-eene flauwe flikkering van hoop, wijl het donker wolkgevaarte zig aanſtonds weêr digt in malkander ſloot, en de wind als te voren weêr aanblies, zelfs nog héviger werd; zo dat ieder met angſt en vrees den aannaderenden akeligen nagt te gemoed zag, ſtellende elk zig denzelven als den laatſten voor, alzo de zee haare ſchuimende golven hoe langer hoe meer verhief, waar door ons ſchip elk oogenblik gedreigd werd verbrijzeld te worden: te meer, wijl het nu minder tégen het klotzen der golven van agteren beſtand was, en eene ligtere ſtorting, dan die, welke ons agterſchip verbrijzeld had, hetzelve, zo zwak het nu was, ligtelijk kon aan ſpaanderen ſlaan, als wanneer er geen redden meer aan geweeſt zou zijn. —— Er was dus geen andere trooſt voor ons, dan ons ſteeds, in deze benauwdheid, aan den wil des ALLERHOOGSTEN te onderwerpen, en HEM te bidden, dat HIJ ons wilde bewaren en uit onzen nood verlosſen. Ondertusſchen naderde de nagt, en ſchoon elk afgemat was, kon niemand, door beklemdheid des harte, ruſt genieten.

Den 16den Februarij, des morgens, bléven de winden en zee nog al éven hard aan het woeden; daar bij was het dien morgen zo donker, wégens den ſterken miſt, dat wij geen vier ſchipslengten ver zien, en, wégens het bruiſchen der zee en het huilen der winden, die zig niet anders dan als donderſlagen lieten horen, malkanderen niet verſtaan konden. Door het geſtadig ſlaan der zee, bemerkte men, dat het agterſchip hoe langer hoe meer begon uitéén te wijken; derhalven durfden wij het ſchier niet langer met het ſchip vóór wind en zee houden; maar vreesden, dat wij zouden genoodzaakt zijn, om met het ſchip onder den wind en verder bij te ſtéken, om het zo, op GODS genade, zonder zeil te laten drijven, en het voorſchip aan de zee bloot te ſtellen, hetwelk niet alleen het uiterſte, maar ook tévens het allergevaarlijkſte middel was, wijl, dwers zees gerakende, met zulk een reddeloos ſchip, wij zeer gemaklijk door de hémelhooge golven konden overſtort en volgeſlagen worden: doch niettemin, door nood geperſt, en ons in de uiterſte verlégenheid bevindende, maakte men toebereidzelen tot dit allerhachlijkſt middel. Te dien einde werd de groote tent op het half verdek, welke in *Bengale* gemaakt was, onder den voet gekapt en over boord geworpen; ook maakte men langs den bovenſten overloop, te wéderzijde in het ſchipsboord, groote ſpiegaten, opdat wij, dwerszees geraakt zijnde, eene invliegende golf te ſchielijker zouden kunnen lozen. Ondertusſchen

moeſt

moeft men met vier pompen en met het uitmannen van het water geftadig aan den gang blijven. — Tégen den namiddag begon de wind een ftreek of twee zuidlijker te fchieten; ook begon het névelig zwerk tégen den avond een weinig te fcheuren, doch floot zig ras weêr inéén. Tot elks verwondering hield onze fok, aan welker behoud, naaft GOD, ons léven hing, nog fteeds ftand, en lenfte nu dervoegen vóór wind en zee, dat de ftortende golven een weinig meer van ter zijden, naamlijk bakftaag, op het agterfchip braken. Wij vorderden dus met eenen meer dan gewenfchten voortgang weftwaard. De aanhoudendheid van den ftorm begon ook de vrees voor eenen orkaan te verwekken; en de aankomft van den nagt verdubbelde nu ook weêr de akeligheid onzes toeftands, die zelfs den ongebondenften matroos fteeds tot ernftige gebéden drijven, en de diepfte verzugtingen tot den GEBIEDER van zee en winden, uit zijnen beklemden boezem persfen kon. — De ftorm fcheen nogthans des nagts zomtijds te verminderen; doch eerlang troffen ons dan weêr zulke felle rukwinden, en ftormvlaagen, dat ons fchip, omtrent middennagt, hand over hand begon te bezwijken, wordende zo lek, dat wij genoodzaakt waren, nog twee pompen te ftellen, wijl men met de vier het indringend water niet kon meefter worden.

DEN 17den Februarij, des morgens, woedde het onweeder nog éven fterk, de winden maakten een geluid niet anders dan als of geftadig de felfte donderftagen rondöm ons neêrfloegen, en de zee ging zo verfchriklijk hol, dat, als wij met ons fchip in de laagte afdaalden, wij rondöm ons als tégen ontzaglijke bergen opzagen. Wij hielden het egter in al die gevaaren en nooden, door GODS wonderlijke bewaring, met ons ranke fchip nog zo ver gaande, tot op den middag, als wanneer de ftorm, door GODS oneindige goedheid, heel fchielijk begon aftenémen; de wind liep zuidlijk en voort weftlijk, daar hij ftaan bleef; ook ftilde de zee zo wonder fchielijk, dat men des avonds dezelve met een klein vaartuig zou hebben kunnen bevaren. Men begrijpt ligtlijk hoe groot en algemeen de vreugd en blijdfchap onder ons was. Wij wendden het toen vóór den wind heen, en zeilden des nagts zuidwaard.

DEN volgenden dag, den 18den Februarij, krégen wij aangenaam weeder, en wij fchénen nu allen als uit den dood weêr verrézen. Wij dankten dezen dag eenpariglijk den algoeden GOD, die ons uit deze doodsbenauwdheid gered had. Ondertuffchen zeilden wij nu, met eene genoegzaam effene zee, fteeds zuidwaard, en ontdekten eerlang, omtrent twee en eene halve mijl agter ons, twee zeilen; wij gaven hun het fein, gelijk zij insgelijks ons deden, en wij bevonden, dat zij tot onze vloot behoorden. Wij wagtten ze egter niet in, nademaal wij met ons ontramponeerd fchip eene veiligere fchuilplaats, dan de ruime zee nodig hadden, zeilende fteeds voort; de wind liep zuidlijk, en wij hielden het toen weftwaard; tégen den middag waren wij op 29 graaden, 34 minuuten zuiderbreedte, en verloren eerlang de twee fchépen uit het gezigt, wijl wij eenen fpoedigen voortgang maakten;

ten; de wind liep vervolgens zuidöoft, en wij bevonden ons den 22ften op 31 graaden, 34 minuuten zuiderbreedte, houdende het toen weft-zuidweft en weft ten zuiden. Den 23ften ontdekten wij vier fchépen voor ons uit, die, na gegévene wéderzijdfche feinen, ons inwagtten; bij dezelven gekomen zijnde, bevonden wij tot onzer allen overgroote blijdfchap, dat het de heer admiraal was met de fchépen het *Slot Honingen*, *Bréderode* en de *Oijevaar*; wij voeren hen aanftonds aan boord, en verftonden, dat ook het fchip de *jonge Prins* zédert den ftorm bij hen geweeft was. Men had ons, névens anderen, reeds voor verloren geägt; thans vreesde men voornaamlijk nog voor het fchip de *Muskaatboom*, wijl men van de rankheid en gebreklijkheid van dit fchip bewuft was. Wij zeilden te zamen weftlijk voort, hadden voordéligen wind en eene holgaande zee; doch des zondags, den 1ften Maart, terwijl wij onder de prédikatie waren, werden wij wéderöm met een onweeder gedreigd, alzo de lugt zig met zwaare donkere wolken begon te bezetten. Wij namen aanftonds al de zeilen in, en tégen den middag hadden wij reeds het onweeder van donder, blikzem en zwaaren ftortrégen; en het geen ons zeldzaam fcheen, was, dat dit onweeder met eene fchriklijke hagelbui befloten werd, welker fteenen de grootte van hazelnooten hadden, een verfchijnzel, dat wij zédert eenige jaaren niet gezien hadden. Het weeder bedaarde weêr fchielijk, en wij vervolgden onze koers weft ten zuiden.

Den 4den Maart krégen wij eene ftijve koelte uit het zuidwesten, met zulk eene holle zee, dat, fchoon wij met ons vijf fchépen digt bij malkanderen waren, wij nogthans, door de vreeslijk hoog opftuivende golven, zomtijds noch maft noch ftengen van elkander zagen. Door het geweldig flingeren verloor het fchip de *Oijevaar* zijne beide groote ftengen; wij moeften derhalven een weinig toeven, tot dat hetzelve weêr van andere ftengen voorzien was, waarna wij weer voortftévenden. Des middags namen wij de hoogte, en bevonden ons op 34 graaden, en 34 minuuten zuiderbreedte; weshalven wij, volgens de gegiste lengte, niet ver meer van de *Kaap de Goede Hoop* meenden af te zijn. Des namiddags ontdekten wij nog drie zeilen; zij kwamen egter niet voor den volgenden dag bij ons, zijnde dezelven de fchépen de *Phenix*, *Amftelland*, en *Diemermeer:* doch niemand had iet van het fchip de *Muskaatboom* vernomen, hetwelk onze vrees vermeerderde. Wij ftévenden, met eenen zuidwesten wind, west-noordwestwaard, en hadden voorüitzigt van eerlang de bergen der afrikafche kuft te ontdekken. Te dien einde werd het fchip *Bréderode*, als zijnde de beste zeilder, vooräf gezonden, om land, of meer fchépen, te ontdekken.

Den 6den Maart zagen wij wéder een zeil, zijnde de *jonge Prins*, waar méde het fchip *Bréderode* des namiddags bij ons kwam. Den volgenden dag, den 7den Maart, ontdekten wij, tot onze groote blijdfchap, het vaste land van Afrika, en bevonden ons op eene zandbank, 75 vadem diep, vervallen te zijn. Wij zeilden, met een' voordéligen wind, langs de afrikafche kuft, en zagen ten noorden zeer hooge bergen. Den 8ften liep de wind zuidöoft, en wij maak-

maakten goed ſchot. Den 9den was de wind weſt, waarméde wij noordwaard ſtaken, en het land wat nader kwamen, vervallende onder het hoog gebergte van *Cabo Falco*: des nagts liep de wind weêr oostlijk, en wij vorderden met een goeden voortgang langs de zuidlijke kuſt; zodat wij, den 10den Maart, des namiddags onder den *Leeuwenberg*, en vervolgens vóór de *Tafelbaai* kwamen, daar wij geweldige ruk- en valwinden van over het gebergte hadden. Wij ankerden twee mijlen buiten de reede, en den volgenden dag, den 11den Maart, kwamen wij, met négen ſchépen, in de baai vóór het Neêrlands ſlot de *Goede Hoop* voor anker.

Wij hadden gehoopt de twee vermiſte ſchépen onzer vloot', naamlijk de *Muskaatboom* en het *Wapen van Hoorn*, alhier te vinden; doch men had er dezelven nog niet vernomen: wij vonden hier ook geen ſchépen uit het vaderland, en derhalven ook geen nieuws uit een geweſt, naar het welk wij zo zeer verlangden. — Des anderen dags egter, den 12den Maart, kwam, GODE zij dank, onze makker, het *Wapen van Hoorn*, behouden bij ons ten anker, hebbende méde zeer groot gevaar uitgeſtaan, en, ſchoon het een der ſterkſten van de geheele vloot was, was het zeer ontredderd, en had op het punt van te zinken geſtaan, wijl het vol water was geſlagen geweeſt. Zij hadden zédert den ſtorm het ſchip de *Muskaatboom* niet vernomen, en ook is het nooit te voorſchijn gekomen; dus het zékerlijk met al zijne manſchap door de alvernielende zee zal verſlonden zijn geworden.

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Tégenwoordige ſtaat der néderlandſche volkplanting aan de Kaap de Goede Hoop. *Wat den ſchrijver, landwaard in wandelende, aldaar gebeurd is. Berigt van de wilden dezer gewesten; hunn' beklagenswaerdigen ſtand en lévenswijs. De ſchrijver beklimt den zeer hoogen* Tafelberg. *Deszelfs ligging en hoogte. Gevaaren, in het afklimmen, uitgeſtaan. Droevige maare uit het vaderland. Men bereid zig om derwaard te vertrekken.*

SCHOON het hier aan de *Kaap* in den zomertijd was, en men dan meeſt lieflijk weeder heeft, hadden wij er egter veele ſtormen en onweeders; zelfs den vierden dag na onze aankomſt krégen wij zulk een' zwaaren ſtorm, dat men genoodzaakt werd de ſtengen en raa's van de ſchépen te ſtrijken; de hooge *Tafelberg* was reeds met dijzige wolken bezet, doch, dezelven afgedréven zijnde, krégen wij eenige dagen fraai weeder en aangenaamen zonneſchijn. Wij begaven ons dikwils aan land, om ons, na

zulk eene moeilijke reis, wat te verlustigen en te verkwikken. Wij vonden het er toen alöm vermaaklijk, en veel aangenaamer dan toen wij de eerste reis, in 1658, daar waren; het néderlandsch fort was nu ook merklijk verbéterd, vergroot en versterkt, en met bekwaame en naar de europische wijs gebouwde woningen voor den kommandant en de verdere dienaaren der édele maatschappije voorzien; men had er ook eene kerk gebouwd, welke, zo wel als de gemelde huizen, van steenen was opgetrokken, welken alhier gebakken worden, en men was nog ijverig bézig met het maken van vestingwerken. Den tuin, agter het fort liggende, had men ook veel vergroot, zo dat hij nu reeds eenige morgen lands besloeg, en met allerhande kruiden, planten en vrugten tot verversching voor de schépen rijklijk voorzien was. Het getal der huizen en woningen, buiten het kasteel, was ook zeer vermeerderd, en verscheidene familiën uit Holland hadden zig hier zédert komen neêrzetten; zodat deze plaats zeer in aanzien en volkrijkheid begon toetenémen. ═ De lugtstreek is er vrij gezond, en de grond zeer geschikt tot het voortbrengen van veele europische graanen, planten en vrugten: want, schoon het hooge gebergte meest klipägtig is, zijn de laagten en valeijen nogthans zeer vrugtbaar, brengende overvloed van appelen, peeren, druiven, karssen, kastanien, en andere europische gewassen; als ook veelerhande indischen voort. Men heeft er ook heerlijke grasrijke weiden en beemden; en geheele velden, gedekt met de geurigste kruiden en fraaiste bloemen van allerhande verwen, die, met hun aangenaam groen gemengd, het oog des wandelaars verrukken. De bosschen léveren ook veel wild op: als herten, steendassen, klipgeiten, rheeën, enz. Het water der rivieren is er ook zeer zoet en lieflijk om te drinken. De baai, welke op ruim 24 graaden zuiderbreedte ligt, heeft een' zeer goeden ankergrond, en de schépen kunnen voor de meeste winden veilig liggen: men heeft er wel schielijke stormen van over het gebergte, doch, wijl dezelven geen holle zee maken, zijn zij niet gevaarlijk, schoon zij ijslijk huilen.

Wij begaven ons dikwils ver landwaard in, daar wij den landman met den akkerbouw en ander landwerk ijverig bézig vonden. De weiden waren alöm wél voorzien van hoornvee en schaapen, die zij des morgens daar in bragten, en 's avonds weêr op de stallen haalden, waar toe men hier, uit hoofde van het wild gedierte, genoodzaakt is. Doch voor 't overige léven deze lieden, voornaamlijk de geenen, die ver landwaard in wonen, armhartig. Ik herinner mij, dat wij ons eens met ons drie wat ver landwaard in begéven hadden, en, als wij nog ver agter den tafelberg waren, reeds door den nagt overvallen werden: wij wilden het niet wagen, den weg, dien wij nog te gaan hadden, in het duister afteleggen, uit vrees voor 't wild gedierte. Wij besloten derhalven, naar eene nabijliggende boeren-woning te gaan, om te zien, of wij daar voor éénen nagt huisvesting zouden kunnen krijgen. Zo dra wij daar kwamen, werden wij door de half naakte zwangere boerin, welke van Keulen geboortig was, vriendlijk ontvangen, en in

haar

haar hutje geleid, en met een in het beste vertrek, dat vrij lugtig was, wijl het wel venfteröpeningen maar geen glazen daarvoor had. Kort daaröp kwam de man te huis, en men bereidde ons een fober avondeten, waarna men ons ons flaapvertrek aanwees, hetwelk de koeftal was, daar onze vlijtige waerdin wat ftroo op den vloer neêrfpreidde, en een ftuk van een oud zeildoek tot een déken. De ftal was wél voorzien van vee, en dus was het hier, fchoon het dien nagt vrij koud was, nog wel te houden. Wij konden ondertusfchen in den voornagt weinig flapen, wégens het geweld, dat een losgeraakt kalf maakte, en dat niet ophield met door den ftal te fpringen en te lopen; zo dat wij dikwils werk genoeg hadden, om het van ons af te wéren, en te beletten dat het ons niet over het lijf liep. Middelerwijl kwam de ftalknegt op het gerugt toefchieten, en deed zijn beft, om het hollend kalf magtig te worden; hij wilde ons tévens geruft ftellen, zeggende: zo half op goed Weftphaals, want hij was uit die geweften alhier aangeland, *holt goeten moed, mine herren, ik fol der lofer hokling ja wol keren.* Doch wat moeite de kinkel deed, het was vergeefs, wijl de ftal vrij ruim was, was het kalf hem veel te gaauw af: hij verzékerde ons, dat wij niets te vrézen hadden, dat het kalf bij nagt ook goed zien kon, en ons daarôm wel mijden zou. Wij lieten het beeft dan ook geworden, tot dat het van zelf ophield met lopen, waarna wij het overige van den nagt tamelijk geruft doorbragten, en des morgens, na onzen waerd betaald te hebben, naar boord keerden.

De zogenoemde *Hottentotten* zijn van eene kleine geftalte, en zien er zeer lélijk en haveloos uit: hun hair is zwart en als wol in malkander gekronkeld, het welk voornaamlijk veroorzaakt word, doordien zij het nooit kammen noch reinigen, fchoon het ook uit de natuur zo is. Zij zijn ook zeer diefägtig, ftélende al wat zij krijgen kunnen. Zij zijn zo vaerdig in het lopen, dat men een goed paerd moet hebben, om ze te agterhalen. De osfen, fchaapen, enz. die zij van hunne nabuuren uit de *Saldanha*-baai, en uit de zuidlijkfte geweften van *Monomopata* wéten te halen, brengen zij den onzen in de Tafel-baai te koop, dezelven tégen een weinig koper, tin, kraalen, tabak, en andere fnuisterijën verhandelende. Wij hadden hier ook dagelijks overvloed en goed koop fchaapen- en rundvleefch. Aan goede groente, fruiten, als ook aan vifch hadden wij geen gebrek. — Deze wilde menfchen kwamen op de komft onzer vloot met geheele benden van mannen, vrouwen en kinderen uit de omliggende kwartieren naar de Tafelbaai, en légerden zig omtrent het kafteel onder den blauwen hémel. Schoon het nu in den zomer was, liepen zij egter nog met hunne ftinkende beeftenvellen om het lijf; zommigen hadden ook darmen van beeften, in plaats van hals- of armbanden, om de armen en om den hals geflingerd, of ook wel om het lijf en de beenen. Eenige vrouwsperfoonen hadden ook bengaalfche hoorntjes, die men *coulis* noemt, in het hair, een koperen plaatje aan den hals, en koperen, tinnen of ijzeren ringen om de armen; en dezen fchénen wel de voornaamften onder hen te zijn. — Hunne huid

ſméren zij met het vet der geſlagte beeſten, welker ingewand bij hen met ſmaak gegéten word, zonder zig de moeite te géven van het te koken, gelijk ook doode viſch, die aan ſtrand komt drijven, zelfs de ſchillen der waterlimoenen en andere vrugten, die wij wegwierpen, lazen zij wel zorgvuldig weêr op. Dikwils zagen wij, hoe zij de pens, darmen enz. der osſen of ſchaapen, die bij ons geſlagt werden, na dezelven ſlegts ten ruwſten van de vuiligheid gezuiverd te hebben, om den hals hongen, en onder de hand daar van aten.

Den landbouw oefenen zij niet, zij hebben ook geen vaartuigen, en bouwen geen woningen, maar léven niet anders dan de wilde dieren, van het geen het aardrijk hun van zelve oplévert, van wilde wortelen, kruiden, vrugten, en dergelijken. Des nagts kruipen zij bij troppen in de holen, kuilen, of in de ruigte digt bij malkanderen. Verſcheidene maalen hebben wij ze op die wijs, hier of daar in kuilen, gelijk de verkens, bij en genoegzaam op malkanderen vinden liggen, om dus elkander te verwarmen.

De eenigſte tékenen van godsdienſt, die wij onder deze lieden beſpeurden, waren, dat zomtijds eene geheele vergadering van mannen, vrouwen en kinderen in eene ſpelonk of andere akelige plaats te zamen kwam, alwaar zij dan eenigen tijd met zingen en dansſen, onder een geſtadig handgeklap, en zeldzaame grillen, doorbragten, ſlaande zommigen nu en dan de oogen hémelwaard, vervolgens met een' rooden ſteen elkander eenige ſtreepen in het aangezigt gévende; waarna de vergadering dan weêr ſcheidde, en elk zijnen weg ging. —— Onder de vrouwsperſonnen waren er zommigen, die een, twee, of meer léden van den kleinſten vinger miſten: men zeide mij, dat men hieräan zien kon, hoe veele mans zulk eene gehad had; wordende haar telkens als zij hertrouwen een lid van den kleinſten vinger afgeſnéden. —— Zo wel de mâns- als de vrousperſoonen zijn zeer verſlingerd op den tabak; want dagelijks kwamen zij, tot vervélens toe, daar om bédelen. Op ijzer, tin, kraalen en glazen ringen zijn zij ook zeer gezet. —— Wanneer zij, gelijk wel gebeurt, door de matroofen belédigd worden, wéten zij zig wel aan dezelven te wréken, door hen dapper met ſteenen te werpen; gelijk er verſcheidenen, terwijl wij dáár waren, in zulk eenen ſtrijd gekwetſt werden, zó, dat zelfs één zijn léven daarbij verloor. De wilden zulks vernomen hebbende, hadden allen de vlugt landwaard in genomen; doch weinige dagen daarna kwamen zij met geheele troppen weêr terug, zonder eenige vrees meer te betonen. —— Laten wij hier een oogenblik ſtil ſtaan, lézer! —— en zulke ongelukkige lieden eens beſchouwen, die, ſchoon menſchen, en, éven als wij, van denzelfden ſtamvader, van ADAM, voortgeſproten, nogthans zo weinig menſchlijkheid betonen, dat zij veelëer het onvernuftig vee gelijk zijn, lévende allerōngelukkigſt en ellendigſt, en, dat wel het meeſt te beklagen is, in de diepſte duiſternis, in de rampzaligſte onkennis van GOD, van den weg tot het eeuwig zalig geluk leidende! ——

Hoe

Hoe erbarmlijk is de ſtaat dier arme menſchen! —— Hoe volzalig intégendeel die van ons, Chriſtenen! daar wij onder het heuglijk licht des heiligen euängelie léven, dat de SCHEPPER, van ons, en van die menſchen, aan ons geſchonken heeft; en waarïn ons geleerd word, hoe wij hier regt gelukkig léven, en hierna de hoogſte gelukzaligheid bereiken kunnen. —— Welke zalige voorregten zijn ons dan boven die menſchen niet geſchonken! —— en wat is daar van de oorzaak? —— wat beweegt, of wat bewoog GOD, ons uit die duiſternis en uit dien rampzaligen ſtand te trekken, en deze onze évenmenſchen daarïn te laten liggen? —— Niets. —— Het behaagt den VRIJMAGTIGEN dus, het is zijne onëindige goedheid en genade alléén. Dit moet dan ook in ons de grootſte erkendnis ontvonken, en ons tot opregte dankbaarheid opwekken. Laten wij dan door een GODE welbehaaglijk léven, en een wandelen in den weg, dien GOD zelve ons aanwijſt, om in de eeuwige zaligheid te belanden, ons dit onwaërdeerbaar voorregt ten nutte maken; en laten wij voorät toezien, dat wij niet door losheid en onägtzaamheid omtrent de ons aangebodene genademiddelen, en dus door de ſnoodſte ondankbaarheid aan GOD, ons eenen ſtaat bereiden, veel jammerlijker en rampzaliger, dan die dezer zo mededogenwaerdige menſchen!

Den 22ſten en 23ſten Maart hadden wij eenen vliegenden ſtorm van over het gebergte; doch wij lagen hier tégen denzelven zo wél beſchut, dat geen der ſchépen iet daarvan uitteſtaan had. —— Men had hier des nagts wéderöm eene ſtaertſtar gezien. Den eerſten April zagen wij bij ons ſchip een' grooten walviſch, die zig in het glinſteren der golven, door de opgaande zon veröorzaakt, ſcheen te vermaken.

IN het jaar 1658, toen wij hier de eerſte maal waren, hadden wij den *Leeuwenberg* bezogt; thans bevong mij ook de luſt om den hoogen *Tafelberg* te beklimmen; doch ik kon in 't eerſt geen reisgenoot hiertoe vinden, maar eindelijk liet zig de ſtuurman als ook de timmerman van ons ſchip bewégen om mij te verzellen. —— Wij begaven ons des morgens vroeg naar land, en kwamen reeds te zéven uuren aan den voet dezes bergs; wij klommen denzelven op langs eenen ſmallen rug, die, omtrent te halven weg der hoogte, tégen de ſteilöpgaande hoogte des bergs eindigt. Te weêrszijden langs dezen rug hadden wij eene ſteil afhellende laagte, als ook te regtehand eenen ſterk-afvlietenden ſtroom, die langs deze valei, tusſchen de klippen en kreupelruigte door, naar de zee ſlingert. Onze weg was zomtijds zo vol klippen en kreupelgewas, dat wij genoodzaakt waren eenige reizen in de valei neêr, en, in dezelve een endwegs gevorderd zijnde, er weêr uitteklimmen; veele rotzen en klippen moeſten wij overklouteren, hetwelk dit togtje ten uiterſten moeilijk maakte; ook gaf onze ſtuurman, toen wij nauwlijks half weg den berg op waren, den moed geheel op, om hooger te geraken. Hij beſloot derhalven op die hoogte een paar uuren te vertoeven, en, indien wij dan nog niet verſchénen, wéderöm naar benéden te klimmen, om ons in eene herberg in het vlek, die wij

bepaalden, te wagten, daar wij hem dan zouden komen vinden. Wij lieten hem dan aldaar onder eenen boom zijne ruftplaats némen, en wij vervolgden onzen weg opwaard.

Wij kwamen eerlang aan een' fmallen weg, hebbende ter linkehand eene verbazend hooge overhellende fteilte, en ter regtehand een' zeer fteil aflopenden diepen afgrond; dit pad liep zo fteil op, dat wij ons, in het opklimmen, aan de ruigte en rotzen moeften vafthouden om niet van boven neêrteftorten; zo dat wij genoegzaam op handen en voeten kropen. Vervolgens kwamen wij tusfchen twee van weêrszijden overhellende klippen in de verder opwaard-lopende kloof van dezen wonderlijken berg, welke zig alhier als eene groote fcheur vertoont, die egter met groente en veelerlei kruiden en bloemen bewasfen was. — Wij troffen hier eenen buitengemeenen echo aan, en konden, door middel van denzelven, den ftuurman, die wij ter halver hoogte gelaten hadden, toeroepen, en hem ook verftaan; fchoon wij reeds tot eene verbazende hoogte van hem afwaren. — De anijs-arak, befchuit en kaas, waarvan wij ons voorzien hadden, kwam ons zeer wél te ftade; want, wijl wij zeer van den dorft gekweld werden, en geen water konden bekomen, namen wij zomtijds van den arak tot lesfching van den dorft; klimmende ondertusfchen al voort, tusfchen de klippen door en dikwils over dezelven heen. Wij ontmoetten verfcheidene zo zeer overhellende rotzen, dat wij ons moeften verwonderen, dat dezelven niet losbraken, en neêrwaard ftortten: wij hoorden eens, niet zeer ver van ons, een fchriklijk gekraak en gedreun, mogelijk dat een dergelijke rots gaande en aan 't rollen geraakt was. De kloof werd boven aan den top des bergs zo fmal, dat zij niet boven de zes of zéven voet wijdte hield. Eindelijk geraakten wij ten einde derzelve, en boven op den Tafelberg; bevonden aan de hoogten der zonne, naar gisfing, een uur na den middag te hebben, hebbende nu van 7 uuren des morgens in het opklimmen toegebragt.

Ons eerfte werk, toen wij boven waren, was naar verfch water te zoeken, om onzen dorft, die geweldig groot was, te lesfchen: wij vonden hetzelve, na weinig zoeken, in de holten der rotzen, alwaar het van den dauw der wolken, die tégen dezen opperften kruin des bergs drijven, verzameld word, en niet, naar mijn gedagt, van den régen. Dit water was zeer zoet, aangenaam van fmaak, en zeer verkwiklijk voor ons. Wij begaven ons naar het voorfte des bergs, om van deszelfs verbazende hoogte het omliggende land, als uit de lugt, in oogenfchijn te némen. Maar het is onmogelijk, iemand een denkbeeld te géven van het klein begrip, waarin de naaftaanliggende landerijen, bergen, enz. zig aan ons oog vertoonden. De groote Tafelbaai fcheen flegts een kleine plas; en de fchépen in dezelve, konden wij nauwlijks onderkennen, gelijkende flegts kleine ftippen; insgelijks 't Néderlanfch kafteel de *Goede Hoop*, met de omliggende huizen, hoven enz. vertoonden zig als in het verfchiet, en weinig konden wij er onderfcheidenlijk van bekennen. De nabijliggende bergen, zelfs het grootfte gedeelte van den Leeuwen-

wenberg, fchénen eenparige vlakten met den overigen grond. Noordwaard zagen wij de hooge bergen van Afrika, naar gisfing, wel 40 mijlen ver. Het weeder was zeer helder, en dus de Tafelberg met geen dampen of wolken bezet, die anders denzelven, omtrent van zijne halve hoogte af tot aan den kruin toe, bedekken; alsdan heeft men gemeenlijk in de Tafelbaai eenen vliegenden ftorm, en men kan dan den berg ook niet beklimmen.

Na dat wij ons gezigt wat verlustigd hadden, hielden wij op deze hooge tafel ons middagmaal, met befchuit en een ftuk kaas, drinkende eenen dronk van onzen arak toe; hoe fober deze maaltijd was, genoten wij egter het grootfte genoegen; en wij hadden hier een ruim veld ter bewondering van de werken des ALMAGTIGEN. — Ons op deze wijs verkwikt hebbende, begaven wij ons ten eerften weer aan het wandelen, om ons in bewéging te houden, en geen ftrammigheid in de léden te krijgen, dat ons in het afklimmen zeer hinderlijk zou geweeft zijn. — Wij begaven ons naar de andere zijde des bergs, van waar wij de zeegewesten van *Cabo Falco* zagen. Voor het overige was de bovenvlakte des bergs niet anders aan te zien dan als eene fchoone groene landsdouw, met gras, bloemen en kruiden bewasfen, en ook hier en daar met heeftergewas bezet. Het gras en de bloemen ftonden regt opwaard te groeijen, en lagen niet zo ter neêrgeflagen als in de laagte, het welk ons deed geloven, dat men boven op den berg nooit zulke winden heeft, als benéden. Wij vernamen hier ook geen gedierte, als alleen vogels, die door de lugt zweefden; niettemin vonden wij mift van rheeën, fteenbokken, en andere dieren. Ook hebben wij hier geen meir of groot ftilftaande water gezien, veel minder vifch, die daarïn zou zijn, gelijk zommigen hebben willen doen geloven: al het water, dat wij hier vonden, beftond flegts in eenige kleine plaffen, die zig in de holten der fteenrotzen vormden, en waarïn wij niets lévends ontdekten.

Het was, naar gisfing, omtrent drie uuren na den middag, toen wij, na onze naamen in de rotzen, die aan den ingang der kloof gevonden worden, getékend te hebben, den berg weêr afklommen, langs denzelfden weg, dien wij opgekomen waren. Dit kwam ons moeilijker voor, dan het opklimmen: door de nattigheid van het gras, waren wij genoodzaakt, ons al zittende te laten afglijden, ons met de handen fteeds bevestigende. Wij kwamen egter, met veel moeite, gelukkig ter plaatze, daar wij des morgens onzen médegenoot, den ftuurman, gelaten hadden. Hij had zijnen neusdoek aan eenen boom gebonden, ten téken dat hij naar benéden gekeerd was. Van hier waren wij in het afklimmen zo voorfpoedig niet, als wij het ons te voren wel voorgefteld hadden: want, te vroeg afdalende, kwamen wij in eene zeer akelige valei en angftvallige wildernis, door dewelke eene waterbeek afrolde. Hier vonden wij ons zo zeer van alle zijden door fteil gebergte, holen, klippen, en fpelonken omringd, dat wij niet wisten werwaard ons te wenden: wij waren dus hier niet weinig in verlégenheid; daarbij naderde de nagt, en het was in deze naare valei reeds zo duifter,

dat

dat wij niet ver heen meer konden zien, en wij hadden weinig zin om den nagt hier doortebrengen. Wij moeften derhalven vaerdig befluiten, en onze pogingen, om van die plaats te komen, in 't werk ftellen. Wij déden eenen friffchen dronk van het water uit deze afrollende beek, en klommen toen op handen en voeten de fteilte, die wij afgekomen waren, wéder op, tot dat wij ons weêr op den regten weg bevonden, wanneer wij langs den rug des bergs afdaalden, en eindelijk op de vlakte aan den voet des bergs kwamen. Het was nu geheel donker, en wij rigtten onze koers, naar gisfing, zeewaard: doch wij geraakten andermaal in ongelégenheid, komende in een diep moeras, daar wij tot over de enkels inzakten, en in digte ruigte, door dewelke heenbrékende, jaagden wij eenige groote vogels op, die in het opvliegen zulk een gedruis maakten, dat mijn reisgezel, die de voorfte was, eenen verbazenden fchreeuw gaf, zig verbeeldende, van eenen leeuw of tijger befprongen te worden. Deze fchrik was egter ras voorbij, als wij bemerkten, dat het vogels waren. Wij kwamen eindelijk bij de néderlandfche vesting, en in de herberg, daar wij den ftuurman vonden. Wij hadden op dit togtje niets van eenig gedierte vernomen, behalven eenige flangen en de groote vogels, die ons zulk eene vrees hadden aangejaagd. ═══ Wij bléven den nagt over in het vlek, en keerden des morgens naar boord, genoegzaam zonder kouffen of fchoenen, hebbende onze kléderen rijklijk geléden in het op- en afklimmen dezes bergs.

Den 5[den] April vierden wij hier aan de Kaap het paafchfeeft, en den 10[den] kwam het fchip *Zuidpolsbroek*, uit het vaderland, bij ons ter reede, zijnde, in November 1664, in gezelfchap van het fchip *Amersfoort*, uit Holland vertrokken, hebbende de reis agter Engeland, Schotland en IJsland om genomen, en het toen zuidwaard wendende, was het fchip *Amersfoort* door ftorm en eenen fchier geftadigen nagt van hen afgeraakt. ═══ Wij verftonden van onze landgenooten, dat eene geweldige peft in het vaderland heerfchte; dat de Engelfchen hunne vijändlijkheden tégen de onzen begonnen hadden, hebbende ons reeds *Nieuwnéderland*, *Guinea*, en andere plaatzen afgenomen; dat men daaröm in Holland niet minder dan in Engeland fterke toebereidzels tot den oorlog maakte, en dus eene vrédebreuk onvermijdlijk fcheen te zijn, fchoon men zig in Holland nog al vleide, dat het verfchil zou bijgelegd worden; dat de retourvloot in het voorléden jaar in een' flegten ftaat was aangekomen, hebbende zeer veele zieken en dooden gehad; en meer andere ongunftige tijdingen, die ons veele zwaare rampen voorfpelden: want wij vreesden niet zonder grond, dat, bijaldien de oorlog met de onzen en Engeland voortging, wij veele rampfpoeden en wéderwaerdigheden zouden hebben uitteftaan, eer wij de gewenfchte haven zouden bereikt hebben; en wij ondervonden dit maar al te veel, gelijk de lézer hierna zien zal. ═══ Wij zagen ons dan nu in de noodzaaklijkheid, van de twee na-fchépen, die ons van Batavia ftonden te volgen, in te wagten, zo als ook de bevélen van hunne Edelen

op

op Batavia vermeldden. Het eerste dezer schépen was de *Koge*, dat, den 14den April, behouden bij ons aankwam, zijnde, den 1sten Februarij, in gezelschap van het schip *Nieuwenhoven* van Batavia vertrokken, doch onder weg van malkander afgedwaald. Zij hadden hier digt bij land twee zeilen gezien; doch, dezelven niet opkomende, gisten wij, dat het engelsche schépen waren geweest. —— Twee dagen daarna kwam ook het ander schip bij ons voor anker. Men maakte aanstonds den nodigen toestel; de schépen werden met versch water en andere ververschingen voorzien, en wij namen afscheid van de vrienden aan land, om onze reis naar 't vaderland te vervorderen.

NÉGENTIENDE HOOFDSTUK.

Vertrek der retourvloot' naar het vaderland. Men zeilt voorbij de eilanden van St. Helena *en* Ascension, *passeert de middelijn, en komt door de* Kroostzee. *Verscheidene schépen worden gezien, en ingewagt, om tijding uit* Holland *te bekomen; doch vergeefs. Vier schépen van de retourvloot door storm verstrooid. Men onderhaalt een fransch schip, en krijgt de droevige maare van den hévigen krijg tusschen de Engelschen en de Néderlanders. Men maakt zig slagvaerdig. Een dikke nével verspreid zig, waaröp een geweldige storm ontstaat. Er word andermaal een schip gemist. Men krijgt de eilanden van* Fero *in het gezigt. Een ander schip dwaalt van de vloot af. Men besluit verder heen om het Noorden te zeilen, komt op de hoogte van* IJsland, *en bij een' franschen groenlandsvaarder; krijgt nadere tijding, zwaaren storm, en grooten zeenood; zet de koers naar* Holland *voort; doch word gehinderd. Men komt onder* Noorwégen. *Onäangenaame tijding uit het vaderland. Aanlanding in* Bakkesond. *Tien oostïndische schépen komen te* Bergen, *in* Noorwégen, *en worden van de inwoners minzaam ontvangen.*

NADAT wij alhier zes weeken in de Tafelbaai getoefd hadden, ligtten wij, den 22sten April, de ankers, en gingen met onze vloot, bestaande in twaalf schépen, onder zeil. Wij ontmoetten, digt bij het *Robben*-eiland, het schip *Amersfoort*, doch, schoon wij gedurende een' geruimen tijd digt bij malkander dréven, vermijdden wij hetzelve, om dat men ons berigtte, dat de pest onder het volk van hetzelve heerschte, liggende zestig derzelven ziek, en men dien dag nog eenen doode op het *Robben*-eiland begraven had, zijnde dit reeds de agtëndertigste geweest, die gestorven was; dus het hoog tijd was, dat hetzelve aan de Kaap kwam. —— In volle zee geraakt

zijnde, ftelden wij onze koers noordweftwaard: en den 23ften April zagen wij den hoogen Tafelberg nog, op den afftand van meer dan 20 mijlen. Wij hadden een' gewenfchten zuidöoften wind, en geftadig weeder, makende eenen goeden voortgang, zodat wij eerlang de geheele kuft van Afrika uit het gezigt verloren, en reeds, den 8ften Maij, volgens de hoogte van 16 graaden, het eiland St. *Helena* gisten te pasféren. Wij liepen hetzelve met voordagt mis, om de engelfche fchépen, die mogelijk daar op ons zouden kunnen geloerd hebben, te ontgaan. Den 16den Maij ontdekten wij, op 6 graaden zuiderbreedte, het eiland *Afcention*, hetwelk wij pafseerden. Dit eiland was onbewoond, geheel woeft en onvrugtbaar. Den 23ften Maij pafseerden wij den évenaar, zijnde toen reeds 600 mijlen van de Kaap af; ons volk was nog altemaal frifch en gezond. Den 24ften, zijnde de eerfte pinkfterdag, zagen wij ten noordwesten vóór ons een vreemd zeil, hetwelk wij poogden te onderhalen, om van hetzelve eenig nieuws uit het vaderland te verftaan; doch, wijl deze lieden voor ons de vlugt namen, konden wij ons oogmerk niet bereiken: wij vermoedden, dat het een engelfch of een portugeefch fchip was, dat van Angola naar de Barbados, of naar eenige andere plaats in de Westïndiën ftévende.

Wij vorderden fteeds noordweft, en krégen, den 1ften Junij, den gewoonen paffaatwind uit het noordöoften, met denwelken wij onze koers bekwaamlijk konden vervolgen, tot den 8ften Junij, toen wij op 16 graaden, 45 minuuten noorderbreedte komende, meer noordwaard ftévenden. Wij zeilden nu als door een groen veld, wijl wij ons in de *Kroostzee* bevonden, dus genoemd naar een zéker gewas met lange ftengels, en kleine bladen en knoppen, waarméde dezelve alhier bedekt is; hoewel wij hier nogthans, gelijk elders, grondloos vaarwater hadden. Den 26ften Junij kwamen wij op 14 graaden, 36 minuuten noorderbreedte, en waren nu naar gisfing 1100 mijlen van de Kaap de goede Hoop; krijgende nu veränderlijke winden, doch meeft uit het westen. Naar onze gisfing pasfeerden wij den laatften Junij, of in 't begin van Julij, de *Vlaamfche Eilanden;* doch wij krégen dezelven egter niet in 't gezigt.

Den 2den Julij, des morgens vroeg, zagen wij ver van ons drie zeilen in het westen, en een ander, agter uit, in het zuidwesten, welk laatfte het regt op ons aanzette. Wij wagtten het met groot verlangen in, en lieten de prinfe-vlaggen van de kompanje waijen; doch, zodra dit fchip ons tot op zékeren afftand genaderd was, wendde hetzelve den ftéven ooftnoordöoft van ons af, fchijnende dus zwarigheid te maken ons nabij te komen, en, hetzelve te loefwaard blijvende, konden wij het niet onderhalen: zij lieten eene witte vlag, met een kruis daarïn, waijen; waarüit wij opmaakten, dat het een franfch fchip was, dat, uit de Weft komende, naar Frankrijk koers zette. Wij vervolgden de onze naar het noordöoften met eene goede vordering.

Den 6den Julij zagen wij, des morgens vroeg, wéderöm een zeil ten noorden,

den, en wégens ſtilte konden wij hetzelve ook niet bijkomen, hetwelk ons zeer moeide, alzo wij zeer verlangden, den toeſtand van het vaderland te vernémen, en of er vréde of oorlog met de Engelſchen was, waaräan ons veel gelégen was het te wéten. — Wij ſtévenden derhalven, in hoop van het beste, ſteeds voort, en krégen, den 9den Julij, eenen hévigen ſtorm uit het noordöoſten, die ons des nagts allen van elkander verſtrooide; doch des morgens, van den volgenden dag, werden wij onzen admiraal, en kort daaröp nog drie anderen gewaar, zijnde wijd en zijd van malkander verſpreid: wij wendden het derhalven aanſtonds vóór den wind, en ons bij dezelven gevoegd hebbende, ſtévenden wij te zamen ooſt-zuidöoſt; wijl egter de ſtorm nog aanhield, namen wij al het zeiltuig in, uitgezonderd het ſchoverzeil, waarméde wij het lieten drijven. Wij moeſten hier geweldige ſchokken van den bulderenden oceäan verduren, en krégen verſcheidene maalen zwaare zeeën in; want de golven gingen hier verſchriklijk hoog. Wij bevonden ons nogthans tégen den avond weer met agt ſchépen bij malkander, en de wind begon allengs aftenémen.

DES morgens hadden wij den wind nog noordlijk, met eene ſtijve koelte en holle zee, die egter eerlang bedaarde. Wij misten nu nog vier ſchépen van onze vloot; naamlijk, de *jonge Prins*, *Amſtelland*, de *Koge*, en *Diemermeer*; wij vermoedden, dat dezelven, in dit ſtormend weeder, weſtwaard zouden geſtévend zijn. Des middags vonden wij ons op 47 graaden, en eenige minuuten noorderbreedte, zeilende met klein zeil langzaam voort, om onzen makkeren tijd te géven ons bijtekomen. Den 11den Julij zagen wij, des morgens vroeg, drie ſchépen, die, uit het weſt-noordwesten, ons naderden; wij vleiden ons, dat het drie van de bij ons vermisten zouden zijn; doch, zodra wij hun wilden naderen, zagen wij anders, wijl zij het, uit alle magt, van ons afwendden, némende elk eene bijzondere koers: maar het *Slot Honingen* één derzelven vervolgd en agterhaald hebbende, bragt het in de vloot en bij den admiraal. — De ſchipper van hetzelve verhaalde, dat zij alle drie franſche ſchépen, en in het voorjaar uit Frankrijk, naar *Terra Nova* vertrokken waren, vanwaar zij nu met bakkeljauw de reis weêr naar Frankrijk hadden aangenomen; dat zij ons voor Engelſchen aangezien, en daaröm getragt hadden ons te ontgaan; dat, toen zij uit Frankrijk waren vertrokken, de oorlog tuſſchen de Engelſchen en Hollanders reeds verklaard was; en dat de eerſte niet alleen verſcheidene hollandſche ſchépen genomen hadden, maar ook veele franſche koopvaarders met wijnen enz. geladen; zodat ook zijn eigen zoon het ongeluk getroffen had in der Engelſchen handen te vallen: hij twijfelde derhalven niet, of de Engelſchen zouden op onze vloot loeren, om dezelve in hunne magt te krijgen. Verders verhaalde hij: dat de admiraal DE RUITER, reeds in het voorjaar, met een ſmaldeel oorlogſchépen, naar Guinéa gezeild was, en nu met verlangen te gemoet gezien werd, in hoop van eenen goeden uitſlag.

ZIE daar eene tijding, die, ſchoon wij zo zeer verlangd hadden berigt

van ons vaderland te erlangen, ons gantſch niet aangenaam was; wijl de zwarigheden en gevaaren, die zig daarbij voor ons opdéden, om behouden aantelanden, in 't geheel niet gering waren. ═══ Onze admiraal liet den Franſchman daaröp vertrekken, bedankte hem voor zijn gedaan berigt, en wenſchte hem een goede reis. Belangende onze vier overige ſchépen, dezen had hij niet vernomen, weshalven wij zeer bekommerd begonnen te worden. Des middags krégen wij een' zuidlijken wind met eene donkere lugt, weshalven wij het naar 't noordöoften wendden.

Den volgenden morgen liep de wind wéderöm noordöoſt, en blies, met eene donkere lugt, miſt, régen, en felle koude, zo verſchriklilk op, dat wij de marszeilen moeſten innémen. Wij leiden het met onze agt ſchépen noordweſtwaard heen, en hadden eene vreeslijke holle zee; doch tégen den middag bedaarde het weeder, de lugt brak, en wij hadden weêr eenen aangenaamen zonneſchijn; de wind liep ook eerlang weêr zuidweſt, en wij hielden daarméde noordöoſt aan. Den 15den Julij bevonden wij ons op 51 graaden noorderbreedte, des werd het nu tijd, een goed uitzigt te houden, en op onze hoede te zijn. Wij maakten ons derhalven, bij dit fraije weeder, ſlagvaerdig, om, ingeval wij door de Engelſchen aangevallen wierden, hun te tonen, welke getrouwheid wij ons vaderland verſchuldigd waren, en dat wij ons niet maar zo zouden laten meêſlépen; intégendeel, indien wij dan al mogten overmand worden, hun den buit eerſt duur te doen betalen. ═══ Den 16den Julij hadden wij weêr eene donkere lugt, en zulk eenen zwaaren miſt, dat wij het ſchip *Nieuwenhoven*, dat een weinig voorüitgezeild was, om de andere ſchépen opteſpeuren, niet meer konden zien. De admiraal deed verſcheidene ſchooten, doch zij bléven onbeäntwoord. Tégen den avond de lugt opgeklaard zijnde, ontdekten wij hetzelve nog niet; wij zeilden derhalven des nagts met klein zeil, en des morgens zagen wij onzen makker ten ooſten van ons: bij hem gekomen zijnde, begon de wind met eene friſche koelte uit het westen optezetten, en wij maakten toen goed ſchot noordöoſtwaard, tot dat wij, den 19den Julij, op 58 graaden, 18 minuuten poolshoogte kwamen, daar wij wéderöm een' fellen ſtorm moeſten uitſtaan, lenzende toen met de fok vóór de wind heen; doch dat was met ons zo veel wij het gaande konden houden, zijnde des nagts in groot gevaar, als ook den 20ſten Julij, wanneer deze ſtorm hand over hand ſcheen toetenémen, met zulk eene holle zee, dat al de ſchépen op eene vreeslijke wijs geſlingerd werden: desniettégenſtaande maakten wij goede vordering, zodat wij eerlang op 62 graaden noorderbreedte kwamen. ═══ Hier hadden wij het zeer koud, ſchoon wij nu weêr aangenaamen zonneſchijn hadden, en ſchier altoos dag: want des middennagts, als het op het donkerſte was, kon men nog zien te lézen. De zon ging des nagts omtrent elf en een half uur onder, dalende maar éven benéden den horizont, tot dat zij een uur daarna weêr te voorſchijn kwam. En deze ſchier geſtadige dag kwam ons in onze omſtandigheden zeer wel te ſtade, behalven dat zulks nog veel aange-

genaamer voor ons was; want wij konden nu béter tégen het overvallen des vijänds op onze hoede zijn, en ook, in de gedurige ftormen, ons voor klippen en ftranden mijden. —— Het fluitfchip de *Oijevaar* had in dien geweldigen ftorm zijn roer verloren, en was zo ver agterüit geraakt, dat wij het niet meer konden zien. Dus weêr nieuwe zwarigheid: wij wagtten hetzelve gedurende een' geruimen tijd in; doch vergeefs. Wij lieten het dan met onze zéven fchépen voorftaan, te meer, wijl wij niet konden wéten, of hetzelve ons niet voorbijgezeild was, en hielden de koers nu ooft ten noorden, in hoop dus de barre eilanden van *Fero* in 't gezigt te krijgen, en daar de hollandfche kruisfers te ontmoeten, om door dezelven, gelijk gemeenlijk gefchiedde, in de haven van het vaderland geleid te worden; doch dit geluk mogt ons niet gebeuren. Wij dus voortzeilende, krégen telkens donker, névelägtig, en mistig weeder, zodat wij werks genoeg hadden malkanderen bijteblijven, men deed daaröm nu en dan een' kanonfchoot, om malkanderen te feinen. Den 24ften Julij krégen wij de bergen der eilanden *Fero* in 't gezigt, denwelken nader gekomen zijnde, vonden wij ons bij een tamelijk groot eiland vervallen; doch wij waren een weinig te ver noordlijk, om bezuiden en tusfchen hetzelve, en de eilanden van *Hitland* door te lopen, om dus, volgens order der édele maatfchappijë, daarheen de hollandfche kruisfers optezoeken. Wij déden egter onze pogingen, maar wij konden ons oogmerk niet bereiken: want, den ftéven derwaard wendende, krégen wij aanftonds tégenwind, en zulken dikken mist, dat wij geen fchipslengte van ons af konden zien. Onze tromflagers moeften zig nu laten horen, om door dit middel bij malkander te kunnen blijven. Wij laveerden dus tot den 25ften Julij, tégen den middag, wanneer de mist opklaarde, en wij het weêr om de ooft zetten; doch krégen eerlang ftilte, en moeften het derhalven laten drijven.

Den 26ften Julij krégen wij, met een' dikken mist, wéderöm een' ooften wind, zo dat wij niets konden vorderen, ftaken daaröm zuidwaard, en kwamen, naar gisfing, op de poolshoogte van 60 graaden en eenige minuuten: des middags krégen wij ftilte, en tégen den avond helder weeder, als wanneer wij het fchip *Nieuwenhoven* andermaal misten; zijnde wij dus flegts nog maar zes fchépen fterk, en zagen nu ook geen land meer.

Den volgenden dag, den 27ften Julij, konden wij geen fchépen zien; doch des middags horende fchieten, wendden wij het derwaard. Wij hadden het nog in den wind, die fteeds uit het ooften aanhield; en tégen den avond, de mift opgeklaard zijnde, bevonden wij ons bij den admiraal; doch wij waren nu flegts vier fchépen fterk; évenwel, zo ver wij konden zien, ontdekten wij nog twee andere fchépen, zijnde het *Wapen van Hoorn* en *Brederode*. Wij wendden het aanftonds naar hun toe; maar de wind een weinig ooftlijk ftékende, krégen wij andermaal zulk eenen dikken mist, dat wij weêr door middel van kanonfchooten en het flaan op trommen moeften tragten bij malkander te blijven; en dit duurde tot den volgenden dag,

 als

als wanneer de mist tégen den middag weêr opklaarde, en wij ons wijd en zijd verfpreid vonden. Onze poolshoogte was nu 61 graaden, 34 minuuten, en wij ftévenden naar den admiraal, en, met hem, naar de lijwaardfche fchépen, zodat wij weêr met ons zes fchépen bij elkander kwamen: doch wind en ftroom hadden wij nu tégen, zodat wij zó veel niet konden vorderen, dat wij tusfchen de eilanden *Fero* en *Hitland* kwamen, om daar de kruisfers optezoeken.

Bij al dit zukkelen kwam nog, dat wij op al de fchépen veele zieken krégen, en op zommigen, doch wel inzonderheid op het *Slot Honingen*, reeds verfcheidene dooden hadden: daarënboven was de proviant ook zeer gering, weshalven men niet weinig naar het vaderland verlangde. ═══ In deze omftandigheid de heer admiraal den fchipsraad vergaderd hebbende, befloot men, alzo de wind oostlijk bleef aanhouden, verder om de noord te zeilen, in hoop van aldaar voordéliger' wind te bekomen, om de koers naar het oosten te zetten, en onder de kuft van Noorwégen te geraken, om dan verders daarheen den weg naar het vaderland te vervorderen, wijl wij toch den moed moeften opgéven om tusfchen de eilanden Fero en Hitland door te lopen. ═══ En dit was juift ons behoud; want, gelijk wij naderhand vernamen, lagen er meer dan 20 engelfche oorlogfchépen tusfchen Fero en Hitland op ons te kruisfen: zodat de aanhoudende tégenwinden, en de fchier gedurige névels, verre van ons nadélig te zijn, de middelen in GODS hand waren, waardoor HIJ ons bewaarde, en der vijanden oogmerken verijdelde, in wier handen wij, naar aanzien, onfeilbaar zouden gevallen zijn, bijáldien wij tusfchen Fero en Hitland doorgelopen waren.

Wij ftévenden dan naar 't noorden, krégen nu helder weeder, en na den middag het eiland Fero weêr in 't gezigt, hetwelk wij den volgenden nagt, wanneer het nog meeft aanhoudend licht was, ten noorden pasfeerden, komende tot digt bij deszelfs fchorre ftranden. Het fcheen zeer klipagtig te zijn, en deszelfs bergen waren tamelijk hoog. ═══ De wind ooftzuidöoft lopende, ftévenden wij noordöoftwaard, hebbende nu wel helderen zonnefchijn, doch was het voor ons tévens fchier ondraaglijk koud. Des middags van den 29ften Julij kwamen wij op 62 graaden, 38 minuuten noorderbreedte, en geraakten Fero uit het gezigt. Des avonds krégen wij eene fnédige koelte uit het zuidöoften, en ontdekten te lijwaard, omtrent op den afftand van 2 mijlen, een kloek fchip, en nog een ander te loefwaard zeer ver van ons; wij déden twee fchooten, en lieten de prinfe-vlag waijen: doch zij vervolgden hunne koers, en wij de onze, zodat wij elkander eerlang uit het gezigt verloren.

Op 63 graaden poolshoogte wéderöm een' dikken nével bekomen hebbende, lieten wij het drijven. Het was hier nog meeft aanhoudend dag, en wij gisten niet ver van *IJsland* te zijn; de wind egter omlopende, keerde naar het westen, en wij onze koers veranderende, ftévenden ooftzuidöoft, om Noorwégen in het gezigt te lopen, en het verders naar het vaderland

te

te wenden; want waarlijk wij verlangden zeer, en niet zonder réden, uit deze koude noordzee te geraken, daar ons de koude, aangemerkt wij uit de warme landen kwamen, niet weinig knelde. —— Den 1^ften^ Auguftus zagen wij uit het noordöoften een vreemd fchip, dat ons naderde, hetzelve tégen den avond bij ons gekomen zijnde, bevonden wij het een franfche Groenlandsvaarder te zijn, die met een goede vangft naar Frankrijk keerde. De fchipper van hetzelve verhaalde ons, dat hij twee dagen te voren bij een hollandfch galjoot geweeft was, dat, névens meer anderen, op deze hoogte kruiste, om den fchépen, uit verre gewesten komende, van den oorlog tusfchen Holland en Engeland kennis te géven; verders verhaalde hij, dat de heer admiraal M. DE RUITER, den Engelfchen Guinéa weêr ontnomen hebbende, met zijne vloot en verfcheidene rijke prijzen agter Engeland om gekomen, en zégepralend naar Holland gekeerd was; ook berigtte hij ons, dat dit jaar geen néderlandfche fchépen ter walvifchvangft geweeft waren; dat de haring- en andere visfcherijën ftilftonden, uit vrees voor de Engelfchen, en het dus in Holland met den koophandel en néringen flegt gefchapen ftond. Hier méde nam de Fransman affcheid van ons, en ftelde zijne koers agter Engeland om.

DEN 2^den^ Auguftus hadden wij deizig weeder, en de wind noordlijk; wij ftévenden zuidöoft ten ooften, gisfende des middags op 63 graaden te zijn. Des nagts liep de wind wéder ooftzuidöoft, en vervolgens naar het zuiden, waaröp ftilte volgde.

DEN 3^den^ Auguftus eene deizige lugt met ftilte, poolshoogte, des middags, 62 graaden, 52 minuuten, des nagts een koeltje, doch veränderlijk. Maar, den 4^den^, krégen wij eenen fterken ftoker uit het noordöoften, welke hoe langer hoe héviger opftékende, ons noodzaakte de marszeilen in te némen. De zee begon zig zeer fchielijk te verheffen, en den volgenden dag werden wij door zulk eenen geweldigen ftorm overvallen, dat wij in den uiterften nood geraakten, om met fchépen en volk door de vernielende zee verflonden te worden; inzonderheid was het fchip, waaröp ik mij bevond, zeer lek geworden, zo dat men onöphoudelijk de pompen gaande moeft houden. In dien hévigen ftorm hadden wij nogthans te met zonnefchijn, en des middags de hoogte némende, bevonden wij ons op 61 graaden, 24 minuuten te zijn, en, naar gisfing, niet ver meer van de kuften van Noorwégen. —— En nu wiften wij niet, wat ons beft te doen ftond, de koers met zulken fnellen voortgang naar het vaderland te vervolgen, of alhier bij den wind te ftéken, om, wanneer de wind wat zou ftillen, Noorwégen in te lopen: want wij vernamen in al ons zwerven geen kruisfers, galjooten, noch eenig hollandfch vaartuig, en dus waren wij in het onzékere aangaande den toeftand van zaaken, of wij eenigzins veiliglijk onzen weg zouden kunnen vervorderen, dien wij nog hadden afteleggen. De heer Admiraal BITTER befloot, na de zaak wél overwogen te hebben, met dezen vliegenden ftorm de koers naar het vaderland te vervolgen, geen land dan het

onze

onze te zoeken, en naar geen kruisfers of fchipsvlooten omtezien, in hoop van dus den vijänd mistelopen, en binnen weinig dagen in het gewenfchte vaderland aantelanden.

Volvrolijk zette men dan de koers, vóór wind en zee, regt door naar Holland, met zulk eene holle zee, koude, en fellen ftoker uit het noorden, dat fchépen en volk het erg genoeg hadden. Doch nauwlijks hadden wij dus twee uuren onze vaart voortgezet, of wij werden tot onze overgroote vreugde een hollandfch galjoot gewaar, hetwelk op onze vloot kruifte. Aanftonds zette hetzelve het op ons toe, en ieders begeerte brandde, om den toeftand des vaderlands te verftaan, hopende, dat wij zouden mogen voortzeilen: doch, wégens de onftuimige winden en hoogöpftuivende golven, kon het galjoot geen der fchépen zo digt naderen, dat men malkanderen kon verftaan: wij meenden egter uit het wenken, dat men ons van het galjoot deed, te moeten opmaken, dat wij onze koers naar het vaderland niet moeften vervolgen, maar ten eerften bij den wind ftéken, gelijk wij ook aanftonds déden, en lieten het dus drijven, den voorftéven aan de flagen der woedende golven aanbiedende. Doch het fchip, waaröp ik was, fcheen nu door het geweldig bonsfen, en door het overftorten der golven te zullen moeten bezwijken, alzo de naaden hoe langer hoe meer uit elkander wéken, voornaamlijk onder den boeg in het voorfchip, daar het water, door het arbeiden en ftampen van het fchip, telkens zo vreeslijk fterk invloog, dat wij ons tégen den avond in geen kleine benauwdheid bevonden, niet anders ménende of wij gongen te grond. Wij lieten in dezen hoogen nood een sjouw van het agterfchip waijen, om den anderen fchépen en het galjoot onzen benauwden toeftand te kennen te géven; maar het was vergeefs, wijl niemand ons kon helpen, hebbende elk genoeg met zig zelven te doen. Evenwel ftelden wij onze uiterfte pogingen te werk, om fchip en volk te behouden, ftoppende zo veel men kon de openingen. En het behaagde Gode onzen arbeid niet vrugtloos te doen zijn; zo dat wij het nog te nauwer nood gaande hielden, wijl ook de ftorm zeer fchielijk begon aftenémen. Des nagts te 11 uuren, krégen wij het hooge land van Noorwegen in het gezigt, (Want, fchoon het nagt was, was het egter nog licht, doordien wij zo ver in het noorden waren,) werwaard wij het toen hielden, krijgende nu ook goed weeder en eene ftillere zee.

Des morgens vroeg bevonden wij ons nog flegts 3 mijlen van 't kliprijk Noorwégen af te zijn. Wij ontdekten toen nog een ander hollandfch galjoot, hetwelk nu met het andere bij den admiraal gekomen zijnde, verftonden wij het volgende: dat de Engelfchen en Hollanders nu kortelings hunne magtige oorlogsvlooten in zee gebragt hebbende, er een vreeslijke flag gefchied was, tot groot nadeel van de laatften, zijnde in dien flag de heer Obdam, opperädmiraal van Holland en Weftfriesland, met het fchoone fchip de *Eendragt*, van 84 metaalen ftukken en vijfhonderd man, in de lugt gefprongen, en flegts vijf man daarvan afgekomen; dat de heeren lieu-

lieutenant-admiraals KORTENAAR en STELLINGWERF, benévens verſcheidene dappere officieren, en een groot getal ſoldaaten en matroofen waren geſneuveld, en verſcheiden' van onze ſchépen verbrand en in den grond geboord; dat de Néderlanders de vlugt hadden moeten némen en met hunne ſchépen zeer beſchadigd, in de havens waren binnen gelopen, hetwelk in Néderland eene algemeene verſlagenheid had veröorzaakt; dat de Engelſchen nu alöm op zee de meeſter ſpeelden, en van de onzen alles wegnamen, wat zij krijgen konden; dat zij hunne oorlogsvloot in drie bijzondere eskaders hadden verdeeld, om op onze retourvloot te pasſen, hebbende een eskader van 30 ſchépen om de noord gezonden, om tusſchen de eilanden *Fero* en *Hitland* op ons te kruisſen; een van vierëntwintig ſchépen omtrent de voornaamſte havens van *Noorwegen*, opdat, indien wij der eerſte mogten ontſnappen, gelijk nu ook zo wonderlijk geſchied was, wij in deze mogten vallen, (waarïn zij dan ook hun oogmerk waarſchijnlijk zouden bereikt hebben, indien het galjoot ons nog niet te regten tijde had ontmoet;) en een derde eskader tusſchen het *Doggers zand* en de hollandſche havens, om ons dus het ontkomen onmogelijk te maken: en indedaad, menſchlijker wijze, was het onmogelijk, of wij moeſten in het geweld van de eene of van de andere dezer vlooten vallen; doch het behaagde der VOORZIENIGHEID anders, DIE wilde ons behouden, en niet toeſtaan, dat wij in vijändlijke handen vielen, maar intégendeel ons met deze rijke vloot in de gewenſchte haven geleiden, doch eerſt wilde ZIJ tévens haare wondervolle beſtiering nog meer doen uitblinken, gelijk de lézer in het volgende zal zien. Ondertusſchen dankten wij die goede VOORZIENIGHEID, dat ZIJ ons zo wonderlijk bewaard had, van niet in de eerſte vijändlijke vloot, tusſchen Fero en Hitland, te vallen! —— Wij krégen met deze galjooten brieven van de heeren bewindhebbers, met bevél, dat wij direct met onze vloot in de haven van *Bergen* in *Noorwegen* zouden binnen lopen, alwaar, gelijk wij nu verſtonden, reeds drie van onze vermiste ſchépen aangeland waren: als, de *Koge*, de *jonge Prins*, en *Diemermeer*, om welker behoudenis wij ons zeer verblijdden.

WIJ ſtelden dan aanſtonds onze koers derwaard, met een lieflijk weeder en noordlijken wind; en het barre Noorwegen genaderd zijnde, bevonden wij, dat wij tot niet verre van *Liet*, of de westerhaven van het binnenwater der ſtad *Bergen* waren vervallen. Wij zogten benoorden het lange eiland, een plaatsje, *Jelteſoert* genoemd, in te lopen; doch, wijl wij een weinig te zuidlijk waren, konden wij ons oogmerk hierïn niet bereiken, en er moeſt nogthans kort beraad genomen worden. Wij ſtelden derhalven aanſtonds, niet zonder gevaar van den vijänd in den mond te lopen, de koers naar het *Kruisfoert*, aan het zuidëinde van dit lange eiland gelégen; dus moeſten wij nog 5 mijlen zuidwaard zeilen: op dezen weg brak de fokkeraa van het ſchip van den ſchout-bij-nagt, welke men nog genoodzaakt was buiten gaats in allen ſpoed te herſtellen.

WAARSCHIJNLIJK was de engelſche vloot, die omtrent de havens van Bergen kruisten, door den geweldigen ſtorm, dien wij den dag te voren gehad hadden, een end wegs zuidwaard gedréven: ten minſten wij zeilden, zonder één engelſch ſchip te vernémen, volvrolijk het *Kruisfoert* in, tusſchen verſcheidene kleine klipvolle eilanden door, tot dat wij omtrent eene halve mijl binnen 's lands in *Bakkeſond*, of *Bok op Ree*, zijnde een inham tusſchen de klippen gelégen, wégens tégenwind, genoodzaakt waren voor anker te gaan liggen. De reede was hier zo nauw, uit hoofde van de ménigvuldige eilanden en klippen, dat wij met onze ſchépen nauwlijks plaats konden vinden, om naaſt malkanderen vrij te liggen; ook lagen wij zo digt bij elkander, dat wij van het eene ſchip in het andere konden overklimmen.

DEZE was de eerſte reis, dat wij het anker wierpen, zédert dat wij van de *Kaap de Goede Hoop* waren vertrokken, hebbende van dien uiterſten zuidhoek van Afrika, tot in het Noorder-Europa over de tweeduizend mijlen gezeild, en geen ander land gezien, dan de eilanden *Aſcention* en *Fero*. Wij vonden hier in *Bakkeſond*, behalven onze drie makkers, die reeds alhier aangeland waren, ook nog de fluit *Amſtelland*, welke weinige uuren voor ons hier binnengelopen was, als méde nog een klein ſchip, dat van Bergen tot hier toe was afgezakt, en den volgenden dag ſtond zee te kiezen. —— De ſchipper daarvan kwam ons aan boord bezoeken, in ſchijn, om ons vriendlijk te verwélkommen; doch hieröm was het dezen fijnen broeder niet te doen, maar ſlegts om onze vloot optenémen: want, den volgenden dag in zee geſtoken zijnde, ging hij ſpoedig het hierömſtreeks kruisſend engelſch eskader opzoeken, om aan hetzelve onze komſt in Bakkeſont bekend te maken, en de goede gelégenheid, om ons alhier te overmannen, wijl wij hier buiten ſtaat lagen, om ons te verdédigen. Hij zeide, dat hij van Zeeland geboortig was, en dat zijn ſchip te Ooſtende te huis hoorde; dat zij vrije handelaars zijnde, met hunne lading naar Hamburg meenden te ſtévenen; dat hij zo wel bij de Engelſchen als bij de Néderlanders kwam, en zomtijds hier of daar ook wel eens een voordeeltje zogt te bejagen: ook pochte hij geweldig op zijne ſtoutheid, zeggende onder anderen, dat het hem geen moeite zou geweeſt zijn, zig van het ſchip *Amſtelland* meeſter te maken, wijl hij, toen hetzelve aldaar ten anker kwam, eene groote verſlagenheid onder het ſchipsvolk beſpeurd had, doordien zij hem voor een Engelſchman hadden aangezien; en meer andere diergelijke zotte en verwaande rédenen; welken niet kunnende verdragen, beet ik hem toe: dat hij zig gemaklijk zou kunnen vergisſen; want dat die Ooſtïndievaarders, die hij voor zo blohartig aanzag, voor geen klein gerugt vervaard waren, maar hunne vijänden al meer dan eens onbeſchroomd onder de oogen hadden gezien, en hij daaröm zijne rékening verkeerd maakte indien hij zig verbeeldde, dat die van het ſchip *Amſtelland*, met den hoed in de hand, hun ſchip aan hem zouden hebben overgegéven. Dit antwoord, dat wat driftig was, ſnoerde den blaaskaak een weinig den mond, en deed hem wat voorzigtiger ſpréken: ook hield hij niet lang meer

ſtand;

ſtand; maar, de eene en andere over ons geſprek toekomende, oordeelde hij dienſtiger een vriendlijk afſcheid te némen. En indedaad het was hoog tijd voor hem, wijl hij anders zeer gemaklijk een' kwaaden avond zou hebben kunnen ontmoeten. Des nagts ſtak hij met zijn ſchip in zee.

Wij hadden hier nog nauwlijks vier uuren gelégen, of de ſchout-bij-nagt met het *Slot van Honingen* kwam ook bij ons. Wij moeſten hier in Bakkeſond blijven vertoeven, tot dat de wind ons gunſtig werd om naar Bergen te zeilen, krijgende ondertusſchen op elk ſchip een' loots, om ons derwaard te geleiden, en bléven hier den nagt over; als ook nog het volgend etmaal, voor anker liggen.

Middelerwijl zond de heer admiraal der retourvloot' één van de galjooten, die bij ons waren gebléven, naar Holland, om aldaar de tijding van onze behoudene aankomſt, in Noorwégen, te brengen. De noordſche boeren en boerinnen, die hier omſtreeks op de eilanden en klippen woonden, bragten ons ververſchingen aan boord, van melk, eijeren, boter, viſch, ſchaapen en hoenders: maar, hoe wélkom deze waaren ook mogten wézen, zagen veelen weinig kans om er van te krijgen, want er was geen geld bij den matroos te vinden; derhalven was goede raad duur. Men ſchafte évenwel raad. Eenige oude oostïndiſche kléding werd voor den dag gehaald, en men begon daarméde te handelen, hetwelk vrij wél ging: de boeren ruilden hunne waar tégen oude kléderen, en eerlang zagen wij verſcheidenen dezer noordſche lieden in geſtreepte zijden of katoenen kléderen te voorſchijn komen. —— Zomtijds ſtapten wij ook aan land, en gingen deze lieden in hunne woningen bezoeken, die zij hier zelfs op hooge ſteile ſteenklippen hadden, en daar zij armoediglijk, meeſt van de visvangſt, leefden.

Den 8ſten Auguſtus, des morgens vroeg, was ons de wind gunſtig; wij ligtten derhalven allen de ankers, en vertrokken uit Bakkeſond naar Bergen, zeilende agter malkanderen tusſchen veele vermaaklijke groene landerijën en aangenaam gebergte door, zijnde ons vaarwater op veele plaatzen niet breeder dan het Haarlems buiten-ſpaarne; hier en daar zagen wij ook fraije dorpen, luſthoven en hofſtéden, dus wij nu wéderöm ons oog met het aangenaame en vermaaklijke der Chriſten-waereld konden verluſtigen. —— Omtrent zéven uuren door dit binnenlandſch water, het *Liet* van Bergen, voortgezeild zijnde, kwamen wij, tégen den middag, vóór de vermaarde koopſtad *Bergen*, en met al de ſchépen tot midden in de ſtad en haven, daar wij dezelven aan paalen verzékerden.

Hier vonden wij wel vijftig néderlandſche koopvaardijſchépen, die uit verſcheidene gewesten alhier met hunne ladingen waren aangekomen, verlangende, éven als wij, naar goed konvooi, om de reis naar Holland voort-tezetten. —— Uit eene onſtuimige zee, op dewelke wij zo lang gezworven hadden, in eene gewenſchte haven, in het midden van eene volk- en néringrijke ſtad aangeland zijnde, veröorzaakte zulks eene groote blijdſchap onder

ons allen ; te meer , daar wij met zo veel gulhartigheid en buitengemeene vriendlijkheid van de inwoners werden ontvangen. Ook was de toevloed van menfchen van beiderlei kunne ongemeen , welken de nieuwsgierigheid naar de haven dreef om onze fchépen te zien , die veelen met groote verwondering fchénen te befchouwen ; telkens waren wij aan boord door eene ménigte van lieden , zo mans- als vrouwsperfoonen , omringd , welken allen begérig waren iets nieuws of éenige bijzonderheden uit de oofterfche gewesten te horen verhalen. Wij werden door veelen vriendlijk genodigd hen in de ftad te bezoeken , te dien einde ons hunne woonplaatzen opgévende, hetwelk wij denzulken beloofden ; gelijk wij dan ook vervolgens van hunne vriendlijke aanbiedingen gebruik maakten , wordende wij overäl beleefdlijk onthaald.

Onze admiraal , de heer PIETER DE BITTER, werd ook tot onderfcheidene maalen, terwijl wij hier lagen, door den kommandant van de ftad, CASPEL VAN SISIGNON , en den deenfchen generaal ALEFELT , als ook door verfcheidene andere grooten vriendlijk onthaald en verwélkomd. ═ Wij dankten GOD, dat HIJ ons tot dus ver bewaard , en ons zulk eene verre en gevaarlijke reis gelukkig tot hier toe had laten volbrengen , biddende HEM tévens , dat het HEM behagen mogte ons verder gelukkiglijk binnen de haven van 't vaderland te geleiden.

TWIN-

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Komst der Engelſchen *met een goed aantal van oorlogſchépen in* Bakkeſond, *om de retourvloot aldaar aantevallen. Deze hunner ontwéken zijnde, komt de* Engelander *in* Bergen, *ſluit de haven, en maakt zig vaerdig om der retourvloote ſlag te léveren. Derzelver reddeloosheid. Weeklagt, ſchrik, en verſlagenheid te* Bergen. *Men bereid zig om den* Engelſchen *weêrſtand te bieden. Des admiraals cierlijke rédenvoering tot het volk. Stout- en vermétenheid der engelſche bootsgezellen en ſoldaaten. Beſpotlijke laatdunkendheid van hunnen viceädmiraal, listige pligtplégingen, laatſte toebereidzelen, aanvang des gevegts, en deszelfs akeligheid. De* Deenen *ſtéken de vrédevlag op. Dappere weêrſtandbieding der retourvloot', waardoor de* Engelander *verzwakt. De* Deenen *ſtéken de bloedvlag op, en bieden den* Néderlanderen *bijſtand. De* Engelſchen *krijgen de néderlaag, geraken in wanörde, kappen de ankers, en ſlaan op de vlugt. Verlies en reddeloosheid der retourvloot'. Aanmerkingwaerdig geval. Verlies der* Engelſchen, *en blijdſchap der* Néderlanderen *over derzelver verlosſing.*

ONZE vreugd was hier van korten duur. Wij meenden nu tégen alle onheil en vijändlijken aanval gedekt te zijn, en hier geruſt en veilig te kunnen toeven, tot dat de néderlandſche vloot, zig weêr in ſtaat geſteld hebbende om zee te kiezen, ons zou komen afhalen, en naar het vaderland geleiden; en wie zou zig het tégendeel voorgeſteld hebben? wie zou geloofd hebben, dat de Engelſchen, om ons in hun geweld te krijgen, den vréde trouwlooslijk met Deenmarken zouden bréken? egter bevond men zulks: — want wij hadden nog geen 24 uuren binnen Bergen ſtil geweeſt, of het galjoot, den dag te voren door den admiraal uit Bakkeſond naar Holland gezonden, kwam mastloos wéder bij ons in Bergen. Hetzelve buiten Kruisfoert in zee geraakt zijnde, ontmoette het een goed getal engelſche oorlogſchépen, die aanſtonds jagt op hetzelve maakten, waardoor het genoodzaakt werd alle zeilen bijtezetten, en ſpoedig terug te kéren, zijnde tot binnen de gaten van Noorwegen vervolgd geworden, en hebbende, door het ſterk zeilen om den vijänd te ontkomen, zijnen maſt buiten boord gezeild; zodat het nu door hulp van noordſche ſchuiten, herwaard bij ons gebragt werd. — Dewijl men egter door verſcheidene takken en gaten uit Bergen zeewaard kan ſtéken, werd op ſtaande voet het ander galjoot door den heer admiraal naar Holland gezonden, om aldaar tijding van ons te brengen.

DEN 9den Auguſtus, tégen den middag, kwam bij ons tijding, dat wel

veertig kloeke engelsche oorlogschépen, omtrent een uur of vijf na dat wij Bakkesond verlaten hadden, aldaar waren aangekomen, ménende ons er nog te vinden, om ons alsdan eensklaps te overrompelen en voor goeden buit naar Engeland optebrengen; hetwelk hen egter nu weêr mislukt was. En zie daar ook wéderöm een blijk van GODS bijzondere gunst t'onswaard en van zijne godlijke bewaring, dat wij niet in der vijänden magt zouden vallen: zulke oogschijnlijke uitreddingen boezemden ook te meer vertrouwen in ons, dat, ingeval wij eens door onze vijanden mogten besprongen worden, die zelfde ALMAGT ons uitkomst géven, en ons van hun uitredden zou, en te dien einde onze kleine magt zo zou willen zégenen, dat zij met schande zouden moeten afwijken; gelijk wij ons ook in ons vertrouwen niet bedrogen vonden: —— trouwens, wie heeft ooit te vergeefs op de godlijke VOORZIENIGHEID zijne hoop gevestigd!

DEZE tijding verwekte egter weinig zwarigheid bij ons, wijl wij, gelijk wij hier boven zeiden, hier veilig meenden te liggen, en ons nooit zouden hebben kunnen verbeelden, dat de Engelschen, die als nog in vréde en vriendschap met den koning van Deenmarken leefden, zulke woedende ontrusters van de stad Bergen zouden worden; zelfs de tijding, die den volgenden dag kwam, dat naamlijk het grootste gedeelte der vijändlijke vloot reeds in Bakkesond was ten anker gekomen, maakte in ons nog geen bekommering. Doch des namiddags verstonden wij, dat de Engelschen eenen brief aan den kommandant van Bergen hadden geschréven, welke in trotsche en hoogdravende bewoordingen was vervat, en kortlijk het volgende behelsde:

„ DAT zij zig grootlijks verwonderden, en tévens zeer belédigd vonden,
„ dat de heer kommandant aan de néderlandsche retourvloote in zijne haven
„ schuilplaats gaf, en daar door deed blijken, dat hij poogde zulke sché-
„ pen, die, volgens billijke pretensien, zijner majesteit van Groot-Britan-
„ niën toebehoorden, uit derzelver magt en eigendom te trekken; hetwelk
„ dan ook hen, Engelschen, bewogen had in Bakkesond te komen, om ré-
„ den van dit misgedrag te eischen."

AANSTONDS werd onze heer admiraal verzogt bij den heer kommandant te komen, waarna hem en den raad de brief der Engelschen werd médegedeeld, en vaerdig eenpariglijk besloten, den engelschen bevélhebber het volgend antwoord op zijnen trotschen brief te laten toekomen:

„ DAT de Engelschen zig niet behoefden te verwonderen, noch dat het
„ hun in het minste kon belédigen, dat men de schépen der bondgenooten,
„ die met den koning van Deenmarken in eene goede vriendschap leefden,
„ vergunde, zig in de haven van Bergen te onthouden; aangemerkt de ko-
„ ning van Deenmarken zig onzijdig in dezen oorlog hield, en dus de ha-
„ ven van Bergen voor de vrienden, zo wel voor de Engelschen als voor de
„ Né-

„ derlanders open ſtond: dat, bijäldien de Engelſchen om ververſching mog-
„ ten benodigd zijn, zij zo wel als de Néderlanders mogten binnen komen;
„ onder beding nogthans, dat het hoog bevel van den koning van Deen-
„ marken zou moeten in agt genomen worden, dat naamlijk niet meer dan
„ zes oorlogſchépen tévens, het zij Engelſchen of Néderlanders, binnen de
„ haven zouden mogen komen."

Hier op ſchréven de Engelſchen andermaal, dat, vermids zij lang in zee gezworven hadden, zij, éven als de Oostïndievaarders, eene goede ververſchplaats zogten, en dat zij derhalven méde opwaard kwamen zeilen, om zig van het nodige binnen Bergen te komen voorzien.

En den 11den Auguſtus krégen wij berigt, dat de vijanden met eene aanzienlijke magt van oorlogſchépen, kitzen en branders herwaard kwamen aanzeilen; en omtrent op den middag verſtonden wij, dat zij ons reeds tot op twee mijlen genaderd waren, alwaar zij het anker hadden geworpen. Kort daaröp kwam de engelſche viceädmiraal van dit eskader, zijnde de kommandeur Tijdeman, in perſoon, met eene wélbemande ſloep, als met groote haaſt, aan de landlijkſte forteresſe van Bergen aangeroeid, alwaar hij ten eerſten aan land ſtapte, en verzogt den heer kommandant van Bergen te ſpréken. Bij denzelven geleid zijnde, begeerde hij, dat men aanſtonds de oostïndiſche retourvloot ter haven uit zou doen vertrekken, of dat zij Engelſchen anders genoodzaakt zouden zijn, dezelven tot binnen de ſtad zelve te komen opzoeken, volgens bevél des konings van Groot-Brittannien, hetwelk médebragt, dat men geen havens, daar de retourvloot mogt liggen, zou verſchonen, maar dat men de vloot met geweld zou némen, en naar Engeland opbrengen. Doch de kommandant van Bergen antwoordde: dat hij geen bevel over de néderlandſche ſchépen had, en ook geen order om dezelven ter haven uit te ſtoten: maar dat zijn pligt was, al de geenen, die als vrienden en bondgenooten hier aankwamen, in zijne beſcherming te némen, en de ſtad met de haven tégen alle vijandlijk geweld te verdédigen. ——— Dus de Brit ziende, dat hij van dien kant zijn oogmerk niet kon bereiken, wendde hij het op een' anderen boeg, en begon te veinzen; hij verzogt verlof, met zijne ſchépen binnen te lopen, om zig van de nodige ververſchingen te voorzien: dit werd hem toegeſtaan, mids dat men als vrienden kwam, en zig aan de hiervoor aangeſtipte voorwaarde hield, van naamlijk met niet meer dan zes ſchépen te gelijk te komen. Hieröp vertrok de engelſche kommandant.

Alsnog konden wij ons niet verbeelden, dat de Engelſchen met zulk eene magt kwamen, ten einde om ons in Bergen aantetaſten, maar intégendeel geloofden wij, dat het ſlegts ſnorkerijen waren, gedeeltelijk voortkomende uit boosheid, dat het hun mislukt was, ons in Bakkeſond te verrasſen. Doch des nadenmiddags bevonden wij het wel anders, als veertien kloeke oorlogſchépen, vier jagten of kitzen, en drie branders van den vijänd,

on-

onder het ſlaan der trommen, ſtéken der trompetten en het losſen van het grof geſchut, vóór de ſtad, niet ver van ons voor anker kwamen; latende tévens allen roode vlaggen van de kompanje waijen, en de onderädmiraal liet ook eene dergelijke van zijnen voorſteng waijen, waarüit wij zagen, dat het het eskader van de roode vlag was, dat ons hier een bezoek kwam géven. De admiraal zelve was, wijl de wind was omgelopen, met vier oorlogſchépen, buiten gaats in zee gebléven; agtende ook zijnen viceädmiraal genoeg in ſtaat om ons te overweldigen. De vijänd lag niet lang, of kortte met al de ſchépen inwaard aan tot vóór de Tolboet, daar hij ons tot binnen den boom der ſtad genaderd zijnde, de haven ten eenemaale afſloot, voegende zig met al de ſchépen halvemaanswijs aan malkanderen, met de bakboordszijden vol geſchut naar ons toe; zodat hij met zijne ſchépen, éven als met een ſterk vestingwerk, dat met eenige honderd ſtukken geſchut voorzien was, de haven zodanig geſloten hield, dat geen vaartuig, zonder zijne toelating, pasſéren kon.

De meeſte ſchépen van den vijänd voerden 50 of 60 ſtukken kanon, en zommigen meer. De boorden naar ons toe waren zo vol geſchut bezet, dat het ſcheen, als of men ons op eens wilde vernielen, latende de trommen en trompetten zig middelerwijl wakker horen, zodat zij de lugt déden weêrgalmen, pogende dus, naar het ſcheen, ons door al dien toeſtel het hart in de ſchoenen te doen zinken, en ons hopeloos te maken, om zulke ontzaglijke vijänden het hoofd te bieden.

Onze admiraal begaf zig aanſtonds aan land, om met de deenſche bevélhebbers te ſpréken, en het nodige te beramen, verzoekende, dat, zo wanneer de Engelſchen hunne vijändlijkheden tégen ons begonnen, het ons geöorlofd zou zijn hen met geweld te keer te gaan, en dat men ons tévens van de kaſteelen vaerdige hulp zoude verlénen, opdat zulk eene rijke vloot en zo veele koopvaarders niet in der vijänden handen mogten vallen. Dit werd onzen admiraal toegeſtaan en beloofd, en men nam te gelijk de nodige maatrégels tot hetgeen in die omſtandigheid te doen ſtond.

De admiraal daaröp wéderöm aan boord gekomen zijnde, gaf de nodige bevélen, en aanſtonds werden de middelen bij de hand genomen, om, onder des ALLERHOOGSTEN hulp en zégen, onzen hoogmoedigen en verwaanden vijänd eenen kloekmoedigen weêrſtand te bieden. Wij voegden derhalven onze ſchépen halvemaanswijs met de ſtuurboordszijden naar den vijänd, ons met hulp van ankers, touwen en parellijnen in eene gelijke vorm als de Engelſchen ſchikkende, hoewel met eene veel zwakkere magt, alzo wij te nauwer nood zéven of agt ſchépen konden uitmaken, bekwaam om tégen den vijänd te ſlaan: en, wégens de diepe lading, zwakheid, gebrek aan het nodige geſchut, te veel belemmering op de overloopen, waren zij nog weinig in ſtaat om er eenen zeeſlag meê te doen; daarënboven hadden wij zo weinig ruimte voor onze ſchépen, die inwaard in het nauwſte der haven lagen, dat wij nauwlijks plaats hadden om ons aldus in order

te

te schikken. Wij lieten ondertusschen ook allen de prinsevlag waijen, de trommen roeren en de trompetten stéken, om den vijand te tonen, dat wij niet willens waren om ons zo zonder slag of stoot overtegéven.

DOCH de Engelschen hadden ons zeer ligtlijk kunnen vermeesteren, indien zij slegts aanstonds met hunne kitzen, en met wélbemande booten en sloepen ter haven in en op ons aangevallen waren; zij zouden in zulken schielijken en geweldigen aanval onze schépen gemaklijk hebben kunnen enteren, de kabeltouwen kappen, en ons naar buiten slépen; want niemand zou toen nog bekwaam geweest zijn, zulke stoute bespringers aftekéren; te meer, wijl niemand op de komst des vijands verdagt, het volk meest aan land en door de stad verspreid was, en dus de schépen in geen den minsten staat van tégenweêr waren. —— Doch nu liet de heer kommandant van Bergen, op verzoek van onzen admiraal, de alarmklok trekken, verscheidene tromslagers door al de wijken en straaten der stad rondgaan, en op al de hoeken der straaten uitroepen, dat zig elk op staandevoet moest te scheep begéven, op zwaare straf. Insgelijks moesten al de burgers der stad Bergen dadelijk in de wapens verschijnen, om ter bescherming hunner stad in gereedheid te zijn.

HET is onmogelijk de ontsteldnis en verbaasdheid te beschrijven, welken men aanstonds onder de ingezétenen bespeurde: want, ziende zulk eene ontzaglijke magt van vijänden, die reeds binnen de haven waren, en gereed lagen om alles, wat tégenstand zou willen bieden, te vernielen; en aan den anderen kant overwégende de kleine magt, die wij der vijandlijke tegenstelde, den zwakken toestand van het deensche kasteel en van het waterfort, als ook de algemeene verwarring, werd elk met den uitersten schrik bevangen, niet wétende wat te doen, of waarheen te vlugten. —— Ondertusschen werden huizen en winkels gesloten, en, terwijl de burgers in de wapens liepen, pakten de vrouwen haare beste goederen en effecten, om dezelven in de veiligste verzékering te brengen; waaröp, tégen den avond, de vlugt der ingezétenen met zulk eenen ijver volgde, als of men geheel Bergen wilde verlaten en ten besten géven, zoekende schuilplaats landwaard in, in wildernissen, gebergten, rotzen, enz. Dit vlugten, en het geklag der vrouwen en moeders, met haare teere zuigelingjes in de armen, verdubbelden de schrik en ontsteldnis.

OP onze vloot was de verwarring en verbaasdheid ook niet gering, en wel inzonderheid was men op ons schip, de *rijzende Zon*, in verlégenheid: want men had al het geschut en andere zwaarte van hetzelve naar het agterschip gebragt, om aan den voorstéven onder den boeg de lekken te gevoeglijker digt te kunnen maken; zodat nu alles in wanörde en overhoop lag: daarbij was het grootste gedeelte van ons volk van boord. Men moedigde derhalven de geenen aan, die aan boord waren, om vaerdig de handen aan 't werk te slaan, alles aan een' kant te schikken en opteruimen, en het zwaarste geschut aan stuurboordszijde te stellen, alzo wij met deze naar den vijand lagen. Wij krégen op die wijs nog vrij spoedig 24 stukken te boord,

waarönder twee halve kartouwen waren, en dit was al 't geschut, dat wij hadden. Men wierp ook ten eersten alle beslommering van lédige kisten en vaten buiten boord, om dus doende meer plaats op de overloopen te krijgen. Desgelijks déden de andere schépen, brengende zo veel grof geschut te boord als op de zijde naar den vijand bekwaamlijk kon geplaatst worden; stellende voor het overige elk zodanige order, als naar tijds omstandigheid tot eenen aanvang van een gevegt zou kunnen nodig zijn. Ons volk kwam middeler-wijl met geheele troppen aan boord, en sloegen met zulk eenen kloekmoedigen ijver de handen aan 't werk, dat wij nog tégen den avond ten vollen slagvaerdig waren, ten minsten naar onze gelégenheid, en toestand, die indedaad niet zeer voordélig was; niettemin was elk vol moed, hopende, met GODS hulp, hoe slegt het ook met onze vloot gesteld was, nogthans den zégen te behalen, wijl een ieder besloten had, voor 't vaderland te strijden, zo lang hem het bloed door de aderen zou stromen.

HIERÖP ging onze dappere admiraal aan boord van ieder schip, om elk tot eenen kloeken tégenstand aantemoedigen, wordende al het volk op ieder schip bij malkanderen geroepen; gelijk dan ook op het onze geschiedde, doende de admiraal de volgende aanspraak:

„ ZIE daar, mijne vrienden, den vijand voor uwe oogen, die hier komt, „ om ons deze kostbaare vloot uit de handen te rukken, ons, met dezelve, ten prooi médetesslépen, en in een land te voeren, daar ons niets anders, dan duizend rampen en smaadheden te wagten staan, en daar men ons, zonder het minste meêdogen, eene opeenstapeling van ellenden bereid. — Zullen wij deze kostbaare vloot, die wij, GODE zij dank, tot hier toe bewaard, en uit zo verre gewesten, tot zo nabij ons vaderland gebragt hebben, door duizenden van gevaaren heen, zullen wij die vloot nu in 's vijands handen géven? — Neen, mijne vrienden! Veel liever willen wij dezelve, tot den laatsten druppel bloeds, manmoediglijk verdédigen. Dit is ten minsten mijn besluit, en ik durf mij verzékeren, dat het ook het uwe is. — Weläan dan, mijne spitsbroeders, zal het de eerste reis niet zijn, dat wij onzen vijand moedig onder de oogen zullen zien, en hebben wij meer onzen moed doen blijken; laten wij er dan ook nu niet minder bewijzen van géven: laten wij voor onze eer, voor ons vaderland, voor onze vrienden strijden, en tonen, dat het Batavieren-bloed ons door de aderen stroomt. Wij hebben eene regtvaerdige zaak voor. GOD, die ons tot hier toe bewaard heeft, en zo oogenschijnlijk met ons geweest is, zal ook nu aan onze zijde zijn, en den trots des vijands niet gedogen. De wind hebben wij reeds tot ons voordeel, die van land zijn onze vrienden. Is er geen buit op den vijand te behalen, ik beloof u daaröm ieder, hoofd voor hoofd, drie maanden gagie tot buitgeld, indien wij den vijand slaande van hier doen vertrekken. Staat dan voor uwe vrijheid, voor uw vaderland, weest dapper. — Ik ga u voor.” Waaröp, met een een-

parig

parig geroep, geäntwoord werd: „ Wij willen vegten, tot dat wij den „ vijand overwonnen hebben: of anders liever ſterven, dan de vloot in 's „ vijands handen géven."

VERVOLGENS begaf de admiraal zig naar de kajuit, gévende den bevélhebberen de nodige bevélen, daarbij voegende, dat, ingeval het mogt gebeuren, dat men geen kans zag het ſchip langer te behouden, men op de gevoeglijkſte wijs zou tragten hetzelve zodanig te vernielen, dat de vijand geen rijken buit daar aan zou hebben.

DE admiraal dus op al de ſchépen rond geweeſt zijnde, beſtelde men het volk der néderlandſche koopvaarders, zo veelen van die ſchépen konden gemiſt worden, ten deele op de ooſtïndiſche ſchépen, en de anderen op het deenſche kaſteel. Wij vreesden nu meeſt van de branders, doch de wind bleef ons als nog gunſtig, waijende uit de haven; zodat wij te loefwaard en de vijänden in lij lagen.

WIJ waren ſpoedig gereed en ſlagvaerdig, om, zo dra men ons zou aantaſten, kloeken weêrſtand te bieden. — Doch de Engelſchen waren nog éven zeer in de weer, met hunne ſchépen in ſlagörde te brengen; en het ſcheen, dat zij alle maatrégelen namen, opdat hun niets mogt mislukken. Wij konden gemaklijk zien, wat zij déden; want wij lagen nauwlijks een' ſnaphaanſchoot van elkander. Zij maakten dus ook, naar het ſcheen, geen andere gisſing, dan dat, zo dra zij maar zouden losbranden, zij ons ook in hun geweld, of ten minſten door hunne kogels vernield zouden hebben. Ook was daaröm de verwaandheid en hoogmoed van het engelſch ſchipsvolk ſchier ondraaglijk: zij riepen ons allerlei ſmaadwoorden toe, als of wij het grootſte ſchuim van volk waren geweeſt. — Verſcheidenen van hunne ſoldaaten en bootsgezellen liepen de ſtad door, van de eene herberg in de andere, makende groote bravaden, roepende ſteeds: „ tap op waard, het kan „ er op ſtaan." Wanneer zij bijgeval tégengeſproken werden, dat zij zo voorbarig niet moeſten zijn, gingen zommigen vrij verder, godslasterlijk uitbrakende: „ al hingen hunne ſchépen met kétens aan den hémel vaſt, „ zullen wij ze nogthans tot buit meêſlépen. Wie zou onze magt hierïn „ beletten?" Doch hoogmoed komt voor den val, is het ſpreekwoord. En hoe meer zij braveerden en ſnorkten, hoe meer onze hoop op GODS bijſtand vermeerderde, vaſtlijk vertrouwende, dat HIJ hunnen vermételen hoogmoed zou ſtraffen. Men hield van onze zijde het volk ſtil, en wij baden den ALBESTIERDER, dat hij met ons zijn, en ons en onze vloot voor des vijänds geweld bewaren wilde. — Eindelijk begon nu ook de nagt met zijne zwarte vlerken het aardrijk te bedekken; doch, om niet door den vijänd overrompeld te worden, hielden wij ons gereed, en onder de wapenen, uitgezonderd eenigen van ons volk, die wat te veel gedronken hadden, welken men naar kooi liet gaan, om hunne roes uitteſlapen.

NAUWLIJKS begon de morgenſtond, van den 12den Auguſtus, doortebréken, of

of de Engelſchen waren weêr wakker in de weer; en kort daaröp ſtapte hun viceädmiraal in eene wélbemande ſloep, en voer met dezelve, onder het geluid der trommen en trompetten en het donderen van eenige ſtukken, naar land, en eiſchte van den kommandant van Bergen, uit naam van zijne majeſteit van Groot-Britannien, al de ooſtïndiſche ſchépen op, met beloften, aan den heer kommandant, van de helft van den buit, indien hij zig van zijn' kant ſlegts ſtil wilde houden; voegende daar bij, dat het hem gemaklijk was zig van de vloot meeſter te maken, en dat zijn voornémen niet was, de ſtad in het minſte te beſchadigen. Doch de heer kommandant en de overige deenſche bevelhebbers antwoordden: dat zij geenzins konden noch mogten ten kwaade met ons handelen, nademaal wij, als vrienden en bondgenooten, niet alleen in deze haven aangeland, maar ook als dezulken daarin ontvangen waren, en dat zij derhalven genoodzaakt waren, ons, als de nood het veréiſchte, te beſchermen: verders, dat, betreffende de ſtad, zij in geen opzigt verwagtten, dat men dezelve vijändlijk zou behandelen, maar dat zij den eerſten, die iet vijändlijks tégen den anderen zou ondernémen, met geweld zouden te keer gaan; en in tégendeel den belédigden alle vriendſchap, hulp en bijſtand bieden. Waaröp de engelſche viceädmiraal, naar men zegt, antwoordde: dat hij évenwel de ooſtïndiſche vloot dagt meê uit de haven te ſlépen; niemand magtig kennende, om hem zulks te beletten, wijl hij met de helft zijner ſchépen het hier alles wel kon dwingen, en derhalven niemand wilde ontzien; en meer andere ſtoute uitdrukkingen. Niettemin, na verſcheidene tusſchenrédenen der Deenen, begon hij wat zagter taal te voeren, (doch het was ook maar geveinsdheid) zeggende: dat hij den ſlag zou uitſtellen, tot dat wij zouden in zee komen; verzoekende ſlegts om ververſching, om te kunnen onder zeil gaan, dat hij te dien einde, zodra hij aan boord zou zijn gekomen, daar toe gereedheid zou doen maken, en om de nodigſte ververſchingen zenden.

Hieröp vertrok de engelſche ondervlootvoogd. Men deed op zijn vertrek eenige eerſchooten van het deenſch kaſteel. Hij voer egter niet regtdoor naar zijne vloot; maar kwam met zijne ſloep tot nabij onze ſchépen, en roeide langs dezelven heen, zo het ſcheen, om ze nauwkeurig te bezigtigen, als of zij hem reeds in eigendom toekwamen. —— Wij veréerden hem, in het voorbijpasſéren, met eenige eerſchooten uit het grof geſchut, en lieten aanſtonds daaröp onze trompetters lustig *Wilhelmus van Nasſouwe* blazen. Men beäntwoordde ons met een dubbel getal ſchooten van de engelſche ſchépen, op dewelken men de trommen en trompetten insgelijks liet horen.

De engelſche viceädmiraal aan zijn boord terug gekomen zijnde, zag men bij hun aanſtonds de verdere toebereidzels om te ſlaan. De roode vlaggen werden allen opgeſtoken; de bovennetten en ſchanskléden werden vaerdig op al de ſchépen geſpannen; en men roerde overäl de trommen en blies met de trompetten. Middelerwijl voer hun bevelhebber al de ſchépen aan boord, onge-

ongetwijfeld om zijn volk eenen moed intefpréken, en hun zékerlijk toen al de huid belovende, voor dat de beer gevangen was.

Wij dan ziende, dat het ons nu vaft zou gelden, werd er een kort gebed gedaan, om den ALMAGTIGE om zijne hulp te fméken, waaröp elk met eenen mannemoed, zig gereed hield, om aftewagten, wat de vijand zou beginnen. De lugt was des morgens vroeg zeer helder geweeft; doch nu begon de zon zig agter de opkomende wolken te verfchuilen, en er volgde een digte ftofrégen; maar de wind bleef niettemin fteeds gunftig, hetwelk den onzen niet weinig den moed verfterkte.

Het was omtrent fes uuren des morgens, als dit verfchriklijk gevegt begon. Een vijandlijke kanonfchoot was het rampzalig fein of téken tot den aanval, die onmiddellijk door eene generaale flaking van al het gefchut, aan 's vijands bakboord liggende, gevolgd werd, waar door het niet anders was dan of de hémel en de aarde dreunde, wijl weinig minder dan 400 ftukken te gelijk losdonderden, die gedeeltelijk met fchroot, ijzeren kneppels, bouten, of kogels geladen waren geweeft, en welken als eene hagelbui door onze fchépen en rondöm ons vlogen, zo dat alles kraakte en fcheurde, wat aan de fchépen was. Deze verfchriklijke flaking kofte egter, tot elks verwondering, weinigen van de onzen het léven. Op ons fchip werden flegts twee man daardoor geveld; waarvan de een genoegzaam door midden was gefchoten, door een kneppel, den anderen was het hoofd vermorfeld. De Engelfchen meenden ons hier door den moed te benémen en ons te doen bezwijken; doch zij vergiften zig: want nauwlijks was deze hagelbui op ons neêrgekomen, of wij losten ons zwanger gefchut gelijklijk op den vijänd; en daaröp werd het donderen met het kanon algemeen, ladende en losfende elk van zijn' kant zo ras mogelijk; zodat het hier nu zo fcherp toeging, als het bij een gevegt te water kon gefchieden, wijl men telkens met geheele laagen op malkanderen losbrandde.

Doch wij waren niet weinig verwonderd, als wij zagen, dat de Deenen, in plaats van ons, in dezen dringenden nood, bijftand te bieden, volgens gedaane belofte, van het kasteel de witte vlag lieten waijen, zig geheel ftilhielden, en ons dus maar alleen lieten geworden. Dit deed ons vermoeden, of men ons niet verraden had: doch de kommandant verfchoonde zig, naderhand, met te zeggen, dat hij de witte vlag had opgeftoken, om de Engelfchen tot ophouden van fchieten aantemanen. Schoon wij nu uit dit bedrijf niet veel goeds voor ons voorfpelden, gaven wij daaröm geen krimp, vurende onöphoudelijk voort, zodat men niet dan vlamme en rook zag: de wind was fteeds van ons af en naar den vijand, waardoor de rook van ons gefchut altemaal in des vijands vloot floeg, hetwelk hun zeer hinderlijk was, wijl hun zulks belette het gefchut behoorlijk te kunnen ftellen, zo dat veelen van hunne kogels te hoog en over onze fchépen gingen, tot in de ftad, waardoor verfcheidene huizen befchadigd, en ook eenige menfchen in de ftad gedood werden: wij daaröntégen rigtten ons gefchut

zo wél, dat wij telkens, en dikwils met geheele laagen in hunne fchépen boorden, en, alzo wij eenige ftukken hadden, die 48, 36, 30, en 24 pond ijzer fchoten, kan men wel denken, dat zulke kaatsballen juift niet zeer gemaklijk neêrkwamen: doch de Engelfchen bléven ons met hun gefchut, dat niet minder zwaar was, ook niet fchuldig. Kortöm, het was geen flaan, zo als gemeenlijk op zee gefchied, maar het was veeléer malkander moorden, want alles fcheen geftadig in vuur en vlam te ftaan, en de haven van Bergen het fchouwtoneel van den vuurbrakenden afgrond te zijn. — Ten laatften évenwel merkten wij, dat de Engelfchen eenigzins begonnen te verflauwen; en dit wakkerde onzer allen moed zodanig aan, dat wij wel hadden gewenfcht, alléén, en zonder hulp der Deenen aan den gang te blijven: maar, nadat wij omtrent al gedurende een uur alléén het fpits afgebéten hadden, werd, op aanhouden der Néderlanders, die van de koopvaardijfchépen te lande waren, de kommandant van Bergen bewogen, ons hulp te bieden; gelijk dan aanftonds de witte vlag ingenomen, en de bloedvlag opgeftoken werd, en te zelfden tijde van het deenfch kafteel op de Engelfchen losgebrand, hetwelk den Engelsman waarfchijnlijk een weinig ontzette, fchoon dit fchieten juift zo vaardig niet ging, als het de omftandigheid anders wel vereifcht had; want het ontbrak den Deenen aan veele zaaken. Wij fchoten des te vinniger, en de vijänden verflauwden hoe langs hoe meer, wijl wij op verre na zo veele fchooten niet weeröm krégen. Met één woord, de Engelfchen, die des morgens nog zo trots en verwaand waren, geraakten thans niet weinig in het nauw, wijl veelen van de hunnen gedood of gekwetft, en hunne fchépen zeer ontredderd werden, zodat zij eindelijk geheel in verwarring geraakten, en, fchoon wij met dezelfde wakkerheid op hen vuurde, ten laatften weinig meer op ons fchoten.

Dit gevegt dus ruim 3 uuren geduurd hebbende, namen de Engelfchen, geheel afgemat, met dooden en gekwetften overladen, in aller ijl en in de grootfte verwarring de vlugt, makende zo veel haaft, dat zij hunne ankers kapten, waaräan zij vertuid hadden gelégen, en vaerdiglijk de baai verlieten; terwijl een boot en twee floepen van hun, met drie man, in onze magt vielen. Zo zeer had den vijand de fchrik bevangen! Zij waren al vlugtende genoodzaakt, zommigen hunner fchépen op zij te krengen, op dat zij niet zouden zinken, zodanig waren zij door onze kogels doornageld. De wind, die hun gedurende het gevegt zo nadélig was geweeft, was hun nu te gunftiger in hun haaftig vlugten, dat zo overijlend gefchiedde, dat verfcheidene fchépen met derzelver raazeilen en wand in elkander geraakten, en daar door nog veele fchade bekwamen, te meer, wijl wij hen, zo lang wij dagten hen te kunnen bereiken, met onze kogels uitgeleide déden. Zodra de vijand omtrent eene halve mijl benéden de ftad, in het *Liet* van Bergen, gekomen was, wierp hij aldaar het anker. Wij agtten het niet dienftig, hem met onze fchépen natejagen, maar vergenoegden ons

hen

A. Het slaen der Hollantsche Retoer Vloot tegen d'Engelsche Oorloghs Vloot.
B. d'Haven van Bergen.
C. Het Tolhuys.
D. Het Casteel waer uyt die van d' Stadt Haer dapper weerden.
E. de Battery aen d'Over-Zyde van d'Haven.

hen te zien vlugten, dankende GOD voor zijne verlosſing. —— Wij hadden op onze ſchépen, met dewelken wij tégen de Engelſchen geſlagen hadden, dertig dooden, en zéventig gekwetſten; behalven die op de koopvaardijſchépen en in de ſtad geſneuveld waren, waarvan egter het getal gering was, in vergelijking van het groot geweld des vijänds, die in het eerſt alles dreigde te vernielen. Onze ſchépen waren weinig van volk voorzien, dus vlogen de kogels en kneppels meeſt tusſchen door. Doch de voornaamſte réden was, GOD was zigtbaar met ons, die ſtreed voor ons, en vertzaagde den hoogmoedigen vijand. Ik bevond mij, gedurende het gevegt, met den onderchirurgijn in de konſtapels kamer, om de gekwetſten te verbinden, daar ons des vijands kogels al dikmaals langs de ooren gonsden. Eens kreeg ik een ſtuk houts, door een' ijzeren kneppel, die over ons heen vloog, en dien wij naderhand vonden, afgebroken zijnde, al vrij onzagt aan mijn hoofd; doch had er ook verder geen letzel van. In tijd van gevegt worden anders de Chirurgijns op de oorlogſchépen in het ruim geplaatſt; maar dit kon op onze ſchépen niet geſchieden, wijl dezelven tot boven toe geladen waren. —— Onze ſchépen waren ook aan maſten, ſtengen, raa's, touwwerk enz. zeer beſchadigd, en van de meeſten de huid ook deerlijk doornageld, onder anderen was het ſchip van den braven ſchipper RUTH MAXIMILIAAN, die uit de Straat en van Lisbon alhier aangeland zijnde, als een dapper krijgsheld névens ons geſlagen had, zodanig ontredderd en gehavend, dat, indien het in zee geweeſt was, wel ligtlijk zou gezonken zijn; doch de onzen hielpen hem ſpoedig zijne bekomene ſchade herſtellen. —— Opmerklijk was het, dat, zo lang dit gevegt duurde, men eene donkere lugt en geſtadige ſtofrégen had; en dat, het gevegt geëindigd zijnde, de lugt aanſtonds opklaarde, en de zon weêr haare lieflijke ſtraalen ſchoot, éven als des morgens voor het gevegt. Onze dooden, waarönder zig de heer koopman PIETER VAN SANDVLIET bevond, werden behoorlijk begraven, en de gekwetſten in de ſtad gebragt, daar men ze naar behoren bezorgde.

UIT de gevangens, die wij van den vijand bekomen hadden, en ook naderhand uit brieven, verſtonden wij, dat de Engelſchen een' hunner voornaamſte bevélhebbers, naamlijk den jongen graaf VAN SANDWICH, verloren hadden, benévens vier of vijf van hunne dapperſte kapiteins, en omtrent vijfhonderd man, zo mindere officieren, als ſoldaaten en matrooſen; dat daarënboven het getal hunner gekwetſten eenige honderden beliep. Ook liep het gerugt, dat drie of vier van hunne ſchépen gezonken waren; doch naderhand bevond men dit anders; wel is waar, dat eenigen zodanig door onze kogels onder water doorboord waren, dat zij dezelven opzij moeſten krengen, tot dat zij in het *Liet* van Bergen gekomen waren, daar zij ze in alle haaſt zo ver digt maakten, dat zij er méde in zee durfden komen. Veelen hunner dooden hadden zij buiten boord geworpen, van dewelken verſcheidenen aan den wal ſpoelden, en door de Noormannen geplunderd werden: de overigen hadden zij des nagts met booten aan den wal gebragt, en

ze

ze daar ten deele begraven, en ten deele hier en daar agter klippen en rotzen op malkander geſtapeld.

Dit was de buit, dien de trotſe Engelsman hier op ons behaalde; daar hij met zijne wéltoegeruste vloot van oorlogſchépen alles dreigde te verwoesten, moeſt hij nu voor een klein aantal zwakke en tot ſlaan onbekwaame ſchépen zwigten, en met verlies van zo veele dooden aftrekken. —— Groot was onze vreugd, en wij dankten eenpariglijk den ALMOGENDE, dat HIJ ons gered, en den vijand voor ons op de vlugt gedréven had; HEM biddendende, dat HIJ ons verder wilde bewaren, en ons met onze rijke vloot gelukkig in de haven onzer begeerte geleiden.

EENËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Schrijvens der Engelſchen aan den deenſchen bevélhebber. Zij dreigen andermaal wéder te komen, en de retourvloot met eene ſterkere magt te beſpringen, te bemagtigen, of alles te verwoesten. Brief van den bevélhebber DE BITTER, *naar het vaderland. De deenſche vastigheid verſterkt. Schrik en vrees der inwoners. Dankdag der Deenen en der Néderlanderen. Nader ſchrijvens en bedreigingen der Engelſchen. Manlijk en heldhaftig antwoord. De retourvloot maakt zig wéder vaerdig om den Engelſchen ſlag te léveren. De ſtads haven word tégen des vijänds branders verzorgd. Groote verſlagenheid in de ſtad. De inwoners van* Bergen *vlugten landwaard in. Aanlanding der twee laatſte retourſchépen in* Dronthem. *Vertrek der Engelſchen uit* Noorwégen. *Er ontſtaat nieuwe oproer; doch die wel dra wéder tot ſtilſtand komt. De bevélhebber onthaalt de deenſche overheid. De retourvloot bereid zig ten vertrek naar 't vaderland.*

DEN volgenden dag, na het gevegt, kwam er des morgens ſchrijvens van de Engelſchen aan den deenſchen kommandant van Bergen, behelzende: „ Dat zij Engelſchen niet weinig verwonderd waren over het vijandlijk be„ drijf der Deenen, omtrent hun, die niet voornémens waren geweeſt, de „ ſtad noch derzelver inwoners in eenigen opzigte te belédigen; zijnde al„ leen willens geweeſt de retourvloot hunner vijänden te overweldigen; dat, „ ſchoon hun dit deze reis mislukt was, men eerlang dagt weêr te komen, „ om tévens op die van Bergen wraak te némen, wijl men met zulk eene „ magt voornémens was andermaal eenen aanſlag op de oostindiſche vloot „ te doen, dat men, in weêrwil der Deenen, dezelve of bemagtigen, of „ ten eenemaale vernielen zou."

HIER-

HIERÓP werd ten eerften naar veréïfch van omftandigheden geäntwoord; met verzékering aan den Engelanderen, dat, indien zij wéderkwamen, men hen nog béter dagt te ontvangen, en met meer geweld te keer te gaan. — Zédert fchénen zelfs de Engelfchen ons niet te betrouwen, wijl zij nog één en eene halve mijl verder afzakten, en daar voor anker gingen liggen, om hunne ontreddende oorlogfchépen verder te herftellen, en weêr bekwaam te maken om zee te houden.

ONZE admiraal zond ook aanftonds een wélbezeild galjoot met brieven naar 't vaderland, om er de behaalde overwinning bekend te maken, en van het gebeurde en van den toeftand der fchépen verflag te doen. Deze brief was van den volgenden inhoud:

EDELE, enz.

„ Tot der Engelfchen kennis gekomen zijnde, dat wij met deze oostïn-„ difche fchépen, daar deze natie zeer op vlamde, alhier aangekomen wa-„ ren, zijn zij met hunne vloot, beftaande uit veertien kloeke fchépen, „ waarvan zommigen 60 ftukken gefchut voerden, mitsgaders drie branders, „ en vier kitzen, te zamen eenëntwintig zeilen, op eergisteren tégen den „ avond, tusfchen de kafteelen des konings van Deenmarken, tot bevrijding „ dezer haven dienende, gekomen, hebben de haven gefloten, en ons gis-„ teren morgen vijandlijk aangetaft; zodat wij genoodzaakt zijn geweeft ons „ niet alleen in ftaat van tégenweer te ftellen, maar ook zulken tégenftand „ te bieden, dat, na een gevegt van omtrent drie uuren en een half, de vijanden „ gedwongen waren de ankers te kappen, en fchandelijk op de vlugt te flaan. „ Men zegt, dat er in 't afdrijven drie hunner fchépen gezonken zijn, waar „ van het eene de vlagvoerder zou geweeft zijn. Uit hun verwardlijk vlugten „ blijkt, dat zij veel geléden moeten hebben. Omtrent dertig dooden van „ hun zijn aan wal komen drijven, en door de inwoners geplunderd. Zes „ hunner fchépen liggen omtrent drie mijlen van hier voor anker, om gere-„ pareerd te worden, alzo dezelven niet in ftaat waren om met de anderen „ zee te kiezen. Wij hebben in dit gevegt vijfëntwintig dooden en zéven-„ tig gekwetften op de vloot bekomen. Onder de dooden is de koopman „ PIETER VAN ZANDVLIET. Onze fchépen zijn aan masten, ftengen, „ en lopend wand zeer befchadigd, zodat wij al eenige dagen nodig zullen „ hebben, om alles te reparéren. De HEER zij gedankt voor deze overwin-„ ning, aan ons verleend. Zéker Lisfabons-vaarder, gevoerd wordende bij „ fchipper RUTH MAXIMILIAAN, heeft zig wakker gekwéten, gelijk „ ook de heer generaal ALEFELT, en de gouverneur van Bergen, C. VAN „ SISIGNON, die getragt hadden het violéren der haven in alle minlijk-„ heid te verhoeden. Zij hebben ons met hun gefchut uit de kafteelen hun-„ ne hulp verleend. Wij hebben ons volk, dat zig wel gekwéten heeft, „ als ook eenigen matroofen van de koopvaardijfchépen, die aan land op de

„ batterijen, als ook op onze fchépen zijn overgetréden, drie maanden ga-
„ gie tot buit beloofd, hetwelk uit al de fchépen, hier liggende, zal vol-
„ daan worden; U Ed. gelieft hier aan uwe goedkeuring te géven, wijl wij
„ dit gedaan hebben ter aanmoediging van het volk, om zig dapperlijk te
„ gedragen, en, zo veel mogelijk, te verhoeden, dat onze koftbaare fchat niet
„ in 's vijands handen viele, gelijk dan ook tot dus ver gefchied is. De verde-
„ re omftandigheden van het gevegt zal U Ed. van den brenger dezes kun-
„ nen verftaan, als zijnde aanfchouwer daar van geweeft. — De tijdin-
„ gen, die wij gekrégen hebben, doen ons dugten, dat wij mogelijk wel
„ andermaal door de Engelfchen konden aangevallen worden, hetwelk ons op
„ allerhande wijzen van tégenweer doet bedagt zijn; waaröm wij ook bij
„ den kommandant van Bergen zeer ernftig hebben aangehouden, dat de
„ ontredderde boom der haven mogt worden vervaerdigd, om gefloten te
„ kunnen worden, opdat wij dus voor de vijandlijke branders zouden be-
„ vrijd zijn; verders, dat hij de batterijen in béteren ftaat mogt doen bren-
„ gen, en ook eenige nieuwen op bekwaame plaatzen doen ftellen, waartoe
„ wij gaerne eenige ftukken gefchut voor dien tijd wilden géven. Hij heeft
„ ons daaröp van zijne goede intentie verzékerd, en dat hij alles in 't werk
„ wilde doen ftellen, wat tot handhaving en verdédiging van zijner Maje-
„ fteits reede mogt nodig bevonden worden: wij zijn gevolglijk ook reeds
„ bézig met twintig ftukken uit onze fchépen, die wij wel ontbéren kun-
„ nen, aangemerkt de nauwheid der haven, en tien anderen uit de koop-
„ vaardijfchépen te ligten, en aan land te brengen. Indien er een fchipper
„ gevonden word, die zijn fchip géven wil, om er een' brander van te ma-
„ ken, zullen wij er ons te dien einde van bedienen. En aldus hopen wij,
„ ingeval de Engelfchen wéderöm eenen torn op ons wilden doen, met
„ GODS hulp beftand te zijn, om hen andermaal daar van te verftéken;
„ waartoe de ALMOGENDE zijnen zégen verléne! Wij verzékeren U Ed.,
„ dat wij van onze zijde niet in gebréke zullen blijven om onzen pligt te be-
„ tragten.

„ Hier méde, Ed. Erentveste, enz.

„ *In het fchip* Walcheren, *liggende binnen Bergen*,

„ *den* 13 *Augustus* 1665.

„ (was getékend)

„ *PIETER DE BITTER.*

„ *JAKOB BURGHORST.*"

De heer admiraal fchreef nog eenen bijzonderen brief, in denwelken hij om oorlogsbehoeften, kruit, kogels, enz. verzogt; alzo men vast begon te geloven, dat de Engelfchen met eene fterkere magt zouden wéderkomen, en hunne uiterfte pogingen aanwenden, om ons te bemagtigen. — Middeler-wijl nam de vriendfchap tusfchen de bevelhebbers van Bergen en onzen admiraal dagelijks toe, belovende malkanderen al wat tot onderlingen bijftand, en de befcherming der ftad en der fchépen dienen konde. Er werd beflóten, het kafteel en de andere vastigheden zó te verfterken, dat het den vijand gantfch niet ligt zou vallen dezelven te vermeefteren. Men floeg te dien einde vaerdig en met alle magt de handen aan 't werk: onze fchépen werden herfteld van derzelver bekomene fchaden, en andermaal vaerdig gemaakt om te flaan; omtrent dertig ftukken gefchut werden uit onderfcheidene fchépen aan land gebragt, en op de fterkte *Noordenes* en andere batterijen geplant. Al de boeren, daar omftreeks, werden opöntboden, om het *Water-pas* en de andere werken in een' béteren ftaat te brengen, waartoe ook veele ingezétenen uit Bergen, niet alleen de mans-, maar ook de vrouwsperfoonen de hand leenden, om aarde, fteen, kalk, en andere ftoffen aantebrengen. Insgelijks werkte men op onze fchépen genoegzaam nagt en dag.

De gevlugte inwoners van Bergen kwamen nu ook voor en na wéder terug; doch veelen vonden hunne huizen aan de daken enz. merklijk befchadigd. Ondertusfchen begon het in de ftad weêr al te herléven, daar zij kort te voren gantfch verlaten fcheen; de winkels waren gefloten, de handwerken ftonden ftil, en de ftraaten waren ontbloot van menfchen: doch nu zag men elk op nieuw zijne bézigheden behartigen, hoewel de meeften niet van harten in de vreugd konden délen, wégens de vrees, die elk nog beklemde, over de bedreiging der Engelfchen, van eerlang met eene grootere magt aantekomen, om ftad en fchépen te overweldigen.

Wij visten vierëntwintig ankers op, die de Engelfchen in den loop gelaten hadden. Ook kwam er tijding uit Holland, dat onze oorlogsvloot wéderöm vaerdig was geraakt, om in zee te ftéken, en voornémens was binnen kort de vloot uit Bergen te komen afhalen, en dezelve, met GODS hulp, naar het vaderland te begeleiden.

Den 14den Auguftus hield men, op bevél van den deenfchen kommandant, binnen Bergen een' dank- en bédedag, en werd tévens, volgens het gebruik bij de Lutherfchen, eene lijkprédikatie gedaan op den gefneuvelden koopman PIETER VAN ZANDVLIET. Den zelfden dag bragt men ook tijding, dat de Engelfchen eenigen van de hunnen, die men befchuldigd had, van hunn' pligt niet wél waargenomen te hebben, hadden opgehangen. Den volgenden dag krégen wij berigt, dat de admiraal MICHIEL DE RUITER, met al zijne fchépen, behouden binnen de *Eems* was aangekomen. Den 16den Augustus hielden wij ook eenen dank- en bédedag op de retour- en koopvaardijvlooten; en des namiddags kwam er weêr fchrijvens van de Engelfchen, aan den kommandant van Bergen, behelzende:

„ Dat, niettégenstaande zij eene kloekere magt van oorlogschépen bij
„ hen gekrégen hadden, zij évenwel den kommandant verzogten, hun toe-
„ testaan, met drie of vier schépen op de reede van Bergen te komen, om
„ hunne ankers, die zij gekapt hadden, weêr optevissen, en zig tévens van
„ eenige ververſching te voorzien, zo voor hen als voor hunne gekwetsten."

Doch dit verzoek werd den Engelschen afgeslagen, die daaröver als woedende werden; en schréven daaröm, den volgenden dag, den 17den, onder sterke bedreigingen „ Dat zij met zulk eene magt zouden komen, die hun, „ Deenen, wel verléren zou hun billijk verzoek te weigeren, en dat zij nu, ten „ spijt van hun, de stad zouden komen in den brand schieten en de vloot ter „ haven uitslépen, of tot asch verbranden." Maar men antwoordde hun op hunne trotsche taal: „ Dat zij vrij mogten komen, al was het met hunne „ gantsche zeemagt; want dat men hen zo manmoedig dagt te ontvangen „ en te verwélkomen, dat men niet twijfelde, of men zou hun den lust, „ om ten derdenmaale te komen, doen vergaan." —— Zulk antwoord aan eenen Engelschman, die niet wel dulden kan, dat men hem uitdaagt, afgezonden zijnde, maakten wij ons aanstonds gereed, om, ingeval de vijanden mogten komen opdagen, hen moedig te begroeten; kortende de admiraal met zijn schip *Walcheren*, névens de schépen de *jonge Prins*, de *Phenix*, de *rijzende Zon*, *Bréderode*, *Amstelland*, en de overigen, die in staat waren te slaan, in het ruimste van de haven, halvemaanswijze, gelijk de eerste reis, alléén dat wij nu stuurboords zijde aanboden. Wij waren nu niet voornémens te wagten, dat zij zig, als voorheen, in slagörde zouden geschikt, en de eersten begonnen hebben; maar, zodra zij zouden verschijnen, en onder ons bereik komen, op hun lostebranden, hopende hen dus andermaal spoedig naar een goed heenkomen te doen omzien.

Onderwijlen was men te land ook wakker bézig met het herstellen der kasteelen aan den ingang der haven, als méde der vesting *Noordenes*. De fluitboom aan den mond der haven werd ook vernieuwd, om zig dus tégen des vijands branders te verzékeren, wijl de wind nu noordlijk zijnde, dezelven ligter de geheele vloot en ook de stad zouden hebben kunnen in brand stéken. Men spande, ter meerdere verzékering, nog daarënboven kétens vóór de haven: en de kisten en verdere beslommering werden van de schépen, die zig tot het slaan gereed gemaakt hadden, aan land gebragt, om te béter ruimte op dezelven te hebben.

Maar geheel anders was het in de stad Bergen gesteld, daar het alles weêr in rep en roer geraakte, wijl de schrik en algemeene verbaasdheid den ingezétenen weêr op nieuw zodanig beving, dat zij zig andermaal, met vrouw en kinderen, in aller ijl, naar het gebergte op de vlugt begaven; want elk dagt niet anders, of de Engelschen zouden nu met hunne gantsche magt komen, om alles te verwoesten. Veelen van de inwoners begonnen ook reeds de schuld van deze onheilen op ons te werpen, zeggende: dat wij met onze

komst

komſt de Engelſchen derwaard gelokt hadden; dat zij altijd hier in ruſt en vréde geleefd, en nooit van zulke rampen geweten hadden; dat wij er dus de eenige oorzaak van waren. Met één woord, de geenen, die te voren zo verheugd over onze komſt waren, wenſchten ons nu wel duizend mijlen ver. En hierüit konden wij nu opmaken, dat er niet veel heul en trooſt voor ons bij de inwoners te vinden zou zijn, indien de vijanden, op ons de overhand krijgende, ons noodzaakten de vlugt landwaard in te némen; weshalven wij zo veel te meer moeſten bedagt zijn, om in tijd van nood ons dapper te verwéren, en den vijand te weêrſtaan. Wij waren dan nagt en dag op onze hoede, om niet overvallen te worden; doch men liet ons tot dus ver met ruſt, en wij vernamen geen Engelanders.

Ondertusschen ſchreef onze admiraal andermaal naar het vaderland; dat de Engelſchen ons dag op dag dreigden met eene vreeslijke magt op 't lijf te vallen, verzoekende om ſpoedige hulp. Den zelfden dag krégen wij nog tijding uit het vaderland, dat onze oorlogsvloot, door tégenwind, nog binnen de haven gehouden werd, en wij dus nog in eenige dagen geen ontzet te wagten hadden. — Het vlugten der inwoners ging ondertuſſchen hoe langer hoe ſterker voort; want de een maakte den anderen bevreesd, gelijk het in dergelijke omſtandigheden gaat: ſchuiten, karren en wagens werden met goederen geladen, en landwaard in gevoerd. Niettemin ging men ook ijverig voort met het verbéteren en verſterken der vastigheid *Noordenes* en andere werken. Doch ten laatſten begon men te twijfelen, of de vijand wel weêr durfde verſchijnen; hij bleef ſteeds twee mijlen van ons voor anker liggen; maar évenwel hield men daaröm niet minder goede wagt.

Den 20ſten Augustus ontvongen wij de tijding van de aankomſt der twee vermiste ſchépen, de *Oijevaar* en *Nieuwenhoven*, binnen *Dronthem*, waarover wij ons niet weinig verblijdden; want wij hadden gevreesd, dat dezelven verôngelukt waren. — Aanſtonds werd door onzen admiraal een wélbezeild galjoot met de nodige behoeſten derwaard afgezonden. Er kwamen ook eenige Franſchen binnen Bergen gevlugt, wier ſchip, met wijnen geladen, door de Engelſchen genomen was. Een klein ſchip uit Schotland kwam insgelijks hier aan. De lieden op hetzelve, onbewuſt van het alhier voorgevallene, meenden hier bij hunne vrienden te komen, en hunne koopmanſchappen te verhandelen: doch het viel, tot hunne verbaasdheid, geheel anders met hen uit, wijl zij door den kommandant van Bergen in beſlag genomen werden, tot nader order. Zij bragten tijding, dat eene geweldige peſt in Engeland heerſchte, die zelfs binnen de hoofdſtad Londen weeklijks tusſchen de vijf- en zesduizend menſchen wegſleepte: insgelijks verhaalden zij, dat men binnen kort de oorlogs-verklaring van Frankrijk, tégen Engeland, verwagtte.

Den 22ſten Augustus vernamen wij, dat de Engelſchen uit Noorwegen vertrokken waren, hebbende ons dus lang te vergeefs gedreigd en bevreesd zoeken te maken: men zeide, dat de vloot naar Engeland gezeild was, om

ververfchingen en andere behoeften. Dit fchielijk vertrek der Engellanders verwekte eene groote blijdfchap bij de Bergenaars, welke nogthans niet lang duurde; want des namiddags ontftond weêr nieuwe zwarigheid, door een te voorbarig gerugt, dat eene fterke magt van fchépen zig, niet ver in zee, vóór de gaten van Bergen vertoonde: daaröp werd het vlugten, naar het fcheen, eerft regte ernft, wijl zelfs zommigen hunne ijzeren kachels bergden, gunnende dus den Engelfchen niets ter waereld. Doch den volgenden dag verftond men, dat de gemelde magt van fchépen verdwénen, en, waarfchijnlijk, elders heen geftévend was. —— Wij hadden nu dagelijks eenen frisfchen ooften wind, hetwelk ons met de hoop vleidde, dat de hollandfche oorlogsvloot eerlang zou komen opdagen, om ons van hier aftehalen, en naar 't vaderland te begeleiden.

Wij gingen nu zomtijds aan land, om ons, na zo veel rampen en moeilijkheden uitgeftaan te hebben, een weinig te verlustigen; en onderwijlen kwam, den 24ften Augustus, een advisjagt uit Holland, met tijding, dat, den 17den, de oorlogsvloot in zee geftoken was, en het naar de kuft van Schotland gewend had, om der Engelfchen oorlogsvloot optezoeken, en die niet vindende, naar Bergen te ftévenen, om ons aftehalen; welke tijding ons en die van Bergen zeer verblijdde. —— Men begon derhalven ten eerften toeftel tot het vertrek te maken, ten einde bij de komft der vloot gereed te zijn om de haven van Bergen te verlaten. De vrees beheerfchte nogthans de inwoners van Bergen zodanig, dat, fchoon de meeften nu wel met hunne goederen weêrom kwamen, de pakhuizen en winkels nog gefloten bléven, en daar door de voornaamfte néringen ftil ftonden; waaröm zommigen der Bergenaars ons, uit mismoedigheid, wel duizendmaal verwenfchten. Wij voorfpelden ons dus ook veele zwarigheden, bijäldien wij zouden genoodzaakt zijn met onze fchépen langer te blijven. De admiraal fchreef daaröm aan de hoofden der oorlogsvloot, de heeren DE RUITER en TROMP, dat, indien het wézen kon, zij fpoedig geliefden te komen, om ons aftehalen, wijl ons veele onheilen dreigden.

Den 25ften Augustus krégen wij twee néderlandfche hoekers, met hollandfch bier geladen, bij ons, welke lading ons van harten wélkom was. Den 26ften vertrok een fchip met veel volk naar Brémen. Den 27ften verftonden wij, dat 's Lands oorlogsvloot van de fchotfche kuft herwaard kwam geftévend, en dat de Engelfchen met 80 oorlogfchépen in Schotland waren binnen gelopen. Onze admiraal onthaalde den kommandant van Bergen en de deenfche overheid aan boord van zijn fchip op een treflijk gaftmaal, op het welk men zig, onder het doen van verfcheidene eerfchooten en het gewoone krijgsmuziek van trommen en trompetten, vrolijk maakte. Onze viceädmiraal JAKOB BURGHORST, kon geen deelgenoot daarvan zijn, vermids hij zédert eenige dagen aan land dodelijk ziek had gelégen; en, op zijn verzoek, werd ik door den admiraal bij hem aan land gezonden, om hem te bezoeken, en hem zo veel mogelijk tot zijne herftelling behulpzaam te zijn. Ondertusfchen kwam

het eerst afgezondene galjoot uit Holland weêr te rug, daar men zig over onze komst in Noorwégen zeer verblijd had, welke blijdschap verdubbelde toen het tweede galjoot aldaar aankwam, met tijding van onze overwinning op de Engelschen, doende dezelve den moed der Néderlanderen weêr herléven. Wij wagtten nu slegts nog maar de komst der vloot, en waren gereed om ten eersten de ankers te ligten en de reis naar het vaderland, werwaard onzer aller verlangen was, te ondernémen.

TWEEËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Komst der hollandsche oorlogsvloot op de noordkust van Bergen. *Men bespeurt eene verslagenheid in de stad; die egter weêr in vrolijkheid verwisseld word. Aantékening wégens eene vrouw, die twee mannen getrouwd had. Vertrek der retour- en koopvaardijvlooten uit* Bergen. *Komst in zee, en bij de oorlogsvloot der Néderlanderen. Aanzienlijke ménigte van schépen. Er ontstaat een hévige storm, die dit aantal van schépen van elkander verwijdert. Des schrijvers schip geraakt in grooten nood. De togt naar het vaderland word, met een gering getal van schépen, voortgezet. Men vervalt, uit hoofde van eenen misslag in de vlaggen, nabij des vijands gantsche oorlogsvloot. Twee retourschépen worden genomen. De vloot word door de Engelschen, doldriftig, nagejaagd, vervolgd, en des schrijvers schip bijna onderhaald. Van eenen zeer donkeren nagt omvangen, ontvlugt men den vijänd.*

MEN bragt eindelijk tijding, dat eene groote vloot van kloeke oorlogschépen niet ver van den wal in zee gezien werd; doch men wist niet of het de zeemagt der Engelschen, of die der Néderlanderen was. — Maar, des morgens vroeg van den 30sten Augustus, als het nog duister was, kwamen drie oorlogschépen van deze vloot op de reede van Bergen voor anker liggen. Zij déden eenige schooten, om de Deenen te groeten, en lieten tévens de trommen roeren en de trompetten stéken: doch deze beleefdheid in den nagt, als alles in rust was, geschiedende, veröorzaakte zulks geen kleine ontsteldnis binnen Bergen. — Ik bevond mij op dien tijd aan land bij den viceädmiraal; ik begaf mij op het gerugt ook ten eersten naar buiten, en zag hoe de inwoners, zommigen in hun hemd, verbaasdlijk langs de straat liepen, roepende en schreeuwende: „ De engelsche oorlogsvloot is alreeds vóór de „ haven ten anker, nu zal het ons eerst gelden!” — vlugtende vast ter stad uit, om het droevig noodlot, dat zij zig voorstelden, te ontgaan. — Maar eindelijk verkeerde deze verslagenheid in vreugde, en het jammerge-

klag

klag in vrolijk gejuig, alzo iemand van wégens onzen admiraal in de stad de tijding bragt, dat — niet de engelsche — maar de néderlandsche vloot op de kust verschénen was; dat reeds drie van derzelver schépen vóór de stad gekomen waren, om de retourvloot te komen afhalen, en naar het vaderland te verzeilen. Zulke tijding maakte eene schielijke verändering, zodat men nu niet dan vreugde zag bedrijven.

NAUWLIJKS begon de aangenaame dageraad aantelichten, of men begon zig tot het vertrek te bereiden; want men maakte staat den volgenden morgen de ankers te ligten. Aanstonds werden tamboers door de stad gezonden, om elk te waarschouwen zig op staandevoet aan boord te begéven, om onder zeil te gaan; doch onze viceädmiraal, schoon hij van zijne ongesteldheid hand over hand begon te béteren, was nogthans voornémens, om zijne zwakheid, nog eenigen tijd hier te blijven; en, volkomen hersteld zijnde, alsdan met de eerste gelégenheid te volgen: om die réden verzogt hij (doch buiten mijn wéten) instantlijk aan den admiraal, dat ik hem in Bergen gezelschap mogt houden, tot dat hij hersteld zou zijn. Ik werd hiervan welhaast gewaarschouwd; en, meer verlangende om naar mijn vaderland en vrienden te kéren, dan in het noordsche Bergen te blijven, begaf ik mij des anderendags 's morgens vroeg, wanneer men reeds bézig was met de schépen uit te korten, naar boord van den admiraal der retourvloot, PIETER DE BITTER, die mij terstond, op mijn verzoek, bevool, mij aan boord van het schip de *rijzende Zon* te begéven. Ik verliet derhalven den viceädmiraal, en begaf mij aan boord: maar de heer BURGHORST zulks vernémende, besloot méde te vertrekken, en liet wéderöm aan den admiraal verzoeken, dat ik van het schip de *rijzende Zon* op het zijne mogt overgaan, om hem op de reis behulpzaam te zijn; doch dit mij door onzen schipper berigt zijnde, en ik zulks zo min dan het eerste zoekende, was ik ook andermaal in de voorbaat, en liet door den schipper aan den admiraal verzoeken, dat mij toegestaan werd zo lang op het schip de *rijzende Zon* te blijven, tot dat onze reis zou volbragt zijn; hetwelk mij ook werd ingewilligd. En indedaad dit was ook al wéderöm een geluk voor mij, alzo het schip, waaröp de viceadmiraal zig bevond, door de Engelschen genomen en naar Engeland opgebragt werd, gelijk in het vervolg gezegd zal worden; hij kwam egter naderhand in Holland, maar het grootste gedeelte van 't volk was door ongemak omgekomen. — Wij namen allen afscheid van onze goede kennissen; en op ons schip was ook een matroos, die afscheid van zijne vrouw nam. Hij had haar, toen hij naar de Indiën vertrok, te Amsteldam gelaten, maar nu bij zijne terugkomst in Bergen gevonden, alwaar zij een ander' man genomen had, zig verbeeldende, dat de eerste wel dood zou zijn. Deze drie gelieven hier malkanderen hebbende léren kennen, gedroegen zig zeer wél te zamen, lévende voor dien tijd als goede vrienden, zijnde onderling overeengekomen, dat de Oostindievaarder den anderen de vrouw zou laten.

VOLVROLIJK vertrokken wij uit Bergen, hopende eerlang op den vader-

land-

landſchen bodem den voet te zetten. Al het geſchut van het deenſch kaſteel werd geloſt, hetwelk door onze ſchépen beäntwoord werd ; ook lieten zig de trommen en trompetten lustig horen, en men liet al de vlaggen en wimpels waijen. —— Eenigen onzer retourſchépen moeſten nog vertoeven, doordien men niet zo ſchielijk al het volk van land aan boord kon krijgen; egter zeilden wij met de geenen, die gereed waren, voort, ménende het *Kruisfoert*, dat wij ingekomen waren, weêr uittelopen, dan, de wind ſchielijk omlopende, konden wij ons oogmerk niet bereiken; weshalven wij genoodzaakt waren terug te kéren, en binnen 's lands door, omtrent 10 of 12 mijlen noordwaard heen, te zeilen, tot dat wij in *Jeltefoert* voor anker kwamen, welke plaats nabij den zeekant was gelégen. De overige retour- en koopvaardijſchépen kwamen den volgenden dag hier bij ons, uitgezonderd onze ſchout-bij-nagt, het *Slot Honingen*, hétwelk, om verſcheidene omſtandigheden, genoodzaakt was een geheel etmaal te toeven. —— Wij lagen dan nu hier ten getale van 65 ſchépen bij elkander in *Jeltefoert* ; doch, wégens het kwaade weeder, dikken nével en tégenwind, konden wij niets verrigten, ſchoon er van den heer lieutenant-admiraal, M. DE RUITER, bevél kwam, ſpoedig in zee bij de oorlogsvloot te komen. Den 4den September, béter weeder gekrégen hebbende, en de wind ons voordélig geworden zijnde, geraakten wij met al de ſchépen onder zeil, om Jeltefoert uittelopen; doch, de wind nu weêr omlopende, moeſten wij andermaal binnen 's lands doorzeilen naar het Kruisfoert. Thans kwamen wij in zee; doch vernamen hier onze oorlogsvloot niet. Er werd derhalven aanſtonds een wélbezeild galjoot noordwaard gezonden, om dezelve aldaar optezoeken. Wij krégen nu aangenaam weeder, het welk ons op eene ſpoedige reis deed hopen. Ondertusſchen kruiſten wij af en aan vóór de haven, die wij uitgelopen waren, tot op den 6den September, wanneer wij tot onze groote blijdſchap de néderlandſche vloot ontdekten: bij malkanderen genaderd zijnde, werden van weêrszijden eenige eer- en vreugdeſchooten gedaan; terwijl men op de trompetten den vrolijken toon van *Wilhelmus van Nasſauwe* hoorde blazen. Zes oorlogſchépen van de vloot waren naar Dronthem geſtévend, om de twee andere aldaar liggende oostïndiſche ſchépen aftehalen, en hier bij de vloot te brengen; zodat wij dezelven nu elk oogenblik verwagtten. Het *Slot Honingen* was ook in Bakkeſond gekomen, en maakte ſtaat nog den volgenden nagt bij ons te zijn.

Wij maakten nu in het minſte geen zwarigheid, bijäldien wij door den vijänd mogten ontmoet en aangetaſt worden, hopende hem, onder GODS zégen, alsdan zijne verwaandheid wel te verléren ; waartoe dan ook bij de helden en geleiders der vloote, de heeren DE RUITER en TROMP, de nodige maatrégelen werden genomen ; ook werd bij dezelven bepaald, waar, ingeval van ſtorm, de verzamelplaatzen zijn zouden : naamlijk, de eerſte een weinig bezuiden het *Doggerszand*, de tweede vóór *Texel*, en de derde vóór *Goeree*. Onderwijlen dréven wij, gedurende tweemaal vierëntwintig

uuren, over en wéder in de ruime noordzee, om de andere fchépen intewagten. Wij hadden een alleraangenaamft weeder, lieflijken zonnefchijn, eene gladgekemde zee, en een allerheerlijkft gezigt; want nooit zag men deze zee eene fchoonere en rijkere vloot torsfen, die uit omtrent 190 zeilen beftond, waaronder men 80 oorlogfchépen telde: zodat de zee, zo verre men zien kon, krielde van fchépen, die ginds en herwaard kruisten. — Eindelijk, den 8ften September, waren wij met al de fchépen bij malkanderen, en gereed om nu onze reis voorttezetten. Vol vreugde, en trots op onze groote magt van fchépen, vreesden wij nu geenzins den vijand, en meenden nu zo ver gekomen te zijn, dat ons geen rampen op zee meer konden hinderen.

MAAR, hoe nietig is het menfchlijk vermogen op zig-zelve! en hoe dwaas is hij, die er op fteunt! Dit toonde GOD ons ook hier. HIJ, die ons tot hier toe, — niet door eene magtige vloot, maar — door zijn almagtig beftier, door zo veele gevaaren geleid, voor het geweld van eenen magtigen vijand bevrijd, en uit doodsnooden verloft had; wilde ook, dat men zulks erkende, en zijn vertrouwen alléén op HEM ftelde, blies daaröm in onze broofe magt, waaröp wij zo verwaand waren. — Wij begonnen dan, den 8ften September, tégen den avond, met eenen allengs toenémenden westenwind, en betogene lugt, naar het zuiden aftedrijven. De heer lieutenant-admiraal DE RUITER zijne prinfe-vlag opftékende, tot een fein, dat een ieder hem zou volgen, maakte elk het nodige zeiltuig bij, om hem bijteblijven, en niet verftrooid te raken.

DOCH, onderwijlen dat wij dus langzaamerhand zeewaard fchokten, werden wij onverwagt door eenen verfchriklijk donkeren nagt, van nével en mift, overvallen, voor dat wij, met de gantfche vloot, nog vaste koers gefteld hadden. De wind fchoot noordweft, en wakkerde fteeds aan. De lantaerns werden op de fchépen opgeftoken, om dus, de lichten volgende, te béter bij malkander te kunnen blijven. Wij volgden den grootften hoop der lichten, van dewelken wij tot middennagt nog eene ménigte zagen. Maar toen krégen wij zulk eenen geweldigen ftorm, met eenen dikken nével en ftofrégen, dat meeft al de fchépen verftrooid werden, alzo wij hoe langer hoe minder lichten rondöm ons konden ontdekken. En wij vonden ons nu, wégens de hoogöpftuivende baaren, ook genoodzaakt, naar geen andere fchépen meer om te zien, maar aanftonds bij den wind te ftéken, vermids ons agterfchip, dat, gelijk wij gezegd hebben, op onze reis ingeflagen was, tégen de felle flagen der zee niet beftand was, en ligtlijk zou bezwéken hebben, waardoor het fchip reddeloos zou geweeft zijn. Wij verminderden derhalven ons zeiltuig, en ftaken bij den wind, latende het dus op GODS genade drijven; terwijl wij ondertusfchen niet weinig naar den dag verlangden, op hoop van béter weeder, en een goed gedeelte van de vloot wéder te vinden. Maar, eilaas! wij hadden des morgens geen minder fellen wind, en het fcheen als of lugt en zee te zamen fpanden om ons allen te vernielen. Wij zagen in alles niet meer dan tien of twaalf fchépen, die, insgelijks bij den

den wind gestoken hebbende, het méde lieten drijven; doch eenigen hielden het regt voor wind en zee naar 't vaderland. De zee bleef steeds hol, en wij krégen telkens zwaare smakken waters in het schip; daarbij was de koude streng, zodat wij veel kommer en ongemak hadden uittestaan. Wij zukkelden dus nog twee geheele etmaalen, tot den 11den September, wanneer de storm begon aftenémen, en de zee allengs weer bedaarde. Wij verzamelden toen weêr ten getale van zestien schépen bij malkanderen: naamlijk, behalven het onze, nog twee andere oostindievaarders, als de *jonge Prins* en de *Koge*, névens zes oorlogschépen, de overigen waren galjooten en koopvaardijschépen. Met zulk een klein aantal van schépen zouden wij nu weinig tégen den vijand hebben kunnen uitvoeren. De opperhoofden van ons schip voeren aan boord van een der oorlogschépen, om te vernémen, wat ons in deze omstandigheid best zou te doen staan. De kapitein, die, tévens als schout-bij-nagt, op hetzelve het bevél voerde, de bevélhebbers van al de overige schépen aan zijn boord vergaderd hebbende, werd er besloten, te zamen de koers naar 't vaderland voorttezetten, in hoop van benéden het Doggerszand, en misschien eer, meer schépen, of wel het grootste gedeelte der vloot aantetreffen. —— Hieröp werd aanstonds, met eenen noordwesten wind, de koers regt door naar 't vaderland gesteld. Des middags bevonden wij ons op 60 graaden, 50 minuuten poolshoogte. Des namiddags ontdekten wij nog zéven schépen, die agter ons opkwamen, en die wij tot in den voornagt inwagtten; doch vergeefs, alzo dezelven, die wij dagten tot onze vloot te behoren, naar het scheen, niet bij ons durfden komen. Wij zeilden nogthans dien nagt met klein zeil, en des morgens vernamen wij de gemelde zéven schépen niet meer: wij vermoedden derhalven, dat zij ons, gedurende den nagt, waren voorbijgezeild, gelijk wij naderhand ook verstonden. Wij zetten dan onze koers wéderöm voort, en passeerden het *Doggerszand*, doch vernamen geen schépen. —— De opperhoofden onzer kleine vloote wéderöm te zamen geraadpleegd hebbende, besloot men, de koers naar Holland te vervorderen, vertrouwende met zulk een' gunstigen wind welhaast vóór Texels baai te zijn. Wij zeilden dan voort, en bevonden ons eerlang, naar gissing, tot op den afstand van 25 mijlen van het vaderland. Wij vermoedden nu niet het minste kwaad meer, wijl men zig vastlijk verbeeldde, dat de engelsche vloot Soltsbay was ingelopen, om zig te ververschen, gelijk men ons ook berigt had; en, dit zijnde, hadden wij ook niets te vrézen, dus wij volvrolijk en wélgemoed onze koers vervolgden, ons vleijende eerlang de eilanden Vlieland, ter Schelling, of Texel in 't gezigt te krijgen, blijvende de wind steeds nog noordnoordwest. —— Maar, den 12den September, tégen den avond, krégen wij stilte, en den volgenden morgen, met eene heldere lugt, eenen zuidlijken wind, weshalven wij genoodzaakt werden te lavéren; ten minsten wij staken zuidwestwaard over, hopende ondertusschen béter' wind te krijgen. Wij stelden in deze koers

geen zwarigheid, wijl wij aan den eenen kant geloofden, dat de vijandlijke vloot in Engeland was ingelopen, en aan den anderen, dat wij hier omstreeks de hollandsche vloot wel zouden ontmoeten. Weinig dagten wij dus op de rampen, die ons boven het hoofd hongen!

Den 13^{den} September, de wind uit het zuiden toenémende, doch vervolgens meer zuidzuidoost lopende, krégen wij, tégen den middag, nog daarënboven eene donkere lugt, en eenen digten stofrégen met buijig weeder. Een van de kapiteins der oorlogschépen bij ons des middags in de kajuit te gast, en wij te zamen vrolijk zijnde, kwam iemand in de kajuit zeggen: dat men regt voorüit eene groote ménigte van schépen zag. Aanstonds vloog elk op van tafel en uit de kajuit, om te wéten welke schépen het mogten zijn. De gemelde kapitein wilde ons verzékeren, dat het s'lands oorlogsvloot ware: hij voer ondertusschen naar boord van zijn schip, en wij zagen steeds uit, om de vloot die vóór ons was te erkennen. De lugt eerlang een weinig opklarende, konden wij met de verrekijkers duidelijk eene ménigte prinsevlaggen onderkennen; wij twijfelden dus niet, of het was onze hollandsche vloot. Dit verwekte eene buitengemeene vreugd in ons, en elk zette al bij wat kon, om derzelve te naderen: wordende tévens een wélbezeild galjoot derwaard voorüit gezonden, om, van het geen wij zagen, meer zékerheid te némen. Middelerwijl kwamen weêr zo veele dikke névelwolken uit de zuider kimme opzetten, dat wij eerlang die ménigte van schépen nauwlijks meer zien konden; dan évenwel voortzeilende, déden wij ons best om bij dezelven te komen. Wij hoorden ook duidelijk kanonnéren, waaräan wij te voren reeds getwijfeld hadden, wisten derhalven niet, wat wij denken zouden; zommigen gisten, of niet wel de engelsche en hollandsche vlooten aan malkander mogten zijn, anderen maakten andere gissingen. Eindelijk, het kanonnéren steeds naderende, en, na eene sterke régenvlaag, de lugt in het zuiden wat opklarende, zagen wij vóór ons, naar gissing, eene vloot van weinig minder, dan honderd schépen, die vóór ons uit rondöm heen de geheele zee besloegen, en regt vóór wind, met volle zeilen, op ons afkwamen; terwijl eenige schépen, op den regte vleugel, aanhoudend kanonneerden, tot dat wij eerlang mast, stengen en zeiltuig van een schip zagen neêrstorten, waarna het schieten ophield. Dit verwekte nog meer kwaad vermoeden in ons, en wij begonnen nu wézenlijk voor een aannaderend onheil te vrézen, gelijk het ook niet lang leed of wij bevonden, eilaas! dat het de gantsche engelsche oorlogsmagt was, die alles, wat dus door abuis der vlaggen, haar genaderd was, overweldigde. Twee kleine schépen, te nauwernood den vijänd ontsnapt, kwamen voorbij ons heen gezeild, en déden hun uiterste best, om den vijänd verder te ontvlugten, die ons vast sterk naderde.

Dus vonden wij ons hier in den uitersten nood, en waren gantsch radeloos; elk stond als verstomd, ziende zijnen ondergang als vóór oogen: want

want te ontvlugten, fcheen elk onmogelijk, veel minder was er kans, om door een wanhopend vegten, onze behoudenis te bekomen. Egter diende, daar alles radeloos was, vaerdig beraad, en, midden in de onzékerheid, het zékerfte en veiligfte bij de hand genomen te worden. Het naafte dan was, éven als onze makkers, onze behoudenis in de vlugt te zoeken, hetwelk hoog tijd was, aangezien de vijänd flegts nog eene kleine mijl van ons af was. Nu was het dat elk zig beijverde, om naar een goed heen komen om-tezien: maar met ons fchip de *Rijzende Zon*, dat door ftormen en zee-nooden, als ook door het flaan in Bergen veel geléden had, en dus zwak, vuil, en geheel ontredderd was, het traagfte in het zeilen zijnde, bléven wij welhaaft als in de loop, doordien wij van al de anderen verlaten werden, die in weinig tijds ons ver voorüit geraakten. De weinige oorlog-fchépen, ons niet kunnende befchermen, volgden de anderen, om, zo veel mogelijk, dezelven te begeleiden: dus fchénen wij den vijänden ten prooi gelaten, die ons vaft fterk van agteren kwamen aannaderen. Ondertusfchen évenwel ons beft doende, naderde ook de avond, en een klein doch wélzeilend fchip, dat ook tot in de engelfche vloot was geweeft, kwam ons al vlugtende voorbijzeilen. De fchipper van hetzelve riep ons toe: „ Vrien-„ den ruk al uwe zeilen bij en in top, het is de engelfche oorlogsvloot, „ die ons uit al haar magt nazet, en ons waarfchijnlijk fpoedig zal onder-„ halen. Ik ben den dans tot dus ver, hoewel te nauwernood, ontfpron-„ gen; maar al mijn makkers zijn, naar ik denk, overweldigd. Wij wa-„ ren dezen middag met een klein getal verftrooide fchépen, door abuis der „ vlaggen, in de vijandlijke vloot gevallen. De viceädmiraal, het fchip de „ *Fenix*, en de fchout-bij-nagt, het *Slot Honingen*, zijn beiden, dat ik „ weet, genomen, névens nog eenige andere fchépen. Wij moeten zien „ hen in het duifter te ontkomen, door van koers te veränderen, en hen „ daardoor te misleiden."

Men begrijpt ligtlijk, hoe ons deze tijding in de ooren klonk. Men be-floot, aanftonds, zodra het duifter zou geworden zijn, de koers, in plaats van noordlijk, noordweftlijk te houden. Wij hadden egter weinig moed den vijand te ontkomen, wijl ons fchip te traag in het zeilen was: wij maakten dan ook toeftel om te flaan, hoewel met een beklemd gemoed, némende een bijna wanhopend befluit, om, als dappere lieden, ons tot den laatften man tégen de Engelfchen te verwéren; dit beloofde ons volk mal-kanderen aan de hand, om dus den vijand den buit duurder te doen beta-len, dan zij wel zouden gedagt hebben, betuigende elk liever te willen fter-ven, dan in de gevangnis in Engeland gefleept te worden. Maar, wat kon hier een édelmoedig befluit ter verlosfing baten! wat zouden wij uitvoeren tégen het geweld van zulk eene ménigte van vijanden! Wij zagen dus niet anders te gemoed, dan nog dezen nagt onderhaald, omcingeld, befchoten, geën-terd, veröverd, geplunderd, geftoten, gefchopt, geboeid, in een ftinkend

ruim

ruim geworpen, en naar Engeland gevoerd te worden, om daar ons léven, door kommer, ellende, gebrek, ſtank, en vuiligheid, in eene akelige gevangnis te eindigen. — Dit dagten wij zou, na zo veel zwerven en zukkelen, en na het uitſtaan van zo veele gevaaren en nooden, eindelijk ons noodlot wézen. Ondertusſchen, ſchoon het ten eenemaale hooploos met ons uitzag, wilden wij geen moeite nog middelen ſparen, om den vijand zo lang mogelijk te ontvlieden. De avond overviel ons ſpoedig, en wij krégen ſchielijk eene dikke duiſternis, zodat wij van de engelſche vloot, die wij éven te voren pas eene halve mijl van ons af gezien hadden, nu in het geheel niet meer konden zien dan de lichten. Wij veranderden derhalven nu van koers en zeilden noordöoſt in plaats van noord, in hoop van dus den vijand te misleiden, die de koers noord hield. Wij hielden ſteeds buijig weeder, met eene onſtuimige lugt uit het zuiden, en het was zo donker, dat wij niets dan het lichten der zee konden zien: dit gaf ons eenigen moed, den vijand te ontvlugten; al de lichten op ons ſchip werden uitgedaan, of ten minſten zo bedekt, dat de Engelſchen dezelven van hunne ſchépen niet konden zien; en men hield zig zo veel mogelijk ſtil, wijl wij nu zo digt voorbij den regten vleugel van des vijands vloot moeſten overſtéken, dat wij niet buiten gevaar waren hunne ooſtlijke ſchépen op het lijf te zeilen, of door dezelven overzeild te worden. Dit was het eenigſte, ſchoon tévens het gevaarlijkſte, middel, dat tot onze behoudenis dienen kon. Zo dra wij onze koers veränderd hadden, rukten wij al de zeilen bij, die maſten en ſtengen maar voeren konden, niettégenſtaande het vrij onſtuimig was. Wij wendden het eerlang ooſtnoordöoſt, met zulk eenen voortgang, dat alles kraakte, en wij zelfs bevreesd waren, maſten en ſtengen over boord te zeilen; doch het moeſt er ditmaal door, of anders moeſten wij toch in 's vijands handen vallen. Men zag geſtadig uit, of men nergens geen ſchépen ontdekte; zomtijds meenden wij de lichten van de engelſche ſchépen te zien, doch bevonden, bij ſcherper toezigt, dat het ſlegts het lichten der zee was (*). Tot ver in den voornagt in het grootſte gevaar voortgezeild zijnde, zonder iets van den vijand te vernémen; ſtelden wij tégen middennagt de koers ooſtwaard, om niet te ver van het vaderland aftera-

(*) De heer FORSKÄL, welke méde tot het gezelſchap der Geleerden, die door den koning van Denemarken, in 1761, naar Arabië gezonden werden, behoorde, meende de oorzaak van het lichten des zeewaters gevonden te hebben. Hij had allerlei kleine zeegedierten geviſt, en onder anderen ook veele ſoorten van *Medufa's* (zeekwallen). Als hij daar van eenigen, die hij in eenen emmer met zeewater bewaard had, in het duiſter uit het venſter ſchuddede, was alles wat dit water raakte vol kleine vonken. De herhaalde proeven die hij daar van nam, beveſtigden hem in zijne méning, dat het lichten van het zeewater voornaamlijk onſtaat van deze ſlijmige dieren. NIEBUHR, *Reize naar Arabië, I. d. bl. 7.*

ken. Onze hoop groeide nu ſteeds aan, dat wij den vijand nog gelukkig zouden ontkomen zijn, dienende ons de buitengemeen donkere nagt daartoe bijzonderlijk; waarüit dan wéderöm klaarblijklijk GODS gunſtige beſcherming bleek; want, waren wij door zulk eenen zwarten nagt niet omvangen geweeſt, en hadden wij zulk een' onſtuimigen zuidenwind niet gehad, zo was het, menſchlijker wijze, onmogelijk geweeſt, den vijand te ontvlugten; en had het gevegt, dat wij gehoord hadden, ons geen agterdogt doen opvatten, voorzéker zouden wij, door het abuis der vlaggen, voortgezeild, en méde, gelijk de andere ſchépen van ons, die genomen werden, in des vijands ſtrikken gelopen zijn.

DES morgens met het aanbréken van den dageraad waren wij naar gisſing 13 of 14 mijlen naar het ooſten gevorderd, en wij vernamen nergens geen enkel ſchip. Wij dankten GOD voor de weldaad aan ons bewézen, dat wij dus ver wéderöm 's vijands handen ontkomen waren, en nu nog konden hopen, om nog eindelijk in het vaderland te komen, biddende den ALMAGTIGE, ons daartoe gunſtig te willen zijn. —— De andere ſchépen, die ons den vorigen dag verlaten hadden, ons des morgens niet ontdekkende, verbeeldden zig vaſtlijk, dat wij door de Engelſchen genomen waren, zij werden daarïn nog meer geſterkt door het kleine ſchip, dat ons het laatſt voorbijgezeild was, en ons zo nabij de engelſche vloot gelaten had. Deze tijding werd ook eerlang naar Holland overgebragt, daar dezelve reeds door de nieuwstijdingen verbreid werd; men vond bij onze te huiskomſt egter het tégendeel.

DRIE-

DRIEËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Des schrijvers schip, den vijand ontkomen, worstelt, met de grootste gevaaren, alléén op zee. Komst bij een hollandsch galjoot. Men laveert, staat veele zwarigheden en bekommernissen uit, en besluit den Orisont *te zoeken. Voorval met eenen engelschen kaper. Men word, langs* Jutland, *van vijf engelsche schépen gevolgd, wagt dezelven in, en maakt zig vaerdig om te slaan; doch geraakt, door 's volks verbijsteringe, in groote ongelégenheid. Zonderlinge redding uit deze moeilijkheden. Men zeilt voorbij* Jutlands einde, *komt aan in de* Oostzee, *en bij vijf néderlandsche oorlogschépen, met welken men in den* Orisont, *vóór het slot* Kronenburg, *en het steedje* Elsingeur, *behouden aanland.*

THANS het gevaar des vijands ontkomen, zworven wij met ons schip geheel alléén op zee, als een afgedwaald schaap, dat van de kudde verstrooid is, en niet weet werwaard het zig wenden zal. Aan den eenen kant waren wij wel verblijd over onze behoudenis; doch aan den anderen kant zonk ons hart van droefheid weg, wanneer wij onzen slegten toestand, en dien veel ergeren van zo veelen onzer landgenooten overwogen, daar wij nog zo onlangs zulk eene magtige vloot uitmaakten, die de zee bedekte, en, door haaren last, als ware het, deed bukken, waren wij nu wijd en zijd verstrooid, verjaagd, vervolgd, en gedeeltelijk in 't vijandlijk geweld gevallen; daarbij was de omstandigheid, waarïn wij ons bevonden, nog zo onzéker, wijl wij niet wisten werwaard wij het best wenden zouden; wij zogten wel onze koers naar Holland voorttezetten, doch daartoe waren ons wind en stroomen tégen. ═══ Wij besloten dan vooreêrst met korte gangen hier over en weêr te lavéren, tot dat de wind ons gunstiger zou worden om naar Holland te stévenen. Wij ontdekten eerlang eenen boeijer, een hollands galjoot, met nog een ander zeil te lijwaard van ons. Het galjoot zette het alleen op ons toe; en hetzelve bij ons komende, bevonden wij, dat het dezelfde schellinger lootslieden waren, die den vorigen dag, insgelijks voor den vijand vlugtende, ons voorbijgezeild waren, en nu van het noorden kwamen afzakken. ═══ Zij betuigden hunne blijdschap over onze onverwagte behoudenis; zij hadden zig niet anders verbeeld, of wij waren reeds in 's vijands geweld gevallen. Thans besloten zij met ons hier te lavéren, gelijk wij dien geheelen dag en den volgenden nagt déden. Wij meenden nu in de bogt van Hamburg, en niet ver van het kleine eiland, het *heilige land* genoemd, te zijn, wijl wij hier verscheidene smakken, en andere

re vaartuigen zagen, die van, of naar de Elve koers hielden; derhalven vreesden wij, dat de Bremers, of hunne nabuuren, die meer den Engelanderen dan ons schénen toegedaan te zijn, ons mogelijk, indien wij langer hier bléven kruisfen, aan de Engelschen zouden verraden, gelijk zij reeds meermaalen den onzen dien trek gespeeld hadden. Daarénboven hadden wij hier ook de engelsche kapers te vrézen, en ons schip werd zo lek, dat ons volk het van de hoogste noodzaaklijkheid oordeelde, eene haven optezoeken en aantedoen, waartoe wij ook nog gedrongen werden, doordien onze lévensmiddelen gering waren, hebbende slegts nog wat rijst, waarméde wij ons, ten getale van over de honderd menschen, moesten behelpen. — Wij hadden gemeend, bij de oorlogsvloot een proviandschip te vinden ten dienste van onze retourvloot; doch dit was ons mislukt: van versch water waren wij ook slegt voorzien, nademaal onze vaten, voor den slag in Bergen, meest over boord geworpen waren; zodat het over 't geheel slegt met ons gesteld was, en wij ons in treurige omstandigheden bevonden, te meer daar wij niet wisten werwaard wij het zouden wenden, zijnde aan alle kanten in 't nauw en in een' dringenden nood. Den 15^den^ September krégen wij wéder eene donkere lugt met onstuimige winden; en ons volk kreeg dag en nagt werk met pompen en baliën, om het schip boven te houden.

In dezen akeligen toestand overwégende, dat, dewijl wij geen kans zagen, om, aangezien de aanhoudende zuidewinden, Holland, of eene van deszelfs naastaanliggende havens te bezeilen, wij ook niet in staat waren het lang in zee te houden, zo was er voor ons niets anders over, dan naar eenen anderen oord te stévenen, en eene veilige haven optezoeken. Dit besluit werd genomen. Maar nu was de vraag, waar heen? *Hamburg* en *Glukstad* waren wel de naastbijliggende havens; doch wij durfden ons schip niet vertrouwen op of omtrent de *Elve*, uit hoofde van de sterke vaart der Engelschen op dezelve; daarënboven waren de ondiepten en zanden daarheen ons en den Schellinger lootslieden ten eenemaale onbekend: naar Noorweegs *Bergen*, van waar wij kwamen, was de togt te ver; ook vreesden wij, daar zo wélkom niet te zullen zijn, als te voren: andere noordsche havens, die bij de onzen eenigzins bekend mogten zijn, als: *Flekkeren*, *Langesont*, *Fredrikstad*, of *Christiana*, oordeelden wij niet bekwaam genoeg, om ons tot eene veilige schuilplaats te dienen: langs de kust van *Jutland* kenden wij ook geen haven tot onze bescherming dienstig: naar den *Orisont* was het ook al niet veilig, wijl wij dagten daar ten prooi der vijandlijke kapers te zullen worden, die omtrent *Jutlands eind*, of in de *Oostzee* waarschijnlijk zouden kruisfen, en op buit loeren. Dus wist men niet werwaard den boeg te wenden. Doch, eindelijk, door den nood geperst, besloot men évenwel te zamen naar den *Orisont* te stévenen, op hoop van aldaar, onder bescherming der Deenen, vóór *Koppenhage*, of *Kronenburg*, een veilig verblijf, en den nodigen onderstand van lévensmiddelen te vinden; en wat aanbelangt de kapers, wij hadden moeds genoeg, om een' of twee derzelven zo

wél te ontvangen, dat hun de luft vergaan zou om ons het vervorderen onzer reis te betwisten.

Wij ftelden ten eerften de koers, met een' voordéligen wind, derwaard heen; en de lootslieden namen aan ons te verzellen. Wij zeilden buiten het gevaarlijk rif, *Rifhorn* genoemd, om, waarna wij het wat oostlijker hielden, om Jutland in 't gezigt te lopen. Den volgenden dag, den 16^den^ September, de wind fteeds uit het zuiden, maakten wij goeden voortgang naar het noord-noordöoften. Des namiddags zagen wij een fchip agter ons, dat alle zeilen bij had, en ons poogde te onderhalen, gelijk het ons ook merklijk naderde, en, aangemerkt de fnelle vaart, die hetzelve maakte, en de logheid van ons fchip, hadden wij het niet kunnen ontzeilen, alfchoon wij zulks hadden gezogt. Wij ftréken dan aanftonds al onze zeilen, en wagtten onzen vervolger in, latende, als een kloek oorlogfchip, de prinfe-vlag van agter, en de wimpel van de fteng waijen; terwijl wij tévens ons gefchut klaar maakten, en, malkander wat nader gekomen zijnde, de trommen en trompetten wakker lieten horen, éven als of wij een der kloekfte néderlandfche oorlogfchépen bevoeren. Onze vervolger ons befluit ziende, fcheen geen luft te hebben ons nader te komen, maar ftreek insgelijks zijne zeilen. Wij hielden hem ten eerften voor een' engelfchen kaper, wijl het verdek krielde van volk, ook was hij zo wel van gefchut voorzien, dat wij het gemaklijk kwaad genoeg met hem hadden kunnen hebben, indien hij ons aangerand had. De Schellinger lootslieden met hun galjoot dezen kaper wat digt genakende, om hem van nabij te bezigtigen, werden zo wél door hem met fcherp gegroet, dat zij wel ras genoodzaakt waren weêr naar ons te kéren. —— Alzo wij nu toch flagvaerdig waren, en zagen, dat de kaper niet durfde opkomen, rukten wij al de zeilen bij, en zetten het op denzelven aan, om hem eens nader onder de oogen te zien. Maar de Engelsman dit ziende, rukte méde al de zeilen bij, en begaf zig op de vlugt. Wij zonden hem eenen 24 ponder na, om hem te nodigen ons intewagten, doch hij hoorde daar niet na, maar ging door; en wij wendden het toen ook weêr naar Jutland toe, tot hetwelk wij eerlang zeer digt genaderd waren. De dappere kaper gezien hebbende, dat wij wéder naar Jutland zeilden, had het ook weêr gewend, en kwam ons nu andermaal agter na, tragtende nu tusfchen den jutfchen oever en ons fchip doortezeilen, om voor ons heen naar Jutlands eind, gelijk wij gisten, meer kapers optezoeken, en ons dan gelijkerhand aantetasten: maar wij zijn voornémen merkende, zetten het ook naar de kust van Jutland, en fnédén hem dus den pas van dien kant af; zo dat hij belet werd voorbij ons heen te ftéken, weshalven hij genoodzaakt was agter ons omtelopen. Tégen den avond krégen wij den wind van agteren, waarméde wij noordöoft ftévenden, om den *Schagerhoek* te bezeilen. De kaper volgde ons fteeds, waarfchijnlijk om meer engelfche bij zig te krijgen, en ons dan aantevallen: wij waren derhalven op onze hoede, en plantten te dien einde twee zwaare ftukken gefchut in de konftapels kamer, om, ingeval

geval men ons des nagts van agteren te na mogt komen, ons van dien kant te kunnen verwéren. Ondertusfchen zeilden wij fteeds langs de laage kuft van Jutland voort, makende eene fnédige vaart.

Des morgens vroeg, den 17den September, als wij béter weeder en eene heldere lugt hadden, ontdekten wij vijf kloeke fchépen agter ons, die met volle zeilen op ons kwamen aanzetten, makende zulke fterke vordering, dat wij wel ras zagen, dat wij dezelven niet konden ontzeilen; weshalven wij befloten hen intewagten, om te zien of het vriend of vijänd zou wézen. Wij geloofden voor 't naaft, dat het de engelfche kaper van den vorigen dag, met nog vier anderen zou zijn; om derhalven geen vertzaagdheid te laten blijken, dréven wij flegts mêt klein zeil voort, fchokkende te gelijken tijde zo digt naar den oever toe, dat wij geen musketfchoot van denzelven af waren; hetwelk wij déden om dus alléén van éénе zijde te kunnen aangetaft worden. Wij maakten ons ten eerften flagvaerdig, en lieten, gelijk den vorigen dag, de prinfe-vlag van agter, en eene wimpel van de groote fteng waijen, om hen in de verbeelding te brengen, dat zij een der néderlandfche oorlogfchépen voorhadden, waaröp niet dan kruit en kogels voor hen te halen waren. Wij rukten al ons gefchut, te wéten 24 ftukken, aan bakboordszijde te boord, vertonende dus van dien kant een oorlogfchip van 48 ftukken. Op deze wijs wagtten wij af, wat de Engelfchen doen zouden, om, bijäldien zij ons aantasteden, kloeken wéderftand te bieden, met voornémen, dat, wanneer wij het niet langer zouden kunnen houden, liever het fchip aan de vlam opteöfferen, dan het hun overtelaten, en onze vlugt met het boot aan den wal te zoeken.

Onderwijlen kwamen eenige jutlandfche visfers mêt hunne vangft van fchelvifch bij ons aan boord. Zij waren reeds bij die vijf fchépen geweeft, en wilden ons het overfchot bijzetten: maar indedaad was, naar wij geloofden, hun oogmerk om onzen toeftand te befpieden. Wij wilden ons derhalven van hunne vangft niet bedienen, fchoon ons dezelve anders van harten welkom zou geweeft zijn. Zij berigtten ons, dat die vijf fchépen engelfchen waren, dat twee derzelven ten oorloge, en de anderen ter koopvaart toegeruft waren, voerende de eerften elk 50 ftukken. — De visfers vraagden ons: van waar wij kwamen, en verwaard wij ftévenden? Wij antwoordden hun, dat wij, een hollands oorlogfchip voerende, van *Texel* kwamen, en naar de *Sont* moeften, om daar de koopvaardijfchépen der onzen aftehalen en naar het vaderland te geleiden. De jutfche visfers fchénen dit voor goede munt te némen, egter vraagden een van hun: hoe ons fchip dus naar péper rook? doch wij zeiden, dat wij de ooftindivaarders geconvoijeerd hadden, die ons van hunne fpécerijën wat bijgezet hadden. Dit lieten de domme Jutten zig wijs maken, en van boord ftékende, voeren zij eerft naar land, en kort daarna, als of zij weêr fchelvifch geladen hadden, naar de Engelfchen, welken zij waarfchijnlijk verflag van ons déden, en het geen de onzen hun wijsgemaakt hadden voor de waarheid beveftigden.

De vijandlijke fchépen ons, met een weftlijk lugtje, vrij digt naderende, déden wij een vierig gebed, om den Hémel zijnen bijftand aftebidden; dat hij ons in dezen nood uitkomft wilde géven; ons met moedj, dapperheid en een goed beleid wilde begunftigen, om ons manmoediglijk tégen den vijand te verdédigen, en zulk eenen fchoonen buit, als ons fchip was, uit zijn geweld te redden. —— Ondertusfchen was de engelfche admiraal reeds digt bij ons genaderd, wordende door de overige vier gevolgd. Ons volk twee ten oorloge zo wéltoegerufte fchépen ziende op ons afkomen, en onzen flegten toeftand overwégende, lieten veelen den moed ten eenemaale vallen; zó ver zelfs, dat eenigen reeds het boot losmaakten, om dien over boord te zetten, en daar méde naar den wal te ftéken, zo dra de nood aan den man zou komen, en ons koftlijk en rijkgeladen fchip, dat wij van zo ver tot hier gebragt hadden, in de lugt te laten fpringen, om er dus ook den Engelfchen geen genot van te laten hebben. —— Te vergeefs zogten de opperhoofden het volk eenen moed intefpréken, wijl zij weinig luft betoonden om hier te vegten; zo dat het waarlijk hier flegt uitzag. Doch, als er nu wéderöm geen uitkomft fcheen te zijn, en de redding ten eenemaale hopeloos was, behaagde het nogthans den ALMAGTIGE, zelfs op het onvoorzienft, verlosfing te fchenken: want in dezen uiterften nood, door de wanörde onder het volk, de vijanden tot digt bij ons genaderd zijnde, zo dat wij oogenbliklijk niet anders dan de volle laag van hun verwagtten, vervolgens geënterd en bemagtigd te worden; zo viel de zaak geheel anders uit. De Engelfchen, gelijk wij naderhand verftonden, ons fchip voor geen ooftindievaarder, maar voor een oorlogfchip aanziende, en dus liever goeden buit hebbende, befloten, ons voorbij te zeilen, en hunne koers naar den *Schagerhoek* en de *Ooftzee* te vervorderen: en dus lieten ons deze vijf fchépen, tégen alle verwagting, ongemoeid, zonder ons de minfte vijandlijkheid te tonen.

De Engelsman, die het bevel over deze fchépen voerde, was ook in Bergen bij het gevegt geweeft, en zédert naar Engeland gekeerd, van waar hij nu door den koning naar Deenemarken afgevaerdigd werd, om over den hoon en de fchade, die zij voorgaven door de Deenen geléden te hebben, zijne klagten bij den koning van Deenemarken in te brengen. Deze Engelfchen naderhand verftaande, dat zij zo digt bij eenen weerlozen en rijk geladen' ooftindivaarder waren geweeft, dien zij ongemoeid waren voorbij gezeild, meenden van fpijt te barften over hunne lafhartigheid. —— En voorzéker nooit hadden zij béter' kans kunnen hebben, om ons in hun geweld te krijgen; want zodra zij ons flegts aangevallen hadden, zou ons volk het op een vlugten gezet, en met fchuit en boot naar land geftoken hebben. Wij dankten GOD voor deze wonderbaare verlosfing, en vervorderden onze koers wéderöm, komende tégen den avond aan *Jutlands eind*, daar wij van de visfers van *Schagen* een goede zoo fchelvifch kogten voor al het volk. Deze lieden verhaalden ons, dat zes hollandfche oorlogfchépen hier voorbij

en

en verder naar de *Sont* waren gezeild, dat de vijf engelſche ſchépen zulks vernomen hebbende, van koers waren veranderd, en, in plaats van naar Koppenhage te gaan, naar het zweedſche Gottenburg geſtévend waren; zo dat wij nu te veiliger onze koers konden vervorderen. —— Den 18den September hadden wij lieflijk weeder, flegt water, en den wind naar wenſch, pasſeerden genoeglijk de eilanden *Leſouw* en *Anholt*, krégen toen ſtilte, waardoor wij niet eer dan den 19den, tégen den avond, het hooge land van *Kol* bezeilden. Wij zonden toen het Galjoot, dat wij nog ſteeds bij ons hadden, vooruit, om te vernémen, of zig ook eenige oorlogſchépen der Engelſchen, of eenigen van hunne kapers, in de *Sont* lieten vinden, wijl wij de Jutten, bij dewelken wij wel daarna vernomen hadden, niet veel vertrouwden. Wij waren, wégens ſtilte, genoodzaakt, des nagts tusſchen het land van *Kol*, en het deenſche *Zeeland* voor anker te gaan liggen, om den dag aftewagten, zijnde nu omtrent nog 3 mijlen van den *Oriſont* af.

DEN 20ſten September, des morgens vroeg, geraakten wij wéder onder zeil, lavérende met tégenwind, doch voordéligen ſtroom, langs het vermaaklijk Zeeland, ooſtwaard, en krégen eerlang het kaſteel *Kronenburg* in het gezigt, en tévens vijf kloeke oorlogſchépen, die, voor den wind, met volle zeilen op ons afkwamen. Wij konden dezelven niet dan van voren zien, doch maakten geen anderen ſtaat, of het waren Engelſchen; en, het geen onze vrees verdubbelde, was, dat het galjoot, 't welk wij vooräf gezonden hadden, niet was terug gekomen: dus was alles weêr in rep en roer bij ons, het geſchut werd weêr te boord gerukt, men vatte de wapens weêr op, en ſtelde zig weêr gereed om te ſlaan: doch deze onze ontſteldnis werd haaſt in vreugde verkeerd; want malkanderen nader gekomen zijnde, bevonden wij het onze landgenooten zijn, alle vijf néderlandſche oorlogſchépen onder de vlag van den Schout-bij-nagt STACHOUWER, door den lieutenant-admiraal DE RUITER naar den Oriſont gezonden, om de koopvaarders van daar, naar het vaderland te geleiden. Met ongemeene vreugde bij dezelve gekomen zijnde, krégen wij van hun ook brood, kaas, en hollandſch bier, dat ons zeer wél kwam, alzo onze lévensmiddelen op waren. Wij zeilden volvrolijk, in gezelſchap van deze oorlogſchépen, verder naar de *Sont*, en het deenſch kaſteel *Kronenburg* genaderd zijnde, brandden wij rondöm met ons geſchut los, om de Zweeden en Deenen te groeten; wordende wij van Kronenburg door de Deenen, en van het ſlot Elſenburg, op den oever van Schoonen, door de Zweeden, door het losbranden van hun grof geſchut verwélkomd, en vervolgens bij de inwoners vriendlijk ontvangen. Wij ankerden vóór het ſlot Kronenburg en het ſteedje Elſingneur, dankende GOD, dat HIJ ons wéderöm tot dus ver bewaard had.

VIERËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Des schrijvers togt naar 't land van Schoonen. *Zijn wédervaren in het steedje, en op het slot* Elsenburg. *Ligging van hetzelve. Bezigtiging van de vesting* Kronenburg, *en het steedje* Elsingneur. *Tijding uit* Holland. *Vertrek van* Deenmarken, *en den* Orisont, *naar het Vaderland. Komst vóór* ter Schelling. *Verder wédervaren der retourvloote. Laatste oproeren en weeklagten in des schrijvers schip. Een klein hollands schip genomen en hernomen. Men komt vóór het* Vlie, *en in* Texel. *Des schrijvers vertrek van dáár. Zijne genoeglijke te huis komst.*

Zodra wij alhier aangeland waren, werden er brieven naar Holland afgevaerdigd, om den éd. heeren bewindhebberen der O. I. maatschappije van onze aankomst in Deenmarken kennis te géven; tévens hunne bevélen verzoekende omtrent hetgeen ons nu verder te doen zou staan. Nog dienzelfden dag, des namiddags, kwam zijne exellentie, de heer VAN AMERONGEN, gezant van wégens den Staat der verëenigde Néderlanden aan het hof van Deenmarken, met een aanzienlijk gezelschap van heeren en dames, bij ons aan boord. Zijne exellentie vond geraden, dat wij alhier vóór Kronenburg zo lang zouden blijven voor anker liggen, tot dat van Holland tijding zou gekomen zijn. —— Wij krégen zo doende tijd en gelégenheid, om deze noordsche gewesten in oogenschijn te némen. Den 23sten September lieflijk weeder hebbende, déden wij een togtje naar de overkust, naar *Schoonen*, om het zweedsche steedje *Elsenburg*, en de daar om heen liggende kwartieren te bezigtigen. Wij waren nog niet lang aldaar aan land geweest, of werden verzogt, bij den zweedschen gouverneur van Elsenburg te komen, welke verlangde ons van de zeldzaamheden, betreffende de oostersche gewesten, te horen spréken. Mijne medgezellen schénen hiertoe niet genégen, weigerden derhalven zulks; doch ik begaf mij, met den afgezonden, naar het oude kasteel Elsenburg, alwaar ik in eene treflijke zaal werd geleid, daar ik den zweedschen gouverneur, met nog zes andere heeren, aan eene wélöpgedischte tafel vond, lustig bézig zijnde met het lédigen van schotels en glazen. Ik werd een en andermaal, met betoning van veel beleefdheid, door den gouverneur genodigd mij aan tafel te zetten, gelijk ik dan ook deed, en werd hier deftig onthaald met allerhande heerlijke spijzen en treflijke wijnen; doch ik merkte ras, dat de heeren Zweeden, door hunne ménigvuldige *santés* mij zogten ligt van hoofd en los van tong te maken; dan évenwel, wijl ik daar geen behagen in had, konden zij hun oogmerk daarïn niet bereiken; ik verzogt den heer Gouverneur

neur mij daarömtrent te verschonen, alzo het gebruik van zo veel drank met mijne gewoonte, natuur en gezondheid strijdig was, en dat ik slegts ook gekomen was, om te horen, wat er van zijne exellenties bevélen was. Dit mijn verzoek werd mij aanstonds ingewilligd, en men verzogt mij, een verhaal van eenige zonderlinge zaaken, die ik op mijne reis door Indiën ontmoed had, aan het gezelschap méde te délen; hetwelk ik gaern toestond. == Ik verhaalde hun veele zaaken, voornaamlijk de gewoonte der Indiäanen betreffende, welk alles dezen heeren wonderlijk en vreemd voorkwam, hebbende nooit van zulke vreemdigheden gehoord als ik hun verhaalde. De gouverneur zeide: wel te wenschen, zulke zonderlinge dingen eens bij te wonen, en alle die zeldzaamheden als ooggetuigen te zien; doch dat hij niet gaern zulk een' grooten plas over zou stéken, en zig met zulk een klein gebouw, als een schip was, op een zo ongestadig element, als de zee, en die zo weinig te betrouwen was, niet gaern zou willen wagen. De andere heeren schénen méde van dat gevoelen te zijn. Zo veel ik begrijpen kon, zouden deze heeren zulk een reisje, als het mijne was geweest, nog al wel hebben durven wagen, indien zij het in dit kasteel Elsenbutg, met dezelfde goede keuken, en wélvoorziene kelder op het land *Schoonen* hadden kunnen doen.

Dewijl ik van eene schraale lichaams gestalte was, vraagde de heer gouverneur, die een vrij zwaarlijvig man was, zo wel als de overige gasten, mij: of al ons volk zo mager uit de Oostïndiën kwam, en of daar de keuken zo sober was. Doch ik berigtte hem hier béter van, en dat ik nooit gezetter was geweest. == Tégen 7 uuren, des avonds, stonden wij van de tafel op; en toen alles weggenomen zijnde, werd de tafel kort daaröp weêr met allerhande lekkernijën opgedischt, en men zette zig wéderöm ter tafel, en nodigde ook mij, om méde aantezitten, en schoon ik een en andermaal bedankte, moest ik eindelijk, wijl men niet afliet, mij laten overhalen. Het lédigen van schotels en glazen ging nu weêr op nieuw aan, en duurde tot middennagt, als wanneer men eerst van scheiden sprak; toen afscheid van den heer gouverneur gekrégen hebbende, werd ik in eene koets van den gouverneur, verzeld door zijnen hofmeester, van het kasteel, in het steedje Elsenburg gebragt, en in een fraai logement. Des morgens geleidden eenige Zweeden mij door het steedje, om hetzelve te bezigtigen, en wij déden ook eene wandeling naar buiten. Tégen den middag bij den heer gouverneur ontboden zijnde, moest ik wéderöm zijn gast zijn, wordende ten uitersten vriendlijk door zijne exellentie onthaald. Na den maaltijd nam ik afscheid, bedankte den gouverneur voor zijne bewézene vriendlijkheid, en hij wenschte mij eene goede reis naar mijn vaderland.

Deze gouverneur voerde niet alleen het bevel over het slot en steedje *Elsenburg*, maar ook over het geheele land van *Schoonen*, hebbende zijn gewoon verblijf op het kasteel, het welk aan de landzijde van het steedje gelégen, tamelijk sterk, met poorten, wallen, en valbruggen voorzien, en

met eenen muur en eene watergragt omgéven is. Het is zeer oud, en vertoont van binnen weinig pragt; ik zag er ook weinig huisraad in, en vond het er niet zeer zindelijk, hetwelk niet te verwonderen was; want ik zag er wel soldaaten en lijfknegten, maar geen vrouwspersoonen. In dit kasteel stond ook een zwaare oude tooren met eenige stukken grof geschut voorzien, van den welken men de reede van Elsenburg kon bestrijken. —— Het steedje Elsenburg was slegt gebouwd, hebbende slegte straaten. De burgers moesten hier den soldaaten huisvesting géven, het welk hier zo de gewoonte is, schoon veele burgers zelven niet te breed van woning voorzien waren.

Ik keerde vervolgens weêr naar boord, en deed ook dagelijks een keer naar Zeeland, bezigtigde aldaar de vermaarde sterkte Kronenburg en het steedje Elsingneur, hetwelk met fraije straaten en aanzienlijke gebouwen voorzien was: de inwoners van dit steedje vonden wij zeer vriendlijk en beleefd. Wij hadden reeds besloten een keer naar de hoofdstad Koppenhage te doen; doch wij krégen tijding uit Holland, die dit ons voornémen staakte.

Men berigtte ons, dat de pest in Engeland nog schriklijk woedde; dat de twee oostindische retourschépen, de *Fenix* en 't *Slot Honingen*, als méde verscheidene oorlog- en koopvaardijschépen door de Engelschen genomen waren; dat ook nog twee andere schépen van onze retourvloot, die door de Engelschen waren nagezet geweest, in het *Soenwater* waren gekomen, en dat een derde, geheel lek en reddeloos, in *Flekkeren* aangeland was; dat de schépen *Walcheren*, de *Oijevaar*, en *Brederode* behouden in het vaderland waren gekomen; en eindelijk, dat de heeren DE RUITER en TROMP, hunne verstrooide schépen wéderöm bij malkander verzameld hebbende, met eene magt van omtrent 70 oorlogschépen vóór Texel en 's Vlielands diepte waren genaderd. —— Dit gaf ons moed om de reis naar 't Vaderland weêr te ondernémen, hetwelk dan ook besloten zijnde, maakten wij de nodige toebereidzels, en wagtten naar goeden wind.

Onderwijlen was de Engelsman, die omtrent de kust van Jutland bij ons geweest was, gelijk wij hier voor verhaalden, in Koppenhage aangekomen, hebbende zijne schépen te Gottenburg gelaten. Hij bragt aldaar zijne klagten in over de schade, die zijne natie van de Deenen in Bergen in Noorwegen geléden had; en begeerde uit naam van zijn' heer en meester, den koning van Grootbritanje, behoorlijke voldoening daaröver. Doch men wist dien gezant de onbehoorlijke handelwijs zijner landgenooten, in Bergen gepleegd, zo lévendig voor oogen te houden, dat hij genoodzaakt was, met geringe voldoening, weêr naar Gottenburg te vertrekken.

Den 2den October 1665, vertrokken wij met dertig zeilen, te wéten zes oorlogschépen, en vierëntwintig koopvaarders en minder flag, uit den Orisont. Wij hadden eenen gunstigen wind, en hoopten nu eenmaal behouden in ons langgewenschte vaderland te zullen aanlanden. Wij passeerden eerlang het hooge land van *Kol*, alsméde de eilanden *Anhalt* en *Lesouw*, komende,

mende, den 3[den] October, bij het dorp *Schagen*, op Jutlands eind, daar wij van de jutsche visfers schelvisch kogten. Hier voorbij geraakt zijnde, stévenden wij voort naar *Texel*, langs de kust van Jutland; daar wij eenen hoogen tooren en het gewest, de *Holms* genoemd, passeerden. Den 5[den] October krégen wij donker, buijig en régenägtig weeder, met eenen westlijken wind, waarméde wij zuid-zuidwestwaard stévenden met eene goede vaart; doch eerlang weêr eene heldere lugt en fraai weeder bekomen hebbende, ontdekten wij, tot onze onüitspreeklijke vreugde, den 7[den] October, ons langgewenschte vaderland, en bevonden ons vóór het eiland *ter Schelling* vervallen te zijn, welks lootsen, als ook die van Vlieland, aanstonds bij ons kwamen, om ons binnen te lootzen. Wij verstonden insgelijks van deze lieden; dat de drie retourschépen, *Walcheren*, de *Oijevaar*, en *Brederode* behouden waren aangekomen; dat het schip, het *Wapen van Hoorn*, naar de Elve geweken zijnde, aan Glukstad gelost, en het volk, benévens de lading, méde behouden in het vaderland waren overgebragt, dat de *Koge*, *de jonge Prins*, en *Nieuwenhoven* in het Soenwater, *Diemermeer* in Flekkeren, en de fluit *Amstelland* wéder naar Bergen waren terug gekeerd; zijnde naderhand allen, éven als verdwaald geweest zijnde schaapen, in het vaderland behouden aangekomen, uitgezonderd het schip *Amstelland*, hetwelk, in 't terugkomen, buiten het laage Vlieland vastgeraakt zijnde, veröngelukt is. De *Fenix* en het *Sloe Honingen* waren, gelijk gezegd is, genomen, en in Engeland opgebragt, alwaar meest al het volk van dezelven ellendig is omgekomen; de schout-bij-nagt onzer retourvloot, HARMEN DE RUITER, is er ook gestorven. Dit was het noodlot van onze retourvloot, waarvan het schip de *Muskaatboom* reeds omtrent Madagasker veröngelukt was; ten minsten heeft men er zédert nooit van gehoord.

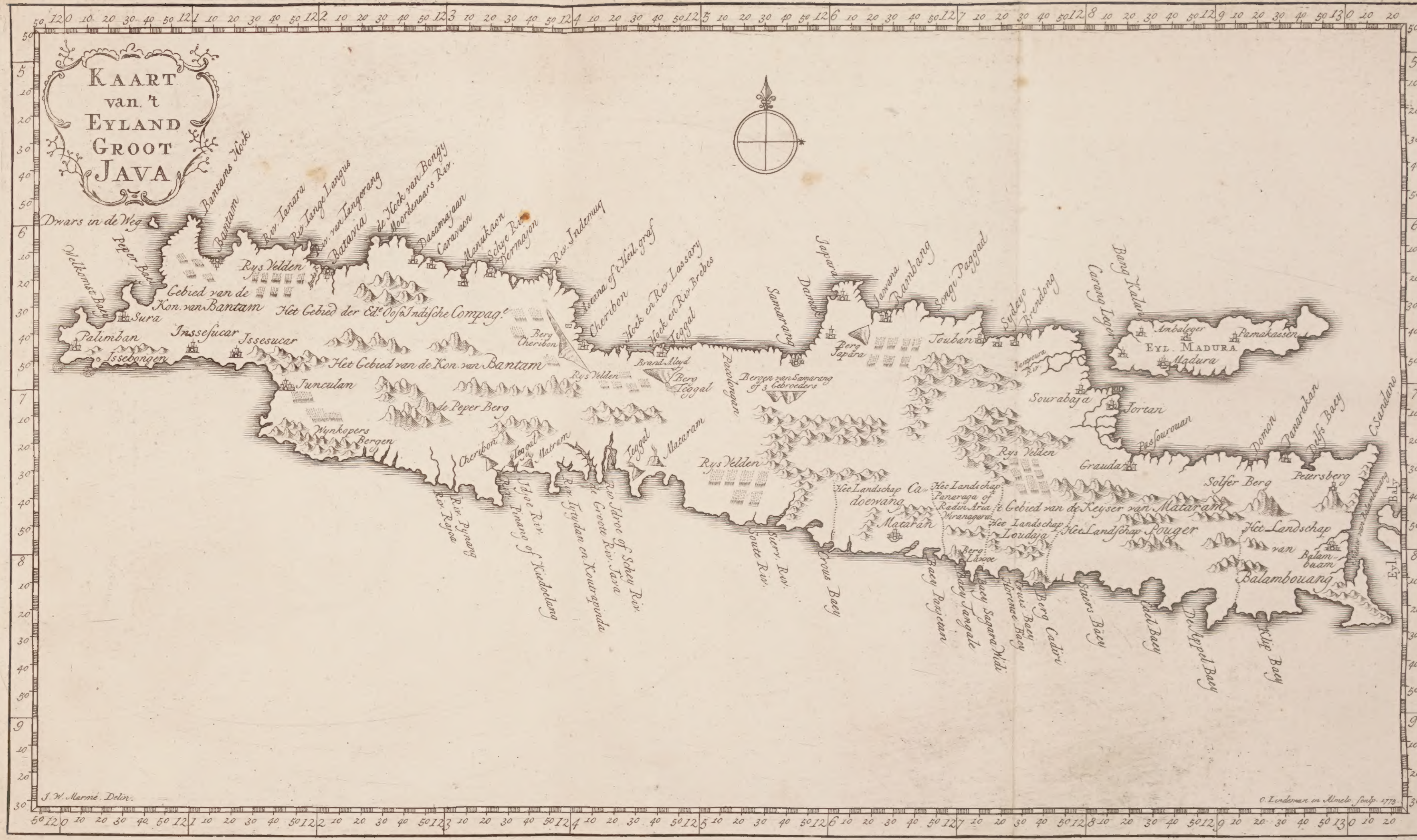
ONZE oorlogsvloot was van de hoogte van Texel naar Goereê gezeild, om op die hoogte op de Engelschen te pasfen, van welken men niet wist, werwaard zij de stévens gewend hadden. Wij konden ondertusschen dezen dag nog niet binnen lopen, schoon wij tot digt bij het *Vlie* genaderd waren, weshalven wij dan nog tot den volgenden dag moesten zee houden, zeilende met eenen noordöostlijken wind en donker weeder vast af en aan: doch des nagts geraakte alles nog eens in rep en roer; want een hollandsch galjoot kwam ons op zij gezeild, en men riep ons van hetzelve toe: „ Vrien„ den, houd goede wagt, daar zijn vijändlijke schépen in onze vloot, zij „ hebben daar éven een' van onze koopvaarders overrompeld en genomen." Dus tastte elk weêr naar de wapens, en wij waren op onze hoede, besluitende, dat, indien een schip ons wilde naderen, zo lang het zo duister was, wij er aanstonds op los zouden branden. Wij vernamen egter niets, en des morgens verstonden wij, dat een van des vijands kapers, ons van Jutland af nagevolgd zijnde, zijn' flag in den nagt waargenomen, en een klein koopvaardijschip veröverd had, op hetwelk weinig volk was, zijnde vervolgens met dit schip doorgegaan: doch naderhand is dit zelfde schip nog behouden

in Texel, en vervolgens in Amſteldam aangekomen; want de gevangens op zee hunne kans waargenomen hebbende, waren op hunne veröveraars gevallen, en hadden ze allen neêrgeſabeld, voor welke trouwe daad zij, door de eigenaars van het ſchip en deszelfs lading, beloond werden.

Des morgens vroeg, van den 8ſten October, vóór het *Vlie* gekomen zijnde, zetten wij het met eenen noordöostlijken wind naar *Texel*, alzo de lootzen het niet raadzaam oordeelden, met ons ſchip al lavérende het Vlie in te lopen; derhalven des namiddags tot vóór de *Helder* gevorderd zijnde, krégen wij aldaar den ſtroom te baat, en laveerden toen, met eene koelte uit het noordöoſten, langs de hollandſche duinen, digt voorbij de Helder, in 't gezigt eener ménigte aanſchouwers van de duinen. Binnen gaats geraakt zijnde, overviel ons de avond, weshalven wij het anker wierpen, om den volgenden morgen aftewagten; en nauwlijks rees de gulden dageraad ter oosterkimme uit, of wij ligtten het anker wéderöm, en zetten het verder naar de *reede* van *Texel*, alwaar wij, GODE zij dank, gezond, volvrolijk, met gezond en wakker volk, aankwamen; en vóór het *Schild* voor anker gingen liggen.

Hier waren thans geen ſjouwers bij de hand, om ons, gelijk anders gewoonlijk geſchied, aan boord afteloſſen; weshalven wij genoodzaakt waren naar dezelven te vertoeven tot den 11den October, als wanneer er ſjouwers van Amſteldam bij ons aan boord kwamen, en te zelfden tijde de heer bewindhebber STEYN, met een jagt van de kompagnie, welke heer ons, uit naam der édele maatſchappije, voor onze getrouwe dienſten bedankte, en ons voorts ontſloeg; waaröp de meeſten van het volk in den ligter vielen, waarméde de ſjouwers aan boord gekomen waren, om met denzelven naar Amſteldam overteſtéken; doch de opper- en onderſtuurman en eenige anderen verkozen névens mij die reis met eene kaag te doen, welke wij tot dat einde afgehuurd hadden. Met deze vertrokken wij van boord, naar Amſteldam. Wij krégen tégen den avond, in het gezigt van Medenblik, ſtilte en in den wind. Wij hadden met dezen kaagman, die een onbeſchaafde noordhollandſche boer was, een beding gemaakt, dat hij ons voor twintig guldens tot Amſteldam zou brengen, en hem belaſt, dat hij ons van ſpijs en drank zou verzorgen, hetwelk men hem rijklijk zou betalen; doch wij bevonden nu, dat wij béter gedaan zouden hebben, indien wij zelven daarvoor gezorgd hadden; want de kaagman had daarömtrent zo weinig zorg gedragen, dat er zelfs geen water in de kaag was, om onzen dorſt te lesſchen, zodat wij ons nog eens voor het laatſt moeſten behelpen met niets. — Wij krégen eerlang den ſtroom te baat, zodat wij tégen middennagt *Enkhuizen* paſſeerden, en dés morgens, den 12den October, zagen wij rondöm uit naar land, om ons van wat ſpijs en drank te voorzien; doch vergeefs: want wij hadden zulk eenen dikken miſt, dat wij, behalven onze kaag, niet anders dan water konden zien. Het ſchijnt dus, dat wij moeſten zukkelen tot den laatſten dag onzer reize toe. Tégen den

mid-

Kaart van 't Eyland Groot Java
Het Gebied der Edl. Oost Indische Compag.
Het Gebied van de Kon. van Bantam
Gebied van de Kon. van Bantam
Batavia
Bantam
Eyl. Madura
Het Gebied van de Keyser van Mataram
Het Landschap van Balambouang
J. W. Marmé. Delin.
O. Lindeman en Almelo Sculp. 1773.

middag het weeder opklarende, bevonden wij ons vóór *Edam*, ſtapten toen aan land, en kogten ſpijs en drank, om dan verder naar Amſteldam te zeilen; doch ik, névens nog twee van ons gezelſchap, hadden weinig luſt, om wéder in de kaag te gaan, wijl wij voor ſtilte vreesden: wij beſloten derhalven zékerer te gaan, en te zamen de reis liever binnen 's lands door te némen, dan wéderöm met de kaag, op genade van wind en weeder, van wal te ſtéken. Wij betaalden derhalven den kaagman, namen afſcheid van de andere vrienden, en kwamen weêr in Edam, daar wij ons het middagmaal lieten bereiden, en ons zelven heerlijk vergaſt hebbende, vertrokken wij te drie uuren vandáár met de trekſchuit naar het vermaarde *Amſteldam*; en nog dien zelfden avond van Amſteldam naar *Haarlem*, mijne geboorteſtad, vertrekkende, kwam ik aldaar behouden aan bij mijne vrienden, die mij met groote vreugde ontvongen, en van mijne reis, op dewelke ik zéven jaar en een half toegebragt had, verwélkomden. De almogende GOD zij gedankt, die mij op die reis voor alle onheilen bewaard, uit zo veele gevaaren en nooden verloſt, en mij behouden in mijn vaderland weêr heeft overgebragt.

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL,

EN DER REIZE VAN

WOUTER SCHOUTEN.

REGISTER

VAN

ZAAKEN.

A.

Aanspraak van den heer PIETER DE BITTER, admiraal der néderlandsche retourvloot, aan zijn volk, in Bergen in Noorwegen. II. 178

Aapen zijn ménigvuldig op Ceilon. I. 314. Hoe dezelven door de Ceilonners gevangen worden. I. 315. In oude pagoden op Coromandel komen zij, op het geluid eener trom, met hunne jongen op de armen, te voorschijn, en dansfen. I. 174 in de aant.

Aardbéving op het eiland Boero, I. 62 en op het eiland Formosa. I. 161

Abroholles, zékere gevaarlijke klippen en droogten. I. 5

Achin, eene stad en koningrijk op Sumatra, gelégenheid van hetzelve. II. 45

Adams-berg, op het eiland Ceilon, beschréven, en afgoderij der Cingaleesen op deszelfs hoogten. I. 310

Adams-brug, eene steenägtige droogte, of een rif, waaröm dus genoemd word. I. 223

Aden, weleër eene vermaarde koopstad, gelégenheid dier plaats, I. 225, 226. werd zédert eenige jaaren door eenen onafhanglijken Schech geregeerd. I. 226 aant.

ADRIAAN VAN DER MEYDEN, gouverneur van Colombo, verzelt den heer VAN GOENS tot op de oorlogsvloot, die naar Malabar vertrekt, I. 183. word door de burgerij der stad Punto Gale ingehaald. I. 297. komt op Batavia. II. 16

ADRIAAN ROODHAAS, kommandant der stad Punto Gale, trekt met den heer VAN GOENS te velde. I. 183

Afgoden der Arrakanners, I. 119, 147 — der Coromandellers, I. 278 — der Bengalers. II. 59, 60

Afrikasche schaapen. I. 7

Agra, hof- en hoofdstad van Groot-Indiën, beschréven, I. 134. word door list ingenomen. I. aldaar. Het koninglijk slot, gelégenheid van hetzelve. II. 68

Agra, eene stad, ligging derzelve, II. 67 valt, in 1739, in handen van THAMAS KOULIKAN, die er een ongelooflijken schat uithaalt. II. 67 aant.

ALBUQUERQUE, portugeesch zeevoogd, bemagtigt Goa, doch word door de Mooren belégerd, verdédigt zig kloekmoedig, I. 251 en volg. neemt de wijk in de schépen, krijgt toevoer, verwint andermaal Goa; wraak en woede der getergde Portugeesen. I. 252 en volg.

ALEXANDER *Magnus*, de eindpaal zijner overwinningen. II. 63

ALPHONSUS de IV, koning van Portugal, ontdekt Guinéa. I. 245

Amadabad, de hoofdstad van het rijk Guseratte, beschréven, I. 236. is de verblijfplaats van den moorschen gouverneur generaal, die aldaar een' grooten staat voert, I. 240. groote inkomsten, die dezelve aan den Mogol opbrengt. II. 67 aant.

Ambergrys, gedagten daarömtrent. I. 280

Amboina, een nagelrijk eiland, I. 39. beschrijving en gelégenheid van hetzelve. I. 75 en volg.

Amboineesen trekken met de Néderlanders te velde, I. 51, 52. hunne verbaasdheid in den slag tégen de Makassers. I. 94

Ame-

Amerika, dus naar AMERICUS VESPUCIUS genoemd. I. 250
Amokſpélers, hunne boosäartig- en wreedheid, worden op Batavia zwaar geſtraft, I. 27. II. 134. gaan onverſchrokken ter dood. II. 134
Ananas, eene vrugt, beſchréven. II. 144
Anblauw, een eiland, bij hetwelk het ſchip des ſchrijvers in groot gevaar geraakt. I. 38. Een koning van hetzelve komt aan boord van des ſchrijvers ſchip; zijn zonderling wédervaren aan hetzelve. I. 38, 89
Anchediva, een eiland bij Goa. I. 257
Andamaons eilanden, I. 103. II. 55. aart en inborſt der bewoners, zijn menſchen-éters. II. 56
ANTONIUS HAMBROEK, predikant op Formoſa, word met zijne vrouw en drie kinderen door de Chineeſen gevangen gehouden, zijn ellendigen toeſtand, werd naar Zelandia gezonden, keert, als een andere REGULUS, weêr naar den vijand, word onthoofd. I. 162 en volg. Nadere aanmerkingen omtrent dezen kloekmoedigen man. I. 163 aant.
Arabië, gelégenheid en verdéling van hetzelve. I. 227
Arabiers, gewoonte en gebruiken derzelven. I, 227, 228
Arafa, een berg, alwaar, volgens de Mohammedaanen, ABRAHAM zijnen zoon ISMAEL (niet ISAAK) offerde. I. 221 aant. Men ſlagt eene ménigte van vee bij dezen berg. I. ald.
Arafa, een feeſt der Mohammedanen. II. 73 aant.
Arbor triſte (droevige boom) beſchréven. I. 278
Aréka, beſchrijving en gebruik daarvan, I. 174, 175. aftrekzel van deze vrugt ſchijnt de *terra japonica* te zijn. I. 174 aant.
Arnhem (het ſchip), droevige ſchipbreuk van hetzelve. I. 317 — 319
Arrakan, een koningrijk tuſſchen Pegu en Bengale. I. 148. De Bandel of reede van Arrakan beſchréven, I. 105 koude in dit rijk. I. 146. Beſchrijving van het koninglijk paleis en van het rijk zelve, névens deszelfs grenspaalen en volkrijkheid, I. 148. Beſchrijving van de hoofdſtad dezes rijks, en vrugtbaarheid des lands. I. 149
Arrakanners, brengen den Néderlanderen ververſchingen aan boord, trekken in bédevaart naar de pagode van Orienten. I. 106. Hunne nieuwsgierigheid om de Néderlanders te zien. I. 118, 119. Hunne afgoderij en verfoeilijke godsdienſt. I. 119. Hunne gewoonten, verägting voor den maagdom, huwlijksplegtigheden, veelwijverij, en huilders over de dooden. I. 151 en volg. Verbranden der dooden en behandeling der zieken. I. 153
Arrakky, een ſteedje op Ceram. II. 55, 56
Arſapoere. II. 55
Aſcention, een eiland. II. 162
Aſſepuiſters. Zie *Goegis*.
AURENG ZEEB, of ORANG CHEF, derde zoon van den Groot-Mogol, zijne ſchranderheid, I. 123. verkrijgt van zijnen vader het koningrijk Decan, 124. taſt den koning van Golconde aan, belégert de ſtad Golconde, bedwingt eenige plaatzen in het koningrijk Viſiapour, 125, 126. rukt een magtig léger te zamen, 127. krijgt zijnen broeder MORAD BAKCHE, als ook de magten van den Emir JEMBLA op zijne hand, en trekt naar Agra, 128. ſlaat een- en andermaal het léger van zijnen vader en van zijnen oudſten broeder. 130, 131. Zijne liſtige veinzerijen. 134. krijgt SOLIMAN CHEKOUH's léger op zijne zijde, en maakt veele vrienden ten hove, 134. vermeeſtert het koningrijk Agra, 135. maakt zijnen broeder MORAD BAKCHE dronken, beſchuldigt hem, en werpt hem in de gevangenis, 135, 136. verjaagt zijnen oudſten broeder DARA tot op de grenzen, en ſlaat zijnen broeder Sultan CHASAUSA, 136. doet hem door Emir JEMBLA vervolgen, ſlaat zijn' oudſten broeder andermaal, bekomt denzelven gevangen, en laat hem den hals afſnijden. 139. Zijn jong-

ſte broeder MORAD BAKCHE word door hem onthoofd, en zijn broeder CHASAUSA uit Bengale gejaagd. 139, 140. Hij word eindelijk Groot-Mogol, of opperkoning van Groot-Indiën of Indoſtan. 145

B.

Baai van Caijellis. Zie Caijellis-baai.
Baardſcheerders in Indiën, zijn bij de bengaalſche Heidenen een kwaad voortéken. II. 98, 102
Balambuam, eene zeeſtad op Groot-Java. II. 121
Bananas, eene vrugt, beſchréven. II. 144
Bandel, eene plaats in Arrakan, daar de ſchépen ten anker komen. I. 105
Baniäanen in Bengale, hun inborſt, II. 85. kléding en vercierſels hunner vrouwen, 87. beſtéden hun krooſt vroeg ten huwlijk, huwlijksplegtigheden, trouwſchending, zijn Pythagoristen. 87
Baniän-boom. I. 278 aant.
Banka, een eiland, gelégenheid van hetzelve. II. 35
Bantam, eene ſtad en koningrijk op Groot-Java, I. 169. gelégenheid, handel, en markten dezer ſtad. II. 124 en volg.
Barſalor. I. 257
BARTHOLOMEUS DIASIUS ontdekt de Kaap de Goede Hoop. I. 146
Batacarima, een klein eiland. I. 81
Bátacalo, eene groote baai van't eiland Ceilon. I. 176
Batavia, hoofdſtad der Néderlanders in Indiën, I. 21. word door de Javaanen van Bantam ontruſt, 27. gelégenheid dezer ſtad. II. 144
Batatarra, een klein eiland. I. 78
Baticala, I. 257. gelégenheid daarvan. 301
Batsyan, een eiland der Molukken. II. 35
——— *China*. Zie Gilolo.
Baviäanen, ſaters, op het eiland Ceilon. I. 315
Bazain geſlegt. I. 245
Bédevaarten der Mohammedaanen naar Mekka, om de Kaba. I. 221 aant.
Bedouïnen wonen in tenten, plunderen zomtijds de karavaanen, worden voor de édelſten geägt, zijn veefokkers, I. 227. zijn onder de arabiſche rovers de beſchaafdſten. 228 aant.
Begraafnis-plegtigheden van de gemalin van den gouverneur-generaal van Neêrlands Indiën, JOAN MAATSUIKER. II. 17
BEGUM RANCHENARE, jongſte dogter van den Mogol, haar inborſt. I. 124
BEGUM ZAHEB, oudſte dogter van den Mogol, haar inborſt. I. 124
Beiram, de groote en de kleine. II. 73 aant.
Belleſoor, ſterke vaart der Engelſchen op hetzelve, en deszelfs gelégenheid. II. 65
Bender Abbas. Zie *Gamron*.
Bengale, beſchrijving en grenzen van dit land, II. 62. ſtéden en handelplaatzen, 63. huizen en woningen, 65. régen- en wintertijden, ald. ſtaat onder den Mogol, en word door eenen Chan of Hertog geregeerd. 70. Magt, ſtaat en hofhouding van denzelven. 69. Wildernisſen. 58
Bengalers, hunne bijgelovige wasſchingen in de Ganges, en hunne gebéden bij die gelégenheid. II. 60, 66, Hunne afgodiſche tempels, afgoden, en wangedrogtige beelden. 96 en volg. Zij ſpijzen het gevogelte, en waaröm. 99. Feeſten, en omgangen met hunne afgoden. 100. Verkopen hunne kinders tot ſlaaven. 106. Zonderlinge bedrijven bij eene maan-eklips, 115. worden door de Arrakanners geroofd, en tot ſlaaven verkogt. 9 en volg.
Benijt, een wélſmakende viſch. I. 5
Beroerten in Arrakan. I. 143
Bergen in Noorwegen, dient tot eene ſchuilplaats voor de néderlandſche retourvloot, II. 171. word door de Engelſchen ontruſt, 173. die met hunne ſchépen de haven bezetten, tégen de re-

retourvloot ſlaan, doch moeten wijken. 176-182. De deenſche vastigheid word verſterkt, en men bereid zig andermaal om de Engelſchen te keer te gaan. 188. Schrik en verſlagenheid der inwoners, 190. die in blijdſchap vérwisſeld word. 192
Betel, hoe zij waſt, I. 174 aant. beſchrijving en gebruik derzelve. I. 174
Birket el Hadsj, de vergaderplaats der Bédevaarders naar Mekka. I. 224. aant.
Bisnow, eene hoofdſecte der Heidenen. II. 90
Bimilipatnam. I. 287
Boero, een eiland. I. 37
Boeroneeſen, hun inborſt, vreemd geloof, van waar oorſpronglijk. I. 70. Hunne vrijagiën, kléding, gedrag der kraamvrouwen, belachlijke gedraging der mannen gedurende dat tijdſtip, begraafniſſen, enz. 71
Bonoa, een eiland in Amboina. I. 39
Bonzys, geestlijken in Japan. II. 24
Boomtjes en planten van koraal geviſt. II. 36
Bootsgezel op Ougly doorſchoten. II. 7, 8.
Borreborry, waartoe die gebruikt word. I. 24
Boſch van *Sandry*, waaröm dus genoemd. II. 58
Botton, een eiland. I. 37
Bragmannen, hun inborſt. II. 91
Braminen, op de kuſt van Malabar, hunne kléding, I. 268. gewoonten, zéden, agting en aanzien bij de koningen, vorſten en grooten van Malabar, hun tempel- en beeldendienſt, 269. —— der Baniäanen en Jentyven in Bengale, hunne agting bij het volk, kléding en dragt hunner vrouwen, II. 89. en volg. Hunne oefeningen, hoofdſecten, enz. 89. beuzelagtige leer, afgoderije, gebéden en wasſchingen, 90. dwalingen, verbranden hunner vrouwen, en zonderlinge plegtigheden. 92 en volg.
Brand in het koningrijk Arrakan verſlind eenige duizend huizen, I. 142. — van eene chineeſche jonk op Batavia, II. 28. — in het ſchip de Muskaatboom. 119
Brandende berg op Ternaten beſchréven. I. 45. — op Makian, 48. — op Banda, 58. — op Lombatte, 78. — op Laritouke. 80
Brandhout is in 't Ooſten ſchaars. I. 221 aant.
Brandige ziekte binnen ſchipsboord des ſchrijvers. I. 11
Brief van den heer P. DE BITTER aan de heeren bewindhebbers der O. I. C. II. 185
Brodera, eene ſtad in Guſeratte. I. 239
Brotchia, eene ſtad in Guſeratte. I. 239
Buffels in het rijk van Arrakan, derzelver boosäartigheid en loosheid, I. 154. laten zig door hunne hoeders gemaklijk regéren, ald. verſchaffen in de Indiën melk en boter. II. 109
Buikſnijden der Japanners. II. 24
Butting, een eiland. I. 105
Button, een eiland. II. 52
Byſantagar, eene ſtad in Guſeratte. I. 239

C.

Cailpatnam. I. 185
Calicoulang, een makaſſers koningrijk. I. 264, 265
Calicut, hofplaats van den Zamorijn van Malabar. I. 260
Cambaija, gelégenheid van hetzelve, I. 236. beſchrijving der hoofdſtad van dit rijk, insgelijks Cambaija genoemd. I. 238
Camelion, beſchrijving van dit dier. II. 141
Cananor. I. 259. II. 16
Canara, een landſtreek op de kuſt van Indiën. I. 258
Canarijns, hun inborſt, zéden en ſchandelijke afgoderij der geenen die nog Heidenen zijn. I. 258
Canariſche eilanden. I. 3
Carcal. I. 284
Cardamom. Zie Kardamom.
Carnatica, een heidenſch koningrijk in Oostindiën, I. 125. gelégenheid van het-

hetzelve. 287
Caſados, wat het zijn, I. 255
Caſtiliäanen, verwoeſten hunne kaſteelen en ſterkten in de Molukkes, en vertrekken naar de Manilhas. I. 42
Caſticen, in Indiën, wat het zijn. I. 255
Caſuaris, een zonderlinge vogel. II. 140
Catamarous, zékere ſoort van vaartuigen der Indiäanen van Coromandel. I. 176
Caijellis-baai, op het eiland Boero, vermaaklijkheid derzelve, ſtand en veelheid der wildernisſen, I. 51. eene bétere vastigheid aldaar gebouwd, 63. nadere beſchrijving dezer baai. 70
CAUW (J.). Zie onder J.
Ceilon, een kaneelrijk eiland, beſchrijving van hetzelve, tégenwoordige toeſtand, zee- en handelplaatzen, enz. I. 297. Der Néderlanderen eerſte komſt 303, en aanwas op dit eiland, 305. deszelfs vrugtbaarheid. 312
Ceilonneeſen, hun inborſt, zéden, kléding, enz, I. 307 en volg.
Celebes, een groot en volkrijk eiland. I. 37, 73, 80
Cenrowag, eene ſecte der indiſche Heidenen, gruwlijk gevoelen van dezen. II. 89
Ceram, een groot eiland. I. 52
Ceramlouw, een klein eiland. I 57
Chaul, in het koningrijk Decan. I. 243
China door de Tartaren overweldigd. I. 160
Chineeſen (zogenoemde), op Batavia, komen aan boord der aankomende ſchépen, om handel te doen, I. 21. hunne vreugdebedrijven op het feeſt van hun nieuwjaar, toneelſpélers, maskeraden en tijdverdrijvers, 22. hun godsdienſt, 23. afgoderij en offerhanden aan hun Joosje (den duivel), ald. Zijn groote ſpélers en dobbelaars, hunne kléding, ald. Némen de ſlavinnen tot vrouwen, en trouwen verſcheidene vrouwen, 25. Hunne woningen, huisraad, wijze van éten en drinken, begraving hunner dooden, 26. bedrijven veel vreugde over de overwinning der Néderlanders. 98
Chineeſen, uit China, vallen met eene geweldige magt van ſchépen en volk, onder COXENGA, op het eiland Formoſa, I. 161. vermeeſteren alles en bedrijven gruwlijke wreedheden, 161, 162. hunne wapens en krijgstoerustingen. 168
Chittapour, een ſteedje in Guſeratte. I. 240
Chirurgijns in Bengale. II. 102
CHORAN SCHAH, Groot-Mogol, of oppervorſt van Indiën, deelt zijn magtig rijk aan zijne vier zoonen, I. 122 en volg. zijn ouderdom en ziekte, 127. is genoodzaakt twee légers tégen zijne ſtaatzugtige zoonen te velde te brengen, 129. het eene behaalt de overwinning op Sultan CHASAUSA; doch het andere word geſlagen door AURENGZEEB, 130. De oude vorſt valt in handen van den laatſten, 134. die hem ſtrikt bewaart in het ſlot Agra. 144. Zijn dood. ald.
CHRISTOFORUS COLUMBUS, een Genuees, ontdekt Florida, de Westïndiën, enz. I. 246
Chunam (ſchulpkalk) word gebruikt met de betel en areek. I. 174 in de aant.
Cingaleeſen (Indiäanen van Ceilon), derzelver dragt, imborſt, vreemde gewoonten, enz. I. 307. Huwlijken, bruiloften, huishouding, geſlagten. 308. Boeren, handwerkers en konſtenaars. 309. Pagoden, afgoden, en afgoderijen dezer Indiäanen, 310. hunne huizen, munt, enz. 311
Cochin, eene aanmerklijke ſtad op de kuſt van Malabar, I. 196. haare gelégenheid, word te land en te water bezet. 210. De koning van het Malabars Cochin, door de Portugeeſen verdréven, neemt zijne toevlugt tot de Néderlanders. 206. De ſtad Cochin word beſtormd, de Néderlanders worden afgeſlagen, en de ſtad belégerd. 214. De Portugeeſen doen dapperen tégenweer, en krijgen onderſtand uit Goa. 216. De belégering word opgebroken. 217. Beſchrijving van het portugeeſch Co-

Cochin. 263. ——— van het malebaarſch Cochin. 264. De ſtad word door de Néderlanders gewonnen. II. 16
Cochin (het been van), of anders, het olijfantsbeen genoemd, eene ziekte, die op de kuſt van Malabar veel heerſcht. I. 274 en in de aant.
COJET (FREDRIK). Zie onder F.
Colombo, eene ſtad der Néderlanders op Ceilon, gelégenheid en tégenwoordige ſtaat dezer ſtad. I. 182
Congo ontdekt door *Don* JOAN, koning van Portugal. I. 245
Corman, een eiland. II 36
Coromandel, eene aanmerklijke landſtreek op het vaste land van Oostïndiën, I. 176-180. word ten deele jammerlijk verwoeſt door die van Viſiapour. 288. Voortbrengzels en fabrieken aldaar. 289. Koophandel, enz. 290
Coromandellers, hunne vaartuigen, hoe die zijn, I. 176. dragt en kléding der vrouwen. 180. Kléding, gewoonten en godsdienſt dezer Indiäanen. 288
Coulang, eene oude vesting of ſtad der Portugeeſen op Malabar, gelégenheid dezer plaats, I. 186. is voormaals in handen der Néderlanders geweeſt, die ze verloren, ald. word andermaal door de Hollanders gewonnen. I. 190, 191. Twee zwarte koningen komen in Coulang, hunne verrigtingen aldaar. 296
——— (het Malabaarſch) beſchréven. I. 265
COXENGA, of COXINJA, een gering perſoon, word opperbevelhebber over eene magtige vloot der Chineeſen, I. 160. hij land op Formoſa, en regt er gruwlijke verwoeſtingen aan. 161 en volg.
Cracatouw, een eiland in de ſtraat van Sunda, I. 20. gelégenheid van hetzelve. II. 147
CRAIN PAPOA, een prins der Makaſſers, bied zig aan als gezant. I. 94
Cranganor, een oude ſtad en koningrijk op de kuſt van Indiën, I. 196. gelégenheid van het Portugeeſch en van het Malabaarſch Cranganor, ald. het eerſte door de Néderlanders belégerd, 202. heftig beſchoten, beſtormd en gewonnen. 202, 203. Nadere beſchrijving van beide plaatzen. 262, 263

D.

Dabul, op de kuſt van Indiën. I. 242
Daman, eene gewézene koopſtad op de kuſt van Indiën, thans vervallen. I. 242
Dansmaagden van den keizer van Java. II. 132
Danſſereſſen in Bengale. II. 102, 103
Decan, een koningrijk op de kuſt van Indiën, gelégenheid van hetzelve, ſtéden en handelplaatzen. I. 242
Deenen, hun handel in Indiën, bezitten er Tranquebar. I. 284
Diange, eene ſtad op de grenzen van Arrakan. I. 143
DIASIUS (B.). Zie onder B.
Dieverij (behendige) van eenen Arabier. I. 228, 229 aant.
Dingding, een onbewoond eiland, is zeer berg- en boſch-rijk, II. 49. gelégenheid van hetzelve, goed water aldaar. 51
Disma, een klein eiland, dient tot eene handelplaats der Néderlanders, in Japan. II. 27
Diu, eene ſtad en een eiland onder Cambaija, gelégenheid van hetzelve. I. 238, 239
Donderſlagen, in de Oostïndiſche gewesten, zijn zeer verſchriklijk. I. 19, 60. II. 15
Dondery, een ſteedje op Ceilon, gelégenheid van hetzelve. I. 173
Dorades, een wélſmakende viſch. I. 4
Drommedariſſen. I. 281 in de aant.
Duizendbeenen, in Indiën, zijn zeer fenijnig. II. 141
Durions, eene vrugt. II. 143
Dutroa, zéker ſlaapkruid, beſchréven, en gebruik van hetzelve, I. 278. waſt ook

ook in Amerika. I. 278 aant.
Dwerrys, moorſche dienaars, dienen de Néderlanders in Bengale. II. 60, 106
Dwers in den weg, een eiland in de ſtraat van Sunda, I. 20. waaröm dus genoemd. 103

E.

Egipte. I. 220
Eilanden van *Zeijer*, woeſte aart van derzelver bewoners. II. 54
Eilanden, langs *Sumatra's Weſtkuſt* liggende, maken deze kuſt veilig. II. 47, 48
Elſenburg, een ſteedje in Zweeden, in den Oriſont, op de kuſt van Schoonen, geval van den ſchrijver aldaar op het kaſteel, II. 206. gelégenheid van het ſteedje en van het kaſteel. 207. 208
Elſingneur, in den Oriſont, beſchréven. 207
Emir JEMBLA, een Pers, en veldöverſte van het léger des konings van Golconde, maakt groote voortgangen in het rijk Carnatica, raakt in ongunſt bij zijnen koning, ſpant zamen met AURENG ZEEB, om Golconde te vermeeſteren; I. 125. doch die aanſlag mislukt, hij verkrijgt een léger van den ouden Mogol, en voert den oorlog in het koningrijk Viſiapour. I. 126. Valt AURENG ZEEB toe, dien hij getrouwe hulpe bied. ald. Hij vervolgt *Sultan* CHASAUSA tot in Bengale, en verjaagt hem naar Arrakan, 138. dreigt dit koningrijk, 143. trekt wéder af, en ontvangt van AURENG ZEEB rijke geſchenken en het prinsdom van Bengale. I. 144
Ende, een groot boſchrijk eiland beooſten Klein-Java. I. 80
Engelſchen verdélen hunne oorlogsmagt te water, na hunne overwinning op de hollandſche vloot, in drie ſmaldeelen; om op de retourvloot te kruiſſen. II. 169. Dit hun mislukt zijnde, komen zij in Bakkeſond, 174. en in het noordſch Bergen, 175. beſluiten de haven, en de retourvloot, ſchikken zig in ſlagörde. 176. Vermételheid der Engelſchen. 179. Laatdunkendheid en verwaandheid van hunnen viceädmiraal. 180. Tasten de retourvloot aan. 181. Krijgen de néderlaag en ſlaan op de vlugt; 182. dreigen egter dezelve andermaal aantetasten. 184. Hun vertrek uit Noorwegen. 189. Veröveren verſcheidene ſchépen der Néderlanders. 197
Ethiopië. I. 220

F.

Fero, een eiland, benoorden Hitland. II. 162
Formoſa, een vermaard eiland, beſchrijving daarvan, I. 158. opkomſt van hetzelve, en bloei door den néderlandſchen handel, 159. word door eene geweldige magt der Chineeſen overvallen, 160. wonderlijke gebeurdniſſen aldaar, 161. valt in handen der Chineeſen. 167
Formoſaanen, hun inborſt en vreemde aart, I. 158. zonderlinge gewoonten. 159. Veelen dezer Heidenen worden Chriſtenen, ald. vallen den Chineeſen toe. 162
FRANCISCUS XAVERIUS brengt de Japanners tot het Chriſtendom. II. 25
FREDRIK COJET verweert zig dapper in het ſlot Zeelandia, geeft het over aan de Chineeſen. 167. Zijn lotgeval op Batavia. 316

G.

Galijettis, eene baai op het eiland Ceilon, gelégenheid van dezelve, en inborſt der inwoners aldaar. I. 172
Gambron. Zie *Gamron*.
Gamron, eene vermaarde koopſtad der Perzen, gelégenheid en grootte daarvan, I. 235. laſtige hitte aldaar. ald. en de aant.

Ganges, eene vermaarde rivier, II. 65. oorſprong derzelve, ald. word bij de Indiaanen voor heilig gehouden, 66. Godsdienſtige waſſchingen der Indiaanen in dezen vloed. ald.
George (St.). Zie *Madrispatnam.*
Gevoelige boom, deszelfs bewonderingwaerdige vrugt. I. 278
Gezindheden (verſcheidene) in den mohammedaanſchen godsdienſt. I. 123 in de aant.
Gilolo, een groot eiland tégenover Tarnate. I. 43
Goa, deszelfs ſtand en gelégenheid, I. 251. word door ALPHONSUS D'ALBUQUERQUE een- en andermaal gewonnen. 251 en volg. Aanwas en tégenwoordige ſtaat van hetzelve. 255
Goelegoele verwoeſt, beſchrijving van de néderlandſche vesting. I. 58
Goegis, of *Joegy*, eene hoofdſecte der indiſche Heidenen. II. 94. Hunne leer en rampzalig léven. 95
Golconda, een koningrijk in Indiën. I. 125
Goram, een eiland niet ver van *Nova Guinea* gelégen, I. 57. word door de Néderlanders en Indiaanen beſprongen, die de Négerijen (dorpen) verbranden, de Gorammers verjagen, en hunne vestingen van keiſelſteenen ſlegten. ald. Beſchrijving van dit eiland, en aart der inwoners. 58
Graf van MOHAMMED, beſchrijving van hetzelve, I. 2, 225. en in de aant. 22. groet der Arabieren, II. 81 in de aant. en der Arrakanners. I. 119
Groot-Java, een magtig eiland, beſchrijving daarvan, II. 120, vrugtbaarheid, 121. koningrijken, ſtéden en handelplaatzen 122 en volg.
Groot-Indiën, grenspaalen van hetzelve. I. 219 en volg.
Gulde appelen. II. 143
Guſeratte, weléer een voortreflijk koningrijk, I. 236. grenſen van hetzelve, en grootte, ald. vrugtbaarheid van dit land. 241
Guſeratters, hun inborſt, zéden, huishouding, handtéring en koophandel. I. 240

H.

Haanengevegt der Javaanen. II. 140
Hadsjar el aswad. Zie ſteen (zwarte).
Hagediſſen. II. 141
Hagelſteenen van ongemeene grootte. II. 152
Haijen beſchréven. I. 4
HAMBROEK (ANTHONIUS). Zie onder A.
Hattuwee, een ſteedje op de kuſt van Ceram. I. 52. Orankaijen van hetzelve komen aan boord des ſchrijvers, hunne verrigting, armoedige ſtaat en lévenswijs dezer lieden. I. 53
Heidenſche vrouwen bejégenen den ſchrijver en zijne metgezellen kwalijk, en waaröm. I. 179, 180
Helena (St.), een eiland. II. 162
HENDRIK VAN RHEDE neemt de zwarte koningin van Cochin gevangen. I. 212
Hispahan. Zie *Ispahan.*
Hoeren, haare groote vrijheid in Bengale. II. 82
Hoererije, in Oostïndiën zeer gemeen. II. 55
Hollandſche ſtuurlieden en konſtapels varen op moorſche ſchépen. I. 223
Hollandſche oorlogsvloot komt vóór Bergen in Noorwegen; om de aldaar liggende oostïndiſche retourvloot en koopvaardijſchépen naar het vaderland te geleiden, II. 191. word door een' geweldigen ſtorm verſtrooid. 194
Hongersnood in het léger van Cranganor, I. 200. en binnen ſchipsboord. II. 52, 53
Hooſen, gevaariijkheid en geweldige werkinge derzelven. I. 40, 67. Een hollandſch ſcheepje word door zulk eene omgeworpen. I. 68
Hottentotten, wilde menſchen, aan de Kaap de Goede Hoop, hun ellendig léven. I. 8, 9. II. 155
Huilders bij de dooden. I. 151

HUTZERT (JAKOB). Zie onder J-

J.

JACOB HUTZERT, komt met eene zonderlinge oorlogsvloot der Indiaanen aan op de kuft van Ceram, vóór het fteedje Arakij, I. 55. vertrekt naar Amboina, 57. met eene hollandfche oorlogsvloot van Batavia naar Ceilon. II. 2

JACOB CAUW vertrekt met eene oorlogsvloot van Batavia, om het belégerd Taijowan te ontzetten, I. 157. word door een' ftorm overvallen, die de vloot van vóór Taijowan verdrijft, 165. ftévent naar de kuft van China, en word wéderöm door eenen ftorm belopen; komt in Siam, en weêr op Batavia. 166

Jaffanapatnam, deszelfs gelégenheid, word door de Néderlanders bemagtigd. I. 299, 300

Jagernate, eene pagode, bij de Heidenen van Orixa voor zeer heilig gehouden. II. 5

Jakhalzen. I. 281

Jambay, eene ftad op Sumatra. II. 35

Jambea, eene foort van geweer der Arabiers. I. 228 aant.

Japan, befchrijving van dit rijk. II. 19 Volftrekte magt des keizers. 20. Open ondergang der roomfche Chriftenen in dit rijk. 25. Handel der Néderlanders op Japan. 27

Japanners, hunne deugden en ondeugden, II. 20. hunne kléding, pragt der vrouwen, woningen, 21. huwlijksplegtigheden, trouwfchending, huishouding, wijze van éten, en huisraad. 22. Hunne wreedheid, kindermoorden, wapenen, 23. krijgs-orde, optrekken der burgerije, en rouwgewaad, hunne heufchheid en wreede regtsplé-ging, fnijden zig-zelven den buik op, 24. hunne afgoderije, duivelstempels, priefters, 24. hun verfchriklijk woeden en moorden, 25. hunne ftrikte orde omtrent de Néderlanders, die aldaar komen, zo ten aanzien van den handel als anderzins. 26, 27

Japanvaarders, komen in Bengale, brengen droevige tijding. II. 116

Japare, eene zee- en koopftad op Groot-Java, gelégenheid dier ftad, markten, en volkrijkheid. I. 35. Tempel in Japare. Des fchrijvers geval met die van Japare. 36, 37. De inwoners bejégenen de Hollanders vijändiglijk. 98. Sterke zeevaart der Néderlanders op Japare. 122

Java Major. Zie *Groot-java*.

Javaanen, derzelver afkomft, II. 133. hebben een groot gevoelen van zigzelven, zijn trouwloos, wreed, en wraakzugtig, ftoutmoedig in den oorlog, 134. houden ftrikte wagt in hunne ftéden, 135. hunne wapens, kléding, godsdienft, wijze van trouwen, 135, 136. hunne gebouwen en woningen, ftaathouding der grooten, gaftmaalen, en behendig kaatsfpel. 137. Kooplieden en reeders, hunne wijze van fchrijven, 138. fchépen en fcheepvaart. 139, 140

Jedo, eene ftad, in 1730 door eene zwaare aardbéving verwoeft. II. 20 en aant.

Jeliasfen, of arrakanfche roeigaleijen, komen aan boord des fchrijvers, I. 107. op de rivier Pipely, II. 9. befchrijving derzelven. 10

Jentyven, Heidenen in Oostïndiën, hun beeldendienft, 61. inborft, oefeningen, traagheid der mannen, en kloekheid der vrouwen en dogters, 85. hunne huizen en woningen, 88. agten den koedrek voor iet heiligs, hun godsdienft. ald. Zijn Pythagoristen. 89 en volg.

Jeffo, een landfchap, bepaling van hetzelve. II. 19 en aant.

IGNATIO SERMENTO, een dapper portugeefch overfte binnen Cochin, zijn kloeke wéderftand. I. 216

IJSBRAND GODSKENS vertrekt naar Ceilon. II. 2

Ilie de Gale, een eiland in den mond der Gan-

Gan-

Ganges. II. 6, 56
Ilie d'Aguades, of Water-eilanden, voor Malakke. II. 37
Indiaanen trekken met de Néderlanders naar Arakij, wreedheid van zommigen. I. 55, 56.——— van Coromandel, hunne afgoderij, en zonderlinge wijs van drinken, 179. hunne dogters trouwen ook wel met Néderlanders, kléding derzelven. 177
Indië, verdéling en grenzen van hetzelve. I. 219
Indigo, hoe dezelve in Oostïndiën waſt. II. 107
Indus, een vermaarde rivier. I. 235
Inkhoorntjes. II. 111
Inkomſten van den Mogol. II. 68 en de aant.
JOAN MAATSUIKER, gouverneur-generaal van Neêrlands Indiën, trouwt eene jonge weduwe, plegtigheden daar bij. II. 118
Joartan, eene ſtad op Groot-Java. II. 122
JOHAN VAN DAM en JOHAN TRUITMANS, opperhoofden der néderlandſche vloot, hunne roemrugtige verrigtingen vóór Makaſſer. I. 77 en volg.
JOHAN VAN DER LAAN vertrekt met eene oorlogsvloot van Batavia naar het Noorden. II. 2
Joegis. Zie *Goegis.*
Johor. II. 42
Jonken, vaartuigen der Javaanen, beſchréven. II. 139
Jooden op Malabar, hunne zédigheid, inborſt, woningen, enz. I. 275
Jspahan, de hoofdſtad van Perſië. I. 230
Juſtitie. Zie Regtsöefening.

K.

Kaap *Comorijn.* I. 184
——— *de Goede Hoop*, gelégenheid. II. 153. Vrugtbaarheid des lands. 154
——— *de Keſſados.* II. 49
Kaba, te Mekka, er geſchieden jaarlijkſche bédevaarten der Mohammedaanen om dezelve. I. 222. Elk Mohammedaan moet dezelve eens in zijn léven bezoeken, of een' ander in zijne plaats zenden. II. 73 aant.
Kaffilas of *Kafles*, zijn kleine karavaanen. I. 224 aant.
Kakkerlakken, een ſchadelijk ongedierte. II. 141
Kalla Teijar, een kaſteel aan de noordzijde der haven van Mocha. I. 221 aant.
Kalla abd Urrab, een kaſteel aan de zuidzijde der haven van Mocha. I. 221 aant.
Kameelen in Indiën, I. 280, 281. zijn gemaklijk op reis, zo wel om op te rijden als anderzins. 281 aant.
Kaneelboomen. I. 312
Karavaanen, in Arabië, naar Mocha, I. 224. — van Kahira, ald. in de aant. — der Engelſchen en Néderlanders tuſſchen Amadabad en Suratte, worden zomtijds door de Rasbuten geplunderd. I. 237
Kardamom, een gewas in Indië, I. 279. drieërlei ſoort daar van. in de aant. ald.
Katoengewas beſchréven. II. 107
Keizers van Ceilon, of koningen van Candy, hunne heerſchappij en opvolging. I. 303. Titels des keizers, 307. zijne hofhouding. Krijgt geſchenken van de Néderlanders. II. 18
Kloekmoedige daad eener makaſſerſche vrouw. I. 89
Koedrek, bij de Heidenen voor heilig gehouden. II. 88, 95
Koeijen in Indiën voor heilig gehouden. II. 206
Kokosboomen en vrugten derzelven beſchréven. I. 276. Veelerhande gebruik en nuttigheid van die boomen. I. 277
Kolderon. I. 285
Koning van Tarnaten, heeft veele vrouwen, I. 45. zijn vermaaklijk paleis en vrouwenhuis, godsdienſt, ſtaathouders, gevolg, en inborſt. 47
——— van Arrakan ontvangt geſchenken van de Néderlanders, en beſchenkt hen

hen op zijne beurt; de Néderlanders mogen hem niet zien. I. 115. Zijne gestalte en kléding, 117. mag niet gezien worden door zijne onderdaanen, dan met eene bijzondere vergunning, 120. hij vertoont zig, om de vijf jaaren, in het openbaar, zijne pragt bij die gelégenheid, ald. Al de onderdaanen moeten zig alsdan in de hoofdstad laten vinden, of eene zékere boete betalen. ald. Zijne trouwloose en gierige handelwijs omtrent Sultan CHASAUSA, 141. Hij beroemt zig koning van den witten olijfant te zijn. 150. Zijne gewoonten, bijwijven, hoe die worden verkozen, en haare oefening. 150

Koning van Candy. Zie Keizer van Ceilon.

——— van Cochin bied den Néderlanderen hulp en vriendschap, ontvangt en verwélkomt hen in zijn land. I. 207. Zijn inborst, wapens en kléding. 208. Zijne zonderlinge vreugdbewijzing over der Néderlanderen komst. ald. Word als koning weêr ingehuldigd, en in zijn rijk hersteld. I. 215, 216

——— van Persië, zijne heerlijkheid en pragtig hof. I. 231

——— van Bantam, zijne magt en heerschappij. II. 133

——— van Groot-Java. Zie *Materan.*

Koningin van Coulang, haar léger word door de Néderlanders een- en andermaal geslagen. I. 190, 192

——— van Cochin word door de Néderlanders gevangen genomen. I. 212. Haare hoedanigheid beschréven. ald.

Koraalgewassen, zeer groote in de roode zee, I. 220. gebruik derzelven. ald. in de aant.

Koran, betékenis van dit woord, II. 71 in de aant. behelst veele dwalingen, II. 72. is in der Mohammedaanen geestlijke en waereldlijke gerigten 't voornaame wetboek. I. 123 aant.

Kortenhoef (het fluitschip) veröngelukt vóór Taijowan. I. 166

Korrokorren, zonderling slag van indiaansch vaartuig, I. 52. beschrijving daarvan. 55

Koukerken (het schip) verbrand in een gevegt met de Chineesen voor Taijowan. I. 166

Kraijen, veelheid en stoutheid derzelven in Arrakan, I. 153. en in Bengale. II. 123

Kritzen, eene soort van dolk. II. 136

Krokodillen in de rivieren van Indiën, I. 61. worden door de wilde Boeroneesen aangebéden. I. 70. Verdigtzel van eene krokodil. ald.

Kronenburg, een deensch kasteel. II. 206

Kroostzee beschréven. II. 162

Kust van Indië, haare grootte, waaröm dus genoemd, bloeijende staat der Portugeesen aldaar in vorige tijden, I. 242. door wien eerst ontdekt. 244

L.

LAAN (JOHAN VAN DER). Zie onder J.

Lahor, gelégenheid deszelfs. II. 68 en in de aant.

Laritouke door de Portugeesen verlaten. I. 78, 79

Lauripatnam. I. 285

Leeuwenberg, aan de Kaap de Goede Hoop, door den schrijver beklommen en beschréven. I. 8

Leguaanen. I. 56

Lichten der zee, oorzaak daarvan. II. 198 aant.

Ligor. II. 41

Lingen, een eiland. II. 35

Lombatte, een vermaaklijk eiland met een' hoogen brandenden berg, beschréven. I. 78

Lubok, een eiland bij Groot-Java. I. 37

Lucipare, een klein eiland. II. 34

Lymas-boomen. I. 64

M.

M.

Maagdom is bij de Arrakanners veragt. I. 151
Maan vertoont zig bloedrood in het koningrijk van Arrakan. I. 109
Maan-verduiftering in Bengale. II. 115
Madrispatnam, of St. *Georgie*, op de kuft van Coromandel. I. 285
Madura, een eiland bij Groot-Java. I. 37
Makaffer, een magtig koningrijk op het eiland Celebes, rebelleert tégen de Néderlanders. I. 73
——— (de ftad) haare gelégenheid. I. 84
Makaffers, hunne fnoodheid en roverijen, I. 73. magt en trotsheid. 77. Edelen van hun komen in der Néderlanderen vloot, hun wédervaren. 85. Verzoeken ftilftand van wapenen. 91. Gezanten komen met hunne zonderlinge fchépen op Batavia, 98. worden heerlijk ontvangen, en verkrijgen den vréde. 99. Godsdienft dezer volken, kléding en gewoonten, 97
Makiam, een der vijf molukfche eilanden. I. 40
Malabar, eene vermaarde landftreek op de kuft van Indiën, I. 258. vrugtbaarheid deszelfs. 159
Malabaaren, hun gruwlijke godsdienft. I. 266. Vreemde gebruiken in het ftuk van erfnis en opvolging, 269. de vrouwen zijn onder hen gemeen, ald. flegte toeftand hunner ambagtslieden, boeren, viffers, enz. 270. hunne kléding, vercierfels der vrouwen, hunne huwlijken, huwlijksgoed, wijs van trouwen, woningen, huisraad, huishouding, enz. ald. gedraging der kraamvrouwen; fchépen en vaartuigen der Malabaaren, 271. gewoonten der malabaarfche ambagtslieden, regtsplé-ging der Malabaaren, en het verbranden hunner dooden. 272
Malakka, deszelfs eerfte beginzels en aanwas tot een koningrijk, II. 39. de ftad word door de Portugeefen gewonnen, die ze lang bezéten hebben, 40. zij word hun door de Néderlanders ontrukt, ald. Deszelfs tégenwoordige ftand, en fterke zeevaart, ald. Kleine rijken en ftéden. 41
Maldivifche eilanden. I. 280
Maleijers, inwoners van Malakka, hun inborft, dragt, enz. II. 41
Mamadabad, een fteedje in Guferatte. I. 239
Manipes, een eiland bij Amboina. I. 37
Manabokky, een eiland. I. 52
Manades, eene vastigheid der Néderlanders op het noordereind van Celebes. I. 48
Mangas, eene vrugt in Oostindiën. II. 144
Mangaftangas, eene voortreflijke vrugt. II. 144
Malagor. I. 257
Manaar, een eiland. I. 299
Mafulipatnam, eene ftad op de kuft van Coromandel. I. 286
Mataran, de hofplaats van den oppervorft van Groot-Java, befchréven. II. 123
Mataran, keizer of opperkoning van Groot-Java, zijn koninglijk hof, II. 126. vreeslijk woeden tégen zijne onderdaanen, in het begin zijner regéring, 129, 130. zijn binnenpaleis word door gewapende vrouwen bewaard; orde en tugt dezer vrouwen, 131. zijne vrouwen en koninglijke dansmaagden, gasterijen, en danffen op dezelven. 131, 132
Matera, een fteedje op Ceilon, befchrijving van hetzelve. I. 175
Medina-Talbany, deszelfs gelégenheid. I. 225
Mekka word bij de Mohammedaanen voor heilig gehouden. I. 221 in de aant. Bédevaarten naar hetzelve. ald.
Melinde. I. 248
Meloenen, zeer groote, in Perfië. I. 233 in de aant.
Menfchenëters in de oofterfche eilanden. I. 56

MEIJ-

MEIJDEN (ADR. VAN DER). Zie onder A.

Mieren, groote ménigte derzelven in Indiën. II. 111

Mocha, gelégenheid en ftigting dezer ftad. I. 120 en 122 in de aant.

Mogol, zijne titels, hij beroemt zig van den grooten Tammerlan afkomftig te zijn. II. 67. De titel van keizer paft hem zeer wel, en waaröm. 67. aant. Zijne ontzaglijkhid en volftrekte magt, viering van zijnen geboortedag, 69. ontvangt zeer heerlijke gefchenken op nieuwjaarsdag. 69, 70

MOHAMMED, zijne af- en opkomft en bedriegerijen, II. 71. breid zijne nieuwe leer uit door geweld van wapens, 72. zijne dwalingen in den koran, ald. Verdéling zijner leere door zijne navolgers ABU BEKR, ALI, OMAR en OTMAN, 73. zijn graf is te Medina, en word door de Mohammedaanen bezogt. I. 221, 225. Befchrijving van het graf. ald.

Mohammedaanen, hun godsdienft, II. 72. doen jaarlijks bédevaarten naar de kaba te Mekka, I. 222. hun godsdienft is in verfcheidene gezindheden verdeeld. 123 aant.

Molukfche eilanden. I. 40

Mombafa, op het vaste land van Afrika. I. 148

Mooren in Indiën, hunne huwlijkspleg-tigheden, I. 320 en volg. II. 77. hun godsdienft, 73. geloof, en feeften, 74. tempels, godsdienftige vergaderingen op hunnen fabbath en feeftdagen, 75. hun iever in het vasten, hunne zéden en fcholen voor de jeugd, 73, 75. hunne trouwfchending, 77. kléding en dragt, 78. hunne huizen, huisraad, en huishouding, 79, 80. ftaathouding en wijze van reizen, 82, 83. armhartig léven der gemeene Mooren, ald. wapens der Mooren en hunne krijgsorde, 84. bewéning hunner dooden, en wijze van begraven. 84, 85

Moorïnnen, haare belachlijke gewoonten, II. 77. dragt, en vercierfels. 79.

Moorfche kooplieden in het rijk van Arrakan, hun koophandel, enz. I. 153. woningen, kléding en vreemdelingfchap aldaar, 154. Gouverneurs, hofhouding, regéring en hebzugt derzelven. II. 69

MORAD BAKCHE, jongfte zoon des Mogols, zijn inborft, 124. word door zijnen broeder, die hem dronken gemaakt had, in zijnen flaap overrompeld, in de gevangnis geworpen, en als een moordenaar onthoofd. 135 en volg.

Mofambique. Zie *Mombafa.*

Motir, een der molukfche eilanden. I. 40

Mouffons. Zie zomer- en wintergetijden.

Muskaat- en foelijboomen befchréven. I. 76

Muffchiten, eene foort van zeer fenijnige muggen, in Indiën. II. 142

N.

Nabobs regéren de landen van den Mogol. II. 67

Nagelboomen befchréven. I. 42

Naiken, derzelver koninglijke regéring. I. 288

Nairos, hunne zéden, gewoonten en vreemde aart, I. 188. worden een- en andermaal door de Néderlanders gefla-gen, 190. dienen den Néderlanderen in het beleg van Cranganor, 201. hunne krijgsbedrijven, 202. en onkuisheid dezer volken. 269

Nangafakki, eene koopftad in Japan. II. 20

Naffalou, een eiland. I. 58

Néderlanders, hunne krijgstoerustingen in de kwartieren van Amboina, I. 74. vertrekken met eene oorlogsvloot naar Makaffer, 77. flaan de Portugeefen, 82. tégen de kafteelen en vaftigheden van de Makaffers, 86. overrompelen het flot Panakoke, 88. onderwerpen het koningrijk Makaffer, 98. trekken met gefchenken naar het hof

van

van den koning van Arrakan, 115. vertrekken met eene oorlogsvloot van Colombo naar Malabar, 182. flaan een- en andermaal de vijandlijke légers vóór Coulang, 189. dat zij veröveren, 191. belégeren Cranganor, 197. dat zij insgelijks veröveren, 202. werpen vóór Cochin de fterkte *Nieuw Oranje* op, 206. landen ten zuiden van Cochin, 207. flaan de vijandlijke Nairos, 211, 212. veröveren het paleis der koninginne, 212. beftormen de ftad Cochin, 214. trekken af, 217. winnen Cochin en Cranganor. II. 16

Negapatnam, eene ftad der Néderlanders op de kuft van Coromandel, I. 176. befchrijving derzelve. 178

Negombe, eene néderlandfche vesting op Ceilon. I. 183, 299

Nicobaaren, eilanden in de zee van Bengale, I. 103. befchrijving van dezelven, II. 3. en van den aart en wreedheid van derzelver bewoners. 4

Noodlot (treurig) der fchipbreuklingen van het fchip *Arnhem*. I. 317 en volg.

Noordwijks droogte, waarom dus genoemd. I. 155

Nieuw Oranje, eene vesting der Néderlanders op het eiland Vaipijn. I. 206

Oebij, een eiland vol wilderniffen tusfchen Amboina en Tarnaten. I. 40

Oefters, groeijen aan de boomen. II. 51

Olyfant, een geweldige ftorm in de zee van Bengale, waarom dus genoemd. I. 104, 105

Olyfanten, hoe die gevangen en tam gemaakt worden. I. 118. De ceilonfche worden het meeft geägt, 175. worden in den oorlog gebruikt, en hoe. II. 84

Olyfantsbeen, eene ziekte. I. 274 in de aant.

Omgangen der Bengaalders met hunne afgoden. II. 100

Omi, een eiland bij Amboina. I. 58

Onimo, een eiland. I. 58

Onor, op de kuft van Indiën. I. 257

Onruft, een klein eiland bij Batavia, daar de fchépen gekalfaat worden. I. 102

Ontdekking van Afrika zuidwaard. I. 246

Ontmoeting des fchrijvers met eenen Rosfiaan. I. 177

Onweeder (zwaar) aan 't eiland Boero, I. 60. en voor Coulang. 193

Oofterlingen, hoe die hunne tafel toerigten, II. 81 in de aant. hoe zij hun brood bakken. 109 in de aant.

Oostindiën, door wien het eerft ontdekt. I. 249

Optogt der Néderlanders naar 't Hof van den koning van Arrakan. I. 115

Opvolging der koningen, zeer vreemde bij de Malabaaren. I. 269. zie ook de aant. ald.

Orkaan, verfchriklijkheid deszelfs. I. 9

Orienton, eene pagode, die bij de Arrakanners in groote waarde gehouden word. I. 106

Orixa II. 5

Ormus, een eiland in den perfifchen zeeboezem, deszelfs bloeijenden ftaat, en ondergang, befchréven. I. 234. MULLA ALI SCHAH, een gewézen admiraal van *Nadir* SCHAH, maakt zig onäfhanglijk op dit eiland. ald. in de aant.

Oure, een drank, die men uit de bomen trekt. I. 149

Overlopers op Makasfer gehangen, I. 96 in Cranganor. 206

Ougly, een hollandfch hoofdkantoor in Bengale, II. 60, 62. Pagoden op de markt te Ougly. 63, 64

P.

Paerelvisferij befchréven, I. 184, 185. die van Bahhrejn en Charedsj, in den Perfifchen zeeboezem, zijn thans nog vermaard. 184 in de aant.

Pagoden op Ougly. II. 63, 64

Pahan. II. 42

Paliacatte. I. 286

Palimban, eene ftad op Sumatra, door de

de Néderlanders afgelopen. I. 98. II. 35
Palimbanners befpringen verraderlijk twee néderlandfche fchépen, en vermoorden het volk. I. 98
Palmitas, een gewas der kokosnooten. I. 277
Panarucan, eene ftad op Groot-Java. II. 122
Papegaijen op Tarnaten. I. 45
Paradijsvogels. I. 45
Parruas. I. 287
Pasfervan, een fteedje op Groot-Java. II. 122
Pedir, eene ftad op Sumatra. II. 45
Pépergewas in Oostïndiën, er is driërlei foort van péper. II. 142
Pera, van ouds een koningrijk der Maleijers. II. 49
Percatty of *Porca*, gelégenheid deszelfs. I, 264
Perfië, grenfen van dit rijk, I. 229. vrugtbaarheid. 223
Perzen, hunne kléding, zéden, geloof, enz. I. 231. Geeftlijken, wijsgeeren, fterrenkundigen, en andere kunftenaars onder hen. 232. Hunne wijs van lèven. 233
Perfifche wijn, voortreflijkheid deszelfs. I. 233
Pettan, eene ftad in Guferatte. I. 239
Piek van Kanariën, het hoogfte gebergte der waereld. I. 3
Pinang, befchrijving daarvan. I. 175
Pipely, gelégenheid van deszelfs reede. II. 6. Verflagenheid aldaar wégens de arrakanfche rovers. 9, 10. Bedrijf van den moorfchen gouverneur aldaar. 12. Zonderlinge vesting op Pipely. ald.
Pithagoristen, zijn de meefte Heidenen in Indiën. II. 90
Poele Besje of het ijzer-eiland in de ftraat Sunda. I. 103
Poele Nayas, een eiland buiten Sumatra's weftkust. II. 33
Poele Pasfelaar. II. 49
Poele Sambilan, of de négen eilanden. II. 49
Poele Pinang en *Perag*, twee kleine eilanden. II. 52
Poele Lade, een klein eiland. II. 52
Pompelmoes, eene aangenaame vrugt, befchrijving van dezelve. II. 143
Porta Nova. I, 285
Portugeefen worden door de Néderlanders vóór Makasfer geflagen, I. 82. trekken foldij van den koning van Arrakan, 147. bewonen eene lustige landftreek in Arrakan, ald. lévenswijs dezer natie in Indiën. 255, 256
Potshoofden, eene foort van vifch. I. 4
Punto Gale, eene ftad der Néderlanders op Ceilon, I. 181. de burgerij dezer ftad haalt den heer VAN GOENS plegtig in. 297. Vorige en tégenwoordige ftand dezer plaats. 301
Punto Pedro op Ceilon. I. 180

Q.

Queda, weléer een koningrijk der Maleijers, gelégenheid daarvan, en aart van deszelfs bewoners. II. 50

R.

Ramadân, vaste der Turken. II. 73 in de aant.
Rammanakôijel, een eiland. I. 283
Rasbuten onthouden zig in het gebergte van Indostan, en overrompelen dikwils de karavaanen, I. 237. ontruften de koninglijke wégen van den Mogol. II. 67
Ravens en kraijen in Indiën, groote ménigte, en ftoutheid derzelven. II. 111
Régen en wintermaanden in Bengale. II. 65
Retourvloot, met dewelke de fchrijver naar het vaderland vertrekt, gaat van Batavia onder zeil, II. 146. word door een' geweldigen en langdurigen ftorm overvallen, die de geheele vloot verftrooit, 148 en volg. doch zij vergadert zig weêr, en komt aan de Kaap

de Goede Hoop, uitgezonderd het schip de *Muskaatboom*, II. 153. vertrekt van de Kaap. 161. Vier schépen dwalen door storm van de retourvloot af, 163. heeft in het Noorden hévige stormen, 164. aanhoudend dag, ald. komt bij de eilanden Fero, 165. bij eenen Groenlandsvaarder, 167. krijgt weêr een' hévigen storm, stévent naar 't vaderland, 168. word gehinderd, 169. loopt te Noorwegen binnen, 170. tien schépen derzelve komen in Bergen, 171. worden door de Engelschen vervolgd en aangetast, 173-181. dappere wéderstand der Néderlanders, 181. De Deenen bieden den Néderlanderen bijstand. 182. De Engelschen krijgen de néderlaag. 182, 183. De vloot vertrekt uit Bergen, en komt bij de hollandsche oorlogsvloot, 190. Groot aantal van schépen bij malkander, worden allen door een' zwaaren storm verstrooid. 194. Het verder wédervaren der retourvloot. 195 en volg.

Rinocerossen. II. 111

Robben-eiland. II. 161

Roode Zee. I. 220

RIJKLOF VAN GOENS vertrekt, als opperadmiraal, met de néderlandsche oorlogsvloot, van Colombo, I. 183. slaat de Portugeesen en Malabaaren, 189. verövert Coulang, 191. slaat andermaal het vijandlijk léger, 192. belégert en wint Cranganor, 199. belégert en bestormt Cochin, 211. breekt de belégering in stilte op, 217. en verövert Cochin. II. 16

Rijst, hoe die groeit, I. 117. overvloed derzelve in het rijk van Arrakan. 145

Rustdagen, hoe veelen op de kust van Malabar. I. 275

S.

Saleijer, een eiland bij Celebes. I. 37

Sallowakky, een eiland. I. 52

Salpéter, hoe die in Indiën gemaakt word, II. 108. die van Patna is de beste. 108 in de aant.

Samarang, op Groot-Java. II. 122

Saters. Zie Baviaanen.

Satrispatnam, een steedje op de kust van Coromandel. I. 285

Schaapen (afrikasche). I. 7

Schadeli, eene bron, daar de arme lieden water halen. I. 221 in de aant.

SCHADELI, de schutsheilig der stad Mocha. I. 122 in de aant.

Schechs der Bedouinen zijn dagelijks te paard, of op drommedarissen. I. 227

Schiedamsche eilanden in de oosterdeelen van Indië. I. 81

Schildpadden. II. 110

Schipbreuk van het schip de *Trouw*, I. 27 en volg. van — *klein Batavia*, 67. van het jagt *Coromandel*, 109 en volg. van het schip *Weesp*, 4. van — *Arnhem*, 317. van het fregat *Avenhorn*, II. 6. van de schépen de *Walvis* en de *Dolphijn*, 17. van ——— de *Péperbaal*, *Vollenhoven*, en *'s Gravesande*, 116. van het retourschip de *Muskaatboom*, 153. van — *Amstelland*. 210

Schip des schrijvers is in grooten nood, II. 149. komt onverhoeds in de engelsche vloot, 196. word nagejaagd, 198. ontkomt het gevaar op eene zonderlinge wijs, 199. stévent naar de Sond, 201. geval met een' engelschen kaper, 202. en met vijf andere schépen, 203. verslagenheid binnen schipsboord, 204. geraakt in grooten nood, doch word verlost, ald. komt in den Orisont, 205. en behouden in het vaderland. 210

——— de *Hektor* springt in de lugt. I. 157

Schiras, eene stad in Persië. I. 233

Schorpioenen. II. 142

SEBALT DE WEERD door de Cingaleesen vermoord. I. 306

Serbiette, een eiland, I. 77. beschrijving van hetzelve en van deszelfs inwoners. 79

Siam, korte beschrijving van dit koningrijk.

rijk. II. 42
Siammers, hun inborst, koophandel en vreemde zéden. II. 44
Sikken, rijksraaden van den koning van Arrakan, komen met groote staatsie aan boord des schrijvers, I. 107. hunne belachlijke verwaand- en grootsheid, kléding, inborst, enz. 107 en volg. hunne verrigting, hebzugt en wéderkéring naar het hof. 108
Sillebar, een steedje op Sumatra's westkust. 12. Indiaanen van Sillebar, hunne kléding, wapens, 14. listige handelwijs en wreedheid derzelven, 15. vermoorden twee Néderlanders. 17. Gelégenheid van Sillebar. II. 46
Slangen van buitengemeene grootte, I. 95. worden door de Indiaanen van Ceilon geëerbiedigd. 173. Slangen te laten dansen hoe. ald. in de aant. Verscheidene soorten van slangen. 282. Ratelslangen. II. 51
SOLIMAN CHEKOUCH slaat Sultan CHASAUSA, I. 129. vlugt naar het gebergte. 133
Solor (de koningin van het eiland) komt in de néderlandsche vloot. I. 79
Soloreesen, hun handel. I. 80
Sousouhounan, opperkoning van Groot-Java. II. 126
Spinnen van verbazende grootte. II. 142
Springhaanen. II. 111
Staertster op Batavia gezien, II. 119. op de reis naar 't vaderland. II. 147
Steen (zwarte) *hadsjar el aswad* genoemd, verdigtzel van denzelven. I. 222. in de aant.
Straat *Sunda*. I. 19, 100, 158. II. 3, 14
—— *Patientia*, waarom dus genoemd. I. 49
—— van *Banka*. II. 34
—— van *Drioens*, groot getal van eilanden aldaar, II. 35. armhartige toestand, kléding en woningen der Indiaanen dezer gewesten. 36
Strafoefening op Batavia aan eenen *amok*-roeper. I. 27. II. 134
Sultan CHASAUSA, tweede zoon van den Mogol, zijn aart en inborst, I. 123. vergadert een léger en trekt naar Agra, 126. word door zijn neef SOLIMAN CHEKOUCH geslagen, 128. trekt tégen zijn' broeder AURENG ZEEB op, 134. word andermaal geslagen, en vlugt naar Bengale, 137. word door den *Emir* JEMBLA, zijns broeders veldheer, vervolgd, ald. neemt de vlugt met vrouwen, kinderen en schatten, naar Arrakan, 140. word door den koning van Arrakan in bescherming genomen, 141. tégen wien hij argwaan krijgt, en zoekt derhalven naar Pegu te vlugten; eenigen van zijn gevolg worden geslagen, 142. en zommigen derzelven binnen de stad lévende verbrand. ald CHASAUSA geraakt in stilte weg, 143. doch eerlang in handen der Arrakanners, zijn dood. 144
Sultan DARA, oudste zoon des Mogols, zijn inborst, I. 123. trekt tégen zijne broeders te veld, 125. krijgt de néderlaag, 132. neemt de vlugt, 133. word andermaal geslagen, gevangen, en heeft een rampspoedig einde. 139
Sumatra, een groot en magtig eiland, beschrijving van hetzelve. II. 44. Eilanden, vóór deszelfs westkust liggende. 47
Sumatraanen, hun inborst, wreedheid, kléding, hunne huizen, enz. II. 45
Surytoak, of palmwijn. I. 277
Surabaya, een steedje op Groot-Java. II. 122
Suratte, eene stad in Indiën, sterke handel en zeevaart aldaar. I. 237

T.

Tabakroken, de wijze daar van, bij de Mooren en Baniaanen. II. 101
Tabelbaai aan de Kaap de Goede Hoop. I. 6
Tafelberg door den schrijver beklommen, II. 157. Verbazende hoogte deszelfs. 158. Fraije landsdouw op dezen berg. 159

Tayo-

Taijowan. Zie *Formofa*,
Talpois, *Talponis*, of arrakanfche Priefters, hunne gewoonten, zéden en afgoderij. I. 151
Tamaho, een geweft op het eiland Boero met hooge bergen, I. 37. befchrijving daarvan. I. 64
Tamarinde, boomen en vrugten in Indiën. II. 108
Tanakeke, kleine eilanden bij Celebes. I. 81
Tanaffery. II. 41
Tarnaten, een der molukfche eilanden, I. 40. was eertijds een magtig koningrijk, 43. beftaat uit eenen brandenden berg. 45
Tarnaters, hunne huizen en woningen, I. 47. kléding, zéden en gewoonten, handtéring, huishouding, vrijagie, trouwen veele vrouwen, ald. lévenswijs, dragt, enz. der vrouwen en dogters. 48
Tegepatnam, een fteedje op de kuft van Coromandel. I. 285
Tempels der Mooren mogen door geen Chriftenen bezogt worden. I. 36. Tempel binnen Japare befchréven. ald. — op Tarnaten, 46. — in Arrakan. 119 — der Heidenen op de kuft van Coromandel. 179
Terluko, de eerfte vesting der Néderlanders in Oostïndiën, op het eiland Ternaten. I. 44
THOMAS PETEL, zijne dapperheid, word door de Chineefen verflagen. I. 162
Thomas-Chriftenen (St.) op de kuft van Malabar, hun gevoelen omtrent den apoftel THOMAS, I. 272. hun godsdienft. 273, 274
Thome (St.) op de kuft van Coromandel, gelégenheid deszelfs. I. 285
Ticos, een péperrijk eiland. II. 41
Tijdor, een der molukfche eilanden. I. 40
Tierepopeliere, een fterk kafteel der Jentijven op de kuft van Coromandel. I. 178
Tijgers, ftoutheid derzelven in het koningrijk Arrakan, I. 115. veelheid, grootte, fterkte en wreedheid derzelven. II. 112
Tijdverdrijvers in Bengale, II. 102. en te Basra, 103 in de aant. Zeldzaame kunften door dezelven bedréven. 103, 104
Tinmijnen in Indiën. II. 45
Tondy. I 284
Toppershoedje, een boomrijke klip in de ftraat Sunda. I. 20
Tranquebar, eene plaats en fterke vesting der Deenen op de kuft van Coromandel, I. 284. gelégenheid deszelfs. ald. zie ook in de aant,
Trinilivaas. I. 285
Trinquenemale, op Ceilon, I. 176, deszelfs gelégenheid. 300
Trom van eene bijzondere grootte, I. 170. waartoe dezelve gebruikt word. II. 135
Tubaon, op Groot-Java. II. 122
Tutecorijn, deszelfs gelégenheid. I. 184
Paerelvisferij aldaar. 185

V.

Vaipijn, een vrugtbaar eiland nabij Cochin. I. 206. De inwoners ontvangen het hollands léger vriendlijk. ald. Gelégenheid van hetzelve. 263
VASCO DE GAMA, een Portugeefch, ontdekt Oostïndiën, I. 246. komt aldaar, en verfchijnt voor den *Zamorijn* van Calichut. 248
Verdigtzel van de krokodil, I. 70. —— van den zwarten fteen, 222 in de aant. —— van de *Kaba*, ald. —— van HAGAR en ISMAEL, ald. —— van SCHADELI, den befchermheilig der ftad Mocha. 222, 223 in de aant.
Verfchijningen (wonderlijke) op Formofa. I. 160, 161
Victoria, het Néderlands kafteel op Amboina. I. 39
Vifiagapatnam, op de kuft van Coromandel. I. 287
Vifiapour, een koningrijk in Indiën, Gren-

Grenſen, gelégenheid, ſtéden, enz. van hetzelve. I. 243
Vlédermuizen van zonderlinge grootte. I. 56, 281
Vliegende visſchen. I. 4, 5. II. 55
Vogelvangſt (behendige) der Bengaalers. II. 110 en aant.
Vrédevuur. I. 38
Vrouw, die twee mans had. II. 192
Vrouwen in Indiën, die zig met haaren overléden' man lévende laten verbranden, I. 289. wijze, hoe dit geſchied. II. 60
Vrouwen der Mooren en Indiaanen wasſchen en baden zig openbaarlijk in de rivieren, zonder ſchaamte. I. 36. II. 60
URBANO FIALHO FERIERA, Portugeeſch, en gouverneur binnen Cranganor, zijn kloekmoedige wéderſtand, krijgt veele wonden, en geeft zig in handen der Néderlanders, I. 203. word wél gehandeld, en ſterft aan zijne wonden. 205
Vuurvliegjes in Indiën. II. 142

W.

Wagen van een zonderling maakzel in Bengale, waartoe die gebruikt word. II. 100
Walviſch in de Tafelbaai gezien. II. 157
Waterlimoenen. I. 6
Wévers in Indiën, hunne armhartige woningen op de kuſt van Coromandel, en op wat wijze zij hun handwerk oefenen. I, 290
Wilde menſchen aan de Kaap de Goede Hoop. I. 8, 9. II. 155
Wilde zwijnen. I. 58
Wind, werking van denzelven in Arabië, I. 309 in de aant. hoe die waait op de Roode Zee, 223 in de aant.
WINSHEMIUS, Predikant op Formoſa, door de Chineeſen onthoofd. I. 164
Wingurla, deszelfs gelégenheid. I. 243
Wonderboom, beſchrijving daar van. I. 277, 278
Woud van Sandry. II. 58
Wraak, door eene Moorin aan een' ſoldaat geoefend. I. 89

Z.

Zagou, zéker brood der Indiäanen. I. 54
Zagou-boomen. I. 54
Zagouweer, zékere drank, dien men uit de *Zagou*-boomen trekt, I. 54. beſchrijving van deszelfs kragt en werking. ald.
Zamaraeth, eene hoofdſecte der indiſche Heidenen. II. 91
Zamorijn, opperkoning van Malabar, komt verſcheidene maalen bij den veldheer in de vloot, I. 197. komt met zijne onderhorige koningen in Cranganor en in het hospitaal bij de gekwetſten, 204. zijne magt over de andere vorſten van Malabar, 259. zijn paleis binnen Calichut. 262. Inborſt en kléding van dien vorſt. ald.
Zee vertoont zig groen. I. 4
Zeeduivels. I. 4
Zeemoniters. I. 4
Zeevarkens. I. 4
Zeelandia, eene vesting op Formoſa, valt, na dapperen tégenſtand, in handen der Chineeſen. I. 167
Zeenooden, bij den ſchrijver uitgeſtaan. I. 6, 10, 38, 104, 194. II. 31, 148 en volg. 167 en volg. 194
Zeepmesſen, wat het zijn. I. 189 aant.
Zeeſlag der Néderlanders tégen de Portugeeſen bij Makasſer, I. 82. tégen de Engelſchen in Bergen in Noorwégen. II. 181
Zijde. II. 107
Zinde of *Diul*, een koningrijk in Indiën. I. 236
Ziriboo. I. 174
Zocotora, een eiland bij de Roode Zee. I. 226
Zomer- en wintermaanden op de kusten van Indiën, wonderlijke verſcheidenheid der jaargetijden in de ooſterſche gewesten. I. 290 en volg.
Zoutpannen in Bengale. II. 57
Zwaerdviſch van eene buitengemeene grootte. I. 69

TE UTRECHT,

TER BOEKDRUKKERIJE VAN J. F. ROSART.